РП I 118
Ъ 610
4763
УНИВ. БИБЛИОТЕКА
В. И. Бр. 4839

ИСТОЧНИК.

ДУХОВНИ ЛИСТ

ЗА ЦРКВЕНО-ПРОСВЈЕТНЕ ПОТРЕБЕ СРПСКО-ПРАВОСЛАВНОГ СВЕШТЕНСТВА И НАРОДА У БОСНИ И ХЕРЦЕГОВИНИ.

ВЛАСНИК:
ЊИХОВА ВИСОКОПРЕОСВЕШТЕНСТВА СРПСКО-ПРАВОСЛАВНИ Б. Х.
АРХИЈЕРЕЈИ.

УРЕДНИК: синђел **ИЛАРИОН РАДОНИЋ**, проф. богословије.

ГОДИНА ШЕСНАЕСТА.

1902.

Поклон
ВУЛИЋА из Сента
УНИВЕРЗИТЕТСКЕ БИБЛИОТЕКЕ
У БЕОГРАДУ

САРАЈЕВО
ПРВА СРПСКА ШТАМПАРИЈА РИСТЕ Ј. САВИЋА.

Садржина.

Званично.

I. Окружнице:

а) Дабро-босанске епархије . . . . . Стр. 169, 170, 193, 243, 266.
б) Херцеговачко-захумске епархије . . . . . Стр. 241.
в) Бањалучко-бихаћке епархије . . . . . Стр. 49, 50.

II. Прожење у свештенству.

а) Дабро-босанске епархије:

1. Одликовања . . . . . Стр. 313.
2. Рукоположења . . . . . Стр. 73, 381.
3. Произведења . . . . . Стр. 381.
4. Именовања . . . . . Стр. 241, 453.
5. Постављења . . . . . Стр. 73.

б) Херцеговачко-захумске епархије.

4. Одликовања . . . . . Стр. 573.
1. Рукоположења . . . . . Стр. 121, 381, 429, 573.
2. Именовања . . . . . Стр. 381, 429.
3. Постављења . . . . . Стр. 429.

в) Зворничко-тузланске епархије:

1. Одликовања . . . . . Стр. 1.
2. Рукоположења . . . . . Стр. 1, 549.
3. Премјештења . . . . . Стр. 549.
4. Постављења . . . . . Стр. 550.
5. Отпуштења . . . . . Стр. 550.

г) Бањалучко-бихаћке епархије:

1. Рукоположења . . . . . Стр. 145, 382, 429, 477, 573.
2. Произведења . . . . . Стр. 477.
3. Постављења . . . . . Стр. 429, 550.

III. Званични огласи.

а) Дабро-босанске епархије.

1. Едикти Стр. 47, 72, 96, 119, 120, 144, 191, 215, 216, 239, 240, 263, 265, 288. 312, 403, 404, 427, 474, 499, 592.
2. Објава . . . . . Стр. 120, 168, 192.
3. Натјечаји . . . . . Стр. 287, 311, 312, 321, 336, 380, 404.

б) Херцеговачко-захумске епархије:

Натјечаји . . . . . Стр. 264, 288.

в) Зворничко-тузланске епархије.

Едикти . . . . . Стр. 144, 168, 192, 546, 572, 592.

г) Бањалучке бихаћке епархије:

Едикти . . . . . Стр. 404, 475, 499, 500, 524, 546.

Незванично.

I. Проповиједи, катихезе и екскортације.

О свештенству, *Димитрије Јанковић*, конзистор. савјетник . Стр. 26.
Дање ријечи на опијелима браће Ристе и Гаврила Фуфића у Травнику. *Коста Божић*, парох и надзир. протопрезв. у Травнику . Стр. 31.
Катихеза на приповијетку Ст. Завјета: „О створењу свијета.“ *Сава Пешковић* . . . . . Стр. 62.
Катихеза на приповијетку Ст. Завјета: „Рај и стварање жене“. *Сава Пешковић* . . . . . Стр. 83.
Проповиједи на Недјељу св. Православља. (О цркви и православљу и спасењу кроз цркву.) *Симбол Владимир Бобрић*, катихета државне велике гимназије . . . . . Стр. 132.
Проповиједи III. недјеље часнога поста. *Симбол Владимир Бобрић*, катихета државне велике гимназије . . . . . Стр. 156.
Проповиједи на Цвијети. *Стеван Јагњешовић*, капелан . . . Стр. 180.
Проповиједи на Никољ-дан 9. маја 1902. *Презвитер Сава Пешковић*, наставник у Богословији . . . . . Стр. 202.
Проповиједи на Духове. *Стеван Јагњешовић*, капелан . . Стр. 251.
Проповиједи 10. недјеље по Духовима. *Симбол Владимир Бобрић*, катихета вел. гимназије у Сарајеву . . . . . Стр. 275.
Проповиједи у недјељу Православља. *Стеван Јагњешовић*, капелан Стр. 326.
Бесједа на ирмос: „Ω τῆς ραδιότητος“... *Григорије А. Николић*, парох пришки . . . . . Стр. 372.
Екскорта на Луке 8, 5—16. *Симбол Владимир Бобрић*, катихета држ. велике гимназије . . . . . Стр. 486.

Протојереја В. Нордова, Поука о томе, да је поштовање св. икона правилно и побожно. Превео: *Ристо Ј. Бакајлић*, богослов IV. год. . Стр. 516.

Сергија архиеп. херсонскога, Слово на дан Ваведења пресвете Богородице. Превео; *Душан Школник*, богослов IV. год. . . . Стр. 537.

О крсном имену. Говорио народу у св. арханђеоском храму у Сарајеву 8. нов. 1902. протопресв. *Димитрије Јанковић*, конс. савјетник Стр. 566.

Род. Путјатина: О биједама. Превео: *Манојло Варагић*, богослов IV. године . . . . . Стр. 576.

II. Расправа и разни чланци.

Општа хронологија у животу Исусовом. *Никола Теодоровић*, парох. . . . . Стр. 1, 55, 106, 152, 176, 197, 269, 292.

Спиритизам пред судом науке и Хришћанства. Написао М. Вержболовичь. С руског *Н. Р.* . Стр. 7, 59, 129, 183, 243, 267, 302, 320, 368, 385.

Ориси хришћанског живота од Епископа Висариона. Превео протопресвитер *Ј. Петровић*, кр. проф. и катихета у Загребу. Стр. 13, 90, 159, 234, 297, 393, 443, 511, 530, 561.

Српско православна основна школа у Сарајеву. *Влад. Скарић*. Стр. 22, 110.

Канонско достојанство педесете главе Крмчије. Приопћио *Димитрије Јанковић*. . . . . Стр. 33.

Мученичка смрт св. апостола Јакова, Брата Господњег. По руском *Ристо Бакајлић*, богослов IV. године. . . . . Стр. 36.

Мјешовити брак у православној цркви. Протојереј *Димитрије Јанковић*, конзист. савјетник. . . . . Стр. 51, 79, 102, 121, 145, 172.

Живот Исуса Христа насликан у старозавјетним прототипима Његовим (цртица из иконографије). *Сава Пешковић*. . Стр. 73, 97, 126, 405.

О исповједању вјере блаженога Марка, митрополита ефеског. Превео *Григорије А. Николић*. . . . . Стр. 149, 232.

О древности празника у част светих мученика Макавеја. По руском *Григорије А. Николић*, парох пришки. . . . . Стр. 162.

Неколико одговора на питања из свештено-пастирске праксе. *Свештовар Грубач*, надзиратељ протопресв. сјеверинског и парох ново сељански. . . . . Стр. 178, 201, 230, 324.

Канон о распећу Господњем. (Плач Матере Божје). Састав Симеона логотета. Глас. 6. *Лазар Богдановић*, парох осјечки. . . . . Стр. 208.

Из Тумачења св. Писма. Чудо на гадаринској обали галилејског мора. К. Сильченковъ. Превео *Александар Живановић*. Стр. 217, 273, 289, 313, 357, 457, 506, 525.

О постанку агапа или вечера љубави. *Стеван Душанић*. . . Стр. 224.

Истинитост васкрсења Христова потврђена сумњом апостола Томе. А. Митјакин. Превео *Јован Дим. Јовановић* . . . . . Стр. 246, 280.

Десетогодишњица архијерејства Његовог Високопреосвећенства АЕ. и Митрополита Дабро-босанског, Господина Николаја Мандића. Од *Уредника* . . . . . Стр. 265.

Неке обредне разлике при рукоположењу. *Димитрије Јанковић*, конз. савјетник . . . . . Стр. 294.

О заводитељима младежи. По њемачком *Милан Поповић*, парох. Стр. 305.

Реформа календара. *Петар Ј. Лапчевић*, катихета . . . . Стр. 317.

Хришћански пост са медицинског гледишта. Од Др-а мед. Н. Пјасковскога. Превео *Н. Р.* . . . . . Стр. 329.

Постанак човјека. Од Д. А. Тихомирова. Превео *Алекс. Тополамин*, богослов у Ср. Карловцима. . . . . Стр. 362.

Права еманципација и више образовање женске са хришћанског гледишта. С руског *Н. Р.* . . . . . Стр. 382, 411.

Црква Јерусалимска под управом св. Јакова Праведног. А. Преображенскій. Превео с руског *Јаков А. Поповић*, богосл. III. год. Стр. 389, 415, 438, 462.

Васпитање карактера у школи. Превео *Драгушин Драгојевић*, свештеник. . . . . Стр. 397, 419.

Закон и Јеванђеље, прерадио *Синђел Иларион* . Стр. 430, 557, 574.

О натприродном откровењу (Богословско-апологетска црта). Ив. Николинь, С руског превео *Н. Р.* . . . . . Стр. 434, 459, 482.

Пастырь добрый као символ Исуса Христа. (Цртица из иконографије). *Сава Пешковић*. . . . . Стр. 453, 477.

Псалтир. Из препарација „Увода у Св. Писмо". *Јован Кнежевић*, свештеник. . . . . Стр. 466, 489, 539.

Голуб у хришћанској симболографији. *Сава Пешковић*. . Стр. 501.

Архимандрит Мелентије Перовић, војвода шумски. (Са сликом). *Ђ. Т. П.* . . . . . Стр. 550.

Из тумачења св. Писма. Јеванђеље у недјељу пред Рожденством Христовим. Мгр. Григорије Дјаченко. Превео *Јов. Дим. Јовановић*. Стр. 569, 578.

III. Књижевне оцјене и прикази.

Православна Далмација. Историјски преглед. Написао Е(пископ) Н(икодим) М(илаш). Оцијенио: *Р(адони)ћ*. . . . . Стр. 39.

Е. Анджалапкій (Јанко Ј. Спасојевић) Святой Савва (1175—1236) первый сербскій архіепископъ и просвѣтитель. Оцијенио: *Р(адони)ћ*. Стр. 68.

Zur Entstehungsgeschichte der Kirchenslavischen Sprache von Vatroslav Jagić, wirkl. Mitgliede der kais. Akad. der Wissenschaften. Оцијенио: *Р(адони)ћ*. . . . . Стр. 185.

Шематизам православне епархије бококоторске, дубровачке и спичанске за годину 1902. Оцијенио: *Дим. Јанковић*. . . . . Стр. 237.

Космолошке идеје. Написао Александар Живановић, професор и катихета на кр. сред. школама у Осијеку. Оцијенио: *В(ладимир)* . Стр. 258.

Ст. М. Димитријевић, Односаји пећских патријараха с Русијом у XVII. веку. Оцијењено: *Р(адонић)*. . . . . Стр. 284.

Катихизис или Наука прав. хришћ. цркве, за срп. прав. ученике IV., односно III. и IV. разреда основних школа. Саставио Др. Георгије Летић, архимандрит и проф. у богословији. Оцијењено: *С. Пеш(ковић)* Стр. 376.

Јов. Н. Томић, Десет година из историје српског народа и цркве под Турцима (1683—1693). Оцијењено: *Ил(арион)*. . . . . Стр. 377.

Архимандрит Јован Рајић 1726.—1801. Од Димитрија Руварца. Оцијењено: *Синђел Иларион*. . . . . Стр. 469.

Свети Сава, архиепископ српски и просвјетитељ. Читанка за српски народ. Написао протопрезвитер Јован Вучковић. Оцијењено: *Синђел Иларион*. . . . . Стр. 493.

Календар Матице Српске за годину 1903. Оцијењено: *Синђел Иларион*. . . . . Стр. 494.

Heinrich Gelzer, Der Patriarchat von Achrida, Geschichte und Urkunden. Оцијењено: *Р(адонић)*. . . . . Стр. 542.

IV. Дописи и разни извјештаји.

Исказ о стању мировинског фонда . . . . . Стр. 211.

Кратки извјештај о каноничном путовању Њег. Високопреосв АЕ и Митрополита Дабро-босанског Господина Николаја по источном крају Његове епархије Од *В. Ш(оповића)*. . . . . Стр. 254.

Оглас друштва „Просвјете“ у Сарајеву . . . . . Стр. 428.

Полагање и освјештање темељ—камена срп. правосл. цркве у Кладњу дана 28. јула 1902. год. (Допис) од *М. С(авић)а* . . . . . Стр. 449.

Извјештај друштва „Просвјете“ у Сарајеву . . . . Стр. 475.

Троносање цркве у Жепчу (Допис) од *Ја(ковића)* . . . Стр. 520.

V. Кратак преглед црквено-школског и просвјетног живота.

42, 69, 94, 113, 140, 163, 188, 212, 260, 310, 332, 377, 399, 422, 450, 471, 495, 523, 544, 588.

VI. Књижевне биљешке.

Стр. 45, 69, 118, 190, 333, 401, 522.

VII. Разно.

Стр. 70, 142, 165, 190, 214, 262, 310, 334, 452, 472, 497, 590.

VIII. Нове књиге и листови.

Стр. 70, 119, 189, 262, 286, 424, 523, 547, 548, 590.

IX. Читуле.

Стр. 47, 95, 167, 215, 239, 452, 524.

X. Јавне благодарности.

Стр. 45, 46, 71. 119, 143, 165, 166, 214, 238, 262, 335, 336, 378, 379, 402, 426, 473, 497, 545, 591.

Нашим читаоцима . . . . . Стр. 48.

Исправак . . . . . Стр. 72, 168, 192, 264, 500.

РП I/118

ИСТОЧНИК.

ДУХОВНИ ЛИСТ
ЗА ЦРКВЕНО-ПРОСВЈЕТНЕ ПОТРЕБЕ СРПСКО-ПРАВОСЛАВНОГ СВЕШТЕНСТВА И НАРОДА У БОСНИ И ХЕРЦЕГОВИНИ.

Год. XVI | Сарајево, 31. јануара 1902. | Бр. 1. и 2.

ВЛАСНИК:
ВИХОВА ВИСОКОПРЕОСВЕШТЕНСТВА СРПСКО-ПРАВОСЛАВНИ БОСАНСКО-ХЕРЦЕГОВАЧКИ **АРХИЈЕРЕЈИ.**

УРЕДНИК: свињел **ИЛАРИОН РАДОНИЋ**, професор богословије.

ЗВАНИЧНО.

Митрополија Зворничко-тузланска.

Рукоположење. Његово Високопреосвештенство АЕ. и Митрополит Зворничко-тузлански, господин *Григорије* благоизволео је рукоположити свршеног богослова ређевске богословије Ђорђа Петровића, из Хрга, 8 нов. прошле године 1901. за ђакона, а 6. дец. и. г. за пресвитера. Исти је постављен за администратора парохије *вранчке*, у протопрезвитерату градачком.

Одликовање. Његово Високопреосвештенство АЕ. и Митрополит *Григорије* благоизволео је дана 22. децембра 1901. јереја Ђорђа Опалића, пароха *обарског*, у протопрезвитерату бијељинском, одликовати црвено-угаситим појасом.

НЕЗВАНИЧНО.

Општа хронологија у животу Исусовом.

— Приопштио **Никола Теодоровић**, парох.

[Обровац].

У науци нађи ћемо још много и много питања, која стоје и стајаће још дуго неријешена, ма да до сад рјешавајући их, силна копља поломише најучевније главе свију народа. Хрпама доказа изнесоше и једни и други, само да докажу, да се ово или оно питање има овако, а не опако ријешити, па ипак на пошљетку, када се сврачуна, шта је рекао овај, а шта онај, — остадосмо гдје смо и прије били. Кад

читамо овога, видимо има право овај, а кад онога, онде има право он — а ми не знамо, коме да вјерујемо. Ово се да само тако растумачити, што сваки од њих меље на својој воденици. Узмимо само најновију борбу— премда је старог поријекла — између хронолога и математичара у питању: „Колико је протекло година од почетка рачунања садашњег времена до 1. јануара 1901. године? — Да ли хиљаду девет стотина и једна или само хиљаду и девет стотина година“?

Математичар вели: хајдемо на почетак рачунања и узмимо, да је од то доба протекло само десет часова, то у цифрама изгледа овако: 0 дана 10 часова.

Хронолог пак, који датуме биљежи, пише овако: 1-вог дана 10 часова у јутру.

Даље, узмимо да је од почетка протекао један дан и још 10 часова, математичар биљежи то овако: 1 дан 10 часова; хронолог пак 2-ги дан у 10 часова ујутро.

Од почетка рачунања времена, узмимо, да је протекла једна година, један мјесец, један дан и десет часова; математичар ће то овако забиљежити; 1 година, 1 мјесец, 1 дан и 10 часова; хронолог пак: 2-ге године 2-гог дана у 10 часова.

Дакле као што видимо на овог, хронолог кад биљежи годину, он не одговара на питање: *колико* је година протекло од почетка рачунања времена, него *која је година* од то доба у току, док математичар обратно чини. Кад их слушамо имају обоје право, но ми смо опет тамо гдје смо и били, а то је за то, што, као што рекосмо математичар меље на своју воденицу, а хронолог на своју.

Слично овом је и питање: „Које се године родио Исус?“ о чему мислимо да говоримо у овом цијењеном листу. Силне су књиге написали на разним језицима, у овом питању најучењији људи овог и прошлијех стољећа, па опет ни данас не знамо баш насигурно, које се године родио, а које умрьо Спаситељ свијета, па по томе не знамо ни у којој години живимо. Кад човјек чита једног, мора да му каже да има право, но кад читаш другог и онај исто тако лијепо доказује своје, па ни трећем се не може замјерити, и као што рекох опет смо тамо гдје смо и били.

Ми ћемо овдје да изнесемо у преводу једну малу, али темељно израђену расправу у том питању, коју је писао француски доминиканац *Дидон* и која је изашла у додатку његовог дјела „*Исус Христос*“. Но како нам је при руци и расправа језуите *Флоријана Руса*[1]), као и расправа „*Кад је умро Ирод Велики*“, коју је написао у „Срп. Спону“

[1]) Das Geburtsjahr Christi. — Florian Riss. — Freiburg im Breisgau. 1880.

1896. год. протосинђел *Иларион Зеремски*, а и чланчић «*У којој се години родио Спаситељ наш Исус Христос*», који је штампан у I. и II. свесци овога листа од 1893. год., то ћемо се на односним мјестима осврнути и на њих, да би се видјело у колико се сви слажу или не слажу са Дидоном.

*

Поједине тачке у времену треба забиљежити, јер оне чине битни дио историје. Установивши сагласност и ред догађаја, олакшавамо себи да им смисао што боље разумијемо; означивши тачну даљину, која нас од њих дијели, усавршава се истинитост и вјеродостојност факата и личности. — Први посао, који нестаје престанком битисања каквог бића, чини једну тачку у времену. Контуре му тек слутимо, али постанак му већ не можемо одредити, као што није у стању ни звјездар да израчуна даљину оних сунаца, која нестадоше у дубини „кумове сламе". Они људи, чију тачку у времену можемо да установимо, тако су као звијезде, чију геометријску тачку у безграничном простору можемо да означимо и сваки им покрет и промјену тражимо.

Христос има своје историјско вријеме, и историчар, који хоће да му живот опише, прво мора исто установити.

У животу једног човјека има три главне тачке у времену: рођење, почетак јавног живота и смрт.

Ова три података сачињавају општи ред у времену Христова живота. Ако ове основне податке разлика у једно двије године не смете, што у времену од деветнаест стољећа баш не чини много, и не дотакне се доказа Христове историјске вјеродостојности, сигурност је потпуна и јеванђеоско предање не потребује више ништа. — Ово се предање састоји у овом: Христос се родио у почетку царевања Августова, а на свршетку краљевања Иродова. Било му је од прилике тридесет година, кад Га је св. Јован крстио.

У петнаестој години Тиверијевог царевања био је у јеку свога рада. За Тиверија је умрло, кад је у Јудеји био намјесник Пилат.

Ево то су све сигурни, научно установљени јеванђеоски податци, за које стоји добро опште предања и које је историја строго доказала.

Кад би хтјели да одредимо — наука је то већ покушала, — кад би хтјели да означимо годину у којој се Исус за цара Августа, а прије смрти Иродове родио; кад би даље хтјели, да означимо ону тачку у времену, кад је почео свој јавни рад, да одредимо вријеме, које ја протекло између те тачке и његове смрти, ступили би на поље теорисања, које је сумњиве вриједности. Морамо се одрећи претпостављања и задовољити се са мишљењима, која су у неколико доказана.

У Француској, Енглеској, Њемачкој и Италији већ од три стољећа овамо написана су огромна дјела, која се баве установљењем тачног рада у времену[1]). Испитиваху незнабожачке и јеврејске писце, споменике, записе, нумизматику, звјездарство, састављаху старе календаре, утрошише цијеле људске животе, посветише сву умјетност генијалних умова да протумаче јеванђеоске документе, па ипак једино што могу да покажу неке њероватне претпоставке, а колико оне вриједе, види се и из њихових разилажења у мишљењу.

Што се тиче године рођења Христова, мишљења се колебају између 747. и 751. године.

У погледу почетка јавног живота креће се између 26 до 30-31; а што се тиче трајања његова колебају се између три или четири Ускрса; напошљетку у погледу године смрти крећу се између 29 и 34 и 35 године, као крајњих граница.

Узрок овим разликама је прво, што се не зна баш насигурно вријеме, кад је цар Август наредио попис народа, као ни кад је Ирод умрьо; осим тога што се разно тумачи Тиверијева 15-та и код Луке Исусова 30 година, као и код Јована споменути безимени празник; а друго, што се календари склопљени помоћу рачуна и астрономије у својим рачунима не подударају.

Тачка у времену Христова рођења не може се установити без тога, а да се не установи и тачка у времену смрти Његове, као и почетак Његовог јавног живота и рада. Ти податци стоје у чврстој узајамној свези; једни друге расвјетљују. Ако је Христос по јасној свједодби св. Луке, о крштењу свом, у 781. години од основања Рима, имао 30—31 годину, онда му рођење не можемо метнути у 747. годину. А ако је једног петка у 783. години умрьо, онда он као јаван радник није могао више Пасхи провести, до ли само три.

Погрјешка је тако рећи свију система, које се бавише рјешавањем овог питања, та, што се не слажу и што често јеванђељу супротстављају незнабошке текстове, па и сам текст св. Писма, или што се лањају самовољног тумачења св. Писма, да се ослободе ових противурјечја.

Развијајући своје мишљење у фундаменталним податцима Хри-

[1]) *Scaliger*, De emendatione temporum. — *Longius*, De anno Christi. — *Kepler*, De vero anno. — *Calvisius*, Enodatio duarum quaestionum circa ann. nat, et. minist. Christi. — *Hervaert*, Chronologia nova vera и т. д. — *Petavius*, Doctrina temporum. — *Usserius*, Annales V. et. N. Test. — *Labbe*, Concord. chronolog. — *Tillemont*, Memoires pour servir à l' histoire ecclés. — *Lamy*, Harmonić sive concord, evang. — *Natalis Alex.*, Historia ecclés. — Dom. *Calmet*, Hist. de l' Anc. et de Nov. Test. — Bible de *Vence*, Dissertation sur les années de J. Ch. — *Lardner*, Credibility of the Gospel. — L' art de verifier les dates. *Magnan*. Problema de anno nat. Chr. — *Sanclemente*, De vulg. aere emend. *Idelér*. Handbuch der math. Chronologie. — *Wieseler*. Chronolog. Synopse. — *Patrizi*. De evangeliis — Meiman. Connaissance du temps evangélique.

стове историје, ми мислимо да основ ове сачињава најстрожије тумачење јеванђеоског текста, као и најпотпунија сагласност између св. отаца — писаца и незнабошких и јеврејских аутора; у сличним питањима су ови најпозванији авторитети.

I.

Година Христова рођења.

Скитски монах Дионисије Мали, који је умрьо 556. год., меће годину Христова рођења на 754. г.[1]) од основања Рима, по јелинском рачунању на 4714. годину. Ову су годину усвојили сви Хришћани у опште и по њој су установили оно, што ми називамо *„обичним рачунањем времена"*. Од два столећа овамо пак, прогласише то рачунање као погрјешно и нема историчара, који не признаје, да се Христос за 3—4 године раније родио.

У јеванђељу налазимо четири важна података, који нам омогућавају, да установимо годину Христова рођења са разликом од 2—3 године.

По Матеју П. 1. (Лук. I. 5; Мат. П. 22. 22.) Исус се родио за владе Иродове.

По Луци (П. 1.) родио се онда кад је Август наредио попис народа.

По Матеју (П. 2. 9.) мудраци на истоку опазише једну звијезду, која се о доласку њиховом видјела у Јерусалиму, а на мјесту гдје се Христос родио. Напошљетку по Луци (Ш. 23.) Исус је о свом крштењу на Јордану имао од прилике 30 година. Кад пажљиво проучимо ове податке, морамо доћи до тога закључка, да се Христос родио послије 746 али прије 751.; јер попис народа у Јудеји ни у најбољем случају није могао бити прије 747. год., Ирод пак умрьо је је 750.—751. од осн. Рима[2]).

§. 1. Година Иродове смрти.

Податци Јосифа Флавија су у овом погледу тачни. У књизи Старине јудејске"[3]) (XVII. 8, 1, 6, 10) и „О рату Јудејаца" (I. 38. 8.) налазимо, да је Ирод умрьо на три године послије оне сенатске одлуке, којом је постављен за краља и послије 34 године фактичног владања.

---

[1]) У расправи „Кад је умрьо Ирод Велики" стоји 763. год. Стр. 741. — док Kiess у свом дјелу „Das Geburtsjahr Christi" на основу Дионисијеног циклуса, долази до 752. године — Стр. 140.

[2]) *Fr. Kiess* тврди, да се Христос није могао родити прије 752. а. u. c. стр. 78; а у чланку „У којој се години родио спаситељ наш Ис. Хр. доказује се да је тај досадањ био 751. год. — „Добробос. Ист". бр. I. П. 1893.

[3]) Antiquitates Iudaicae. u De bello Iud.

Сенатска је одлука издата тек на заједнички приједлог Антонијев и Октавијанов. — Дакле два противника бијаху већ измирена, а то се десило тек послије смрти Фулвијине, 714. године. По Дио Касију (48, 28) Ирод је само те године могао ступити на пријесто Јудејски[1]). Владао је 37 година, а умрьо је 750—751. године.

Ма да је Ирод сенатском одлуком још 714. године постављен за цара, ипак је он постао фактични господар у царевини тек онда кад је исту помоћу Римљана од Антигона и његових пристаница отео. Антигон је побијеђен и Јерусалим освојен тек послије три године, 717. године, као што Флавије јасно вели, 3-ћег Сивана (јуни—јули). Владао је 34 године, по Јосифу до 720.—751. године.

Што се тиче тачности у бројевима код јудејских историчара, морамо примјетити, да Јосиф Флавије, по обичају свога народа, године појединих владара рачуна од мјесеца Нисана, тако, да и један дан прије Нисона чини код њега цијелу годину.

Трајање и крај владавине Иродова три сина доводи нас до истог резултата.

Архелаја збацише с пријестола и прогнаше у Вијену, у Галију, 759. године а у десетој години владавине му, дакле дошао је на пријесто послије ода 750.—751. године а. u. c. — Филип, владар Итуреје и Трахонитиде, умрьо је 786. године, а у 37. години своје владавине, дакле почео је владати послије смрти Иродове 750.—751. године.

Ирода Антипу, галилејског тетрарха, прогнаше у Лугдунум, у Галију, 793. године[2]), а послије 40. године владања му. Прва година владања му дакле опет пада на 750.—751.

Астрономија такођер помаже историји да може насигурно и тачно одредити годину смрти Иродове. По Флавију (Antiquit. XVII. 6, 4.), баш нешто пред смрт његову, бјеше помрачење мјесеца. Астрономска рачунања сасвим тачно исказују (*Ideler*, Handbuch der Chronologie), да се 12.—13. марта заиста могло видјети у Јерусалиму помрачење од 1 сата 8 минута, до 4 сата 12 минута. Пун мјесец 15. Нисана пао је 12. априла 750. године. Ако је дакле Ирод прије овога умрьо за 7—8 дана, онда би му смрт пала у 750. годину у мјесецу послије Пасхе[3]).

[Наставиће се].

---

[1]) Fl. Riess, доказује, да је Ирод постављен за цара 716. године. Стр. 40. — Ил. Зеремски у својој расправи „Кад је умро Ирод Велики", слаже се са Дидоном т. ј. да је Ирод од римског сената за цара именован 714. год. а почео је владати 717. год., а. й. с. — „Срп Сион" 1896., стр. 692, 693. —

[2]) У расправи „Кад је умро Ирод Велики," стоји 792. године — Стр. 710.

[3]) Ил Зеремски се слаже у години, кад је било помрачење са Дидоном — Стр. 728 — Riess пак доказује, да се овдје мора увести оно тотално помрачење мјесеца, које је било 9—10. јануара 753. године, а не оно од 750. године.

Спиритизам

пред судом науке и Хришћанства.

— Написао **М. Вержболовичъ.** —

У сва времена било је код људи не само дубоко и тврдо увјерење о бићу надчулнога и по томе тајанственога свијета, него још и сазнање или чувство непосредне свезе са оним свијетом и његова постојаног утјецаја на људски живот. То увјерење најприје је прелазило с кољена на кољено предањем о првобитном стању људском, а за тим се потврђивало и разним другим преставама. Почињући још са дубоком древношћу многе загонетне и необичне појаве духовног живота, као н. пр. необични сни, стање сомнамбулизама, знање унапријед, виђање духова и појављивање умрлих, визија, двојњака, наметале су људима увјерење о реалности свезе и међусобног општења двају свјетова. Класична литература пуна је свједоџаба о томе вјеровању. Тако у дјелима Платона, Плутарха, Ксенофонта, Цицерона, Тита, Ливија, Иродота, Плинија и др. сабрана је множина факата о сомнамбулизму, виђању духова, појављивању умрлих, предањању будућности и тајанственом општењу душа. Међу онима, који су сомнамбули (мјесечари) истичу се шта више и такове историчке личности као: Сократ, Платон, Есхил, Хорације, Тукидид, Сенека, Флавије и др.

Класична древност оставила је у наслеђство новоме свијету потпуно обрађену науку како о мистичним способностима душе, које посједују код узајамног општења са духовним свијетом, тако и о условима овога послједњега.

Средњи вијек у главном представља епоху свеопштег бављења са тајанственим и чудесним. То је било доба свакојаких виђења и привиђења, сујеверних басана и легенада. — У новије доба вјеровање у реалност необичних факата сомнамбулизма и виђања духова није било сасвим туђе, шта више ни самим најпросвећенијим мислиоцима, какови су: Бекон и Лајбниц, Шелинг и његови многобројни ученици: Бадер Шуберт. Кизер, Мајер, Фишер, Ешенмајер, Вајсе, Седшток; а од најновијих философа: Хофман и Фихте мл., Шопенхауер и Хартман опредјељено и одлучно се изражавају у прилог могућности појава духова. Врло је знаменито и то, да дубокоумни Кант, који је онако одлучно и смјело опровргавао већи дио философских наука, није се ријешио, да створи о овоме предмету опредијељени суд!

На тај начин склоност мистицизму заузима врло видно мјесто у умном животу људи у свима епохама његовога развитка. Укорињена у самој природи људскога духа она је увијек тежила, да дође у непо-

средно општење са тајанственим оностраним свијетом и тим путем да сазна тајне загробнога живота, и да открије застор будућности. У најновије вријеме интерес за тајанствени духовни свијет и његове загонетне појаве у људском животу још се већма усиљује својственим вијеку нервозним тражењем истине, жеђи за новошћу и да нешто јако осјети. Из ових вјеровања и тежњи, које имају свој корјен у духовној природи човјека и равно се у новије доба спиритизам или религиозно-философска доктрина, која се нада, да ће дати тачно научно-емпиричко сазнање надчулнога и доказати могућност за стално и правилно општење са загробним духовним свијетом; да ће учинити истине вјере предметом позитивнога знања и за увијек уклонити сумње и колебања у овој великој области. У овој тежњи и лежи узрок необичном успјеху, каквим се шири шпиритизам по свима образованим земљама. Никнувши прије по стољећа он је свуда постао предметом живахних тумачења и пријепирака и усмених и писмених. Пропаганда спиритизма и данас врло живо ради по свима крајевима старога и новога свијета.

Као и свака друга нова појава у умном и религиозном животу савременог образованог друштва, спиритизам се показује од знатног антрополошког интереса и добија несумњиво право, да се помно проучи. — Ако су философија и позитивна наука саме по себи заинтересоване, да проучавају ову појаву, то богословље има и неке посебне побуде, да га подвргне своме суду Спиритизам је с једне стране опасно празновјерје и штетно за морално друштвени живот, а с друге стране гледиште на свијет крајње непријатељско хришћанству и религиозно-црквеноме животу. Овај његов карактер и одређује нашу задаћу: ми ћемо се постарати, да покажемо како неоснованост спиритизма у његовим спољашњим открићима, тако и његов одношај према учењу Божанског откривења и хришћанске религије. Да би ту циљ постигли, морамо се дотакнути како самог поријекла и историје спиритизма, тако и факата, који служе, као темељ његове појаве, са том сврхом, да их лишимо завјесе тајанствености; а за тим ћемо на основу науке слова Божјег и закључка разума постарати се, да докажемо лажност основног принципа спиритизма и противурјечје његове доктрине науци Хришћанској.

I.

Кратка историја спиритизма.

Под спиритизмом уопће разумијева се методичко продуцирање опита (покуса) са том сврхом, да се изазову неке необичне појаве и

да се дође у однošај са душама умрлих, које се сматрају узроком тих појава. У ужем и правом смислу спиритизам је религиозно-филозофска наука о непознатим до сад тајнама загробног живота и свјетског биħа „основана на фактичности, појављивању и настави духова“. — Као учење „духом саопштено, откривено с више“, спиритизам присваја себи велику провиденцијалну задаћу за будућност човјештва, обећава, да ће ослабити утицај материјализма и да ће створити сјајну епоху за развитак науке; он ће просвјетити човјештво „новим откривењем“, истријебиће у њему зло и препородити га на добро, морализоваће род људски и по други пут ће га избавити из власти злог духа. Скроз проникнут реформаторским тежњама, он се назива сам новом свјетском религијом, трећим откривењем закона Божјега.

Савремени спиритизам није на једном изникао у свијету. Већ у древна времена позната су била разноврсна читања, са којима спиритизам има много сродности. Тако древним Вавилоњанима (по Хволсону) били су познати факти материјализације духова, који су се појављивали у диму жртвеног огња. Код Грка, по свједоџби Паузанијевој, била су посебна светилишта за изазивање душа умрлих (некиомантиони). По свједоџби Атанасија Никејскога Симон врач учинио је, да се креће статуа, скакао је у пламен и није горио, летео је по ваздуху, претварао се у змију; ствари у његовој кући саме су се собом кретале. Још више чудесних прича приповиједа се о Аполонију Тијанском. По свједоџби Тертулијановој знало се још у древности за столове, који се врте и одговарају. Врачари, који изазивају духове, строго се изобличавају у старом завјету (Пон. зак. 18, 9—12). Савремени спиритисте само су ускрсли заборављене на многе вијекове старе начине дозивања мртвих и дали су нови карактер својој доктрини, преобразивши је тако, да се може примијенити хришћанским назорима.

Најближи претеча новог спиритизма, који му је одредио главне моменте, био је животни магнетизам или месмеризам. Год. 1775. бечки љекар Месмер, огласио је, да је открио до тада свијету непознату чисто физичку силу, која тајанствено дјелује у цијелој природи, а особито у човјеку. Ту силу назвао је он магнетичним флуидом. Владајући том силом и утицавши на њу својом вољом, човјек по убјеђењу Месмеровом, може изазивати многе необичне појаве. Произведени затим од самог Месмера и његових ученика опити магнетизирања и успављивања нервозних личности, открили су код њих неке необичне способности, као: видјети у своме организму једнако као и у великом растојању предмете, писати са затвореним очима, читати тајне мисли магнетичара, проницавати у тајне прошлости и будућности, погодити

болести своје и туђе и познати љековита средства против њих и т. сл. Посвудашње распространење теорије Месмерове изазивало је за собом читав низ нових опажања. Многи писци, пошљедователи Шелинг-Шубертове философије, — особито Јустин Кернер, Бадер, Мајер, Кизер, причају, да су се у присутности неких нервозних лица догађале саме од себе многе необичне појаве, чули су се звуци и гласови, а да се није знало, одакле долазе, разлијегала се лупа, као да многи људи иду у дрвеним опанцима или да пада камење; опазило се да се материјални предмети сами крећу, а особито намјештај, чуло се звечање стакла и звук као да се бацају металне ствари или разбијена огледала, кадкад су се појављивале свијетле слике у постељама болесника. У том погледу особито је знаменита „сомнамбулискиња из Превореста", у присутности њезиној металне ствари пловиле су ваздухом њој, па од ње и нишчезавале. Кад би пала у магнетични сан, она би разговарала с духовима, који би јој јављали, шта се ради у даљини, а исто тако би јој казивали тајне прошлости и будућности. Треба примјетити и то, да су непоњатни по своме поријеклу откуцаји условљеним бројем удара повољно одговарали на питања не само наречена, него и замишљена од присутних посматрача појава. У већем дијелу приповиједака тајанствене манифестације, које су одавале присутност у себи неке неразумне и цјелисходно дјелујуће силе, биле су везане на одређено мјесто, а кадкад опет на извјесне личности, већим дијелом женскога спола, од части дјечијег узраста.

У исто доба, док су једни испитивачи — природни философи — држали узроком тих појава, непоњатни интелектуални принцип, који су истовјетовали са бесвјесним духовним животом нервозних личности, које су помоћу магнетичног флуида преобраћале психичке радње у физичке појаве: други — мистици — држали су то за дјеловање духова. Тако Сент Мартен (1743.—1803.), Ла Фатер (1741,—1801), Шардел († 1826.) и др. вијели су у стању магнетизирањем изазваног сомнамбулизма, дјеловање небесних духова или душе човјечије, која је ушла у општење са свијетом духовним; у самом организму сомнамбула — од части у магнетичном флуиду — они су виђели средство за изазивање духова. У двадесетим годинама деветнаестог вијека магнетични флуид многи су мислиоци држали за одјећу душе, за невидљиво духовно тијело. По томе назору душа у стању магнетичнога сна излази из тијела, обучена као у неко свијетло покривало и долази у општење са духовима, који и производе необичне појаве посредством сомнамбула. На тај начин у самој људској природи нашла су се врата за излазак у тајанствени свијет и за општење с њим. На

том терену, спремљеном Месмером, а од части дјелима Сведенборга и Јунга Штилинга, и развио се мистички покрет, познат под именом спиритизма.

Првобитном отаџбином савременога спиритизма сматра се Сјеверна Америка. Овђе у марту 1848. г. у Њујоршкој држави у насеобини Гајдесвил, у једној „немирној“ кући, тек што је уселила у њу породица Фоксова, под утјецајем неке тајанствене силе, чула су се сваковрсна куцања и шкрипање по зидовима. Становници куће у недоумици о узроцима тих загонетних појава, почели су стављати питања тајанственој сили, и посредством условљеног броја удараца открило се, да куцаји долазе дјеловањем духа прећашњега господара те куће. Дух им је при том саопштио, да он припада убијеном човјеку, који је имао 31 годину и да је његово тијело закопано у тој кући. Раскопали су одмах за тим, али нијесу ништа нашли; тек послије по године, кад су на ново раскопали, нашли су, по казивању самих спиритиста, на показаном мјесту кости људске. Не дуго за тим објављено је, да су се догађала слична куцања и у многим другим кућама у разним градовима у присуству неких личности, које су послије назвали медијумима, тако иста да се опажало мицање кућнога намјештаја и других предмета. — Није прошло ни четири године, а манифестације духова постадоше свеопште: духови су куцали, помицали намјештај и неке кућне ствари, свирали су на музикалним инструментима, дизали су људе у зрак — сјевероамериканских савезних држава.

По што се узрок тих појава приписивао дјеловању духова, то су и саме појаве назване спиритистичкима. У брзо су се нашла средства за експериментално назнавање необичних појава посредством медијума, и за ступање у разговор с душима. Некоји, који су гледали те појаве, дошли су на срећну мисао, да искомбинирају слова азбуке по броју тајанствених откуцаја, дошло се до неке врсте духовног телеграфа и тајанствена бића могла су разговарати са присутнима. При томе су се особито згодним показали столови, који се врте и затају. Но, јер је тај начин разговарања са духовима био доста тежак, није се оклијевало, да се он поједностави апаратом — названим психографом. Средња ножица овога утврђења на дашчицу, крећући се у у округ, кад би се руке стављене на дашчицу, показивала би на опредијељена слова, из којих би се слагали одговори духова. Осим тога открића духова добивала су се помоћу оловке, утврђене за ножицу стола, за кошић или за дашчицу које би, крећући се, кад би се метнуле руке на сто, учиниле да оловка пише. Оловка је прешла на

скоро у руке самог духа-медијума, и тим су се дуси показали брбљавији и умно продуктивнији. Уједно се интерес за произвађењем опита и за разговарањем са духовима ширио епидемички. Већ год. 1852. у Сједињеним државама има до 30.000 медијума и неколико милијуна убијеђених спиритиста[1]). Некоји медијуми оглашавили су своје адресе и часове сеанса у новинама упоредо са објавама трговачким, а неки су чак и фирме извјешавали.

Течајем времена почеле су се јављати нове појаве: на листовима папира стављеним на захтјев духова на мрачно мјесто, појавиле су се изреке у афоризми, каткад са потписом духова; тешки предмети мицали су се, дизали и спуштали сами од себе; у мрачним салама виђале су се искре и свјетлост различитог облика и разне боје; уједно су се чули јаки удари и хармонични звуци музикалних инструмената. Међу медијумима јављају се психомантични оратори, посредством којих су духови могли слободније задовољавати жеље смртних, називајући се разним знатним именима. Тако као да сам ап. Павле разговијетно чита своје посланице са опширним коментарима њиховим; јеванђелисти као да допуњују оно, што још нијесу споменули у својим писаним јеванђелијама и да су изравнили несугласице; црквени оци су држали говоре тумачећи св. Писмо. Сведенбор је говорио мистички задахнуте говоре. Шекспир, Бајрон, Шење и др. поете изврсно су декламовали своје производе. Ријечи, које су духови говорили разлијегале су се негђе у зраку, или над самим ухом слушалаца, наравно посредством грла медијума.

Из Америке спиритизам се готово у исто вријеме распростр'о по Енглеској, Француској и Германији: из почетка су духови куцали и столови се окретали, а кашње су столови писали и духови се непосредно јављали. Најзнатнији људи науке, као н. пр. Араго, Фарадеј, Тиндал, Шеврел, Фламарион, физичар Де-Морган, кемичари Крукс и Хајгинс, ученјаци Вајлер и Кокс, помагач Дарвинов Уолес, писци Текерej и Тролоп, прихватили су се изучавања спиритистичких појава послије чега су многи од њих постали убијеђеним спиритистима. У брзо су се образовале у западној Европи многобројне асоцијације и друштва с корифејима науке на челу, која су себи ставила за задаћу испитиване спиритистичких факата. Најглавнија међу њима су: Дијалектичко друштво у Лондону, учено друштво за психичка испитивања (истраживања) у Паризу, друштво трансценденталне физике и психологије у Берлину и др.

[1]) Нашло се и скептика, који не осуђујући се одрицати реалности необичних појава нијесу били начисто у погледу њиховог правог узрока. Њих 14.000 људи је год. 1853. поднијело федералном конгресу сјеверо-американских савеза адресу с молбом, да се научно разјасне необичне појаве. Обзиром на новост тих појава молби овој није се могло по вољи учинити.

Кад се у Русији појавио спиритизам, не може се година тачно означити због оскудице у датима. Може се ипак држати, да је спиритизам тамо постао познат у исто доба, кад се и на западу појавио, и уз то у доста комплицираној форми. Већ од године 1853. митрополит Филарет изобличава гатање са столом, као дјело преступно и невнабошко, професор Бутлеров казује, да је год. 1854. случајно у Москви био у једној познатој и уваженој породици, гдје се први пут срио са са медијумским појавама. По свједоџби проф. Вагнера у педесетим годинама разговори са духовима јако су интересовали руску публику и побуђивале је, да се постојано бави психографијом. Спиритистичке вјеџбе постале су угодним и по моди провађањем времена за лаковјерне људе не само у пријестоници, него и у провинцији, — у овој посљедњој шта више у већем ступњу. Тако по Вагнеру медијумске сеансе држане су год. 1853. у Херзону, Воронежу, Уфи и другим градовима, гдје су их посјећивала лица угледна по своме душтвеном положају.

Пробуђење озбиљног интереса за спиритизмом односи се на почетак шездесетих година, кад су се на страни спиритизма показали тако озбиљни учењаци, какви су били: автор „Ријечника тумачења“ писац В. И. Даљ, професор Јуркевић, познати математичар и академик М. В. Остроградски и др. У исто вријеме глава рускога спиритистичкога покрета Ал. Н. Аксаков предузео је читав низ популарно-научних чланака са наканом, да упозна руску публику са спиритистичким покретом и да их задобије за њ. В. Даљ помало га је помагао преводећи спиритистичка дјела; а Јуркевић, који је помљиво изучавао дјела америчанскога мистика — спирите Девиса, трудио се, ако и безуспјешно, да се отклоне ценаурне запријеке за обнародовање дјела Аксаковљевих. Ипак литерарно-научна популаризација спиритизма, уз сав труд Аксаковљев није пошла за руком, за то је он пренио своју дјелатност у Германију, гдје и издаје од год. 1874. лист „Psychische Studien“.

(Наставиће се).

Ориси хришћанскога живота.*)

од Епископа Висариона.

(Чланци за народ).

— Преводи протојереј **Ј. Петровић**, кр. проф. и катихета у Загребу. —

Сиротовање.

Много има на свијету домова плача, али као да се тијем именом морају по преимућству назвати они домови, у којима је остала породица

*) Ова су чланци почели излазити у црногорској „Просвјети“, коју је уређивао благопокојни прото Јов. Сундечић, који је мислио исте и у засебне књижице за народ одштампати. Но

малољетних сирота. Неугодно је растати се с топлим и угодним заклоном и изаћи на мраз и вјетар; али је још неугоднији пријелаз из топлог родитељског наручја у стање сиротовања. Једне сироте немају или оца или матере, а друге — немају ни оца ни матере, праве су сироте. Положај сирота у сваком овом случају жалостан је.

Тако, жалостан је положај дјеце, која изгубише или оца, или матер. Тешко је наћи таке удовце или удовице, које би лако и с успјехом могле сносити у одношају према својој дјеци двоструку обвезу — оца и матере. Док је жив отац, мати има више и прилике и времена, да се бави васпитањем дјеце; њу неће одстранити од те дужности, која се тиче поглавато матере, па да се брине за свакдањи хљеб, што спада на оца. Смрћу његовом прелазе те тешке бриге на њу, и с тога њезин лични надзор над дјецом мора да слаби, јер се због разних домаћих брига мора често удаљити од куће, или, ако и остане код куће, мора много времена потрошити и на оне гране господарства, за које се прије није старала. Неспособност жена за мушке послове бива често узроком растројства цватућег господарства а због тога не мале жалости и за матер и за дјецу.

И ако со удовица поново уда. и роди другу дјецу, може се положај сирочади још погоршати. Уз то има и лакоумних матера, које се радују смрти мужевљевој, нарочито ако је био строг, па по смрти његовој стану живјети тијем слободније, што су већма осјећале над собом власт и стегу за живота његова, па заборављајући материнске дужности, стану тражити свјетске забаве, о којима су одавно сањале. Не треба ни да говоримо, како су несретна дјеца у таких матера. Није мање, ако није већма жалостан положај и оне дјеце, ако изгубе матер, разумије се, добру и уредну. Мати — то је душа домаћега живота. Материњу њежност према дјеци и благотворни отуда уплив њезин на дјецу не може ништа замијенити. У светом писму ставља се љубав материна према дјеци за образац најјаче љубави: *Може ли жена заборавити чород свој, да се не смилује на чедо утробе своје (Иса. 49, 15)?* Сам Господ сравњује љубав своју к избраному народу с љубављу матере: *Као кад човјека тјеши мати његова, тако ћу ја вас тјешити.* (Иса. 66, 13; 2. цар. 21, 10; 3. цар. 3, 26). Кад умре мати не ће дијете више наћи оне њежне бриге, оне опрезне пажње према његовим душевним и тјелесним потребама, оне стрпљивости и самоодречења пазећи на њега, коју налази код праве матере. Каже српска пословица: *Нема без мајчере добра свијету.* Смрт материна ненадокнадив

По већ са IV. годиштем престао је бити уредником, а излажење ових чланака престаде и не уследише свјетло божје све до дана данашњега. Бар мени није познато. Зато предајем нашем „Источнику“ неоштампане чланке, да их по вољи употреби. Преводилац.

је губитак нарочито за женску дјецу; но и прво васпитање дјеце у опће тешко је водити без матере, а прво васпитање, као што је познато, често одређује карактер човјеков кроз цио живот. Зато често видимо људе, чије се непохвално владање прикрива ријечима: *„Та она су расла без матере“*. Не говори се узалуд у пословицама: *„дјеца су без оца — пола сирота, а без матере потпуне сироте“*. — *„Пчеле без матице — пропала дјеца“*. Још је жалоснији положај правих сирота. У животу имамо често таких примјера правих сирота, који потресају човјека до дна душе. Ево примјера. Један поштени, но небогати човјек оставио је послије себе неколико малештне дјеце. Наскоро умрије и удовица. Смрт њезина догоди се ноћу, док су дјеца спавала. У кући њиховој не бјеше никога другога, те с тога није нико ни присутан био у последњим часовима умируће удовице, да се помоли Богу и да јој затвори очи. Јутро сване, дјеца усташе, и погледавши на матер, не хтједоше је узнемиривати већ шапутаху једно другом тише, тише, она спава. Но она се никако не дизаше; најпослије стадоше је будити и звати: мајко, ми смо гладни, зар нам нећеш дати доручка? Но одговора не добише. Тада престрашена одбјежаше по сусјетке и рекоше јој: Ходи к нама, наша мајка не устаје. Она дође и видје, у чему је ствар, па рече дјеци: „Ваша мајка не ће више устати. Господ ју узе к себи, она вам неће више доћи“. Те ријечи поразише дјецу. Смрт материна тако их утуче, као силна бура с грађом кад утуче прољетни усјев у врту. Дјеца се на једанпут нађоше у положају, гдје немају ни помоћи ни заштите. Но ако и не узмемо у обзир оваке искључиве изненадне случајеве, право сиротовање — у опће није мала несрећа. Осиротјела породица — то је скуп млада дрвећа у врту, у којем је ограда разрушена; То је кућа чији је кров разваљен. Ништа није лакше, него увриједити и уцвијелити сироте ако су се смрћу родитеља лишили једне потпоре и заштите међу људима.

Истина, положај правих сирота није баш увијек тако жалостан; узмите, они су нашли савјесне старатеље у лицу блиских сродника или туђих људи. Али оца с матером они не ће наћи. Они могу доћи у добре руке, али те руке нису материне, која их је носила под својим срцем; узмите како хоћете, али туђе се дијете не жали тако као своје рођено. У крилу родитељском су одрасла, на друге се морају тек привикавати. И уз то чланови осиротјеле породице морају се једно од другог растати: један овдје, други ондје нађу себи заклон и старатеља. На тај начин за једном тугом — губитком родитеља — долази друга, не мање тешка, јер је у опће тежак растанак браће

и сестара. При том се догоди, да су особама, у чију се кућу доселе сироте, досадне или због сиромаштва или због недостатка човјекољубља. Тако ћеш „на свијету наћи све, — само оца и матере не. Можеш купити све — само оца и матере не. Птичијега млијека ма и у причи наћеш, а другог оца и матере ни у причи не наћеш".

Жалосно стање сиротâ јест узроком, да се у св. писму тијем именом називају у опће сви угњетени и уцвиљени. Тако Јов, негодујући на пријатеље, који неправедно нападаху њега, кори их овако: *„Ви на сироту нападате, и копате јаму пријатељу својему" (Јов. 6, 27)* *„Постасмо сироте"*, говори пророк Јеремија у име народа, које Халдејци бацише у крајњу сиротињу (Плач 5, 3.)

Али, слава и хвала преблагому Промислу! Он не остављa сиротâ својом милошћу и замјењује им рођеногa оцa и мајку. У св. писму старога и новога завјета налазимо довољно узакоњењâ и упутстава, која свједоче о отачаској бризи божјој у погледу сиротâ. Закон Мојсијев ставља у дужност Израиљима да сваке треће године допусте, да сироте и удовице, дошљаци и странци уживају плодове земље њихове (Второз. 14, 28 и 29); на празник сјеница заповиједа да се зову на домаћу славу (— 16, 11 и 14); за вријеме жетве љетине, за вријеме сабирања маслинâ и винограда — остављати снопове на њиву, грање с неотресеним плодом у врту (— 24, 19—21). Господ заповиједа Израиљу *„Немој цвиљати удовице и сироте"* (Исх. 22, 22); *у земљу сирота не улази, јер је заступник њихов силан, он ће се парничити с тобом."* (Втор. 23., 10. и 11.).

Од судија захтијева Господ, да пазе на строгу правду према сиротама и удовицама: *„Докле ћете судити неправо, безбожницима гледати ко је ко? Судите убогоме и сироти, онога кога гоне и ништега правдајте" (Пс. 81. 3. и 4.)* Устима пророка Исаије одбацује Господ стварне жртве и лицемјерна празновања Јудеја и показујући, што му је угодно, између богоугодних дјела тражи од њих правицу и одбрану сирота и удовица (Ис. 1, 17). Апостол Јаков сматра за суштину правог богопоштовања, обилажење сирота и удовица у њиховијем невољама (Јак. 1, 27). Извршитељима закона о потпомагању сирота обећа Господ свој благослов у сваком послу руку његових (Втор. 14, 19). Кад је Јудејима пријетила опасност од халдејског ропства, Господ је обећао да ће их избавити од ове опасности под тим једним условом, да у будуће не вријеђају сирота, удовица и иностранаца (Јер. 7, 6; 23, 3). *„Буди сироту мјесто оца*, учи син Сирахов, *и ти ћеш бити сином Вишњега; он ће тебе већма гледати, него рођена мати твоја"* (*Сир. 4, 10 11*). Но тешко угњетачима сирота, тешко

угњетачима сирота, тешко судијама, који *потписују жестоке одлуке, да оплијене сироте (Иса. 10, 2). „Проклет да је, који би извртао правицу сироти, или удовици“ (Втор. 27, 19).* Ово је једно од оних безакоња, због којих је Господ грозио Јудејима опустошењем државе и расијаношћу њиховом по лицу земље (Ис. 10, 4; Јез. 22, 7 и 15), и испунио је пријетњу. Плач увријеђених сирота чуо је Господ и од дјеце увредитеља прави сирочад: *„ако убијелиш удовицу и сироту, кад оне повичу к мени, чућу вику њихову, и запалиће се гњев мој, и побићу вас мачем, па ће ваше жене бити удовице и ваша дјеца сироте“.* (Исх. 22, 23 и 24); јер је *сам Бог сироти помоћник* (Пс. 10, 14:), сам је *отац сирошама* (Пс. 67, 6). Уцвелитеље сирота казни Бог каткад у потомству до трећег и четвртог кољена. На питање: откуда на тим потомцима, каткад људима поштенима, почива гњев Божјих; откуда да их гони сиротиња и понижења може се у многим случајевима сасвим праведно одговорити: отац, дјед, прадјед кријеђаху сироту или удовицу, и ето сиротију њихова дјеца, унуци и праунуци, који у осталом не носе толике одговорности за туђу крпицу, колико се чине опрезнима сами и својим положајем опоминју друге, да не падају у туђу погрјешку.

Тако, не може се некажњено вријеђати оне, које је примио Господ под нарочито своје покровитељство. Заштита је Божја над сиротама тако очевидна, да је већ постало пословицом: Ко даје сиротињи, позајмљује Богу на сигурну камату. —

Милост своју према сиротама Бог показује већим дијелом у томе, што својом благодаћу побуђује према њима саучешће у срцима ближњих. Ако има на свијету људи, којих рука не ће задрхтати кад посегне за сиротињску баштину, који могу сироту пустити да лута по свијету, ускратити јој прехрану и његу, занемарити је у васпитању, то, хвала Богу, није глад ни на такима, који су готови да и последњи залогај подијеле са сиротама, који их примају у своју породицу, сматрају их као рођену дјецу, удомљавају их, и често учине за њих толико добра, колико не би ни рођени отац и мати. Нису само куће свештених лица уточиште сирота, за њих се отварају многи државни и приватни заводи, где добивају препитање, одијело, васпитање, откуда они излазе као радне снаге и корисни за човјештво. Године 1863. прослављена је већ стогодишњица васпитнога дома у Москви; колико се од тога доба па кроз сто година васпитало у њему сирота, и колико је добра донио он кроз то човјештву!

Господ, дакле, не само подиже кроз добре људе спољашње благостање сирота, већ често и у моралном погледу обраћа сиротовање у њихову корист. Велика је несрећа за дјецу, ако су се она у лицу

оца и матере лишили руковођа к небесној отаџбини, поштених и побожних васпитатеља. Но на жалост нису сви родитељи такови. Не схваћају нити испуњавају сви родитељи своју дужност да уче дјецу побожности из малена, не дају сви дјеци својој добар примјер животом својим. Љубав и попустљивост родитеља к дјеци узимају често карактер штетне по дјецу попустљивости и самоволе. Дјеца богатих родитеља често су у опасности, да се науче на раскош и њежност, постају горда и таштa. У родитеља сиромашних а уз то и непобожних и развратних одрашћују често и дјеца такова. Судећи по свему томе смрт родитеља није увијек несрећа у моралном погледу. Као што разумни баштован окресава старо дрво зато, да не би својим гранама загушило младе гранчице, да их не заклони од сунчане свјетлости: исто тако и Господ узима дјеци оца и матер често с тога, да њих двоје не буде преграда између Њега и дјеце, да не пријече својим породицама и гадним владањем налив свјетлости истине на дјецу од оца свјетлости, добра и благодати, да не би дјеца због оца земаљскога заборавила и оца небеснога. Многа су дјеца рано научила вјеровати, молити се, и уздати се у Бога само зато, што су рано осиротјела. Смрт родитеља ослободила их је од оног моралног зла, у које су могла пасти за живота њихова. Осиротјевши, преселиште се она у кућу побожних сродника или у сиротињски завод, и у новом друштву, окружена добрим утицајем, најприје се упознаше са ученјем и правилима Јеванђеља и упутише се у све, што је добро и свето. Сиротињски завод постаје често за многу сироту кућом новога живота тако, да се у зрелом узрасту оно благодарно исповиједа пред Богом! Оче мој небесни! ја нађох Тебе, кад изгубих земаљскога оца!

Но шта да се каже за сироте, које не налазе себи покровитеља и добротвора и трпе у свему нужду и биједу? и за њих је сиротовање често на добро. У школи нужде и биједе науче се оне многим врлинама, којих, на жалост, при погодним околностима живота неби научили. Видећи себе усамљене, без људске потпоре, оне се тијем побуђују да траже утјехе и помоћи у Бога, учвршћују се у вјери и нади у њега. Борба с нуждом и сиротињом учвршћује их у трпљењу, рађа у њима навику на рад. Чувство нужде за људском помоћи присиљава их да цијене благонаклоност ближњих према њима, расположе их на послушност, вјерност и благодарност према људима.

Како Господ отачки размишља о сиротама и како неријетко из средине њихове подиже корисне раденике цркве и друштва, види се то из историчких примјера. Један такав знаменити примјер износи

нам св. Писмо у лицу Јестире. Бјеше то права сирота из кољена Венијаминова, налазећи се на бризи свога стрица, побожнога Мардохеја. Она је обратила на себе благонаклону пажњу једног персијског цара и удостојила се части да буде супругом његовом. Неочекивано узвишење бједне сироте бјеше доброчинство Божје, не толико за њу лично, колико, као што се касније показало, за њезине једновјерце Стриц Јестирин, Мардохеј изазвао је проти себи првог персијскога великаша Амана тијем, што није хтио, по примјеру других, преклањати кољена пред њим. Осветљиви доглавник наумио је казнити не само Мардохеја, већ истребити све његове једномишљенике, који живјеше у држави персијскога цара, и добивши пуномоћ од цара, већ је разаслао свуда указ, да се побију Јудеји у одређен дан и час. На срећу пожали се Јестира, по упутству свога стрица, благовремено своју супругу на ту злобу Аманову и својим заступством спасла је Јудеје од пропасти. Цар се разгњевио на Амана и заповиједио је, да се објеси на она иста вјешала, које је он спремио за Мардохеја, а свима Јудејима, којима је грозило истребљење, дата је дозвола да казне своје непријатеље, који нестрпљиво очекиваху њихову погибију. Дан, кад су Јудеји извршили осветy над својим непријатељима, одредише, да се сваке године светкује код њих под именом „Пурим“.

У руској историји има један примјер, који је налик на судбу Јестирину. Наталија Кириловна Нарышкина бјеше права сирота; живљаше у кући сродника свога бољара Матвјејева. Цар Алексије Михајловић одликоваше Матвјејева особитом љубављу, посјећујући не једном његов дом и скренуо је пажњу своју на сироту. Он је прозрео њезине врлине и обудовивши, изабра је за супругу, и из тога брака родио се Петар Велики.

Са именом величанственог храма Соломонова спојено је име вјештака, којему је његова величанственост много обвезана. Сви важнији вјештачки радови, који служише украсом храма с поља и изнутра обављени су тим вјештаком. Име му је — Хирам; он бјеше сирота, син удовице из кољена Нефталимова, и живљаше у предјелу тирском (3. цар. гл. 7.)

Коме нијесу позната два велика градитеља другога храма Божјега, благодатне цркве Христове, који је својим трудом и животом прославише, — коме нијесу познати васељенски светитељ Јован Златоусти и новопрослављени светитељ руске цркве Тихон Задонски? Обојица остадоше у младости без оца и остадоше на рукама матера својих. Господ сачува младога Јована од слабости свјетскога живота, којима је био окружен, као син и насљедник богатога оца, који је за-

узимао видни друштвени положај; — од ране младости пробуди се у њему склоност на подвижнички и пустињачки живот. Само сузне прошње материне склониште га да остане уз њу до смрти њезине; и чим је умрла она, он продаде своје имање, раздаде новац сиротињи, ослободи робове своје и постаде иноком. Иночким животом спремио се он на службу цркви као презвитер а по том као епископ, служби, у којој се он показао као свјетило цркве не само за савремени нараштај, већ и за сва каснија покољења. — Тешка је била судбина сироте Тимотеја, касније свештитеља Тихона. По смрти оца његова, црквењака, остаде му породица у крајњој невољи, да је тешком муком свагдањи хљеб набављала. Немајући средстава да васпита сироту, мати га поведе к неком богатом кочијашу да га узме он мјесто сина. За биједну сироту заузме се старији брат његов, који постаде мјесто оца црквењаком. Он стиже матер, падне пред њом на кољена и рече јој: Куда водите брата? дате ли га кочијашу, кочијашем ће и сам бити; а ја не ћу да мој брат буде кочијашем; раће ћу ићи по свијету просити, само брата не дам кочијашу. Гледајмо, да га научимо писму, тад може бити у којој цркви чатац". Матн послуша мудре ријечи и врати се с Тимотејем кући. Но како у кући не имадоше што јести, ступи Тимотеј код неког богатог сељака у надницу, да му за комадић хљеба ради. Најпослије буде он примљен у новоотворену новгородску семинарију; но и овдје, ма да је примљен на државни трошак, трпио је велику нужду. „Догађало се, вели сам он, кад добијем мој дио хљеба, то узмем половину од тога да утолим глад, а другу половину продам и купим свијећу, да поред ње сједим иза пећи и читам књигу". Ко је могао мислити, да ће тај голи сиротан бити свјетилом руске цркве, да ће јој донијети велику корист својим богомудрим писањем и да ће се прославити као велики угодник Божји и чудотворац? Није ли поражујући и дирљиви примјер старања Божја за сироте?

Ево још један дирљиви примјер, из кога ће читалац увидјети, да Господ чудним начином често храни сироте. Ево околности рођења и васпитања св. мученика Кодрата († 249.). За вријеме гоњења, која су у II. вијеку дизана на хришћане, једна побожна жена, по имену Рутина, кријући се од гонитеља, побјеже из Коринта и клатала се по непроходним мјестима. Није се Рутина бојала смрти, не, она је хтјела спасти дијете, зачето у утроби. Најпослије дође вријеме да роди, она роди сина; али на несрећу за неколико дана умрије она. Најприроднije би могли мислити, да ће напуштено сироче умријети од глади, или ће га звијери појести. Али Онај „Који отвара руку своју и насићује све што живи добротом, није презрео у пелене повитога Кодрата

и би му мјесто оца и матере. Бог је заповједио облацима и они на плач младенца спуштаху се с висине, точише у уста његова слатку росу, питаху га млијеком и медом, докле год неодрасте, да је могао сам сабирати за себе пустињске плодове. На тај је начин живјело дијете удаљено од људи као Јован Крститељ, и већ у првим годинама живота му најоше га хришћани. Св. Кодрат научи се брзо писму, још брже разним лекаријама и помоћу трава, њему познатих, као сину пустиње, по властитому искуству а још више благодаћу Божјом лијечио је сваку болест. Он доживље дубоку старост, проводећи већи дио времена у горама, и прими мученички вијенац за гоњења Децијева.

И тако, сироте! не тужите и не одбијајте, ни један час не заборављајте, да над вама лебди око Оца небескога; у њега нема сирота, осим оних, који су Га непоштењем и невјерством одринули од себе. Не клоните у молитви. Молитва сирота има особиту моћ пред Богом. Ваш је спас по преимућству дјело Његове части и славе, — јер је Њему остављен убоги, Он је једини помоћник сироти. Као што мати обраћа особиту пажњу дјетету слабом и болном, као што њезино срце силније куца саучешћем код његова кревета, тако је и срце Божје особитом љубављу испуњено према правим сиротама, слабим и немоћним створењима. Али уједно с тим засвједочавајте својим животом, да сте ви дјеца — достојна очинске бриге Господа; не вријеђајте га роптањем и незадовољством, радујте га стрпљивошћу, вјером, надом и послушношћу Његовој светој вољи. При том незаборављајте, да Бог наш није Бог мртвих, по Бог живих, и да родитељи, ако су се и растали с вама тијелом, настављају живот с душом у вјечности. Тјешите себе увјерењем, да љубав родитеља према вама није умрла скупа с тијелом. Ако су се они за живота молили Богу за вас, они ће продужити своје молење и послије смрти; и ако он није одбацио молитву, коју су му они узносили са земље, може ли се и помислити, да ће он одбацити молитву, коју му они приносе на степенима пријестола славе Његове? Но уједно се и ви молите за њих, јер ничим нећете доказати искрености ваше љубави к њима, као молитвом за покој њихов, и ништа им није сад тако нужно, као та молитва. А ко да се више и моли за родитеље, ако не дјеца? — Ако је теби, сироте, остала мати, подај јој сугубу част. Не доводи ју у жалост непослушношћу, и не дај, да са сузама својима за преминулим оцем споји и сузе о непокорном и непоштеном сину. Пази на њене савјете и поуке, укоре, не омаловажај њена упутства, тјешн ју побожним и добрим животом. Тешко теби, ако она буде против тебе вапила на небо и жалила се Богу на своје дијете. Не ће тада бити на теби благослова Божјега: он ће се простријети само на оне, који су заслужили благослов очев и материн.

На завршетку споменимо свима вјернима, да нико од њих не смије сматрати бригу за сироте, рођене или туђе, туђом бригом. Не само по духу љубави хришћанске, која треба да одушевљава све нас, као чланове једнога тијела Христова — цркве, већ у опће по природном чувству човјеколубља, треба да је то дјело за све нас опће. Скоро је код свију народа раширена скаска о вучици и о срни, које су нађену дјецу у шуми или на пољу узимале на своју бригу и отхрањивале ју својим млијеком. Смисао тих, без сумње измишљених сказака, појмљив је; по свеопћему удјељењу, саучешће према сиротама тако је природно, тако је дубоко усађено у нашу душу, да би морао бити изродом човјештва сваки онај, који би се оглушио томе чувству; морао би бити гори од неразумне животиње, кад не би имао милосрђа према сиротама.

Српско-православна основна школа у Сарајеву.

— Један прилог за њезину историју. —

Онога времена када је г. Ст. Калуђерчић штампао свој рад о српско-православној сарајевској школи (у Првом годишњем извјештају српских основних и више дјевојачке школе у Сарајеву 1899.) ја сам прометао и тражио разне записе и биљешке по књигама, тефтерима и разбацанијем листинама у музеју старе цркве. Између осталих ствари нашао сам и биљешке, које се тичу српске школе у Сарајеву.

Најстарија вијест датира се из године 1682. У једном тефтеру одмах с прва стоји списак приложника, који се обавезаше да по могућности прилажу за црквени зејтин. Између њих налази се и *Никола даскал*. Тај списак датиран је 1. октобра 1682.

Од тада, па све до 1727. не нађох никаква спомена о школи и даскалима. Сигурно не стога, што школе није било и ако је 1697. г. страдала и црква и народ, већ што није било прилике, да се вијест о школи уметне међу црквене трошкове. Да је школе било и овога времена држим да се може закључити из тога, што су црквени синови (општинари) сматрали за нужно подићи нарочиту зграду у трећем деценију XVIII. вијека. Под 22. фебруаром 1727. вели се: „сагрдисмо кѣѕ крај цркве поради скѕле за децѕ и похарчисмо на истѕ кѣѕ докле се сагради аспри 32.722“. Имаде још једна биљешка, која се тиче ове школске зграде. На једном листићу хартије, што је служио као омот једној тескери стоји записано оном истом руком, што је забиљежила прву вијест о школској згради, ово: „тескера wд ћериза wд скѕле“. Овај листић је сигурно комад некога писма, јер се још види написано ово:

господинъ йw

дас

Ову крњу адресу мислим да могу са свим сигурно попунити и читати: господинъ йw(анъ) дас(калъ). Тако бисмо добили име још једнога учитеља у сарајевској школи. Мени је пошло за руком, те сам упоређујући рукописе изнашао, да је она рука што је писала: „тескера wд ћериза wд скбле“ биљежила у црквеном тефтеру у годинама 1725.—1736. Тиме је бар приближно датирана ова биљешка.

Да ли је та школска зграда стајала празна до 1728. — у што сумњам — или је за невољу когод и неспреман вршио учитељску службу док се не нађе згодна личност или је баш био прави учитељ, не знам. Како му драго, тек тако није дуго остало, јер „1728. майа 1. приде ѿ нима даскал миҳайло и погодисмо га да wни дећъ и да мъ дамо на годинъ гроша 72.“ Дакле на мјесец 6 гроша или 1440 аспри.

Избор или боље да речем случај није био срећан, јер су Сарајлије већ 8. марта 1729., дакле након десет мјесеци, остали без учитеља; Михајло је умрьо тога дана. Не могу прешутити овдје, како се у учитељској оставштини нашло од књига и других школских ствари само „книжице мале 2., тетраг книга“ и два дивита, један пиринчли, а други дрвен.

Одмах до два дана по смрти Михајиловој, 10. марта, нашао му се замјеник, јер тога дана „погодиши синоки церковни га прwсвещени господином митрополитом мелетием босанским гаврь хажи гаврића да wни дећъ и рекоше мъ дати за годинъ дана гроша 100, кое чини ас(при) 24000“ Дакле плаћа је онога пута већа. Код овога учитеља имао би примјетити, да је по свој прилици био Сарајлија и то син угледнога сарајевскога грађанина и дугогодишњег „спша црковног“ Хаџи Гавре Тадијића. Узевши у обзир, да је исти Хаџи Гавро био човјек писмен и имао приличну своју приватну библиотеку, дакле спадао међу најобразованије људе у тадашњем Сарајеву, могао је дати и сам собом својој дјеци онако образовање, какво је нужно било за учитељски позив.

Још до 23. септембра 1732. спомиње се име Хаџи-Гавриćево у црквенијем рачунима, а од тада више никако.

Год. 1733. вели се „дадосмо дѣховникъ Исаи светогорцъ щоѣ ѕ цркви слѣжио и дећъ ѕчио и исповедао дасмо мъ за едно лето аспри 14.400 Овај Исаија Светогорац остао је преко те једне године још 6 мјесеци и 24 дана. Барем му тако излази по суми што је добио „що ста дѣховник исаи више од године дасмо мъ аспри 9360“.

Од тога времена, па даље нијесам могао ништа више наћи о школи и даскалима. Ту правницу испуњавају Калуђерчићеви даскали

Ристифор и Самуило и учитељица Евросија. Али 1752. у уговору између општине сарајевске и новога митрополита Пајсија Лазаревића између осталог препоручује се митрополиту и школа ријечима: „Єжє кисте изволили Ѕредити школѣ и колико ѡ ей попеченіе имѣти чрезъ ѿрочатъ нашихъ єже обретаетсѧ и ѿ прочихъ ѯѯждши мѣста кон и мы желеемо дети наши Ѕарети цвѣтѧщи плодом Ѕченіѧ и присѣкающи ѿ сили к силѣ“ и т. д.

У години 1759. спомиње се у једној малој књижици под 22. фебруаром „къ школное Ѕченіе данъ ѥстъ благородни ѿрокъ господинъ стефан стефановічъ“. Тај 22. фебруар пада управо на *Чисти Понедељак* исте године. Види се дакле како је стар обичај, који је вриједио готово до пред окупацију, да се дјеца шаљу у школу на Чисти Понедјељак Овом и још једном биљешком ријешено је још једно питање, година у којој су дјеца полазила у школу. Нашао сам годину и мјесец [1]) кад се родио исти „ѿрокъ“ те сам прорачунао, да је пошао у школу у првој поли *седме године.*

Стара школска зграда ваљда је овога времена изгорела или је с кога другога узрока постала неудесна за даљу употребу, стога године 1762. општина преудеси или са свим наново начини кућу некога Лазе Грка, да у њој стоје (станују) калуђерице и да буде „школа гди Ѕче ђеца“.

У једном попису приложника за црквени зејтин од 1769. године спомиње се међу ћурчијама „Ђорђие даскал поповичъ.“ Да ли је био и ћурчија, кад се спомиње међу ћурчијама? По другој једној биљешци рекао би да јест. Године 1791. записан је вјечни сарандар на име „Насти супруги Ђорђие даскала“. Кад се узме да је један сарандар стајао 20 до 24 хиљаде аспри, дакле знатна свота за оно вријеме онда мало чудновато дође, да је кадра дати толико удовица једнога учитеља. Ћурчијански посао лијепо је ишао онога времена, што се види по великом броју чланова тога еснафа. Стога би са приличном сигурношћу могао тврдити, да је и учитељ Ђорђија био и ћурчија, па макар и узгред уз учитељевање.

Опет настаје празнина, али само до 1785. Има један запис на руском преводу историје свијета од Пуфендорфа. Запис гласи: „1760, мѣца новембра 8 й къ день недѣлній родисѧ ѣа павел дидаскалосъ на 1760-го къ дни недѣлни мѣца новембре 8 и бысть дѣтоучитель“. На истој књизи пише тај даскал Павле даље: „кѣнихъ азъ многогрѣшныи Сію книгѣ ѵ монаха Сумеѡна Никовичѧ дла четѣкои вечѣтіска златника 1785. Августа 25. къ шибеникъ“. За тим долази потпис испреплетен и ту сам читао „дидаскалос“. Онај први запис је на првом празном листу у

[1]) дикимвріи: рождѣ благороднаго господаря стефана стефановіча лѣта 1752-го.

књизи, а овај други је сасвим на крају на пошљедњем. Из тога се не може видјети који је ранији, који ли доцнији или су можда оба из истог времена. За то се и не може узети да ли година кад је купљена књига одговара једној години Павлова даскаловања. Ово би могло лако бити, јер је тада 1785. било Павлу 25 година.

Има још два записа, који се тичу овога учитеља Павла, али пошто не садрже ништа више осим његова имена, а ни године немају с тога су без икакве вриједности.

У Калуђерчића има такође један даскал Павле, само из доцнијег времена. Узевши у обзир године учитељевања (1800.—1812. године.) Калуђерчићева Павла и годину рођења овога мога, мислим, да не би било сувише пусто нагађање, да су обадвојица једна иста личност Да је којим случајем које друго име, а не ово, што се врло често налази, онда бих са већом смјелости смио тврдити, да имам посла са једним истим учитељем. Овако остаје ипак слутња и нагађање.

Г. Калуђерчић је за прве деценије XIX. вијека нашао и сбјавио 5—6 учитеља. Ја нијесам био те среће. Од учитеља Павла кроз остатак XVIII. и прва три деценија XIX. вијека вијести су ми оскудне. За ову перијоду историје срп. школе имам само нешто да наведем, што се можда тиче једнога Калуђерчићева учитеља.

Нашао сам у књизи: Дополнение церковному словару (штампан 1776.) ову биљешку: „Из книгъ Раке Миловановића бывшаго учителя юности Сараевскія.“ По свој прилици ово је онај Калуђерчићев даскал Рако из 1816. године. О њему има једна биљешка у клисарском рачуну из 1818./19. године. Ту стоји: „на 1818,“ међу осталијем издацима ово: „пакь дадосмо раки даскалу 500 (гроша)“, а одмах испод тога: „пакь дадосмо опеть на 1819 — — 252 па(ра) 36.“ Дакле Рако је учитељевао још и у 1819. години.

Негдје у некој књизи нашао сам „*Стефана даскала*“ у г. 1819 Је ли сарајевски учитељ? или је књига с његовијем именом доспјела некако у Сарајево? Вјероватније ми се чини оно прво.

Остале вијести црпао сам из клисарскијех рачуна, који се налазе већином на разбацанијем комадима хартије. Обично су датирани, ријетко на ком да нема године. Али су подаци још увијек мршави и то баш онога времена када и код Калуђерчића настаје празнина, у трећем деценију. Из тога времена има само биљешка од 1822. године, да је дато „Даскалу 300 гроша.» За које вријеме? да ли за годину? Узевши у обзир, да је учитељска плаћа била у прошлом вијеку 75, па онда 100 гроша, а по Калуђерчићу још и за вријеме 1800.—1814. 100 гроша и да је плаћа 1839. износила не више од 720 гроша, склон сам вје-

ровати, да је ово 300 гроша заиста једногодишња плаћа учитељска Године 1827. спомиње се, да је дато „даскалима“ 55 гроша. Но већ до годину дана, 1828. појављује се међу „даскалима“ један са именом *Ђорђије*. Је ли ово онај Калуђерчићев даскал Ђорђо од 1807.—14? Можда.

До три године, 1831. спомиње се уз Ђорђа „*дацкол Симо*“, али одмах за тим 1832. вели се како је дато Сими 50 гроша „послие како е отишо чорчие даскал“ Међутим у истом тевтеру одмах испод тога говори се опет о дацкалима, дакле се нашао Ђорђију заиеник одмах.

Ову тврдњу о замјенику Ђорђијеву оснивам на једној претпоставци за коју мислим да имам довољно потврде код Калуђерчића. Из података, што се налазе код њега, види се, да је ова школа имала одавна по два учитеља. Још 1747. раде у школи њих двојица, Ристифор и Самоило. За тим од 1800. па до 1812. увијек су двојица, само двојица, и то: 1800.—3. Павле и Александар, 1803. па можда до 1807. Павле и Лука, 1807.—12. Павле и Ђорђо; за доцније вријеме имамо опет школског Кастора и Полука у даскалима Сими и Мићи. За њих се вели 1846 „дадосмо двоици учитела“. Па и у приповиједању старијих људи спомињу се они нераздруживо.

И да се не спомињу одмах по одласку Ђорђијеву даскали, смио бих по овоме, како сам разложио, тврдити, да је уз Симу опет радио још један. Није ми стало толико за тијем другијем, већ више за тијем да утврдим број учитеља, који су у овој српској школи радили заједно. Њих је дакле било двојица и с тога међу онијем даскалима, што се спомињу послије Ђорђија, нема се поред Симе разумијевати један, који је био и прије са Симом и Ђорђијем — као трећи — него још један учитељ који је ступио на мјесто Ђорђија.

О свештенству.

— Говорио на празник Св. Николаја 1901. у богородичној цркви сарајевској јереј **Димитрије Јанковић**, конзистор. савјетник. —

Љубазни вјерни!

Када је јединородни Син Божији велико дјело искупљења славно довршио, и када је приспјело вријеме, да се врати на небо и сједне с десне стране Бога Оца: повјерио је своје стадо, за које је душу положио, Својим најближима, збору једанаесторице апостола. Задахнуо их је и напојио оном жарком љубављу према стаду, које је његово срце осјећало; ставио им је Себе за примјер доброга пастира; озарио их Духом Светим, дао им власт већу, него што је анђели имају, власт,

да у Његово име праштају и задрже гријехе (Јов. XX. 22. 23.), и напошљетку послао их је у свијет говорећи: „Идите и научите све народе, крстећи их у име Оца и Сина и Светога Духа, учећи их да све држе, што сам вам заповједио. И ја ћу бити свама док је свијета и вијека (Мат. XXVIII. 19. 20); ко вас слуша, Мене слуша, а ко се вас одмеће, Мене се одмеће и Оног, ко ме посла!“

Отворимо љубазни моји књигу повјести цркве Христове, да видимо како су се свети апостоли овој заповједи Пастиреначелника одазивали. Повијест ће нас научити и обавијестити, да су ти свети мужеви у све крајеве тада познатога свијета доспјели, да су ријеч Божију свуда неуморно и одважно проповиједали, хришћанске општине оснивали и пастире и учитеље духовне постављали, са којима су полажући руке на њих подијелили добивену божанствену благодат Светога Духа. Дознаћемо из повјеснице, да су ти архипастири и учитељи, који су од светих апостола изабрани и посвећени били, примљену божанствену благодат у току времена другим достојним изабраним сасудима божијим повјеравали, ови пак временом опет другима . . . све до данашњега дана непрекидно, тако, да на сваком правилно посвећеном архипастиру матере цркве почива иста она благодат, коју су апостоли од самога Господа и Духа Светога примили.

У прва времена цркве Христове — вели нам даље повјесница — свака је црква имала свога засебнога епископа. Но када је ријеч божија, као небеско сјеме почело обилатијега плода доносити, када је под сунцем јеванђеља почео сазријевати плод у винограду Господњем: показала се потреба, да се мудријем надзорницима винограда додијеле вриједни и искусни помоћници-радници, који ће виноград у име Домаћина, а по упутствима надзорника обрађивати. Када је дошло то вријеме, тада су епископи, као законити и једини прејемници свих апостолских власти и дужности, по напутку Духа Светога сходним нашли, да у она мјеста, камо сами нијесу могли доспјети, одреде пастире и учитеље, људе у вјери и богоугодном животу опробане, да у мјесто њих пасу стадо Христово и бескрвне жртве приносе за њ. Ти помоћници епископа, ти вриједни и искусни, а скромни и безимени радници винограда Господњег, ти, у вјери и знању, у чистоти и побожности опробани мужеви, јесу презвитери, свештеници.

Они су по учењу матере цркве посвећени помоћници, који дају одговора и рачуна црквеним надзорницима, епископима, у чије име и по чијем овлаштењу служе и раде на спасењу повјереног им стада. Посредно, преко архијереја, и они су учасници извјесног дијела божанствене благодати која је апостолима повјерена те и они имају власт

и дужност, да благовремено и безвремено, не знајући за труд и умор уче и настављају, на добро упућују и савјетују, моле се и посредују, па ако је потребе опомињу и позивају, негодују и карају. И они су обвезани, да за славу Божију без престанка ревнују, да стаду у врлини најбољим примјером послуже, да буду свима све, и да вјеру у Бога и љубав ка пастви и смрћу засвједоче!

Доиста узвишена и света, али тешка и пуна одговорности служба! Мислиоцу човјеку и нехотице намеће се питање: е да ли је смртан и слаб човјек у стању, да тако разноврсну службу, као што ваља врши? И како се у опште усуђује грјешан и смртан човјек, да по примјеру Пастиреначалника душу своју залаже за спасење својих ближњих, када зна, колико мора бити опрезан, да сам од закона не одступи, а камоли да друге од саблазни и гријеха сачува?

И збиља браћо, да је свештенство изум људи, морао би свако клонути под теретом службе те, али како је свештенство установа божија, Њему на славу, а вијерницима на спасење установљена, то се сам Господ, који је прописао дужности те службе, стара за Своје слуге, па им благодаћу Духа Светог Он сам даје снаге и способности за успјешан рад. У божанственој благодати, коју при посвећењу прима, налази слуга божијег олтара неисцрпив извор из којег се послије трудног и напорног рада кријепи за нов још тежи и теретнији посао. Благодат светога Духа даје свештенику снаге на подвиге у служби; она га лијечи, кад у крјепости оскудјева; она га учи кад и шта му ваља рећи, јер он и по њој добива плодове дарова Духа Божијега. Она га храбри и чини одважна, да за славу Божију и за спас стада смјело стане на змију и шкорпију и на сву силу вражију; она га соколи да преко бријега и врлета, у по дана, у по ноћи, у припеци, непогоди жури кућноме болеснику, чији је дах и додир смрт, и кога су већ и његови најближи напустили, али којега му ваља са Богом и савјести измирити. Божанствена благодат опасује свештеника са оним, што му је у служби међу људима најпотребније: са самопрегорењем; она му шири груди, да увриједе и подсмијех не само трпељиво подноси, већ седамдесет пута по седам пашта, молећи се за оне који му пакосте, а благосиљајући оне, који га кушају. Божанствена благодат даје свештенику способности да буде свима све, вјернима правило вјере, гордима образ кротости, неситима учитељ уздржања, наставник неуких, савјетник сумњајућих, тјешилац ожалошћених, наслон посрнулих, бранилац потиштених, молитвеник и посредник својих ближњих код Господа. И напошљетку по божанственој благодати стављен му је у изглед вијенац мученички, ако је Господу угодно, да за славу Његову и за спас пастве живот жртвује.

Ово је љубазни моји слика пастира, и његових дужности. За овакову службу уздигао га је Пастиреначелник до толике почасти, да је вјернима заповједио, да ријеч пастира слушају, као ријеч Његову, а забранио, да се од пастира ко одметне, да се не би Њега, Господа свога одметнуо. За овакову службу препоручује већ премудри Сирах: „Свом душом својом угађај Господу, и поштуј свештенике Његове“ (VII. 31.). За такву службу наређује свети апостол: „Свештеницима, који се добро старају, да се дају двострука част, а особито онима, који се труде у ријечи и науци“ (I. Тим. V. 17.); — а на другом мјесту: „Слушајте наставнике ваше и покоравајте им се, јер они воде бригу о душама вашим . . . непрестано молећи се за вас“ (Јевр. XIII. 17.) и даље: «Молим вас браћо припознајте настојнике ваше у Господу, и имајте их у изобилној љубави за дјело њихово“ (I. Сол. V. 12.). За овакову службу припаде пастиру најљепши паслов: часнога оца, те свака част и штовање од вјерних.

Из овијех ријечи јасно се види, какви је односај између пастира и стада. Пастир је отац, а вјерни су чеда његова. Као што отац љуби дјецу, живи у дјеци и за дјецу: исто тако љуби пастир своје стадо, живи у њему и за њега. Што стадо боли и њега боли, а радост паствe његова је радост. Као што отац жели добра својој дјеци, те их на добро учи и наставља и од зла чува, исто тако па још и више жели пастир, да му је стадо напредно, па га с тога неуморно учи и васпитава и од зла, од гријеха чува. Као што се отац моли за своју дјецу, коју благосиља, још више се моли пастир за духовну дјецу своју, коју сваким даном благосиља. И као што добри син љуби оца, штује га и радо слуша, равно ваља вјерни да љубе пастира, свог духовног оца, да га са љубави штују и ријечи његове слушају. Као што се добри син клони свега, чиме би увриједио оца, равно ваља и вјерни да се чувају, да им духовни отац на њих не уздане. И као што се добри и мудри син радо сјећа савјета свога оца, исто тако треба да се вјерни радо сјећају мудријех савјета пастира и да су увјерени, да за пастира не може бити веће радости, него кад му је стадо чисто, сретно и послушно.

Да браћо, овакав треба да је односај између стада и пастира! Али као што се у породици нађе дјеце, која су у стању да оца ожалосте па и осрамоте, нађе се на жалост и у кругу вјерних — људи, који за пастира не само да не маре и не само да га не слушају, већ на ријечи његове досјетке праве, ревност му исмијавају, а међутим га од себе одбијају и вријеђају, па му чак и у раду сметају. Ох како су ти људи хитри, да пастиру суде и да га осуде! А како су неправедни,

јер врлине пастира за њих обично не постоје, они само мане виде и вребају. О браћо, немојте тако! Треба да знате и да вјерујете, да је пастир од Бога одређени посредник између вас и неба, васпитач и судија ваше савјести; да не говори своју ријеч и себе ради, већ ријеч Божију народа ради. Па немојте да судите оном, кога је Бог одредио, да вама суди! Зар је потреба доказивати, како је неприлично да син суди оцу, или да ученик изобличава учитеља? Или зар може ко и помислити, да је ријеч Божја од мање важности, ако је грјешна уста смртнога човјека говоре? Зар се ко досад могао потужити на његе у сунцу? Зар има човјека, ко би могао рећи, да му сунце не свијетли довољно и да га не грије? Па зашто ти да судиш човјеку, који је тебе ради примио на се јарам Христов, да ти ум свјетлости јеванђеоског сунца расвијетли и хладно ти срце небеском топлотом тога сунца огрије?!... Судите браћо пастиру по ријечима његовим, а за дјела има он свога суда и овдје и ондје. Коме је много дано, много ће се од њега и захтијевати, а пастиру је дано највише, па тешко њему и без ичијег ненадлежног суда ако повјерени талант у земљу закопа!

И нека ти сине, био ти сиједи или млад, не буде мање важна ријеч твога пастира, ако је он млад, а не сиједи. Младост његова не смије да те учини намарним према њему, вели ти апостол; јер ако је пастир и млад по годинама, стар је по вјери и знању, те искусан и способан, да те води на путу спасења. А Господу је мила и она безкрвна жртва, коју му млади пастир приноси. И док је Пастиреначелник сиједога апостола Петра уважавао, дотле Му је најмлађи апостол, Јован богослов на грудима почивао. Па зато слушај мили сине с подједнаком пажњом твоје пастире и поштуј их, јер су они за тебе правило вјере. А кад то знаш, немој им вјерски осјећај дирати, нити се с њима препирати. Ако вас одговори пастира, којима вјеровање брани, немогу задовољити, знајте ви мудраци овога свијета, да наука ваша и наука пастирева нијесу једнаке. Ваша је наука свјетска и схваћа се умом а срце оставља хладно, дочим је наука пастирева изван овога свијета, и схваћа се срцем, које испуњава топлотом љубави. Ваша је наука чулима потчињена, а ако је апстрактна, тада је већином нестална, као и људи, који се за њом заносе, а наука вјере је изнад људских чула, при том је стална и непромјењива, јер је поријекла божанског упоредо са вашом науком поријекла људског! Поштуј сине свештеника твога, јер је он за те образ смјерности. Али кад то знаш, још немаш власти, да му смјерност искушаваш и да га понизиш. У пастиру гледај представника своје цркве, па се сјећај, да кад представника вријеђаш, своју цркву омаловажаваш!

Уважавајте пастира свога и за то, што вас учи уздржању. Ну ако проповиједајући уздржање — као човјек погријеши, немојте да му судите, немојте, да вас Пастирепачалник, коме је суд предат, запита: „Ко си ти, да судиш туђему слузи, који своме Господару стоји и пада?“ И ако би те не дај Боже, духовни отац саблазнио: буди као што су били Сим и Јафет, који су срамоту очеву покривали и поучи се страшном судбом Хама, сина Нојева, који је срамоту очеву на ругло изнио.

Ја вам драги моји рекох по даној ми дужаости, а свеититељ и чудотворац Николај нека је и мени и вама на помоћи, да вам слаба моја ријеч корисна буде. Амин.

Двије ријечи на опијелима браће Ристе и Гаврила Фуфића у Травнику.

— Говорио **Коста Божић**, парох и надзир. протопрезвитерата у Травнику. —

I. На опијелу Ристе Фуфића, 17. октобра 1901.

Тужни зборе! Дође нам час задњег растанка са нашим најстаријим и најодличнијим грађанином, са ктитором наше цркве и једним од првих оснивача наше школе.

Уставимо за час плач и запијевку, па отворимо своје умне очи, саберимо се, размислимо се и поучимо се у овоме часу!

Па кад све то учинимо, ми ћемо се опет заплакати на растанку са човјеком, тако богато украшеним врлинама, са човјеком какових мало бијаше, са човјеком, какви се ријетко рађају, са човјеком, чији ћемо губитак неизмјерно жалити.

Зар не ће свакоме од нас пасти у очи, кад погледа на оно мјесто, ниже десне пјевнице, па види да тамо нема онога, који је од оснутка ове цркве, од неколико десетина година ту стајао и Богу се молио, који је био сушта побожност.

Он је био сатрудник код зидања ове цркве, он је један од оснивача наше школе, он је био од натраг десет година па све до недавног времена предсједник наше општине, главни чинилац у нашим црквено-школским стварима. Његово трудољубље и савјесност у овом народном раду за нас је чудо, а за наше потомство биће прича. Њему црквени новчић бијаше десет пута скупљи него свој, њему народна брига бијаше већа него своја.

Његов приватни живот и живљење, његова скромност, његова штедљивост за нас је недостижан примјер. Богат је био, а живио је

скромно, паметан и рјечит, а ријечи није расипао. Био је милостив, а не лицемјеран; дарежљив, помагао сиротињу, а често пи његови домаћи нијесу знали за то, — управо код њега није знала љевица шта чини десница. Са живим занимањем пратио је наше домаће прилике и онда, кад се од народних послова повукао.

Још нешто. Он је био жива историја мало не цијелог прошлог стољећа. Доживио је много, био у разним приликама, највише у незгодним и тешким и остао је увијек исти, није ласкао никоме, него говорио онако, како мисли.

Ко га не познаје, тешко му је овако укратко казати, а ко га познаје, не ће га никада заборавити.

Кад бих хтио једном ријечи све рећи, сабрати сва његова својства и врлине, ја бих рекао: био је потпуни човјек, карактер чисти, вјеран извршилац Христових начела, прави и поштени Србин.

И таквога данас губимо, губимо га баш онда, кад би нам највише требао. Стога је наша жалост велика.

Поштована породицо покојникова! Ваша је жалост најтежа, али помислите, да је такав живот човјечији, да је смрт неминовна. Човјек је као и цвијет: напупи и процвате, свене и опане. Тјешите се тиме, што је покојник био понос свију нас, што је оставио часну успомену нама и вама.

А ти мили покојниче, пођи у миру божјем у свијет идеје истине и правде, ни печалъ, ни воздиханіе, но жизнь безконечная!

II. На опијелу Гаврила Фуфића 30. децембра 1901.

Блаженъ путь, коньже идеши днесь душе, яко уготовася тебѣ мѣсто упокоенія.

Тужни зборе! Често пута плачемо кад помислимо на смрт. И често, кад пратимо смртне остатке човјека и сувише се одајемо тузи и нарицању, а тиме тешко гријешимо, јер св. ап. Павле рече: „браћо!“ не жалимо за онима, који су умрли, као што раде они, који немају наде“ Зар није Господ наш Исус Христос уништио страхоту смрти својом жртвом за нас? Зар нас својим васкрсењем није убиједио, да ће и наше тијело, сада овако трошно, труло и пропадљиво, некада постати сјајно и вјечно? Зар није смрт пријелаз из овога несталног живота, из ове плачевне долине, из ове чудне мјешавине радости и жалости, среће и несреће, ала и добра, у мјесто тихе радости?

Душа праведника радује се када може отрести ово теретно тијело и удостојити се, да је анђели божји на својим крилима понесу у наручја Христа, нашег најмилог тиквијег Бога и Спасителя. Зар

не видите како се и на уснама нашег драгог покојника заледио осмијех? Одиста, колико ми смртни не можемо провиђети, колико можемо просудити живот човјека на овој земљи, слободно можемо рећи, да је овај наш покојник праведник, да је човјек божји

И ми кад плачемо за њим и кад тугујемо, не жалимо њега, јер је њему овако и боље и љепше, него жалимо себе, што га изгубисмо: сродници добра и милостива старјешину, ми искрена, љубазна, праведна, поштена и побожна хришћанина и Србина, друга, брата и оца. И сиротиња ће га оплакати, јер јој је био милостив и дарежљив добротвор.

Смрт његова за нас је тежак и осјетљив губитак. Оно је кроз кратко вријеме други јак ступ у згради наше цркве и школе, који паде. Чега смо се сви бојали, од чега смо сви стрепили, догоди се, јер ето и друго мјесто у другој страни наше цркве оста празно ....

Два су тежака у једном јарму осамдесет година орали једну њиву. Божја воља би те један од њих премину. Други пође напријед па се обазре, застане и види, да му друга нема; опет пође и клоне, свисне .... Стигао си га, брате, опет! предаћеш и ти тијело матери земљи, а ваше ће се душе састати опет, да се никад не растану у вјечном животу.

А спомен ће ти, мили покојниче, остати међу нама. Подигао си споменик неразрушив своме брату, хтједе собом и за себе, али Бог рече: пусти другима, твоје се је вријеме испунило! Као што си и ти погађао и знао жељу свога брата и испуњо је, тако ће се испунити и твоја жеља и мисао, која ти је задње дане милим и угодним осјећајима заслађивала, и ти ћеш добити вјечити споменик у народу своме.

„Благо томе ко довијек живи имао се рашта и родити“ узвикујемо и ми са великим пјесником, кад год се сјетимо оваког човјека, родољуба. Благо теби, покојниче, јер ћеш и ти вјечно живјети. Благо теби и вјечна ти памаћ.

Канонско достојанство педесете главе Крмчије.

(Види: **М. Горчаковъ**: О тайнѣ супружества. С. Петерб. 1880.).

Да би се канонична вриједност педесете главе Крмчије могла оцијенити, нужно је, да се уза му у обзир општа начела православне црквене правозаконости, према каноном угледу и важности оних извора права, које су изворе поједине помјесне цркве примиле и употребљавају. Зна се, да у свакој автокефалној православној цркви непосредну важност имају прво: они правила, којима је законодавна власт васионске цркве дала опште значење — а друго, правила, која су прописали и издали надлежни управљајући и законодавни органи помјесних цркава

за дотичну област. Такви надлежни *црквени* законодавци јесу по правилима саборне цркве епископски сабори, а управљајући органи јесу црквено управне установе и јерарси дотичних црквених области. Законодавна и управна надлежност тијех установа и лица има своје простором помјесне цркве и временом трајања закона (правила) одређене границе, одакле излази, да је свака автокефална црква у своме законодавном, а на правилима васионске цркве оснивајућем се раду самостална и од другијех автокефалнијех цркава независна.

Та самосталност, међу осталима добија израза у том, што правила једне помјесне цркве имају неспорну каноничну вриједност само у њеној области, а друге цркве намогу везивати, док их законодавна власт овијех прописаним начином не усвоји и за своја правила не прогласи. Још мање могу везивати цијелу једну автокефалну цркву такова правила, упуства и наредбе, које су издате и прописане од извјесног јерарха, који само једним дијелом те автокефалне цркве управља. Такова правила везу само оне крајеве те автокефалне цркве, на које се власт законодавног јерарха простире, при чему је сасвим свеједно, да ли је поменута правила издао и прописао лично, сам јерарх, или његов опуномоћеник. Важност тијех правила пак траје све дотле, док их законодаучевој власти одговарајућа или од ње старија власт другим прописима не замијене.

Појединн неслужбени, ученички састави канониста пак немају везујући канонски углед ни у тој цркви, у чијој области су издани, а још мање везу друге помјесне цркве, јер служе само у сврху разјашњења права и за развитак црквеног правознања.

На основу изложених, општих начела каноничне важности извора права, може се аукторитет 50-те главе одредити и оцијенити 1.) степеном канонског угледа те власти чијим правним изворима по прихођењу припада, и 2) односајем њене садржине према канонима васионске цркве и законодавној власти помјесних цркви.

I. Педесета глава печатане Крмчије дијели се по своме постанку на три дијела; а пошто се постанак сваког дијела разликује од осталијех, то излази, да се и канонично достојанство сваког дијела може, односно мора одијељено оцјењивати.

Што се тиче првога дијела 50-те главе, доказано је, да је тај дио прост славенски превод буле папе Павла V.,[1]) која је мјестимице према православљу измијењена. Није потребе доказивати, да була римскога папе из прве четврти XVII. вијека ни у једној помјесној православној цркви нема никакве каноничне важности. Ниједна православна црква нигда ни словцетом једним није изразила мисао, да би се икојем, за латинске епархије прописаном папином правилу могла у икојем дијелу православља икаква каноничка важност приписати . . . Чудновато је пак, да је у састав крмчије, и у изворе православног црквеног права ушла и једна папска була.

Истражујући историјски постанак другога дијела „Тајне супружества" наћићемо, да га је сачинио „велики ритор и хартофилакс" цариградске цркве јероћакон Мануил у XVI. вијеку. Састав тај сачињен је и издат „по налогу" цариградског патријарха Јеремије I., и ушао је у Крмчију, као други дио 50. главе. Међутим хартофилакс патријаршког пријестола, без обзира на свој важан положај при патријаршији, по правилима цркве сам по себи нема ни законодавне ни управне власти ни у епархији, ни у цариградској патријаршији Према том ово Мануилово дјело, по своме поријеклу није службеног карактера, нити је законо-

[1]) De sacramento matrimonii. 1614.

давни, односно административни акт — чак ни за предјеле области цариградске патријаршије, а камо ли за области других помјесних цркава. Оно је само частан посао службенога канонисте патријаршке столице, којим се у своје вријеме у пракси послужити могли сви јерарси цариградске цркве. — Тога ради је и издато „по налогу“ патријарховом. Налог тај (ὁρισμός) има овдје смисао одобрења, дакле административне дозволе, никако пак значај упутства, и патријарх га је могао издати било у својству епархијског епископа, било у својству првојерарха помјесне цркве. Али дјело тим одобрењем још није получило обвезну силу за цијелу црквену област. У том Мануиловом саставу ни ријечи нема о том, да је оно по патријарховом „налогу“ за све покрајине обвезно; речено је само толико у предговору, да је (Ἔκθεσις ἐκδοθεῖσα) оно само *издано* по налогу, односно апробацији. И да је патријарх Јеремија имао намјеру, да са својом апробацијом дâ Мануиловом Ἔκθεσις — у обавезну важност за своју епархију или област, писац за цијело не би пропустио, да ту околност било којим начином спомене, као што је у предговору нужним сматрао навести, да је дјело по налогу патријарховом издато. Али узимимо случај, да је патријарх Јеремија са својим „налогом“ збиља хтио, да саставу Мануила хартофилакса да важност патријаршке инструкције, која би његову епархију и област везивала. При тој претпоставци могло је споменуто дјело сачувати своју обвезну вриједност као извор права тек до смрти патријарха Јеремије I. или до заузећа патријаршког пријестола таквим лицем, које није обновило налог за издавање тога дјела. Пошто пак о том нема никаквог трага, да је тај налог икада обновљен, биће, да то није ни учињено. Да су прејемници патријарха Јеремије обновили тобожњи званични карактер тога састава, то би се тиме потоње грчке канонисте сигурно користиле, а не би га скраћивале, допуњавале и прерађивале као што учинише Малакса и Скордилије. Као што се дакле види, нема основа претпоставити, да је дјело хартофилакса Мануила имало значај обвезног руководства и правила у епархији, односно у области цариградског патријарха. Па кад је тако, још мање се може допустити, да је оно, по свом поријеклу, могло важити за обавезни извор права и за оне црквене области, које су од цариградске независне.

Често споменути састав ова[1] ушао је у дјело Захарије Скордилија — „Περὶ τῶν τῆς συγγενείας βαθμῶν“ 1569. [Скордилије бијаше намјесник (епитроп) цариградског патријарха у Италији]

Можда је Манулово дјело у изданју Скордилија добило каноничку важност законодавног споменика? Ни та се претпоставка неможе усвојити. Јер ако је Скордилијен састав и могао задобити значај извора права, задобио га је једино у својству службенога акта и искључиво за оне предјеле цариградске цркве, у којима Скордилије бјеше намјесник патријархов. Све друге пак цркве могу приписати томе дјелу само онолико важности, колико је то сам писац у предговору означио. А из тога се предговора даје увиђети, да је то издање неслужбени акт, те да нема значај законодавног споменика и руководства црквено управне власти

Трећи дио главе „о тајни супружества“ не садржи у себи никакве податке о своме поријеклу, и већ му ни садржина недопушта претпоставити, да је тај дио производ таковога органа законодавне власти, који би имао канонички ауторитет у којој било помјесној цркви. Сав трећи дио претставља просту нестројену компилацију из споменика византијске царске законодавне власти и из дјела познатих и непознатих канониста.

И тако саставни дијелови педесете главе крпичје по свом историјском

поријеклу не могу имати канонично достојанство ни законодавног споменика, ни руководства ни упутства изданог од на то познане власти које помјесне цркве. —

II. Степен каноничког достојанства педесете главе може се још оцијенити одношајем њене садржине према канонима васионске цркве и према законодавној власти помјесних цркава. Цио њен садржај претставља скуп излагања и навода, који су из различних извора и састава неједнаке каноничке вриједности извађени. Нека (не многа) правила су јој из канона васионске, друга из ранијех споменика мјесног законодавства цариградске цркве, трећа — из буле папе Павла V. а највећи дио правила из састава ранијех, частнијех особа. Сва излагања и наводи у узајамној вези изложени су у њој синоптичким начином и обзиром на првобитне ауктоpе сваког дијела. Сва та излагања и правила могу и морају имати безусловни обавезни значај по својој садржини у свима помјесним црквама у толико — у колико су узета из реда оних правила, којима је дала значај законодавна власт васионске цркве, и која би и у том случају за све цркве важила, да у крмчију и нијесу ушла. — Она изложења и правила, која су извађена из саборских закључака цариградске цркве, из канонских одговора патријараха и из царскијех закона византијске империје, могла су имати и имала су додуше одређену, обавезну силу по степену каноничног угледа оне власти, која их је издала — али само у области цариградске цркве. Пренесена у друге автокефалне цркве, сама по себи, по своме постанку и садржају нијесу та правила обавезна за те цркве. Важност ба им се тек у том случају прибавила, када ба управна власт дотичне помјесне цркве обнашла, да њеној самосталној законодавној власти, условима и карактеру народнога живота њенијех чланова одговарају, и када би им ушљед тога извјесну каноншку важност приписала. (У руској цркви нпр. ни дан данас немају ова правила обавезне силе.) Напошљетку она изложења и правила 50-те главе, која су по својој садржини узета из буле папе Павла V. и из частних састава грчкијех канониста, не могу важити ни у једној цркви, док их ова за своја правила не прогласи.

Приопћено: **Ди – је Ја – ић.**

Мученичка смрт

Св. Апостола Јакова, Брата Господњег.

— По руском. —

Повод убијству и мученичкој смрти св. апостола Јакова био је спор Јудеја о Христу и вјера многијех у Њега. Неки из седам секата народа Јудејског [1]) обраћаху се Јакову са питањем: Како треба мислити о Христу? Јаков им на ово одговараше, да Исуса треба да сматрају за правога Месију. Како је Јаков са своје праведности био врло поштован и уважен међу Јудејима, то многи између овијех секташа повјероваше његовијем ријечима, те многе старјешине Јудејске и пријеђоше Христовој науци. Овај поступак старјешина Јудејскијех проузроковао велики метеж међу књижевницима и Фарисејима, који говораху, да не сав народ

[1]) Ове секте бијаху: Јесеји, Галилејани, Империјантисте, Месиотси, Самарјани, Садукеји и Фарисеји. (Ев. кн. 4. гл. 22.)

угледајући се на њих, повјеровати, да је Исус прави и истинити Месија и ради овога закључише да Јакова убију. Но да би овоме безаконом дјелу дали вид законитости, предадоше Јакова, а са њим и неке друге суду Синедриона. Првосвећеник у то вријеме био је Анан млађи, човјек жесток и дрзовит, који је припадао секти садукејској. Увидјевши заједно са Фарисејима и књижевницима, да сав народ слуша науке Јаковљеве и да се многи обраћају Христовој науци, одлучи он, да се користи отсуством римскога управитеља, јер је Фест већ умро, а на његово мјесто назначени Албин био је још на путу.[1]) Користећи се дакле овом згодом он и ако није имао права сазивати синедрион, ипак га сазове. У осталом овдје се има разумјети не то, као да првосвећеник уопће не имађаше права сазивати синедрион, него то, да га није могао сазивати само ради изрицања смртне казне, јер је ово право припадало римском управитељу. Овим дакле начином Анан своме протузаконом сабору даде вид законитог суда на који би доведен Јаков са осталима. Анан заједно са осталим члановима синедриона захтјеваше сад од Јакова, да се он пред читавим народом одрече Христа. Но кад је Јаков мјесто овога слободно и са неочекиваном смјелошћу неповједно, да спаситељ и Господ наш Исус Христос јест прави и истинити Син Божји, тада га Анан са осталима оптужи, као преступника закона и одреди, да се има каменьем побити. Но како велика множина грађана не одобраваше овај суд, а уједно бојећи се побуне међу народом, синедрионисте одредише, да преступ Јакова апостола изнесу пред читав народ и да га тек послије тога убију. Послије свега овога, кад дође Пасха и кад се велико мноштво народа скупи у Јерусалим, да прослави празник, приступише Јакову књижници и Фарисеји и мољаху га говорећи: „Молимо те уздржи народ, јер он у заблуди својој признаје Исуса за Христа. Па како су сви дошли на Пасху, молимо те, уразуми их, а уједно нам кажи по својој праведности, како ти мислиш о њему. Ми морамо теби вјеровати већ по томе, што смо заједно са народом увјерени о твојој праведности и непристрасности. Убједи дакле народ, да не буде у заблуди о Христу; тебе ће сви послушати, а и ми са свима. Стани на кров храма, да би те сви боље виђели и чули“. Кад књижевници и Фарисеји поставише Јакова на кров, громко завикаше: „Праведниче! дужни смо ти вјеровати; па како народ у заблуди слиједи науци Христовој, кажи нам, како треба мислити о Исусу распетоме?“ Јаков на ово њихово питање одговори: „Зашто ме питате о Исусу сину човјечијем? Он сједи на небесима с десне стране Бога Оца, и опет ће доћи овамо на облацима небеснијем“. (Евс. Ц. Ист. књ. II. 23) Кад народ чу ове ријечи, не само, да се није разјарио, него велика множина прими их у срце вјерујући, да је Исус прави Бог и клицаху му: „Осана, Сине Давидов!“ Фарисеји видећи ово, још се већма разјарише и рекоше од ан другоме: „Хајде, да збацимо Јакова са крова, не би ли се народ поплашио и неповјеровао његовим ријечима“. И узвикоше на кров одакле збацише Јакова вичући: „засипимо га каменьем!“ И почеше бацати на праведника камење. Јаков чим је пао на земљу усправи се и клекну на кољена, говорећи: „Господе Боже, Оче! опрости им, јер не знају шта чине“! Међутим кад је на апостола летјело каменье, некакав свећеник, од синова Рихава, сина Рихавимова, о којима говори Јеремија, завика: „Стојте, шта радите?! Праведник се моли Богу за вас!“ Но у исти мах некакав тикач сукна, узе вратило, на које се сукно намотаваше и удари праведника по глави тако јако, да му се је мозак одмах на земљу просуо, и умрије

[1]) Acta Sanct. Hausei. I. Maii T. I.

праведник, предавши дух свој Богу. Свето тијело његово би погребено на истом мјесту недалеко од храма. Вјерни много плакаху и ридяху за својим пастиром, а на гробу његову подигоше споменик (Ист. Евс. Цес. II. 29.); Неки између грађана послаше цару потајно молбу, у којој мољаху, да би запријетио Анану таково што чинити у будуће. Други опет сретнувши Албина на путу из Александрије, објаснише му, да Анан није имао права сазивати синедриона без његова знања. Дознавши о овоме Албин напише оштро, пуно јарости писмо Анну, пријетећи му са казном, а цар Агрипа лиши га првосвећенства, у којој је части био само три мјесеца. На његово мјесто буде постављен Исус син Дамеов. Мученичку смрт и праведност Јаковљеву уважавали су Јудеји толико, да су најмудрији између њих сматрали ову његову смрт као најславнији повод опсади Јерусалима од стране Римљана (в. Евсев. Ист. Црквн. књ. II. гл. 23; Acta Sanctorum Hauset. Maii 1. T. 1). Из истога узрока изводи и Јосиф Флавије пропаст Јерусалима (Acta Sanct.; Евс. Ц. И. II. 32).

Вријеме мученичке смрти ап. Јакова по Јерониму јесте 7. година владе Неронове или 60 г., рачунајући по хришћанској ери. Герике опет тврди, да је то било 64. г.[1]) Но ако узмемо у обзир свједочанство Евсевијево, да је Јаков са осталим апостолима живио све до пропасти Јерусалима (Ист. Ев. књ. 3. гл. 7.), које се је по свједочанству Климента, десило одмах по смрти св. Јакова (Acta Sanctorum Maii 1. T. 1), а будући, да и сам Јаков у својој посланици пропаст Јерусалима означује, као врло блиау, и Судију види већ пред вратима (Јак. 5. 8—9.), то би на основу овога свега требало за годину смрти Јаковљеве сматрати 69. (По некима опет, као што су: Ланген, Шефер, Каулен и др. узима се као година смрти Јаковљеве година 62.)

Спомен св. Јакова, брата Божјег, римска црква свршава 1-ог маја[2]) а источна православна црква одавна је свршавала 23. октобра и у броју 70-це апостола 4-ог јануара.

Већ у X. вијеку за вријеме Василија Порфирородног објављен је најстарији месецослов, у ком се под 23 им октобром описују подвизи свећеномученика и апостола Јакова, брата Господњег. У IX. вијеку црква јерусалимска обраћаше се молитвама Јакову, брату Божијем, да би он посредништвом својим измолио у „отца свјетов даръ свыше“ те ослободио Јерусалимљане од опсаде Израиљана (Икос Мин. 23. окт.) Но и из првих хришћанских литургија видимо, да су свети пророци, апостоли и мученици већ у првим вијековима хришћанства призивали њега у молитвама својим.

Ап. Јаков бијаше вјерни свједок за Јудеје и Јелине, да је Исус Христос прави и истинити Син Божији. Крвљу својом украсио је чин свећенички, као свештеномученик постао је знаменитим међу апостолима и удостојио се небеснога наслеђства, преселивши се са великом славом Цару Небесноме, гђе сада као јерарх моли Христа Бога за спасење душа наших.

Рељево.

Ристо Бабајлић,
богослов.

[1]) Jus vitae et necis.
[2]) Acta Sanct.

Књижевне оцјене и прикази.

Православна Далмација. Историјски преглед. Написао **Е (пископ) Н (икодим) М (илаш)**. Нови Сад 1901. Наклада књижаре А. Пајевића. вел. 8° VI. + 603.

Има већ неколико годпна, како се вриједни и учени епископ задарски преосв. г. Никодим Милаш одао изучавању историје православне цркве на далматинском приморју. Појимајући тачно да се без поуздане историјске грађе не да се с успјехом осв.јетлити ни једно питање из прошлости, издао је он прије двије и по године у Задру опсежан зборник докумената, који се тичу историје православне цркве у Далмацији и Истрији од млетачкога господства у Далмацији (од XV. вијека) па до наших дана. Прикупљању историјске грађе шљедовала је разрада материјала у многим чланцима у „Гласнику далматинске цркве". Овим воллуминозним дјелом прегао је он да нам даде преглед црквених догађаја у Далмацији. Како се пак ток политичких догађаја друкчије развијао у Далмацији а друкчије опет у Боки Которској и Дубровнику, то је друкчијим путем ишла и судба православне цркве у овијем крајевима. Ради тога остапио је учени писац да у посебној књизи изложи повјест православне цркве у тијем крајевима.

По нас пак од интереса је ово дјело стога, што се њиме у многом разјашњује историја православне цркве у Босни, која је једно вријеме много утјецала на положај православне цркве у далматинском континенту.

Читаво дјело распада се на седам одјељака. Први одјељак обухвата доба од 55. године када је Тит, ученик апостола Павла, засновао далматинску цркву, па до 313. год. када је миланским едиктом црква хришћанска била проглашена слободном у римској држави. Други период обухвата доба од 732., када далматинска црква подпадаше под јурисдикцију цариградског патријарха. Разумије се да је најтеже наћи се у овоме најстаријем периоду. То је доба у коме се ради оскудице извора морамо испомагати комбинацијама и хипотезама. Ну ипак је учени писац, користећи се најновијом литературом за овај период, успио, да нам изложи доста јасно заснивање појединих епископских катедра у Далмацији, организацију провинцијалне далматинске цркве у административном и духовном погледу. Занимљиви су изложени даље односи далматинске цркве према Цариграду и Риму, особито у догматским питањима, која тако силно потресаху хришћанске духове на западу и ист.ку у IV. V. и VI. вијеку.

Једино се не би толико ослањали за овај најстарији период на позни Кончаревићев љетопис из XVIII. вијека, кога је у овом дијелу ваљало критички оцијенити. Исто тако не би се у свему могли сложити са излагањем ученога писца о особи Срба и Хрвата на балканско полуострво. У покрштавању Срба и Хрвата ваљало је истаћи због чега су Срби и Хрвати — особито ови пошљедњи — тако лахко прионули уз Хришћанство. Узрок овоме бјеху мирни одношаји новог дошљака према старосједиоцима, код којих је хришћанство ухватило дубока корјена што се лијепо види из излагања преосвештенога писца.

Трећи период обухвата вријеме од 732—1075. год. У том периоду одјекују свеудиљ звуци око борбе икона, а мало касније отпочиње велика и очајна борба римске цркве са цариградском патријаршијом око превласти, што је напокон и довело до расцјепа међу источном и западном црквом. У тој борби учествује и далматинска црква, чувајући добро православно вјеровање како су то установили дотадашњи васељенски сабори и она ће тек касније, усљед близине Риму, да се

ода утјецају папске столице. У то доба допире у Далмацију наука славенских апостола, те далматински Словени с чуно воље приграшше словенско богослужење. Ну снажни римо-католички клир у далматинским приморским градовим гледа да потисне славенско богослужење и већ сплетски сабор у првој половини X. вијека одлучно се против њега изјасниo. Једанаести вијек у историји цркве карактеристичан је појавом великога папе Гргура VII. под којим се хрватска краљевина потпуно одаде римском утјецају, примивши символ вјере са filioque и остале римске новотарије. Словенско богослужење бјеше мало раније дотјерано према римском ритуалу, а мало кашње бјеше замијењено латинским.

У овоме одјељку не можемо се слагати са излагањем ученога писца на стр. 67. гдје вели, да су словенски апостоли Ћирило и Методије проповиједали и тумачили јеванђеоске истине Хрватима на славенском језику, а слободни смо примјетити, да је читав тај одјељак ваљало обрадити према тзв. панонским легендама и новијим научним истраживањима. Судећи по изворима за дјелање апостола, доста је поуздано да су славенски пријеводи црквених књига допрли пред крај живота Методијева Хрватима, Захумцима, Требињанима и Дукљанима, дакле у вријеме када је св. Ћирило већ давно био мртав, могуће је даљ: да је Методије, путујући око 983. г. у Цариград, прошао кроз Далмацију, али немамо вијести о њиховом проповиједничком раду међу Хрватима. Друкчије даље замишљамо ми односаје далматинских приморских градова према хрватској краљевини и мислимо да краљеви хрватски из народне династије никада нијесу имали у рукама ове градове, који су добро пазили на своју автономну управу.

У четвртом периоду од 1075—1420. опажамо борбу грчких колонија и приморских градова са латинизмом ради вјере православне. И ако бројем незнатне знале су те колоније бранити своју вјеру, а отпор њихов би појачан сеобом српскога народа из Босне и Херцеговине, које већ отпочињу крајем XIII. вијека. Сеобе ове јачају током XIV. вијека, када се већ јављају снажне црквене опћине у Скадину Брибиру и Клису. У тај вијек спада учени писац и заснивање манастира Крке, Крупе и Драговића, а пред крај тога вијека заснивање опћих српских опћина: книнскопољске, пађенске, голубићке, полачке и цетињске. У то доба не бјеше још каквога јерархијског црквеног устројства. Православне српске опћине у Далмацији зависиле су од старешина манастира Крупе, Крке и Драговића, а сами манастири зависили су од најближих српских епископа, као: зетских хумских и дабарских.

У петом периоду (1420—1699) разматра преосв. г. епископ Милаш судбу православне цркве у Далмацији у два правца. У првом се говори о судби православне цркве у далматинском приморју, коју сачињаваху искључиво Срби, и судбу исте цркве у приморју, коју састављаху Грци са малим бројем словенских досељеника.

Продирањем турских чета у Далмацију крајем XV. и током XVI. вијека измјени се у многом етнографска физиономија далматинске унутрашњости. Старосједиоци Хрвати, ненавикнути на борбу са Турцима, остављају своја сједишта те прелазе на приморске отоке, а нови дошљаци Срби, са оружјем у руци, мушки се опирали турској навали. Испражњене крајеве населише Срби из Босне и Херцеговине. Но послије Мухачке битке (1526) утврђују се Турци у унутрашности Далмације, те тако бјеше заснован кнински санџакат, којим управљаше босански везир. Нови дошљаци Срби присвојише тада латинске цркве, које преудесише за своје богослужење.

У првој половини XVI. вијека још не бјеше правосл. црква у унутрашњости Далмације уређена, али се опажа да тадашњи босански митрополит Јосиф води бригу о српској цркви у Далмацији. Освојењем Клиса из руку Мађара подпаде под турску власт скоро сва унутрашња Далмација, те би раздијељена на два санџаката: лички и клишки и који опет бјеху саставни дјелови пашалука босанскога.

Год. 1557. бјеше установљена пећска патријаршија, и тада дође вријеме, да се уреде јерархијски односи како у Босни тако и у унутрашњости Далмације. Као што су лички и клишки санџакат потчињени били пашалуку босанском, тако се и српска далматинска црква потчинила духовној власти дабро-босанског митрополита, који се је од тога доба називао „лички и клишки." Јуриздикцију ову пак над српском далматинском црквом у континенту врши дабро-босански митрополит, који је у то доба имао сједиште у манастиру Рињу, као егзарх пећскога патријарха.

Први дабро-босански митрополит, који је био почео вршити црквену власт у Далмацији звао се Варлам, а за њиме спомиње се митрополит Симеон, који се у једној својој посланици зове епископ *дабро-босански, фојнички, клишки и далматински*. Већ је ниже података скупно учени писац о митрополиту Гаврилу, који се у пословима далматинске цркве спомиње од г. 1574. Непосредну управу над далматинском црквом имађаше старјешина манастира Крке као намјесник дабро-босанског митрополита Духовно средиште за лички округ бјеше манастир Крка а за клишки манастир Драговић.

Послије митрополита Гаврила видимо као дабро-босанског митрополита Аксентија, који је 1590. чинио каноничну визитацију кроз четинску крајину, книнско поље и Буковицу. Аксентијев наслједник бјеше митрополит Тодор, који у манастиру Крки заснова школу за образовање свећеничког подмлатка.

Усљед јакога турскога притиска стање подчињене раје бјеше тешко и она готова бјеше да прискочи у помоћ сваком оном, који је радио на слабљењу отоманске моћи Тако н. пр. 1633. пређе јаки број српских породица из Босне и Србије, те насели крајеве око Шибеника и Задра, готов да се придружи Млечићима да ратује против Турака. Истим духом дисало је и српско становиштво далматинског континента. Но Турци сазнавши за ово половином XVII. вијека, почеше да гоне Србе и православну вјеру. Невољи овој придружи се и агресивност римокатоличких фратара, који се свом снагом трудили да полатине српски народ у у Далмацији, потпомагани и турским властима.

Карловачким миром 1699. потпаде континентална Далмација под млетачку републику, а православни народ бјеше том приликом стављен под јуриздикцију филаделфијскога архиепископа са катедром у Млецима. Као посљедњи дабро-босански митрополит, који имађаше јуриздикцију над срп. далмат. црквом, спомињу се Христифор (1671.—1681.) и Висарион, који се не назива више „лички и клишки" него само „егзарх све Далмације."

Опширније смо извели овај дио, јер стоји у тијесној вези са историјом босанске православне цркве. Судбина православне цркве у далматинским градовима за то вријеме оде својим током, дошавши у тешњу везу са православним Грцима, који становаху у Млецима и са судбом млетачке православне општине.

У шестом периоду (1699.—1797.) за вријеме млетачке власти имала је православна црква у Далмацији много да трпи, издржавајући тешку борбу од страних нападаја, иновјерања. Учени писац изложио је у овом одјељку веома красно и

лијепо односи млетачке владе према православнима, која се при том послу руководила једино својим политичким интересима.

У седмом периоду — најновијем — који је писац обухватио до 1849. г. не бјеше такође православној цркви у Далмацији свагда дозвољен миран развој, но њој је ипак ради њене велике отпорне снаге пошло за руком да се учврсти и напредује.

Ово је у кратко преглед волуминозне радње ученога преосв. г. Епископа, који је и нас у велике задужио, обогативши наше знање о историји дабро-босанске митрополије током XVI. и XVII. вијека.

Р—ић.

Кратак преглед црквено-штолског и просвјетног живота.

У овоземној цркви.

Богојављенско водоосвећење у Сарајеву. И ове године извршено је Богојављенско водоосвећење најсвечаније. Послије Архијерејске литурђије крепула се непрегледна литија из нове цркве на извор Пјенкавац на Бентбаши. И ако вријеме није баш најугодније било, какво би се иначе могло пожељети, ипак се из Сарајева и околине силан свијет на ову свечаност слегао. Напријед је ишла војена музика са почасном сатнијом, а за тим школска младеж српских основних и више ђевојачке школе, ђаци велике гимназије, учитељске и техничке школе, а испред свештенства слушаоци св. богословије. Под небом, кога су носили богослови а окруживала га почасна војничка стража под пушкама корачало је Његово Високопреосвештенство Господин АЕ. и Митрополит *Николај*. За небом ступала је Његова Преузвишеност госп. барон *Апел*, фмш. витез *Градл*, предстојник одјељења барон *Бенко*, генерал-мајори *Шемуа* и *Вујновић*, велики број виших чиновништва и чесништва, предстојници разних области и многа грађанска публика обојега спола. За вријеме освећења воде палила је почасна компанија бос херц. војника почасне метке из пушака, а са тврђаве испаљиле топови 101 метак По освећењу вратила се литија Ћемалушом улицом у саборну цркву, пред којом је Његово Високопреосвештенство пошкропило водом почасну компанију. По свршетку свечаности одвезло се Његово Високопреосвештенство са благор. госп подградоначеником П. *Петровићем* у конак гдје се преузвишеном госп. барону Апелу на Његову учествовању при свечаности најтоплије захвалили.

Светосавска прослава у Рељеву. Успомена на првог српског архиепископа и просвјетитеља св. Саву свечано је прослављена у богословском училишту у Рељеву. Послије свечане литурђије, коју су саборно отслужили ректор училишта впреч. госп. протојереј *Милош Лалић*, те професори преч гг. синђел *Иларион Радовић* и јерej *Сава Петковић*, ношена је литија у зграду богословског училишта, гдје је свечано обављен чин водоосвећења и свећења кољива. Након водоосвећења и шкропљења држао је говор пред мноштвом народа ученик IV. разреда *Милан Стевановић*, у којем је лијепо изнио заслуге и значај св. Саве по српску цркву и школу. У подне је у питомачкој трапезарији пресјечен колач, којом приликом је ректор училишта впреч госп. Милош *Лалић* подигао прву чашу у славу Божју и част и спомен угодника Божјег, а првог српског архиепископа и просвјетитеља св.

Саве, нашто су питомци отпјевали тропар светитељу Сави; затим другу чашу подигао је у здравље Његова Величанства премилостивог цара и краља нашег Франца Јосифа I., под чијом моћном заштитом уживајући народи његове простране царевине и краљевине, па и ми Срби, потпуну слободу своје вјероисповиједи и прослављања својих црквенијех и народнијех великана, на ово су питомци отпјевали царевку. Трећу чашу подигао је г. ректор за здравље и напредак богословске младежи. А затијем је у вече тога дана одржана уобичајена забава, којој је уз лијеп број одабраних гостију из Сарајева присуствовало и Његово Високопреосвештенство АЕ. и Митрополит Дабро-босански Господин *Никола*ј. Све тачке програма изведене су тачно, лијепо и на опште задовољство, што питомцима само на част и похвалу послужити може.

Прослава Св. Саве у Сарајеву. Спомен Св. Саве првог српског просвјетитеља и учитеља прослављен је на уобичајен свечан начин како у српској основној и вишој ђевојачкој школи, тако и у великој државној гимназији и учитељској школи. Послије одслужене архијерејске литургије, коју је уз асистенцију конз. савјетника и мјесног свећенства одслужило Његово Високопреосвећенство АЕ. и митрополит господин *Никола*ј ишла је једна литија у дворану српске православне школе, а друга у велику гимназију и учитељску школу. Освећење воде и кољива обавио је у срп. прав. школи АЕ. и Митрополит госп. *Никола*ј, послије чега је држао пригодан говор учитељ више ђевојачке школе г. Вој. *Борић*. У државној великој гимназији освећење водице и кољива обавио је прец. госп. *Дим. Јанковић*, конс. савјетник уз асистенцију гимн. катихете *Вл. Бобрића*. На јектенија одговарао је кор српско православне младежи вел. гимназије. Послије освећења држао је говор о светом Сави уч. VIII. разр. *Л. Делијанис*, из којега је кор отпјевао пјесму св. Сави. Послије овога узео је ријеч гимн. катихета *Вл. Бобрић*, и у краткој бесједи са поданичком вјерношћу и захвалношћу сјетио се високе пажње и љубави Њег. Величанства цара и краља нашег Франје Јосифа I., по чијим мудрим интенцијама висока зем. влада управља земљом старајући се за цркву и школу нашу. Ријеч је завршена са бурно Живило Њег. Величанство цар и краљ Франо Јосиф I. из чега је кор гимназијски отпјевао Царевку. — У учитељској школи осветили су воду и кољиво катихете преч. г.: *Лапчевић И.* и *М. Лалић* из чега је један приправник говорио о св. Сави. — Како нам и из унутрашњости земље извјештаји кажују, прослављена је успомена на Св. Саву свуда најљепше и најсвечаније.

Школски и црквени добротвори. У Травнику преминули су прошле године браћа *Ристо и Гаврил Фубић*. Поред својих осталих доброчинстава и дарежљивости, које чинише сиротињи као и цркви и школи у своме родном мјесту, поклоните ова два брата и знатну своту у износу од 6000 круна на цркве и школе у мјестима: Жепчу, Бусовачи Бугојну, Зеници, Љубушком и Старом Мајдану. Осим тога по жељи покојника Гаврила подићиће нашљедници његови и школу у Зеници. Бог да прости и помилује такве врле Србе и родољубе!

У митрополији Карловачкој.

Богословски семинар у Ср. Карловцима, кога је о свом трошку подигао Њ. Светост патријарх српски *Георгије Бранковић*, довршен је. У пошљедњем заједању Саборског Збора најавио је патријарх, да семинар предаје народу своме,

а у руковање Саб. Одбору, као заступнику оностраног срйства. У семинару ће сви богослови имати бесплатан стан, као и све препитање.

Јавна предавања. Предлог О. Г. Л. из Карловца почиње да се остварава. Јавна предавања отпочела су већ у Ср. Карловцима и у Вечшереку. У Карловцима је отпочето са богослужбеним обредима у нашој цркви, црк. појањем и предавањима из привреде. За предавања пријавили се професор богословије архимандрит др. Георгије *Летић*, јереј Иван *Машировић* и Јов. *Живановић* гимн. професори и дворски капелан и економ Никанор *Чалошевић*.

Споменик краља Милана. Трошком Његовог Величанства нашег цара и краља Франц-Јосифа I. изрезан је у Загребу споменик краља Милана. Исти је већ допешен у манастир Крушедол (Сријем), гдје је 26. јануара (8. фебруара) т. г. посвећен.

У Русији.

Друштво за ширење св. Писма у Русији. Ово друштво основано је год. 1863. и од тога доба распродало је које у европској, које у азијској Русији свега 2,055.821 примјерак св. Писма. У години 1900. распродано је у европској Русији, Сибиру, Кавказу и међу јерусалимским ходијама 47 990 примјерака св. Писма. Крајем 1900. године имало је друштво 1,068 чланова.

Промјена јерарха. На вјатску епископску столицу одређен је преосвештени *Никон*, бивши први викар петроградског митрополита. На његово пак мјесто одређен је бивши харковски викар, преосвештени сумски *Инокентије*.

Смрт двојице уредника црквених листова. У Москви је прије кратког времена умрьо познати уредник веома распрострањеног духовног листа „Душеполезное Чтеніе“ протојереј Д. Ѳ. Касицын. У истом граду прошлога мјесеца умрьо је и уредник духовно-наравственог недјељног листа „Кормчій“ протојереј С. П. Лупидевскій.

Црква на Кипру.

Нов црквени лист. На острву Кипру, у граду Левкосији, излази нов црквени лист: „Χριστιανική Ἀλήθεια“ под уредништвом Павла Колесидиса.

Западна црква.

Унијатски викаријат у Осијеку. Крижевачка грчко-католичка бискупија подијелиће се на двоје, те ће оцијепљени дио сачињавати викаријат славенски са сједиштем у Осијеку. За бискупског викара већ је именован досадањи тајник бискупски Емилијан Кошков.

Автономија римокатолика у Угарској. Већ је мјесец дана како је угарски римокатолички конгрес на окупу. Предмет савјетовања је организациони статут за црквену автономију римокатолика у Угарској. Одбор од 27-рице израдио је приједлог за устројство те автономије по претходном споразуму са епископатом и владом. Прошлијех дана било је у конгресу жестоке дебате, да ли да се овај поднесени приједлог одбора 27-рице прими за подлогу специјалне дебате. По овоме приједлогу државна власт као крунска права задржава за себе именовање црквенијех великодостојника, подједно руковање и управу са свима црквеним фондовима и закладама римокатоличких школа. Дана 12/25. јануара изнесен је овај приједлог на гласање. За приједлог гласало је 69, против њега 56 и тако је са 13 гласова већине усвојен приједлог одбора 27-рице и приступило се претресању појединих одјељака.

Књижевне биљешке.

— У Петрограду изашао је други том Православне Богословске енциклопедије под редакцијом проф. *А. Лопухина*. У том тому истакнућемо само неколико чланака, који су и по нас од интереса. Наиме, такви су: чланак Аѳонъ (стр. 189—236) и Богомильство (стр. 751—767), које је написао темељити зналац византијскога монаштва магистар И. Соколовъ. Зналац историје југословенских цркви И. С. Пальмовъ написао је три чланка: Болгарія (стр. 905—996), Борисъ, бугар. кнез (стр. 952—954) и Босніа (стр. 983—996). Спомена су вриједни још и чланци И. Соколова о византијском писцу XI. вијека Михајлу Атаљијату, о Алеманију и Баронију. Издавалач казује у предговору енциклопедије, да ће у будуће нешто више поклањати пажње свесловенском елементу и да ће „придать большую обстоятельность изложенію предметовъ, входящихъ во область славяновѣдѣнія".

— Прије пола године јавило се друго повећано издање чувеног дјела архиепископа Владимирскога Сергија „Польный мѣсяцословъ востока". Томъ I. Восточная агіологія. Владиміръ 1901. Стр. XXII. + 732 + IV. Томъ II. Святой Востокъ. Стр. XXX. + 398 + 700 + II. Године 1875. и 1876. јавило се у свијет прво издање овога Мјесецослова. Од овога времена па до данас протекло је 25 година и урађено је у тој области много. Између осталих научника и сам његов писац писао је много из ове области. Све је то са извјесним прерадама ушло у ово издање; некоје пак главе написане су изнова, као н. пр. трећи дио, како вели сам писац. Стручна критика ће, без сумње, оцијенити шта је све новога унешено у овијем дебелим и опсежним књигама, а што није, и да ли то, што је ново, стоји на врхунцу данашњега стања те историјско-богословске науке.

— У фебруару изашло је прошле 1901. године друго попуњено издање познате Патрологије професора минхенског универзитета Отона Барденхевера. Патрологија ова већ је преведена и на француски. У овом новом издању предникејска литература потпуно је прерађена. Прејашње издање имало је два одјељка. У првом бјеху грчки, а у другоме латински писци. Садање издање пак има пет одјељака: прапрквена, апологетска, јеретичка, антијеретичка литература II. вијека, и најпослије црквена литература у времену постања теолошке науке. Овај пошљедњи одјељак дијели се на двије групе, на оријенталну и окцидеталну.

Јавне благодарности.

Висока земаљска влада за Босну и Херцеговину у Сарајеву благоизволела је — на моју молбу а по препоруци славног кот. уреда у Бијељини — подарити ми бесплатно шљедеће књиге:

1. Franjo Josip I. 1848—1898.
2. Das Veterinärwesen in Bosnien und der Hercegovina.
3. Die Landwirtschaft in Bosnien und der Hercegovina.

Осим горенаведених приопслала ми је:

4. Instruction für die Einrichtung und Leitung der Schulbauerwirtschafte.

Тим поводом сматрам за своју дужност, вис. зем. влади овим путем јавно се захвалити!

Пиперци, 1. (14.) фебруара 1901. **Ђорђе Синтлић,** парох.

Својим високим рјешењем од I. 1901. број 1880. наволела је вис. земаљ. влада подијелити ми хипотекарни зајам од 1000 круна, уз отплату на 25 год. са 6%, на чему се високој земаљ. влади овде јавно захваљујем.

Пиперци, 1. (14.) фебруара 1901.

Ђорђе Свитлић,
парох.

На односну прошњу, штампану у српскијем листовима маја мјесеца прошле године, приложише фил. цркви св. о. Спиридона у Сливну:

Њег. преосв. г. епископ др. Никодим Милаш из Задра слиједеће црквене утвари: путир од сребра позлаћен, дискос, звјездицу, ложицу, справу за теплоту и копје и у новцу 25. кр. Из Котора: Њег. преосв. г. епископ Герасим Петрановић 50 кр. Туторство прав. цркве которске 20 кр. Из Отишића: О. Јулијан Поповић 20 кр. Из Задра: високопреч. архим. Д. Јовић 5 кр. Из Шибеника: Марко савј. Петрановић 5 кр. Из Загреба: г. др. Илија Прица 1 кр. Из Ороспамоша: преч. Југ Станикић 3 кр. Из Просисечног камена: Вајо Клипа 1 кр. Из Требиња: високопреч. игум. Г. Јовановић 6 кр. Из Ерцег-новога: високопреч. игуман Ј. Ђордан 12 кр. Из Огулина: г. Милан судб. прист. Вурдеља 7 кр. Из Бијелог Поља (Херцег.) сл. срп. прав. црк. општина 10 кр. Из Раковице преко госп. Николе Мусулина, трговца: по 2 круне г. г. Владимир Вуић, Стеф Трбоховић, Никола Мусулин; по 1 круну: г. г. Ђуро Мирић, Милан Мусулин, Јово Котур, Урош Пејић Радивој Драгојевић, Владимир Демић, Миле Котур, Марко Вукас, Лазо Тепавац, Љуб. Продановић, М. Југовић, г. М. Јурас, Гедеон Мамула по 60 пара: г. М. Вујновић; по 40 п. г. Радоња Кукић. Скупа дакле из Раковице 20 кр. Снега скупа 225. кр.

Износећи на јавност имена дарежљивијех приложника, овијем изјављује потписано црквено туторство побожнијем поменутијем приложницима дубоку своју захвалност изјавом, да су њихова имена већ записана у књигу добротвора овога Божјега храма *на вјечито спомињање*:

Од српског православнђг црквеног туторетва.

У Сливну (код Метковића) маја 1901.

Благајник: **С. Кадијевић.** Предсједник: **Х. Кадијевић.** Парох: **Љ. Влачић**

Висока земаљска влада за Босну и Херцеговину благоизволела је нашој српско-православној општини односно цркви у Асанбег-Јасеници ове црквене утвари подарити: 1. стихар, епитрахиљ, појас, наруквице, фелон, дарке, дискос, путир, копље, лажицу, 2 чирака на часну трапезу, дарохранилницу, кадионицу, 4 кондира, 2 велика чирака пред часне двери, 1 јеванђеље, апостол, октоих (I. и II. дио), требник (I. и II. дио) и служебник.

На овом милостивом дару нека је испред српско-православне општине и народа ове парохије племенитој даровательници високој земаљској Влади најтоплија благодарност.

Асанбег-Јасеница, 17. јула 1901.

Лука Недимовић,
парох.

Побожни Срби (парохијани ове св. Обитељи у Моштаници) Вицо Мећер и Никола Вујичић, оба из села Војкове, сјетише се: ове сиромашне и са иконостасом

оскудне стародревне богомоље, те приложише по једну лијепо на платну израђену икону са позлаћеним рамом; први приложи икону св. Петке, а потоњи икону Исуса Христа, која заузима престолно мјесто на иконостасу. Иконе су у вриједности од 48 круна.

Браћа Срби Крнете, из оближњег села Срефлија, такођер сјетише се овог манастира, те приложише једну на платну дивно израђену икону св. Тројице, у вриједности од 21 круне.

На овоме лијепоме прилогу, испред ове св. обитељи изричем моју најсрдачнију благодарност, путем овог листа поменутим приложницима, који оставише своју вјечиту успомену у овој св. Обитељи. Нека им свемогући Творац својом милости накнади; дај Боже да се још који Срби и Српкиња овог сиромашног манастира са прилогом сјете.

У Манастиру Моштаници, 25. новембра 1901. год.

Серафим Штркић,
јеромонах.

Читула.

Ристо Стакић, парох „хришки“ у протопресвитерату маглајском преминуо је 3. децембра 1901. Покојник је рођен 1841. год. а рукоположен 10. и 16. марта 1863. год. у чин ђакона, односно пресвитера. За ревносну свештеничку службу одликован је црвено-угаситим појасом 18. маја 1895.

Вјечна му памят!

Званични огласи.

Српско-православна АЕМ. Конзисторија Дабро-босанска.

Број 1839 ех. 1901. 3—3

Едикт.

Перо Јурић из Гацког, незнаног боравишта, овијем се позива, да се овом духовном суду, до 20. фебруара 1902. било лично, било писмено тим сигурније пријави, што ће се иначе од његове супруге Анђе рођ. Слијепчевића заметнута бракоразводна парница и без њега ондосно са његовим уреда ради постављеним заступником у течај ставити и окончати.

У Сарајеву, 29. новембра 1902.

Српско-православна АЕМ. Конзисторија Дабро-босанска.

Нашим читаоцима.

Са 1902 годином ступа „Источник“ у своју шеснаесту годину. Навршило се је дакле пуних петнаест година, како овај лист излази. Кроз сав тај период времена учинило је уредништво све, што му је само на расположењу стајало, да се овај лист одржи и подигне до оне висине, на којој би ваљало да стоји. Да ли се је у свему успјело, — није наше да пресуђујемо. Главно је, да уредништво у овоме тешком подузећу руководио *вазда и само интерес и добро ове цркве.*

Но да ли су и п. н. читаоци и претплатници у свему одговорили дужностима својима? На жалост констатовати морамо, да нас је са немара п. н. претплатника дефицит и у прошлој години немилице гонио. Заостали дуг од неколико година у толикој се мјери нагомилао, да се ни најнужније потребе подмирити не могоше. А гдје су онда потребна материјална средства, да се поједини радови и чланци бар у неколико хоноришу и награде?! А без тога се неда ништа ваљано извести. Стога се умољавају п. н. претплатници да лист овај у будуће што боље материјално потпомажу, а уредништво са своје стране обећава, да ће све своје силе уложити, како би лист што боље уређиван био и одговарао свима савременим потребама и захтјевима читалаца својих.

Лист ће и ове године излазити са истим програмом и у истом обиму као и до сад. Доносиће и у будуће чланке и расправе из разних грана богословске науке, имајући при том вазда на уму потребе наше цркве. Даваће свештенству у појединим питањима из пастирске праксе тачна обавјештаја, како ће исто и у том погледу, у разним евентуалијама, имати тачна разјашњења. Поред тога пратиће овај лист и развитак црквеног и просвјетног живота, у свима српским крајевима као и по осталим православним и хришћанским црквама.

Досадање као и остале пријатеље овога листа умољавамо, да нас својом сарадњом и у овој години потпомогну.

Рукописе и остало што се на уредништво односи ваља слати **Уредништву — Рељево код Сарајева**, а претплату и све што се администрације тиче — **Администрацији у Сарајево.**

Рељево, 31. јануара 1902.

Уредништво „Источника.“

„Источник“ излази два пута и то половином и крајем мјесеца. Цијена је листу на цијелу годину 4 фор. или 8 круна, а на пола године 2 фор. или 4 круне; за стране земље на цијелу годину 5 фор. или 10 круна, а на пола године 2.50 фор. или 5 круна. Учитељима основних школа и ђацима даваће се лист у пола цијене. Претплата се шаље администрацији листа у Сарајево, а рукописи уредништву у Рељево код Сарајева. Рукописи се не враћају.

Прва српска штампарија Ристе Ј. Савића, Сарајево.

ИСТОЧНИК.

ДУХОВНИ ЛИСТ

ЗА ЦРКВЕНО-ПРОСВЈЕТНЕ ПОТРЕБЕ СРПСКО-ПРАВОСЛАВНОГ СВЕШТЕНСТВА И НАРОДА У БОСНИ И ХЕРЦЕГОВИНИ.

ВЛАСНИК:

ЊИХОВА ВИСОКОПРЕОСВЈЕШТЕНСТВА СРПСКО-ПРАВОСЛАВНИ Б.-Х. АРХИЈЕРЕЈИ.

УРЕДНИК: свињеа ИЛАРИОН РАДОНИЋ, проф. богословије.

ГОД XVI. 15. ФЕБРУАРА 1902. БР. 3.

Садржина:

Званично. — Мјешовити брак у православној цркви. — Општа хронологија у животу Исусовом. — Свиријевим пред судом науке и Хришћанства. — Катихеза на приповиједку Старога Завјета. О створењу свијета. — Књижевне оцјене и прикази. — Кратак преглед црквено-школског и просвјетног живота. — Књижевне биљешке. — Нове књиге и листови. — Јавне благодарности. — Званични огласи. — Исправак.

САРАЈЕВО

ПРВА СРПСКА ШТАМПАРИЈА РИСТЕ Ј. САВИЋА.

Позив на претплату

„МАЛЕ БИБЛИОТЕКЕ.“

У мјесецу априлу 1899. године издали смо програс на Малу Библиотеку у ком смо, између осталога, истакли разлоге који су нас руководили да се одважимо на њено издање.

Ми смо се озбиљно зауздли, не жалећи ни труда ни материјалних жртава, да што већи успјех постигнемо, да се испуне све оне напомене које смо у програсу истакли.

Мала Библиотека је до сада изишла у 18 свезака са радовима познатих српских и страних књижевника. Критика се похвално изразила како о њеној књижевној вриједности тако и о техничкој изради.

Како год и свака друга српска књига, тако је и Мала Библиотека наилазила на разне потешкоће, те је морао наступити застој жељеног излажења, нарочито у посљедње вријеме.

Наша књижарница је одлучила да настави тачан излазак ових књижица са неким измјенама и допунама које би што јаче осигурале њен опстанак и прибавиле што већи број читалаца.

У овој 1902. години српска се књижевност обогатила са неколико новијих књижевних листова, и та се појава може сматрати као лијеп знак напретка наше литературе, она нам пружа доказа да се умножава српска читалачка публика и да расте интересовање за лијепом књижевношћу. Све нас то храбри да и на даље одржимо нашу Малу Библиотеку, да проширимо њен програм и да њеним изласком указемо услугу и читалачкој публици и српским књижевницима.

Мала Библиотека излазиће тачно сваких 15 дана по једна свеска од 5—6 штампаних табака досадањег облика и параде. У њима ће бити оригинални радови наших књижевника и одабрани преводи из свјетске литературе. Пазиће се нарочито да радови буду што приступачнији ширем дијелу читалачке публике уз потпуну њину књижевну вриједност.

У овогодишњу серију ући ће сем осталих и неколико свезака Хумористикона гдје ће бити скупљене козерије наших представника хумористичке књижевности, које ће бити занимљиве својом шалом и сатиром на извјесне слабости нашег књижевног, културног и друштвеног живота. Осим тога уредништво се побринуло да изнесе и неколико живописа са књижевним студијама свјетских литерата.

Свака свеска Мале Библиотеке имаће одвојен од текста књиге, свој прилог Преглед у коме ће се приказивати све новости српске и стране књижевности. Приказиваће сваку нову књигу која дођу уредништву на оцјену и листове који буду долазили у замјену. Доносиће умање оцјене и чланке, који буду од вриједности у српској или свјетској штампи.

Као прилог доносиће свака свеска по једну илустровану дописну карту са сликама наших књижевника, репродукцијама српских умјетничких радова и ликовима светитеља.

За Преглед, који ће се крајем сваке године моћи скупити у једну цјелину, власништво ће сваком претплатнику бесплатно послати лијепо израђене тврде корице са штампаним садржајем прегледа.

Цијена је Малој Библиотеци: За Босну и Херцеговину и Аустроугарску 6 круна, за Србију и остале земље 8 динара (франака). Ван претплате продаваће се поједине свеске 30 потура (хелера) или 40 пара дин.

Претплата се прима најмање на пола године, а вања је слати непосредно Администрацији Мале Библиотеке у Мостар (Херцеговина).

ИСТОЧНИК.

ДУХОВНИ ЛИСТ

ЗА ЦРКВЕНО-ПРОСВЈЕТНЕ ПОТРЕБЕ СРПСКО-ПРАВОСЛАВНОГ СВЕШТЕНСТВА И НАРОДА У БОСНИ И ХЕРЦЕГОВИНИ.

Год. XVI | Сарајево, 15. фебруара 1902. | Бр. 3.

ВЛАСНИК:
ЊИХОВА ВИСОКОПРЕОСВЕШТЕНСТВА СРПСКО-ПРАВОСЛАВНИ БОСАНСКО-ХЕРЦЕГОВАЧКИ **АРХИЈЕРЕЈИ.**

УРЕДНИК: синђел **ИЛАРИОН РАДОНИЋ**, професор богословије.

ЗВАНИЧНО.

Српско-правосл. Митропол. Конзисторија Бањалучко-бихаћка.

Број 201.

Свима протопресвитерским, а путем истих и парохијским звањима.

Обзиром на то што се је опазило, да подручно свештенство пушта сасвим из вида врло важне установе наредбе од 9. априла 1899. бр. 1100., које се односе на брачне испите и прописано оглашивање бракова, упозорује се подручно свештенство на тачно, неотпустиво и строго обдржавање дотичних установа. И будући се обдржавање тих установа може контролирати само на основу књижица, прописаних поменутом наредбом за уписивање у њу свих околности, које с тим питањима у свези стоје, ставља се свештенству у строгу дужност вођење односних књижица о брачном испиту, брачним огласима и т. д.

Протопресвитери и надзиратељи протопресвитерата имаће при прегледању подручних парохијских звања обратити своју нарочиту пажњу на то, да ли свештенство ову врло важну дужност своју врши, да би у тому немарни свештеници на одговорност позвани бити могли.

Без обављеног брачног испита не може се вјенчање у никаквом случају обавити, дочим без огласа може бити говора о вјенчању, ако је брачним испитом и свештенику иначе познатим околностима познато свако сумње установљено, да никакве брачне сметње вјенчању на путу

не стоје, само под условом, ако је на основу томе исхођена претходна дозвола архијерејска за вјенчање и без црквом прописаних огласа, која се околност у дотичној рубрици односне књижице забиљежити има.

Из конзисторијске сједнице.

У Бањалуци, 31. јануара (1. фебруара) 1902.

Евгеније
митрополит.

Српско-правосл. Митропол. Конзисторија Бањалучко-бихаћка.

Број 202.

Свима протопресвитерским, а путем истих и парохијским звањима.

Обзиром с једне стране на то, што се је опазило, да подручно свештенство с малим часним изузетком не служи течајем часног (ускршњег) поста литурђије преосвећених дарова у за то црквеним уставом прописане дане, као и обзиром с друге стране на то, што су парохије ове епархије бројем душа тако велике, да се не да ни замислити, да би свештенство било у стању без обдржавања споменуте литурђије сав побожни народ ове епархије да исповједи и причести, или не би бар могло бити у стању, да са свима вјернима како треба св. тајну покајања обави, стављa се овијем подручном свештенству у најстрожњу дужност, да има без сваког изговора литурђију пређеосвећених дарова у прописане дане обдржавати и народ позвати, да у те дане к св. тајни покајања и евхаристије приступа, како би се свештенству обављање ових тајана а народу приступ к њима у недјељне и евентуалне празничне дане течајем часног поста олакшао.

Ако је због помањкања појаца можда немогуће у свакој сеоској парохијској цркви овој дужности удовољити, има свештенство у сједници свештеничкој споразумно установити ред, у ком би се могла у сеоским парохијским црквама у питању стојећа литурђија на тај начин обављати, што би све по три свештеника имала по споразумно установљеном реду њен најприје у једну, за тим у другу и најпослије у трећу од дотичних њихових цркава, тако да би један увијек имао богослужење, а друга двојица појачку дужност обављати.

Из конзисторијске сједнице.

У Бањалуци, 31. јануара (13. фебруара 1902.)

Евгеније
митрополит.

НЕЗВАНИЧНО.

Мјешовити брак у православној цркви.

— Јерej **Димитрије Јанковић**, конзист. савјетник. —

[Сарајево.]

Шеста тајна новога завјета јесте: „Часни брак, који бива прво по узајамном споразуму мужа и жене, а без икакве запрјеке. Али овај споразум није још довољан, да се склопи прави брак, ако они сами пред свештеником не потврде узајамно обећање, и руке не дају, да ће свако од њих чувати узајамну вјерност, част, брачну љубав до краја свога живота, ма у каквој опасности били, и да неће остављати једно другога. На пошљетку утврђује се и благосиља се од свештеника овај споразум и обећање њихово и бива, као што је написано: „часна женидба у свему и постеља женидбена чиста“ (Правосл. исповједање I. одг. на 115. пит.).

Из појма брака види се, да је то потпуна заједница мужа и жене, заједница даклем идеална, склопљена у Господу, а не по страсти; заједница не само физичка и материјална, већ и духовна. Није заједнички само иметак и тековина, већ и мисли и увјерења. Заједничке су не само радости и патње, него и вјера и ухање у Бога. Заједничка је радост у породу, али су заједничке и бриге о вјерско-моралном васпитању дјеце. Такву идеалну и узвишену супружку заједницу је замишљао Спаситељ свијета, када је доживотну везу мужа и жене присуством Својим на браку у Кани Галилејској благословио, и за такву заједницу вели Апостол, да је то тајна велика и достојна, да се упореди са заједницом Христа и цркве.

Нема спора, да је за такву заједницу потребан добар темељ, који не подлежи упливу никаквом, темељ сталан и вјечан, идеалан. Такви се пак темељ неможе наћи у свијету и код људи, јер свијет није сталан, а још мање су стални људи. Вала даклем да се тај идеални темељ, на коме непоколебиво почивају права и дужности брачне заједнице, наће у нечем, што нијесу људи створили и што остаје вјечно, а то је само: савјез Бога са човјеком, вјера. Искључиво само у вјери могу супруги наћи наслона за успјешно вршење духовне сврхе брачнога живота; према томе о потпуној хармонији између њих не може бити ни говора, ако се у самој вјери разилазе. Попуштањем које било странке, неможе се ништа стварнога постићи, јер попуштање за љубав домаће слоге, а на штету дужности, нема вриједности. Попуштањем доказује се колико лабав вјерски осјећај,

толико и немарност према најљепшој родитељској дужности: према првој вјерској обуци свога дјетета. И једно и друго је за осуду, и тим се мање може извинити, што се вјерским индиферентизмом дјетету лош примјер даје, а пропуштањем вјерске обуке, односно када дијете другу вјеру исповједа, него ли отац или мати: ствара се расцјеп између њега и родитеља. Колико је вјерска обука подмлатка важна, и да од ње нико, па ни у сред пустиње не може бити разријешен, види се отуд, што православна црква од оних, који у брак ступити желе, захтјева извјесну количину вјерскога знања, које се у знању бар најглавнијих молитава огледа. Пропусти ли ма који од родитеља ову дужност са тога разлога, што сâм не вјерује у моћ тијех молитава, или што не вјерује онако како то молитве кажу, нашкодио је своме дјетету, јер му је у невино срце његово сам усадио клицу скептицизма. Поред овог нам још и то ваља споменути, да вјерска разлика супругâ може и узроком раздора између њих послужити. Хотимична или нехотична непажња према вјерском осјећању брачнога друга често је већ била повод огорчењу па и доцњем кајању, а то би се све могло избјећи, да вјерни не узимају „жене туђинке из народа земаљских“ (Јездра X. 2.) и да не дају „кћери своје народима земаљским“ (Неем. X. 30.), другим ријечима, да мјешовите брачке избјегавају.

Већ из библијске повјести старога завјета знамо, колико су богодухновене воље и уста божија Израиљцима забрањивали, да туђинке за жене узимају. Све до пророка Малахије (ст. 11.) нијесу престајали истицати, колико је неприлично па и грјешно, да син или шћер изабранога народа тражи брачног задовољства у невјерника. Но и те опомене и савјети, као и толики други нијесу потпуно успјели, јер има довољно примјера, да су многи Израиљци, па баш виђенији синови свога народа са туђинкама у брак ступили. За доказ нека буде довољно да наведемо примјер Исава, сина Исакова, који „узе за жену Јудиту, кћер Веоха Хетејина“ (Бић. XXVI. 34.), Јосифа, сина Јаковљева, којега Фараон „ожени Асеметом, кћерју Потифере, свештеника онскога“ (Бић. XXXXI. 45.; додуше, кад је тај брак склопљен, тада се већ Јосиф звао: Псомтомфаних, и примио мисирску религију); примјер сина Саломите, унука Давријина од племена Данова, којега је отац био Мисирац (Лев. XXIV. 10.); Соломона, сина Давидова, који се „опријатељи са Фараоном царем мисирским и ожени се кћерју Фараоновом“ (I. Цар. III. 1.) синова Масије и Елијезера и Јарива и Гедалија, браће Исуса сина Јоседекова и осталих (Језд. X. 18.—44.); примјер Манасије, сина Јојаде, који бијаше зет Санавалета Оронјанина (Неем. XV. 28.) и т. д. Природно је, а и многи случајеви доказују, да је

поред великаша бивало сличних случајева и у народу. Но док се такав закључак с правом може извести, дотле се иначе мора имати обзира на повинизам, на вјерску и народносну ексклузивност избранога народа, те се мора претпоставити, да су се такви случајеви тек поводом мијешања са поганским народима, спорадично дешавали, будући су вође народне бодро пазиле, да се маса са туђинцима бар добровољно не мијеша.

Које ти примјери, које унутрашње а понајвише спољашње прилике цркве Христове проузроковале су, да су се такви недозвољени, али баш због тих околности трпљени случајеви и у хришћанство увукли и створили неку нову врсту бракова, такозване мјешовите бракове. У току времена добили су ти бракови доцније неко обичајно право, и тиме право и на опстанак, који је дошао трпљен, али ипак извјесним начином признат.

*

Упоредо са догматичком дефиницијом тајне брака, православно канонско право разумијева под мјешовитим браком (μικτὸς γάμος, matrimonium mixtum): црквом благословену, споразумну, добровољну и потпуну брачну заједницу православног мужа са иновјерком, или православне женске са иновјерцем.

Мјешовити брак у цркви Христовој исто толико је стар колико и само хришћанство; јер док је такви брак код Јудеја био само случај, дотле је у прва времена цркве христове био као неко прелазно стање, и непосредна посљедица околности, у којима се црква налазила. Убјеђени о небеској истини, коју су апостоли проповједали, супруги и супруге затомице примаху крштење, не питајући у оном светом одушевљењу за везу, која их је спајала са брачним другом, који је и даље у својој вјерској заблуди остао. Обраћењем првога мужа или супруге у стадо Христово појавио се први мјешовити брак, а с њим заједно и питање, е да ли веза крштенога са некрштеним вријеђа распетога Господа? Па како се број вјерних сваким даном множио, то је постало рјешење овога питања сваким даном потребније. И ту се јавља апостол Павле са посланицом Коринћанима, у којој вели: „као који брат има жену некрштену и она се приволи живљети с њим, да ју не оставља. И жена, ако има мужа некрштенога, и он се приволи живљети с њом, да га не оставља, јер се посвети муж некрштени женом крштеном, и посвети се жена некрштена од мужа крштенога“. (I. Кор. VII. 12.—14.)

Овим ријечима доказана је напријед поменута тврдња, да се мјешовити брак чак у прво доба хришћанства у цркви појавио. Но доказујући тај факт мора се нагласити, да овај праобразац мјешовитога

брака још не потврђује мишљење, да је црква мјешовите бракове радо гледала. Из ријечи апостола види се само мудра економија цркве, и обазривост према приликама у којима се црква налазила. Да је црква оне бракове, која су још у јудејству или незнабоштву склопљени, и који су обраћењем које брачне странке мјешовити постали, строго и безусловно развргавала: зацијело да би и број обраћених био мањи, дочим са начелом апостола Павла, да се посвети муж некрштени са женом крштеном и обратно, отворена су била врата и утрвен пут сваком, да се за душу своју и помоћу брачнога друга свога побрине. Осим тога кад се већ морало расчистити и ријешити питање о ваљаности мјешовитих бракова, то се питање никако не би могло сходније ријешити него ли трпљењем такове заједнице. Толеранција та пак није била доказ немоћи, већ мудрости и племенитости, јер је тим начином некрштеном супругу прелаз у хришћанство помоћу крштеног супруга приступачнијим учињен, као што се то види из ријечи апостола: „јер шта знаш жено, да ако мужа спасеш, и шта знаш мужу, да ако жену спасеш?“ (I. Кор. VII. 16.).

Ну док је црква од почетка трпљела *већ склопљене* мјешовите бракове, дотле је доцније, када је незнабоштво побиједила, попут писаца, светих отаца, помоћу државе, а напошљетку и ауторитативном забраном васионског сабора осуђивала *склапање* мјешовитих бракова. Сам апостол Павле, који већ постојеће мјешовите бракове допушта, одлучно је противан томе, да вјерни са некрштенима у брак ступају. Опомена његова „не вуците у туђему јарму невјерника... како ли се слаже Христос са Велијаром? Или какав дијел има вјерни са невјерником?... Зато изиђите... и одвојите се, говори Господ“ (II. Кор. VI. 14.—17.) свједочи нам, да је црква нерадо гледала на склапање смјешаних бракова.

Међутим околности цркве нијесу допуштале, да се ширењу мјешовитих бракова успјешно на пут стане. Бракови су у прво доба цркве Христове и онако склапани по законским прописима државе, а сутицајем или без сутицаја црквених пастира, те је било посве немогуће, нарочито у случајевима гдје је брак само грађанским начином склопљен био, спријечити, да вјерни са невјернима у брак ступају. Додуше и то се мора признати, да је било доста случајева мјешовитих бракова, у којима вјерско чувство обраћене странке не само да није било у опасности, већ је шта више најљепше плодове донијело. Тако се зна на примјер, да је побожна хришћанка Еоника из Листре у Ликаонији за незнабошца, Грка удата била. (Дј. Апост. XVI. 2.). Из тога брака родио се врли ученик апостола Павла, Тимотије, потоњи

епископ ефески. Зна се за Нону, матер св. Григорија Назијанзина, и за Монику, матер блаженога Августина, да су им мужеви јазичници били. Исто тако је познато, да је невнабожац Публилије имао за супругу хришћанку Анастасију, а Валеријан Цецилију. Тако је Синесије, епископ града Птолемаиде, ступио прије крштења свога у брак са Хришћанком ... и т. д.[1])

Но ови и други слични примјери нијесу умирили свјетилнике цркве, који су у мјешовитим браковима гледали атентат на моралну и вјерску чистоту брачнога живота. Забринути за вјеру Христову развили су жестоку акцију против таквих заједница, и већ у другом вијеку видимо ригорозног Тертулијана, да у својим дјелима: Ad uxorem II. cap. 3. 4. 6. и De coron. milit. у глави 13. строго осуђује брачну заједницу крштених са некрштенима. Он сматра мјешовити брак блудом, и стога одлучно тражи, да се хришћанин, ако са невнабожцем у брак ступи, од стада Христовог одлучи. Боји се, да би вјерни за љубав свога некрштенога брачног друга могао пасти у гријех идолопоклонства.

Равно Тертулијану противи се смјешаним браковима св. Кипријан, који у свом дјелу: Ad Quirinum у III. 62. и 63. доказује, да нови завјет одбацује брак између вјерних и невјерних, те вели: „iungere cum infidelibus vinculum matrimonii: prostituere membra Christi est", што ће рећи, да је брачна веза вјерних са невјернима оскврњење чланова Христових.

(Наставиће се.)

Општа хронологија у животу Исусовом.

— Приопштио **Никола Теодоровић**, парох. —

[Обровац].

(Наставак.)

§ 2. Општи попис за цара Августа.

По Луци се Христово рођење догодило у Витлејему, онда, кад је по Августовој заповијести био општи попис народа, који је у Сирији вршио Кирин.[2])

Овај општи попис неки поричу.

Аутора трећег Јеванђеља биједе, да је учинио грдан анахронизам, јер спомиње онај други попис, који је обавио исти Кирин, намјесник Сирије, али 10 година доцније, у онај пар кад је Архелај прогнан и Јудеја постала римском провинцијом.

[1]) Zhismann: Eherecht. 507.

[2]) Тако га пише Вук, а у славенском пријеводу стоји Кѵрінъ, док се латински пише Quirinus.

Ово је питање врло важно по Јеванђеоску историју, јер ако се прими овај пријекор, шта ће онда бити од оне тврдње св. Луке, да је Исус рођен у Витлејему приликом оног пописа, уљед кога је Јосиф дошао у ову варош?

У осталом не може се ни претпоставити, да је св. Лука ова два пописа побркао, јер он зна за обадва и отворено на њих циља (Лук. II. 2.; Дјел. Ап. V. 37.) Само оно можемо побркати, што не познајемо; оно што познајемо, то увек умемо разликовати, јер познавање претпоставља разликовање.

Први попис народа, који се спомиње у Јеванђељу, био је само набрајање мјеста рођења појединих личности, мушких, женских, дјеце, док се други (Дјел. Ап. V. 37.) већ тицао порезе и њиме се утврдило ропство Јудеја, за које је први попис био само припрема. Овај се свршио под надзором Кириновим, легатом Сирије, док је онај обављен за управе овог истог Кирина, који је постао претор Сирије, којој је и Јудеју коначно присједињио.

Морамо исказати: да је цар Август око времена смрти Иродове заиста наредио попис народа, који се тицао и Јудеје; да је овај обављен под надзором Кириновим, царским легатом у Сирији; да се исти разликује од оног пописа, који је обављен 10 година доцније и за који се може рећи, да је био управо завршетак оног посла, који је још за Ирода започет. Мислимо да ово можемо доказати сасвим беспристрасно на историјском основу, и св. Луку одбранити од пријекора анахронизма, те 2. стих, друге главе протумачити тако, да га ни један научник пореći неће.

Чувени романиста Момзен не само да одлучно пориче општи попис, који се десио пре детронизације Архелајеве 759—760. него тврди да се тај попис у опште није *ни могао* десити. (*Mommsen.* Res gestae Aug. 125.)

Држимо, да је свакако нужно, да изнесемо неколико сигурних података, који свједоче о овом римском попису народа.

Главна му је сврха била, да се званично установи број римских грађана и испита порijекло, име, доба, положај и имовно стање сваког слободног становника у држави.

Он је служио за основ расписа порезе; пореза је отуд и добила име: census.

Сваки појединац грађанин је о попису положио заклетву вјерности. Попис народа у руци господара свијета, постаде средство да се одржи ропство.

Међу римским поданицима, Галима, Шпањолцима, Киликијцима и Јудејима не бјеше ни једног, који се нијесу бунили због заклетве и порезе, а често та побуна бјеше грозна.

Овај административни поступак бјеше у свези са римском финансијском системом, коју је Август умио тако њешто и енергично да примјењује. Да би боље разумјели, морамо ово довести у свезу са катастерским описом државе и општом обновом календара. Оно што је Рим хтио, то је била пореза: да може осигурати личну порезу, морали се пописати поданици; да се може установити пореза на земљу, морају се земље премјерити; да се може одредити вријеме, кад ће се пореза купити, мора се увести једнообразан календар.

Август није ништа пропустио, имао је легате који су водили попис народа; када је катастерски пописао и измерио земљу, приморао је Мисирце и Грке, да приме непромењиву римску сунчану годину.

Овај посао би награђен укупљањем порезе, трибута и ђумрука

Личности су пописиване на мјесту рођења њиховог, по старом обичају, који је наредбом конзула Клавдија освештан још на 200 година прије Христа.

Исказ, који се тражио приликом пописа, морао је бити доста опширан. Слободан човјек морао је рећи своје име, морао се заклети, означити кућу своју, добра своја, име оца и матере, жене и дјеце своје. (Dionys. Halyk. IV. 5. 15.)

По Улпијану Тирском (De censibus I. II.) сваки је морао навести и колико му је година, а то за то, што се пореза према добу распорезивала, јер н. пр. у Сирији се од мушких тражила лична пореза тек кад му је било 14 година, а од женских, кад је била од 12 год

И слободне жене су морале бити пописане (Dionys. Halyk. IV. 15.)

Ово је једна црта, у којој се разликује јеврејски попис од римског Код Јевреја о женама није било говора. Код Римљана пак и жене су биле обвезане једанпут лично платити порезу на главу. У осталом познате су свечаности т. зв. *Паганалије*, које је завео Сервије Тулије које спомиње и Дионисије Халикарнаски, савременик Августов (IV. 4.) Сељаци (pagani) били су дужни да учествују у њима и сваки је морао собом донијети своју *нумизму*. Овај новац био је друкчији за људе, друкчији за жене, а друкчији за дјецу. У овом видимо дух римски, који је водио бригу и о најмањим појединостима; они који су предсједавали при жртвоприношењима, могли су тако, да знају по добу и полу број становника сваког појединог села.

Та обвеза, да се женске при попису морају лично пријавити, постојала је дуго. Созомен, говорећи о сличном послу (Hist. eccl. V. 4.), који се десио за Јулијана Апостате у Кесарији, пише: „Хришћани, жене, дјеца добише заповјест да се попишу."

Попис је учињен у име и на заповјест Августову. „Цар је,

вели Свидас (Lexicon Ἀπογραφή), изабрао њих двадесеторицу, који се одликоваху животом и моралношћу и послао их је у све потчињене му провинције, да тамо у име његово попишу личности и имање и наредио им је, да у исто доба послије пописа у корист државне благајне купе и порезу.“

Из овога се мјеста види, да је попис вршио засебни царски повјереник и да то није спадало у редован дјелокруг префеката, који управљаху провинцијама.

У овом се исказује обазриви дух римски. Подјеливши задатак, осигурао му је успјех; повјеривши овај важан посао пописивања одличним особама, скратно је мало рукаве проконзулима, који народ тиранисаше.

Ови ванредни изасланици називали се „censitores“ или „legati pro praetore“; у послу су им помагали потчињени чиновници „adjutores ad census.“

Двадесет и седам година прије Хр. у Нарбонези је попис водио лично сам цар, и када је поверио Друзу, да исти продужи у шест галских провинција, свака од ових имала је свог засебног управника

Шездесет година послије Христа, Тацит (Annal. XIV. 46 и даљед.) спомиње у Галији нов попис. И ко га је вршио? Ваљда редовни управници провинцијâ? Не, него одлични људи, које и поименце спомиње: Quintus Valutius, Sextus Africanus, Trebellius Maximus.

Цензитор кад год добија и врховно заповједништво над војском дотичне државе, као што је то био случај 13. године послије Христа са Германиком (*Tacitus,* Annal. I. 31. 33.).

За владе цара Августа попис народа је играо велику улогу.

Он је наредио, да се у Риму има обављати сваких пет година и не једанпут га је проширио и на цијелу Италију и све државне провинције.

Од битке код Акцијума до смрти му можемо набројати девет пописа Од ових три важнија спомињу се и у чувеном анкирском натпису (таблици).

Признајемо, да овај крњави мрамор говори само о попису римских грађана, а не и о осталим провинцијама. По тој чувеној таблици Август је завршио три луструма: први 726 године[1]) од осн. Рима, 26 година прије обичног рачунања времена, са својим другом конзулом Агрипом; други 7 година прије Христа сâм, за конзуловања Цензорија и Азинија; трећи 13 година послије Христа, 767 године од осн. Рима пошљедње године владања свога са Тиверијем, за конзуловања Секста

[1]) Fl. Kiepa вели: 746 а. и. с. — Стр. 73.

Помпеја и Л. Апулеја. Кад се пописивале провинције, свакако се захтјевао и попис грађана, и то је био као завршетак цијелог посла. Оба та посла допуњаваху једно друго; ово је била највећа услуга, коју је једна власт позвана да заврши луструм, могла да учини држави.

У осталом обичај, да се о попису грађана, попишу и насељеници и други слободни становници, постојао је и прије и послије Августа. (*Titus Livius*, XXIX, 37; *Tacitus*, Annal. XIV, 16).

(Наставиће се.)

Спиритизам

пред судом науке и Хришћанства.

— Написао **М. Вержболовичъ.** —

[Наставак.]

Спиритистички покрет знатно је оживио, кад је у Русију дошао знаменити медијум Дан. Јум.[1]) У год. 1870. Јум је држао у Петрограду три сеансе пред ученом комисијом, која се састала, да испита појаве, које се у њиховој присутности догоде. Ове сеансе нијесу довеле до позитивних резултата: појаве већим дијелом нијесу испале за руком и комисија се морала разићи не дознавши ништа битно важнога о природи и карактеру појава. Ипак су сеансе Јумове довеле ствар у ток и изазвале су публику да се бави спиритизмом. У почетку год. 1872. Јум је опет дошао у Русију и давао је сеансе у присуству Аксакова и професора петроградскога универзитета Бутлера, Вагнера и професора Јуркевића, који је дошао управ из Москве. Послије овога Бутлеров, Вагнер — обојица одлични учењаци — постали су не само ревни прозелите, него и уплив ни апостоли нове науке. Они су не оклијевајући објавили у читавом низу чланака о својим опажањима у области медијумизма. Њихова саопштења, особито Вагнерова, произвела су велики ефекат у публици и изазвала су оштроумне и љуте нападаје фељтонистичке штампе, живу полемику у духовним и свјетским листовима (журналима), а у спиритистичким круговима најсангвиничнија очекивања.

У почетку године 1875. дошао је у Русију медијум Бредиф и течајем неколико мјесеци давао је у Петрограду сеансе, на којима су присуствовали Вагнер и Аксаков. Ове сеансе често је посјећивао

[1]) Први пут био је он у Петрограду године 1858. гдје се и оженио са сестром једне руске грофице. Спиритистичка литература (код Пертија, Вагнера) казује о тому много чудних догађаја: још као дијете он се разговарао са духовима, често је чуо небесну музику; његова колијевка сама се од себе љуљала; његове играчке саме су к њему долазиле. За вријеме свога путовања по разним државама он је доводио до изумљења и најзешће скептике необичним појавама, које су се појављивале у његовом присуству. —

Бутлеров, Полонски, Цебрикова и друге знатне личности. По казивању Вагнерову необразовани и неучени француз Бредиф на својим сеансама изговарао је цијеле фразе из дјела Гетеових и других њему непознатих автора, а једном на питање једног учасника сеансе одговорио је строфом из филозофских стихова Гетеових, која се односила на најтање психолошке покрете онога, који је питао, са свим непознате медијуму. На сеансама био је изазиван дух Шопенхауеров и других великих људи.

Пошто је спиритизам све више и више привлачио к себи пажњу друштва изазивајући не само љубопиство, него и занимање, то је у тој истој години (1875.) физичко друштво петроградског универзитета иницијативом професора Менделејева признало неопходним занимати се изучавањем спиритистичких појава. А. Н. Аксаков драговољно је понудио своје услуге за организацију појава, он је дозвао три енглеска медијума: браћу Пети и госпођу Клајер. У комисију под предсједништвом Менделејева дошли су: Петрушевски, Крајевић, Квитка, Мјасоједов, Фан-дер Флит, Вагнер, Бутлеров, Аксаков и др.

Ма да је комисија тачно испуњавала услове, које су медијуми захтијевали, и то често такове, који су деспотички угњетавали слободу истраживања, сеансе нијесу испале за руком и комисија је већином гласова дошла до негативних резултата: спиритистичке појаве она је огласила дијелом резултатом бесвјесних мишићних покрета учасника сеанса, дијелом свјесном пријеваром медијума; а сами спиритизам назвала је празновјерјем. Овај закључак учене комисије није ослабио спиритистичкога покрета. Од чланова комисије неки (Бутлеров и Вагнер) остали су код свог мишљења о реалности појава и трудили су се, да их протумаче фактима, а Аксаков је предузео полемику против закључака комисије.

Да на ново оживи спиритистички покрет, припомогле су сеансе америчког медијума Г. Следа — дате у Петрограду 1878. године. Интересирање за спиритизам и бављење с њим, продужило се и у осамдесетим годинама, што је и дало повод руским спиритистама, да се заузму у години 1881. за то, да се оснује такозвано спиритистичко друштво за истраживање медијумских појава. Ово настојање није увјенчано успјехом. Долазак у Петроград год. 1886. медијума Еглинтона још је једном на кратко вријеме оживио спиритистички покрет. Послије тога примјећује се, да слаби интерес за спиритизмом, и ако је још 1893. год. професор Вагнер на страницама „Новога времена“ бранио спиритизам, — чим је и изазвао промјену мишљења у литератури. Год. 1894. медијум Самбор давао је сеансе у Петрограду, али већ није имао успјеха, као његови претходници. О стању спиритизма у наше доба

може се судити на основу саопштења журнала *Ребус*, по којима се спиритистичке сеансе дају редовно у Варшави, Тифлису и другим градовима, али су као што се чини, ограничене на незнатне кругове.

Осим тога казивање о привиђењима и визијама, двојњацима, појављивању умрлих, о нечистим кућама, у којима се појављују саме од себе медијумске појаве, служи као тема, о којој воли свијет разговарати и као материјал за литерарне производе. У многим градовима и селима често се показује на куће, које су подвргнуте тајанственим појавама, које се већим дијелом приписују душама умрлих. Отуда је и јасно, да спиритизам, ако је данас и ослабио, није замукао са свим, и може на поно дати знака о своме животу.

II.

Спољашња страна спиритизма. Спиритистичке теорије и хипотезе. Научни покушаји, да се разјасне спиритистичке појаве (феномени.)

Као и у свакој другој појави у животу и развитку људскога духа, и у спиритизму разликују се двије стране: спољашња или експериментална, и унутрашња или доктринална. Спољашњу страну спиритизма сачињавају необичне појаве, које се догађају у присуству медијума као оруђа способних да привуку духове.[1])

Потанко описивање једних и истих спиритистичких феномена не може инволвирати у себи особитог научног интереса; за то ћемо се ограничити на класификацију истих.

Медијумске појаве односе се дијелом на физичку област, а дијелом на интелектуалну. Прву групу чине: мицање тешких тјелеса без сразмјерног потрошка мишићне снаге додиром истих и мицање мртвих предмета без икаквога додира; измјена тежине предмета, дизање ових у зрак, кад се метну руке на њих или и без тога; појављивање и ишчезавање предмета у отвореном или затвореном простору, ослобађање тијела и разрјешивање услова на концу са припечаћеним крајевима, куцање и звуци у предметима и у зраку, ударање у музикалне инструменте, додиривање невидљивим рукама и т. д. На интелектуалну област односи се: очитовање разумности како у куцању тако и у мицању мртвих предмета, логично писање оловком простим положењем руке на њу, писање или рисање са бојама без икаквог учешћа људских руку у отвореном или затвореном простору; саопштавање посредством писма или куцања знања непознатих никоме од присутних, па ни ономе, који пише, такођер и појмова, који не одговарају развитку онога,

[1]) По учењу спиритиста духови умрлих људи, користећи се обилном нервно-магнетичном атмосфером, која излази из медијума — особито за вријеме његова сна или каталептичког стања (транс), добивају моћност, да производе кратковремена јављања о своме бићу, а могу шта више дјеломично или са свим материјализовати се т. ј. увести опипљиви облик.

који пише; изговарање медијумима у несвјесном стању дугих говора, каткад у непознатим језицима, одговори на замишљена питања или на запечаћена писма.[1])

К појавама, које највећма поражавају, односи се потпуна и непотпуна материјализација духова; појављивање појединих удова тијела, или цијелих људских фигура, са којих да су каткад прављени фотографски снимци и гипсани калупи.

Већи дио споменутих појава био је резултат експеримената медијума Следа, који је год. 1878. давао сеансе у присутности професора: Целнера, Шајбнера, Вебера и Фехнера, који су посвједочили њихову потпуну реалност. Тако исто чудновати феномени јавили су се на спиритистичким сеансама у Чешкој год. 1879. у присуству медијума Еглинтона. „Скоро свака сеанса — казује коресподенат спиритист — почињала је чудноватим летом медијума по зраку; а на сеанси, која је била 15. октобра, духови су окретали ручку органа, док је међу тим по зраку гитара лијепо свирајући. За тим су духови извадили кључ из стола, довукли музикални ормар и ударали кључем по такту музике. (L' hombre) — Столић подигао се у зрак и спуство се на сто, који је служио за сеансу. На једној сеанси јавио се дух Клоуна Џоеја и показао се јако весео и учинио је много забавних и вјештачких престава ругајући се скептицима и доводећи их у тјеснац. На спиритистичким сеансама, које су биле у Лондону, Паризу, Бордо у Петрограду, медијум Јум не једанпут се дизао у зрак и стајао у хоризонталном положају пет минута, узимао је жеравицу и давао другима, а није се нико опекао; у његовом присуству мицали су се столци и столови, појављивала се свјетлост, појављивале су се сјенасте фигуре и ликови умрлих, које су присутници познали; осјећали су се додири невидљивих руку, које су каткад саме собом писале афоризме и кратке изреке.[2])

(Настављаће се.)

Катихеза

на приповиједку Старога Завјета: О створењу свијета.

— Сава Петковић. —

[Рељево.]

Драга дјецо! Прошли пут сам вам приповиједао лијепу приповиједку о створењу свијета. Ви сте је сви пажљиво слушали, а и требали сте је слушати, јер се у њој говори о драгоме Богу, који је

[1]) По тврђењу американских спиритиста, чак и несвршени дио једног романа Дикенсова на писао је уз диктандо његовога духа медијум Џеме.

[2]) На спиритистичкој сеанси, која је била у Петрограду, орган је свирао сам од себе, почињући и престајући по жељи присутних; хармоника летила је по зраку; медијум Самбор два пут се лако дизао у зрак; виђале су се свјетле тачке, осјећао се додир невидљивих руку и т. сл.

створио „све што видимо и што не видимо над нама на небу, под нама у земљи и око нас на земљи и у ваздуху.“ И не само да сте је слушали, него сте је, без сумње, сви код куће на памет од ријечи до ријечи научили, јер то су све ријечи драгога Бога, а Божја се ријеч ни једна не смије превидјети.

Кажи ми сада, Н. Н., шта сам вам ја прошли пут приповиједао? О коме се у њој говори? Зашто се она мора од ријечи до ријечи на памет научити? Јеси ли је ти научио? Приповиједај ми, дакле, лијепо и полагано, што си данас имао за лекцију. Ти!.. Ти!..

Видим да сте своју лекцију добро научили, и то је лијепо од вас. Ви сте вриједна и послушна дјеца, а такову дјецу воле и родитељи и учитељи и драги Бог. Но сада добро пазите, што ћу вам даље говорити, да ми можете на свако питање одговорити.

Кад погледате кроз прозор у висину, шта видите тамо? Видите небо. Оно је каткад покривено маглом или облацима, а кад је дан ведар, онда је плаво, па изгледа као какав велики свод, који се надвио над брдима, пољима и кућама. То је, дјецо, видљиво небо или свод небески Дакле, слушајте! Оно небо, које ви видите кад погледате у висину, које је плаво а каткад облачно и магловито, зове се *свод*, или видљиво небо.

Како се зове, Н. Н., оно небо, које видиш кад погледаш у висину, које је плаво, а каткад облачно и магловито? Шта је то свод или видљиво небо? Кажи ми сад ти, Н., још једном, како се зове оно небо, које је....? Шта је то свод?

Но, пазите! Изнад овога неба које видимо, има још једно небо које не можемо видјети, а у њему станују лијепи анђели. Већ и ово небо што ви видите, врло је лијепо, особито ноћу кад је ведро. А шта мислите, какво је тек оно друго небо, гдје станују анђели? Ја вам не могу описати, како је оно небо дивно. Много је љепше и сјајније од какве варошци, која је од самога злата, сребра и драгог камења сграђена. Ту прекрасну варош ви сада не можете видјети, али ћете је моћи једном видјети, јер треба у њу да дођете.[1]) И ви ћете сви зацијело једанпут у њу доћи и са божјим анђелима становати у њој, само ако будете пажљиво слушали и памтили све, што вам ја овдје говорим, и ако се будете владали у цркви, у школи, код куће и на улици онако, како вас ја, као ваш свештеник и вјероучитељ, учим.

Кажи ми сада, Н. Н., има ли још какво небо изнад овога што ми видимо?... Да ли се оно може видјети?... Кад се не види, како га можемо назвати?... Је ли то небо лијепо?... Од чега је љепше?... Ко у њему станује?... Хоћете ли и ви једанпут у ту небеску варош доћи?.. Шта треба да радите, па да у њу дођете?...

Али ви сте, за сада, још на земљи. Мјесто, гдје људи до смрти заједно живе, зове се *земља*.

[1]) G. Mey, Vollständige Katechesen (X. Aufl.) S. 59.

Како се зове мјесто, гдје људи до смрти заједно живе?... Шта је земља?...

Но небо и земља нијесу сами од себе постали. Њих је Бог начинио. Да видимо: како. Кад зидар хоће да сазида кућу, њему треба цигала, малтера, креча. И кад год што људи хоће да начине, њима треба нешто. Ако н. пр. столар хоће да начини сто, њему треба дасака; бравару треба гвожђа; кројачу сукна. Али, дјецо, сасвим је друкчије код Бога. Бог је начинио и небо и земљу и све што је на њима, па шта је употријебио? Ништа, баш ништа. Он је само једну ријеч рекао и одмах је онако било, како је он хтио. Или тачније да кажемо: Бог је све ствари једном ријечју из ничега начинио.[1]) А начинити нешто из ничега једном ријечју значи *створити*.

Шта значи начинити нешто из ничега једном ријечју?... Шта значи створити?... Кад зидар хоће да сазида кућу, шта њему треба?... Шта треба столару?... Бравару?... Шта кројачу?... Је ли требало Богу штогод, кад је стварао свијет?... Како га је Бог створио?... Ко је, дакле, створио небо и земљу?... Шта је најприје створио?... Је ли то свод?... Какво је то небо?... Каква је била тада земља?... Шта је Бог рекао?...[2])

Добро. Дакле већ први дан Бог је створио свјетлост. Али та свјетлост није била сунчана свјетлост, јер је сунце тек четврти дан створено, него је то била друга нека свјетлост. И данас још има свјетлости, која не долази од сунца н. пр. електрична свјетлост и др. А свјетлост је за то Бог створио у први дан, јер без свјетлости и топлоте не би могле биљке растити и цвјетати.[3])

Је ли, дакле, та свјетлост коју је Бог у први дан створио била сунчана свјетлост?... Кад је створено сунце?... Какву ти, Н. Н., знаш свјетлост, која не долази од сунца?... Зашто је Бог створио свјетлост већ у први дан?... Тако је. А сад ћу вас питати из ваших књига. Како је Бог назвао свјетлост?... А таму?... Шта је онда Бог рекао?... Је ли тај свод оно небо, које је у први дан створено?... Какав је тај свод?... Шта је било над сводом?... Има ли данас воде над сводом?... Шта пада данас из свода?... Јесте, данас пада из свода киша, снијег, лед, роса, магла. А шта је било под сводом?... Вода је, дакле, била до трећега дана свугдје и цијелу је земљу покривала. Чиме је Бог одијелио ту воду?... Како је назвао свод?... Кад је, дакле, Бог створио (видљиво) небо?...

Но да разгледамо сада земљу нашу. На земљи је сухо и вода. Земља, по којој ми идемо, на којој стоје куће и дрва, зове се сухо. Воде има у студенцима, потоцима, ријекама, барама, а највише је има у мору. Море је највећа вода. Оно је на неким мјестима тако дубоко, да би могло стати у њега цијела наша црква заједно са торњем, па да се ништа не види.[4])

---

[1]) G. Mey, op. cit. S. 63.

[2]) На такова питања дјеца ће одговорити из саме библ. прич. коју им је катихета прошлог сахата задао и коју су они код куће научили (упор. Јов. Петровић, правов. ив Ст. Зак.).

[3]) D. Fr. J. Knecht, Praktischer Kommentar zur biblischen Geschichte (XVIII. Aufl.) S. 47.

[4]) G. Mey, op. cit. S. 61.

Како се зове земља, по којој ми идемо, на којој стоје куће и дрва?... Шта је то сухо?... Гдје има све воде?... Које је највећа вода?... Је ли море дубоко?.. Шта би могло стати у њ па да се не види?... Ко је створио сухо и море?.. Шта је рекао Бог?...

Али на нашој земљи има још лијепих ствари. Зађете ли у воћњак — видјећете разноврсно воће са слатким плодом: јабуке, крушке, кајсије, брескве; пошетате ли по своме врту — обасне вас мирис од љупкога цвијећа: босиљка, ружица, љубичица; одете ли у шуму — ту су разна дрва: вите јеле, борови; изађете ли изван града на отворено поље, или зелену ливаду — тамо су разноврсне зелене траве, шарено пољско цвијеће, или златно класје од пшенице. И све то, воће, цвијеће, дрва и траве зове се једним именом: *биље*. Како се зове једним именом воће, цвијеће...? Шта је биље?...

И то биље, дјецо, створио је Бог, али му је уједно дао и снагу, да носи сјеме. Из тога сјемена расте ново биље непрестано тако, да никада не може ни једно воће, ни цвијет, ни дрво, ни трава изумријети.

Ко је створио биље?... Шта је Бог рекао кад га је створио?... (О. из уџбеника). Кад је то створио?... Шта је све створио трећи дан?... Какву је снагу дао биљу?...

Добро. А сад да пређемо опет на видљиво небо. На небу, дању кад је ведро, видимо сунце. Оно нас обасјава и гријe, а велико је, врло велико, много веће од наше земље. Дабогме, кад га гледамо одавде, оно је мало. Али то се нама само тако чини за то, што је оно врло далеко од нас. Кад би се когод од вас попео само на кулу од цркве на погледао доље, видјео би људе по улицама врло мале и ситне; а и он на кули изгледао би нама на земљи као једна црна тачка. А шта мислите тек, колико је сунце више од куле? Најбржа птица могла би и дању и ноћу стотинама дана летјети, па не би опет никад дошла до сунца. Тако је оно далеко од нас, зато нам и изгледа тако мало. Док оно сјаји, дотле је дан; кад зађе, наступа ноћ. Опет једна дивота, опет се нешто лијепо види на небу кад је ведро. По небу, као по каквој плавој ливади, посијано је врло много сићаних звјездица, које дивно трепере и свјетлуцају, а међу њима види се мјесец. Звијезда је тако много на небу, да их нико не би могао избројати.[1]) На та красна видјела небеска: сунце, мјесец и звијезде створио је Бог у четврти дан. Од тога дана почела је земља и створено биље на њој добивати свјетлост и топлоту од сунца. И од тога дана сунце управља даном, а мјесец ноћу, јер кад се сунце рађа, наступа за земљу дан; кад сунце зађе а мјесец изађе, наступа за земљу ноћ. Осим тога према

[1]) G. Mey, op. cit. S. 60.

сунцу, дијели се и вријеме на године, а године на: пролеће, љето, јесен и зиму.[1])

Кажи ми сада, Н. Н., шта ти видиш на небу дању кад је ведро?... Је ли сунце велико?... Зашто нам изгледа мало?... Шта видиш на небу ноћу кад је ведро?... Да ли звијезда има много?... Ко је створио ова видјела небеска?... Шта је рекао Бог?.. Ко управља даном?... Ко ноћу?... Кад наступа дан а кад ноћ?... Како се дијели вријеме према сунцу?...

Мало час смо рекли, да на земљи има свакојаког биља, али на њој има и разноврсних животиња. Неке врве по води — то су разне рибе; неке лете по ваздуху — то су разне птице. Све је њих опет Бог створио у пети дан. Па као што је биљу дао снаге, да носи сјеме, из којег ново биље постаје, тако је и рибама и птицама дао снагу, да носе јаја, из којих се опет друге рибе и птице рађају. Ту им је снагу дао, кад их је благословио и рекао: „Рађајте се и множите се!“

Ко је створио рибе и птице?... У који дан?... Шта је рекао Бог, кад их је стварао?... Какву им је снагу дао, кад им је рекао: „Рађајте се и множите се!... Какву је снагу дао биљу?...

Осим животиња у води и ваздуху, има још животиња на суху. То су н. пр. коњ, крава, пас, мачка, пијетао, гуска и др. У далеким земљама има и других дивљих животиња: слонова, лавова, тигрова и др. Све су то животиње које на суху живе и све их је Бог створио. Све оне немају разума, не умију ни мислити ни говорити и ништа не знају о Богу, који их је створио. Али има на земљи још створења, која имају разум, која умију мислити и устима изговарати оно, што мисле и осјећају. То су, дјецо, људи. Људи су најсавршенија, најбоља и најљепша створења на земљи зато, што их је Бог створио по Своме облику. Они су господари од свијех других животиња и створења.[2])

Каквих још има животиња на суху?... Ко их је створио?... Шта је рекао?... Шта те животиње немају?... Која су створења савршенија?... Шта људи имају и шта умију?... Зашто су они најсавршенија, најбоља и најљепша створења?... Шта је Бог рекао кад их је стварао?...

Тако је Бог, драга дјецо, за шест дана „створио небо и земљу и све што видимо и што не видимо једино ријечју својом.“ Зато, што је Бог створио небо и земљу из ничега једном ријечју, зато га називамо *Створитељем неба и земље*. Како називамо Бога зато, што је створио...? Зашто називамо Бога Створитељем?

Али „било је времена“ — као што сте и ви већ научили — „кад од свега тога није било ништа ни чути ни видјети. Није било никога, нити ичега, до ли јединог Бога, који није створен и који нема

[1]) Knecht, op. cit. S. 46.
[2]) G. Mey, op. cit. S. 61.

ни почетка ни свршетка". А за онога, који је одувијек био и увијек ће бити, који није створен и који нема ни почетка ни свршетка, — за онога се каже да је *вјечан*. Како се каже за онога, који је одувијек био...? За кога се каже, да је вјечан? Какав је, дакле, Бог? Зашто је Бог вјечан?

Да, дјецо, Бог је вјечан, Бог је створитељ свијета. Он је створио све; Он је створио и ваше драге родитеље, браћу и сестре; Он је створио и вас, да Га љубите и да Му се молите. А Он је само и могао тако лијепо све створити. Он може и ваше добре родитеље, ако се поболе, оздравити; Он може пустити кишу — ако је суша, заповиједити сунцу да обасја — ако грми и сијева; Он може све, што хоће. А за онога који може све што хоће, каже се да је *свемогућ*. Како се каже за онога, који може све што хоће? Зашто је Бог свемогућ?

Према томе ви сте из ове библијске приповијетке научили, да је Бог *створитељ неба и земље*, да је *вјечан* и да је *свемогућ*. Шта сте научили из ове библијске приповијетке?

Па када је Бог вјечни, свемогући Створитељ неба и земље; када је створио небо са свима рајским блаженствима, која ћете и ви једном уживати; када је створио земљу, на којој живите и украсио је свима љепотама; када је створио и вас овако здраве, лијепе и разумне — онда и ви морате тежити за тијем, да Му се покажете захвални. А захвалним ћете му се показати само тако, ако Га љубите, као добра дјеца доброга Оца свог, свим срцем и свом душом својом и ако увијек радо и весело извршавати све оно, што нам Он заповиједа. А Бог, између осталог, заповиједа, да „шест дана радимо, а седми дан Њему да посветимо." Шта нам заповиједа Бог?

Тако је Он сам чинио. За шест дана „довршио је небо и земљу и сву војску њихову, а седми дан починуо је од свију дјела својих и благословио и посветио дан седми". Њему, као Богу, није требало одмора, али Он се одмарао, да нама да примјер у томе.

Зато, драга дјецо, сваки од вас треба, по примјеру и заповиједи Оца вашег небеског, шест дана да ради, да савјесно изучава своје лекције и израђује своје задатке, а седми дан — Недјељу, да посвети Господу Богу свом. А како ћете посветити Недјељу Богу? Ако сваке Недјеље, поред тога и сваког празника, идете у цркву и тамо, као у дому Божјем, побожно и мирно слушате св. Литургију и топло се молите. Али не само на Литургији, и не само Недјељом и празником. Свакога дана, свакога часа, кад лежете и кад устајете, кад почињете и кад свршите какав посао, кад сједате и кад устајете од стола, код куће, на улици, у школи, свугдје и увијек треба да мислите са стра-

хопоштовањем на вјечнога и свемогућег Створитеља свог, да се побожно прекрстите и од срца Му се помолите. Тако раде добра и паметна дјеца. Само таку дјецу драги Бог љуби и прима к Себи у друштво анђела Својих.[9])

Књижевне оцјене и прикази.

Е. Анджелацкій (Јанко Ј. Спасојевић) Святой Савва (1175—1236) первый сербскій архіепископъ и просвѣтитель. (Отдѣльные оттиски изъ журнала „Новый Вѣкъ“) С. Петербургъ 1902. 8° Стр. 15

Ова малена књижица носи на себи пригодан карактер. У њој писац куша, да упозна руски читалачки свијет са животом и дјелима првога српскога архиепископа: Св. Саве. Стога је и нашао за добро да у детаљима изнесе живот Св. Саве и да том приликом назначи и све околности, које утјецаше на духовни развој потоњега просвјетитеља и које га одведоше у тадање духовно средиште Атон, одакле ће спреман и способан да изађе и да заснује автокефалност српске цркве и да буде од велика утјецаја и по развој државних догађаја у Србији.

Писац се служи у причању живота Савина његовим биографом Доментијаном, но држимо да је требало у обзир узети и каснију прераду Доментијанова дјела од монаха Теодосија. Истина да у њој нема нових дата за биографију Савину, али је она од интереса, што се из ње види како су Срби схваћали и оцјењивали Савин значај на измаку XIII. и почетком XIV. вијека. Напомјенути нам је даље, да је при цитатима из Доментијановог дјела ваљало пазити при коректури, те се не би увукао онолики велики број штампарских гријешака, што свакако буни.

Писац покушава даље, да утврди њекоја хронолошка питања из живота Савина. Тако нпр. узима он 1175 као годину Савина рођења. Добро би било да је писац у напомјени назначио разлоге због којих је прихватио ову годину, јер као што је познато, извори за Савин живот не спомињу изрјечно годину његова рођења. Комбиновати се она поглавито мора из политичких односаја Србије према Византији у вријеме Савина бјегства у св. Гору. Не бисмо се даље сложили ни са г. 1236., као годином смрти Савине, зашто погледај разлоге у 22. броју овога листа за годину 1900., стр. 347—8.

Иначе је писац савјесно употребио новију литературу о предмету, као радове Ивана Савина Паљмова и труд. проф. А. Гавриловића о св. Сави.

При крају говори писац о крсном имену и његову поријеклу, тврдећи, да је то остатак култа домаћега бога на претхришћанске епохе, који су Срби задржали супституисавши мјесто домаћих богова поштовање онога хришћанског свеитеља, на чији су дан прихватили хришћанство. Питање ово занимљиво је, али тешко ради оскудице извора, те није чудно да се досадашњи научници, тумачећи тај појав, знаменито разилазе у комбинацијама и закључцима. Иначе је ова књижица веома згодна и доста поуздана, да упозна руски свијет са дјелима првога српског просвјетитеља.

Р—h.

[9]) Ово све изговорено вала на ситна питања раздробити и дјецу испитати.

Кратак преглед црквено-школског и просвјетног живота.

У овоземној цркви.

Лична вијест. У току прошлијех дана повратило се Његово Високопреосвећенство Господин АЕ. и Митрополит *Николај* са дужега пута у своју резиденцију у Сарајево. Његово Високопреосвећенство пробавило је петнаест дана у монархији.

Митрополија Карловачка.

Сазив Синода и Сабора. Како из Будимпеште јављају Њ. Светост патријарх српски и митрополит Карловачки Георгије Бранковић поднио је пријаву ради сазива Архијерејског Синода за 21 април т. г., а народно-црквеног Сабора за 26 мај т. г.

Православни у Кини.

Епископска столица у Пекингу. Руска мисија намјерава у току ове године да за Манџурију оснује епископску столицу у Пекингу. Подједно ће у једном од градова манџурских основати и манастир. На задање тога манастира већ је одређено из црквених фондова 50 000 рубаља. За епископа пак у Пекингу доћи ће по свој прилици архимандрит *Иноћентије*, предстојник пекинске мисије.

На западу.

25. годишњица папе Лава XIII. Дана 7. т. м. навршило се равно двадесет и четири године, како је на папски пријесто изабран Лав XIII.

Књижевне биљешке.

— У Мостару књижарница Пахера и Кнежића довршиће у штампарији својој за кратко вријеме друго попуњено и знатно проширено издање *Православног црквеног права* од епископа далматинског *Др. Никодима Милаша*. Дјело ће изићјети 50 штампаних табака на лијепој, глаткој хартији, а у формату као и прво издање. Цијена је дјелу: брошировано 12 круна, у платненом повезу 14 круна, а у дивотном повезу са кожним леђима и златном израдом 16 круна. Иста књижарница издаје даље *Православно калуђерство* са додатком *Хиландарског устава*. Биће у истом формату као и *Право*, а износиће 5 табака. Цијена 1 кр. 20 хел. Такође се штампа у штампарији исте књижарнице и *Зборник молитава* за православне Србиње, кога је приредио еп. задарски *Др. Н. Милаш*. Зборник ће бити штампан на врло лијепој глаткој хартији, са укусном техничком израдом, украшеном умјетнички израђеним иконицама по строго православном типу.

— У Лајпцигу је прошле године изашло дјело о бл. Јерониму, које је написао Гринмахер (Hieronymus. Eine biographische Studie zur alten Kirchengeschichte). Писац се стара да утврди поједина дата за биографију Јеронима, рођеног Далматинца. Бл. Јероним игра знатну улогу и у историји словенске филологије, пошто се све до на осветку XIX. вијека држало, да је словенско писмо глагољица његов изум. Данас се пак поуздано зна̀де, да је глагољица много познији изум слов апостола св. Ћирила, прекројен по грчком курзивном писму. Но прави значај Јеронимов поглавито је у томе, што је он током IV. вијека упознао западни свијет са плодовима грчке богословије, јер је јеврејски и грчки знао толико, како ријетко који латински црквени отац.

— Накладом књижарнице Леру у Паризу изашла је опширна књига Жана Ревија о јеванђељу Јованову, његову постанку и његовој историјској вриједности (Le quatrième evangile, son origine et sa valeur historique).

— У Штутгарту изашла је недавно књига чувеног патристичара проф. А. Ехрхарда: Der Katolizismus und das zwanzigste Jahrhundert im Lichte der kirchlichen Entwicklung der Neuzeit У овој књизи изнаша бечки професор будућност католицизма током XX. вијека.

Нове књиге и листови.

Српски Сион. Година XII. Недјељни лист за црквено-просвјетне и аутономне потребе српске православне митрополије карловачке. Власник Њ. светост српски патријарх Георгије. Уредник протопрезвитер Јован Јеремић. Излази сваке недеље на целом табаку. Цена му је за Аустро-Угарску, Босну и Херцеговину на годину 8 круна. Ср. Карловци. Српска манастирска штампарија.

Богословски Гласник Часопис за православну богословску науку и црквени живот. Година I. књига I. Свезак 1. Богословски Гласник излази у месечним свескама од 4—5 табака. Претплата на Богословски Гласник износи за Аустро-угарску, Босну и Херцеговину на годину 12 круна. Ср. Карловци. Садржина је прве свеске: 1. *Од уредништва.* 2. *Пастир и књига* — Ј. Вучковић. 3. *Беседа И. Христа на гори.* — И. Зеремски. 4. *Два српска сабора* — Милутин Јакшић. 5 *Учење о слободи воље* — Душан Јакшић. 6. *Задатак науке црквеног права у православној цркви* — Др. Георгије Летић. 7. *Писмо Митрополита Филарета* — Душан Јакшић. Књижевност. Хроника. Белешке. Нове књиге. — Прелиставајући ову прву свеску, опажамо да се уређивачки одбор њерно придржава истакнутог програма свога. Већ по радовима у овој свесци можемо судити, да ће лист овај потпуно одговарати оно живој потреби, да добијемо једном давно жељени чисто научни теолошки орган. Радови и чланци у овој свесци колико одговарају савременим потребама, толико исто почивају и на научној основи, а ипак су крај свега тога лако и разумљиво написани. Надати се, да ће овај лијепо уређиван лист све то боље напредовати, само ако му у томе и српска читалачка публика на руку буде ишла. С тога је у интересу свију нас да овај лист материјално што боље потпомогнемо, због чега га ми и поново нашој браћи свећеницима најтоплије преporучујемо. —

Е. Анджелацкій (Јанко Ј. Спасојевић) Святой Савва 1175—1236) первый сербскій архіепископъ и просвѣтитель. (Отдѣльные оттиски изъ журнала „Новый Вѣкъ“ С Петербургъ. 1902. 8° Стр. 15. — О овој књижици доносимо приказ на другом мјесту овога листа.

Разно.

Старина. За Народну књижницу у Биограду откупила је српска влада од проф Панте Срећковића „Зборник попа Драгула“, који потиче из доба Св Саве. Исти је Зборник купљен за 4.200 динара. Подједно је Панта Срећковић поклонио Књижници Народној и шест рукописних књига на кожи.

Јавне благодарности.

Висока земаљска влада за Босну и Херцеговину поред тога што је прошле године милостиво благоизволела подарити за градњу нашој новоподигнутој цркви у Прибинићу 1000 круна, сада је опет снабдјела нашу цркву са слиједећим утварима: 2 потпуна свештеничка одијела; 2 велика чирака пред двери; 1 путир са звјездицом, дискосом, кашичицом и копљем; 3 покровца (дарци); 1 илитон; 1 плаштаницу, 1 индитију; 1 покровац за проскомидију; 1 сračицу; 1 полијелеј; 1 крст на часну трапезу; 2 чирака на часну трапезу; 1 кадионицу; 3 кандила, једно велико и два мала; 1 петохљебницу; 1 кивот; 1 чирак за проскомидију; 1 сасуд за топлоту; 1 сасуд за проскомидију; 1 дарохранионицу; 1 тас за милостињу и 1 блудо за просфору.

На овом племенитом дару вис. зем. владе у име народа споменуте цркве изриче се од стране ниже потписаних најтоплија благодарност.

У Прибинићу, 30. децембра 1901.

Тутори:
Ђурађ Липовчић,
Тодор Поповић.

Предсједник:
Коста Душанић,
српски прав. свештеник.

Благородни и уважени господин Гаврил Фуфић, трговац из Травника — својим богатим прилогом задужио је ову општину, даровавши јој 1000 (хиљаду) круна, као посљедњу жељу свога почившег брата: Риста, с тијем, да се новац има употребити као први темељ за оснивање српске народне школе у Зеници, а уједно, да се при светој служби божијој имају спомињати имена почившег: Ристя и Георгија.

Племенитом дароваоцу, који је извршио савјесно жељу братову, нека је вјечна хвала и признање; да га Бог пожини још дуго; а упокојеном Ристу, који се је и на смртном часу сјетио свете матере цркве и српске школе, нека Бог дарује рајско насеље: идѣже присѣщаетъ свѣтъ лица Божія и прими га: въ нѣдрѣхъ Авраама и Исаака и Јакова.

Српска православна општина у Зеници, 16. децембра 1901.

Јеврем Петронић,
парох.

Предсједник:
Ђорђо Јевтић.

Висока земаљска влада за Босну и Херцеговину благоизволела је нашој српско-православној цркви храма Вознесенија Господњег у Ракешћима даровати једно потпуно свештеничко одијевање са дарцима; један путир, једну кашичицу, једно копље, један дискос, једну звјездицу, једну дароносицу и у њој један мали путир за болесника, једну малу ложицу, једну мирњачу, једну флашицу за свети агнец, једне мале маказе, један мали дарак, цезвицу за топлоту, једну флашицу за јелеј, један крст за часну трапезу, два чирака на часну трапезу, једно велико кандило и два мала и два велика чирака пред часне двери и једну кадионицу.

На овоме красном и скупоцјеном дару потписани изричемо Високој Влади најтоплију и најсрдачнију благодарност.

Српско-православна црквена општина у Ракешћима, 3. јануара 1902.

испред општине **Јосиф Ракић,**
парох.

Свима онима, који нам како за вријеме боловања, тако и по смрти нашег нигда непрежаљеног сина, брата и т. д.

Максима

пружише пријатељске утјехе нашем болном срцу, — захваљујемо се најсрдачније. У првом реду нарочито особиту захвалност високоуч. госп. др. Љуби Мирковићу, лијечнику у зем. бол. у Сарајеву на његовом пријатељском заузимању, његи и труду да спасе живот покојников. Срдачна хвала прев. г. г. срп.-пр. свешт. Вл. Бобернћу, катих. гимназијском, Дим. Јанковићу, конз. савјетнику и Ј. Божићу, пароху као и г. г професорима вел. гимн., који са својим ђаци — и нижешколцима корпоративно учествоваше у тужном спроводу и покојника отпратише до вјечног му боравишта. Исто тако захваљујемо другу покојникову госп. Љубомиру Маринковићу, шестошколцу, на његовом топлом и дирљивом опроштајном говору над смртним остатцима покојниковим.

У Бијељини, мјесеца новембра 1901.

Ожалошћени:

Симо и Катарина Спасојевић, родитељи. **Захарије и Анђа**, стриц и стрина. **Јован, Димитрије и Даница**, браћа и сестра и остала родбина.

Званични огласи.

Српско-православна АЕМ. Конзисторија Дабро-босанска.

Број 92/1902.

Оглас.

Јавља се одсутној Марији рођ. Ђурковића, одбјеглој супрузи Симе Крстановића из Травника, да ју је супруг са злонамјерним раскидањем брачне заједнице и прељубом оптужио. Усљед тога позива се одсутна Марица, да се до 15. маја 1902. год. овој конзисторији или часном госп. Константину Божићу, пароху у Травнику, као своме уреда ради постављеном заступнику тим сигурније пријави, што ће се парница иначе и без ње, а на њену евентуалну штету довршити.

У Сарајеву, 31. јануара 1902.

Српско-православна АЕМ. Конзисторија Дабро-босанска.

Исправак. У 1.—2. бр. овога листа поткрале се многе погрјешке, које нека се овако исправе: на стр. 2. мјесто: „онде“, треба: „онда“; на стр. 2. изостало: „у мјесецу“; стр. 2. мјесто: „прошлијх“, треба: „прошлијех“; стр. 2. мјесто: „ћеме“, треба: „ћемо“; стр. 2. мјесто: „Руса“, треба: „Риса“; стр. 3. мјесто: „нестаје“, треба: „настаје“; стр. 3. мјесто: „предања“, треба: „предање“; стр. 5 мјесто: „скипски“, треба: „скитски“; стр. 38. мјесто: „Бањалић“, треба: „Бакалић“; стр. 39. мјесто: „особитв“, треба: „особито“; стр. 40. мјесто: „автеномну“, треба: „автономну“; стр. 41. мјесто: „установљена“, треба: „обновљена“; стр. 41. мјесто: „кришки“, треба: „клишки“; стр. 43. мјесто: „абора“, треба: „одбора“; стр. 44. мјесто: „славенски“, треба: „славонски“. Остале даће се у самом читању лако исправити.

„Источник“ излази два пута и то половином и крајем мјесеца. Цијена је листу на цијелу годину 4 фор. или 8 круна, а на пола године 2 фор. или 4 круне; за стране земље на цијелу годину 5 фор. или 10 круна, а на пола године 2.50 фор. или 5 круна. Учитељима основних школа и ђацима даваће се лист у пола цијене Претплата се шаље администрацији листа у Сарајево, а рукописи уредништву у Рељево код Сарајева. Рукописи се не враћају.

Прва српска штампарија Ристе Ј. Сашића, Сарајево.

Нашим претплатницима и дужницима.

Првим бројем отворена је нова претплата, те се сви п. н. претплатници умољавају, да претплату за лист обнове и што прије пошаљу, да не морамо са штампаријом кубурити као прошле године.

Уједно пак позивамо и опомињемо наше заостале дужнике, да нам свој дуг измире, како би се и лист свога дуга опростио, и са штампаријом рачун пречистио.

Који од свештеника у Босни и Херцеговини желе да им се „Источник“ тачно и непосредно доставља, нека нам пошаљу своје тачне адресе са назначењем пошљедње поште.

Ко нам не пошаље своју исправљену адресу, томе ћемо лист и даље по досадањој адреси отправљати.

Коме од претплатника фале појединн бројеви листа од прошле године, намиримо.

Администрација „Источника“.

Претплату ће примати све књижаре и растурачи. За Србију је главни повјереник Геца Кон, књижар у Београду преко кога ће се и свеске за Србију слати. Иначе је за претплатнике у Србији најзгодније претплатити се код мјесних пошта.

Скупљачима дајемо на сваких 5 претплатника са уплаћеном претплатом један примјерак бесплатно или вриједност у новцу, а књижарима 20%.

Уз прву свеску приложићемо претплатне карте, те молимо оне који су вољни претплатити се, да их тачно испуне и Администрацији пошаљу.

Ко не обнови претплату послије прве половине године, обуставиће му се даље шиљање.

Ко није вољан држати Малу Библиотеку, нека врати обратном поштом свеску натраг.

Прва ће односно (19 од почетка изласка) свеска изићи у што краћем року, а одмах затим наредне свеске тако, да ће се брзо достигнути јој одређено прије изласка.

Молимо сваког пријатеља српске књиге да нас потпомогне у овом потхвату својом претплатом и скупљањем других претплатника, како би ове књиге продрле што више међу наш чит лачки свијет и тако омогућиле свој сталан излазак.

Како ће се садржај бирати да буде што више забаван, да стоји на књижевној висини савремене белетристике и да је свака свеска засебна цјелина, то се власништво нада, да ће Мала Библиотека поред досада лијепог стеченог гласа прибавити јој више својих сталних читалаца и постати симпатичном лектиром код свију кругова.

Све што се тиче Мале Библиотеке нека се шаље Администрацији а рукописи уредништву њеном.

Досада су изишле ове свеске:

1.) Јован Протић: „Шарени шљунци", хумористичне цртице.
2.) Д. Ђ. Омчикус: „Disjecta", слике, црте и приповијетке, (св. I.)
3.) А. П. Чехов: „Приповетке", превео Вељa Миросављевић, (св. I.)
4.) Симо Матавуљ: „Три приповијетке".
5.) Светозар Ћоровић: „Двије шаљиве игре".
6. и 7.) Од српских приповједача: „Божићне приче".
8.) † Илија И. Вукићевић: „Арнаутске слике".
9.) Стеван Сремац: „Две приповетке".
10.) Иво Ћипико: „Са јадранских обала", кратке приче.
11. и 12.) Јован Протић: „Сеоске фотографије".
13.) Д. Ђ. Омчикус: „Disjecta", слике, црте и приповијетке, (св. II.)
14.) Бранисла Ђ Нушић: „Кнез од Семберије", Историјска сцена.
15.) Милета Јакшић: „Приче".
16.) А. П. Чехов: „Приповетке", превео Вељa Миросављевић, (св. II.)
17. и 18.) Свет. Ћоровић: „Цртице".

Свеска за приказ „Љубав према књизи шаље се на захтјев сваком бесплатно.

За Уредништво и Администрацију

„МАЛЕ БИБЛИОТЕКЕ"

Издавачка Књижарница и Штампарско-Умјетнички Завод

ПАХЕРА и КИСИЋА

у Мостару (Херцеговина.)

PII I/118

ИСТОЧНИК.

ДУХОВНИ ЛИСТ

ЗА ЦРКВЕНО-ПРОСВЈЕТНЕ ПОТРЕБЕ СРПСКО-ПРАВОСЛАВНОГ СВЕШТЕНСТВА И НАРОДА У БОСНИ И ХЕРЦЕГОВИНИ.

ВЛАСНИК:

ЊИХОВА ВИСОКОПРЕОСВЈЕШТЕНСТВА СРПСКО-ПРАВОСЛАВНИ Б. Х. **АРХИЈЕРЕЈИ.**

*

УРЕДНИК: сиђел **ИЛАРИОН РАДОНИЋ**, проф. богословије.

ГОД XVI. I. МАРТА 1902. БР. 4.

Садржина:

Званично. — Живот Исуса Христа насликан у старозавјетним прототипима Његовим. — Мјешовити брак у православној цркви. — Катихеза на приповиједку Старога Завјета: „Рај и стварање жене." — Орнси хришћанскога живота. — Кратак преглед црквено-школског и просвјетног живота. — Читула. — Званични огласи.

САРАЈЕВО

ПРВА СРПСКА ШТАМПАРИЈА РИСТЕ Ј. САВИЋА.

ИСТОЧНИК.

ДУХОВНИ ЛИСТ

ЗА ЦРКВЕНО-ПРОСВЈЕТНЕ ПОТРЕБЕ СРПСКО-ПРАВОСЛАВНОГ СВЕШТЕНСТВА И НАРОДА У БОСНИ И ХЕРЦЕГОВИНИ.

Год. XVI. Сарајево, 1. марта 1902. Бр. 4.

ВЛАСНИК:
ЊИХОВА ВИСОКОПРЕОСВЕШТЕНСТВА СРПСКО-ПРАВОСЛАВНИ БОСАНСКО-ХЕРЦЕГОВАЧКИ **АРХИЈЕРЕЈИ.**

УРЕДНИК: синђел **ИЛАРИОН РАДОНИЋ**, професор богословије.

ЗВАНИЧНО.

Митрополија Дабро-босанска.

Рукоположење и пристављање. Високопреосвећени господин АЕ. и Митрополит Дабро-босански Николај, изволио је свршеног богослова ређевског Данила Шилка, родом из Илијна брда (Нови Пазар), у богородичном храму сарајевском дана 1. јануара 1902. за ђакона, а 6. јануара у истоме храму за презвитера рукоположити. — Равним начином рукоположило је Његово Високопреосвећенство 6. јан. 1902. г. свршеног богослова ређевског Михајла Радића, родом из Сарјева за ђакона, а 14. јануара 1902. год. за презвитера. Свештенику Шилку повјерена је администрација парохије у Међни, а Радићу администрација парохије у Пљеви.

НЕЗВАНИЧНО.

Живот Исуса Христа

насликан у старозавјетним прототипима Његовим.

(Цртица из иконографије.)

— Сава Петковић. —

[Ређево.]

Цјентар цјелокупнога живота и рада стародревне Цркве хришћанске, главни набор и најдражи предмет васколике умјетности Њене, бјеше без сумње Божанствени Оснивач Њен, а Искупитељ и Спаситељ чланова Њених, Господ Исус Христос. *Име је Његово веке од*

свакога имена, и њему се клања свако кољено онијех који су на небу и на земљи и под земљом; [1] *и нема другога имена под небом даноga људима, којим би се ми могли спасти.*[2] А није то обично име. „То је име" — вели Лактанције — „име власти и царовања; то име означава Помазаника Божјег, који је био претсказан и насликан у старозавјетним прототипима Својим цару Давиду и другим пророцима."[3]

У Староме Завјету, дакле, бјеше то име претсказано и у сликама приказано. А Стари Завјет и није био друго, до историја онога, што ће се догодити у Новоме Завјету, *чувар до Христа,*[4] *сјен добара која ће доћи.*[5] Стари Завјет је објава Новога, Нови је тумачење Старога, јер „in Veteri Testamento Novum latet, in Novo Vetus patet."[6] И сам Га је Христос признао за такова, пошто *није дошао да поквари закон или пророке, него да испуни.*[7]

То су критерија, која су руководила стару хришћанску умјетност, када је, у сликању Исуса Христа, црпјела сижете из Библије и приказивала Га под видом старозавјетнијех прототипа Његовијех: праотаца, патријараха и пророка. Најстарији споменици старе хришћанске иконографије, који су се сачували у умјетничким сликама и скулптурама у катакомбама, на надгробним плочама, лампама, саркофазима, стакленим или златним чашама, бронзаним медаљама и т. д., приказују читав низ библијских личности и догађаја, који служе, како хришћанској егзегези тако и сликарству, као прототипи и символи Господа Исуса Христа, и у којима се огледа скоро сав живот и рад Његов.

Ми ћемо у кратким потезима навијети по реду неколике старе сижете хришћанскога сликарства и протумачити их у духу Цркве православне, а ослањаћемо се при томе на мишљења ваљаних археолога и иконографа, који су нам у овај мах при руци.

Ниа слика, узетих из Старога Завјета, почиње са прародитељима нашим Адамом и Евом, са стварањем и падом њиховим, са прогонством из раја и тешким посљедицама пада, као и са обећањем Божјим о будућем Искупитељу и Спаситељу потомства њихова.

---

[1] Филиб. 2, 9, 10.

[2] Дјел. ап. 4, 12.

[3] Архим. *Христофор*ъ, Древне христіанская иконографія (Москва 1887.) стр. 50.

[4] Гал. 3, 24.

[5] Јевр. 10, 1.

[6] Aug. In. Exod. c. 73. Cf. *F. X. Kraus*, Geschichte der christlichen Kunst. (1895.) B. I. S. 134.

[7] Мат. 5, 17.

I.

Адам и Ева.

Адам — figura Christi; Ева — figura Ecclesiae et Mariae. Стварање њихово, пад, посљедице пада, прогонство из раја и обећање Искупитеља — приказано на споменицима.

Већ хришћанска литература[1]) види у Адаму прототип Исуса Христа, а у Еви прототип Цркве и Пресвете Дјеве Марије. Адам је тјелесни родоначеовик човјечанства, Христос је духовни родоначеовик вјерних. *Кроз Адама је дошао на свијет гријех, и кроз гријех смрт; кроз Христа се излила благодат Божја и изобилан дар. Као што је за гријех Адамов дошло осуђење на све људе, тако је и правдом Христа дошло на све људе оправдање живота; као што непослушањем Адама посташе многи грјешни, тако ће и послушањем Христа бити многи праведни;*[2]) *и као што у Адаму сви умиру, тако ће у Христу сви оживјети.*[3]) Адам је, дакле, узрочник гријеха и смрти, Христос је узрочник препорођења и живота. Адам је згријешио и због гријеха морао оставити рај; Христос је примио на себе гријехе цијелога човјечанства и због њих оставио небо па сишао на земљу. Адам је згријешио и тијем раскинуо тијесну свезу са Створитељем својим, пошто је јео забрањен плод са дрвета познања добра и зла; Христос је успоставио ту пребобитну свезу, пошто је загладио гријех Адамов спасоносном смрћу Својом на дрвету — крсту. *Први је човјек Адам постао у тјелесном животу, а пошљедњи Адам* (Христос) *у духу који оживљује; први је човјек од земље, земљан, други је човјек Господ с неба.*[4])

Као што је Адам слика Христа, тако је и Ева слика Богородице. Ева је тјелесна прародитељка човјечанства, Марија је духовна прародитељка вјерних. Обе су, у стању благодатноме, живјеле без гријеха, али Ева је благодат своју изгубила, а Марија ју је сачувала и умножила. Ева се дала лакомислено завести од змије, а није ни мислила, да ли из ње говори добар или зао дух; Марија пак мишљаше и предомишљаше се, да ли поздрав анђеоски долази од Бога, или не. Ева се разговара са злим анђелом да упропасти свијет; Марија се разговара са добрим да га спасе. Ева је згријешила због невјеровања свог, Марија је вјеровала чудесној благовијести анђеоској. Ева је згријешила због

[1]) Св. Мелитон (у II. в.) пише: „Adam, homo, sive terrigena, Christi figuram gerens, de cuius latere Ecclesiae sacramenta pro ata sunt. Eva, vita, sive calamitas, Ecclesiam significans, quae mater est omnium viventium“ (S. Melit. Clavis apicileg. Solemn. III. 301). Од новијих отаца, бл. Августин пише: „Quis Adam forma erat futuri, et Adam dormivit, quando de latere eius Eva facta est. Adam in figura Christi, Eva in figura Ecclesiae, unde est appellata mater viventium. Quando fabricata est Eva? Dum dormiret Adam. Quando de latere Christi sacramenta profluerunt? Cum dormiret in cruce.“ (August. in Ps. 40.) Обоје наводи *F. X. Kraus*, Real-Encyclopädie (Freiburg in Breisgau 1882.) B. I. S. 16.

[2]) Рим. 5, 12. 15. 18. 19; упор. Јевр. 2. 9. 10; Ис. 53, 6. 12.

[3]) I. Кор. 15, 22.

[4]) I. Кор. 15, 45. 47.

гордости своје, пошто је хтјела да буде равна Богу; Марија је била смјерна и понизна, пошто се је назвала слушкињом Божјом. Ева је била непослушна Богу; Марија се потпуно предала вољи Божјој; она се приволела на гријех, ова на искупљење. Ева је својом гордошћу понизила и себе и потомство своје и донијела му гријех и смрт; Марија га је својом скромношћу узвисила и донијела му благодат и живот.[1] Ева је мати проклетства, Марија је мати благослова, истинска мајка живијех, нова, боља Ева.[2]

То је паралела, која се може повући између Адама и Христа, Еве и Богомајке, па да се јасно види, да су Адам и Ева прототипи Исуса Христа и Матере Његове. За такове их сматра и стара хришћанска иконографија и приказује их у разним ситуацијама. Акат стварања првијех људи претстављен је на једноме саркофагу латеранскога музеја (из IV. вијека).[3] Бог Отац сједи на пријестолу, који је застрт покривачем. Поред њега је Дух свети, а пред њим Бог Син, који полаже руку на главу Евину. На земљи лежи Адам.[4] Слика те врсте сачувано је још неколико,[5] али то су махом једноставне слике, које приказују Адама како лежи го на земљи, а благосиља га Исус Христос, или Бог Отац; или приказују Бога како из ребра Адамова ствара Еву. Симболички је значај оваких слика јасан. Као што је из ребра Адамова створена Ева,[6] тако је из ребра Христова, управо из крви, која је потекла из ребра Његова на крсту, створена и утврђена Црква Његова. Као што између Адама и Еве постоји, на основу Богом установљенога брака, нераскидљива веза,[7] тако постоји и између Христа и Цркве Његове, у којој ће Он пребивати *у свс дане до свршетка вијека.*[8] Као што је Ева изишла из руку Творчевих, као и све друге творевине, потпуно чиста и невина, тако је и црква чиста и невина невјеста Христова, у којој се чува и предаје чисто и ничим непомућено учење Његово.[9]

Али Ева није остала такова, већ се, утјецајем ђавољим, огријешила о заповијед Творца свог и бацила и себе и мужа свог и по-

---

[1]) Лијепо каже Августин (de symb. ad Catech. III. 48): „Per feminam mors, per feminam vita. Per Evam interitus, per Mariam salus. Illa corrupta est per seductorem, haec integra peperit salvatorem" Слично се изражава и св. Јован Златоусти (Hom. de interd. arbor.) F. *Kraus*, Real-encycl. B. I. S. 16.

[2]) *Dr. Friedrich Justus Knecht*, Practischer Commentar zur Biblisch. Geschichte 1900. S 382.

[3]) *Kraus*, Gesch. d. christl. Kunst B. I. S. 143.

[4]) *Kraus*, Real-encycl. B. I. S. 16.

[5]) На једној дасци од слонове кости из (IV. в.), на рељефу којим је украшена епископска катедра у Равени (VI. в.) и на мозаику под портиком цркве св. Марка у Венецији (XI. в.) Cf. *Христеборъ*, Op. cit стр. 178—183.

[6]) I. Моје. 2, 21. 22.

[7]) I. Моје. 2, 24; Пс. 45, 10; Мат. 19, 5; Марк. 10, 7; I. Кор. 6, 16; Еф. 5, 31.

[8]) Мат. 28, 20.

[9]) Упор. *Georg Ott*, Die ersten Christen oder und unter der Erde. III. Aufl. 1880. S. 189.

томство своје у немилост код Бога, и навукла на све проклетство Његово. Овај пад прародитеља наших приказује хришћанска вјештина у разним фазама. На виду капеле у катакомби св. Марцелина и Петра код Via Labicana (из IV. или V. в.) насликани су Адам и Ева како се покрај дрвета познања добра и зла,[1]) стидљиво лишћем покривају, а змија, дослије обвијена око дрвета, спушта се с њега, пошто је срећно своју мисију извршила.[2]) Слична је слика у киметерији св. Климента и других мученика међу Via Appia и Ardeatina пред Римом,[3]) само што она приказује моменат послије пада и на лицу Адамову, окренутом према Еви, огледа се љута бол и пребацивање.[4]) Да споменемо још један изгубљени аркосолијум катакомбе св. Калиста,[5]) гдје су насликани прародитељи поред дрвета, око кога се омотала змија.[6]) Адам је у пуној бради, а Ева са расплетеним власима. Обоје су сасвијем голи, па се моле са склопљеним рукама и подигнутом горе главом.

Све те слике изражавају кајање, бол и пребацивање Адамово. Али му то није помогло. Он је глава жене, као што је и Христос глава Цркве,[7]) те мора, као такав, и сносити тешке посљедице свога гријеха.[8]) На ту мисао видимо лијепо изражену у рељефу на саркофагу Јунија Баса († 359.), који се налази у ватиканској киметерији. Адам и Ева стоје поред дрвета, око кога се омотала змија. Једно другом окренуло леђа, и смоковим се лишћем покривају по бедрима. Поред Адама на десно види се свезан сноп, као симбол земљорадње, којом ће се морати бавити да прехрани себе и своју породицу; поред Еве на лијево стоји јагње као симбол газдовања, или симбол предива вуне за одијело себи и својој дјеци.[9]) У овој је слици изражена једна посљедица прворођног гријеха, која је прешла на цијело човјечанство, а та је: *у зноју лица свога јешћеш хљеб свој.*[10]) Но још је јасније изражена та мисао на једној минијатури. У колиби, или под лиснатим балдахином сједи Адам и Ева. Одијело им је сплетено од гранчица и лишћа

[1]) Ово је дрво прототип крста Христова, јер је оно почетак гријеха, а крст је почетак искупљења. На њему је ђаво побиједио, на крсту је побијеђен био.

[2]) *Христофоръ*, op. cit. стр. 186.

[3]) Ibid. стр. 187

[4]) Слично у кубикули del re Davide у катакомби св. Домитиле. Сf. *Josepb Wilpert*, Die Katakombengemälde und ihre alten Copien (Freiburg im Breisgau 1891.) Taf. XIX.

[5]) *Wilpert*, op. cit. S. 27. Taf XIII. Упор. Ibid. Taf XXIII. 2.

[6]) Каткад се сликала змија са јабуком у устима На дрвету, које се већином сликало као смоква, види се каткад пет плодова (н. пр. на двема златним чашама по Garucci-y), а каткад — по Buonarroti-y — седам плодова, као симбол седам главнијех гријехова, који су посљедица прворођног гријеха. Упор. *Kraus*, Real-Encycl. B. I. S. 17. Змија се сликала каткад и са човјечјом главом, било мушком, било дјевојачком. Дидрон спомиње један талијански манускрипат краљевске библиотеке, који приказује змију са двије човјечје главе, једна гледа Адама, друга Еву *(Didron-Schäfer*, Das Handbuch der Malerei von Berge Athos. Trier 1855. S. 108. прим. 6.)

[7]) Еф. 5, 23; упор. Еф. 4, 11—16; Кол. 2, 19; I. Кор. 10, 17; 12, 12; Рим. 12, 4, 5.

[8]) I. Moje. 3, 17—20 и др.

[9]) *Kraus*, Gesch. d. chr. Kunst B. I. S. 143. Fig. 84. и *Kraus*, Real-Encycl. B. I. S. 16, Fig. 13.

[10]) *I.* Moje. 3, 19.

и једва им покрива голо тијело. Адам ради. У десној му руци нешто налик на конопац, а гестом лијеве руке као да показује жалост због тежине посла и пребацивање Еви. Ева пак стоји поред ступа своје колибе. На рукама јој дијете и с болним изразом на лицу посматра уморнога мужа свог.[1])

Овдје добијамо позитиван одговор на једно животно питање, које је одувијек интересовало човјечанство, на питање: гдје лежи узрок и коријен гријеху, невољама и смрти? Одговор је: у Адаму, али не у природи његовој, него у неправилноме употребљавању дароване му слободне воље, у нарушавању закона Божјег, због чега је и био осуђен на тежак рад, невоље и смрт, и због чега је, прије свега, за увијек био изагнан из раја. Прогонство Адама и Еве из раја нацртано је у неколиким минијатурама њених манускрипата. Тако су на једној минијатури[2]) приказани прародитељи како стоје поред дрвета сасвијем већ оронули и малаксали под теретом душевнога бола. Над њима се надниједа једна рука (симбол Бога Оца), па као да проклиње змију. А змија, осјећајући снагу тога проклетства, спушта се с дрвета. Са друге стране минијатуре насликан је младић (свакако анђео, ма да нема крила), који изводи Адама и Еву из раја. Ева прекрстила руке на грудн, па иде са погнутом главом, а Адам накривио главу на страну, па је подбочио на једну руку, који држи другом руком. Иза њих пак стоји анђео са огњеним мачем.[3])

Но прије него што је Бог изагнао Адама и Еву из раја и осудио их на сваковрсне биједе и невоље у земаљскоме животу њихову, улио им је наду на ослобођење и искупљење обећањем Искупитеља и Спаситеља свијета. *И мећем непријатељство између тебе* (змије) *и жене и између сјемена твојега и сјемена њезина; оно ће ти на главу стајати, а ти ћеш га у пету уједати.*[4]) То је прво обећање Месије, Искупитеља, и то је изражено на неколиким споменицима старе хришћанске умјетности. На једноме саркофагу изображен је одјевен младић између Адама и Еве, који као да их тјеши, а лијевом руком милује јагњешце поред себе. Младић тај претставља по Минтеру, анђела који је прародитеље изгнао из раја и уједно их утјешио надом на искупљење, а јагње — симбол јагњета Божјег — које је одређено да узме на се гријехе свијета.[5]) Још је љепше претстављено обећање о Искупитељу на једноме старом камену у прстену. Адам и Ева клече

[1]) *Христобоук*, Op. cit. стр. 193. На једном саркофагу у S. Ambrogio у Милану изображен је Адам како ради, а Ева како извлачи из ноге трн. Real-Encycl. B. I. S. 18.

[2]) *Христобоук*, о. с. стр. 192.

[3]) Слична је слика на минијатури латинске библије у цркви св. Павла у Риму. Ib. стр. 192.

[4]) I. Мојс. 3, 15.

[5]) *Христобоук*, о. с. стр. 188. 189.

пред човјеком, који им се дубоко наклонио. Змија је изображена са чаробном јабуком у устима. Између осталог види се котва и ковчег Нојев, што даје права мислити, да тај човјек претставља Исуса Христа тим прије, што му ноге стоје на слици рибе, која је увијек символ Христа.[1]) На неколиким саркофазима[2]) насликан је сам Христос у виду младића како стоји између Адама и Еве и пружа Адаму сноп класја, а Еви јагње. На једној златној чаши изображени су прародитељи покрај дрвета, око кога се омотала змија. Над њима се надвио Христос са палицом у руци као символ моје силе, коју ће Он улити људима спасоносном смрћу Својом и ослободити их од вјечне смрти.[3])

[Наставиће се.]

Мјешовити брак у православној цркви.

— Јерej **Димитрије Јанковић**, конзист. савјетник. —

[Сарајево.]

Блажени Јероним у писму своме: Ad Ageruchiam, писаном у Риму 382 године, затим Амвросије Медиоланси у својој радњи: Двије књиге о Аврааму —, блажени Августин у дјелу: De adulteriis coniugiis, и посљедњи цвијет славне школе антиохијске блажени Теодорит, епископ кирски у Сирији у тумачењу на I. Коринћ., а поред њих и други свети оци не престају истицати, како је за вјеру Хришћанску и за морал убитачна брачна заједница вјерних са невјернима (cfr. Zhismann: Eherecht.)

Ну док су поједини свети оци мишљење цркве о тим браковима теоретски излагали, дотле је црква о том питању и саборно проговорила. Чим је хришћанство слободном, па што више државном религијом проглашено, на помјесном сабору, који је држан у Арлеу, престоници прве римске провинције истога имена у југозападном крају Галије — под предсједништвом тамошњег епископа Максима, 314. године[4]) сакупљени западни епископи закључише: „О вјерним (fidelis) дјевојкама, које се за невјерне (gentilibus iunguntur) удају, закључујемо, да се одлуче.“[5]) (Канон XI. Арлет. пом. саб.)

Говорећи о мјешовитим браковима, опажамо, да свети оци све до прве половине четвртога вијека највише се противе браку између

[1]) *Христодоуљ*, о. с. стр. 189. Упор. *Kraus*, Real-Encycl B. I. S. 18.
[2]) На саркофагу код Аринђија (Aringhi, Roma subter. 613, 621, 623), на помењутоме саркофагу у Латерану и на саркофагу из катакомбе у Сиракузи Cf. *Kraus*, Real-Enc. B. I. S. 17.
[3]) Ibid. B. I. S. 17.
[4]) Hergenröther-Kaulen: Kirchenlexikon. I. 1513.
[5]) Kuzmány: Eherecht. 205.

Хришћана и нехришћана; и ма да је већ и дотле било неких јереси, о њима у овом погледу скоро и не спомињу. Тек иза тога, када је црква спољашње непријатеље миланским едиктом оборила, видимо, да се појављују забране за мјешовите брачке неке нове врсте, и то за брачке: између вјерних и — јеретика. Додуше већ апостолска правила строго осуђују свако општење са јеретицима, али да је и поред те осуде бивало брачкова између вјерних и јеретика, па чак и између клирика и јеретичких женскиња, доказује нам 14. правило халкидонског сабора, којим се такви брак забрањује, односно прописује се, како, се има поступати са дјецом из таквих брачкова, но који су прије ове забране склопљени.

Кад је незнабоштво као и јудејство пред јеванђељем морало коначно устукнути: црква није сматрала за потребно, да поштри забране ступања у брак са невјернима. Тек у 14. правилу халкидонског сабора, гдје се говори о забрани брака са јеретицима, тангирано је гледиште цркве на брак и са невјернима, али само у толико, што црква сматра брак са јеретицима као и брак са некрштенима, т. ј. да је немогућ и ништав. Али колико је од четвртог вијека била црква мирна од јудеја и незнабожаца, толико више пажње морала је да обрати на имунитет самијех догмата, на које су баш њени неки заблудели синови почели ударати. И као што је у своје вријеме чувала своје чланове од сутицаја са некрштенима, исто тако их је од селе морала чувати од везе са онима, који су ортодоксији у самој цркви пријетили.

Почевши од помјесног сабора, држаног у Лаодикији 343. године црква је у свима својим забранама о мјешовитим браковима непрестано наглашавала забрану брака између вјерних и јеретика. Десети канон тога сабора вели, да они „који цркви припадају, не треба да безразложно сједињавају своју дјецу са јеретицима“. Тијем правилом забрањен је даклем сваки мјешовити брак апсолутно, — јер таквог аргумента једва да има, којим би се потреба мјешовитога брака са забраном цркве у склад довести, односно оправдати могла. А што 31. правило истога помјеснога сабора допушта, да се вјерни са јеретиком може вјенчати, ако овај прими православље, то се ни мало не противи наведеном 10. канону. Кад се јеретик обрати, он постаје истим таквим чланом цркве, као што је члан онај, који је од увијек цркви припадао; а кад послије обраћења ступа у брак, тада ни брак његов не може бити мјешовит, већ једновјеран. Сличну забрану 10. правилу лаодикијскога сабора падао је својим 21. правилом помјесни сабор, држан у Картагини 419. године. Тим правилом забрањује се само то „да дјеца кли-

рика не смију ступати у брак са незнабошцима и јеретицима“ (Милаш: Правила II. 155.), одакле излази да је мјешовит брак уопће забрањен.

Одлуке ових помјесних сабора у Арлеу, Лаодикији и Картагини, и назоре светих отаца о мјешовитом браку потврдио је својим ауторитетом IV. васионски сабор у Халкидону, који је напријед поменутим 14. правилом својим поново и изрично забранио брак између вјерних и јеретика.

Али зло ни те забране нијесу могле сасвијем спријечити, јер је чак и пето-шести васионски сабор потребним сматрао, да се у овом питању изрази. И да би се сваком мијешању са јеретицима за свагда на пут стало, свети оци тога сабора наддаше шљедећу забрану: „Нека је забрањено човјеку православноме, да се сједини са женом јеретичком, исто и жени православној, да се вјенча са човјеком јеретиком. Ако се открије, да је ко тако што учинио, брак нека се сматра *ништавим*, и незаконита веза нека се разврне ... Ко преступи ово ... нека се одлучи“ ... (Милаш: Правила I 556.).

Овом забраном, која је од свију најјаснија, и која се никако неда другчије тумачити, него само буквално, тачно је одређено гледиште православне цркве на мјешовите бракове. На жалост, мора се признати, да ни ова забрана није помогла, као што нијесу помогле ни истодобне, пређашње и доцније одредбе православних владара Источне империје, који, док су с једне стране најстрожије забране издавали, дотле су иначе из династичких и политичких обзира сами себе од тијех забрана разрјешавали. Док је црква у прва два периода своје повјеснице овако мислила, и вјерне своје у интересу чистоте православља од мијешања са инославнима чувала, нашла је себи савезника у хришћанској држави, која је упоредо са закључцима црквених сабора издавала одредбе и забране, што се на мјешовити брак односе. Али док је црква у лицу својих претставника: епископа, само апелом на савјест вјерних односно само духовним казнама хтјела спријечити не чисто православне брачне заједнице, дотле је држава у лицу свог првог претставника, императора, силом власти оружја и тјелесне казне чувала имунитет државне религије.

Милански едикт, тај епохални догађај црквене повјеснице, није само по цркву епохалан, већ и за римску државу. У старој римској царевини владала је прије тога едикта у смислу римскога права прилична вјерска толеранција у погледу склапања брака, јер ступање у брак није зависило од вјероисповјести, него од сталешке разлике. Разлика у вјери била би запрека тек у том случају, ако би вјероисповјест државној религији са опасности претила. Едиктом Константина Великог

наступила је велика промјена у дотадашњим назорима државе о браку. Док је држава до тога времена брак као уговор, као чин приватно правне природе сматрала, дотле се од тога доба почиње истицати начело вјере у браку. Пред науком Христовом по којој смо пред Оцем нашим небеским сви једнаки, морала је за свагда устукнути брачна сметња незнабожачке државе: разлика у грађанском сталежу, али је у мјесто те разлике добила превласт разлика у вјери, која је у римском праву тек подређени значај имала. Разлика у вјери даклем постала је као једна од првих, условних брачних сметња.

Благочастиви цареви, који су као помазаници Божји првим синовима своје цркве — међу свјетовњацима — сматрани, са Константином I. на челу издали су — као што је напријед наведено — приличан број одредаба и забрана, којима су вјерску чистоту православног породичног живота од сваке напасти хтјели сачувати. Тако знамо за забрану Константина I., издану 339. године, којом је брак између Хришћана и Јудеја под пријетњом смртне казне забрањен.[1]) Разлог ове забране лежи у том, што су новообраћене и у вјери још не искусне Хришћане најлакше баш Јудеји могли завести.

Законом цара Валентинијана II., Теодосија Великог и Аркадија, изданим 388. год., а унесеним у кодекс Теодосијев под 7. и 2. наслов III. књиге изречено је, да брак који је између Хришћанина и Јудејке на супрот забрани склопљен, није правоваљан, већ је обична прељуба.[2]) Закон овај унесен је временом у збирку Јустинијанову, отуд у Василике, а одавде у помоканон, те је тако добио општу важност за цијелу цркву.

Гледе забране брака са незнабошцима најзнаменитија је CLIV. новела Јустинијанова; али има примјера, да се и од ове, иначе пуноважне забране отступало. Тако се зна, да је руски кнез Владимир још као незнабожац вјенчан 988. год. са Аном, сестром византијскога цара Василија II. Наравна ствар, да је овако отступање од забране, као што је овај наведени случај — који је обраћење читавог једног народа проузроковао — за похвалу, а не за осуду.

Мора се овом приликом напоменути, да државни закони забрањујући брак са Јудејима и незнабошцима директно нигдје неспомињу забрану ступања у мјешовити брак са јеретицима. Кад о јеретицима говоре, расправљају само њихове прилике у области државног и приватног права. Тако јеретици нијесу могли напређивати, нити у војсци

[1]) „Capitali periculo subjugentur." (Cod. Theodos. књ. XVI. насл. 8. 6.) Види: Алибовъ: Крат. курсъ по церк. праву. Страна 198.

[2]) Алибовъ: крат. к. по цер. пр. Стр. 199. и Zhishman: Eherecht 509.

служити, нијесу у сваком случају за свједоке примани, а забрањено им је било и то, да црквена добра закупљују. Шта више неки су јеретици, као н. пр. Манихејци опште презрени бивали. Но сва ова наређења државне власти не спомињу забрану брака између православних и јеретика, као што ни сам номоканон не садржи гледе тога никакве нарочите забране, већ се задовољава простим набрајањем канона, који се на ово питање односе. У осталом има примјера, да је и сама држава смјешане брачкове са јеретицима толерирала, ма да је иначе из Cod. I. 5. 12.[1]) „Ἐπιμελὲς δὲ καὶ τῷ μακαριωτάτῳ ἀρχιεπισκόπῳ καὶ πατριάρχῃ τῆς μεγίστης ταύτης πόλεως καὶ τοῖς ὁσιωτάτοις ἔστα τῶν ἄλλων πόλεων, τοῖς τε τοὺς πατριαρχίκους καὶ τοῖς τοὺς μητροπολιτίκους ἔχουσι θρόνους, καὶ τοῖς ἐλάττοσι, τὸ συμπαρατηρεῖν καὶ συνεπισκοπεῖν, ἐι βεβαίως ταῦτα διασώζεται“ јасно, да су патријарх и сви епископи упозорени били, да са пуно опрезности припазе, да се интереси православних вјерних сачувају, односно законска ограничења гледе јеретика тачно одржавају.

[Наставиће се.]

Катихеза

на приповијетку Старога Завјета: „Рај и стварање жене.“

— Сава Петковић. —

[Рељево.]

Драга дјецо! Кад сам вам прошлога часа говорио *о свемогућем вјечном Створитељу* неба и земље, онда сам вам казао да је Он, између осталијех ствари, створио и човјека „по својем обличју.“ Послије тога приповиједао сам вам приповијетку о „Рају и стварању жене“ коју данас имате за лекцију. Данас ћу вам опет причати много лијепих ствари о драгоме Богу: како је створио првога човјека и каквим га је дивним својствима украсио; како је створио жену његову; гдје их је намјестио да живе и како им је тамо било

Но прије тога да видим, јесте ли своју лекцију научили. Шта сте данас имали за лекцију? Приповиједај ми, Н. Н, библ. приповијетку о Рају и стварању жене. Понови то исто ти!.. Ти!.. Добро. А сад ми реци, Н., о коме сам вам прошлога часа, прије ове приповијетке приповиједао? Шта ћу вам данас причати?.. Шта још?...

Али прије него што вам почнем о томе да говорим, хоћу да ми на нека питања одговорите, ради тога, да боље схватите и запамтите оно, што ћу вам ја говорити.

[1]) Zhismann: Eherecht 522.

Шта је Бог рекао, кад је створио свјетлост? . . . Шта је рекао, кад је створио свод? . . . Шта — кад је стварао видјела небеска? . . . Добро. Кад год је, дакле, какву ствар на небу и на земљи хтио да створи, Бог је рекао: „Нека буде.“ И тако је било. А да ли је тако рекао, кад је стварао човјека? . . . Да шта је рекао? . . . Јесте, Бог је рекао: „Да начинимо човјека . . .“ Зашто је тако рекао — сад ћете видјети. Како смо казали да се зове Бог за то, што може све учинити што хоће? . . . Па кад је Бог свемогућ, да ли је могао и човјека створити само једном ријечју, као што је створио све друге ствари? . . . Тако је, Бог је могао само рећи: нека буде човјек — и човјек би био, исто тако, као што су н. пр. красна видјела небеска заблистала на своду кад је рекао: „Нека буду видјела!“ Он је, велим, могао тако да је хтио, али Он није хтио да створи човјека као остале ствари зато, што је човјек требао да буде створен *по обличју Божјем*, или друкчије: што је требао да буде *сличан Богу*. Зашто Бог није хтио да створи човјека као остале ствари? . . .

Да је човјек заиста сличан Богу и по чему је сличан, то ћу вам касније казати. Сада бих само желио да видимо, зашто је човјек као створење Богу слично, створен тек у шести, у пошљедњи дан? Сјећаш ли се ти, каква је земља била у почетку? . . . Била је пуста празна и тамна. Па кад би тебе твоји родитељи оставили у каквој пустињи, гдје нема ни свјетлости, ни топлоте, ни хљеба, ни воде, да ли би ти могао живјети у тој пустињи? . . . Шта би било од тебе? . . . Од чега би умро? . . . Ти би, дакле, морао умријети од зиме, глади и жеђи. А да ли би могао први човјек живјети на земљи, да га је Бог створио одмах у први или други дан, кад није још било ни сунца које га обасјава и гријe, ни воћа, ни пшенице, ни животиња, ни птица, ни риба којима се он храни? . . . Шта би било од првога човјека тада? . . . Од чега би умро? . . .

Зато је Бог врло мудро учинио, кад је најприје све то спремио за човјека, па онда тек њега створио. Треба да знате, дјецо, да Бог уопће све умије урадити и уредити тако, како је најбоље, најљепше и најкорисније за нас и све ствари. За то и кажемо да је Бог *премудар*. Како кажемо за Бога, кад умије све урадити? . . . Зашто је Бог премудар? . . .

А сад слушајте како је премудри Бог створио првога човјека. Он је узео комад влажне земље и од ње је начинио човјека, отприлике онако, као што ви зими направите човјека од снијега. Тај ваш снијежни човјек налик је на правога човјека, јер има, као и прави човјек, главу, труп, руке, ноге. Али да ли је то ипак прави, живи

човјек? Није. Он има очи, али не може да види; он има уши, али не може да чује; има уста, али не може да говори; има руке, али не може да их покреће; има ноге, али не може да иде. Једном ријечју, он има све, што има жив човјек, па ипак он није човјек, јер је — мртав. Тако је и онај човјек, што га је Бог од земље начинио, био мртав. Требало га је оживјети. И Бог га је оживјео тако, што је у то мртво тијело удахнуо *душу*. И сад на једном очи његове прогледаше, руке и ноге почеше се мицати, уста почеше проговарати, он постаде жив, као што смо и ми сви живи, јер је могао ићи, радити, говорити, мислити и осјећати. А не би могао оживјети, да му није Бог душу уздахнуо. Без душе не може наше тијело живјети. Кад душа изађе из тијела, тијело умире и меће се у гроб.

Шта је Бог узео кад је хтио да начини човјека? . . . Је ли тај човјек био жив? . . . Шта му је Бог удахнуо? . . . Да му није удахнуо душу, да ли би могао живјети? . . . Да ли бисмо ми могли живјети без душе? . . . Шта бива с тијелом кад душа изађе из њега? . . . Како се звао први човјек? . . . (О. из уџбеника[1]) Шта значи Адам? . . . Зашто је назван први човјек земљом? . . . Сад ми реци шта је најприје Бог од земље начинио? . . . Шта је у то тијело удахнуо? . . . Из колико се дакле, дијелова Адам састајао? . . . Из колико се дијелова сваки човјек састоји? . . . Који су то дијелови? . . .

Сви се људи састоје из *тијела и душе*. Али пазите! Душа је много *претежнија и савршенија од тијела*. Зашто? Кад вам на то питање одговорим, дознаћете и ово да је човјек заиста сличан Богу. А то је врло важно и потребно да знате. Зато пажљиво слушајте и памтите што вам говорим. Ако човјек иде без топла одијела или без обуће по хладноћи, по снијегу, за час се може расхладити и разбољети. Њеки дијелови тијела н. пр. плућа назебу, човјек падне у постељу, болује неко вријеме, па, ако му лијека нема, и умрије и сахрањује се у гробље. Али да ли и душа иде са тијелом у гробље? Не. Душа се човјечја не може ни расхладити, ни умријети, ни у гробље сахранити, она је — *бесмртна*. Зато и кажемо, да је душа човјечја претежнија и савршенија од тијела, што је бесмртна. Зашто кажемо, да је душа претежнија . . .? Каква је душа човјечја? . . . Шта не може душа, кад је бесмртна? . . .

Кад то знамо лако ћемо увидјети да је човјек сличан Богу. Како смо назвали Бога зато, што није створен и што нема ни почетка ни свршетка? . . . Али пазите! Кад нема свршетка, то значи: да неће ни он никада умријети, или да је Он *бесмртан*. Какав је Бог зато, што нема свршетка? . . . Каква је душа човјекова? . . . Па кад је душа човјекова бесмртна, и кад је Бог, или да кажемо, душа Божја бесмртна, коме је човјек сличан? . . . Зашто је човјек сличан Богу? . . .

[1]) *Јов. Петровић*, Приповиједке из старога завјета (Загреб, 1899.) стр 7.

Но то још није све. Није човјек само зато сличан Богу, што има душу бесмртну, као и Бог. Његова душа има још *два е моћи*, сад ћете чути. „Животиња осјећа топлоту сунчану, види и свјетлост, али не зна откуда та топлота и свјетлост долазе, она не зна ко је сунце створио; човјек пак зна, да та свјетлост и топлота долазе од сунца, да је сунце Бог створио. Во вуче плуг, али не зна ради чега га вуче; ратар пак зна да мора узорати земљу за то, да може посијати сјеме и послије пожњети пшеницу, од које ће хљеб мијесити“[1]) Животиња у опће не зна ни ко ју је створио, ни зашто живи на земљи. Човјек то све зна, јер му је Бог дао моћ да мисли, испитује и дознаје све што се око њега збива. Та моћ, по којој човјек може да мисли, испитује и дознаје, зове се *разум*.

Како се зове моћ, по којој може човјек да мисли? . . . Шта је разум? . . . Зна ли животиња одкуда долази топлота и свјетлост? . . . Зна ли ко је сунце створио? . . . Зна ли човјек? . . . Да ли зна во зашто вуче плуг? . . . Зна ли ратар зашто оре? . . . Па зашто мора узорати? . . . Има ли према томе животиња разум? . . . Ко има само разум?... Али га има и Бог и то у далеко већој мјери него човјек. Како смо назвали Бога зато, што је све уредио како је најбоље, најљепше и најкорисније? . . . Па кад је премудар, онда и Он има разум. Кад дакле душа човјекова има разум и кад душа Божја има разум, и то много савршенији, коме је онда човјек сличан? . . . Зашто је човјек сличан Богу? . . . Зашто још? . . .

Кад си се јутрос пробудио, ти си се за јамачно помолио драгоме Богу. Ти си могао и да се не молиш — нико те не би силио на то; а могао си Му се, макар у себи само, помолити, па ма те сви одговарали од тога. Зашто си се ти молио? Зато, што си хтио. Добра дјеца уче своје лекције код куће па ма их каткад родитељи, због нарушеноga можда здравља, и одвраћали од напорнога учења; рђава дјеца опет не уче, па ма их родитељи и учитељи непрестано карали и кажњавали Зашто она дјеца уче? Зато што хоће. Зашто ова не уче? Зато што не ће. И сваки човјек може нешто хтјети, нешто нехтјети; нешто чинити, нешто нечинити; радити или љењовати, добар или рђав бити. А може за то, што му је Бог дао ту моћ. Моћ та, по којој човјек може нешто хтјети или нехтјети, зове се *слободна воља*.

Како се зове она моћ, по којој човјек може нешто хтјети.. ? Шта је слободна воља?... Ко има слободну вољу?... Али је има и Бог и то опет у далеко већој мјери, него човјек. Бог ради све по своме најсавршенијем разуму и по савјету воље своје (Еф. 1, 11). Зато кажемо да Бог има највишу слободну вољу. Зашто кажемо, да Бог има највишу слободну вољу?... Па кад душа човјекова има слободну вољу и Бог има слободну вољу, коме је човјек сличан?... Зашто је човјек сличан Богу?... Зашто још?... Зашто још?... Кажи ми сада, Н. Н, зашто је све човјек сличан Богу?...

[1]) *Dr. Jakob Schmitt*, Erklärung d. mittleren Deharbeschen Katechismus. (X. Aufl.) B. I. S 191.

Лијепо. Човјек је, дакле сличан Богу за то што има душу, која је 1. *бесмртна*, 2. која је украшена *разумом* и 3. *слободном вољом* као и Бог, који такође има све те три моћи. Но да ли ми смијемо зато казати, да је човјек једнак Богу? Не, никако. А зашто? — сад ћете чути. Кад Стеван има очи и власи плаве као и Петар, ми кажемо да су они слични један другоме. Но ми не смијемо казати, да је Стеван једнак Петру, да је исто што и Петар. Зашто? Зато што су Петрове очи можда мало веће и свјетлије, власи мало дуже и плање од Стевиних. Он, дакле, не може бити једнак Стеви. Тако и човјек не може бити једнак Богу зато, што има бесмртну душу, разум и слободну вољу као и Бог. Зашто? Зато, што Бог није само *бесмртан*, т. ј. нема само свршетка као човјечја душа, него је Бог *вјечан* т. ј. нема ни почетка ни свршетка; даље, што Бог нема само *разум*, као човјек (ограничен, него он има *највиши разум*, јер је премудар; најзад, што је у човјека *само слободна воља*, а у Бога *највиша слободна воља*. Човјек, дакле, не може бити једнак Богу; он је само сличан Богу.

Да ли смијемо казати, да је човјек једнак Богу, ако му је сличан?... Како кажемо за Стевана и Петра, ако имају обојица очи и власи плаве?... Зашто ипак не смијемо казати да су они једнаки?... Какве су очи и власи Петрове?... Каква је душа човјечја?... А је ли Бог само бесмртан?... Зашто је вјечан?... Шта има још човјек?... Какав је разум Божји?... Шта још има човјек?... Каква је слободна воља Божја?... Јесу ли, дакле, човјек и Бог једнаки?... Реци сад све, зашто није човјек једнак Богу?... Да какав је човјек према Богу?...

Но, да се вратимо библијској повијести. Ја ћу питати, а ви ћете ми одговарати из саме приповијетке, коју сте код куће научили. Гдје је поставио Бог човјека, таким дивним својствима украшеног? — Како се звао тај прекрасни врт? — Је ли рај био лијеп? — Је ли било у њему зиме? — Да ли је човјек требао хаљине у рају? — Да ли требамо ми данас хаљина? — Зашто требамо? — Је ли било у рају лијепога цвијећа? — Какво је било дрвеће? — Је ли било воде? — Шта су птице радиле? — Какве су животиње биле према човјеку? — Јесу ли и дивље животиње: лав, тигар, вук биле покорне човјеку у рају? — Да ли се Адам бојао, као ми данас што се бојимо, дивљих животиња? — Зашто се није бојао? — Ко је први дао име свима животињама? — Има ли, осим овога земаљског раја, још какав рај на небу? — Је ли тај рај много љепши од земаљскога? — Зашто је љепши? — Зато што у њему станује сам Бог, а Бог је најљепши од свега на небу и на земљи.

Но ма да је Адам, украшен тако дивним способностима душе своје, постављен био у лијепи рај, препун разноврсних љепота и ужитака, ипак му је још нешто недостајало. Шта није Адам имао? —

Зашто му је био потребан такав друг? — Да ли се он могао и са животињама разговарати, радовати се и приносити славу Богу? — А зашто? — Зато, што животиње немају разума, немају слободне воље што оне не могу говорити. Зато је и рекао Бог: „Није добро да је човјек сам, да му начинимо друга према њему.“ Што је рекао, дакле, Бог? — Да видимо, шта то значи: друг према њему. Да ли се жена, као и човјек, састоји из тијела и душе? — Је ли душа њена бесмртна? — Какве моћи има душа њена? — Она, дакле, има све као и човјек, она је једнака човјеку, а то значи да је она друг према човјеку. Шта, значи: жена је друг према човјеку? —

Но прије, него што је створио друга према њему, шта је пустио на Адама? — Шта му је у сну узео? — Шта је створио од тога ребра? — Како се звала прва жена? — Шта значи Ева? — Зашто се Ева звала „мати живих“? — Како би се могао назвати Адам, кад му је жена мати живих? — Како се зову обоје? — Из чега је, дакле створена прва жена? — Шта мислите, да ли се Адам обрадовао, кад се пробудио и угледао пред собом жену, која му је сасвијем слична? — Зашто се обрадовао? — Шта је рекао? — Што је Бог рекао, кад је створио Еву и предао је Адаму? —

Видите, драга дјецо, како је *свемогући, вјечни и премудри Створитељ неба и земље* створио најљепша створења земаљска — човјека и жену, како их је украсио онако дивним способностима какавијех нема ни једно живо створење на земљи и обасуо их свима могућим добрима и уживањима, каквима само добар отац своју милу дјецу обасути може Замислите само, колико је драги Бог одликовао и узвисио човјека над свима осталим створењима. Он га је створио по обличју Своме и све што се налази на земљи, предао у руке њему као јединоме господару и управитељу свега тога. Он му је створио тијело, љепше и достојанственије од свијех тијела и у то тијело удахнуо из Себе Самога *бесмртну душу*, за коју је спремио други љепши и бољи рај на небу. Он му је даровао *разум* и *слободну вољу*, да могу мислити и дознавати најсветију вољу Створитеља свог и да могу, ако хоће, по вољи Његовој уредити живот и рад свој. И још више, Он га је, овако лијепог, разумног и доброг, намјестио у *рај*, гдје бјеше свега у изобиљу, што му је срце пожељети могло. Ако је осјетио глад — ту су била најљепша јела, слатко воће којим је сладио уста своја. Ако је осјетио жеђ — могао је заграбити и напити се свјеже као кристал бистре водице из безбројних извора и поточића, који су натапали зелена, цвјетна, поља и ливаде. Ако је осјетио умор — могао је потражити пријатну хладовину лиснатог дрвета каквог и лежати тамо, док га не успава

умилна пјесма славујева и весело цвркутање лијепих птичица, док га не опије мирис љупкога цвијећа, који му доноси тихи вјетрић, ћарлијајући му несташно око главе и играјући се густом косом његовом.

О, како је њему било лијепо у рају! Нијесу њега мучиле бриге око тога, како ће сјутри дан да набави себи и својој жени храну, одијело и друго, што му је за живот потребно. Све му је то, и још много више, дао Бог. Зато се он и није морао знојити на сунчаној припеци па копати, сијати и жњети, да се прехрани. Радио је и он до душе нешто, али тај рад његов био је лак и пријатан, био је сличан дјечјој игри која не умара, него разоноћава и кријепи. Није најзад он зебао од помисли, да би се могао расхладити, разбољети, па и умријети, као што се ми данас бојимо тога. Болести, па ни смрти, тада није ни било. Тијело је његово било увијек здраво, чило и весело. Па така му је била и душа. У души његовој није било мјеста немиру, туги, несрећи и незадовољству каквом; душа је његова била препуна савршенога мира, радости, среће и задовољства. А радостан, срећан и задовољан морао је бити Адам, кад се увијек могао наслађивати гледањем Бога, Његових љепота и савршенстава, Бог му се често јављао и разговарао се с њим, као отац са својим дјететом. (То сво њима дјецу испитати).

Ето, драга дјецо, што је све Бог дао првим људима. Када ваши родитељи вас хране, одијевају, шаљу у школу да научите у њој што је потребно па да будете једном самостални људи, када вам осим тога кадгод донесу какву лијепу књигу или други поклон, ви кажете и морате казати, да су ваши родитељи према вама добри. Како кажете за своје родитеље када вас хране...? А када је Бог створио човјека, даровао му бесмртну душу, разум и слободну вољу и поставио га у рај, ми не можемо казати само да је Бог добар, него кажемо да је Бог *предобар*. Како кажемо за Бога, када је створио.....? Зашто је Бог свеобар?... Какво још знаш својство Божје из ове библ. повијести?... Какво још из прве?...

А сад пазите! То, што је Бог учинио Адаму и Еви, учинио је исто и нама. Ми смо потомци њихови, па као што синови наслеђују имање очино, тако смо и ми наслиједили све од прародитеља својих. И ми имамо лијепо тијело, бесмртну душу и слободну вољу; и ми имамо овдје на земљи *рај* — још љепши и светтији од раја, у коме су живјели и прослављали Бога први људи, а то је *св. црква православна*. О, како је драги Бог предобар! Дао нам је лијепо тијело: очи да гледамо, уши да слушамо, уста да говоримо, руке да радимо, ноге да идемо И још више даровао нам душу која не може умријети, разум и слободну вољу. А највише, увео нас је такве у рај — у св. Цркву

Своју, да живимо у Њој и да га прослављамо док смо живи, па да пређемо из Ње, кад умремо, у други небески рај, у другу Цркву небеску. Благо нама, ако већи дио свога земаљског живота проведемо у томе лијепоме рају — у св. Цркви, ако молитвама и пјесмама славимо и хвалимо увијек у Њој предоброга Створитеља свог, јер ћемо тако и само тако, пријећи из Ње у небески рај. Тешко нама, ако бјежимо од Цркве и ако се не молимо у Њој, јер не само да не ћемо тада видјети небескога раја, него ћемо бити бачени у пакао у огањ вјечни, гдје ће бити вјечито мучење, плач и шкргут зуба.

Прилике имате да заслужите небо. Црква вам је увијек отворена, а Она и само Она је мост, преко кога се може пријећи на Небо

Ориси хришћанскога живота.

од Епископа Висариона.

(Чланци за народ).

— Преводи протојереј **Ј. Петровић**, кр. проф. и катихета у Загребу. —

Браћа и сестре.

Послије свезе између родитеља и дјеце, мужа и жене, устројио је Бог тијесну свезу међу браћом и сестрама. Они имају једнога оца; једна их је мати носила под срцем, једна се љубав стара за њих, на једних срдаца узноси се за њих молитва к Богу. До ступања у самостални живот, живе они под једним кровом, за једним столом једу и пију, по једном се врту шећу. Браћа — то су природни пријатељи, које спаја једнако васпитање и у томе једнаки рад, једнаке радости и жалости. Веза њихова има у неком погледу предност пред супружком свезом: ова је основана на избору људском, а она је устројена самим Богом. Избор некога лица за сапутника живота често је скопчан с неким рачунима. Ништа слична не може се рећи за братску свезу, која има за основ једино свету вољу Божју.

У св. Писму има не мало доказа, који су свједочбе великог благовољења Божјег к братској свези, ако међу браћом царује искрена слога. *Како је лијепо и красно* — вели Псалмопјевац, — *кад сва браћа живе заједно. Као добро уље на глави, које се стаче на браду, браду Аронову, које се стаче на скут од хаљине његове; као роса на Ермону, која слази на горе Сионске. Јер је ондје утврдио Господ бл гослов и живот до вијека (Пс. 13,3).* То јест, као што је пријатно мирисати мирис скупоцјенога мира, које се обилно полијева на првосвештенике при освећењу њи-

хову, као што је угодно осјећати освјежујући вјетрић, који се обилно шири ваздухом по горама, обилно орошеним росом, тако пријатно дјелује на душу искрена слога међу браћом. Јер, гдје је мир и слога, ту је и Божји благослов — вели српска пословица. Бог је сам љубав, и стога се поглед његов с радошћу заустављa на људима, спојеним свезом љубави. У Новом Завјету наражено је благовољење Божје к братској свези тим, што је сам Господ наш Исус Христос изволио постати нашим братом, узевши на себе наше тијело и крв, и *„не стиди се назвати их браћом својом“*, који вјерују у њега (Јевр. 2, 11, Јов. 20, 17). По вољи Христа Спаситеља, и међусобни односаји вјерних морају бити братски (Мат. 18, 15), стога, што су сви они дјеца Оца небеског по благодати (Јов. 1, 12 и 13). Сами односаји постављених од Бога пастира црквених према пастви морају бити прожети, по науци Спаситељевој, духом братске љубави. *А ви се не зовите учитељи; јер је у вас један учитељ — Христос, а ви сте сви браћа* (Мат. 23, 8). Апостоли називаху вјерне браћом и сестрама (Дј. ап. 1, 16; — 2, 37; Рим. 16, 1 и 14;) и у опће назив браћа, бјеше један од обичних назива свију оних, који вјерују у Христа (Дј. ап. 15, 1) од најдавнијих времена. Из те братске свезе не бјеше нико искључен. Првоврховни апостол Павле, заузимајући се код Филимона за одбјеглога од њега Онисима, слугу његова, моли га, да га прими себи не као слугу, већ као „брата љубазнога“, јер је тај роб постао хришћанином (Фил. 16). Хришћанство је дакле у самој суштини својој браство, но не лажно, о којем проповиједају најновији учитељи социјализма и комунизма, који желе насилним начином увести свуда једнакост међу људима, само у спољашњим односајима, а браство духовно, браство у Христу Исусу, које се може сложити са сваким постојећим грађанским поретком, њих се не тиче ма да оно не поништује спољашње неједнакости друштвене предности једних пред другима.

Браћа рођена, као што рекосмо, јесу природни пријатељи. Пријатеља је тешко наћи, но брат — готов је пријатељ од самога дјетињства. На жалост, сила гријеха наказила је пријатељске по природи, братске односаје. Како су често браћа највећи непријатељи један другом! Историја износи безбројне примјере тога непријатељства. Међу првом у људском роду браћом, синовима Адамовим, не бјеше мира, и старији убије млађега. Браћа Јосифова мрзише га зато, што је отац Јаков волио више њега него осталу браћу његову, и одлучише једном да га уморе глађу у јами, и само по савјету једнога између њих, намијенише ту одлуку и продаше га као роба у Египат. Авесалом убија брата свога Амнона на гозби, на коју га је позвао. Ромул, оснивач Рима

први камен тога града пошкропи крвљу рођенога брата Рема. Колико је у свијету проливено братске крви за престолонаслеђство! А у животу појединих особа зар мало има сличних случајева, гдје долази до крвопролића, зар има мало примјера нечовјечнога поступања брата с братом? Није томе давно, како су јавна гласила јавила, да је један Енглез држао свога брата у једном мрачном, нездравом подруму и учинио га тако идиотом, уништио му дар говора и мисли и једва је био сличан човјеку по спољашности, — а све из користољубља: млађи је брат наиме хтио га искључити из наслеђства.

Тако, користољубље и частољубље бивају често узроком растројству добрих братских односаја. Као што у свјетским односајима тако и међу браћом јест јабука раздора: корист, — због ње се заборавља и сродство. Српска пословица каже: „Ако смо ми браћа, нису наше кесе сестре". Отуда ничу жестоке свађе међу браћом о наслеђство. Догађа се, да један буде особито у вољи оцу, и он се тиме користи на штету браће своје. Отац га поставља једином наследником свога имања или му завјешта већи дио имања, а осталој дјеци много мање. Рђаво поступа син, ако то постигне изванредним угађањем оцу које исказује не толико из љубави према њему, колико из жеље да се користи тијем. Он треба да цијени не само љубав очеву већ и братску, и гријеши, ако запемарује ову пошљедњу, трудећи се да стече љубав очеву и да отуда црпи корист за себе. Због неколико стотина форината, због неког дијела другог ма каквог наслеђства, он стјече себи непријатеље у лицу увријеђене браће и навлачи пријекоре властите савјести, који му могу отровати уживање неправедно стеченога блага. Он гријеши и сам, а и браћу наводи на гријех, оружајући их против себе. Жалосно је то наслеђство, које подиже зид између тебе и срца браће твоје. — Каткад бива сам отац узроком тога раздора: гдјекоји син није ни по чем бољи од остале браће своје, но отац му некако изванредно указује своју љубав и због тога ускраћује другу браћу. Отуда долази да увријеђена дјеца и не дођу на погреб очев, мрзећи њега и свога брата. Узмимо случај, да је тај брат остао у кући с оцем, дочим су други синови подијелили се с њим и живе засебно, те је онај сам био уз оца на час смрти његове, — и отуда се породила код остале браће сумња, да је он употребио на зло свој положај и измамио од оца оно, што је припадало њима. — Ево каквим извором зла може бити пристраност родитељâ према једном дјетету! Родитељи у опће дужни су показивати једнаку љубав к дјеци, и не треба да одликују једне пред другима особитом пажњом и мржњом на друге. Ако они привлаче себи ма које дијете као љубимца, не чине му добра већ зло;

они рађају завист и мржњу код остале дјеце према љубимцу, а у само његово срце могу посијати сјемена гордости и сујете. Нека це заборане примјера патријарха Јакова, којега је син Јосиф постао жртвом зависти остале браће само зато, што је био љубимцем очевијем.

Узроком непријатељства међу браћом, или у најгорем случају охлађења братске љубави, бива често *сујета* и *гордост*. Догађа се, да се брат, који се обогатио и заузео видно мјесто у друштву, стиди незнатне и сиромашне браће своје. Тако је један богаташ забранио жени брата њезина, који је био сиромах, али поштен и добар, да му у походе долази. Шта више захтијевао је од њега, да никоме не говори за сродство њихово. Но промисао Божји казнио је гордост тијем, што је син богаташев по смрти очевој пао у таку сиротињу, да је морао тражити склоништа код ујака свога, који негда није смио оцу његову ни прага прекорачити. Кад је богаташ, о коме овај час говоримсо, неморално поступио са шурјаком својим, тим неморалнијим морамо назвати сличан поступак рођеногa брата према брату или сестри. Богати и чувени људи нека поступају са сиротом и незнатном браћом тако, као што је поступао Јосиф са својом рођеном браћом. Као први достојанственик није се постидио браће своје, простих пастира, пред ником није скрио, да су му они рођена браћа, спремио им лијеп дочек, позвао их у Египат да живе скупа с оцем и дао им је све угодности за добар живот. Јосиф је говорио својој браћи, кад му дођоше у Египат: „*Бог посла мене пред вама, да вас сачува на земљи и да вам избави живот избављењем превеликим*“ (*Бит. 45, 7*). Овако треба да се понашају према својој сиротој и незнатној браћи сви они, који су се обогатили и чувени постали. Они не треба да заборављају, да им је Господ зато дао земаљска блага, да могу у нужди помагати ближње своје, нарочито сроднике. Они би били врло неблагодарни и пред Богом својим добротвором, кад би због гордости или шкртоће затварали врата својој осиротјелој браћи.

Разлика између браће долази често и отуда, што једни између њих високо цијене своје преимућство пред другима у умном погледу и стога их исмијавају, презиру, понижавају. Не само хришћанство но и сами здрави разум осуђује такву заиста глупу надутост људи, који се држе да су паметни. Без сумње, да постоји код свију народа приповијест о три брата, од којих су два била паметна а један глуп. Паметни презираху и свакако вријеђаху глупога. Овај је добродушно трпио и зато га је Бог наградио. Посао му је пошао од руке, благослов Божји почивао је на њему, а паметна браћа назадоваху. Несрећа им избије надутост из главе, они признају најпослије своју неправду

према брату, којега су дотле презирали, моле га за опроштење и добивају од њега помоћи у својој горкој нужди. Он није злопамтило; он није престајао љубити њих, који су га вријеђали и готов је да с њима подијели сво, чиме га је Бог за његову простоту и смјерност благословио. — На жалост, не догађају се такви случајеви у ствари, као у народним приповиједткама. Увреде и подсмијеси над слабоумном браћом обично горко одјекују у души његовој, раздражују га, срде га и чине га осветљивим. И није чудо. Ако они, који се држе да су паметни, немају ни толико снаге, да се уздрже од надутога опхођења с глупим, да ли се може тражити и очекивати од глупога, да он стрпљиво сноси њихове увреде? Њега можемо испричати глупошћу, а њихово надуто опхођење с њим тим је више за осуду, што су они паметнији. Он је глуп не због њих, нити по својој кривици, већ је злим постао једино због њих; он је постао таквим због њиховог небратског поступка с њим; они морају одговарати пред Богом и својом савјести за његову моралну несрећу. Мјесто да исмијавају брата слабоумнога, паметна браћа морају, не само као браћа, већ и као људи, примити на себе дужност, да му помогну упутством, савјетима и наставом, — јаки морају слабости слабих сносити. Уз то треба да знају, да људи умно неразвијени, али смјерни, могу постати сасудима благодати Божје прије, него људи, који су високо наображени али горди. „*Погледајте браћо,*“ говори св. апостол, — *ко сте ви позвани; нема много премудријех по тијелу, него оно што је лудо пред свијетом, оно изабра Бог да посрами премудре.*“ (I. Кор. I. 26—27,).

[Свршиће се.]

Кратак преглед црквено-школског и просвјетног живота.

У овоземној цркви.

Народни добротвор. У Мостару прошлога мјесеца преминуо је вредан и скроман трговац *Теодор Ковачевић Кораћ*, који је сав свој иметак оставио на разне корисне установе и добротворне циљеви. Тако је оставио мостарској српској основној школи 3000 круна у готовом новцу и кућу и трговину у вриједности од 9000 круна са жељом, да му српска црквена општина подигне скроман споменик и уједно његовој двојици браће и двема сестрама изда по 200 круна. Даље је завјештао општинама у Љубушком, Бијелом Пољу и пјевачком друштву „Гусле“ у Мостару по 800 круна. Занатлијском удружењу у Мостару, фонду сиромашних ђака великошколаца у Бечу и мостарској сиротињи по 200 круна; српским школама у Љубињу Опличићу, Трнјебињу и Поцрњу по 100 круна. Нека је слава и вјечна му успомена у народу! Бог да га прости и помилује!

У краљевини Србији.

Народни добротвор. У Београду преминуо је прошлога мјесеца *Др. Никола Крстић*, умировљени државни савјетник и књижевник српски. Сав свој иметак у вриједности од 100 000 круна оставио је Академији Наука за народно образовање, а такове и многе легате просвјетним и добротворним заводима у Србији и Монархији. Нека је слава *Др. Николи Крстићу!*

Нови чланови Српске Краљевске Академије. За нове чланове српске краљ. академије у Београду изабрани су: за правога члана природњачког одјека досадањи дописни члан *Др. Свет. Радовановић*, професор Велике Школе; за дописне чланове: Њег. Високопреосвећенство епископ Задарски *Др Никодим Милаш*, затим *Др Богдан Гавриловић*, професор Велике Школе и *Сима Рутар*, професор у Љубљани.

Стара Србија.

Нова српска гимназија. У Пљевљима, новопазарском санџаку, отворена је недавно српска гимназија којој је за управитеља постављен Танасије Пејатовић, бивши наставник српске гимназије у Скопљу.

Црква у Румунији.

† **Јосиф, архиепископ молдавски.** 28. јануара т. г. преминуо је молдавски архиепископ *Јосиф*. Блаженоупокојени архиепископ био је син сиротих родитеља из свештеничке породице, но необичним даром и способностима уздигао се до највишега степена свештенства. Са свога светог и примјерног живота, као и са добротвинстава, био је необично љубљен од народа свога. Нека је блажене памети архиепископу Јосифу вјечна памят!

Читула.

Јереј Симеон Берић, парох у Медни преминуо је 28. јан. 1902. у 90.-ој години живота, а у 68-ој своје свештеничке службе.

Опроведен је на Тријерарха у присуству многобројног народа, а опојан од протопрезвитера Бубњевића и свештеника Стевана Бубњевића, Илије Берића и Павла Убавића. Покојни о. Симеон бијаше један од оних сад већ ретких свештеника, који су још од негдашњег епископа Кълиника примили рукоположење.

Бог да му душу прости!

Душан Брежанчић ученик III. разреда овдашње велике гимназије, преминуо је напрасном болешћу у овдашњој земаљској болници. Ово је други случај, како је неумитна смрт отргла из круга младежи једног врлог друга и добра, питома ђака. Испратили су га од болнице до вјечне му куће сви ђаци српско-православни уз учешће и другова му других вјероисповести као и професорски збор на челу

са директором Бећанићем. Гимназија и другови положише вијенце на самртнички одар Душанов, којега оплакују браћа, такођер ученици наше гимназије и неутјешени родитељи: парох Брежанчић из Јеремића и супруга му, којима дао Господ чисте утјехе, а драгом покојнику у рају вјечно насеље!

Званични огласи.

Српско-православна АЕМ. Конзисторија Дабро-босанска.

Број 177 ех 1902. 1—3

Оглас.

Јавља се Милану Војводићу, који је прије краткога времена из Беча (Neumarkt Kaserne) негдје у свијет отишао, да га је супруга његова Милка рођ. Ждралића у Сарајеву због злобног напуштања код овога духовнога суда оптужила. Према томе позива се Милан, да се овоме духовноме суду, или своме уреда ради постављеном браниоцу госп. Јовану Зорићу, конзисторијалноме канцелисти у Сарајеву до Ђурђева дне 1902. тим сигурније пријави, што ће се парница иначе на његову могућу штету окончати.

У Сарајеву, 14. фебруара 1902.

Срп.-прав. АЕМ. Конзисторија Дабро-босанска.

Српско-православна АЕМ. Конзисторија Дабро-босанска.

Број 92/1902. 2—3

Оглас.

Јавља се одсутној Марици рођ. Ђурковића, одбјеглој супрузи Симе Крстановића из Травника, да ју је супруг са злонамјерним раскидањем брачне заједнице и прељубом оптужио. Усљед тога позива се одсутна Марица, да се до 15. маја 1902. год. овој конзисторији или часном госп. Константину Божићу, пароху у Травнику, као своме уреда ради постављеном заступнику тим сигурније пријави, што ће се парница иначе и без ње, а на њену евентуалну штету довршити.

У Сарајеву, 31. јануара 1902.

Српско-православна АЕМ. Конзисторија Дабро-босанска.

„Источник“ излази два пута и то половином и крајем мјесеца. Цијена је листу на цијелу годину 4 фор. или 8 круна, а на пола године 2 фор. или 4 круне; за стране земље на цијелу годину 5 фор. или 10 круна, а на пола године 2.50 фор. или 5 круна. Учитељима основних школа и ђацима даваће се лист у пола цијене Претплата се шаље администрацији листа у Сарајево, а рукописи уредништву у Рељево код Сарајева. Рукописи се не враћају.

Прва српска штампарија Ристе Ј. Савића, Сарајево.

ГОЛУБ,

лист за српску младеж са сликама

излази у Сомбору двапут месечно на великој осмини, а стаје на целу годину 3 круне, а за Србију 4·50 динара, за све остале земље 4 круне. Овај омиљени дечији лист излази сад у 24. години својој. И сад га уређује Јован Благојевић, учитељ српске више девојачке школе, а издаје књижарница **Мил. Каракашевића у Сомбору.** Ово је најјефтинији лист наше омладине, уздanице народне. — Скупљачи претплате добивају на 10 претплатника лист на дар или новац за исти лист. Лист се не даје на вересију. Појединн бројеви радо се шиљу на углед. Нека је овај стари и омиљени познаник наше нежне омладине топло препоручен свакој српској кући.

ИСТОЧНИК.

ДУХОВНИ ЛИСТ

ЗА ЦРКВЕНО-ПРОСВЈЕТНЕ ПОТРЕБЕ СРПСКО-ПРАВОСЛАВНОГ СВЕШТЕНСТВА И НАРОДА У БОСНИ И ХЕРЦЕГОВИНИ.

ВЛАСНИК:

ЊИХОВА ВИСОКОПРЕОСВЕШТЕНСТВА СРПСКО-ПРАВОСЛАРНИ Б.-Х АРХИЈЕРЕЈИ.

УРЕДНИК: синђел **ИЛАРИОН РАДОНИЋ**, проф. богословије.

ГОД XVI. 15. МАРТА 1902. БР. 5.

Садржина:

Живот Исуса Христа насликан у старозавјетним прототипима Његовим. — Мјешовити брак у православној цркви. — Општа хронологија у животу Исусовом. — Српско-православна основна школа у Сарајеву. — Кратак преглед црквено-школског и просвјетног живота. — Књижевне биљешке. — Нове књиге и листови. — Јавне захвале. — Знатнији огласи.

САРАЈЕВО

ПРВА СРПСКА ШТАМПАРИЈА РИСТЕ Ј. САВИЋА.

ИСТОЧНИК.

ДУХОВНИ ЛИСТ

ЗА ЦРКВЕНО-ПРОСВЈЕТНЕ ПОТРЕБЕ СРПСКО-ПРАВОСЛАВНОГ СВЕШТЕНСТВА И НАРОДА У БОСНИ И ХЕРЦЕГОВИНИ.

Год. XVI. Сарајево, 15. марта 1902. Бр. 5

ВЛАСНИК:
ЊИХОВА ВИСОКОПРЕОСВЕШТЕНСТВА СРПСКО-ПРАВОСЛАВНИ БОСАНСКО-ХЕРЦЕГОВАЧКИ **АРХИЈЕРЕЈИ.**

УРЕДНИК: синђел **ИЛАРИОН РАДОНИЋ**, професор богословије.

НЕЗВАНИЧНО.

Живот Исуса Христа

насликан у старозавјетним прототипима Његовим.

(Цртица из иконографије)

— **Сава Петковић.** —

[Рељево.]

II.

Каин и Авељ.

Каин — figura Iudaeorum, Авељ — typus Salvatoris. Приношење жртве. Прво братоубијство.

Љуте посљедице прародитељскога гријеха показале су се већ на најближим потомцима њиховим. Син је универзалан насљедник очин. Он насљеђује од оца цијело имање његово материјално, а често и морално. Па тако је и старији син Адамов примио у насљедство гријех очин и још га већма развио и умножио тако, да је уродио страшнијем плодом: братоубијством. Узрок је познат. Авељ је био пастир, Каин ратар. Једном приношење обојица жртву Богу, али, *што Господ погледа на Авеља и његов принос, а на Каина и његов принос не погледа,*[1]) то *Каин скочи на Авеља брата својега и уби га.*[2]) Тако је зло

[1]) I. Moje. 4, 4. 5.
[2]) Ibid. 4, 8.

побиједило добро. Али побједа је та само физичка и привремена. Морална пак и вјечна побједа је на страни Авеља, којег због тога признаје и литература[1]) и вјештина хришћанска за прототип Онога, који ће „извршити побједу над самим узрочником зла, сатрти главу змији и смрћу Својом прибавити људима живот и бесмртност.“[2]) Авељ је, дакле, представник добра, Каин представник зла. Према томе, а и према занимању њихову, Авељ се сматра за прототип Исуса Христа, Каин за прототип јудејскога народа.[3]) Авељ је био пастир и Исус Христос назива Себе *пастирем добрим*.[4]) Авељ приноша жртву Богу *од првина стада свога и од њихове претилине и Господ погледа Авеља и његов принос*.[5]) Христос такође приноша жртву Богу — Себе Самога на крст, и Бог прима ту жртву као искупну за цијело човјечанство. С друге стране Каин је прототип јудејскога народа.[6]) Као што *на Каина и на његов принос не погледа Бог*,[7]) тако не гледа Бог више ни на јудејски народ, који није хтио признати за истинскога Месију једнороднога Сина Његова, и тако не прима више жртава његових. Као што је Каин из мржње и зависти убио Авеља, тако је и јудејски народ из истих побуда на крст разапео Исуса Христа. И као што се Каин, послије убијства брата свог, морао због гриже савијести потуцати по свијету од немила до недрага, тако се и јудејски народ, послије убијства Сина Божјег на Голготи, и данас још потуца по свијету без куће и кућишта. *Глас крви Авељеве вапије са земље к Богу за освету*;[8]) Христова крв за милосрђе.[9])

Такав је смисао слика, које налазимо на старим хришћанским споменицима, и такав значај даваше Каину и Авељу стара хришћанска вјештина када их приказиваше како приносе Богу жртву, или како Каин убија Авеља.

Ликове Каина и Авеља, који приносе Богу жртву, видимо на неколиким споменицима. Један од најстаријих[10]) јесте рељеф на саркофагу у киметерији св. Агнезе.[11]) Човјек у пуној мушкој снази са брадом

[1]) Н. пр. *Мелитон*: „Abel . . . qui in *typo Salvatoris* a fratre occisus est“ (Clavis. Spicileg. Solesm. III. 311.). Наведено у Real-Encycl. B. I. S. 3.

[2]) *Христофор*ъ, о. с. стр. 198.

[3]) „Cain, . . . qui *in figura Judaeorum* parricidium in fratre perpetravit, sicut et illi in Christo“ (Melitonius, o. c.) cf. Real-Encycl. I. 3.

[4]) Мат. 15, 24; 18, 12; Лук. 15, 3—7; Јов. 10, 1—27; 21, 15—17.

[5]) I. Мојс. 4. 4.

[6]) По св. Амвросију (De Abel et Cain l. I. c. 3.) Авељ је прототип хришћанске цркве, Каин синагоге. Cf. Real Encycl. I. S. 3.

[7]) I. Мојс. 4, 5.

[8]) Ib. 4, 10.

[9]) Јевр. 12, 24.

[10]) Не зна се тачно из којег је вијека, јер то пијесу одредили најбољи археолози (н. пр. Aringhi, D — Agincourt и др.); један Ott (op. cit. S. 190) односи га — не знамо по коме и на основу чега — на четврти вијек.

[11]) Види слике код: *Kraus*, Gesch. d. chr. Kunst S. 144. Fig. 85. Real-Encycl. I. S. 2. Fig. 2; *Ott*, o. c. S. 190. упор. и Христофор*ъ*, о с. стр. 200.

сједи на пријестолу, који је до половине застрт покривачем. Ноге му почивају на подножју (симбол величанства) — то је Бог. Пред њим стоје три човјека. Први држи на рукама јагње и пружа га у скромности и невиности Богу; други му пружа свезани сноп пшенице, а на лицу му се огледа гордост и пркос. Оба су голобради, одјевени у туницу, само што је десно раме другога голо. По каквоћи приноса и по цртама лица и положају тијела, може и невјешт посматрач уочити у првој фигури Авеља, а у другој Каина. Трећа фигура у пуној бради приказује свакако оца њихова Адама.

Други споменик те врсте јесте саркофаг у катакомби св. Луцине.[1]) На њему су изображени Каин и Авељ како приносе жртве једноме старцу у бради, који сједи на камену. Авељ приноси јагње, Каин грозд који му је у руци, и класје које му стоји чело пољу. Иза старог човјека (Бог) стоје двије фигуре (по некима то су анђели, по некима Адам и Ева), а трећа (по некима опет Адам, што је сумњиво) окренула се на посматра сцену, у којој се приказује како анђео тјера Адама и Еву из раја.[2]) Слична је слика на једноме саркофагу у Арлесу.[3])

Но да би кичица вјештака хришћанског још јасније изразила сличност Авељеву са Христом, стављала је уз њега, мјесто Каина, Мелхиседека као најпразитију праслику Исуса Христа. Тај случај видимо на једној слици у San Vitale у Равени. На једној страни олтара, на којој је хљеб и путир, стоји Мелхиседек, а на другој Авељ. Обојица подигла руке према небу.[4]) Јагње, које приноси Авељ на жртву и које је Бог примио пошто га је Авељ принио са искреном вјером у Искупитеља, јесте слика Исуса Христа који треба Сам Себе да принесе на жртву за гријехе човјечанства. Жртва Мелхиседекова јесте слика јевхаристичке жртве, која је по својој суштини исто, што и жртва Авељева.[5])

То су најважнији споменици, који приказују браћу како приносе жртву Богу свом. Пошљедицу пак тога жртвовања: прво братоубиство, као да се хришћанска вјештина устручавала приказивати, пошто је само један споменик познат, на коме је изображено страшно братоубиство. То је једна даска од слонове кости грчке школе (из IV. вијека).[6]) Каин у краткој одећи сакрио се иза дрвета, па замахнуо каме-

[1]) *Христодоръ*, о. с. стр. 199.; Real-Encycl. I. 2.

[2]) Грубач спомиње такође ту слику у своме: „Одговору на питање из црквене иконографије" („Српски Сион" 1899. бр. 31. стр. 494. 495.), али спомиње уз К. и А. још само три личности, које представљају Пресвету Тројицу.

[3]) *Христодоръ*, о. с. стр. 201.

[4]) *Kraus*, Gesch. d. chr. Kunst. I. 144.; Real-Encycl. I. 8. и B. II. 8. 390. Fig. 221.

[5]) Христодоръ, о с. стр 201.

[6]) Ibid. стр. 202.

ном на брата свога Авеља. Авељ пао на земљу на једно кољено. На једну се руку одупро, а другом као да хоће да се заштити од новога ударца. Лицем се окренуо брату, као да га моли за милост.

III.

Ноје.

Ноје — пропопати И. Христа. Ковчег — слика Цркве. Потоп — образ крштења. Захвалност Нојева Богу — приказана на споменицама.

Гријех, коме је коријен у Адаму, никао је и уродио страшнијем плодом у сину му Каину, пресађен је био у најближе му потомство, па се, утјецајем његовим, развио у свима облицима својим као отров по читавоме организму тадањега човјечанства. Цио свијет бјеше огрезао у гријеху. Мане и пороци у најгрубљим облицима цареваху на земљи Свијет је заборавио на Створитеља свог и, мјесто Њему, служаше гадним страстима и пожудама грјешнога тијела свог. Није чудо онда, што је се и дуготрпљивости Божјој превршила мјера и што је, на мјесто њевино, ступило највише правосуђе Његово.

„*Хоћу да истријебим са земље људе, које сам створио . . Пустићу потоп на земљу, да их истријебим.*“ [1]) То бјеше страшна одлука најправеднијега и најстрожега Судије, и она се на брзо остварила у страшноме потопу.

Предање о потопу сачувано је скоро код свијех назнабожачких народа. Налази се спомена о њему у вавилонско-асирскоме, у фришкоме предању, па и у сивилинским књигама, гдје се спомиње гора Арарат као мјесто, на коме се задржао ковчег Ноjев. У старој хришћанској вјештини не знамо споменика, који би приказивали сачу пропаст свијета потопом, али их за то има, који приказују ковчег Ноjев како се љуљка на води, и Ноја како прихвата објема рукама голуба са маслиновом гранчицом. Слика те врсте сачувано је на разноврсним споменицима хришћанским, на надгробним плочама, саркофазима (на примјер у Риму, Милану, Верони, Арлесу и др.), на животописним сликама катакомбних зидова, на гравираном камењу, лампама, медаљама. Све су то слике једнолике. Ноје стоји у четвероугаономе ковчегу и подигао крстовидно обје руке да ухвати голуба, који лети према њему са маслиновом гранчицом у ноктима или кљуну.[2]) Око ковчега се види обично вода, само је на једном рељефу, нађеном у Алжиру, изображено поред воде копно, по коме је разбацано неколико љешина, над којима кружи гавран.[3]) Ноје је већином насликан као човјек зрио

[1]) I. Моjс. 6, 7. 15.
[2]) Такву је сцену дао св. Амросије у миланској цркви насликати.
[3]) Real-Encycl. II. 500.

у бради. Таквог га видимо на рељефу једнога саркофага у киметерији св. Калиста,[1]) или на зиду у киметерији Via Ardeatina.[2]) Само два споменика знамо, гдје је изображен у виду малога дјечка. То је слика из киметерије Via Labicana[3]) и покров из једне гробнице у киметерији св. Марцелина. На пошљедњем је споменику приказан као голобрадо момче, а уз то сасвијем го, чиме се хтјела да изрази природна чистота и невиност Нојева.[4]) Да споменемо још један споменик, гдје није приказан сам Ноје, него више њих. То је саркофаг у Тријеру.[5]) Ту се види уз Ноја цијела породица: његова жена, три сина и три жене њихове. На ивицама ковчега стоје дванаест разноврсних животиња.

Што се самога ковчега тиче, он је на свима скоро споменицима насликан у четвероугаономе облику. Само на два споменика, колико је нама познато, дат је ковчегу други облик, а то су: фреск у киметерији св. Приските и саркофаг св. Амвросија миланског. На првоме је ковчег изображен у облику округлом, управо у облику старе цисте или купељи, која стоји на четири ноге, а украшена је трима фантастичким лавовским главама; на другоме — у облику шестокута, над којим се види слово F.[6])

Символички значај оваких слика дâ се разјаснити значајем самога потопа у историји допотопнога човјечанства. Бог је казнио потопом човјечанство ради гријеха и покварености његове. Потоп је, дакле, био оруђе и радикалан начин да се тај гријех спере и уништи. На основу тога и сматра га св. апостол Петар[7]) као слику новозавјетнога крштења. Као што је вода, приликом потопа, спрала и уништила грјешно човјечанство заједно са свијем његовим гријесима и пороцима, тако и вода у св. Крштењу спира и уништава све гријехе онога, који се у њу погрузи. И као што је голуб (символ Духа светога) донио Ноју у кљуну свом маслинову гранчицу (символ мира) да му објави спасење, тако се и у крштењу сам Дух Свети усељава у душу новокрштенога и доноси му обилате дарове Своје.

Али да не би ипак цио свијет за увијек пропао и да би се сачувало сјеме за будући бољи род људски, Бог је изабрао праведнога Ноја као најдостојнијега, који ће се са својом породицом спасти и то *само у ковчегу*, по Његову упутству сагрђеноме, с којим ће Он *учинити завјет Свој*[8]) и који ће, ушљед тога, постати нови родоначесник

[1]) *Христофоръ*, о. с. стр 207.
[2]) *Ott*, S. 191; *Kraus*, o. c I. S. 137 Fig 72.
[3]) *Ott*, o. c. S. 191.
[4]) *Христофоръ*, о. с. стр. 206.
[5]) Real-Encycl. II. 500; *Kraus*, o. c, I. S. 136. Fig. 71.
[6]) Христофоръ, о. с стр. 207.; Real.-Encycl B. II. S. 500.
[7]) I. Петр. 3, 20. 21.
[8]) I. Moje. 6, 14.

новога, обновљеногa и препорођеногa човјечанства. Због тога се ковчег, у коме се Ноје са својом породицом спасао, сматра као слика св. Цркве православне;[1]) због тога се и Ноје, као други родоначеоник човјечанства, сматра као прототип Господа Исуса Христа. Као што су се од поплаве, од тјелесне, времените смрти спасли само они, који су се приликом страшне поплаве налазили у ковчегу Ноjеву, тако ће се од душевне и вјечне смрти спасти само они, који се налазе у св. Цркви православној. Само је један ковчег био, у којем су се могли оних осам личности спасти. — а то је ковчег Ноjев; само је једна Црква, у којој се може човјек спасти. — а то је једна света, саборна и апостолска Црква. Па као што је ковчег Ноjев, сграђен и уређен био по упутству самога Бога, тако је и св. Црква православна основана и уређена по упутству самога Бога — Господа Исуса Христа. И као што ковчегу Ноjеву не могоше нахудити узбуркани вали бијеснога океана, јер га чуваше и управљаше њиме сам Бог; тако и св. Цркви православној не могоше нахудити многобројна страшна гоњења, па ни данас јој ни врата адова одољети не ће, јер је чува и невидљиво управља њоме сам Дух Божји.

[Наставиће се.]

Мјешовити брак у православној цркви.

— Јерej **Димитрије Јанковић,** конзист. савјетник. —

[Сарајево.]

*

Када је црква на седмом васељенском сабору побиједила и пошљедњу, тада суврeмену јерес, и када би наступило вријеме да се црквени живот мирно развија и зграда цркве без бојазни од унутрашњих и спољашњих непријатеља дозиђује: избила је на површину, као што је из црквене повјеснице познато, борба између источне и западне цркве. Препотенција римског првосвештеника, разнолике, самовољне новотарије западне цркве, сангвинична нарав и амбиција папе Николе I., нетактично понашање његових легата, притом грдна есенцијелна разлика у тумачењу њеких догмата, створиле су провалију између источне и западне цркве. Расцјеп, који се већ на пето-шестом васељенском сабору појавио, бивао је из дана у дан све већи, тако да ни најскуснијим непмарима није испало за руком, да га премосте. Но у добу ове борбе за очување чистоте православља није било, нити је могло

[1]) *Тертулијан* (De bapt. c. 8) каже: „Ecclesia est arca figurata," а *бл. Јероним* (Dial. orthod. et Luciferiani): „Arca Noe ecclesiae typus fuit." Cf. Real-Encycl. II 500.

бити спора о том, е да ли је вјерном источне цркве дозвољено, да са припадником западне цркве у брак ступи. Ово је питање тек иза тога на површину избило, када је западна црква од јединства коначно отступила. Ма да је у тај пар огорчење с обје стране велико било, православна црква ипак није прибјегла репресалним мјерама, бар не у погледу склапања бракова са Латинима. Она их је дođуше као отступнике и отпаднике од црквене заједнице, за шизматике сматрала, али својим вјернима није бранила, да са шизматицима у брак ступају. Ово пак становиште цркве сасвијем је умјесно, јер је 72. правилом пето-шестог васељенског сабора, само са јеретицима забрањено у брак ступати. У осталом да је црква западне хришћане одмах послије оцијепљења само шизматицима сматрала, и да брак са истима није забрањивала, доказује нам та околност, да општеважне овопредметне каноничне забране из тога доба нема, а напротив има довољно примјера таковијех бракова из тога доба. Тако се зна да је Хенрих I. отац Филипа, краљ француски ступио у брак са православном Аном шћерком рускога кнеза Јарослава. (1060.)[1] Биће да је овај случај изазвао ону забрану руског митрополита Јована II. (1080.—1088.) у његовим каноничним „отвѣты"-ма црнорисцу Јакову, гдје стоји да „выдавать дочерей благороднаго князя за мужъ въ народы, причащающіеся опрѣсноковъ, недостойно, и весьма неприлично, ибо . . . подвергаетъ дѣтей своихъ за такіе браки церковнымъ запрещеніямъ" (с грчког);[2] али иста забрана није имала нити је могла имати општу важност, као што се то види из примјера Алексија II. Комненовића, који се оженио са припадницом западне цркве Агницом, шћерком француског краља Људевита VII. (1080.). Из дванаестог вијека зна се на примјер. да је Мануил I. Комненовић имао за супругу Ирину (Берту), сестру њемачкога императора Конрада III. (1143.); а књегиња Теодора, која је из овога брака потекла, удала се за Балдуина III., краља јерусалимскога, (1167.) и т. д.[3]

Зна се и за Белу II, краља мађарског (1131.—1141.), да му је супруга, Јелена, шћи великога жупана српског Уроша, православна Српкиња била; дочим је Ана, супруга српскога краља Уроша шћи Александра Басарабе, била припадница западне цркве, рођака Балдуинова. Иста је доцније примила православље и добила име: Јелена.[4] — Император византијски Михајло Палеолог дао је своју шћер за сина татарскога кнеза, и ту је брачну везу њеки архимандрит благословио.[5]

[1] Нечаевъ: Практ. руков. 240.
[2] М. Горчаковъ: О тайнѣ супружества. 156.
[3] Zhishman: Ehenecht. 534. 536.
[4] Летопис Мат. Срп. кв. 210. стр. 115.
[5] Нечаевъ: Практ. руковод. 240.

Но ово се стање доста брзо промијенуло. Када су тзв. крсташи почетком XIII. вијека на Исток продрли, 1204. год. Цариград заузели и православну државу у границе Витиније отиснули, а уз то латинско царство основали и православље гонити почели: православна црква у интересу свога опстанка морала је да се брани начином, који је нападају одговарао. Нажалост немоћ императора морала је устукнути пред насиљем и варварском силом једнога Балдуина, који је све пустолове Европе у свој табор скупио. Црква православна морала је претрпљети тешке дане, које су јој доглавници Балдуинови и римској столици вјерни свештеници, све под изговором благочашћа, нанијели. А шта се све радило са православљем, каква су ужасна насиља чињена, најљепше свједочи околност, да се на њих сам римски првосвештеник, папа Иноћентије III. згрозио. Радећи на поунијаћењу православних Грка ево како сам „непогрјешиви“ архиепископ римски осуђује покоре крсташке: „Quomodo enim Graecorum ecclesia quantumcumque afflictionibus et persecutionibus affligatur ad unitatem ecclesiasticam et devotionem sedis apostolicae revertetur, que in Latinis non nisi perditionis exemplum et opera tenebrarum aspexit, utjam merito *illos* adhorreat, plus quam canes?“ [1]) (па како ће грчка црква ма колико ју вријеђали и њ њу потварали — да се врати црквеном јединству (т. ј. римској цркви) и понизности ка апостолском престолу (т. ј. римском), кад је видјела само примјер упропашћивања и дјела таме у Латина, те их се с правом већма гнуша, него ли пâса!?) По себи се разумије, да је овако поступање морало реакцију произвести. Епископи православне цркве надавали су најстрожије забране мјешовитих бракова са Латинима, с којима су као са јеретицима поступали. Дакако, да је било доста малодушнијех, који су се било од пријетње Латинске препали, било за љубав злата себе продали; али хвала Господу, који је цркву своју сачувао, и латинско господство се свршило прије него што су се крсташи и надати могли, те је црква у сва своја права свечано повраћена. Али увријеђе латинске нијесу заборављене ни онда, када су Латини из Цариграда прођерани. Јаз између двије цркве постао је још већи тако, да је сасвим појмљиво, ако је забрана ступања у брак са Латинима поновљена. Тако је било још и у XIV. вијеку. Огорчење је било толико, да не само да је ступање у брак са Латинима забрањено било, него се чак ни крштење латинско није признавало, тако, да кад је који Латин прешао у православље био је изнова крштен. Тако се зна н. пр. за књегињу литавску, римокатоличкињу Августу, да је прије ступања у брак са

[1]) Исторія попытокъ къ соедин. церк. — А. Катанскій. Спбгъ. 1868. Стр. 91, и Живковић: Истор. Хриш. Цркве.

Симеоном, сином великога кнеза руског Јована Даниловића год. 1333. при прелазу у православље, поново крштена била. Да је разлика у вјери у ово доба била безусловна брачна сметња између православних и Латина, односно да је црква на Истоку Латине за јеретике сматрала, доказује нам околност, да је у александријској патријаршији Латинима улаз у православну цркву забрањен био, односно да исти нијесу могли бити учасници благодатних средстава цркве, те даклем ни тајне брака. Осим овога посредно доказују нам забрану брака са Латинима и двије посланице патријарха Германа II. (од 1223. и од 1229.) писане вјернима на острову Кипру, а не мање и ријечи патријарха Филотеја, који је цариградском црквом између 1354.—55. и од 1362.—1376. управљао. Исти архипастир у посланици својој императору Јовану VI. Кантакузену вели, да је у Латина „ἀλλότριον δόγμα καὶ νόσον τῆς τοῦ Θεοῦ ἐκκλησίας“ [1]) односно, да су Латини према том јеретици, а са јеретицима забрањено је у брак ступати.

[Ма да је ово становиште цариградске цркве, т. ј. да су Латини јеретици, и архијерејски синод руске цркве, у Москви, под патријархом Филаретом IV., 1620. године усвојио, а цариградски синод од 1756. под патријархом Кирилом V. поново потврдио (Милаш: Црк. право. 579.), оно ипак нема опште важности, јер колико се противи првобитној црквеној пракси, толико је у току времена, као обичан акт реторзије изгубило своју вриједност, и то тим прије, што црква саборно о овоме никад није проговорила. Због тога је прекрштавање н. пр. у Русији већ указом Петра Великог, односно синодалним актом од 1718. укинуто, а на Истоку се такође више не практикује.]

Но док се гледиште цркве на латинско вјеровање под утицајем спољашњим мијењало, дотле је забрана ступања у брак са Латинима остала нетакнута. Признати се мора додуше, да је црква донекле попустила, али само у толико, што је у случају крајње потребе, а у нади, да ће се инославна странка обратити, односно да би православну странку од гријеха апостазије сачувала, а поред тога и под утиском околности такове бракове и дала допустити. Но то је свагда чинила уз изричну напомену, да ће сва дјеца из таквих бракова без разлике пола у православној вјери крштена и васпитана бити, како то конституција Јустина I. и Јустинијана од 530. и 542. наређује. Да је црква на толеранцију баш принуђена била, доказује и та околност, што су поњељни владари источнога царства било сами, било у особи својих најближих сродника отступили од опште забране, а све зато, да би помоћу моћних западних владалаца, са којима су се ушљед бракова

[1]) Zhismann: Eherecht 529. и 531.

сродили, спречили пропаст, која је претила држави, даклем и њиховом престолу. Но да су осим византијских царева и други православни владаоци по кад и кад истицали интересе свога дома над коришћу православља, види се из ваљања митрополита руског Фотија (1408—1431.) који захтјева, да се владари руски и рођаци њихови са иновјеркама не жене.[1]) Доцнији случајеви доказују, да је овај захтјев брижнога архипастира остао pium desiderium.

(Наставиће се.)

Општа хронологија у животу Исусовом.

— Приопштио **Никола Теодоровић**, парох. —

[Обровац].

(Наставак.)

У оскудици сигурних података можемо ли бар по каквим позитивним знацима закључивати, да се попис догодио и у провинцијама?

То несумњиво доказује Тацит, Светоније и Дио Касије.

Тацит (Annal. I. 11.) говори о једној књизи, *libellum*, коју је писао сам Август и у којој је забиљежен сваки помоћни извор државни: за оружје способни грађани и савезници, ратне лађе, краљевине, провинције, пореза, ђумруци, издаци и дарови.

Светоније (Aug. 10. I.) говори о истој књизи, коју назива breviarium imperii, и у којој је цар биљежио и то, колико има војника у активној служби, колико новаца у државној благајни и колики је порезни заостатак.

Дио Касије (LVI. 33.) понавља оно, што вели Светоније и додаје: „И још друге овакове ствари, које су важне по држ. владу.“

Оваки подробни, одређени и позитивни подаци се не измишљавају; они претпостављају основно и исцрпно испитивање; питам ја сваког правог и истинитог историчара, како је онда држ. влада називала овај посао, ако не општим пописом народа?

Да ли су овај попис обновили или продужили за луструма који се спомиње на анкирској табли? Не знам; али је сигурно, да је други дао боље прилике за ово велико подузеће, него остала два.

Држава је у 746. години од основања Рима, а седмој пре Христа уживала највећи мир; Јанусов храм био је затворен дванаест година; Август се на врхунцу власти и славе своје посветио реорганизацији администрације. За то вријеме је дао измјерити земљу, пребројати поданике, увео је поправљен календар, одредио је порезу и уредио куповање њено.

[1]) Zhishmann: Eherecht. 535.

Дакле сва историјска вјероватност и остали важни узроци говоре за то, да св. Лука има право кад вели: „У то вријеме пак изиђе заповијест од Цесара Августа, да се препише сав свијет.“

Не спомињући Орозија (VI. 22.) и Исидора Севиљског (Orig. V. 36.) за које би се могло рећи да су пристрасни, Касиодор (Ver. III.) и Свидас, од којих је први имао прилике да проучи много сад већ изгубљених извора, а други се налазио међу тада још цијелим споменицима старога вијека, и који су сачували много драгоцјених фрагмената, обоје сваки на свој начин посвједочавају истинитост догађаја, који се десно седам година прије Христа, а пред смрт Иродову на неколико година, и чији резултат Тацит, Светоније и Дио спомињу, а св. Лука га једини јасно наводи.

Али ево нове тешкоће.

Ако и примимо овај општи попис, али како се он могао простирати и на Јудеју, кад ова мала краљевина у то доба још не бјеше државна провинција? Попис се тицао само провинција, а не и савезних краљевина. То је сад питање.

Признавајући битну разлику између оних држава, које су присједињени Риму као саставни дио државе под именом пасеобине и провинције и којима су римске власти непосредно управљале, с друге стране између оних држава, којима је Рим дозволио неку сенку независности, дајући им од њих самих бирање краљеве, јако би се преварили кад би мислили, да су ове пошљедње имале своју самосталну автономију.

Ови римски савезници били су фактично, као прије и италијански народи, прави њихови поданици, па као и ови морали су бити пописани. Тацит (Annal. IV. 41.) отворено вели о Архелајовој маленој краљевини у Киликији: „Nostrum in modum deferre census adigebatur gens Archelao regi subjecta.“

Тако је било и са Јудејом под Архелајем.

Не смемо заборавити, шта је била у ово доба ова мала краљевина и њен краљ у очима Римљана. Државу су сматрали као своју, а краља јој као свога вазала. Што су Јудејима дозволили да над њима влада њихов владар, то су чинили из опрезности: они су им били обрана против немирних Парћана и Арата. Иначе су поступали с њима како им се хтјело. Антоније је Клеопатри, која је искала цијелу Палестину, поклонио један дио ове покрајине.

Па напошљетку ако је Ирод и владао, ко га је поставио за краља? Зар не сенатска одлука, коју је наредио Антоније и Октавије? Зар је он у својој владавини имао оне независности као један фактички

владар? Сирски управници се непрестано тако понашали, као да су они господари Јерусалима и државе. Све што је овај „regulus“ учинио, морао је прије тога имати на себи печат царског одобрења. Ако купи у својој држави порезу за себе, мора за то да плаћа порезу и цару. Ако хоће своју дјецу да суди и осуди, у сваком случају мора измолити за то дозволу Августову. Не само да плаћа порезу монархији, него као и сваки савезни краљ, мора давати и војске у помоћ. Ирод је 747. године од осн. Рима казнио неколико арапских чета, који му узнемириваху источни дио државе, и то се у Риму није баш допало. Август га извјештава, да од сад с њиме неће више поступати као са савезником, него као са потчињеним.

Овака владавина, чија се вредност види из ово неколико карактеристичних црта, јасно показује, шта су те мале државице вриједиле у очима Римљана и да се попис народа свакако мора и на њих односити, јер он је био једини основ, на коме се могла пореза и у случају рата и број војника установити.

Али да би показали како бајаги поштују ову привидну државну независност и да не би особито код Јудеја повриједили лако увредљиву народну осјетљивост, у заклетви вјерности дометуше уз име Августово и Иродово (Antiqu. XVII. 3.).

Нема сумње, да се Рим већ изодавна, прије него што је Јудеје прогласио провинцијом — а ово је проглашење Јудеје стало народне независности, што је 9. године по општем рачунању, за управе Кварнове, распоред порезе већ некако и освештао — трудио својом вјештом политиком да духове спреми за то. Попис народа 747 године од осн. Рима, а по Дионисијевом рачунању 7. године, био је од стране Августове први корак за ову анексију.

Чуде се што историчар Флавије, који у својим „Старинама“ тачно и подробно описује владу Иродову, о овим догађајима ћути. Ово ћутање стављају на супрот св. Луци, кога рацијонализте окривљују пометњом.

Ја не вјерујем у то бајаги ћутање Флавијево; и као што Тацит, Светоније и Дио Касије спомињу така факта, која се не могу разумјети без пописа државних провинција и савезних држава, тако кад се и овај јеврејски историчар беспристрасно посматра, саопштава један тако одређен факт, који такође претпоставља попис народа, који се и на Јудеју простирао.

Отворимо *Књигу старина* (XVII. 2. 4.), и тамо ћемо наћи ово: „Особито зову фарисејима оне, који су били толико дрски, да су се и краљу опрли, вјешти и смјели на отворен отпор;“ тако „кад су при-

моравали Јеврејски народ, да буде одан царевим и краљевим интересима," они су отказали заклетву. „Било их је више него шест хиљада; краљ их је осудио на глобу."

Шта је била ова заклетва? Зар име царево не казује јасно, да су то римски послови? Зар није то била форма римских пописа? Кад познају број и име Фарисеја, који се противе, зар то не казује, да су их појединце позивали пред повереника, који су имали да примају изјаве виједности према цару и краљу?

Велики број ученьака прима ове конклузије, па неможемо их ни ми одбацити.

Неки писци, међу њима *Wieseler* (Chronologische Synopse) овако протумачише Ћутање Флавијево. Обазриви историчар, колико се год може, избјегава сваку мисао и факт, који би могао и најмање побудити сумњу римских власти у непоколебиву послушност његових саотачаственика.

Овако се даде протумачити н. пр. пристрастан опис очекивања Месије и различити утецај његов на живот јудејског народа.

Сад настаје једна нова и пошљедња тешкоћа из текста св. Луке: „Овај први попис био је за владања Киринова Сиријом."

Историја је јасна и искључује сваку сумњу. Кирин је постао намјесником Сирије по обичном рачунању тек 6. или 7-ме године, дакле није могао водити један попис, који се десио још за живота Иродова, неких 10 година раније. Анахронизам пада у очи.

Рјешавањем ове тешкоће, постале су разне дивергентне системе, чија вредност, по нашем мишљењу, није једнака.

Не можемо потписати „крајње" спомоћно сретство оних, који цио други стих одбацују, као погрјешну глосу једног невјештог духа, која је непримјетно у текст ушла. Кад јеванђелист наводи један попис, који се разликује од оног пописа, што га је Кирин спровео, који и сам познаје (Дјел. Ап. V. 37) за што не спомиње то, ма и једном ријечју, да сачува читаоца од пометње? Ако је овај стих доцнији додатак, за што нема ни једног рукописа без овог стиха? И како је унесен у Вулгату и остале, а да се забуна и не примјети?

Вјештији тумачи текста лањају се граматике, да спасу св. Луку; предлагаху наиме да се чита ἐγένατο πρώτη ἡγεμονέντος мјесто αὕτη ἀπογραφὴ πρώτη ἐγένετο ἡγεμονευόντος. То је и онако старији текст, као што се види из Codex Sinaiticus a, који је M. C. Tischendorf нашао и издао.[1]) Онда би овако преводили: Овај први попис сирпшо се прије него што је Кирин био намјесник Сирије." [Наставиће се.]

[1]) Novum testam. graece ex Sinaitico codice. Lipsiae. 1863.

Српско-прав. основна школа у Сарајеву.*)

— Један прилог за њезину историју. —

[Саопштава.]

Сад се пита, ко је тај „други дацкал," што се овако спомиње 1834.? Тај други даскал био је поп, како стоји на једном листу од 1855. и то по имену *Тодор*, како вели други рачун од исте године. Овај поп Тодор или како пише на другом мјесту „поп даскал" мислим да није зашао сувише далеко у 1836 учитељујући, јер нити га спомиње Калуђерчић икако, нити сам га ја послије игдје више нашао, ма да су од сада вијести о учитељима све чешће. Не знам ко се нашао њему за замјеника. Ваљда ће бити то онај Симеон Тодоровић, што се у Калуђерчића спомиње 1836. године.

О овоме Тодоровићу нашао сам нешто, што се тиче баш њега. У једној библији у музеју старе цркве стоји записано: „Подписа Симеонь Теодоровић дїякь Господина епископа Григорїя владике скопскосавскаго и сарайскаго архипастира месеца Новембрїа 30. 1835. года." Он је сигурно врло кратко учитељевао, ваљда за невољу док се не нађе ко други, јер поп Тодор је примио своју плаћу још за мај 1836., а већ се исте године спомиње као учитељ уз Симу неки *Хранитовић*.

Од сада је школа дуго времена мирна. Њих двојица Симо Поповић и Мићо Хранитовић или Аранитовић служили су Сарајлијама дуг низ година. По разнијем класарскијем биљешкама пратио сам их све до 1854. године.

На овом мјесту намеће ми се, да ријешим једно питање. Ко је читао податке врједнога г. Калуђерчића, а усчита и овај мој посао, опазиће гдје се разилазимо у годинама учитељевања Симе и Миће. Мени није познато одакле је г. Калуђерчић црпео грађу за свој посао, а као што се види није ни он дошао до оних биљежака, којима сам се ја послужио. Па како су моје вијести из првијех деценија XIX. вијека оскудне, тако су његове од 1814. до 1850. С тога и јест у њега изишло скраћено вријеме учитељевања даскала Симе и Миће. У њега започињу они свој рад у сарајевској школи истом 1851. Ја сам међутим нашао, да није тако. Да је његов Симо Матковић (Поповић) онај исти даскал Симо мојих биљежака о томе нема сумње; тако исто његов Мићо Аранитовић (Јовановић) мој Хранитовић или даскал Мићо. Мој даскал Симо спомиње се још у вријеме даскала Ђорђије — године нема — дакле прије Ђорђијева одласка, и то као „Симо Поповичь алити даскал." Како се види иста личност као и Калуђерчићев Симо

*) Види број 1. и 2. за ову годину.

Матковић-Поповић. Додуше мој Хранитовић спомиње се под тијем презименом само једанпут 1836. године, али да је даскал Миће, што се спомиње 1839. иста личност која и Хранитовић, може се слободно закључити по Калуђерчићеву Мићи Аранитовићу-Јовановићу. Разлика је само у годинама. Стога ја према својим биљешкама смијем слободно метнути Симу Матковића-Поповића и Мићу Аранитовића-Јовановића прије 1851. и то Симу најдоцније 1831., а Мићу 1836.

Још ми остаје само да напоменем нешто, што се противи моме успостављеном учитељском двојству. Нашао сам још два учитељска имена уз Мићу и Симу. На једном мјесту 1840. вели се: „по дацкалъ касилй посласмо Яворскй," а на другом мјесту опет 1840.: „дадесмо за челию Александре дацкала що се градила майстерйе гр. 70." Шта је с овом двојицом и како је нијесам могао да ријешим. У времену, гдје има доста вијести о учитељима, њих двојица се спомињу само по једанпут и то у истој години. Да није још за њихова времена чињен покушај са најамничком или послужитељском школом, што их спомиње Калуђерчић.

Одаскалу Сими имам још нешто из времена када је већ престао био учитељевати. 1. децембра 1863. општина опрашта бившем учитељу Сими Матковићу црквени дуг од године 1859. 1318 здравијех цванцика и враћа му кућне тескере и темесуђ. Даље општина парељује црквењем клисарама, да истоме учитељу плаћају 200 гроша на мјесец за то, што ће он за пијевницом издржавати црквено правило. Учитељу се забрањује, да се не смије више тужити. А ово му се све чини из обзира на његово слабо здравље.

* * *

О плаћама учитељским немам много шта рећи: Налази се о томе подоста вијести, али су то већином забиљешке како су учитељи узимали новаца од времена до времена унапријед на рачун своје плаће.

Из XVIII. вијека зна се за плаћу да је 1728. износила годишње 72 гроша, а за Хаџи-Гаврића (1729.—32.) да је примао 100 гроша. Од тога времена па до 1839. не знам ништа поуздано. С тога и нећу да се упуштам у нагађања, тим прије што у Калуђерчића има о томе поузданих података.

Међутим од 1839. па на даље теку подаци обилатије, те имаде и о плаћама по више вијести. Из једнога рачуна од 1839./40. види се како су учитељи Миће и Симо више пута узимали новаца према својој потреби а на рачун своје плаће. Код обадвојице, за свакога напосе, забрана су сва њихова примања и то почевши од децембра

1839. до октобра (код Симе до септембра) 1840. Сума у обадва рачуна износи равно по 720 гроша. Ово сигурно није случај, већ ће то 720 гроша бити њихова годишња плаћа У осталом то је на другом мјесту потврђено, гдје се вели, да је дато Сими и Мићи за сву годину по 720 гроша.

Са овом плаћом учитељи нијесу могли да излазе на крај, те су се почешће тужили опћини. На њихове тужбе опћина је склопила с њима уговор 14. декембра 1840. и повисила им плаћу на 900 гроша. Уједно их обавезује, да не иште више повишице под пријетњом да ће их отпустити из службе.

На ипак ова обавеза није вриједила дуго. Мора да су се учитељи и опет тужили. И то тужење је помогло, јер видимо 1847. гдје примају мјесечно 1200 гроша. Силом прилика нагнана опћина је морала повишавати и даље, што се види по плаћи од 1853., која износи по 1800 гроша.

Овдје морам напоменути нешто, што нијесам могао да разумијем како треба. Од 1835. до 1841. спомињу се неколико пута неки клисарски издаци учитељима за сиромашну дјецу. Шта је са тијем? Учитељи имају своју сталну плаћу, па ипак добијају од клисара мјесечно по 1 грош за свако сиромашно дијете. Јесу ли учитељи уз своју обичну плаћу примали од родитеља за свако дијете још нешто, а црквено-школско представништво давало учитељима за дјецу сиромашнијех родитеља из црквенијех прихода? Овдје ми пада на ум, што сам слушао од старијих људи, како су у вријеме даскала Симе и Мићe родитељи давали учитељу за свако дијете недјељно (можда мјесечно) по грош или цванцику — не сјећам се добро — а дјеца су зими свако јутро носила у школу од куће по једну цјепаницу за огрев.

И ако подаци нијесу такви, да се из њих може видјети јасно и несумњиво, јесу ли учитељи имали увијек сталну плаћу или не, ипак са приличном сигурношћу могу тврдити, да су учитељи имали вазда сталну плаћу од опћине, али *уз опћинску плаћу добивали су учитељи још за свако дијете од родитеља мјесечно нешто у новцу (можда по један грош); за сиромашну дјецу давала је опћина.*

Прије него што завршим споменућу још неке ствари, које се тичу српскијех школа у другијем мјестима. Још 1752. године када су Сарајлије склапале уговор са епископом Пајсијем Лазаревићем, спомињу у 7. тачци како има школа и „ка прочиҳ ҳѳждши мѣста.“

У књизи вјечнијех саландара, што се налази у архиви српске опћине сарајевске, стоји записано име *Аврама Симића бившега учитеља шуланског*, и то под годином 1831.

Године 1836. спомиње се у клисарскијем рачунима старе цркве у Сарајеву, да је дато *„дискалу из(а)дворника* 5 гр. 20 пара.“

У једној књизи сарајевскога кујунџијског еснафа, гдје се налази служба њихову свецу и пасијат (сајет) калфама кад се производјају, стоји на првој страни: „1840. априла 16. ѕ лазе йѿканокйча ѕчйтела тешанскога гр. 57: 20 (пара).“

У Д. Б. Источнику од год. 1895. бр. 3. стр. 117., 118. и 119. имаде чланак о школи у мјесту *Хргоруу*, протопресвитерата бихаћког. Како се види из чланка школа је та постојала 10 година и то од 1840.—1850.

На завршетку да изнесем један рачун, који се тиче школскијех књига. У тефтеру трговачком браће Х. Авакумовића стоји на једном мјесту забиљежено да је један од њих куповао и неке школске књиге, сигурно на рачун сарајевске општине. Рачун гласи овако:

20 часловаца	по фо.	1.24 (кр.)	фо.	28
15 салтира	„ „	1.36 „	„	24
5 месецловаца	„ „	1.36 „	„	8
225 ѥѕкара	шајна крајцара 11 сребра ф. 16.36			

Рачун је из године 1843. На жалост не стоји гдје су књиге купљене. Остала роба купована је у Липиској, а за књиге рекао бих да су узете у Пешти. Тим прије што су наши босански трговци путујући у Беч и Липиску ударили и на Пешту. Овоме као потврда служи то што се на другом мјесту у истом тефтеру а под годином 1845. спомиње изричито Пешта. На овом мјесту забиљежено је још некијех књига, а између њих 210 буквара, 30 часловаца и 11 месецловаца.

И ако баш не спада овамо, али ипак не могу да мимоиђем још једну ствар што сам је нашао у том тефтеру. Тај исти трговац кад је трговачким послом ишао на пут 1846. састао се и с Вуком Караџићем и купио у њега једну пјесмарицу. У рачуну стоји: дадо ѥѕкѕ карачичѣ за єдиѕ пѣсницѣ фор. 1.20. **Влад. Скарић.**

Кратак преглед црквено-школског и просвјетног живота.

У овоземној цркви.

Царско одликовање. Његово ц. и кр. Величанство благоизволело је најмилостивије одликовати *витешким орденом Франца Јосифа I.* протојереја и срп. православног свећеника појничког високопреч. г. *Теодора Јунгића.* Срдачно честитамо!

Св. Тајна исповиједи и причести богословских питомаца у Рељеву. Дана 1. марта т. г. обављена је у српско-православном богословском училишту у Рељеву са наставницима и питомцима св. тајна исповиједи. Сјутра дан на Теодорову суботу 2. марта приступили су наставници и питомци св. тајни причешћа. Св. тајну исповиједи као и тајну св. причешћа обавио је парох сарајевски преч. госп. јереј *Јован Ђокић*.

Исповијед и причешћивање школске младежи у Сарајеву. Уочи Теодорове суботе у петак на литургији пређеосвећених дарова, на Теодорову суботу и у недјељу св. православља приступили су ученици и ученице овдашњих вјероисповиједних и државних основних и виших дјевојачких школа, затим ученици и ученице препарандије, ученици средње техничке, и трговачке школе и државне велике гимназије и други ученици св. тајни исповиједи и причешћа, које су обавиле катихете дотичних завода уз помоћ осталога свештенства. На саму недјељу св. православља причестио се у приличном броју и остали побожни народ у старој и новој цркви.

Цариградска патријаршија.

Одликовање. Његово Величанство краљ Србије Александар I. одликовао је лентом ордена св. Саве Митрополита Јањинског *Григорија*, предсједника мјешовитог савјета васељенске патријаршије.

Његова Светост Јоаким III васељенски патријарх цариградски поднио је у првој синодској сједници од нове године неколико сасма новијех приједлога, који су, у начелу одобрени, раздати члановима Св. Синода ради проучавања. Ти се приједлози односе на: *пост, календар, манастире и установу монаштва као и на сједињење* западне — римокатоличке и протестантских цркава — са православном.

Црква у Далмацији

Закон од 26. јануара 1902. Како „Гласник православне далматинске цркве“ јавља Његово ц. и кр. Ап. Величанство превишњом одлуком од 26. јануара о. г. потврдило је закон, којим се уређују плаће и мировине професора православног богословског завода у Задру.

У краљевини Србији.

Фонд сиромашних ученика Богословије. По одбитку издатка износио је овај фонд капитала 18.452 дин. и 75 пара. У прошлој години утрошио је фонд на помагање сиротих ђака 1675 дин. и 25. пара. Извори су фонда махом приходи од пратњи и парастоса, а поред тога повећава се и приносима и поклонима појединаца, као и улозима добротвора, којих има фонд око двадесет.

У Црној Гори.

Српски примас. Папа Лав XIII. именовао је римокатоличког барског надбискупа Милиновића српским примасом (Primas Serbiae). Овај наслов није никаква новина, јер већ и тридентски сабор спомиње ову титулу барском епископу, а слично томе и ватикански сабор од године 1870. Ово је само историјски наслов без икакве јурисдикције.

У Русији.

Педесетогодишњица свећеничке службе протопресвитера Јована Леонтијевића Јањишева. У почетку ове године прославила је православну руска црква, а с њоме и сав просвијећени руски свијет, 50-годишњи јубилеј свећеничке службе

протопресв. и духовника рускога цара Ј. Л. Јанишева. Име протопресвитера Јанишева чувено је и славно не само у пространој отаџбини његовој, него и далеко преко међа њених, широм цијелога источно-православног, па и римо католичког свијета. Родио се 18. априла 1826. год. у селу Шашкину. Ниже и средње образовање стекао је у калушкоме духовном училишту и семинарији, одакле прије̂ће 1845. год. на петроградску духовну академију, коју сврши 1849. год. са степеном магистра богословља. Због напредне даровитости и спреме задржаше га на академији за доцента. Али ту не остаде дуго. Пошто је послије рукоположења свог за свештеника (30. децембра 1851. године) послан би у руску цркву у Франкфурт на Мајни, па у Висбаден, а 1856. год позваше га опет на петроградски универзитет да предаје богословље, психологију и логику. Но због нарушеног здравља мораде, већ послије двије године, оставити то мјесто, па је до 1864. год. служио као протојерej у руским црквама у Берлину и Висбадену. Ту је имао прилике да улазна у потпуној свјетлости западни свијет и његове чувене и виђене представнике, који тада у богословској литератури воде̂ше главну ријеч. Тада се у мудрој му глави зачела она велика мисао о сједињењу хришћанскога свијета, — мисао, којом се и данас још овај сиједи пастир заноси, која му је за увијек утврдила славу међу источним и западним ученим богословима, поштоваоцима те мисли. Том великом мишљу проникнут, он се живо интересовао за познати онај старокатолички покрет, који је заталасао учени Делингер, сам је главом присуствовао знаменитим бонским конференцијама, на којима је необичном својом спремом репрезентовао цијелу руску цркву и њезину мисао. И не само то. У намјери да упозна и ширу руску публику са природом старокатолицизама, он је превео на руски језик Делингерово дјело: „О одлукама ватиканскога сабора“; „Старокатолички бонски катихизис“ и „Објаву утрехтску“ (ова посљедња штампана у „Церк. Вѣст.“ 1890. год. бр. 45.). Осим тога написао је у ту сврху и више оригиналних чланака. Тако: „Историјски поглед на постепено одјељење западне цркве од православне“ („Христ. Чтеніе“ 1854. год.); „О односу старокатолика према православљу“ (у „Ц В.“ 1890. год. бр. 44—46) и „Мишљења опуномоћених представника православља и старокатолицизма у питању о сједињењу старокат. с православнима“ („Ц. В.“ 1896. год.).

Како је са своје спреме био високо поштован у највишим руским круговима види се из тога, што је од 1864. до 1866. год. катихизовао заручницу престолонаслједникову, садашњу удовицу царицу Марију Фёдоровну све до вјенчања њихова, када буде постављен за ректора у петроградској духовној Академији. Часну али тешку ову службу вршио је пуних седамнаест година (од 27. новембра 1866. до 19. октобра 1883.) на срећу и славу Академије којој је, са тога добротворнога рада свог, и данас дика и понос.

Но судба га је узвисила још на више степене црк. службе. 1883. године именован је за духовника рускога цара и протопресвитера Цркве у зимњем дворцу, на коме се мјесту још и данас налази.

Живот овога корифеја богословске науке руске испуњен је многоструким радом, који се простире на многе гране богословске науке, понајвећ пак на морално богословље. Јанишев се управо може сматрати оцем моралнога богословља у Русији, јер му он „даје научни философски правац, у чему се може такмити и са западном богословском литературом“ (упор. „Срп. Спом.“ 1900. бр. 41). Најважније му је дјело на те области: „Православно христіанское ученіе о нравственности,“ које је издано 1887. год.

Осим побројаних књижевних радова, он је изговорио и много сјајних бесједа. У тим се бесједама огледа изванредан говорнички дар, који умије не само да поучи слушаоце, него да их загрије, до дна душе потресе, па каткад и сузе на очи натјера. Тако када је, приликом атентата на цара, говорио у Исакијевској цркви, сви су се слушаоци у плачу гушили.

Такав је био као проповједник. А као пастир, служитељ Олтара Божјег и церемонијер у вршењу литургијских обреда — равнога му ваљада нема.

Нека је слава пастиру доброме, великоме богослову рускоме, православноме: протопресвитеру Ј. Л. Јанишеву! **С. Нетковић.**

„Православно-Русское Слово“ зове се нов духовни журнал, који је почео ове године излазити у Русији под уредништвом прот. Александра Дернова, свештеника Павла Лахотског и Александра Недеждина. Према програму, који доноси „Странникъ“, задаћа му је с једне стране да послужи духовно-моралним интересима образованога прав. руског друштва, а с друге да буде на помоћи простоме народу у страшној поплави разноврсних лажних учења човјечје премудрости, која иду за тим да поткопају религиозно морални живот његов. До сада су угледала свијета три свеска. **С. Пет.**

Религиозно-философско друштво. У Петрограду се још прошле године, благословом највише духовне власти, конституисало тзв. религиозно-философско друштво, којем је задатак да расправља главна питања из области религије и философије. Чланови су му највиђенији представници руске богословске науке (ректор петроградске духовне Академије епископ Сергије и др.). Прву сједницу имало је ово друштво 29. новембра прошле године, на коју је В. А. Тернавцев држао предавање „О односају интелигенције према Цркви“. **С Пет.**

Становништво Русије по вјери. Централни статистички комитет публиковао је интересно издање а гледе становништва Русије по вјероисповиједима. Тако на основу оног је пописа од год. 1897. има у Русији свега 125.668·000 душа од којих су православни: 87,384.000 или 69,54 процента; старообредника 2,173.000 или 1,72 проц.; римокатолика 11,420.000 или 9,09 проц.; протестаната свега 3,743·000 или 2,98 проц.; осталих Хришћана 1,220·000 или 0·97 проц.; мухамеданаца 13,888·000 или 11,06 проц.; јудеја 5,189·000 или 4,13 проц. и осталих нехришћана 644.000 или 0,51 процената.

Англиканска црква.

Асоцијација за ствари источне цркве. У Лондону је основано такозвана „Асоцијација за ствари источне цркве“. Сврха јој је: рад на зближавању англиканске цркве источно православној. У ту сврху издаје ово друштво и поједине списе. Тако од изданих са том сврхом заслужују особиту пажњу „Историја кипарске цркве“ и „Грчка руководства за црквено учење.“

Крејтон, Весткот и Хол. Англиканска црква у току прошле године смрћу неколико знаменитих епископа својих претрпјела је знатан удар. Тако је у Енглеској умрло чувени епископ лондонски *Крејтон* и епископ дургемски *Весткот* а у Америци епископ *Чарлс Хол*. Епископ Крејтон бијаше чувен и добро познати проповједник и историк. Но још већи удар претрпјела је англиканска црква смрћу епископа Весткота. Као наследник знаменитога Лајтфута он се поглавито одликовао критичким истраживањем и испитивањем текста Новога Завјета. Са проф. Хартом издао је он дјело „Нови Завјет у грчком оригиналу“. На кратко пред

смрт своју издао је свој пошљедњи рад „Lessons from Work, by Dr. Westcott.“ То је скуп његових бесједа и чланака, који нам јасно оцртавају погледе овога ученога епископа на многа питања савременога живота.

На западу.

† **Фрања Ксавер Краус**. Док исток слави јубилеј једнога корифеја свог, дотле се запад завија у црно. На небу западне богословске литературе нестала је за увијек једна сјајна звијезда, чији ће га необични сјај ипак још много и дуго освјетљавати. Умрло је славни историк и археолог професор у универзитету фрајбуршком Фрања Ксавер Краус.

Рођен бјеше 18. септембра 1840. год. у Тријеру. Послије свршених универзитетских наука у Фрајбургу, Бону и Паризу, рукоположи се 1864. године у свећенички чин, па је био 1872. год. ванредни професор црквене историје и археологије у Штрасбургу, а 1878. год. редовни професор црквене историје у Фрајбургу, у којем је својству био све до своје смрти. Као такав развио је необичну дјелатност на пољу црквене историје и археологије. Прелазимо преко његова обилата рада на црквеној историји, у којој је (н. пр. дјелом: „Lehrbuch der Kirchengeschichte“ у три свеска и др.) заузео једно од најугледнијих мјеста, па ћемо бацити летимичан поглед на његове радове из археологије и старе хришћанске умјетности. Ко се латио пера да напише што из простране области старе хришћанске умјетности (иконографије, архетектуре, скулптуре), тај не може ни пером ударити, или бар не може са успјехом посао довршити, а да прије тога не проучи изврсна дјела Краузова по тој струци. Дјела су та по квалитету ремекдјела своје врсте, а по квантитету многобројна. Једно од најинтересантнијих дјела из области хришћанске умјетности јесте његова чувена „Енциклопедија“ (Real-Encyclopädie der christlichen Alterthümer. 1882.—1886. у два свеска) коју је, уз сарадњу других стручњака, уредио и издао и од које је, можемо рећи, више него половину сам написао. Од каквога је то дјело значаја, познато је свакоме, који се интересује за црквену иконографију, или бави њоме. Да је само њу издао, доста би му било да утврди себи угледан положај у књижевности богословској. Али то је само један дио од његова непрегледног рада. И прије и послије ње написао је мноштво научних и ваљаних дјела из те струке. У регистровање, а камо ли у критичко анализовање тијех дјела не мислимо се упуштати, пошто нам ни простор овога листа то не допушта. Споменућемо само неколика важнија дјела те врсте, која имамо при руци, а то су, осим поменуте енциклопедије „Die christliche Kunst in ihren frühesten Aufängen“ (Leipz. 1873.); „Roma sotterranea“ (Freib. in B. II. Aufl. 1879.); „Synchronistische Tabellen zur christl. Kunstgeschichte“ (Freib. in Breisgau, 1880.) и врло опсежно дјело: „Die Geschichte der Christlichen Kunst“ у три дебеле књиге (I. B. I. Abth. 1895.; I. B. II. Abth. 1896. и II. B. I. Abth. 1897.), у којем је изнио историју цјелокупне хришћанске умјетности (сликарства, скулптуре, архитектуре) васколике Цркве хришћанске. Износећи пред читаоце „Источника“ само бљеску скицу Краузова многоструког рада, која је далеко од тога да буде потпуна слика, намјера нам је била да им обновимо успомену на ђенијалнога научника Ф. Кс. Крауса, коме нека је вјечна памет!

С. Петковић.

Старокатолицизам. Прошле године умрло је један од најславнијих радника и вођа старокатолицизма професор *Др. Јосиф Ланген*. Он бијаше чувени црквени историк и један од највећих капацитета у области историје папства. Његово чувено

дјело „Историја римске цркве до папе Инокентија III.“ остаће на свагда знаменитим спомеником дубоке црквено-историјске знаности. Осим тога знаменити су му још и егзегетско-исагогички радови као: „Увод у Н. Завјет“, „Пошљедњи дани живота Исусова“, и „Јудејство у вријеме Христа“. Др. Ј. Ланген родио се у Колину 1837. год. Већином бијаше професором у Бону (од год. 1860—1901.). Године 1870. учествовао је у знаменитом сабору у Риму, на ком је донесен тзв. догмат ватикански. Ланген бијаше противан увођењу тога догмата због чега буде заједно са Рајшем, Кнодтом и др. одлучен од римске цркве архиепископом колинским Мелхерсом. — Од данас живих чувених иницијатера и вођа старокатолицизма вриједни су спомена: минхенски професор и академик *Фридрих;* затим старокатолички швицарски епископ *Херцог;* професор. канониста *Шулте;* свећеник-професор бернског свеучилишта *Е. Мишо*, подједно и уредник знаменитог журнала „Међународни богословски преглед“. Затим млади професор бонског свеучилишта и уредник „На родног старокатоличког листа“ *Гец*, свећеник *Ишка* у Прагу и многи други.

Римокатоличка црква у Угарској.

Автономија угарских римокатолика. *У* првоме броју нашега листа од ове године донијели смо, да је римокатолички конгрес у Будимпешти предузео расправу организационог статута за автономију угарских римокатолика. Сада можемо јавити, да је конгрес недавно установио и довршио статут и поднио га Његовом Величанству на највишу потврду.

Књижевне биљешке.

— *У* задње вријеме опажа се како и грчка литература знатно напредује. Тако су у току прошле двије године угледали свијета неколико важних списа и радова наиме: „Православна симболика“, написао атински професор Месолораса. Затим: „Христологија“ од пентапољског митрополита Нектарија Кефале; па „Јерусалимска црква за пошљедња четири вијека 1517.—1900.“ и многи други. Сви ови радови одликују се дубоким историјским истраживањем као и богатством мисли.

— *У* Атини ће у кратком времену отпочети издавање свих списа св. Јована Златоустог, а под редакцијом Јована Месолораса, професора атинског свеучилишта. Издање ће се учинити на основу свију познатих рукописних као и штампаних текстова.

— Као прилог званичном органу цариградске патријаршије „Ἐκκλησιαστικὴ Ἀλήθεια“ („Црквена истина“) почео је излазити превод познатога трактата преосвештеног Хрисанта „Карактер протестантизма“.

— Папа Лав XIII. назначио је специјалну комисију, којој је ставио у задатак да истражи и прегледа сва она питања, која се тичу критике библијске. Као предсједник комисије биће кардинал Пароки, а помоћници-асистенти (assessores) кардинали Сења (Segna) и Вив (Vives), а секретар Давид Флемин. Осим њих у комисији су још и 11 савјетника (consultores) из свију крајева свијета.

— Изашла је XI. и пошљедња свеска огромнога дјела „Црквенога Рјечника“ (Kirchenlexikon) од *Вецера и Велтеа*. Рад ове двојице знаменитих редактора наставио је и довршио познати научник-богослов Др. Ф. *Кауленн*

Нове књиге и листови.

Гласник православне цркве у краљевини Србији. Орган Архијереског сабора. Година III. Уредник: *Доброслав М. Ковачевић*. Свеска за Јануар. „Гласник“ излази у мјесечним свескама. Цијена за иностранство са поштарином на годину 16 круна. Биоград. Државна штампарија. 1902.

Душа и Бесмртност. Написао Александар *Живановић*, православни свештеник, професор-катихета у кр. средњим заводима осјечким. Отштампано из „Источника“. Цијена 1 круна и 60 потура. Сарајево, Прва српска штампарија Ристе Ј. Савића 1901. Велика осмина. Стр. 151.

О кнезу Павлу Раденовићу. Приложак историји Босне крајем XIV. и почетком XV. вијека. Од *Јована Радонића*. Велика осмина. Стр. 52. Нови Сад 1902. Штампарија српске књижаре Браће М. Поповића. (Отштампано из „Летописа Матице Српске“). Цијена?

Јавне благодарности.

Честити Србин, врли хришћанин и подпредсједник овдашњег црквеног одбора госп. Иле Тодоровић и његова супруга Миша, из чисте хришћанске побожности још у години 1895. даровали су овом св. храму звоно у вриједности од 1000 круна. Тај свој побожни дар умножили су и ове године тиме, што су у грунтовници преписали и овој цркви поклонили 11 комада земље оранице и кошанице у вриједности од 3500 круна. — Као божићни дар дароваше двије цјелиначне иконе праве руске израде и то Христа Спасителя и пресв. Богородице у вриједности 48 круна. О Михољу дану набавише једну сребрну теплоту у вриједности 16 круна.

Потписани у име црквеног одбора и народа ове парохије реченим дародавцима изричу највећу и најсрдачнију благодарност и захвалност на тако родољубивом хришћанском дару.

Још је обадвоје у доброј мужевској снази, те молимо свемогућег Творца, да им строструко плати на тако обилатом дару и испуни њихове давнашње жеље.

Црквени одбор закључио је да им се имена при св. богослужењу на проскомидији спомињу, а послије њихове смрти, да им се имена запишу с поља крај црквених врата, те на поштетку, да им се вјечити спомен чини.

У Пецкој (код Варцар-Вакуфа), 2. фебруара 1902.

За црквени одбор.

Предсједник:
Павле Убавић
свештеник.

Званични огласи.

Српско-православна АЕМ. Конзисторија Дабро-босанска.

Број 92/1902. **Оглас.** 3—3

Јавља се одсутној Марици рођ. Ђурковића, одбјеглој супрузи Симе Крстановића из Травника, да ју је супруг са злонамјерним раскидањем брачне заједнице и прељубом оптужио. Усљед тога позива се одсутна Марица, да се до 15. маја 1902. год. овој конзисторији или часном госп.

Константину Божићу, пароху у Травнику, као своме уреда ради постављеном заступнику тим сигурније пријави, што ће се парница иначе и без ње, а на њену евентуалну штету довршити.

У Сарајеву, 31. јануара 1902.

Српско-православна АЕМ. Конзисторија Дабро-босанска.

Српско-православна АЕМ. Конзисторија Дабро-босанска.

Број 177 ех 1902. 2—3

Оглас.

Јавља се Милану Војводићу, који је прије краткога времена из Беча (Neumarkt Kaserne) негдје у свијет отишао, да га је супруга његова Милка рођ. Ждралића у Сарајеву због злобног напуштања код овога духовнога суда оптужила. Према томе позива се Милан, да се овоме духовноме суду, или своме уреда ради постављеном браниоцу госп. Јовану Зорићу, конзисторијалноме канцелисти у Сарајеву до Ђурђева дне 1902. тим сигурније пријави, што ће се парница иначе на његову могућу штету окончати.

У Сарајеву, 14. фебруара 1902.

Срп.-прав. АЕМ. Конзисторија Дабро-босанска.

Српско-православна АЕМ. Конзисторија Дабро босанска.

Број 229. ех 1902.

Објава

о цијенама црквених књига.

Све црквене књиге, које су до сада штампане у земаљској штампарији у Сарајеву, могу се наручити и добити код земаљског економата и то по овим цијенама:

1.)	Октоих I.	дио	неувезан	круна	20.	увезан	круна 28.
2.)	„ II.	„	„	„	20.	„	„ 28.
3.)	Требник I.	„	„	„	8.	„	„ 12.
4.)	„ II.	„	„	„	8.	„	„ 12.
5.)	Службеник		„	„	14.	„	„ 20.
6.)	Апостол		„	„	20.	„	„ 30.
7.)	Евангелије		„	„	39.	„	„ 69.

Сарајево, 7. марта 1902.

Српско-православна АЕМ. Конзисторија Дабро-босанска.

„Источник" излази два пута и то половином и крајем мјесеца. Цијена је листу на цијелу годину 4 фор. или 8 круна, а на пола године 2 фор. или 4 круне; за стране земље на цијелу годину 5 фор. или 10 круна, а на пола године 2.50 фор. или 5 круна. Учитељима основних школа и ђацима даваће се лист у пола цијене. Претплата се шаље администрацији листа у Сарајево, а рукописи уредништву у Рељево код Сарајева. Рукописи се не враћају.

Прва српска штампарија Ристе Ј. Савића, Сарајево.

КЊИЖЕВНИ ОГЛАС.

Потписана књижара моли све издаваче српских и хрватских листова (политичких, књижевних и свих у опште) и књига, да јој изволе одмах, по изласку дотичне публикације, послати по један примерак под крстоплетом на углед, како би могла вршити даље поруџбине. За публикације које не би даље поручивала, послаће књижара одмах издавачу новац за послати јој примерак. Моле се све редакције српских и хрватских листова, које поруџбину на своје листове нису примиле, да изволе свој лист одмах послати потписаној књижари Postrestante Zemun и да овај књижевни оглас у свом листу прештампају.

Претплата за целу 1902. годину послаће се одмах по пријему листа.

С одл. поштовањем

књижара
за српску и страну литературу
ГЕЦЕ КОНА
Београд.

НАШИМ ПРЕТПЛАТНИЦИМА
И ДУЖНИЦИМА.

Умољавају се п. н. претплатници „Источника,“ да претплату на лист за ову годину обнове и што прије потписаној администрацији пошаљу.

Уједно пак позивамо и опомињемо заостале дужнике, да свој дуг такође што прије измире.

Коме од претплатника фале поједини бројеви листа од прошле године, намиримо.

Сарајево, у марту 1902.

Администрација
„ИСТОЧНИКА“.

F 4 I 118

ИСТОЧНИК.

ДУХОВНИ ЛИСТ

ЗА ЦРКВЕНО-ПРОСВЈЕТНЕ ПОТРЕБЕ СРПСКО-ПРАВОСЛАВНОГ СВЕШТЕНСТВА И НАРОДА У БОСНИ И ХЕРЦЕГОВИНИ.

ВЛАСНИК:

ЊИХОВА ВИСОКОПРЕОСВЈЕШТЕНСТВА СРПСКО-ПРАВОСЛАВНИ Б - Х АРХИЈЕРЕЈИ.

УРЕДНИК: сивћел **ИЛАРИОН РАДОНИЋ**, проф. богословије.

ГОД XVI. 31. МАРТА 1902. БР. 6.

Садржина:

Званично. — Мјешовати брак у православној цркви. — Живот Исуса Христа насликан у старозавјетним прототипима Његовим. — Свједочанство пред судом науке и Хришћанства. — Проповијед на Недјељу св. Православља. — Кратак преглед црквено-школског и просвјетног живота. — Разно. — Јавне захвале. Званични огласи.

САРАЈЕВО

ПРВА СРПСКА ШТАМПАРИЈА РИСТЕ Ј. САВИЋА.

ИСТОЧНИК.

ДУХОВНИ ЛИСТ

ЗА ЦРКВЕНО-ПРОСВЈЕТНЕ ПОТРЕБЕ СРПСКО-ПРАВОСЛАВНОГ СВЕШТЕНСТВА И НАРОДА У БОСНИ И ХЕРЦЕГОВИНИ.

Год. XVI. Сарајево, 31. Марта 1902. Бр. 6.

ВЛАСНИК:
ЊИХОВА ВИСОКОПРЕОСВЕШТЕНСТВА СРПСКО-ПРАВОСЛАВНИ БОСАНСКО-ХЕРЦЕГОВАЧКИ **АРХИЈЕРЕЈИ.**

УРЕДНИК: свшеј. **ИЛАРИОН РАДОНИЋ**, професор богословије.

ЗВАНИЧНО.

Рукоположење. Његово Високопреосвештенство АЕ. и Митрополит Херцеговачко-Захумски Господин *Серафим* благоизволјело је дана 25. и 27. дец. 1901. год. свршеног богослова и учитеља срп. основне школе у Чајничу *Јована В. Јовановића* рукоположити за ђакона односно пресвитера. Исти је постављен за пароха у Чајничу.

НЕЗВАНИЧНО.

Мјешовити брак у православној цркви.

— Јереј **Димитрије Јанковић**, конзист. савјетник. —

[Сарајево.]

[Наставак.]

Падом Цариграда сјешњена је православна црква на Истоку већма него икад. Но док је с једне стране изгубила наслон у православној држави, дотле јој је с друге стране остало, да се не обзире на политичке и друге какве интересе, већ да суди и пресуђује по канонима онако, како су то једино позвани тумачи канона, управитељи цркве, архипастири, а не политичке околности за сходно нашли.

Тако је било у XV.—XVII. вијеку. Црквена дисциплина била је у рукама источних јерархâ, и они су се с њом и у најтежим часовима искушења обазриво и у духу православне цркве, по савјести користили. Држећи се канона и номоканона забрањивали су бракове

са припадницима западне цркве, односно допуштали такве бракове, али под условом, да се иновјерна странка обрати.

Када су разне злоупотребе црквене дисциплине на западу Лутеров покрет изазвале, морала је са припадницима те и осталих јереси, које су из ње потекле, и православна црква рачунати Но са протестантима ишло је доста лако. Држећи се поред светог писма и светог предања, и учећи да је прав. вјера Богом откривена, да је Оснивалац цркве седам тајана установио, а не двије, да човјек са слободном вољом у корист спасења може располагати, те да му спасење или пропаст у првом реду од њега зависи, учећи, да свештеници код господа посредују за нас: одлучно је осудила погрјешно учење протестантских секташа, који изложене а и друге догмате православне вјере, одбацују. Осудивши на помјесним синодима XVII. вијека Лутера, Калвина, Цвинглија и остале самозване апостоле протестантизма одлучно је забранила вјернима, да са протестантима као јеретицима у брак ступају. Но док је та забрана на Истоку, гдје је црква у то вријеме заиста у врло жалосним приликама била, и поред оскудице потпуне слободе црквенога живота постојала и постоји: дотле је слободна црква у Русији на захтјев Петра Великог морала попустити. Када је наиме Петар шведскога краља Карла XII. на Пултави побједио, заробио је мноштво Шведаца, које је у пустим крајевима своје царевине населио. Да би се тај стран елемената што прије претопио, нареди синоду, да из државних обзира допусти брак Шведима — протестантима — са православним рускињама. Синод се из дужне лојалности одазове овој жељи царевој, те расположи, да ће се у напредак толерирати бракови са Хришћанима, иновјерцима, дакле и са протестантима, али под условом, да такви брак има православни свештеник благословити, да сва дјеца из тијех бракова православној вјери припадају, и да иновјерац не смије вјерском васпитању дјеце сметати.[1])

Из руске цркве прешла је ова пракса у остале автокефалне цркве с тијем, да се канонска одређења уколико државних закона о оваким браковима нема, најтачније имају набљудавати.

Из досад наведенога излази, да је мјешовити брак у православној цркви свагда само толериран био, да је спољашњим околностима изазват а не добровољним пристајањем цркве, и да га црква само за то трпи, што јој то економија њена налаже.

Брак вјерних са некрштенима апсолутно је забрањен; а ако се против забране склопи, сматра се, да је ништав; свештеник, који би такав брак благословио, везао би Христа са Велијаром, те заслужује

[1]) Нечаевъ: Практ. руков. для священнослуж. Изд. VI. стр. 239.

казну свргнућа, а вјерни који у такво сажиће ступа, има бити одлучен.

Брак са јеретицима забрањен је; ако се ипак склопи, не вриједи. Са шизматицима — пошто изричне забране нема — дозвољено је у брак ступити, али само по снисходљивости цркве, и под условом, да дјеца припадну православној вјери.

Специјално са римокатолицима и протестантима — осим Истока — допуштају се бракови у свима помјесним црквама, које су у иновјерној држави. Ну та толеранција није из саме цркве потекла, већ је дошла споља, изван цркве, која не мијења, нити може мијењати свога учења, односно мишљење о припадницима поменутих вјерских задруга. И кад трпи такве бракове, она то чини највише због тога, што је увјерена, да ће молећи се сваким даном за соединење вѣры, и о соединенїи всѣхъ дочекати то сједињење **у духу православља.**

Као што је поменуто, на Истоку, ма да је црква не само у иновјерној, већ чак у нехришћанској држави, такозване толеранције нема. Брак са римокатолицима исто као и са протестантима у опће је забрањен са разлога, што је црква таквој брачној заједници противна као што се то јасно види из 72. правила трулског сабора.

У црквама, које су у православним државама није свуда једнака пракса. Једнакост је у општој дозволи, али је разлика у извађању. Тако у Србији, у прва времена автокефалности цркве био је мјешовити брак забрањен, као што се то види из 82. члапка Душановог законика: „И ако се наиде полѣвѣрьць оузмь хрістіанїцѣ, ако ѣалюби да се крьсти оу Хрістіаньство; ако ли се не крьсти, да мѣ се оузмѣ жена и дѣца и да имь дан дѣль wть коукне, а wнь да се иждене“[1]) Ова забрана важила је и доцније, када је српска држава изгубила своју политичку самосталност, и тек послије, ослобођења издало је државно законодавство дозволу, да православни вјерни са римокатолицима и протестантима у брак ступати могу. Разумије се, да је имало законодавство обзира на православну — владајућу вјеру, те је мјешовите бракове сходно одредбама напријед поменутог руског синода од 1719. од тога условило, да брак благосиља православни свештеник, и да подмладак припадне православној цркви, која је у бракоразводним парницама надлежна. Ово је расположење донесено уз претходно саслушање сабора архијерејског и уз санкционисање истог, ушљед чега добило је силу номоканона. Издато је 9. септ. 1853.

У Црној Гори допуштени су мјешовити бракови са иновјерним хришћанима тек од најновијега доба.

[1]) С. Новаковић: Законик С. Душана. Стр. 24.

У Грчкој су такође тек од XIX. вијека почевши дозвољени. Управо било је и дотле случајева, а нарочито од рата за ослобођење. — Дана 10. августа 1861. добио је највишу санкцију закон о мјешовитим браковима, којега је државна власт без сутицаја надлежне црквене власти донијела. Ма да је тим законом православна вјера потпуно заштићена била, ипак су архијереји отачанске цркве устали против њега наглашујући да је држава ненадлежна такви закон донијети. Протест је успио у толико, што је поменути закон новим законом од 23. октобра 1861. године број ξδ (64.) ван крјепости стављен. Међутим тај нови закон 1. својим чланком ипак допушта мјешовите бракове са инославним хришћанима уз напомјену, да се такви бракови само обзиром на постојеће норме православне цркве могу склопити,[1]) одакле излази, да се за сваки мјешовити брак има архијерејска дозвола тражити.

У Румунској до сједињења Молдавије и Влашке (1859.) важили су општи прописи и пракса источне цркве. Ну од како је и румунска црква постала автокефална, уз архијерејску диспензацију и уз превагу православне стране допушта се склапање смијешаних бракова.

У Бугарској, пошто њена црквена самосталност још није призната, вала да важи пракса цариградске црквене области.

У Русији, као што је напријед речено, из државних интереса допустио је збор архијереја још 1719. односно 23. јуна 1721. да се мјешовити бракови склапају. Међутим дозвола светога синода иде потпуно у прилог православља, тако да је интерес цркве најтачније очуван. 18. авг. 1721. издао је св. синод „посланіе къ православнымъ о безпрепятственномъ ихъ вступленіи въ бракъ съ иновѣрцами“ у којој посланици вели, да брак вјерног мужа са женом иновјерном није сам по себи нечист, или богумрзак; и ако црква такви брак и забрањује, не забрањује га безусловно, као да би сам собом био против закона, већ га забрањује, да би спречио очајне посљедице, које такви брак пратити могу, а нарочито, да би спречио могућност, да се вјерни не обрати „вловѣрїю невѣрнаго или иновѣрнаго своего подружїя.“[2]) Исти је закон потврдио и цар Никола I. указом од 20. августа 1831. — Примјетити се мора, да допуштајући бракове са иновјерцима црква у Русији одлучно забрањује брак са расколницима.

У Карловачкој митрополији црква је била увијек пасивна. Ма да је њен положај разним привилегијама нормиран био, историја доказује, колику је борбу црква морала издржати са владајућом вјером

[1]) Zhishmann: Eherecht 558.

[2]) Нечаевъ: Практич. руковод для священнослуж. 240.

римокатоличком. Та борба најјаснije свједочи, да је православље у Угарској и поред васколиких привилегија само толерирано било. Додуше та је борба имала ту добру страну, да су мјешовити бракови били посве забрањени јер нити их је православна црква допуштала, нити римокатоличка држава трпјела. Тек цар Јосиф II. са познатим својим толеранцпатентом од 1781. године дао је први импулс попуштању, те се с правом може рећи, да је суврeмено попуштање цркве у карловачкој митрополији споља потекло. Данашњим даном дозвољени су мјешовити бракови између православних и припадника западне цркве и њених реформатора; но у ужој Угарској одузета је цркви свака власт у погледу дјеце из таквијех бракова, пошто се реверси без икаквог сутјецаја цркве издају. У њеким епархијама не тражи се ни архијерејска дозвола за благослављање таквога брака.

Буковинска митрополија толерира мјешовите бракове, пошто је држава у своје руке узела судство у брачним споровима. Сибињска митрополија налазећи се у ужој Угарској такођер не чини нити може да тражи реверс од брачника, којима у смислу државног закона до добре воље стоји, хоће ли на свој тзв. грађански брак благослов цркве замолити.

Мора се још споменути забрана мјешовитога брака за клирике, која има сасвијем обратну судбину, него ли остале забране. Јер док су остале забране под разним утицајима помало изгубиле своју оштрину, дотле је ова забрана у току времена свагда остала нетакнута. Како је већ у Мојсијевом Законодавству постојала Забрана мјешовитога брака за левите, за које је прописано, да се „дјевојком из народа својега“ имају односно могу оженити (Лев. XXI. 14., и Језек. XXXXIV. 22.) сасвијем је природно, да је ета забрана и у хришћанство прешла.

36. картагински канон шта више и то захтјева, да сви домаћи свештенички кандидата морају бити православни хришћани. Но како је поводом мјешовитих бракова било доста случајева, да су неправославни отац или мати рађали православне синове: то се овима, ако су само сва остала физична, духовна и друштвена својства имали, без обзира на вјероисповијед родитеља није ускраћивало, да приме руко полагање. Ограничење ни данашњим даном се не простире на усходеће и споредне, већ само на низходеће рођаке по крви и на супругу клирика, јер трулски 14., лаодикијски 10. и картагински 21. канон наријеком захтјевају, да супруга и дјеца клирика буду православне вјере. При том нипшта не смијета, да се клирик са покрштеном иновјерком ожени, но у том случају ова мора још прије обручења прећи у православље.

[Наставиће се.]

Живот Исуса Христа

насликан у старозавјетним прототипима Његовим.

(Цртица из иконографије.)

— Сава Петковић. —

[Рељево.]

[Наставак.]

Ноје у ковчегу јесте слика онога, који се у Цркви спасава. Али, као нови родоначеоник човјечанства, он је уједно и прототип Исуса Христа. Као што је Ноје тјелесни родоначеоник новога човјечанства, тако је и Христос духовни родоначеоник новога рода, набрано. царскаго свештенија. Ноје је био једини праведник у тадањем свијету, и Христос је био такав још у далеко већој мјери. Ноје је проповиједао својим савременицима покајање и прорицао им пропаст свијета страшнијем потопом, и Христос је проповиједао покајање и прорицао страшан суд Божји на свршетку свијета. Ноје је саградио ковчег да спасе себе и своје, Христос је основао Цркву да спасе вјерне. Па као што је Ноје спасао своје дрветом (лађом) и водом, тако је и Христос дрветом крста и водом, која је са крвљу из ребра Његова потекла, спасао Своје вјерне, који се и данас још препорађају у води крштења.[1] На ту мисао, на крст и на распетога Господа, потсјећају нас већ крстовидно подигнуте руке Ноjеве, који је такође, као и сви старозавјетни праведници, прожет био чврстом вјером у будућега Искупитеља и Спаситеља свијета. Али нас највећма потсјећа на то рељеф једнога саркофага, гдје Ноје прима маслинову гранчицу од голуба, који сједи на *дрвету* без грања и лишћа.[2] Дрво је символ дрвета које је послужило као оруђе спасења. Исти значај може имати и оно дрво на другом саркофагу, које стоји у самоме ковчегу мјесто Ноја,[3] или крма на лађи пророка Јоне (прототип страдања и васкрсења Христова), која је поред Ноја изображена на једноме саркофагу и на којој сједи голуб.[4]

То су најважнији споменици старе хришћанске вјештине, који приказују Ноја како се сам са својима спасао у ковчегу приликом страшне пропасти савременога му човјечанства и који уједно у њему изражавају мисао о Исусу Христу. Од споменика пак, који приказују посљедњи моменат у историји овога страшног догађаја: захвалност

[1] *Justin.* Dial. c. Tryph.; *Joan. Damasc.* Hom. de Sabb. cf. Real-Encycl. II. 501.

[2] Христофоръ, op. cit. стр 208.

[3] Ibid. стр. 208.

[4] Ibid. стр. 209.

Ноjеву и принашање жртве Богу који га је од свеопће пропасти спасао, споминье учени Христофор[1]) само један фрагменат барељефа, гдје су изображени Ноје и три сина његова, како стоје, са подигнутим према небу рукама и очима пред жртвеником из којег се виje пламен, и приносе Богу жртву. И у тој слици лежи идеја о Исусу Христу. Као што је Ноје послије потопа принио Богу жртву захвалницу којом је приликом Бог склопио завјет с њим, тако је и Исус Христос принио на жртву Себе Самога којом је приликом Бог склопио нови, вјечни завјет са вјернима Његовим.

IV.

Жртва Аврамова.

Жртва Аврамова — слика Крсне Жртве. Исак — прототип Исуса Христа. Спремање за жртву. Принашање жртве. Захвалност Богу.

Од оних осам личности, које су се приликом страшнога потопа спасле у Ноjеву ковчегу, размножио се је род људски. Дабогме да нијесу били и остали сви као што је био други родоначеоник њихов, него да су неки скренули са правога пута који им је Бог обиљежио, и повукли за собом на странпутицу и друге. Тако је гријех оживјео у човјечанству и запријетио пропашћу. Да не би пак опет дошло до коначне пропасти новога рода људскога, да се не би Створитељ његов огријешио о обећање Своје Ноју[2]) и да би се могло испунити обећање Његово изречено још у рају,[3]) изабра Бог између савременога грјешног свијета једнога човјека Аврама, *од кога ће учинити велики народ и у којем ће бити благословена сва племена на земљи.*[4]) Тако постаје Аврам трећи родоначеоник новога рода људскога — народа изабраног, с којим Бог ступа у најтјешњу свезу, у непосредни одношај, којега, као премудри Вођ, руководи и води по свима трновитим и испреплетеним путевима у животу његову, кроз дуги низ вијекова све до *оне пуноће времена*,[5]) када се испунило обећање Божје о спасоносноме сјемену женином.

Појав Аврама обиљежава епоху у историји економије човјечјег спасења. Није ни чудо онда, што се васколика стара хришћанска вјештина многоструко занимала њиме и приказивала у разним фазама главније догађаје из живота његова, уносећи у њих по коју богослов-

[1]) Ibid. стр. 207.
[2]) I. Мојс. 8, 21, 22.
[3]) Ibid. 3, 15.
[4]) Ibid. 12, 2, 3.
[5]) Галат. 4, 4.

ску мисао и дајући им хришћански, религијозни смисао и значај. Такав важан догађај из живота Аврамова, којег сретамо на многобројним старим споменицима, јесте жртва Аврамова. Аврам приноси, по жељи Божјој, на жртву Богу јединца свог Исака, којег је тек у дубокој старости од Бога измолио. Какав страшан удар за родитељско срце! Због таквог трагичког мотива овај је догађај и привлачио на се пажњу књижевности[1]) и умјетности хришћанске. Но с тијем је био спојен и виши религијозни смисао, који налажаху стари хришћани у Аврамовој жртви. Жртва Аврамова је слика спасоносне жртве Христове на крсту. Такав значај добила је по Исаку, који је требао бити принешен на жртву по примјеру Исуса Христа, због чега се и сматра прототипом Његовим. Као што је Бог обећао Исака Аврааму, тако је обећао и Исуса Христа још прародитељима у рају. Исак је био мили син, јединац у оца, Христос је био такође јединородни Син Божји,[2]) *љубазни син* Његов *који му је по вољи.*[3]) Исак је био послушан своме оцу, из послушности се дао свезати и стрпљиво пшчекивао смртни удар; Христос је такође био послушан Оцу Свом[4],) *јер је и с неба сишао не да чини вољу Своју, него вољу Оца који Га је послао*[5]); из послушности те дао се одвести *као јагње на заклање и као овца пријема пред онијем који је стриже, није отворио уста својих,*[6]) и такав је био и остао *све до смрти, смрти крсне.*[7]) Исак се са дрвима на плећима пењао на Морију, Христос се са дрветом крстом пењао на Голготу. Али Исак ипак није био погубљен зато, што је он био тек праслика Онога, који ће умстину бити погубљен, што његова смрт не би била искупна и спасоносна за грјешно човјечанство. Исак је најзад — ушљед чуднога узвика анђеоскога — сишао са Морије пун живота и благослова; Христос је — ушљед још чудније васкрсења — изишао из гроба, пун живота, славе и величанства.[8])

[Свршиће се.]

---

[1]) Св. Григорије Ниски у своме спису: „De Deitate Filii et Spiritus Sancti“ пише, да би му увијек суве грнуле на очи, када би посматрао слику, гдје је ријечима тако паразито приказала Исака како клечи пред жртвеником са свезаним одострag рукама, и оца како са разбарушеном косом и свуштеном главом гледа сину у лице и већ замахнуо ножем на њега, када га глас с неба задржа од тога. Cf. *Христобоуъ*, о с. стр. 211. 212.

[2]) Јов. 3, 13. 16. 18. и др.

[3]) Мат. 3, 17.

[4]) Јевр. 10, 5—7 и др.

[5]) Јов. 6, 38. упор. Лук. 22, 42.

[6]) Исаија 53, 7.

[7]) Филиб. 2, 6—8.

[8]) Сравни: *G. Ott*, о. с. S. 193; *Knecht*, о. с. S. 109—110.

Спиритизам

пред судом науке и Хришћанства.

— Написао **М. Вержболовичъ.** —

(Наставак)

Природна је ствар, да тако необичне појаве, ма каква била њихова реалност, објективна или субјективна, нијесу могле остати без објашњавања и изазвале су читав низ хипотеза и теорија. Ми ћемо узети у обзир само оне теорије, које стоје на првом мјесту у научном погледу, које су означене авторитетним именима учењака: Целнера, Перти-ја, Фихте-а мл. и Карпентера и излучићемо из њих, што је најбитније.

Лајпцишки математичар и астрофизичар Целнер гледао је, да објасни медијумске појаве потанко развијеном теоријом „о четвртој димензији" у простору. Суштина његових назора је ово: овај свијет, који нас окружава, ми престављамо да постоји у простору. У овоме пошљедњем ми смо до сад знали само за три димензије-сагласно са три форме бића: црте, равнине и тијела. Но ове три димензије одговарају само једном дијелу апсолутног простора, који мора да има четири или више димензија. Ако ми за њих не знамо, то је једино због тога, што се за свако биће по самој природи његовој могу замислити само њему својствене димензије. И тако на мисао о четвртој димензији наводе нас многе појаве у просторним тјелесима, које се не могу објаснити. Тако у простору са три димензије има тјелеса која, будући за ум исто, наочигледно су толико различна међу собом, да се једно мјесто другога не може узети: десна и лијева рука, симетричне просторне фигуре, као објекат и његова рефлексија на огледалу и т. сл. Појаве симетрије тјелеса не могу се објаснити са тачке гледишта трију димензија простора, као што се не може објаснити са тачке гледишта дводимензијалног пространства симетрија равнина. Као што се за наочигледну преставу идентичности симетричних плоских фигура иште познанство са процесом обртања помоћу треће димензије, тако се за то исто односно симетрије тродимензијалних тјелеса мора признати четврта димензија. Кад имамо преставу о четвртој димензији, ми лако схваћамо такове појаве, као што су: завезивање и развезивање узала на нити без крајева — са запечаћеним крајевима, — пипчелавање материјалних предмета, пролажење једних предмета кроз друге, остављање прстена у ланац.

За то је достатно просто извраћање предмета и привремено премјештање истих у четврту димензију. Целнер гледа, да наочи-

гледно престави ствар помоћу фикције дводимензијалног бића. Као што би ми за таково биће могли учинити предмет невидљивим за нас преносећи га у четврту димензију или уклањајући предмет из затвореног простора кроз (врата) отвор четврте димензије. Као што дводимензијално биће, непознато са трећом димензијом, не би могло развезати петљи сличног заплета у обичном узлу, тако ни ми не можемо разријешити узла на нити без крајева — са запечаћеним крајевима, — дочим ово не даје никаква труда разумним бићима, која су насељена у четвртој димензији простора. Остајући за нас невидљиви они могу премјештати предмете у четврту димензију и произвађати све тајанствене појаве.

Знаменити штутгартски философ Фихте мл. за агенте шпиритистичких појава држао је душе умрлих, које улазећи у загробни свијет са најтањим „унутарњим тијелом“ могу као чулно јављати нам се и дјелујући на спољашњи свијет производити необичне физичке појаве, које су почињене неиспитаним још законима динамико-спиритуалистичке физике.

Бернски професор М. Перти, који је изучио спиритизам у свима његовим формама, објашњавао је већи дио физичких феномена, као: мицање столица и намјештаја, дизање тешких предмета и т. сл. чаробним (мађичним) силама самога медијума и оних, који присуствују на сеанси. Мађично узбуђење излазећи из унутарње суштине човјека дјелује на унутарњу етирну суштину тијела. Под утјецајем ових сила људи могу производити различите оптичке и акустичке појаве. Ипак, по мишљењу Пертија, не објашњавају се све појаве силама медијума; многе од њих произвађају се духовним бићима; душама умрлих и демонима — већим дијелом првима. Не гледајући на често општење с нама душе умрлих не могу ипак помоћи нам, да докучимо научне истине јер им је тешко стати на становиште живих људи и наћи адекватне мислима за нас појатне изразе.

Одлични преставник спиритизма Алан Кардек све без разлике медијумске појаве објашњава дјеловањем духова, уз услов, да мора бити увијек присутан медијум као посредник код произвађања појава од духова.

Подвргавајући анализи предложене хипотезе опажамо на њима битне недостатке. Прије свега, хипотеза Целнерова, по суштини својој трансцедентална, није оправдана опитом. Опит нам показује, да сваки моментано угледни утисак преставља се тродимензијалним — сходно природи тјелеса. При томе, ако он не би био адекватан реалноме бићу, то би се неслагање њихово лако открило помоћу научних средстава.

Научна анализа просторних утисака са своје стране показује нам, да су ту знаци трију димензија простора, и не даје никаквог трага елемената, који су својствени четвртој димензији. Сама дозвола мисли о четвртој димензији изазивље читав низ недоумица.

Тако би прије свега сумњиво било, да свијет ограничен многомјерним простором даје утиске само у својој тродимензијалности. Непоњатно је још, за што предмети прелазећи у четврту димензију, морају изгубити особине осталих димензија и постати невидљиви нама, тим више, што предмет не може са свим изаћи из плосне димензије. Све димензије, које тијело има, морају га пратити и у четврту димензију; по томе је немогуће, да предмет са свим нестане. На пошљетку са свим самовољна претпоставка о реалности неизмјерног простора, који би био насељен исто таковим, а при том духовним бићима, једнако је неоснована, како са психолошког гледишта, тако и са стране практичне примјене њезине. У истину духови, ако ћемо да не уносимо у појам о њима противуријечја, не могу подлежати у свом суштаствованју просторним условима; уз то као неспособни по својој ограничености за дјеловање у даљину они очевидно морају оставити четврту димензију, да би дјеловали у границама тродимензијалнога простора. Но тада је и сама хипотеза о четвртој димензији са свим излишна. Није с горега такођер споменути, да су и сами спирити често против тога, да се унесе у наше гледиште на простор престави о четвртој димензији. Тако, по мишљењу М. Пертија, појмом о четвртој димензији не могу се објаснити такове појаве, свирање у музикалне инструменте, завезивање узлова у затвореној просторији, материјализација духова, њихов говор, писање и т. сл. Осим тога непристрасни учени испитивач Фехнер, који је са Целпером заједно присуствовао на сеансама Следа, изјавио је, да хипотеза о четвртој димензији није доказана „ни емпирички ни априорно“ и да није ни најмање достатна за објашњење спиритистичких феномена. Даље, поводом хипотеза Фихтеа мл., Пертија и Кардека, који су објашњавали спиритистичке феномене дјеловањем душа умрлих, рађа се питање: могу ли душе производити физичке појаве? По убјеђењу авторитативних психолога (Улрици и др.) уплив душе као чисто духовнога бића на физички свијет могућ је само под условом, да она заједно са тијелом дјелује. Обзиром на ово спирити су принуђени, да држе, да је душа одјевена најтањом одјећом, коју су они назвали „периспритом“. Но у овом случају самовољно се нарушава и сами принцип духовности душе; с друге стране остаје са свим непоњатно, за што и како се тај перисприт претвара код материјализације духова у грубо-чулни

облик са свима својствима тјелесности, а не остаје у сопственом облику. Фихте мл. труди се, да уклони ту тешкоћу ученьем о души „која ствара себи тијело," и помоћу њега дјелује на спољашњи свијет. Но мисли о стварајућој способности душе, која служи као основни принцип његове психологије, није он доказао и није толико аргументирао да би се на њој могло основати објашњење спиритистичких појава. Уз то хипотеза Фихтеа мл. не хармонира ни са основним назорима спирита. Ови допуштају, да је у духова таква способност за усавршавање, да се њихова материјална одјећа може постепено танчити дотле, да потпуно нестане знаци материјалности. Но у таком случају, што је дух виши и савршенији, то је ограниченије његово дјеловање на спољашњи свијет — а тим је он слабији.

Обзиром на ово многи спирити са Пертијем на челу принуђени су били, да се сагласе, да спиритистички феномени могу бити произвађани само од нижих духова; а сам Фихте морао је признати, да питање о учешћу духова у чулним феноменима остаје неријешено. У опште основни назори спиритизма противурјече правом појму о духу и позитивним датима психологије.

[Наставиће се.]

Проповиједь на Недјељу св. Православља.

(О цркви и православљу и спасењу кроз цркву)

говорио у св. Саборној цркви сарајевској јеромонах **Владимир Боберић**, катихета државне велике гимназије.

И послије дане слободе од власти и империје, и послије оног кратког уживања слободице, коју уживаху хришћани, пошто чуше радосне и утјешне ријечи: „Слободно је, да и вас буде!" — морала је црква проћи још кроз много искушења. Борбе је било много и споља од спољашњих непријатеља и изнутра од унутрашњих. Неким византијским владарима прохтјело се на политичких зар обзира уклањати свете иконе из цркве и забрањивати поштовање икона било којим начином. Опустјеше храмови. И поглед на опустјеле храмове мора да је био т. рет празном срцу вјерних хришћана. Узаман су биле молбе предстојника црквених, узалуд вапај хришћана. Неумитни цар Лав III. Исаврјанин жестоко је почео рат против икона, што је још жешће наставио његов наљедник Константин V. Копроним. Забранивши поштовање икона и изгонивши их из цркве окруто је казнио свакога, који се наредби његовој противио. Поворка монаха пала је

као мученичка жртва за свето православље. Тек за владе царице Ирине наступило је било повољније вријеме. По наговору царичином патријарх Тарасије сазове VII. васељенски сабор 787. год., на коме се темељито претресло питање о поштовању икона. Из старих књига отачанских и из саме библије дознало се, да се поштовање икона не противи вјери. Иконе треба поштовати, одредио је сабор, само са том напоменом, да сва почаст, која се одаје икони, не односи се на оно градиво, од чега је икона, него на оно свето и блажено лице, које је за живота онакав лик носило, како га икона претставља. Но иза кратког примирја за цара Лава V. Јерменина борба против икона поче изнова. Братство манастира Студиона у Цариграду највише је страдало, јер је настојатељ његов отворено стао на страну поштовача икона. Црква је и опет узбуњена била. Биченање, тавница и прогонство чекало је свакога, који је отворено поштовао иконе. Неке су необичним и суровим начином приморавали, да се одреку поштовања икона. Ударили су им на лице и чело усијаним гвожђем жигове, ишарали су им образе, жигосали су их. Али храбри и неустрашиви за св. православље исповједници ови претрпјеше муке, али спасоше цркву, и православље опет одржа побједу. Царица Теодора поново унесе иконе у цркву, и свечано у слави провесоше са св. иконама литију кроз град 842. год. баш на данашњи дан. И од тада слави се у свакој години прва недјеља ускршњега поста под именом недјеља св. православља.

Данас је недјеља св. православља.

Црква се облачи у свечано рухо, да у радосним пјесмама и пријатном духовном расположењу прослави необичну славу: побједу над невјерством и јересима. Не осјећате ли зар радост ту? Нијесте ли зар и ви са црквом својом слили своје радосне осјећаје при погледу свечаности ове? Јер и црква данас сија од сјаја и узвишености, и свети дуси светитељâ и Богомајке, чије ликове носе ове свете иконе на иконостасу, радосно нас погледују и свечаније благосиљају. А Тријични Бог шаље цркви својој благодат и снагу за одржање. Погледајте данас св. иконе ове, и дивни одсјај светих ликова ових причаће вам о радости данашњој. Необично је славље ово, јер пријатна је радост послије туге, дивна је слобода послије ропства, благословен мир послије прогонства и борбе.

Необична је и служба данашњега дана. Данас св. црква православна са благословом помиње вјерна чеда своја, а предаје анатеми и проклетству све оне, који од недара њених отпадоше или се не постараше бити у заједници њеној. И на озбиљном овом тренутку,

гдје за многога један часак само значи у будућности његовој вјечност, хоћу да вам говорим о св. цркви и православљу, желећи вам

1. разјаснити, зашто је Господ цркву и православље у њој основао; и

2. доказати потребу сваког човјека, да буде члан те цркве, ако хоће да се спасе. Дакле:

У име Оца и Сина и Светога Духа!

I. Богу љубазни! Још при створењу свијета Богу се изволело створити на свијету разумне и слободне духовне створове, који ће моћи духом својим са Богом опћити. Премилостивом Творцу је мило било, да га живи људи хвале и величају за доброчинства Његова, па им је створио лијеп и красан рај, камо је увео прве људе предавши им сву власт над земљом. Дао им је богату природу са свима њеним чарима, да је уживају. Пружао им је свемоћну своју руку, а од људи је захтјевао, да га хвале и величају, да му служе и буду му послушни, и у том нађу своје лијепо уживање. То служење човјека Богу зове се *прва црква, црква у рају* Но несрећним искушењем први људи не употребише слободу на корист, но на штету своју. Наши прародитељи сагријешише, падоше у гријех, за којим су по саме њих, а и по нас све као потомство њихово наступиле страшне и ужасне посљедице: губитак блаженства рајског, повриједа тјелесне и духовне природе и проклетство за непослушност и увриједу, коју су први људи Богу нанијели. Страшно је то са висине пасти у као, са господства и сјаја у таму. Негдашњи господар природе сад је се боји, јер му је грозна и непослушна. Али пабезумљеном роду човјечјем Бог је ипак био милостив. Одјекнуле су утјешне ријечи првога јеванђеља Његова, *да ће потомак женин сатрти главу змијину.*[1]) И од тада настаје *црква ван раја,* у којој се хранила и чувала вјера у Бога и вјера и нада на обећаног Спасителя. Између свију нашао је велику милост пред Богом вјерни и послушни Аврам, који је и оца и дом његов невјернички оставио, и преселио се у далеку земљу, само да очува чисту вјеру у правога Бога и Спасителя свијета. И у његову племену чува Бог и храни цркву и вјеру, *цркву старо-завјетну,* којој је Богом задахнути Мојсије по откривењу Божјем дао сталан спољашњи облик. Кроз ту цркву старо-завјетну спасавао се изабрани народ израиљски, а преко њега и проповијеђу његовом и други народи на земљи вјером у обећаног Месију, који ће доћи. И кад се испунила пуноћа времена, *зда пріиде кончина лѣта, посла Бог сина својега јединороднаго... да искуи*

[1]) Мојс. 3, 15.

оне, који су под законом, да примимо посиновљење.[1]) Кад је род људски у гријеху већ огрезао био, кад се у свијету чуо само плач и вапај за спасењем, кад је сваки упирао очи на будућност измучен и ожалошћен у тешкој и јадној прошлости — тада се изволело Господу Богу послати Сина свога, обећаногa још у рају Спаситеља.

О, дивнога чуда и милосрђа Божја! Обећање Божје испунило се, и грјешни род људски избавио се од гријеха и злих му посљедица. Јер бадава се род људски трудио и мучио кроз толике вијекове, да заглади прворођни гријех и да задовољи тешко увријеђену правду Божју — није то могао. Мале и ништавне су биле жртве људске, првине плодова и рода не имађаху праву вриједност, узалуд су људи и сами себе на жртву спаљивали, увриједа она у рају била је тако велика, да је човјек мали био, да задовољи правди Божјој и даде чисту и еквивалентну сатисфакцију за увриједу ону. Зато је требао и Бог и Човјек. И по превјечном савјету Божанском сишао је Син Божји с неба на земљу, *слово Божје — ријеч — постаде тијело и усели се у нас, пуно благодати и истине.*[2]) И принесавши сам себе на крст за гријехе свију нас задовољно је Христос правди Божјој и помирио нас је са Богом учинивши нас поново синовима Божјим, јер *који га примише, даде им власт, да буду синови Божји, који вјерују у име његово.*[3])

Но није било доста само то. Ваљало је људе очистити од гријеха и штетних му посљедица, ваљало је успоставити затровану природу његову, која је под теретом гријеха стењала. Зато Господ Исус оснива цркву своју, мође у њу благодат своју кроз свете тајне и кроз св. Духа оживљује и очишћава људе од сваке нечистоте тјелесне и духовне. Доласком дакле Сина Божјега настаје поно вријеме. Крсним мукама својим и праведничком смрћу својом, тродневним васкресењем, вазнесењем, посиљањем Духа Светога и благодати своје Христос је основао нову цркву своју, *цркву новозавјетну*, за коју је рекао, *да јој ни врата паклена одољети не ће.*[4]) Доласком његовим настало је вријеме благодати и усиновљења, као што говори св. апостол Павле сваком од нас: *Сад већ нијеси роб, него син, а ако си син, и насљедник си Божји кроз Исуса Христа.*[5])

Да ли ово за све људе говори св. апостол? Не! *Који га примише, даде им власт, да буду синови Божји, који вјерују у име његово.*[6]) Као што се у рајској цркви тражило да буду свети живо-

[1]) Гал. 4, 4, 5.
[2]) Јов. 1, 14.
[3]) Јов. 1, 12.
[4]) Мат. 16, 18.
[5]) Гал. 4, 7.
[6]) Јов. 1, 12.

том, да славе Бога и буду му послушни; као што се од Аврама тражила вјера и чување завјета Божјега: тако и у новозавјетној Христовој цркви имају услови, под којима неко постаје члан те цркве. Први и најважнији услов јесте вјера и св. крштење. Сваки, *који се је у Исуса Христа крстио, у Христа се и обукао,*[1] и он је пуноправни члан његове цркве, уд тијела Христова, а то је црква. Није су сви чланови њени. Благодат Божју морамо примити, те да се усели у нас Немају сви власт да буду синови Божји и чланови цркве но они који га приме. Не припадају дакле цркви сви незнабошци, невјерници и оглашени, јеретици и расколници, отпадници и они, које је црква сама одлучила од заједнице своје. Незнабошци зато не, јер не вјерују у правога и истинитога Бога; невјерници и оглашени зато не, јер се не крсте, а св. Крштење је улаз у цркву Христову; јеретици и расколници зато не, јер изврћу истине вјерске и обредне и гријеше против црквенога реда; отпадници зато не, јер се сами одштетне од њедара црквених и лишише се тако благодати Божје; а одлучени тек, пошто издрже вријеме кајања и молитве и одреку се заблуда и гријеха, примају се поновно у цркву Христову, у којој се од оснућа јој чувају благодатни дарови Духа светога, аманет Господа Исуса Христа, наук његов, наук свет, непромијењен, предан, разјашњен и протумачен од светих апостола доцнијим покољењима до данашњих дана. И та чистота, то непрекидно исто предање науке Христове и апостолске, коју су у нашој цркви раширили и учврстили св. оци и учитељи цркве — то је *св. православље.* И само она црква, која је као наша кадра показати, да његује и храни непромијењено учење Христово и св. му апостола, јесте: једна, света, саборна и апостолска црква православна, основана од Господа зато, да у јединству вјере и љубави чувамо слогу и љубав међу собом, и као чланови истог тијела Христовог хранимо једну науку Христову[2]; чувамо светост своју у светињи њеној и растемо у цркву свету у Господу[3]; распространимо ју и прославимо *даже до послѣдних земль* међу свијем народима[4] и чувамо науку Христову и апостолску, чисту, нетакнуту, непромијењену и неокаљану. Ово чинити најсветија је дужност наша, јер је црква зато и основана. А да би човјек све ово могао учинити и користити се црквом светом и спасти се,

П. мора сваки бити члан Христове свете православне цркве.

Јест, Богу љубазни, ми се морамо користити и служити даном приликом и средствима за своје очишћење и освећење. Јер из напријед

[1] Гал. 3, 27.
[2] Еф. 4, 4—6.
[3] Еф. 2, 21, 22.
[4] Дјела 1, 8.

наведеноја видјели смо, колико је штетних посљедица нанио на прародитеље наше и на све потомство њихово прворођни гријех. Онај бистри и проницави ум Адамов, који је свима животињама и стварима надјенуо имена, сваком према способностима његовијем, особинама и улози у свијету[1]), како се у трену ока промијенио! У часу сагрјешења Адам губи свијест, бјежи и сакрива се испред лица Божја, а заборављa, да се не може сакрити испред Онога, који све види, све зна и свуд је и на сваком мјесту. Онај блажени први човјек, који је само истину знао, истину љубио и говорио, док је вјеран Богу био, у часу сагрјешења грдно лаже: муж баца кривицу на жену, а жена на змију кушача.[2]) — Бесмртни негда Адам послије гријеха болује и тужна ока, гледа, гдје се пагла крока приближује смрт.[3]) Адам, који је негда само добру тежио и само добро жељео и чинио, послије гријеха са богом у души опажа, колико му је природа разривена. Од свега добра остало му је само „хтјети," а „чинити" већ није имао јунаштва. Јер ко од нас није искусио са св. апостолом Павлом: *Видим други закон у удима својима, који се противи и бори са законом ума мога и сплиће ме законом грховништем, која је у удима мојима.*[4]) *Добро, што хоћу, не чиним, него зло, што не ћу, оно чиним.*[5]) И не доводи ли ов до очајања? Не узбуђује ли ово ум и срце у човјека, разум и храброст? Који од нас, устрашен грјеховношћу, није болно узвикнуо: *Ја несрећни човјек! Ко ће ме избавити од тијела смрти ове?*[6]) Али не заборавимо утјеху апостолову: *да закон Духа, који оживљава у Христу Исусу, ослобађа човјека од закона грјеховнога и смрти.*[7]) Не очајавајте дакле, малаксали *Ноћ је прошла, и дан се приближио*[8]) у благодатном царству Христову, у св. овој православној нашој цркви. Овдје је врело спасења, ту ризница благодати животворећега Духа. *Тражите Господа, док се може наћи, призивајте га, докле је близу.*[9]) Он стоји пред вратима срца нашега и куца, и ко му отвори, дођи ће и уселиће се у њ.[10]) И ако је ту св. црква и св. тајне у њој, сва средства за наше освећење и постављање растројене природе, али благодат дјела не насилничк и без удјела човјечијега, него ју човјек мора тражити и примати, а прима се само у цркви Божјој, јер изван цркве нема спасења. „Ван цркве не може се ни чути, ни разумјети ријеч Божја, нема истинитога

[1]) I. Моје. 2, 20.
[2]) I. Моје. 3, 12, 13.
[3]) I. Моје. 3, 19.
[4]) Рим. 7, 23.
[5]) Рим. 7, 19.
[6]) Рим. 7, 24.
[7]) Рим. 8, 2.
[8]) Рим. 13, 12.
[9]) Ис. 55, 6.
[10]) Откр. 3, 20

Богоштовања; не налази се Христос, не саопћава се Дух свети; смрт Спаситељева не прибавља спасења; нема трпезе тијела Христова; нема плодне молитве; не може бити ни спасоносних дјела, ни истинитога мученишгва, ни узвишене невиности и чистоте, ни души корисногa поста, ни благослова Божјега. А у цркви је напротив добра воља и благодат Божја; у цркви станује тријединн Бог; у цркви је познање истине, познање Бога и Христа, обиље духовних добара; у цркви су истинити и спасоносни догмати, истинита вјера, која потјече од апостола, истинита љубав и прави пут ка вјечному животу.[1])

Јест, Богу љубазни, црква је пут ка вјечному животу, а задатак наш, да се трудимо васпоставити гријехом озлијеђену природу и морално усавршити себе користећи се даним средствима за освећење да проживјевши Богу угодно овдје на земљи задобијемо царство вјечног блаженства, које смо гријехом прародитељским изгубили. И зато је потребно бити члан Христове св. православне цркве. Доћи ће вријеме суда, када ће се од сваког тражити одговор, како се који користио даним средствима за освећење. И осуђени ће бити они, који су св. цркву Христову занемаривали, избјегавали је, презирали, па, и исмијавали из људске дјетињасте ћуди своје, а на штету своју. —

Данас је недјеља св. православља наше цркве. Па можемо ли дати чиста рачуна савјести својој и Богу нашем, колико се користимо св. православљем и црквом? и колико судјелујемо данас у слави црквеној? Не можемо. Нијесу нам чисти рачуни. Нијесмо сви данас овдје. Многих од браће наше нема, који заборавише свету цркву своју, а православље прославља се у јединству и слози, јер *една* је црква; у светости и чистоти осјећаја, јер је *света*; прославља се не само у свима крајевима српскога народа, него свуд по васељени, јер је *слободна* и *васељенска;* и прославља се у духу науке св. апостола, јер је *апостолска.* Нема нас свијех овдје данас, јер смо несложни и завађени, јер су нам осјећаји затровани злобом и непријатељством, јер од васељенске цркве ради су неки чинити поцијепаност ради ниске ћуди и уображености, и јер многима смета и не свиђа се дух апостолски у нашој цркви. А тај дух апостолски, то баш и јесте св. православље. Одузмите јој тај дух, и црква престаје бити црквом.

Како је тешко данас славити св. православље, а морамо га славити, јер је славно и преславно. Само по себи славно, јер га је Бог прославио од оснућа цркве своје, и прославља га до данашњих дана. Славно по себи, не по људима, јер му непријатеља има много у свијету, па и међу нама самима, који се толико хвастамо и распињемо,

[1]) Макарије — Шевић: Догматика II. 174.

незаслуженим именом св. православља. Али није језик, већ дјело: православље! Није само надувено бучање по новинарским ступцима, на рогљевима и скуповима људи, јер то је налик на клопотање млина, гдје брашна нема, то је прапорац што звечи, та је вјера без љубави, без признавања, без исповиједања. Гдје су данас толики у озбиљном часу овом засвједочивања вјере наше? Не доказује ли ово најјасније, да нам је православље само на језику? И не страши ли то човјека, кад види, да у црквеној радости данашњој тако нас мало има. Али црква православна при свим невољама као колос стоји и признива заблуђеле синове своје, и признаваће докле је траје, јер је зато и основана. И уздање у ту цркву и помоћ Божју храбри ме и соколи данашњега дана. Христос Господ, који је ову цркву основао, вјечан је, па ће и невјеста његова вјечно постојати. Весели ме још и то, што ипак неки дођосте у навјесном броју причести ради, а и да судјелујете у радости црквеној. И то ме храбри, да још није све пропало, да црква наша има још вјерне дјеце око себе. Па дјечице моја љубазна, млади моји пријатељи, у Христу љубљени, на вама ће свијет останути, ви ћете бити црква Христова, и ви треба да ју чувате свим силама својима. А ви, старија браћо, чувајте и храните св. нам православље у ком лежи спас наш. Не бојте се подсмијеха, вике и ружења! нека вас не буни, што вас хоће да жигошу за племениту вашу оданост св. православљу. Сјетите се само, како су некад поштене монахе, поштоваче св. икона усијаним гвожђем по челу и лицу жигосали за чврсто њихово исповиједање св. православља. Па кад се они не устрашише врућега, усијаног гвожђа, што им је парало лице, зар ви да се страшите хладнога погледа неразборитих људи и пријекора без памети и смисла?! А и ви, благочастиве дјевојке и жене, љубите св. православље! Његујте у њему рођену дјецу своју и повјерену вам младеж. Угледајте се на побожне царице Ирину и Теодору, које и у часу озбиљном и тешком, кад се људи, мужеви и цареви набезумише и изгубише главу у забуни, одважно стадоше на бранік св. православља. Женска чаша њега и нежност, женска племенитост и васпитање много вриједи и у кући и у цркви и у народу. Нека вам лијепим примјером служи Јевросима мајка. Њена материнска нежност и питомина кадра је била скрхати и јуначину Марка и привољети га, да се окани тешке топузине, боја и мејдана, и прибије кући и огњишту и јуначким рукама поведе рало и волове. Такав велик и важан позив Јевросиме мајке чека и вас. Извршите ли га, част и хвала биће ваша, а благо народу тада, цркви и православљу!

Па за љубав цркве наше и народа завјеримо се данас сви скупа

при свечаности овој на вјерно служење Богу, његовој цркви и св. православљу у њој. И кад Господ види, колико га ми на земљи у православљу прослављамо, прославиће и Он нас у царству свом небесном. Амин.

Кратак преглед црквено-школског и просвјетног живота.

У овоземној цркви.

Ред богослужења за вријеме часнога поста у Мостару. Његово Високопреосвећенство АЕ и Митрополит херцеговачко зохумски господин *Серафим* издао је овај ред богослужења за вријеме часнога поста у Мостару: Препоручујемо пречасном свештенству у Мостару, да у овдашњој саборној цркви уз идући велики пост служи и проповиједа по овом распореду:

1. Сава Симић, служи: на Теодорову и Лазареву суботу, у I., II., III., IV., V. и VI. недјељу, на велики понедјељак, и уторак, и у све дане, за које овдје нијесу одређени други свештеници; а проповиједа у II. недјељу.

2. Патрикије Поповић, служи на Теодорову суботу (у жен. школи) и у сриједу II., III., IV., V. и VI. седмице; а проповиједа у VI — цвјетну недјељу.

3. Јован Протић, служи на Теодорову суботу (у старој цркви) и у петак II., III., IV., V. и VI. седмице; а проповиједа у III. недјељу — крстопоклону.

4. Теодор Говедарица, служи у сриједу и у петак I. чисте седмице, на велики четвртак и велики петак прије подне; а проповиједа у I. недјељу Православља.

5. Владимир Гвозденовић, служи на велику суботу литургију; а проповиједа на велики петак на вечерњи.

6. Јован Дучић, служи на велику сриједу; а проповиједа у IV. недјељу.

7. Ристо Спровина ђакон, служи на Цвјетну недјељу и велики петак прије подне; а проповиједа у V. недјељу.

Сви свештеници и ђакон служе заједно на велики четвртак у вече бденије, на велики петак по подне вечерњу и на велику суботу јутрењу.

Преустројство парохија. Од 1. јануара 1902. год. неке су парохије у Херцеговини преустројене, и то у билећком котару све, а у гатачком, љубињском и столачком по једна. У котару билећком је укинута једна парохија — трновичка, да се околне повећају, те је у том котару мјесто седам сада свега *шест* парохија, које су приближно изједначене. Од парохије Билећке отпала су села Трновина и Врбица парох. коритској (у гатачком котару) а припала јој Мрежница и Торич од парохије Добрињевске; од парохије Фатничке отпала су Дреновци дб, Голобрђе, Ковачи и Прерада доња коритској парохији а припала јој од укинуте Трновичке парохије Негановићи, Плана и Љубевићи; од парохије Врањачке отпала је општина Семијова парохији Звијеринској; од парохије Љубомирске отпале су Иванце парохији Љубињској (кот. Љубиње) а од ове Бончићи и Мишљен парохији Храшљанској (котар Столац).

Освећење нових икона. У парохијској цркви у *Фочи* (Херцеговина) још године 1872. сграђен је од дрвета прекрасан иконостас, који је са умјетничке

параде јединствен у Херцеговини, али све до скора није био снабдјевен иконама какве му доликују. Сад је и то учињено, те су прошле године израђене све нове иконе, које одговарају типу и учењу православне цркве у бојама руског типа. Осим тога је сав иконостас позлаћен, а такође и проповједница и владичански пријесто, те је послије мостарске саборне фочанска црква у Херцеговини по унутрашности данас најљепша, што служи на част побожним Фочанима. Сав посао је извео живописац Василије Ђиновски из Подгорице. Нове иконе, пошто је прегледала одређена комисија, свечано је осветио на Богојављење о. г. фочански надзиратељ Јосиф Кочовић са околним свештенством.

Прилог цркви. На молбу општ. одбора из *Старе Габеле* (кот. Љубушки, Херцеговина) вис. земаљска влада је у децембру прошле године 1901. даривала срп. прав. цркви успенија св. Богородице два потпуна свештеничка одијела и ове црквене утвари: ручни крст, 3 мала чирака, илитон, индитију, дарохранилницу, плаштаницу, путир, дискос, звјездицу, копље, кашичицу, 3 дарка, 2 сасуда за топлоту, петохљебницу, кадионицу, 1 велико и 2 мала кандила и 1 пјат за пафору.

Прешли у православље. *Јелисавета Рајфенауер* из Мостара (а родом из Лоздорфа код Беча) прешла је из римокатоличке у православну вјеру 27. марта пр. год. 1901. у мостарској саборној цркви. Обред је вршио јереј Сава Симић а кумовао Владимир С. Билић. — *Тито Колецки*, котарски судија из Невесиња (а родом из Приморја) прешао је из римокатоличке у православну вјеру 19. септембра пр. год. у парохијској цркви Кифиноселској. Обред је свршио невесињски протојереј Ристо Кочовић а кумовао је Станко Гаковић, грунтовничар.

Успостављење српске школе. Српска прав. основна школа у *Бијеломе пољу* (код Мостара) престала је радити прије 10 година а у Љубушком (Херцеговина) прије 7 година, те су обје ове школе заузимањем дотичних општина и помоћу народном поново отворене и успостављене 1. септембра пр. год. 1901. а сваку похађа уредно преко 30 правосл. дјеце.

У Митрополији Карловачкој.

Одликован. Др. Георгије *Јешић*, архимандрит и професор карловачке богословије одликован је орденом Св. Саве III. степена. Срдачно честитамо!

Црква на Истоку.

Титула Александријског Патријарха. Александријски патријарх носи ову титулу: „Најблаженији и најдостојнији отац, папа и патријарх великога града Александрије, Либије, Пентаполја, Етиопије и све земље Египатске, отац отаца, пастир пастира, архијереј архијереја, тринаести Апостол и судија васељене.“ Уплеђ ове титуле носи овај патријарх за вријеме литургисања два епитрахила, један обично, како прописи црквени налажу, а други поврх сакоса и употребљава двије митре — једну као обично и сви источно-православни архијереји, а другу на форму високе капе од црвене материје а са златом извезеним херувимима. Ову другу употребљава онда када прима дискос и путир на царским дверима за вријеме великога входа.

Титула Антиохијског Патријарха. Слично титули патријарха Александријског гласи и титула патријарха Антиохијског. Наиме: „Најблаженији и најбожанственији и највештији патријарх великога града Божјег Антиохије, Сирије, Арапске, Киликије, Иверије, Месопотамије и цијелога Истока, отац отаца, пастир пастира, тринаести међу Апостолима, господин и Владика.“

Титула Јерусалимског Патријарха. Управњењу са горњим двјема титулама титула патријарха Јерусалимског много је мања. Она гласи: „Најблаженији и најбожанственији и најсветији отац и патријарх светога града Јерусалима и цијеле Палестине, Сирије, Арапске, Заједанске, Кане Галилејске и св. Сиона, господин и Владика.“ Титуле ове говоре се на многољетственију приликом богослужења.

Црква у Буковини.

† **Аркадије Чуперковић, митрополит буковинско-далматински**. У Черновицама преминуо је 5. т. мј. архиепископ черновички и митрополит буковинско-далматински *Аркадије Чуперковић* у 79. години свога живота. Блажене памети митрополит Чуперковић родио се 1823 године априла мјесеца. До године 1866. био је парохом, а те се године взкалуђерио те касније постао и игуманом манастира у Путни. Године 1870. био је подгрдоначеником града Радауца, а 1874. био је изабран за народног заступника. Те исте године унапређен је и у чин архимандрита. Послије смрти митрополита Моравија именован је 15. априла 1895. године управитељем митрополије, а године 1896. постао је архиепископом и митрополитом буковинско-далматинским. Нека је блаженоупокојеном митрополиту Аркадију вјечная память!

Администратор митрополије. За администратора удове буковинско-далматинске митрополије именован је нар. заступник и викарни епископ радауцки *Др. Владимир Репта*.

У Русији.

† **Л. Д. Малашкинъ**. 29. јануара. т. г. умрло је чувени и у нас добро познати руски композитор црквених напјева *Л. Д. Малашкинъ*. Вјечная память!

На западу.

Старокатолички конгрес. Како „Старокатолички Народни Лист“ јавља сазван је V. међународни старокатолички конгрес *у Бону* на Рајни за 5. до 8. авг. т. год.

Разно.

Библија. Енглеско библијско друштво славило је ових дана у Лондону 98 годишњицу свога опстанка. Друштво је поникло нашме године 1804. и од то доба непрекидно дјелује. Заслуга је овога друштва, да је данас Св. Писмо преведено на 340 разних језика и дијалеката. Друштво је ово за тијех 98 година утрошило око издавања, превода и распростирања књига око 300 милиона круна, а распродало је у томе периоду времена више од 170 милиона библија. У почетку је друштво слабо напредовало, но током времена напредак је све то већи и јачи био. У 1901. години имало је друштво само на страни до 850 растуривача књига и само у овој години продано је до $2^1/_2$ милиона примјерака. Цио издатак друштвени у прошлој години износио је 4,730.700 круна, а приход 4,430.820 круна, дакле губитак је у неких 300.000 круна и нешто више. Друштво на чување појединих старих рукописа и вјерских докумената троши у Енглеској годишње више од 200.000 круна.

Цреповн са клинастим писменима. У околини вавилонској, а близу села Џумџума нађени су многи цреповн исписани клинастим писменима, у којима су врло важни документи као: псалми, писма, рјечници, уговори и друго.

Ископавање у старој Финикији. Међу градовима старе Финикије заузимао је град *Сидон* (јевр. Sidôn — рибарска варош; у асирским натписима *Siduna*) врло угледно мјесто. У старо доба био је то велик трговачки град. Био је још у грчко и римско доба познат. Данас је турски градић под именом *Саида*, а лежи на источној обали Средиземног мора. Њега је основао *Сидон*, првенац Ханаана. Исус Навин опредјелио га је колену Асирову, али га Израиљћани не могаше придобити. Он се спомиње и код Омира у његовој „Илијади". Рачуна се да је већ прије Христа на 3000—4000 година постојао. У овом Сидону, данашњем Саида, ископава се сада један финичански храм, који је са свога масивног камена чудовиште; као мисирске пирамиде. Интересно је како се ово камење могло наслагати

Јавне благодарности.

Вис. Земаљска Влада наша у Сарајеву, благоизволјела је подарити сиромашним нашим црквама у Толисој и Срп. Зелињи црквене утвари и то у Толишку цркву:

1 потпун свештенички окрут, 2 чирака пред двери, 1 кадионицу, 1 велико и 2 мала кандила, 3 дарка за проскомидију, 1 путир, 1 дискос, 1 звездицу, 1 копље, 1 златни крст за часну трапезу, 1 полијелеј, 1 дарохранилницу и 1 кутију с прибором за болеснике.

Још прије пет година висока Добротворка истој цркви подарила је ове књиге: I. и II. дио Требника, I. и II. дио Октоиха, 1 служебник, 1 апостол и 1 Еванђеље;

У Срп. Зелињску цркву: све црквене утвари, као и у толишкој цркви осим књига и кадионице.

На овако племенитом и богатом поклону потписана општина осјећа се дужна и путем јавности изразити племенитој добротворци од срца своју најтоплију благодарност и захвалност.

Из 19. редовне сједнице срп. прав. црквено-школске општине.

За црквено-школски одбор у Толиси и Старатељство цркве Срп. Зелињске.

У Толиси, 8. фебруара 1902.

Предсједник:
Тоша Ђокић
парох.

Висока Земаљска Влада за Босну и Херцеговину у Сарајеву, благоизволјела је поврх свију милодара у мојој парохији још подарити, на моју молбу а по препоруци Славног Котарског уреда у Гламочу, слиједеће утвари црквене за цркву у Рорима, т. ј.

1 крст за часну трапезу, 1 путир, 1 дискос, 1 копље, 1 жличицу, 2 чирака за часну трапезу, 1 кадионицу, 1 звездицу, 1 илитон за антиминс, 1 мали чирак за проскомидију, 3 покровца (дарак), 2 за суд за проскомидију, 1 св. Антиминс, 1 покровац за проскомидију, 1 ијот за провуру, 1 слеуд за теплогу.

Тим поводом сматрам за своју свештеничку дужност, Високој Земаљској Влади захвалити се на оволиком милодару, испред двају парохијских звања Преодца и Прекаје и црквеног одбора у Рорима.

Прекаја, 20. фебруара 1902. год.

Предсједник одбора:
Марко Савић
парох.

Званични огласи.

Српско-православна АЕМ. Консисторија Дабро-босанска.

Број 177 ех 1902. 3—3

Оглас.

Јавља се Милану Војводићу, који је прије кратког времена из Беча (Neumarkt Kaserne) негдје у свијет отишао, да га је супруга његова Милка рођ. Ждралића у Сарајеву због злобног напуштања код овога духовнога суда оптужила. Према томе позива се Милан, да се овоме духовноме суду, или своме уреда ради постављеном бранитељу госп. Јовану Зорићу, консисторијалноме канцелисти у Сарајеву до Ђурђева дне 1902. тим сигурније пријави, што ће се парница иначе на његову могућу штету окончати.

У Сарајеву, 14. фебруара 1902.

Срп.-прав. АЕМ. Консисторија Дабро-босанска.

Управа српско-православне Митрополије Зворничко-тузланске.

Број 264. ех 1902. 1—3

Едикт.

Бојана рођена Мојића, удата Спасојевић, из Загона — позива се, да се до 15. јуна 1902. год овој митрополијској управи писмено или лично пријави и мјесто свога боравка назначи, јер ће се иначе по њезином супругу Станку, због бјегства и пређубе заметнути брачни процес, са постављеним јој заступником спровести и по стању списа и доказа, и без ње коначно рјешити.

У Д.-Тузли, 11. (24.) марта 1902.

Управа срп.-прав. Митрополије зворничко-тузланске.

„Источник" излази два пута и то половином и крајем мјесеца. Цијена је листу на цијелу годину 4 фор. или 8 круна, а на пола године 2 фор. или 4 круне; за стране земље на цијелу годину 5 фор. или 10 круна, а на пола године 2.50 фор. или 5 круна. Учитељима основних школа и ђацима даваће се лист у пола цијене. Претплата се шаље администрацији листа у Сарајево, а рукописи уредништву у Рељево код Сарајева. Рукописи се не враћају.

Прва српска штампарија Ристе Ј. Савића, Сарајево.

НАШИМ ПРЕТПЛАТНИЦИМА
И ДУЖНИЦИМА.

Умољавају се п. н. претплатници „Источника,“ да претплату на лист за ову годину обнове и што прије потписаној администрацији пошаљу.

Уједно пак позивамо и опомињемо заостале дужнике, да свој дуг такође што прије измире.

Коме од претплатника фале поједини бројеви листа од прошле године, намиримо.

Сарајево, у марту 1902.

Администрација
„ИСТОЧНИКА.“

PII 1418

ИСТОЧНИК.

ДУХОВНИ ЛИСТ

ЗА ЦРКВЕНО-ПРОСВЈЕТНЕ ПОТРЕБЕ СРПСКО-ПРАВОСЛАВНОГ СВЕШТЕНСТВА И НАРОДА У БОСНИ И ХЕРЦЕГОВИНИ.

ВЛАСНИК:

ЊИХОВА ВИСОКОПРЕОСВЕШТЕНСТВА СРПСКО-ПРАВОСЛАВНИ Б.-Х. АРХИЈЕРЕЈИ.

УРЕДНИК: синђел ИЛАРИОН РАДОНИЋ, проф. богословије.

ГОД XVI. 15. АПРИЛА 1902. БР. 7.

Садржина:

Званично. — Мјешовити брак у православној цркви. — О непознаједанју ријечи блаженога Марка, митрополита ефеског. — Општа хронологија у животу Исусовом. — Проповијед III, недјеље часнога поста. — Одјеци хришћанскога живота. — О древности празника у част светих мученика Макавеја. — Кратак преглед црквено-школског и просвјетног живота. — Разно. — Јавне захвале. — Читуље. — Званични огласи. — Исправак.

САРАЈЕВО

ПРВА СРПСКА ШТАМПАРИЈА РИСТЕ Ј. САВИЋА.

КЊИЖЕВНИ ОГЛАС.

Недавно је посебно отштампана из „Источника“ од прошле године расправа Александра **Живановића**

Душа и Бесмртност.

Књига износи око 10 табака велике осмине на лијепој, финој хартији. Цијена је књизи са поштарином 1 круну 80 филира. Добити се може код писца. (Адреса: Александар Живановић, професор-катихета. Осијек — Славонија.

ИСТОЧНИК.

ДУХОВНИ ЛИСТ

ЗА ЦРКВЕНО-ПРОСВЈЕТНЕ ПОТРЕБЕ СРПСКО-ПРАВОСЛАВНОГ СВЕШТЕНСТВА И НАРОДА У БОСНИ И ХЕРЦЕГОВИНИ.

Год. XVI. Сарајево, 15. Априла 1902. Бр. 7.

ВЛАСНИК:
ЊИХОВА ВИСОКОПРЕОСВЕШТЕНСТВА СРПСКО-ПРАВОСЛАВНИ БОСАНСКО-ХЕРЦЕГОВАЧКИ
АРХИЈЕРЕЈИ.

УРЕДНИК: синђел **ИЛАРИОН РАДОНИЋ**, професор богословије.

ЗВАНИЧНО.

Рукоположење. Његово Високопреосвештенство, Митрополит Бањалучко-Бихаћки Господин Евгеније, благоизволио је свршеног богослова рељевског Мирка Павића, родом из Двориште, дана 24. и 25. марта 1902. год. за ђакона односно пресвитера у цркви храма Силаска св. Духа у Бањалуци рукоположити. — Споменути свештеник постављен је за администратора парохије Демировац у протопресвит. Бос. Костајничком.

НЕЗВАНИЧНО.

Мјешовити брак у православној цркви.

— Јереј **Димитрије Јанковић**, конзист. савјетник. —

[Сарајево.]

[Наставак.]

*

Пошто смо овијем начином укратко изложили како су постали мјешовити бракови у православној цркви, и како их црква сматра, — да размотримо гледиште цркве на разлику у вјери, као бракоразводни разлог.

Из појма брака истиче његова нераскидљивост. Православна црква учи, да је њом благословена веза мужа и жене: доживотна, као што је вјечна веза Христа са Црквом. Ту везу према томе ништа не може да раскине само смрт. У том се све хришћанске вјероисповједи слажу; разлика је само у тумачењу манифестације смрти у браку. Јер док на примјер западна (римска) црква тумачи смрт буквално, као физичну

смрт, дотле православна црква поред физичне, познаје у браку и религиозну, па и моралну смрт. У томе је и учење Лутера и Калвина сагласно са учењем православне цркве. Колико је престрого тумачење западне (римске) цркве, најбоље се види из њене повјеснице, која нам прича о многим и многим покушајима како од вјерних, тако чак и од неких епископа, да се та претјерана строгост ублажи. Но ни православна црква није на просте попустљивости прихватила опширније тумачење смрти у браку, већ стога, што рачуна са правдом и са људском слабости. Прекомјерна строгост ондје, гдје јој мјеста нема, гдје се њоме највише невина странка казни, не само да не одговара начелу правде, коју црква проповједа, већ је у стању, да слаб карактер доведе до очајања, одакле је само један корак до моралне, или до религиозне смрти. И ма да свачије спасење у првом реду од њега самог зависи, неможе бити спора, да је црква за то установљена, да вјерне на прави пут спасења изведе, и да им спасење што лакшим учини, а не да трновити пут к небу најлишним искушењем отешта, јер тек *могући* вмјестити да вмјестить. Из овог се види, да је учење о разводу идеално, као што је идеалан и сам појам хришћанства о браку. Према том идеал тај има да буде морални образац, а не јуридички закон, као што га западна (римска) црква схваћа.

Не дотичући се ондје физичне нити моралне смрти у браку, која се најобичније у облику прељубе — fornicatio carnalis — приказује, наша је задаћа изложити, како се развило становиште православне цркве, да духовно оскврњење — fornicatio spiritualis — може религиозну смрт те ушљед ње развод брака произвести.

Прелазом у хришћанство одиста је створена велика разлика између хришћанског и нехришћанског супруга. Некрштени супруг са чуђењем примјећује, да се његов обраћени брачни друг клања и моли њеком за њега новом Богу, који не тражи жртве паљенице, пред којим су и слободни и робови једнаки. Незнабожац свикнут на circenses и на обоготворење природе, људских чула и страсти, није у стању да појми, каква је снага у посту и молитви, која се побожним, тихим шапатом приноси невидљивоме Богу, који нема свога изображења, а који се гнуша сатурналија и других свечаности, у којима су богови дотле уживали. Не може да схвати самопрегорење и трпљење, неможе разјаснити себи откуд толики обрт у души брачног му друга? Види чланове нове вјерске задруге, види, да су то људи већином сиромашни, у друштву незнатни, па му сујета или оскудица самопрегорења неда, да послуша ријечи нових проповједника и ријечи свога брачног друга, који га зове, да се обрати, клања и моли ономе, који је на крсту ра-

запет. Јеврејин, свикнут на квас фарисејски, на суботу, на обрезање и на то, да је он бољи него остали свијет; неможе да прихвати нову науку осуђеног Месије, који изобличава фарисеје, одбацује обрезање и суботу и учи, да ни Јеврејин није бољи од другог. Неће да појми, да Месија није само за Јевреје, већ за цио свијет и да је царство јудејско ништаво према царству небеском, до којега само вјером у Распетога може доспјети.

Није даклем никакво чудо, ако између обраћених и оваких супружника чабије као неко неповјерење и подозрење, па ако евентуално и до сукоба дође због разлике у вјери; нити би право било, да се брачна веза ушљед ове разлике у гвоздене окове претвори. Ријеч Господња: „ко има уши да чује, нека чује", тиче се и незнабошца и јудејца, но ако се овај и поред непрекидног настојања оглуши на истину, сам од себе је смрт изабрао, те се неможе захтјевати да жив (обраћени) с мртвим (необраћеним) вијек проводи.

Ушљед оваких околности одмах у почетку хришћанске ере дешавали се случајеви, да су брачници поводом разлике у вјери брачну заједницу прекинули. Апостол Павле говорећи о потребној толеранцији мјешовитих бракова, завршује „ако ли се некрштени (супруг) раздваја, (од крштеног супруга) нека се раздвоји; јер се брат или сестра у таковом догађају не зароби" (I. Кор. VII. 15.) Из тих ријечи види се, да је послије прељубе први разлог за тзв. развод брака: разлика у вјери. Мјешовити брак трпљен је у цркви од почетка поглавито у тој нади, да се невјерна странка уплином вјерног супруга ка Христу обрати. Но обраћање неможе се силом спровести, јер се не слаже са достојанством благодатних средстава Цркве, којима се спасење постиже, да се ником на силу намеће. Православна црква од увијек се држала најсветијег примјера њене невидљиве Главе, те се у обраћању невјерних примјером и ријечима послуживала, а не суровом силом оружја и мученьем. (И ако је било случајева, да је против иновјераца сила каква употребљена, то никад није од саме цркве потекло, већ од државе, која је државну религију не само ради ње саме, већ и из политичких смјерова бранила, а та се политика не смије на штету моралне узвишености цркве уписати!)

Но док је црква у таквим случајевима, гдје је због разлике у вјери између супружника до сукоба дошло, развод брака допуштала дотле је с друге стране строго забрањивала крштеној страници, да, брачну заједницу с некрштеним другом прекине, ако се овај приволио да са обраћеним супругом живи, и обвезао, да му вјеру не само неће сметати, него да ће и дјецу у хришћанству васпитавати. Ово стано-

више цркве оснива се на већ спомењутим ријечима апостола Павла, да се посвети муж невјерни женом вјерном и обратно и да шта зна жена, да ако мужа спасе, и шта зна муж, да ако жену спасе. (I. Кор. VII. 12.—15.) Доцнији свјетилници и управници цркве ово су гледиште разложили и свагда наглашавали. Тако Тертулијан у дјелу Ad uxorem противи се разводу, ако се некрштени брачник на сакиће приволи. Свети Василије велики у свом 9. правилу позива се на стару праксу, да је жени „забрањено дијелити се и од мужа невјернога, него мора остати с њим, јер се незна шта да може догодити[1])“ — то јест, можда ће се муж невјерни њеним посредовањем обратити. Свети Јован Златоусти у својој бесједи на I. Коринћ. глава VII., и блажени Теодорит у тумачењу на исту посланицу сагласно се изражавају, да пристанком некрштене странке отпада право крштеном брачнику да развод брака иште. Римски првосвештеник Иноћенције I. у својој архипастирској посланици епископима и ђакопима у Македонији, под 13. децембром 414. најављује, да су мјешовити бракови између вјерних, и невјерних у случају толеранције иновјерног неразрјешиви.[2]) Равно томе изразио се и пето-шести васељенски сабор у свом 72. правилу.

Када је кодификација номоканона у X. вијеку довршена, разлика у вјери унесена је у номоканон четрнаест наслова, као такав бракоразводни разлог, који се на божанском праву оснива. Но разлог тај већ је овдје модифициран, тако, да разлика у вјери може послужити само онда бракоразводним узроком, ако једна странка одступи од хришћанске вјере. Разлог тој модификацији јесте та околност, што су у X. вијеку забране мјешовитих бракова између крштених и некрштених више историјску него практичну важност имала; пошто је слабо било случајева, да вјерни са некрштенима у брак ступају. У осталом у то вријеме осим Руса, који су се баш тада крстили, није ни било других некрштених народа у Европи са којима би вјерни у додир долазили, а са азијатским народима нијесу се мијешали.

Од десетог вијека па све досад није се промијенило нити је допуњено у номоканону наложено гледиште цркве на разлику у вјери као на разлог за развод брака, према томе се тај разлог неможе и несмије употребити у случајевима мјешовитих бракова, који су преласком једне странке из иновјерне хришћанске вјере у православље мјешовити постали, односно православни супруг неможе због апостазије свога брачнога друга захтијевати, да са њим разведен буде, ако т. ј. апостазија није из ортодоксије у нехришћанство. [Свршиће се.]

[1]) Милаш: Тумачење. II. 365.
[2]) Zhishmann: Eherecht. 755.

О исповиједању вјере блаженога Марка, митрополита ефескога.

Име Марка ефескога много је поштовано и славно у свијету хришћанском из многих узрока: — као име пастира црквенога, које је сијало свима вјершима првих времена Хришћанства, — као име богослова и писца, првога у своме вијеку, веома богатога талантима и писцима; али особиту славу Марка ефескога саставља вјечнога подражавања достојни подвиг његов за православље и слободу цркве источне на сабору флорентинском, гдје он представљаше собом лице не само митрополита ефескога, него и патријарха јерусалимскога. — Познато је, каквој се опасности изложи чистоћа васељенскога вјероучења и слобода Цркве; све се сложило најпослије да изневјери православље и припадне ногама римскога првосвећеника — и император грчки, склоњен овоме свом тежином биједнога положаја Грчке од Турака, и свом надом да одржи помоћу папе пријесто свој, који се почео рушити, — и свећенство грчко, које бјеше на сабору, вучено к невјерности и понижењу, с једне стране, крајњом сиротињом и невољама разним, с друге, богатим даровима, и још богатијим обећањима, — и недостојни тадањи лажни пастир Цркве руске, митрополит Исидор, који од младости бјеше спутан у замке и мреже Ватикана: једини Марко ефески стојао је, остао је и истрајао је непокољебиво у православљу, као стијена посред бурâ и громовâ. Поражујући противнике на свима сједницама саборским силом свога ума и знања, и сјекући мачем ријечи Божје и предањâ све лукаве лажи западне схоластике, он положи несломљиви печат на сва дјеловања своја у одбрани православља тиме, што не потписа, ускос свима молбама и пријетњама — и туђинацâ и својих, одређења флорентинскога сабора. То бјеше, — по суду самих противника његових, тако важно, да је папа, чувши о том, с болом викнуо: дакле ништа не учинисмо! Заиста, глас просвећенога и у свима одношајима непристрасного заштитника истине бјеше тако важан за цио Исток, да тек што се чуло, да име Марка ефескога није под флорентинским одређењима, као што је и установљено једнодушно, да не приме ових одређења, а оне, који потписаше одређења та, да одлуче од цркве, ушљед чега, готово сви, који бјеху на сабору, одмах по повратку у Цариград, одрекоше се уније и вратише се ка православљу.

Ово исповиједање вјере саставио је Марко ефески при завршетку сабора, дијелом ради формалнога одбијања мишљења противничких, а још више ради тога, да би дјеца цркве православне, збуњивана разним

гласовима о току послова на сабору, видјела свој прави положај и имала одбрану за своје вјеровање. Будући, на реду с другим вјероисповиједањима, одјеком православља супрот савремених заблуда, исповиједање ово има ту особину, да се у њему на најпобједоноснији начин одбацује јединствени, лијепи основ, на ком флорентински сабор хтједе да утврди тако звану унију цркве, односно догмата о происхођењу св. Духа, т. ј. да у њекојих отаца источних, особито у Дамаскина, Дух Свети назива се кадшто исходећим од Оца *кроз Сина*. Сабор је мислио да види у овом изразу ону мисао, да Дух Свети, по ученју ових писаца, са свом очевидношћу показује, да израз кроз Сина, под пером источних писаца, има сасвим друго значење.

С ове тачке гледишта исповиједање Марка ефескога служи дивном допуном претходних исповиједања, и у то исто вријеме представља неразрушиву одбрану ради православне цркве источне у спору њеном са западном односно догмата происхођења Светога Духа.[1])

Исповиједање православне вјере светога Марка ефескога, писмено изложено у Флоренцији.

По милости Божјој, васпитан у догматима благочешћа, и пријеђећи у свему светој и католичкој Цркви, ја вјерујем и исповиједам да је Бог и Отац један без почетка и без узрока, да је Он извор и почетак (ἀϱχή) Сина и Духа; јер Син је од Њега рођен, и Дух Свети од Њега исходи. Син ништа не доприноси ка исхођењу Духа, исто тако и Дух ка рођењу Сина, али происхођење је обојих заједничко и здружено, као што богоглаголиви оци уче. За то се и говори, да Дух Свети исходи *кроз Сина*, т. ј. заједно са Сином, и као Син, ма да и не начином рођења, као овај; а за Сина не говори се, да се Он рађа *кроз Духа;* јер назвање Син не трпи ово, да Га не би штовали Сином Духа. И по овоме Дух се именује Духом Сина, — по опћењу природе и јер се кроз Сина јавља и даје се људима, а Син није и нигдје се не назива Сином Духа, као што праведно примјећава Григорије Нијски. Но кад би израз исходити *кроз Сина* — означавао узрочност, као што говоре нови богослови, а не просијавање и јављање Духа кроз Сина, и у опће посланство и пошљедица, као што учи богомнадахнути Дамаскин, то све остали богослови не би отстрањивали тако јасно узрочности од Сина. Јер један говори: *Један је извор, т. ј. узрок* (ἀϱχὴ) *пресушаственога Божанства — Отац, чим се и разликује од Сина и Духа;* други: *Један је нерођен и један је извор Божанства — Отац; т. ј.*

[1]) Овај превод учињен је са старо-грчког рукописа, који се на чува у московској синодалној библиотеци.

један је Он узрок, као што је и један Он безузрочан (ἀναίτιος). — Други: *све, што има Отац, припада и Сину, осим узрочности* (αἰτίας). Други: *и Латини не стављају Сина узроком Духа;* други: *један је узрочник Отац;* а код других: *не говоримо, да би Син био узрочником или Оцем;* и још: *све што приличи ономе, који рађа, као на примјер: извор, узрок, треба да буде прилагано к једноме Оцу.* И Дамаскин, — овај велики богослов, употребљавајући при ријечи Син предлог διά (кроз) не би стао да га разликује од предлога ἐξ (из). Тако у 8. глави свога Богословља (у славенском преводу 13. глава) он говори: *Не говоримо — Дух из Сина* (ἐκ τοῦ υἱοῦ), *него га Духом Сина називамо и исповиједамо, да се Он јавља и даје се нама кроз Сина.* (διὰ υἱοῦ); *Дух Сина није за то, што је из Њега* (ἐξ αὐτοῦ), говори се и у 13. глави, *него за то, што кроз Њега* (δι' αὐτοῦ) *исходи од Оца. Јер један је узрок — Отац.* У писму ка Јордану — на крају: *Дух, иноспасно исходећи, и производим* (ἐνυποστατον ἐκπορευμα καὶ προβλημα) *кроз Сина* (δι' υἱοῦ), *а не из Сина* (ἐξ υἱοῦ), као Дух, од уста Бога Слова јављајући се (ἐξαγγελικον). У ријечима богочојесно погребење Господа: *Дух је свети Божји и Очев, јер од Оца исходи, а Он се назива и Духом Сина, јер се кроз Њега* (δι' αὐτοῦ) *јавља и саопштава творе, а не за то, да би од Њега* (ἐκ αὐτοῦ) *узимао почетак.* Јер је познато, да предлог διά, кад означава начин узрочни и најближи узрок, као што то хоће латини, тада је сасвим једнак предлогу ἐκ, и тада у употребљавању један предлог замењује се другим, као на примјер израз: *спасох човека Богом* (διὰ τοῦ Θεοῦ), једнако је изразу од Бога (ἐκ Θεοῦ); и други: *муж посредством жене* (διὰ γυναικος) то је исто, што и *од жене* (ἐκ γυναικος). За то, гдје предлогу ἐκ нема нигдје места, отуда, заједно с тим, одстрањује се и појам узрочности; и дакле, израз *Дух Свети исходи од Оца кроз Сина*, ваља да разумијемо тако, — *да Дух Свети, исходећи од Оца*, кроз Сина открива се, познаје се, проспјава, долази, разумијева се. Јер Дух Свети, као што говори Василије Велики, као одличну црту личнога својства свога има то, да *по Сину и са Сином* може бити познат и од Оца позајмљује бићe; а по овоме и израз исходи *кроз Сина*, означава то исто, т. ј. са Сином познаје се. Јер овдје се не усваја никакво друго различно својство Духу, по односају ка Сину, но то, да кроз Њега бива познаван; и не макакво друго по односају ка Оцу, но то, да од Њега позајмљује Он бићe.

(Свршиће се.)

Општа хронологија у животу Исусовом.

— Приопштио **Никола Теодоровић**, парох. —

[Обровац].

[Наставак.]

Овај начин рјешења, који можемо назвати граматичким, први је препоручио *Hervaert* (Nova vera chronol. 1612), који силним примјерима из грчких писаца доказује, да се πρώτη може употребити у смислу трећег степена πρωτέρα, а мјесто њега Бугарски епископ Теофилакт (1070) држећи се, по свој прилици, старијих грчких тумачења, овако је разумјевао и тумачио овај стих св. Луке.

Можемо ићи још даље и тај стих још потпуније и јасније протумачити, ако га овако преведемо: „Овај се попис десио прије пописа Кириновог, намјесника у Сирији."

Ово тумачење које је граматички исто тако правилно као и оно друго, има ту предност, што спомиње оба пописа и опредјељује им однос у времену.

Трећа система у мјесто да разликује ова два пописа, она их сматра као једно; само је онај попис о коме говори св. Лука био почетак, а онај који се десет година доцније за Кирина десио био завршетак тога пописа (ἀποτίμησις); и реч ἐγένατο преводи се са ријечју завршио се. Ово се тумачење, које је иначе са историјског гледишта изврсно, граматички тешко даје бранити.

За што се не држимо текста и просте и јасне тврдње писчеве, који нам вели, да је овај први попис, који се разликује од другог, заиста сировео Кирин намјесник Сирије?

Истина знамо, да у то доба редовни гувернер Сирије, по јасној тврдњи Тертулијановој, који је текст св. Луке исто тако добро познавао као и ми, није био Кирин, него Секције Сатурнин (Contr. Marc. IV. 29.)

Али зар попис није могла вршити и друга власт, него баш редовни гувернер провинције? И онда, зар није могао бити тај censor баш сам Кирин? овом се не противи ни историја, ни римски обичаји.

Зна се, а и ја сам доказао, да се за Августа попис повјеравао људима, који се одликовали особитим поштењем и заслугама, између осталих и Дионисију Географу *(Plinius.* Just. nat. VI. 14.). С друге стране прича Тацит (Ann. III. 48), да је Кирин који је божанственом Августу таке услуге чинио, да је био награђен конзулством, прије дванаест година по обичном рачунању одликован тријумфалном капијом, јер је Хамонаде, један киликијски народ, побједио и у њиховим скривеним збеговима уништио. Ко може бити глава оне војске, о чијој

побједи Страбо (XII. 15) износи нова дата, које Тацита потврђују? Прича, да је побуњенике главу приморао да се предаду, четир хиљаде похватао, и није оставио у држави човјека, који би могао оружја понијети. По нашем мишљењу, Августов изасланик је био војнички заповједник, који је са четир легије владао Киликијом, Сиријом и Финикијом. У том својству покорио је Хамонаде и предсједавао је при попису провинција, што су биле спојене са римском царевином, од чега се није могао спасти ни Архелај, кападокијски краљ у Киликији, ни Ирод Јудејски краљ у Финикији.

Овако се оправдава и тумачи текст св. Луке да је први попис био за Кириновог заповједништва у Сирији.[1])

Пошто се овај попис десно у то доба, када је по анкирском натпису, Август издао наредбу, прије 747 године од осн. Рима, морамо узети да се Христово рођење, које се десило за пописа у Витлејему, послије овог времена десило. С друге стране, пошто се родио прије смрти Иродове, није се могао родити послије 750 године од осн. Рима. Дакле најузвишенији догађај у историји, десио се између 747 и 750 године.

3. §. Звијезда.

Каква је то звијезда Месијина, јудејског цара, коју су мудраци видјели на Истоку и која је била знак да се он родио?

Без сваке сумње то је била каква небеска појава, чију природу на основу података првог Еванђеља не можемо одредити.

Ако су мудраци ову изванредну појаву сматрали као знак, да се цар јудејски родио, то свједочи прво, да су се они бавили астрологијом, друго да су познавали она јерска предања, која су по Тациту и Светонију била распростртa по свом истоку; предања, која су објављивала долазак јудејског цара у то вријеме, да влада целим свијетом: „percrebuerat toto Oriente vetus et constans opinio esse in fatis ut eo tempore Judaea profecti rerum potirentur.“ (*Suetonius* Vesp. IV.; *Tacitus*, V. 3; *Josephus*, De bello jud. VI. 6. 4.). Расути Јудеји ширише по свуда своје месијанске наде. Оне су биле познате Арапима, Парћанима па и Кинезима и Инђанима, Мисирцима, Грцима и Римљанима; за што да нијесу могли очувати спомен о звијезди ови мудраци Валамове отаџбине, коју је предак њихов видио да се из Јакова диже? Вјеровање да звијезда означује рођење Месијино, није потекло од мудраца, него је оно чинило дио месијанског вјеровања Јудејског народа.

Мази говоре о овом као о ствари познатој и опће очекиваној. „Видесмо,“ рекоше „звијезду његову на истоку“. Они нијесу упозорили

[1]) *Magnan.* De anno nat. Christi; *Sanclemente.* De vulg. aere emendato. — *Abbé Meimonoin.* Études Chronologiques etc.

питаче, Ирода и синедријон, на свезу између звијезде и рођења Месије; али на тај глас мудраца, узнемири се цио град и Ирод.

Ово опће вјеровање ништа не одузима од вјеродостојности еванђелске, него на против баш је потврђује.

Незнабожачки стари вијек клањајући се астрологији, мишљаше, да изваредна откровења, особито кад се тиче смрти или рођења славних људи, можемо дознати из звијезда, планета и констелација. (*Lucan.* I. 529; *Sueton.* Caes. 88; *Seneca* Quaest. nat. I. 1; *Joseph.* De bello jud. VI. 5, 3; *Just.* 37; *Lampridius,* Alex. Sev. 12.).

Јудеји се нијесу могли сачувати од овог утјецаја астрологије. Вјеровали су да ће рођење Месијино пратити небеска појава и израз „восхититъ звѣзда ѿ Іаковa“ (Мојс. IV. 24. 17.) увијек су разумијевали у месијанском смислу.

Вјеровање у звијезду Месијину постојало је и послије Христа. То јасно потврђује и *Сохар*, који потиче из првог вијека. Тестаменат дванаест патријараха вели: „И појавиће се на небу једна засебна звијезда његова као краљ.“[1])

Кад се за вријеме Адријаново појавио неки лажни Месија, који, циљајући на IV. књ. Мојс. 24 гл. 17 стр., себе назва сином звијезде (Bar-Kohba), за што се одушевише Јудеји толико за његову ствар? Мислили су да се испунило Валамово старо-пророчанство.

Митичка школа сматра ову звијезду као измишљотину у ту сврху, да се може Месији дати један нов назив.

Школа рационалиста у шеснаестом вијеку хоће да је изједначе с оном звијездом, која се појавила 1604. год. између Марса и Сатурна у тренутку конјукције Јупитра, Сатурна и Марса. Ово састајање, које први Кеплер (De nova stella in pede Serpentarii et qui sub ejus exortum de novo iniit trigono igneo. Pragae 16[0]6.) а од то доба и више њих звездара, израчунао, дешава се сваке осамстотините године.

Хришћанска школа, православна и римска, не одбацујући овај астрономски факт, држи се у опште текста Матејевог. Улога, коју звијезда игра у еванђелском причању, заиста непоказује, да је то била обична звијезда. Иде пред мудрацима, претиче их προῆγεν αὐτούς, стаје изнад куће, у којој се дијете родило ἕως ἐστὴ ἐπάνω οὗ ἦν τὸ παιδίον. Из текста се не да закључити да је било двије звијезде: једна природна, која је мудраце на истоку упозорила, и једна друга натприродна, која их је до детета довела. То је она иста звијезда ὁ ἀστὴρ ὃν εἶδον ἐν τῇ ἀνατολῇ. Држећи се строго правила при тумачењу текста, морамо признати, да Евангелиста овдје говори о једној ванприродној појави, коју је Бог за то створио,

[1]) Καὶ ἀνατελεῖ ἀστροναυτοῦ ἐν οὐρανῷ ὡς βασιλέως.

да наведе мудраце да нађу Месију. Али и ако Матеј не мисли на астрономску звијезду коју је Кеплер проучавао, ипак је он дао прилике да се иста пронађе.

Првих година седамнаестог столећа, када се њемачки богослови жестоко препираху о години Христова рођења, показа се крајем 1603. год. ретка појава на небу. Децембра 15. састао се Јупитер и Сатурн. У пролеће 1604. год придружио им се Марс; и осим тога појави се са источне стране дијеле комете нека звијезда налик на комету на подножју Змијинске звездане групе. Испочетка је свјетлила необичном свјетлошћу, као звијезда првог реда, затим непримјетно постајаше све блеђом и октобра 1605. године једва се видила, док је марта мјесеца 1606. године са свим нестаде. Овај се састанак, коме су астролози, а без сумње и мази велику важност приписивали, понавља сваких двадесет година; а треба му осам столећа, да обиђе цио зодијак. Великн учењак беше љубопитљив, да ли се у доба Христовог рођења, у почетку Хришћанског рачунања времена, десно сличан састанак? Резултат његових испитивања беше за чудо тај, да се 747. године у другој половини поред козорога десно састанак, и да се идуће године 748-ме, Марс спојио под овим знаком са Јупитром и Сатурном.

Он тумачи звијезду источних мудраца овако: Овако редак састанак три комете обратно је на себе пажњу мудраца, тим прије, јер га је пратила појава још једне ванредне звијезде. Допустивши, да се ова нова звијезда прије појавила, него што се Сатурн и Јупитер једно другом приближише, дакле не јуна 747. године, него још на оним истим мјестима, гдје су комете биле, као што се то и у наше доба 1603, 1604. и 1605. десило, зар халдејци по правилима њихове науке, која је онда још била у важности, нијесу могли помислити, да ће се десити какав важан догађај? *(Kepler,* De nova stella in pede serpentarii 1606. De vero anno quo aeternus Dei Filius humanam naturam in utero benedictae Virginis Mariae assumpit. Fracof. 1614.).

Ако је по астрономском рачуну са свим сигурно, да се ова небеска појава заиста догодила онда изгледа невјероватно, да персијски и Халдејски звездари, познати под именом мази, нијесу то примјетили; и ако су примјетили, природно је, да су јој приписивали тајанствено значење, наиме рођење оне личности, која се у Јудеји очекује, и која ће, по предању, владати свијетом. Рачунање Кеплерово у почетку овог столећа продужише и исправише: *Pfoff* (Der Stern der Weisen. Kopenhagen 1827.), *Schubert* (Das Licht und die Weltgegenden sammt einer Abhandlung über Planeten, Conjuctionen und den Stern der drei Weisen. Bamberg, 1827.) и *Ideler* (Vermischte Schriften. Bd. I.). [Наставиће се.]

Проповијед III. недјеље часнога поста.

— Говорио у св. Саборној цркви сарајевској јеромонах —

Владимир Боберић,

катихета државне велике гимнасије.

Марко 8, 34—38.

Како су мили станови твоји Господе над силама! Благо онима, који живе у дому Твоме! (Пс. 83, 1. 5.) — тако клицаху и пјеваху раздрагани Јудејци приближујући се граду Јерусалиму о празнику Пасхе гледајући из далека дивотне, узвишене зграде града јерусалимскога и величанствени његов храм. Њихово тијело, утрујено од далека пута, оживјело је. Њихово око, жељно светиње храма, засијало је необичном свјетлошћу, кад су путујући дошли до мјеста, са кога им се указало величанство Јерусалима и храма. Њих је неодољива жеља вукла онамо. Једаред у години само били су срећни они из удаљених крајева доћи и поклонити се Богу своме у храму његовоме. И идући путем пјеваху красни онај псалам, што почиње: *Као што кошута тражи потоке, тако душа моја тражи тебе, Боже! Жедна је душа моја Бога, Бога живога, кад ћу доћи и показати се лицу Божјему?* (Пс. 41, 1. 2.).

Слично овим путницима и ми смо, Богу љубазни, кренули се на пут дочекати пасху нашу, свијетли Васкрс Христов. И из далека још посматрајући духовним очима красоту ускршњу и величанство цркве наше и тога празника над празницима; радујући се у срцу избављењу свом, које нам је донио славни и прослављени Ускрс Христов, не можемо срцу одољети, до да на догледу славе те, славе ускршње, и ми жељно, и ако из далека још, не кликнемо: *Као што кошута тражи потоке, тако душа наша тражи тебе, Боже! Кад ћемо стићи и поклонити се славном ускрсу Твоме и заноћити воскресење твое Христе Спасе?*

Како су мили станови твоји, Господе над силама! Јест, красна је слава ускршња, диван је Сион наш, Јерусалим град. Жељно их очекујемо. И ено, ту је већ! Освануће зора, разбистриће се видокруг... па ипак на први поглед око ње види радости само. Јерусалим још далеко лежи маглом обвијен. А из таме зјапи црна гробница. Да, да, ено је: Голгота, та црна гробница! Презирање, прогонство, јад и чемер, горка чаша Христова, крст и смрт — и онда тек васкрсење!

И зашто нам црква, путницима уморним, жељним ускрса, баш данас пружа крсно знамење?! О, зар караванима хришћанским на путу поста не би лепше оазе ни хладнија одморишта, до страдање и крст?! Зар завитланој лађи нашој на узбурканом мору живота не наће се у црној тмини кула свјетиља, до и опет борба, патња и крст?! Јест, крст је кажипут ваш! Зато нам га износи св. црква данас ради

опомене: *Ко хоће за мном да иде, нека се одрече себе и узме крст свој и за мном иде.* То тражи Христос Господ од својих ињедбеника. Лако је, браћо, уживати и доћи на готово. Лако је славити и пјевати у радости и у добру се понијети. Али је тешко радост и добро дочекати и заслужити приуготовљено нам. Христос Спаситељ сишао је с неба на земљу зарад нас људи и рад нашега спасења. Крсном смрћу донио нам је спасење. Сви смо ми жељни тога спасења, а никога нема, да запита, да ли судјелујемо у мукама Христовим? Пост овај часни није само уздржавање од неких јела, него је уједно пост духован. И што га је црква баш пред Васкрс Христов установила, и то има дубока смисла. Хришћани су дужни постећи учествовати и у крсним мукама Спаситељевим и много мислити о њима. И ево нам данас црква с једне стране пружа опомену: крст и задатак понијети га и одрећи се себе, одрећи се свега милога и драгога, све навике и сласти свјетске, свију грјешних уживања и за Христом поћи. Јер ко то не уради, није ученик његов. *Јер ко хоће душу своју да сачува, изгубиће је; а ко изгуби душу своју Христа ради и јеванђеља, онај ће је сачувати.*

Па ипак како смо глупи спрам ових јеванђелских ријечи! Како су нам свијет овај варљиви и лажљива његова сјен умом замаглили и уграбили нам срце и осјећаје! Како нам је тешко буновну главу подићи од блата свјетскога! Како пијтајући и сладећи душу пролазним чарима свјетским губимо ју, губимо за вјечност, за навијек! Али не варајмо се, Богу љубазни, нема у свијету те вриједности, која би душу могла замијенити. *Какав ће откуп дати човјек за душу своју? И каква је корист човјеку, ако задобије сав свијет, а души својој науди?* Па ипак продаје умље за безумље. Видимо, да све пролази као сјен, руши се и распада, па ипак у ту пролазност тако смо се жарко загледали. Толико смо се пута увјерили у несталност људи, нескреност и нетистинност њихову, па ипак срљамо у друштво њихово, гдје често проводимо вријеме беспосличењем и губећи душу своју. Да се не огријешимо о друштво, гледимо изједначити се са људима, такмачећи се у савременим обичајима и махнама. А вјера? а Христос? а крст? — Стид је данас о том говорити у просвијећеном овом свијету, и то гдје? Овдје, у овом народу, гдје сам се надао наћи олтар неоскрњен и жар вјере хришћанске, православне. Да, стид је данас о вјери, Христу и крсту говорити. Али узалуд онда посимо и име Христово, јер и Он постидјеће се нас. Или зар нијесмо чули, шта нам кроз данашње св јеванђеље говори: *Ко се постиди мене и мојијех ријечи у роду овом прељуботворном и грјешном, и син ће се човјечји постидјети њега, кад дође у слави оца својега с анђелима светима.* Стиди се овај род данашњи

Христа и особито његовијех ријечи не стога, што као Христос није Син Божји, и што се увјерио, да наук хришћански није истинит и праведан, него зато, што наук Христов није ласкав ни медан, као што је замедљана удица и мрежа, којом свијет овај примамљиви лови жртве мамону, богатству, части, слаткој страсти и шупљој таштини. Та не више се данас против хришћанства зато, што хришћанство као није Богом откривена вјера; не одриче се свијет данас Христа, што Христос као није Бог; — него зато, што хришћанство тражи од човјека срдачности и јунаштва, а Христос одрицање од себе и самопрегорење.

Је ли, како је тешко одрећи се досадашњих навика? Како је мучно водити рат против себе, против жеља и искушења! А врлину какву и добро дјело не можемо учинити без овога. Свуд се тражи борбе, јер добро ликује тек над убијеном и строваљеном лешином зла. А што је најбоље за човјека? Не ова пролазност таште сјенке, ово *благо на земљи, гдје мољац и рђа квари и гдје лупежи потkопавају и краду*, него оно *благо на небу, гдје ни мољац ни рђа не квари, и гдје лупежи не потkопавају и не краду* (Мат. 6, 19. 20.). Христов бити и са њим се сједињити не у сјенци и пролазности, но у сјају и блаженој вјечности, то је највеће благо, највеће добро за човјека.

Па ми, који хоћемо да будемо Христови и зовемо се његовим именом зар ћемо се постидјети њега и његовијех ријечи? Зар ћемо се одрећи њега и крста његова? Не, не ћемо! Са страшним поштовањем поклонићемо му се, подићи ћемо га, цјеливати и поштовати, ма колико тежак био. Јер крст свој поштовати, трпљети и са надом очекивати спасење Божје, то је задатак хришћански. Не смијемо малаксавати у јаду и невољи, не очајавати у несрећи и не роптати, јер то је већ гријех против Бога, и не отпадати од вјере и крста због тренутне несреће и искушења, јер оно је гријех неизгладиви, гријех највећи.

А и зашто би се човјек стидјео крста и страшио и бјежао од њега? Та није у њему само борба и одрицање од самога себе. У њему је и нада наша, јер са њега нам је сијнуло спасење. И ако је Господ Исус на крсту испустио своју мученичку душу, али зато не заборављајте и не стидите се крста, јер са крстом у руци ускрснуо је славно као Бог. У крсту је дакле не само мука, патња и борба, него и чврста и јасна побједа. Па тражимо заштиту побједе те. Широко је грање у дрвета крста, густо је лишће његово, дебео хлад под њим и пријатан. Ходите, уморни путници, одморите се у хладу његову и освјежите се од првога потреса душе, усколебане при погледу на Јерусалим наш, при погледу ду црне Голготе. Погледајте: за Голготом свијетли се већ и слава Господња обасјаће Сион наш при радосној јеци ускршњих јутрењих звона. Амин.

Ориси хришћанскога живота.

од Епископа Висарионa.

(Чланци за народ).

— Преводи протојереј **Ј. Петровић**, кр. проф. и катихета у Загребу. —

[Наставак.]

Јадно поступају браћа, која презиру брата слабоумнога; али би још горе поступили они, када би напустили брата који је пао, кад би у духу фарисејске гордости говорили за њега: „Какав је он наш брат? Он је изрод наше породице, срамота нашега рода, ми немамо с њим ничега заједничкога.“ Тако гордо суђење не доноси части онима, који то говоре. Ма како да је дубоко пао брат ваш, ипак је и он син вашега оца као и ви, ипак је он брат ваш. Ниједнога грјешника не треба презирати, јер га ни сам Бог не презире. Сам је Богочовјек пострадао и умрьо за њих; тим је мање опростиво презирати грјешника, рођака нашега по тијелу. Он је дубоко пао у бездан грјеховни. — на вама првима је не само братска већ и хришћанска дужност, шпчупати га из тога бездна, — молитвом, савјетима и снисходљивом љубављу старати се, да се пробуди у њему кајање и навести га на пут истине. Ко не би спасао онога, који се топи, ма да може то учинити, већ равнодушно поред њега пролази, тај се не би могао сматрати некривим у његовој смрти, коју је могао отклонити својом помоћи. Исто тако примићете и ви на себе дио одговорности у погибељи вашега брата, ако равнодушно и шта више презирно гледате, како пропада. Ваше братско саучешће могло би га спасти; ваша гордост и презир још га више распаљује. Он је велики грјешник; али је и гордост, с којом се ви понашате према њему, исто тако велики грјех, смртни грјех, који одузима цијену и свима вашим добрим дјелима и својствима. Ви држите до части вашега рода? Добро, — али докажите то не презиром онога, ко је укаљао ту част недостојним владањем, већ Хришћанским настојањем да се он исправи, да се пробуди у њему чувство те части, и да се врати на пут, којим је поштено ступао ваш отац, дјед и прадјед.

У опће, браћа и сестре позвани су, да потпомажу једно друго у дјелу духовнога усавршавања. Заједница њихова под једним породичним кровом пружа најуспјешније услове за то. Породица је, може се рећи, школа, школа заједничке обуке, и како красна школа! Искуство свједочи, како много губе дјеца, која одрашћују усамљено, без браће и сестара. Самовоља, размаженост и друге погрјешке карактера много се чешће налазе код њих, него код дјеце, отхрањене у кругу

браће и сестара. У томе кругу може уплив једних на друге бити врло благотворан у моралном погледу, јер свако од њих може послужити браћи оним даром, који му је Бог дао, а у своје вријеме може се поучити од другога у ономе, што њему оскудјева. На тај начин, кротки по природи може умекшати својом кротошћу суровога и одурнога; жив и ватрен може побудити на рад спора и тиха; храбри и одважни — улити дух храбрости у мекушца и малодушнога; у опће, сваки може дјеловати на другога помоћу онога доброга својства, које му је сам Бог дао. Само се по себи разумије, да успјех или неуспјех доброга уплива једне браће на другу зависи отуда, како стоје у том погледу родитељи. Паметни родитељи, који се брину за добро своје дјеце могу свој труд олакшати тијем, ако пажљиво мотре на њихов међусобни одношај и дјелујући на једну дјецу помоћу других. Напротив, непаметни родитељи, који се не брину за васпитање своје дјеце, као што сами не показују свог благотворног уплива на њих, тако допуштају и међу њима те односе, при чему ће већи уплив на дјецу имати недостатци једних, него достојанства других.

У дјелу васпитања једне дјеце посредством уплива друге може имати особиту важност старији брат и сестра: и стога разборити родитељи, ако хоће да себи олакшају труд васпитања дјеце, морају обратити особиту пажњу на васпитање првенца. Ако је првенац постављен на праву стазу, васпитан добро и особито у духу Христјанске побожности, не ће бити родитељима тешко васпитати и другу дјецу у истом правцу, — она ће се угледати на старијега. У противном случају родитељима предстоји велики труд, да даду добар правац млађој дјеци: настојању њихову да код васпитања одстране све оне погрјешке, које су превиђене код старијега сина или кћери, стајаће на сваком кораку на путу уплив старије дјеце. Имали смо прилику да читамо за два оца породице, од којих је један био врло незадовољан владањем дјеце своје и никако није могао успјети да их исправи; други, напротив, благосиљаше Бога, гледајући своју дјецу, од којих је једно било боље од другога. Једном дође први у госте к последњему и не скидаше очију с његове дјеце. Њихова смјерност, послушност, љубав и оданост к родитељима, мир и слога међу њима подсјећаху госта на ријечи Псалмопјевца: „*Како је лијепо и красно, кад сва браћа живе заједно.*“ Он дубоко уздахну, кад се сјети своје породице. У згодан час запита он сретнога оца, како је могао завести тако красан ред међу дјецом, да се не можеш нагледати, гледајући их. Овај му одговори: Ја нисам узалуд много говорио. Јеси ли видио јато ждралова, кад у јесен селе на југ?“ — Нисам их једном видио.

— „Без сумње си опазио, да напријед лети један ждрал, који показује пут осталима, знајући добро, куда треба летити, а остали лете за њим. Код васпитања дјеце, признајем, имао сам ждралове на уму. Ја сам много уложио труда у васпитање првенца и усрдно сам се молио за успјех. Господ је благословио мој труд својом благодаћу: мој старији син постаде предњаком млађих, — он им показује пут к небу, ови га поштују и воле и радо се поводе примјером његовијем.“ Ријечи врло поучне за родитеље и дјецу! Нека се родитељи, по примјеру оца, о којем је била сада ријеч, постарају да васпитају старијега сина или кћер тако, да му могу бити десном руком, сигурни помоћници њихови у васпитању остале дјеце. А и дјеца нека схвате високу важност тога положаја, у који су она према млађој браћи постављена својим првенством. Она морају настојати да заслуже уважење и љубав млађе браће не физичким старјешинством, већ моралним утицајем на њих. Нека тај утицај показују они још за живота родитеља, помажући им у васпитању млађе браће и сестара; али нека се потруде да одрже тај утицај и по смрти родитељâ, заступајући их пред млађом браћом и настављајући родитељску бригу о њима до њихове зрелости. И онда, кад млађа браћа буду пунољетна, и стану водити засебан домаћинство, треба да им старија браћа буду добри савјетници и руководе да подржавају међу њима успомену на добра породична предања и обичаје и да их побуђују да чувају част рода.

Тако, старија и нарочито првороћена браћа имају велику важност у дјелу моралнога васпитања млађих. На њима лежи поглавито дужност, да објављују име Господње међу браћом; али и они сами морају се учити свему што је добро од остале браће. Уопће, дјело међусобне моралне обуке мора бити за сву браћу општим дјелом. Братска љубав њихова мора се особито показивати у ревности за спас један другога, у поштовању за Хришћански живот. Али се они морају бринути за заједничко добро. Али, које добро може бити веће од спаса душе? И које је средство, да се оно достигне, моћније, ако не живот по духу Јеванђеља? — Ево примјерâ, који их могу водити у томе дјелу? Кад је Христос Спаситељ ступио на јавну службу, као први ученици јављају се и два брата, Андрија, прозван Првозвани (јер је први пошао за Исусом), пожурио се да приведе к Исусу старијега свога брата Симона, којега Господ прозва Петар. Рођена браћа Јован и Јаков, синови Зеведејеви, учврстише своју крвну свезу духовном: најприје је један од њих ступио у друштво ученикâ Исусових, — за њим је отишао и други. Велики светитељ IV. вијека св. Григорије Богослов није могао равнодушно гледати на опасности и искушења, у којима

се налазио рођени му брат Кесарије, који је живио у својству тјелесног лијечника на двору Констанција Аријанца и Јулијана одступника. Он је употријебио сва средства, да га отргне од те службе и да га спасе од саблазни дворскога живота. Св. муч. Валеријан, којега обрати у Христанство жена његова, предао је срце и душу Спаситељу с таким усрдијем, да се удостојио видјети анђела Божјега, који му је говорио: „Ти ниси протусловио ученју истине, које ти саопћи дјевојка, стога је Бог послао мене к теби, да примиш од њега, што зажели душа твоја.“ — Валеријан, поклонивши се анђелу, одговори: „Нема у свијету за мене ништа милијег од мога брата Тивурција. И тако молим Господа, да га избави од пагубнога идолопоклонства, да га обрати к себи и да удостоји нас обојицу да будемо тако савршени у исповиједању његова имена, како је савршена моја заручница.“ Небесни посланик обрадова се жељи Валеријановој и рече: „Богу је угодна твоја прошња: као што је тебе спасао кроз дјевојку, тако ће кроза те спасти он и брата твојега, и све ће вас удостојити вијенца царства небеснога.“

[Настављће се.]

О древности празника у част светих мученика Макавеја.

Празник у част старозавјетних мученика, званих Макавејима (који се односе к временима Макавејским) појавио се је у цркви хришћанској још у првим столећима Христанства. Могуће је поуздано казати, да су ови мученици, пошљедњи у историји старога Завјета, добили свечан помен код Христана прије осталих старозавјетних светитеља, и шта више заједно с првим мученицима цркве новозавјетне. То се може видјети 1.) из свих најстаријих мјесецослова, како грчких, тако и латинских, које сви, *првога* августа показују празник св. мученика Макавеја[1]; 2.) из тога, што у древној цркви хришћанској посвећени бјеху храмови мученицима Макавејима, на примјер у Антиохији (о чему спомиње Августин у једној својој бесједи), и у Риму, а такођер у Лиону и у другим мјестима[2]; 3.) а особито из бесједâ отацâ, који прослављаху помен старозавјетних мученика Макавеја. Неки од Отаца помињу о њима у опће као о светим примјерима за Христане, на примјер св. Кипријан[3]) и св. Амвросије[4]); а неки опет помињу их управо као предмет хришћанскога празника. Тако св. Григорије Назијанин у једној својој бесједи вели:[5]) „ко су Макавеји?“ (јер у част њихову свршавамо сада празник), који ма да се код многих не поштују, као они, који се борише послије Христа, али достојни су поштовања од свију, јер они показаше јуначки дух, штитећи законе и установе отачаске“.

[1]) У једном најстаријем латинском мјесецослову, напштампаном у Acta sanctorum 7. јуна p. 178., убиљежено је само 6 парочитих мученика: св. Петар и Павле, Винценције, Лаврентије, Иполит, и Стеван, а међу овима 1 августа забиљежени су и мученици Макавеји

[2]) Acta sanctorum 4. августа p. 8.

[3]) На примјер L. de exhortatione martyrii. c. 9.

[4]) На прим. L. 1. de offic. c. 41.

[5]) Orat. 22. T. 1. edit. P. II.

Свети Јован Златоусти изговорио је три бесједе у част мученика Макавеја у самој Антиохији (гдје говоре, да је и мјесто њихова мученья). У првој бесједи међу осталима читамо и ово: „како је диван град наш, који слави! колико је сјајнији дан овај од цијеле године! Не за то, што је сунце просуло сада свјетлије од обичнога зраке своје на земљу, него за то, што свјетлост мученика светих јаче од муње осветљује сав град наш. Јер они су од хиљаду сунаца свјетлији и сјајнији од великих свјетила“ ... Августин у једној бесједи[1]) на дан помена мученика Макавеја говори: „овај дан као свечан учини слава Макавеја, којих дивна страдања, кад су се читала, ми не само слушасмо, него и гледасмо и видјесмо“. Даље доказује, да ови мученици бјеху, премда не по имену, али на самом дјелу Хришћани, и спомиње о храму, који је посвећен њима у Антиохији.

Није тешко протумачити, за што црква хришћанска поштује свете мученике старозавјетне. Имајући један основ вјере с црквом старозавјетном, она поштује и светитеље старога завјета својим светитељима, — који се усавршише благодаћу онога истога Спаситеља људи, који основа цркву новога Завјета. Али за што се празник у част мученика Макавеја јавио тако рано? Узроком овога може се узети то, што древна црква хришћанска, славећи, као што је познато, у почетку помен једних мученика и читањем о подвизима њиховим утврђујући дјецу своју у вјери и побожности, прије свега могла се да обрати к историји св. мученика Макавеја — за то, што она ову историју имађаше међу књигама Светога Писма (у 2. књ. Макавеја). „Не пружају ли они (мученици Макавеји), говори св. Кипријан, доказе велике добродјетељи и вјере, и страдања својима не опомињу ли нас на славља мученишшва?“[2]) — Славље у част мученика јесте дакле славље вјере и добродјетељи које у доба гоњења, бјеше као утјеха и ободравање за вјерне.

1901.

По руском:
Григорије А. Николић
парох иришки.

Кратак преглед црквено-школског и просвјетног живота.

У овоземној цркви.

Вприч. АЕМ. конзисторија дабро босанска у Сарајеву издала је 1. апр. о. г. под бр. 404 ех 1902 шљедећи *распоред богослужења страсне седмице и сва три дана празника Воскресења Христова.* У недјељу, понедјељак и уторак 7. 8. и 9. априла у 7 сати у вече свечано Бдјење у старој сарајевској цркви. На велики четвртак 11. априла у 7 сати у старој, а у 8 у новој цркви јутрења с литургијом Вас. Великог и вечерњом. Страсти се читају у обје цркве у 7 сати у вече. На велики петак 12 априла у 7 сати у јутру у старој а у 8 у новој цркви читање царских часова у $3^1/_2$ а по подне вечерња у обје цркве са полагањем плаштанице у гроб. На велику суботу 13. априла у 5 сата по поноћи јутрења у обје цркве са појањем Статија и обнашањем плаштанице око храма, за тим литургија с вечерњом. Почетак славе у три сата по поноћи: свечано јутрење спојено са свеч.

[1]) Serm. 300. помену оних истих мученика посвећен, Serm. 301.
[2]) L. IV. ep. 6.

литургијом; у $3^1/_2$ сата по подне у обје цркве вечерња, на којој ће се читати св. јеванђеље на више језика. II и III дан Васкрса у обично вријеме јутрења с литургијом у обје цркве и по подне вечерња у $3^1/_2$ сата. АЕ и Митрополит служи 1) у новој цркви: литургију на вел. четвртак; на вел. петак на вечерњи; на в ел суботу на јутрењи. — На јутрењи, литургији и вечерњи I. дан Ускрса, на вечерњу II. дан Васкрса, и на литургији и вечерњи III. дан Васкрса. — 2) у старој цркви: II. дан Васкрса на литургији.

У краљевини Србији.

Друштво за подизање храма св. Сави. По извјештају благајне прочитаном на друштвеном скупу 30. јан. т. г. има ово друштво у новцу преко 61 хиљ. дин. Поједно има као завјештање, и једну кућу коју под закуп издаје.

Одликовање. Њег. Високопреосвећенство митрополит Србије г. Инокентије одликован је од краља Николе Даниловим орденом I. степена.

У Русији.

Манастири. Данас у православној руској цркви има 380 манастира са 6772 калуђера и 4107 послужника, свега братије 10.879. Женских манастира има 171 са 4941 калуђерицом и 12.966 послужница. Свега укупно и једних и других 17.907 Свега пак манастира има 551 и при њима 929 цркава. Болница, које манастири издржавају има 76 са 836 болесника, а сиротињских домова, који се од мánастира издржавају има 64 са 1097 сиромаха. Поред тога постоје још у руским манастирима штампарије, школе за сликарство, занате и пољодјелство.

Митрополија Сибињска.

† **Епископ Јован Голдиш.** Арадски румунски православни епископ преминуо је у 66. години својој дана 23. марта т. г. Иметак свој у износу од 66000 к. оставио је својој цркви. До 1869. године био је политичним чиновником, а тада је примио свећенички чин. Био је дуго година и заступником на угарском сабору. Год. 1899. изабран је за епископа у Араду. Управу над удовом дијецезом арадском преузео је привремено протосинђел Игњатије Пап. Архимандрит Август Хамзеа спомиње се као озбиљан кандидат за епископа арадског, а поред њега још и епископски намјесник у Вел. Вараду Василије Мангра Избор би се имао обавити у мају мјесецу.

У Америци.

Православље на полуострву Аљашки. На полуострву Аљашки, на западној обали сјеверне Америке има данас преко 12 хиљада православних душа са 9 цркава и 35 капела. Главна средишта овијех православнијех јесу у Уналјашки, Ситхи, на острву св. Ђорђа и у Бјењавском. Храмове, који су красни и нелељепни подигли су сами урођеници својим трудом и жртвама.

Др. Дови. У Чикагу појавио се неки доктор *Дови*, који је себе почео издавати за ускрслог Јована Крститеља, те основао тавану „Христово-католичку цркву Сиона", у којој се сва исцјељења врше молитвом. Ова нова наука учи, да је близу други долазак Христов, да престанак овога свијета није далеко, да војену службу треба одбацити и томе слично. Овај доктор Дови основао је близу Чикага насеобину, у којој мјеста немају само његови вјерни.. У том мјесту нема ни љекарнице, ни гостионице, свако веселье је укинуто, а све болести лијече се само молитвом. Лаковјерна свјетина у грдним масама полази новога „пророка".

На западу.

Причешћивање под оба вида. Старо-католички лист „Altkattol. Volksblatt", донио је у 9. броју један одзив на тражење да се старо католици причешћују под оба вида. Те одзивајући се томе приједлогу пише овако: Зашто је питање о причешћу под оба вида несувремено и због чега одлажемо причешћивање под оба вида? Желити је да старокатоличке опћине оцјене то питање, те жеље своје изнесу, да се што прије уведе оно што се тражи, те да и *ми* — старокатолици примајући св. причешће из руку наших свећеника, чујемо прекрасне и пуне обећања ријечи: *тијело и крв* Господа нашега Исуса Христа, да сачува душу твоју за вјечни живот.

Црква на Западу.

† **Давидсон и Тиле.** У посљедње вријеме преминуо је у Енглеској чувени библиста *Давидсон*, а такође и у Холандији добро познати зналац библијске науке *Тиле*. Обојица се бавише критичко историјским библијским истраживањем, и на овоме пољу допринеше много добра.

Разно.

Реформа календара по Фламариону. Година би требала да има 364 дана или 52 недјеље по 7 дана. Но астрономска година броји 365 дана и 6 сахати. Овај сувишак од једнога дана и шест сахати имао би се додати тако, да би се сваке седме године начинила осим оних 52 недјеље још једна 53 седмица, која би била посвећена миру и нераду. У овој седмици не би се смјели радити никакви послови, сваки би рад имао престати у току ове недјеље. Фламарион још и то обзнањује, да му је неки непознат послао 5000 франака у ту сврху, да награди онога, који би начинио такав пројект календара, којим би се једном за свагда уклонила свака брига гледе календарске реформе.

Јавне благодарности.

Потписана српско-православна црквена општина цркве јеремићке парохије у Копривну за особиту срећу сматра себи да смо и сад врацима Царске милости узвишењем даром Високе Земаљске Владе за Босну и Херцеговину у Сарајеву обилато обасути примивши код овамошње котарске области у Власеници за нашу св. цркву 1 стихар, 1 епитрахиљ, 1 појас, 1 пар наруквица, 1 фелон, 1 петохљебницу и 1 дарохранилницу са прибором; овај сјајни и богати дар са узвишењем даром из 1892. године у одједанијам, сасудима, кандилима, чирацима и књигама богато украшава и кити наш св. храм.

Овај дар кроз којег се јасно види наклоност и велика очинска брига наше Високе Земаљске Владе према народу овом изазивају у њему нарочито осјећање захвалности те ова црквена општина не може пропустити а да и овијем путем у својој лојалности и привржености не изрази Високој Земаљској Влади најтоплију благодарност узвикујући: Да Бог пожини Његово ц. и кр. апост. Величанство нашег најмилостивијег Цара и Краља Фрању Јосифа I. и нашу Високу Земаљску Владу на срећу и напредак наше драге отаџбине.

Уједно за пријатну дужност сматрамо себи у синовској покорности и послушности српско-православној високопречасној АЕ. и Митрополита Конзисторији босанској у Сарајеву, истијем путем захвалити се на пруженоме нам високом посредовању чим се је у свему овако обилато наш свети храм унаприједио на чему високо истој у вјечној благодарности остајемо узвикујући: Да Бог поживи нашега АЕ. и Митрополита Господина Николаја са свима члановима Његовог великог духовног суда у Сарајеву на срећу и напредак свете нам православне вјере и цркве.

У Јеремићима, 17. јануара 1902. год

Црквена општина:

Предсједник: **Јован Брежанчић** парох. Потпредсједник: **Перо Ивановић** Благајник: **Цвијетин Симеуновић** Перовођа: **Јово Симеуновић**

Чланови:

Симо Мадаревић. Митар Мирковић Јован Дрњевић.
Јово Витић. Максим Васиљевић Крсто Вујадиновић.

Наш св. српско православни храм у Милићима (котар власенички) оскудјевао је у неким црквеним утварима што је много сметало потпуно правилном св. богослужењу.

Тај недостатак и оскудицу у нашем храму надокнадила је Висока Земаљска Влада Босне и Херцеговине даровавши нам на дан црквене славе (6 дец. 1901. год) ове утвари: 1 позлаћен ручни крст, 1 плаштаницу, 1 дарохранилницу са прибором, 1 потпуно одјејање, од црне кадифе заједно са стихарем

Овим утварима Висока Земаљска Влада украсила је нашу цркву и омогућила правилно богослужење, нарочито уз часни пост свете 40-нице, усљед чега потписана општина и овим путем изражава своју топлу благодарност високој дароватељци.

Из сједнице српско-православне црквене општине, држане у Милићима 1. јануара 1902. године.

Предсједник:
Матија Поповић
свештеник.

Врли Србин и благочестиви Хришћанин господин Нико Фуфић у Травнику из завјештаја свог оца Ристе и стрица Гаврила, (који су скоро прешли у вјечност) даровао је у овдашњу нашу цркву односно школски фонд 500 т. ј. пет стотина круна.

Боже дај дароватељу добру срећу, у којој да поживи на угодно задовољство много љета, а скромним завјештачима, који нијесу тежили за личном, временом и трудом славом, него ли за славом православља, која пред Богом вјечну цијену има, нека дарује небеско благо и блажени покој.

Српско православна црквено-школска општина у Кључу, 27. марта 1902.

За црквено школску општину:

Подпредсједник: **Јефтан Бован.** Предсједник: **Миле А. Попадић** Хаџи-прото.

Висока земаљска Влада за Босну и Херцеговину у Сарајеву, изволјела је подарити цркви у Пиперцима сљедеће утвари, и то: 1 стихар, 1 епитрахиљ, 1 појас, 1 пар наруквица, 1 фелон, 2 дарка, 1 воздух, 1 покривач за проскомидију, 1 сračицу, 1 плашчаницу, 1 путир, 1 дискос, 1 копље, 1 кашичицу, 2 чирака за часну трапезу, 1 звјездицу, 1 велико кандило, 1 петохљебницу, 1 покривач за часну трапезу, 1 дарохранилницу са прибором и 1 сосуд за теплоту.

Тим поводом сматра потписани за своју дужност, Високој Земаљској Влади у име српско-православног народа своје парохије јавним путем своју захвалу изрећи!

Пиперци, 30. марта 1902. год.

Ђорђе Свитлић
парох.

Побожне Српкиње Драга Микић рођ. Грбичић тежакиња из Јасеновца и гђа. Катица Мештеровић учитељица у Бјелини, изволеле су приложити цркви у Пиперцима храму св. Преп. Мат. Параскеве и то прва: један простирач за часну трапезу од домаћег платна, а друга једну целивачу икону св. Лазара. Потписани овим путем јавно им се захваљује, и жели им од Бога здравље, сваку срећу и напредак.

Пиперци, 30. марта 1902.

Ђорђе Свитлић
парох.

Читула.

У Зајечару (Србија) преминуо је у четвртак 28. марта т. год. пошље кратка тешка боловања државни економ за тимочки округ Владимир Ђорђевић у 42. години живота. Покојник бјеше родом из Руме (Сријем). Од 1883. до октобра 1885. године био је сталан сарадник у уредништву „Сарајевског Листа" у којем је написао многе поучне чланке из пољске привреде. За то вријеме предавао је економију и у сарај. учитељској школи; 1885. именован је главним економом и учитељем у срп.-прав. богословији у Рељеву, гдје је у том својству служио до октобра 1891. г., када је својевољно одступио и пошао за професора ратарске школе у Краљеву (Србија). До лани дјеловао је у тој школи и написао неколико стручних књига о сточарству, пчеларству и т. д. Из Краљева пошао је као државни економ прво у Ниш, а пошље је премјештен у истом својству у Зајечар. Покојни Владимир Ђорђевић бјеше темељно спреман економ, веома вриједан писац а добра и честита душа, који је са своје љубазности и доброте оставио лијеп спомен међу многим својим ученицима, сада већ свештеницима и пријатељима у Босни и Херцеговини. За собом оставља стара оца, супругу и осморо нејаке дјеце. Вјечан му спомен!

Званични огласи.

Српско-православна АЕМ. Конзисторија Дабро-босанска.

Број 229. ех 1902.

Објава

о цијенама црквених књига.

Све црквене књиге, које су до сада штампане у земаљској штампарији у Сарајеву, могу се наручити и добити код земаљског економата у Сарајеву, и то по овим цијенама:

1.) Октоих	I. дио	неувезан круна	20.	увезан круна	28.
2.) „	II. „	„	20.	„	28.
3.) Требник	I. „	„	8.	„	12.
4.) „	II. „	„	8.	„	12.
5.) Служебник		„	14.	„	20.
6.) Апостол		„	20.	„	30.
7.) Евангелије		„	39.	„	69.

Сарајево, 7. марта 1902.

Српско-православна АЕМ. Конзисторија Дабро-босанска.

Управа српско-православне Митрополије Зворничко-тузланске.

Број 264. ех 1902. 2—3

Едикт.

Бојана рођена Мојића, удата Спасојевић, из Загона — позива се, да се до 15. јуна 1902. год. овој митрополијској управи писмено или лично пријави и мјесто свога боравка назначи, јер ће се иначе по њезином супругу Станку, због бегства и прељубе заметнути брачни процес, са постављеним јој заступником спровести и по стању списа и доказа, и без ње коначно ријешити.

У Д.-Тузли, 11. (24.) марта 1902.

Управа срп.-прав. Митрополије зворничко-тузланске.

Исправак. У задњем броју у *Проповиједи на недјељу св. Православља* поред неких омањих штампарских грјешака поткрале су се још и ове замашније, које ваља исправити: стр. 135. од доле први ред: Као што се у рајској цркви тражило *од првих људи* . . . стр. 138. од доле у 13. реду треба мјесто слободна метнути *саборна*.

„Источник“ излази два пута и то половином и крајем мјесеца. Цијена је листу на цијелу годину 4 фор. или 8 круна, а на пола године 2 фор. или 4 круне; за стране земље на цијелу годину 5 фор. или 10 круна, а на пола године 2.50 фор. или 5 круна. Учитељима основних школа и ђацима даваће се лист у пола цијене. Претплата се шаље администрацији листа у Сарајево, а рукописи уредништву у Рељево код Сарајева. Рукописи се не враћају.

Прва српска штампарија Ристе Ј. Савића, Сарајево.

КЊИЖЕВНИ ОГЛАСИ.

Изашла је из штампе у наклади Издавачке Књижарнице и Штампарско-умјетничког Завода Пахера и Кисића у Мостару

„ЧИТУЉА“

ПОМАЊНИКЪ ЖИВЫЩИХЪ И ЅСОПШИХЪ БРАТІЙ НАШИХЪ.

Ова књижица (читуља) износи 32 странице малога формата, на дебелој, глаткој хартији. Садржи два дијела са рубрикама „О здравіи рабовъ божіихъ“ (за живе) и „О упокоеніи рабовъ божіихъ“ (за мртве) и са иконом Воскресенија Христова. Ову књижицу (Читуљу) препоручујемо свакој православној породици. Цијена: у мехком повезу 20 потура (хелера) или 25 пара дин., у платненом повезу 50 потура (хелера) или 50 пара дин.

СПОМЕНАК

ИЛУСТРОВАН ЛИСТ ЗА ДЕЦУ.

Изашао је 4. бр. са овом садржином: Гушчарка, (са сликом.) Мала Драгица. „Споменак“. Натуцак, приповиједтка. Две прзнице, (са сликом). Од Сомбора до Лијевна, путопис. Успомена. Споменков Весник. Разно. Нове књиге. У доколици. Решење. Одговори.

„Споменак“ излази једанпут мјесечно са одабраном садржином и лијепим сликама. Цијена годишња 2 круне или 2½ динара Претплата се шаље: Ивану Мартиновићу у Панчево а из Србије књижарници В. Валожића у Београд.

Топло препоручујемо овај најјефтинији дјечји лист.

PII/118

ИСТОЧНИК.

ДУХОВНИ ЛИСТ

ЗА ЦРКВЕНО-ПРОСВЈЕТНЕ ПОТРЕБЕ СРПСКО-ПРАВОСЛАВНОГ СВЕШТЕНСТВА И НАРОДА У БОСНИ И ХЕРЦЕГОВИНИ.

ВЛАСНИК:

ЊИХОВА ВИСОКОПРЕОСВЕШТЕНСТВА СРПСКО-ПРАВОСЛАВНИ Б.-Х. АРХИЈЕРЕЈИ.

*

УРЕДНИК: синђел ИЛАРИОН РАДОНИЋ, проф. богословије.

ГОД XVI. 30. АПРИЛА 1902. БР. 8.

Садржина:

Званично. — Мјешовити брак у православној цркви. — Општа хронологија у животу Исусовом. — Неколико одговора на питање из свештено-пастирске праксе. — Проповиједи на цвијети. — Спиритизам пред судом науке и Христјанства. — Књижевне оцјене и приказан. — Кратак преглед црквено-школског и просвјетног живота. — Нове књиге и листови. — Књижевне биљешке. — Разно. — Званични огласи. — Исправак.

САРАЈЕВО

ПРВА СРПСКА ШТАМПАРИЈА РИСТЕ Ј. САВИЋА.

КЊИЖЕВНИ ОГЛАС.

Недавно је посебно отштампана из „Источника“ од прошле године расправа Александра **Живановића**

Душа и Бесмртност.

Књига износи око 10 табака велике осмине на лијепој, финој хартији. Цијена је књизи са поштарином 1 круну 80 филира. Добити се може код писца. (Адреса: Александар Живановић, професор-катихета. Осијек — Славонија.)

ИСТОЧНИК.

ДУХОВНИ ЛИСТ

ЗА ЦРКВЕНО-ПРОСВЈЕТНЕ ПОТРЕБЕ СРПСКО-ПРАВОСЛАВНОГ СВЕШТЕНСТВА И НАРОДА У БОСНИ И ХЕРЦЕГОВИНИ.

Год. XVI. Сарајево, 30. Априла 1902. Бр. 8.

ВЛАСНИК:

ЊИХОВА ВИСОКОПРЕОСВЕШТЕНСТВА СРПСКО-ПРАВОСЛАВНИ БОСАНСКО-ХЕРЦЕГОВАЧКИ **АРХИЈЕРЕЈИ.**

УРЕДНИК: свнђел **ИЛАРИОН РАДОНИЋ**, професор богословије.

ЗВАНИЧНО.

АЕ. и Митрополит Дабро-Босански.

Број 425. ех 1902.

Окружница.

Пречасном српско-православном свештенству и славним српско-православним црквеним општинама вишеградског, гласиначког, сребреничког и власеничког протопресвитерата.

Концем овога мјесеца кренућемо се у име Божије пут источног краја Богом чуване епархије Наше, с намјером, да свршимо канонима св. цркве прописану каноничну посјету, која ће се овога пута ограничити само на горње протопресвитерате. Том приликом прегледаћемо цркве, школе и парохијска звања, и увјерити се о стању њихову и о успјеху, што га је Свештенство Наше течајем прошлих трију година постигло у цркви и школи и ван цркве и школе.

Ушљед тога позивамо најприје Пречасно свештенство, да се за посјету ову својски спреми, припредивши све, што је за преглед, нарочито пак цркву и црквене богослужебне предмете, парохијалне матице и архиву, инвентаре црквене и остало.

Осим тога имаће пречасно свештенство да до осам дана, иза примитка ове окружнице, састави према приложеном ·/. обрасцу исказе својих парохија, што је могуће тачније и савјесније, и то само по рубрикама оним, које садашње стање и заокружење појединих парохија

исказују, остале пак оставиће празне, и за Наш долазак у приправности држати.

Српско-православним црквеним општинама пак препоручујемо очински, да свештенству своме на руку иду у настојању око држања реда и чистоће у и около цркава, гробаља и евентуално око пристојног оправка истијех у колико би то нужно било.

Исто тако потрудиће се славне општине и настојати, да дјечица ваншколска познана на обучавање у вјеропауци к цркви на испит и преслушање дођу, да видимо, како се који свештеник прошлих година у овој важној грани свештене службе своје трудио и какав је успјех постигао.

Нека вам свима помогне милостиви Бог, да посао овај у најбољем расположењу душе и срца свршите, на славу Његову, корист св. цркве и духовно спасење вјерних, срећно и успјешно!

У *Сарајеву*, 11. априла 1902.

АЕ. и Митрополит Дабро-Босански:
НИКОЛАЈ, с. р.

Српско-православна АЕМ. Конзисторија Дабро-Босанска.

Број 426. ех 1902.

Окружница

Пречасном српско-православном парохијалном свештенству, Епархије Дабро-босанске.

Године 1899. штампане су и раздијељене трошком високе земаљске владе парохијалне матице уз остале за вођење парохијског звања потребите тисканице.

Окружницом од 12. новембра 1899. бр. 3301. наређено је свештенству парохијалном, да књиге те прими, али да у њих ништа не уводи прије, него ли за то прими од конзисторије нарочита упуства. Пошто вођење матица постаје све то озбиљнијом дужношћу свештенства, те се даље одлагати не смије, него се мора отпочети у законитој форми и по извјесним законима, који у том погледу уопште постоје, како би се књигама тим задобило од стране грађанских власти и државе право јавних исправа.

Прије него приступимо овом послу и издамо потребита упуства за вођење првих матичних књига морамо најприје да саставимо нужне пописнице, или такозване протоколе домовне, и да прибавимо

за то све нужне податке према рубрикама, које су у новим тим књигама изложене.

Начин за проведбу овог посла састављања домовника црпан из многогодишње праксе био би по увјерењу консисторије ове, ево овај:

1) нека сваки свештеник најприје сашије и исцрта (нарубрицира) неколико табака папира према величини своје парохије, односно према броју домова и душа по приложеном ./. обрасцу, који садржи све оне рубрике и податке, који су у новим домовницима штампани. Изостављамо само рубрике о исповједању и причешћивању, пошто нам то за предстојећи посао потребито није.

2) да се ове рубрике тачно и према фактичном стању попунити могу, потребито је, да сваки свештеник изиђе у парохију и да на лицу мјеста редом од куће до куће идући предузме попис појединих фамилија, по оном реду, како се која по времену развила, не испуштајући ни оне особе, које су удајом или другим којим начином на обитељске заједнице ступиле.

3) пошто има парохија, у којима су вођене матице рођених, крштених, вјенчаних и умрлих надавна, а парочито од времена окупације, то ће свештенство поменуте главне рубрике рођења, крштења, вјенчања и смрти, уз приличан труд и настојање моћи у својим домовницима како ваља и по пропису испунити; а код којих особа нема ових података, т. ј. које нијесу ни убиљежене у матице, ондје ће водитељ матица уписати годину рођења, вјенчања и смрти по казивању вјеродостојних свједока, н. пр. 1840. (рођен). 1860. (вјенчан), 1868 (умро); рубрике „мјесеца“ и „дана“ и „број протокола“, остаће празне. Рубрике ове означене су у протоколу домовном са бројевима: 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16.

4) као што се из приложеног обрасца види, попису̀ју се поједине обитељи редом почињући са родитељима на хронолошким редом од најстарије дјеце њихове до најмлађе, не заборављајући ни оне чланове обитељи, које су удајом у њу дошле. За оне обитељи, које су многобројне (20—40 душа) добро ће бити, да се одмах при уписивању подијеле по гранама својим. Уз оца и мајку нека се упишу најстарији син и снаја и њихова дјеца. Уз ову најстарију грану обитељи ставиће се у рубрици 2 односни кућни број и римско I., да се знаде, да је ово прва грана обитељи; друга грана обитељи, породица другога сина, односно брата ставиће се на други лист домовника и у рубрици „число домовно“ ставиће се римско II. и тако ће се поступати даље са свијем осталијем гранама на једне и исте велике породице. Пошто се ове обитељи фактично подијеле, и добију од политичке власти на то дозволу и по-

тврду, ставиће се уз сваки горњи римски број и нови број куће, који јој је власт одредила.

На овај начин продужиће се вијек домовницима за више десетина година, и неће бити потребе, да се нови сачињавају, а то је за свештенство велика олакшица у званичењу са властима црквеним, грађанским и у приватно правном односењу појединих парохијана, у којима ће они исправе из матица више пута захтијевати.

5) Оне особе, које су у обитељ дошле женидбом или тако звани „уљези“ пасторчад, удовице и сирочад, саморани старци и старице, не могу се сматрати као рођени чланови породице; они су дошли у обитељ са другим племенским именом и као такови имају се и провести у обитељи гдје живе, наведавши у примједби, из кога су села и из кога кућњег броја, да се даљи подаци о њима у матицама наћи могу. Најбоље је пак, оставити их уписане на првобитном њиховом мјесту, у њиховом селу и кућњем броју.

Ово су само главне опаске на које се свештенство наше при састављању новог домовника обазирати има, а ако би још које питање приликом самог посла искрсло, ваљаће се упитати или у протопресвитера или консисторије непосредно да се сазна прави начин, како се овај или онај податак матичин провести мора.

Парохијалном свештенству налаже се, да налог овај што брже и сигурније изврши, јер ће потписани Митрополит с концем овог мјесеца отпочети своју каноничну визитацију, те ће том приликом лично се увјерити о исправности посла око матица и по заслузи оцијенити рад и настојање сваког појединог свештеника.

У *Сарајеву*, 11. априла 1902.

АЕ. и Митрополит Дабро-Босански:
НИКОЛАЈ, с. р.

НЕЗВАНИЧНО.

Мјешовити брак у православној цркви.

— Јерej **Димитрије Јанковић**, консист. савјетник. —

[Сарајево.]

[Свршетак.]

Важно је још и нужно споменути надлежност православне цркве за рјешавање спорова око развода мјешовитих бракова. Када се узме у обзир, да је црква друштво, и да том друштву само онај припада, ко је у цркву прописаним путем и начином уведен: јасно је, да је

црква само над онима надлежна поступати, који јој припадају. Према томе у мјешовитом браку подлежи суду православне цркве само православна, а никако и иновјерна страна. То је опште правило, од којега неможе бити ни мјешовити брак изузетак; шта више оно се може и мора у првом реду баш на мјешовити брак примепути, јер у другим питањима једва се долази у непосредни додир са иновјерцима.

Наше је мишљење, да овдје неможе бити спора око тога, да ли је брак у *православној* цркви благословен, или у којој другој вјероисповиједи склопљен, јер да мјесто и начин бракосочетања одлучује, не би православни духовни суд био надлежан да рјешава спорове и таквих супружника, који су брак у иновјерној цркви, као иновјерци склопили, но доцније један од њих прешао у ортодоксију. Осим тога, православна странка остаје православна, а иновјерна иновјерна, вјенчали се они у православној или којој другој цркви. Актом благослања брачне везе, благословене у православној цркви, иновјерна странка још није примила православље, као што није изгубљен за ортодоксију онај, ко је по обреду иноправне вјере, у иновјерном храму у брак ступио. Корак је његов додуше за осуду, јер је показао вјерску равнодушност, молио се са јеретицима, али то је све само прекршај дисциплине, а не и апостазија, услијед које се губи или постизава право једне цркве, да му надлежно суди. Да је пак православни духовни суд у мјешовитом браку *надлежан само за православну* странку, а не и за иновјерну, види се и отуд, што иновјерни духовни суд у мјешовитом браку може да суди само иновјерном, његовој власти и области подчињеном супругу, а не и православном, ма да се исти у храму те иновјерне духовне области вјенчао. Већ из овога је јасно, да је православни духовни суд искључиво на тужбу православног супруга надлежан покренити поступак у бракоразводној парници супружника разне вјероисповиједи. Другчије неможе ни бити, јер православни духовни суд у случају развода брака може само православног супруга осудити или невиним прогласити, а не и иновјерног, који би можда званично констатовање своје невиности радо прихватио, али да се против осуде православног суда — за њега ненадлежног форума — зацијело, и то оправдано оградио. Иновјерној страници — по нашем мишљењу — православни духовни суд неможе никакве задовољштине дати, јер би правни реципроцитет захтијевао, да онај, који задовољштине тражи и евентуалну казну прими, а то је немогуће и захтијевати, а камо ли навести.

Ово је специјално наше гледиште на надлежност православних духовних судова у парницама за развод смијешаних бракова. Међутим

црква у Русији и у Србији, као што је напријед наведено, тражи реверз од оних, који са православнима у мјешовити брак ступају да ће пристати на надлежност православног духовног суда за рјешавање евентуалних спорова. Но у колико и пристане иновјерац на ту надлежност, ми смо тога мишљења, да је то више идеални, него ли стварни пристанак, јер ни једна црква нема власти да иновјерца осим спољашњег респектовања на ништа друго притегне. Једино је, што црква према иновјерцу учинити може, забрана за истог, да са православном особом у брак ступити може; но и та је забрана релативна, јер се то иновјерцу може ускратити само за православни храм и обред, а никако и за иновјерни молитвени дом и начин њенчања уз испуњење обиеза те иновјерне вјероисповиједи.

У кратко даклем православна црква надлежна је за рјешавање бракоразводних спорова између православних и иновјерних супружника — без обзира на то, гдје и каквим је обредом брак склопљен, али с тим ограниченьем да поступак само на жалбу православне странке може покренути и да је њеном суду само православна брачна страна потчињена.

Ово је питање нарочито у новије доба и државна власт понајвише у неправославним државама нормирала. Тако је на примјер 8 септембра 1856. за Аустрију изашао царски патент, који тумачећи женидбени закон, вели, да су осим римокатоличке (која брак не разводи, а за коју је нарочита норма у женидбеном закону) све вјероисповијести овлаштене, да за своје припаднике — по прописима и правним обичајима својим — разводе мјешовите бракове. Римокатоличка црква се томе наређењу противила и противи,[1]) јер је та норма за њу у толико неповољна, што се њени припадници испод претјеране јој строгости у бракоразводним парницама, прелазом у другу коју вјеру могу извући. Она није престала тражити измјену тога закона или бар такву допуну његову — да се §§. 56. и 57. женидбеног закона, по којима се брак неможе развести, ако је у вријеме склапања ма и једна странка римокатолицизму припадала — и на некатолике протегну, које ти параграфи у смислу позиваног царског патента не прије че, да и такве мјешовите бракове разводе, који су н. пр. у римокатоличкој цркви између два римокатолика склопљени, па су доцнијим вјерским прелазом једне странке мјешовити постали. Римокатолици докажују, да је такав брак неразрјешив већ по изрјечном слову позиваног закона; но да немају право, најјасније се види отуд,

[1]) Види н. пр. чланак Дра F. Belaj a „Da li mogu po zakonu grčkoistočne konzistorije razriješivati vez katoličke ženidbe?“ који је изашао 16. студенога 1899. у 46. броју Католичког Листа у Загребу.

што држава ни једној признатој вјероисповиједи није сметала, нити може сметати, да иста у сопственом дјелокругу — а баш по ријечима позиваног закона према прописима и правним обичајима разводи мјешовите бракове — за своје припаднике. Тај закон (56. и 57. §§.) тиче се само свјетовног суда, ако се парница пред њим поведе, и да се неможе тицати суда духовнога, који по својим правилима поступа. У осталом ми држимо, да је напрезање западне цркве за измјену тога закона сасвијем излишно, јер свака црква може да разводи брак *само за свога припадника*; те ако је н. пр. од два римокатолика један у православље прешао, брак ће се по његовој тужби — ако има каноиског разлога — само за њега развести, а не и за римокатоличку странку, која православни духовни суд ни онако не признаје. А што се тиче тумачења западне цркве, да је чак и онај мјешовити брак, који је између њеног припадника и нпр. једног православног хришћанина у православном храму и по православном обреду склопљен, римокатолички брак,[1]) те је по том за рјешавање спорова из таквога брака она, а не православна црква надлежна: на то само толико имамо примјетити, да је такво тумачење обичан покушај за препотенцију, јер се друкчије неможе назвати када чак и оном хоће да суди, ко јој не припада, и ко њеног благослова није ни тражио.

*

На завршетку морамо још примјетити, да се мјешовити брак нарочито у посљедње вријеме код нас православних Срба јако раширио, тако, да је постао сасвим обична појава; нарочито у кругу интелигенције има много примјера, који за нас ни најмање нијесу утјешни. Узрок тој жалосној појави јесте — признајмо искрено — равнодушност у вјери, која је природна посљедица слабог вјерског васпитања. Ово се досуше обично не тумачи овако — јер ко ће признати да је крив? — него се сматра толеранцијом, која ваља, да „краси“ сваког образованог човјека. Но та „толеранција“ у браку сасвим друкчије наслеђа нарочито гдје је жена иновјерна. Та „толеранција“ тако далеко иде, да се често препебрегну сопствене вјерске дужности, а светкују се туђи празници, држе туђе иконе и иде се мимо своје у туђу цркву. Таква толеранција није толеранција, већ индиферентизам и грјешно попуштање. Но били би неправедни, када би пређутали, да смо томе и сами криви, јер данашњим даном чак и у свештеничким породицама наилазимо на иновјерне зетове и снахе. Животни разлози нијесу, нити могу бити довољни, да се те жалосне појаве оправдају,

[1]) Види предпаведени чланак.

јер нпр. и протестантски пастори су породични људи, животни разлози и за њих постоје, али у њих нећемо наћи оваквих случајева. Сви ми, којима је дано, и од којих се захтијева, да вјерне и народ свој просвјећујемо, ваља свом снагом моралном и интелектуалном да настојимо, да се број смијешаних бракова смањи. Немојмо се градити да смо толерантни, нити подражавајмо у том туђим народима, немојмо „чинити, што се чини у земљи Мисирској“ (III. Мојс. 18.3.), већ чувајмо чистоту православног огњишта „држимо уредбе и законе Господње, да по њима живећи, кроз њих живи будемо“ (III. Мојс. 18. 4. 5.).

Општа хронологија у животу Исусовом.

— Приопштио **Никола Теодоровић**, парох. —

[Обровац].

[Наставак.]

Дакле из овог можемо извести ово: ако се звијезда, која се показала са Јупитром, Сатурном и Марсом, појавила 747 год., мудраци пак стигоше у Јерусалим тек идуће године, онда морамо узети, да се Христос родио 748 или 749 год. од осн. Рима. Морамо још установити, да ли ови тајанствени путници дођоше у години Христова рођења или може бити годину дана доцније, као што је између осталих и св. Епифаније мислио. Претпоставивши ово пошљедње морамо Христово рођење метути најдоцније на годину 747 или 748.

§. 4. Крштење Христово.

Најјаснији и најважнији хронолошки документат за установљење тачке времена када се Христос родио, шта више и других догађаја у животу Његовом, јесте 23. стих треће главе Лучина Еванђеља. Христос је по Еванђелисти имао тридесет година, када се појавио на Јордану код Јована и крстио се од њега.

Ако нам испадне за руком да установимо годину Христова крштења, уједно смо установили и годину рођења његовог.

Ми мислимо да нам је ово испало за руком, ослањајући се на хронолошке податке четвртог Еванђеља, који су тим поузданији, јер нијесу намјерни (тенденциозни) и потпуно се слажу са трећим Еванђељем.

Испричавши разне догађаје (I, 31—34) који претпостављају крштење, св. Јован (II, 13.) спомиње једну пасху, прву, коју је Христос по крштењу свом у Јерусалиму празновао. Доста је дакле, ако уста-

новимо тачку у времену ове пасхе, да тиме добијемо и оно вријеме, кад се Христос родио. Одређење овог важног података омогућава св. Јован потпомогнут Флавијем.

— „Ево већ четрдесет и пет година *како се гради* овај храм," рекоше Јудеји, „и ти за три дана хоћеш да га подигнеш" (Јов. II, 20.)[1]) Дакле онај тренутак, кога су Јудеји то Христу одговорили бјеше четрдесет и шест година, како се посао почео, који је по свједодби Флавијевој (Antiqu. XX. 9. 7.) нешто прије јудејског рата завршен био. Ако додамо четрдесет и шест година оном времену, када је Ирод почео зидање другог храма, добићемо ону годину, у којој Јудеји рекоше: „ево већ четрдесет и шест година," а тиме и годину оне пасхе, која је слиједовала по крштењу Христовом. Овај величанствени посао пак почео је Ирод у осамнаестој години своје владавине (Antiqu. XV. 11, 1.) по свој прилици о празнику посвећења храма у мјесецу Кислев (Kislev) (734), али свакако прије Пасхе 735. год. Кад се овом дода четрдесет и шест година, долазимо до пасхе 781. године, дакле Христос се крстио у другој половини 780. године. Пошто је по св. Луци (III. 13) о крштењу свом Христос имао од прилике тридесет година, дакле могао се родити 749—750. а. и. с.[2])

Овдје морамо истаћи погрјешно мишљење многих тумача текста, које се односи на Тиверијеву петнаесту годину. Ова погрјешка бјеше основ силних заплета у хронологији Христова живота.

Поменути важни податак св. Луке не односи се ни на крштење Исусово, ни на почетак јавног рада Јованова. Јер кад би почетак јавног рада Јованова и крштење Исусово метули у 15-ту годину Тиверијеве владе, а то је 782. година а. и. с., пашло би, да је Исус, који се свакако пре 750. године родио, имао онда 33. године, а св. Лука јасно вели, да је био око тридесет. С којим правом поричемо тако јасну тврдњу и стављамо у опреку треће Евангеље са самим собом?

---

[1]) Овај превод текста не слаже се са грчким, словенским, Вуковим преводом и латинским; наиме грчки текст гласи: „τεσσαράκοντα καὶ ἓξ ἔτεσιν ᾠκοδομήθη ὁ ναὸς οὗτος, καὶ σὺ ἐν τρισὶν ἡμέραις ἐγερεῖς αὐτόν; словенски текст гласи овако: „четирдесать и шестїй лѣтъ создана кыстъ цѣркоса сїа, и ты ли трїи дньми создкёшини ѥ; српски: „Четрдесет и шест година *грађена је* ова црква, и ти за три дана да је подигнеш?"; латински: „Quadraginta et sex annis *aedificatum est* templum hoc." — Дакле као што се види сва четири текста говоре о *већ свршеном* послу, док по тексту, који Дидон наводи, посао је *још у току*. По горенаведеним текстовима, храм се тај могао видати 46 година и пир. прије десет или двадесет година завршити, али по тексту којега Дидон наводи, управо је 46 година било онда како се храм зида. — И Kiess наводи овај текст само га увима очито као што је у словенском, српском, грчком и латинском језику, али га тумачи тако, да је баш те године, кад Јудеји говорише с Христом, од почетка зидања прошло 46 година „es sind 46 Jahre des Baues verstrichen." Но он долази до другог резултата него Дидон. — Дидон узима да је Ирод почео зидати храм 734. године, док Kiess тврди да је то било 737. год., с тога и излазак по његовом рачуну, да се Христос крстио 783. године, а умрло 786. године, а и. с. — Стр. 92. 93. —

[2]) Kiess тврди да се Христос није могао родити прије 752 год. а. и. с. — Стр. 78

Податак трећег Еванђеља заиста означава свршетак Јованова, а почетак Христовог јавног дјелања, који синоптичари не рачунају од крштења Христовог, него од заточења Јованова.

О крштењу Христовом, можемо се запитати, кад је почео Јован крстити?

У Еванђељу нема о том ни једног сигурног података, јер као што видесмо, Тиверијева петнаеста година, коју Лука спомиње (III. 1, 2.) означује сасвим други догађај.

Томе се не треба чудити. Еванђелисте не описују живот Јованов, него Христов, пред којим спомињу само онако приликом у колико тумачи дјела и улогу Месијину.

Али се то ипак може бар приближно одредити. Из описа Христова крштења, види се, да је Јован већ неко вријеме крстио, кад је Христос дошао на Јордан.

(Наставиће се.)

Неколико одговора на питање из свештено-пастирске праксе.

Светозар Грубач.

— Надзирьтељ протопресвитерата сјеверинског и парох новосељански. —

Покојни прота *Ђорђе Петровић*, бивши уредник „*Источника*“, прикупио је међу свештеницима у Босни и Херцеговини неколико питања из свештено-пастирске праксе и упутио их мени са жељом и молбом, да важније одаберем и одговор свој у јавности донесем. Приличан број тих питања ријешио сам још за његова живота и уређивања листа у „*Источнику*“, а исто тако одговори су моји налазили у „*Српском Сиону*“, по кад-кад и у „*Гласнику православне далматинске цркве*“. Колико је тиме било заинтересовано наше свештенство показаше писма неке браће управљена на особу моју, са изречном жељом и напоменом, да продужим овај врло користан рад. То је тражило од мене и садање уредништво „Источника“. И тако, да се одужим у Христу браћи својој и поштованом уредништву овога листа, предајем, ево, јавности још и ово неколико одговора, које сам до данас дуговао. Уједно примјећујем, ко би од браће свештеника желио и даље у овоме листу читати овакове радове, нека пожури уредништву са питањима.[1])

[1]) У тежњи да одговоримо дужности својој и обећању своме, отпочињемо са појединим питањима и одговорима из „Пастирске праксе“, која нам за наш лист спрема прем. госп *Светозар Грубач*, стари и мили сарадник овоме листу. Да не би у овоме раду прекинули обраћамо се и поново молбом на браћу нашу свештенике из Босне и Херцеговине, нека похитају са другим и новим питањима, како би ова рубрика, у овоме листу могла стално и без прекида испуњена бити. Ур

I.

Шта се има разумјети под ријечју „междорáмїе“ у послѣдованїю“ св. крштења, и које ријечи треба свештеник да изговара при помазивању „междорáмїя“ „ѣлéемъ рáдованїя“?

Већ „установе апостолске“ спомињу помазивање јелејем, и то свију дијелова тијела крштенога.[1]) У IV. и V. вијеку сретамо сличне споменике.[2]) У VIII., X.—XI. вијека спомиње се, међу другим, и помазивање „*междорáмїя*“.[3]) Тако је било од XIII. па даље до XVII. вијека. Од тога времена, како свећење јелеја тако и помазивање њиме, задржало је непромјењен вид до данашњега времена.[4])

„*Междорáмїе*“ у ријечнику *U. A. E. Schmidt-a* значи: „*Stelle zwischen den Schultern*“. *К. Никољски* узима ту ријеч у значењу грчке ријечи: „τὰ μετάφρενα“ и латинске: „*dolsi medium.*“[5]) *Н. Сиљченков* тврди пак, да је „*междорáмїе*“ у Требнику Петра Могиле замјењено са ријечју: „*илеци*“[6]) Цитирањемо и тумачење *С. В. Булгакова*, који схваћа ствари овако: „Под „*междорáмїемъ*“ (τὰ μετάφρενα — dolsi medium) уопште је љепше разумјети горњи дио тијела међу лопатицама, пошто нема правог основа у корист значења: „междорáмїе“ у смислу горње мишице.“[7])

На нпак смо нашли рјешење овога питања у једном руском индексу. Ту читамо: „Једни свештеници разумијевају „*междорáмїе*“ у смислу налазећих се с преда горњих мишића (предплечїй), и, према томе, помазују освећеним јелејем дијелове тијела који се налазе уз плећа, мало ниже кости кључнице, а други, горњи дио леђа међу лопатицама. Кад би се и употребљавала ријеч „*междорáмїе*“ у том посљедњем значењу, то доиста, сагласно ријечима које проносни свештеник при помазивању јелејем, разумијевала би се горња мишица (предплечїя) а не леђа. Овдје је у „*междорáмю*“, мјесто гдје се налазе мишице, посредством којих најлакше се физичка сила, па за то и у св. писму мишица не ријетко употребљена је у значењу силе, крјепости и здравља. Гријех је унио растројство у физичку природу човјека, и тиме га не само заразио, него и проузрочио у њему превласт путености, превагу порочних наклоности и потезање тијела

---

[1]) Constit. Apostol: Lib. III. cap. XV. —XVI.; у руском преводу: „Апост. Пост.“ стр. 116—117.

[2]) Кирил Іерусалимски: Catech. myst. II. и III.; у руском преводу: „Твор. Кирил. іерусал.“ М. 1855. г. Стр. 300.

[3]) Goar: Εὐχολογ. pag. 292.

[4]) Goar: Εὐχολ. pag. 289.—90. и Evh. Ed. Benet. 1839. pag. 141.—143.

[5]) Пособ. къ науч. уст. богосл. прав. церкв. Стр. 631.

[6]) Практ. руков. при отправ. приход. требъ. Стр. 16.

[7]) Предплечїе = горња мишица. Русс. серб. словарь состав. П. А. Лавровскій. Стр. 389.

над духовним чешљем. То нагубљено нормално стање означава се ријечима „ко йсцѣлѣй... и тѣла," при чему, међу другим, помазују се дијелови тијела, који служе символом кријепости, силе и здравља. За објашњење другога обичаја — помазивати леђа — нема никакова основа."[1])

У погледу питања: *„које ријечи треба свештеник изговарати при помазивању „междорамија" ѣлеемъ радованія?"* наћосмо ову достовјерну биљешку: „Ни у грчким ни у руским Требницима нема засебне формуле за помазивање „*междорамија*." Није, дакле, дозвољено, а нема ни потребе својевољно допуњавати постојећи код нас устав у Требнику и ињ' уносити формулу из Требника Петра Могиле: ко єже єзати благое иго Христово на себе и сладъкъ легкое бремя его понести и ко єже отшлакатися всѣхъ похотей плотскихъ, јер, како објашњава „Цер. Вѣст." (1889., 38.), помазивање прсију и „*междорамија*" има бити нераздијељено под једном формулом Требника: „ко йсцѣлѣй дѣшй й тѣла."[2])

Проповијед на Цвијети.

Во имја Оца и Сина и свјатаго Духа. Побожни Христијани! Силни је народ нагрнуо у Јерусалим на пасху. Исус Христос упутио се са својим ученицима. Многи су их пратили. Глас о чудесном ускрснућу Лазареву разнио се на далеко, те многи пожелише да виде и Лазара и Христа, који је то велико и нечувено чудо учинио. И све је већа и већа постајала пратња Господња на путу у Јерусалим.

Христос дошавши пред град зајаши на магаре и тако јашећи улажаше у њ', као што је било предсказано: не бојсја дчи Сіонѫ; се царь твой грядетъ сѣдя на жребяти осли (Joan, XII. 15). Овдје их дочека још већа множина свијета, да се једва пролазити могло. И тај силни свијет испуни се једном мишљу: Осана! Са себе су скидали хаљине и простирали их по путу, под ноге су бацали маслинове гранчице, да по голој земљи не ступа цар Израиљев. — Осана! ваздухом се проламао одушевљени поздрав. Осана сину Давидову! Благословен грјадый во имја Господне! Осана во вишнихъ!!

Надаху се маловјерни, да долази да подигне из прашине пропало царство Давидово и Соломоново; да ће истријебити и очистити град од туђинаца; да ће обновити некадању силу и славу Израиљеву. И за то га тако дочекаше.

[1]) Сводъ указан. и замѣч. по вопрос. част. практ. Москва 1891 Стр. 27; Ворон. Епарх. Вѣд 1870. г. Nr. 22.

[2]) С. В. Булгаков: Практ. руков. к совр. богосл. прав. цер. Стр. 105. цит. 23.

И ми смо, браћо, ево с врбовим гранчицама изашли на сусрет Господу. Не као Израиљци у нади на земаљско царство, већ као учесници небеског, вјечнога царства, што нам га је Господ приготовио. Свјетило небеске науке, обасјало нас је, уписани смо у књизи благодати. Свјесни смо, знамо, ради чега је Спаситељ дошао. И за то као такови отварамо срца наша — духовни Јерусалим — да се усели у њих Господ. Најљежније цвијетке своје христијанске душе бацамо пред ноге Спаситељеве. — Осана! кличу душе наше. Осана, Спаситељу свијета!!!

Или зар није тако?! Зар да не будемо бољи од свјетине Јерусалимске, која, кад се преварила у својој маловјерној нади, потпирена фарисејским и првосвештеничким наговарањима, викаше пред преторијом Пилатовом: распни га, распни! У размаку од неколико дана промијени одушевљени поздрав свој „Осана“ у страшни „распни га.“

И зар да не будемо бољи од њих?! Они нијесу знали, што ми знамо. Они су желили друго, него ми. Њихова је сва нада била прикована за овај живот, за земаљско. За то тако брзо и превртиште и прије̂ште у сасвим другу, противну крајност. Али ми смо друго. Ми ево назо̂смо с врбовим гранчицама, да се поклонимо спомену Господа, који је ушао у Јерусалим, да принесе себе на жртву ради нас грије̂шних људи. Позната су нам по св. писму сва страдања и муке, смрт, погреб... све страхоте, што је Спаситељ за нас претрпио. Познато нам је и његово славно васкресеније, којим је највише потврдио своју св. науку. Дубоко су нам у срцу и души уписане Његове св. ријечи о будућем животу — о царству славе... А свјесни смо — јер нас је Он томе научио — како можемо постати учесници тих највећих нам блага. Знамо, да је данашњи свечани улазак Христа у Јерусалим био тек почетак онога неописивога чина, којим је Господ свима, који желе, отворио небеска врата. За то и велим, ми смо друго од свјетине Јерусалимске, јер све то знамо, што они нијесу знали. Па можемо ли онда да мислимо да смо достојно прославили данашњи св. дан, ако га прослављамо онако обично, како било?! Нами је ријеч куд и камо већи од грије̂ха ондашњих Јерусалимљана!

Па нијесу они ни имали, што ми данас имамо. Те и с те стране морамо — име нас Христијанско позива — да куд и камо љепше и достојније поздравимо Христов улазак у духовни Јерусалим — срца наша! Ми имамо благодат Божју, коју они нијесу имали. Душе њихове нијесу биле просвијетљене свјетлошћу јеванђеоске науке, као што су наше: Они нијесу били препорођени у нови живот, као што смо ми. За печат дара Духа светога нијесу знали. Нијесу се сједињавали

с Крвљу и Тијелом Христовим... Душе су им биле спутане у гријешне окове, разум им је био помрачен, срца празна — жељни су били само сјаја, блага, господства, силе... Али ми, који све то знамо и имамо, који од колијевке до гробнице примамо разне благодатне дарове, што нам их св. црква пружа у св. тајнама Новога Завјета, сасвим смо друго од Израиљаца. Па и поздрав наш данашњи Спасителју мора бити и одушевљенији и сталнији и одређенији!!

Првосвештеници и фарисеји јудејски одвраћали су народ од Христа, од Истине. Свјетину су јерусалимску у охолости и надувености својој дражили, на криви пут изводили — експлоатисали у своје личне интересе. А ми имамо свештенике, благодати Божјом обдарене, којима је Христос Спас при растанку своме земаљском са својима ученицима заповједно, да иду широм свијета, да уче све народе. Ученицима је послао св Духа а преко њих, њиховима пријемницима — епископима и свима свештеницима благодат у св. тајни свештенства, да могу вјернима раздавати обилне благодатне дарове. Цркву је своју свету основао; а све ради човјечанства, ради духовнога назидавања, ради утврђења у св. науци Његовој. Све нас ради и нашега ради спасенија. И сам пребива с црквом својом — до скончанија вијека, као помоћь, и стѣна тверда и возбраніе противнику и очищеніе согрѣшеніемъ!.

И ми зар још можемо и да помислимо, да немамо све, што би нас до спасења привести могло. Св. мајка наша, православна црква, свакоме радосно отвара груди своје, свакога с весељем прима под своје окриље и спремна је у свако доба, за сваку потребу, свакоме пружити у изобиљу своје душевне ране. Само приступите, пријђте ближе тој доброј нашој мајци!

И данашњим светим даном даје нам све ово, што сам вам ево у кратким цртама изнио, на размишљање, матерински нам на срце ставља све ово, да о томе што боље размислимо и да не изостанемо иза дјеце јерусалимске, која онако одушевљено поздрави Господа Спаса, али уједно и опомиње нас, да будемо бољи од свјетине јерусалимске, да не охладнимо онако као што је она охладњела!

Искупила нас, та добра мати наша, и својим величанственим пјесмама и молитвама позвала, да достојно прославимо успомену свечаног уласка Христова у Јерусалим.

Из чиста срца, из дна душе своје, као свјесна и достојна њена чеда, придружимо се дакле величанственом славопоју њеном Спаситељу-Искупитељу — Осана!!! Амин.

Нова Градишка.

Стеван Јањетовић
капелан

Спиритизам

пред судом науке и Хришћанства.

— Написао **М. Вержболовичъ.** —

[Наставак]

Неосноване су спиритистичке хипотезе и са чисто логичкога гледишта. Аргументација спирита ово је: материјални предмети мичу се, дижу се у ваздух; на сеансама чују се звуци, појављују се свијетле фигуре и т. д. Све ове појаве не могу се објаснити никаквом познатом нам силом; — дакле, мора се допустити, да постоји *нова* сила. Све ове појаве имају карактер неке разумности и цјелисходности, дакле сила која их производи, јест нешто духовно; она не само да одговара на питања, него даје и такове одговоре, који нијесу могли бити познати никоме од присутних. Из овога спирити закључују, да споменута сила не припада ни медијуму нити кругу присутних, и да је она самостални дух.

На пошљетку може се допустити нова сила код објашњавања нових појава, може се она признати и за разумну, — но да ли одатле слиједи, да она мора припадати самосталноме, независноме од круга духу, а тим више, да она мора бити душа једног или другог умрлога? По некојим теоријама (Шопенхауера, Хартмана и др.) разумност у спиритистичким феноменима може зависити од неосјетљиве стране људске природе лица, која учествују, или чак више од оних, која не учествују у кругу; а може тако исто зависити и од дјеловања *других* духова, различних од душа умрлих људи.

На пошљетку спиритистичке хипотезе противурјече тачним датима природознанства — као што се то особито примјетно открива код објашњавања материјализације духова. Професор Шкљаревски на основу тачних дата физике и физиологије, уз помоћ математичког израчунавања, са свим је убједљиво доказао немогућност факата материјализације, јер би се њима опровргли сви наши научни појмови о свјетском поретку. Прије свега, од куда духови могу узимати материјал за образовање тјелесне форме? Ставивши се на гледиште спирита професор налази могућом претпоставку, да је супстрат материјализације етир, као најпростији свјетски елеменат. — У таком случају, сагласно са истраживањима енглеског физичара Томсона, за један само факат материјализације требало би не мање од половине свега етира земаљске атмосфере, а то би упливисало на интензивност свјетлости и топлоте и изазвало би разорне процесе у органичким тјелесима. Ако се допусти, да се поједини органи и цијеле фигуре

образују ма где иза граница земаљске атмосфере, то би брзим проласком кроз исту морала сагорјети и лишити се својства човјечијег тијела. Даље, на супрот гледишту спирита, да је материјализација појединих удова тијела (руке, ноге) простија и лакша, него ли материјализација читавога организма, Шкљаревски јасно доказује, да услови суштаствовања материјализоване руке могу лежати само у организму, коме она припада, и по томе овај не може бити невидљив, кад се рука може видјети и опипати. — Осим тога за очување нормалних услова суштаствовања одијељене руке требало би тако брзе преобразбе елемената крви у газове, да би се за најкраће вријеме соба напунила густом маглом и дисање би постало немогућним. Уједно такове материјализоване руке, за очување у себи животне снаге, тако би брзо преображавале у водик и кисик воду своје венозне крви, да би постале буквално „напуњеним“ машинама, — најстрашнијима, какве се само замислити могу; свака од њих излучила би за час око 300 фуната пражкавог гаса, који би произвео разорење тако огромно, каквога још није било. На пошљетку под утјецајем тих истих сила, које стварају руку, у руци би се морала развити невјероватна температура, која би у неколико секунада могла учинити сав хистолошки и хемички састав руке. — На овај начин ни атомизација ни дезатомизација појединих органа, нити њихова посебна егзистенција физиолошки није могућа. „Ако ми, вели професор, признамо реалност сличних факата, то се морамо одрећи свега, што је до сад науком израђено.“

Засебно и у потпуној противности према разматреним по нама хипотезама спирита стоји теорија енглеског физиолога Карпентера. Овај види у спиритизму у опште епидемичку заблуду, неку врсту лудила, од кога нијесу далеко по његовоме мнијењу ни многе личности са знатним умним способностима. У необичним спиритистичким феноменима он види факте халуцинација изазваних прекомјерним напрезањем уображења. „Можемо бити увјерени, говори он, ако неколико људи сједи у тами очекујући необичне појаве као н. пр. дизање у вис и летење по ваздуху разних предмета, или мицање столаца и столова, или пузање рака по њиховом тијелу, или додиривање невидљивих руку или звуци гласова, или појаве свијетлих сјена њихових умрлих пријатеља, да ће они видјети под утјецајем уображења, чуће и опипати све, што очекују услијед за раније скројеног убјеђења. У овом случају, што је халуцинација многим учасницима сеансе опита, објашњује се тиме, што је и идеја, која њима влада њима опита. Некоје особито заговетне појаве као н. пр. доношење цвијећа и плода из далеких крајева, факти материјализације духова и т. сл. Карпентер

објашњује простим обсјењивањем и пријеваром са стране медијума.[1]) Биљежећи на основу личних опажања и туђих свједочаба неколико случајева такове пријеваре, који се истичу, Карпентер објашњује најпростије феномене спиритизма физиолошким принципом „дјеловања идеја на кретање.“ Мицање предмета, ако се на њих руке метну, лако се објашњава по његовом мишљењу рефлективним дјеловањем мозга у глави и несвојевољним мишићним кретањима руку, која се покоравају утјецају идеје, која влада у уму. Идеја доводи у мицање мускуле или мишиће, а напето стање њихово помаже томе мицању. Ово прелази на сто и производи слична колебања, која потјечу једино из несвјесног мишићног дјеловања оних, који покус чине. На овај начин пише оловка, која је утврђена за ножицу стола или која је у руци медијума. За потврду своје мисли Карпентер се позиваље на то, што обично духови не пишу, ако медијум није писмен, а написани одговори обично одговарају познању онога, који пита. Неочекивани одговори потпуно се објашњују бесвјесном работом ума са заборављеним представама; она баш и даје правац мишићном дјеловању, које пише писмо. Тај у пола свјесни процес писања под упливом непознавања са субјективном основом појаве, обично се узимље за чудесно дјеловање духа. На тај начин што је реалнога у области спиритизма, то се по убјеђењу Карпентерову, потпуно тумачи принципима физиологије и психологије, а остало је продукат или растројенога уображења учасника сеансе, или вјеште пријеваре медијума.

[Наставиће се.]

Књижевне оцјене и прикази.

Zur Entstehungsgeschichte der Kirchenslavischen Sprache von **Vatroslav Jagić**, wirkl. Mitgliede der kais. Akad. der Wissenschaften. Wien 1900. In Commission bei Carl Gerold's Sohn. 4° I. Hälfte стр. 88. II. Hälfte стр. 96.

И ако мало касно, држимо ипак да ће бити од интереса по читаоце „Источника“ ако их упознамо са резултатима великога дјела знаменитога слависте проф. В. Јагића. У том дјелу латио се Јагић да ријеши велико питање о поријеклу и домовини црквенословенскога језика, који трудом солунске браће ап. Ћирила и Методија постаде и литерарним језиком у Срба, Бугара и Руса током средњега вијека. Питање о поријеклу црквенословенскога језика и двоструком словенском писму глаголици и ћирилици толико је старо колико и историја словенске филологије. Већ први заснивачи славистике као Добнер, Добровски и Копитар истакнуше ова питања, а за њима се јављаху и други, који са више мање умјетности

[1]) Сличан случај пријеваре десио се прије кратког времена у Берлину, што га је починила спиритисткиња Ана Рете. Пр. ур.

и проницавости рјешаваху та спорна питања. Током времена придолазила је нова грађа за оцјену дјелања словенских апостола (истакнућемо на овом мјесту само панонске легенде, откривене половином XIX. вијека) а постепено све се темељитије изучавала преостали црквенословенски споменици и данашњи словенски дијалекти. Сав тај напоран и интензиван рад приводио је све ближе истини. Знаменита учешћа у овоме раду има славни академик Јагић, који ево већ више деценија припомаже подизању велике словенске научне зграде, издавши и освјетливши најзнаменитије црквенословенске споменике. Сто година након заснивања словенске филологије даје нам у овој радњи преглед и критику рада словенских научника о животу слов. апостола, домовини црквенословенскога језика и словенскога писма, а што је најглавније и своје рођене резултате о овијем спорним питањима. Мишљење Јагићево је резултат данашње науке и ми ћемо се у овом приказу осврнути на живот и рад словенских апостола онако како га је Јагић нацртао, остављајући на страну разноврсна њеких важних питања словенске филологије, пошто су далеко од круга наших читалаца.

Први дио Јагићеве радње бави се поглавито о животу и дјелу словенских апостола, јер се без тачнога познавања њихова рада не може рјешити ни питање о поријеклу црквенословенскога језика.

Половином IX. вијека истиче се у Моравској држави енергични кнез Ростислав, кроз чију се владавину провлачи као црвена нит тенденција да се осигура од франачке превласти. Војна Људвига Њемачког 855. да га потчини својој власти, оста без успјеха. Да би се осигурао од франачке превласти и у црквеном погледу, обрати се кнез Ростислав византијском цару Михајлу III. с молбом, да му пошље учитеље који ће моравском народу проповиједати слово божје словенским језиком. Византијски цар намијени ову задаћу Константину и брату му Методију, родом из Солуна, који знађаху словенски језик. Константин се још у Цариграду дође на посао око састављања словенске азбуке и отпоче са пријеводом јеванђељских лекција (посланица) на словенски језик. Са овијем првим и главним почецима јавише се оба мисионара у Моравској око 863. У то вријеме Моравци припадајући у погледу језика чехословачкој групи, могаху без муке разумјети слово божје на оном словенском дијалекту, на који су св. браћа отпочела преводити црквене књиге, пошто у то доба још не ијеху велике дијалектичке разлике између сјеверозападних слов. дијалеката и јужних. С тога дакле и бјеше огроман успјех светих апостола. Главну пажњу обратише они даљему превођењу светих црквених књига и спремању ученика за проповиједање слова божјега.

Радећи тако опазише, да ће њихов посао бити потпуно крунисан успјехом ако положе чврст основ црквеној организацији. У ту сврху крену се св. браћа у Рим, повеђавши собом и ученике, како би их ондје посветили за свештенике. На својему путу задржаше се они код панонскога кнеза Коцеља око Блатнога Језера, те и овај прихвати словенску службу, ослобивши тако своју кнежевину испод утицаја салцбуршког бискупа. Стигавши у Рим, бјеху слов. учитељи љубазно примљени од наштедника папе Николе, Адријана II. и добише о обрећу да могу служити словенским језиком [1]. Но на брзо за тијем разболи се Константин у Риму, те постригавши се пред смрт и добивши име Ћирил, премину и би ондје погребен.

[1] У новије вријеме покушали су Њемци проф. Фридрих и Dr Goetz да оспоравају ово, поричући ово свједочанство словенских легенди и вјеродостојност папске буле од 869. но Јагић је њихове разлоге одбио с пуним правом.

Послије његове смрти отиде Методије из Рима те се заустави у Панонији код кнеза Коцеља. Пробавивши код Коцеља врло кратко вријеме, отиде Методије поново у Рим, гдје га папа Адријан II. год. 870. посвети за архиепископа Моравске и Панопије. Но чим је Методије стигао у своју дијецезу, изби свом снагом на површину отпор од стране римокатоличког клира. На челу римокатоличке опозиције стајаху Адалвин, бискуп Салцбуршки, Херманрих, бискуп Пасавски и Хано, бискуп Фрајзинћенски. Познавши на одговор Методија, злостависе га и вргнуше у тамницу. Но енергични папа Јован VIII. заузе се за њ, те га преко свога легата бискупа Павла из Анконе ослободи тамнице године 873, на што се Методије поново врне у своју моравску дијецезу. Но тај исти легат, који га је ослободио затвора, донесе му уједно и папску наредбу, којом му се забрањује служити службе божје словенским језиком. Но Методије далеко бјеше од тога да се покори овој папској наредби. Са напуштањем словенске службе, ради које је толико много страдао, напустити би морао читав дојакошњи рад у Моравској и његово присуство овдје било би сасвим излишно. Методије чуваше дакле словенску службу као очи у глави кроз неколико година. Но противници његови бјеху све силнији, а ствар се по Методија зло окрену, када на страну римокатоличких бискупа приступи и моравски кнез Сватоплук, који бјеше напустио традиције својега претходника кнеза Ростислава.

Не могући даље одолијевати Методијевим противницима, позва га папа Јован VIII. 879. г у Рим на одговор. Методију пође за руком да се пред папом оправда, нашто папа 880. изда булу, у којој правда Методија и дозвољава богослужење на словенском језику. И на овом мјесту обара се академик Јагић против спомепутих њемачких научника, који прогласише ову булу неавтентичном.

Када се овако опрао од клевета, врати се Методије у своју моравску дијецезу, гдје је дјелао до своје смрти 885. године.

Нацртавши овако живот и рад слов. апостола, прелази Јагић на питање, да ли се може вјеровати некој старој традицији, по којој би Методије при крају живота крстио чешког кнеза Боривоја. Јагић одбацује ову вијест, но допушта да је било неке везе између рада Методијева и његових ученика у Моравској и увођења слов. богослужења у Чешкој у X. вијеку. Са вијешћу, да је Методије пред крај живота путовао у Цариград, сиже се Јагић, истичући, да су том приликом словенске књиге морале продријети у Бугарску, као што су још за Методијева живота постепено продирале словенске књиге и у Хрватску.

Врло је важан и занимљив одјељак у коме Јагић на основу критичке анализе извора куша, да одреди које је дјелове црквених књига могао Методије превести. По њему би био то т. з. Паримејник или главни дијелови Старога Завјета, као н. пр. Пентатеух, или Пророци, даље Псалтир и по свој прилици правила Јована Схоластика.

Одредивши овако литерарно дјеловање Методија, прелази Јагић на судбу словенске службе у Моравској послије Методијеве смрти.

Тек што је Методије заклопио очи за навијек, подиже се против словенске службе бискуп Вихинг, те потпомаган кнезом Сватоплуком, изради код новог папе Стефана V (VI). да забрани слов. богослужење. Одлуком папском побиједила је франачка моћ над словенским начелом самосталности. Ма да овом забраном није словенска служба у један мах утрнула (ово свједоче стари глагољски споменици

као Кијевски и Пражки листићи, легенда о св. Вењеславу, Сазавски словенски манастир у XI вијеку), ипак се ученици Методијеви из Моравске мораше селити у Бугарску и Маћедонију, гдје отноше сада и цвјетање словенске службе поглавито радом епископа Охридског Климентија. Ширењем словенске службе у Маћедонији и Бугарској образова се у тим крајевима млађе словенско писмо, данашња ћирилица, која није ништа друго него уставно грчко писмо, прилагођено према словенској фонетици. Глагољица као старије слов. писмо које је изумео св. Ћирило, раширила се била из Моравске и Паноније по Хрватској, а владала је и у српским крајевима и Маћедонији у X. XI. вијеку. Млађе писмо ћирилица, потискивала је током времена као простије писмо старију и заплетену глаголицу а остаци глагољице одржали се усљед црквено-политичких прилика, понајдуже на острвима јадранскога мора и у хрватском приморју.

Завршивши преглед живота и рада слов. апостола, обраћа се Јагић питању о поријеклу црквено-словенскога језика, закључујући, да су апостоли потребне црквене књиге превели на југославенски дијалекат, који се говорио негдје између Солуна и Цариграда. Дакле са свим обратно мишљење од онога које су заступали Копитар и Миклошић, тврдећи, да су црквене књиге првобитно биле преведене на језик панонских Словена. Какве је промјене тај југословенски дијалекат искусио у Моравској показаће детаљна студија црквено словенских споменика и Јагић нам је пружио у другом дијелу лијепо штиво за то, проучавањем граматичке и лексикалне стране ових споменика.

Толико о овом Јагићеву дјелу, којим ће наши читаоци добити сада јасну слику о животу, дјелању и значају словенских апостола Ћирила и Методија.

Р—h.

Кратак преглед црквено-школског и просвјетног живота.

У овоземној цркви.

Каноничка визитација. Прворга маја о. г. кренуло је Његово Високопреосвећенство АЕ. и Митрополит Господин *Николај Мандић* на једномјесечну каноничку визитацију по протопресвитератима гласиначком, власеничком, вишеградском и сребреничком. У пратњи Његовог Високопреосвећенства налази се впреч. протојереј *Васо Поповић*, конзист. савјетник и часни г. Петар *Лалић* ђакон и конзист. канцелиста.

Ускршња свечаност у Сарајеву. Први дан Ускрса по подне ношена је свечана литија око катедралне православне цркве. Вечерњи и свечаној литији присуствовали су поглавар земље преузвишени г. барон *Апел*, грађански доглавник, преузв. г. барон *Кучера*, фцм. витез *Градл*. предстојник одјељења г. барон *Бенко*, генералитет и многи виши чиновници, официри, представници разних области и многи српско-православни свијет обојега пола. Од стране богослов. училишта у Рељеву присуствовао је впреч. г. ректор и протојереј Милош *Лалић* са неколико питомаца.

У Митрополији Карловачкој.

Сазив српског народно-црквеног сабора. Као званични орган Митрополије Карловачке „Српски Сион“ јавља, сазван је народно-црквени сабор српски у Карловце на дан 26. маја (8. јуна) текуће године. Избор посланика обавиће се између 5.—12. маја.

Одликовање. Његово Величанство српски краљ Александар I. одликовао је вприч. протојереја г. *Јована Вучковића*, ректора богословског училишта у Ср. Карловцима орденом св. Саве III. степена. Срдачно честитамо!

У Старој Србији.

Нова српска средња школа. На заузимање призренскога Митрополита Високопреосвећеног госп. *Никифора Перића* отворена је недавно нова српска средња школа у Пећи.

Нове књиге и листови.

Др. Никодим Милаш, Епископ задарски. *Православно Црквено Право.* Друго поправљено и умножено издање. Мостар. 1902. год. Издавачка књижарница и штампарско-умјетнички завод Пахера и Кисића. 8° стр. XVI+784. Цијена 12 круна.

Епископ Никодим. Православно калуђерство. Историјско-канонична радња са додатком хиландарског устава. Из књиге „Православно црквено право“. Мостар. 1902. стр. 78. Цијена 1 круну 20 хел.

Монаштво и чиновнички удовички фонд. Београд. Штампарија Тодора К. Наумовића. 1902. Стр. 26. Цијена?

Пастирска посланица епископа Жичког *Саве Дечанца.* Чачак. Штампарија Стевана Матића. 1902. Стр. 12. Цијена?

Светозар Грубач. Православље и унија или Срби браћо, чувајте прадедовску веру. Ср. Карловци. 1902. 8° Стр. 19 Цијена?

Хришћанска књижица. Бр 9. Добро и поштено име. Загреб. 1902 32° Стр. 16. Цијена 4. пот.

Памятникъ живущихъ и усопшихъ братій нашихъ. Читула за породице са сликом воскресења Христова. Мостар. Стр. 32. Мали формат. Цијена 20 хелера. Издавачка књижарница Пахера и Кисића.

Мала Библиотека. Свеска 19. 20. 21. и 22. Број I—IV. Година IV. Издање и штампа издавачке књижарнице Пахера и Кисића у Мостару. Цијена је свакој свесци 24 потуре.

Летопис Матице Српске. Књига 211. и 212. Св. I. и II. за годину 1902. Нови Сад. Издање Матице Српске.

Успомене из нашег црквено-народног живота од Дра Теодора Мандића. III. од 1867—1876. I. део. Нови Сад. Издање Матице Српске. Бр. 4. 1902

Занати, занатлије и наш народ. Написао Љубомир Лотић. Св. I. и II. Издање Матице Српске.

Књижевне биљешке.

— Знаменити руски полемичар проф. А. Т. *Гусев* издао је у трећем већ издању своју чувену брошуру под насловом: „Непоходност спољашњег богопоштовања и мишљење Л. Н. Толстија о њему". Стварно и са пуно доказа у овој својој расправи оборио је писац једно од главних заблуда Толстијевих у његовој религиозној псевдофилософији.

— Са почетком љета ове године почеће у издању Александра Дункера у Берлину да излази чувено дјело професора берлинског свеучилишта Дра богословије *Хермана* барона *Содена* „Списи Новога Завјета у најстаријој текстуалној форми, установљени на основу текстуалне историје". Дакле ново критичко издање грчкога Новога Завјета. Сав текстуални апарат, на основу кога је ово дјело изведено, броји око 2328 кодекса од којих отпада на Јеванђеља 1716, а на дјела Апостолска са саборним посланицама 521., на посланице Павлове 628 и Апокалипсис 219. Разумије се, да се при изради послужило и са свима старим коментарима, прпјеводима и цитатима отаца. Само дјело биће подијељено на двије књиге од којих ће друга садржавати установљени текст са одговарајућим апаратом, а прва је посвећена критичкој обради. Дјело ће изићи отприлике до 2000 страница, а доготовиће се у години 1903. Цијена ће му бити 40 маraка или 48 круна.

— У Фрајбургу изашло је недавно лијепо и исцрпно дјело Отона *Бардехевера* „Geschichte der altkirchl. Litteratur. Von Otto Bardenhewer. Erster Band. Vom Ausgange d. Apostol. Zeitalters bis zum Ende d. zweiten Jahrhunderts." Онима, који се баве патролошком литературом, ово ће дјело врло добро доћи.

Разно.

М. Ettinger и Рељевска богословија. У 10. броју „Katoličkog Lista" загребачког од године 1902. написао је неки М. Ettinger, како протестантизам у опће задахњује православље, па међу осталим и о рељевском професорском особљу односно њихову наставничку раду рекао је ово: „protestantski autori nadahnjuju učitelje u sjemeništu u Reljevu kod Sarajeva." Ми се на овај смијешни управо дјетињасти испад не би толико ни осврнали, но ради оних, који не познају Рељева ни рада рељевских наставника, хоћемо томе *„добро обавијештеноме"* господину да одговоримо само оволико.

Наставници рељевске богословије при тражирању богословских дисциплина служе се махом и већим дијелом издањима својих православних писаца, а ако се, па све и да се служе и ауторима протестантским зар то може и смије бити повод и разлог нападају и замјерају? А зар се научници појединих вјероисповиједи не служе једно другим? Или, зар се римокатолици не служе већим и исцрпнијим по гдјекојим радњама протестантских научника и обратно? Па све да допустимо да се професори рељевске богословије и служе више протестантским ауторима, зар то не би било донекле и оправдано?! Или зар се само *и једино* рељевско професореко особље служи протестантским ауторима, а наставници свију осталијех богословских училишта без разлике вјере и народности не? Но служи ли се професори рељевске богословије ма којим било ауторима — неса не заборави

г. Ettinger — **да они увијек имају и имаће на уму и пред очима само чисто и неповријеђено учење своје цркве**, те све оно, што се било ма у којим *туђим ауторима* налази, а што се са нашим православним учењем коси — **као неистинито и неосновано одбацују.** Примјетити нам је даље, да томе господину неће бити да је толико стало до очувања чистоте православља на богословском училишту у Рељеву, него га печали свакако та околност, *што се рељевски наставници не служе римокатоличким ауторима.* Отуд онај вапај па и јед! Hinc illae lacrimae!

На завршетку имали би томе господину само још оволико рећи: не старајте се ви господине, како ћемо ми своје православно учење и науку своје цркве традирати и неповријеђеном је очувати, него би ви боље учинили, када би своју сабраћу свештенике посавјетовали, *да не нападају онако дрско и са црквених катедара цркву православну и свештенство њено,* ако вам је у истини стало до неке љубави и слоге, за којом ви сви „*тобоже*“ толико чезнете. *Уредник.*

Званични огласи.

Српско-православна АЕ. Консисторија Дабро-босанска.

Број 398. 1—3

Оглас.

Јавља се отсутном Пери Јурићу на Гацком, да је супрузи његовој Анђи рођ. Слијепчевићна, станујућој у Сарајеву подијељено право, да га због злобног напуштања у сврху развода брака отужи. Усљед тога поново се позива отужени Перо, да се овој консисторији или свом уреда ради постављеном заступнику г. Јовану Ђ. Зорићу консист. канцелисти, до 20. јула 1902. год. тим сигурније пријави, што ће се парница иначе и без њега а са његовом евентуалном штетом довршити.

Срп.-прав АЕМ. Консисторија Дабро-босанска.

Српско-православна АЕ. Консисторија Дабро-босанска.

Број 364/1902. 1—3

Оглас.

Јавља се отсутном Стојану Вучковићу из Сочице (који је наводно у Србију пребјегао и тамо име промијенио), да је његовој злобно напуштеној супрузи Анђи рођ. Милошевића у Сарајеву дозвољено, да га ради развода брака утужи. У ту сврху позива се Стојан, да се до св. Илије 1902. год. овом духовном суду, или часном г. Петру Лалићу, ђакону у Сарајеву, као свом уреда ради постављеном заступнику, тим сигурније пријави, што ће се парница иначе и без њега а на његову могућу штету довршити.

Срп.-прав. АЕМ. Консисторија Дабро-босанска.

Управа српско-православне Митрополије Зворничко-тузланске.

Број 264. ех 1902. 3—3

Едикт.

Бојана рођена Мојића, удата Спасојевић, из Загона — позива се, да се до 15. јуна 1902. год овој митрополијској управи писмено или лично пријави и место свога боравка назначи, јер ће се иначе по њезином супругу Станку, због бегства и пређубе заметнути брачни процес, са постављеним јој заступником спровести и по стању списа и доказа, и без ње коначно рјешити.

У Д.-Тузли, 11. (24.) марта 1902.

Управа срп.-прав. Митрополије зворничко-тузланске.

Српско-православна АЕМ. Конзисторија Дабро-босанска.

Број 229. ех 1902.

Објава

о цијенама црквених књига.

Све црквене књиге, које су до сада штампане у земаљској штампарији у Сарајеву, могу се наручити и добити код земаљског економата у Сарајеву, и то по овим цијенама:

1.)	Октоих I. дио	неувезан	круна	26.	увезан	круна 28.
2.)	„ II. „	„	„	20.	„	„ 28.
3.)	Требник I. „	„	„	8.	„	„ 12.
4.)	„ II. „	„	„	8.	„	„ 12.
5.)	Служебник	„	„	14.	„	„ 20.
6.)	Апостол	„	„	20.	„	„ 30.
7.)	Евангелије	„	„	39.	„	„ 69.

Сарајево, 7. марта 1902.

Срп.-прав. АЕМ. Конзисторија Дабро-босанска.

Исправак. У задњем броју 7. у проповиједи III. недјеле часнога поста поткрале су се ове замашније омашке, које треба овако исправити: у 10. реду од доле стр. 156. мјесто: око ње види, треба: око *не* види; стр. 157. у 18. реду од горе мјесто: па ипак како смо глупи спрам ових јев. ријечи, треба: па ипак како смо *глухи* спрам ових јев. ријечи.

„Источник" излази два пута и то половином и крајем мјесеца. Цијена је листу на цијелу годину 4 фор. или 8 круна, а на пола године 2 фор. или 4 круне; за стране земље на цијелу годину 5 фор. или 10 круна, а на пола године 2.50 фор. или 5 круна. Учитељима основних школа и ђацима даваће се лист у пола цијене. Претплата се шаље администрацији листа у Сарајево, а рукописи уредништву у Рељево код Сарајева. Рукописи се не враћају.

Прва српска штампарија Ристе Ј. Савића, Сарајево.

КЊИЖЕВНИ ОГЛАС.

АПОСТОЛИ

ПРАЗНИЧНИ и НЕДЕЉНИ,

КОЈИ СЕ ЧИТАЈУ ПРЕКО ЦЕЛЕ ГОДИНЕ

приредио прота **Васа Николајевић**, парох Ирински

с благословом Њег. Светости, преузв. Господина **Георгија**, патријарха српског.

Овако се зове књига, која је овај свет угледала. Приређивач ове књиге за његових 35 година службовања опазио је, како ученици основних школа наших, читајући апостол, често стану ма где и почивку начине, а тим смисао посланице кваре; код неких слушао је, како и сам наслов апостола не говоре како треба, н. пр. читају: „говорное посланіе іакwкла“; место: „говорнагw посланіа іакwкла“; код неких опет видео је, да деца не могу напамет да изговоре прокимен апостола, те или не говоре ништа, или говоре само: „И дѣхови твоѥмѣ, прокіменъ глаєъ“: који буде, а остало испусте. Најпосле сазнао је, да многа наша школска деца незнају да читају црквено-славенски, или ако и читају, они изговарају којекако и наопачке, те место деница говоре деснаца итд.

За олакшати ученицима све изложене потешкоће приређивач је овај апостол лепо распоредио; ставио је код сваког апостола цео наслов: И дѣхови твоѥмѣ прокіменъ глас н. пр. 8., и сав прокимен. Затим је додао цео наслов апостола: Ко Галатом и т. д., а апостол је сваки поделио на статије и навео где ученик има стати, да не би смисао посланице кварио; а поврх свега тога, пошто има наших школа, — особито у комуналним, где су деца наша у мањини, а учитељ римокатолик, — у којима деца наша не уче црквено-славенски читати, ставио је приређивач иза сваки апостол и текст истога ћирилским грађанским словима штампан тако, да ће одсад сваки ученик, па и онај из првог и другог разреда моћи читати апостол без погрешке.

Овако уређени апостол, који је и благословом Његове Светости штампан, уверени смо да ће добро доћи свакој нашој цркви и школи. Оној првој и зато, што од сад неће морати набављати апостол по скупу цену од 15—16 фор., који деца брзо раскупусе, но ће за врло јефтину цену добити врло укусно израђени апостол, који је штампан лепим и крупним словима, на врло финој, доброј и истрајној артији, а продаје се по врло умерену цену зато, да га свака црква 2—3 примерка за своју децу набавити може. Цена је брошираном круна 1·50, везаном круна 2, у сафијану круна 2·50.

Управа Срп. Манастирске Штампарије у Ср. Карловци.

Оглас.

ПРАВОСЛАВНОМ СВЕШТЕНСТВУ

и свима побожним хришћанима у Србији и српским покрајинама објављујемо да продајемо **све црквене утвари и иконе живописане у строго православном стилу**, по најумеренијим ценама.

За српске покрајине поручбине се врше из Земуна franco а за Србију из Београда.

Београд-Земун.

С поштованьем

В. Марковић и Павловић.

ИСТОЧНИК.

ДУХОВНИ ЛИСТ

ЗА ЦРКВЕНО-ПРОСВЈЕТНЕ ПОТРЕБЕ СРПСКО-ПРАВОСЛАВНОГ СВЕШТЕНСТВА И НАРОДА У БОСНИ И ХЕРЦЕГОВИНИ.

ВЛАСНИК:

ЊИХОВА ВИСОКОПРЕОСВЕШТЕНСТВА СРПСКО-ПРАВОСЛАВНИ Б.-Х. **АРХИЈЕРЕЈИ.**

УРЕДНИК: синђел **ИЛАРИОН РАДОНИЋ**, проф. богословије.

ГОД XVI. **15. МАЈА 1902.** **БР. 9.**

Садржина:

Званично. — Општа хронологија у животу Исусовом. — Неколико одговора на питање из свештено-пастирске праксе. — Проповијед на Никол-дан 9. маја 1902. — Казни о распећу Господњем. — Исказ о стању мировинског фонда за издржавање удовица и сирочади срп.-прав. свештенства босанско-херцеговачких епархија. — Кратак преглед црквено-школске и просвјетног живота. — Разно. — Јавне захвале. — Читула. — Званични огласи.

САРАЈЕВО

ПРВА СРПСКА ШТАМПАРИЈА РИСТЕ Ј. САВИЋА.

ИСТОЧНИК.

ДУХОВНИ ЛИСТ

ЗА ЦРКВЕНО-ПРОСВЈЕТНЕ ПОТРЕБЕ СРПСКО-ПРАВОСЛАВНОГ СВЕШТЕНСТВА И НАРОДА У БОСНИ И ХЕРЦЕГОВИНИ.

Год. XVI. Сарајево, 15. Маја 1902. Бр. 9.

ВЛАСНИК:
ЊИХОВА ВИСОКОПРЕОСВЕШТЕНСТВА СРПСКО-ПРАВОСЛАВНИ БОСАНСКО-ХЕРЦЕГОВАЧКИ **АРХИЈЕРЕЈИ.**

УРЕДНИК: свиђел **ИЛАРИОН РАДОНИЋ**, професор богословије.

ЗВАНИЧНО.

Српско-православна АЕМ. Консисторија Дабро-Босанска.

Бр. 494
реф. I. ех 1902.

Окружница.

Пречасној гг. окружним протопрезвитерима и свему срп. прав. парохијалном свештенству богохраниме епархије дабробосанске.

У намјери да још ове године издамо шематизам Своје епархије, саставили смо ради прибирања односних података нарочите скрижаљке, које пречасном свештенству у прилогу достављамо, с позивом, да их тачно и савјесно испуњити, потписати и Нашој консисторији најдаље до 15. јуна 1902. год. поднијети не пропусти.

При састављању тих скрижаљки имаће свештенство овако да поступи:

A) **Код пописа свештенства:**

1) рубрику „политички котар и округ“, ваља попунити назначењем имена дотичног котара и округа, н. пр. котар високи, округ сарајевски.

2) „име и презиме свештеника.“ Овдје треба тачно назначити крсно и племенско име дотичног својственог свештеника; на примјер Владислав Млађеновић.

3) рубрику „кад се родио“, ваља попунити по крсном листу, назначивши тачно годину, мјесец и дан рођења.

4) „дан мјесец и година његовог рукоположења“ најприје за ђакона па онда за свештеника одијељено, „произведења“ и т. д. Н. пр. Н. Н. рукоположен дана 18. децембра год. 18..... за ђакона, а 20. и. мј. и године за пресвитера Митрополитом Пајсијем; постављен за капелана вишеградског дне 20. јуна 188... број....., наименован за пароха у истом мјесту год. 1894. г, број ....., премјештен на парохију добриньску дне јуна..... 1894., број....., одликован црвеним појасом дне 30. авг. 1894., број..... одликован архијерејским набедреником Епископом Н. дне..... 1894 број ....., одликован Његовим Величанством витешким крстом Франца Јосифа реда, највишим рјешењем од 31. дец. 1894.

5) „је ли ожењен, има ли дјеце, колико и кога спола, и како их одгаја?“ н. пр. ожењен, има троје дјеце, двоје мушко и једно женско, сва малољетна, или: један син похађа гимнасију у Сарајеву, други трговачку школу, а ћерка српску основну школу у истом мјесту.

6) „које је науке свршио, гдје и како, говори ли који други језик осим српскога?“ Свршио гимнасију у Сарајеву; или трговачку школу у Тузли или препарандију у Карловцу и богословију у Рељеву, Београду, Срем. Карловцима, или у Задру.

7., 8., 9) Ове рубрике остају празне; те ће их попунити дотични протопресвитер, или од митрополита од АЕ. Консисторије за то нарочито одређено повјереништво.

10) Код попуњавања ове рубрике ваља назначити и то, да ли се свештеник са својим станом стално налази у, или изван граница своје парохије, даље, да ли је члан удовичко-сирочадског мировинског фонда и т. д.

Б.) **Код пописа парохије:**

1) У рубрику „име парохијалног мјеста“ ваља ставити мјесто у коме парох има своје сједиште.

2) „имена мјестâ филијалних“; филијална су сва мјеста, која парохију сачињавају, на примјер Власеница (парох. мјесто), Залуковић, Заклопача и т. д. (филијална мјеста).

3) „храм цркве“: има се тачно назначити право име заштитника цркве, коме је посвећена црквеним називом, н. пр. Рождество пресв. Богородице, Покров пресв. Богородице, Успеније пресв. Богородице, или: св. и славно Вознесеније Господње, св. и славно сошествије св. Духâ, или св. и славни великомученик, побједоносац и чудотворац Ђорђије и т. д. и т. д.; *(на питање:)* „кад је црква сагрђена? одго-

варати ваља овако: Црква је сагрђена 1895.; освећена високопреосвештеним АЕ. и Митрополитом Н. Н. исте год.: (ако је епископ жив, а ако се не налази више међу живима, онда се каже: освећена дана ..... мјесеца ..... год. ..... благоупокојеним АЕ и Митрополитом Н. Н.)

„Садашње стање.“ Зграда је црквена од солидна материјала по плану и правилима архитектуре сагрђена и налази се у добром стању; унутрашње пак стање не одговара захтјевима побожности, јер нема никаквих украса ни потребитог свештеничког одијела, ни црквених књига. А ако није тако, онда се само оно назначи, што фактичном стању одговара.

4., 5., 6., 7.) „број свештеника.“ Гдје је у парохији сједиште пароха уједно и протопресвитера, ту се испуни прва рубрика са 1., а ако има капелана, онда се попуни рубрика 7. са 1., остале рубрике 5., 6. према фактичном стању.

8.) „број домова“. По тачном бројању, које је свештенство лично свршило, ваља назначити број домова. За самосталан дом има се сматрати онај, чија обитељ, неодвисна од друге, у својој рођеној кући живи, крсно име слави, црквено-општинске данке сноси, бир свештенички подмирује и т. д.

Рубрике: 9., 10., 11.) „број душа“ имају се тачно по домовнику, састављену по личном бројању свештеникову, попунити.

Рубрике: 12., 13., 14., 15., 16., 17.) „број брачних парова.“ У 12.) рубрику ваља ставити све брачне парове, који су у слоги, а у 13. оне, који су несложни, у 14., оне, којима је жена римокатоличке вјере у 15. укупни број; у 16. пак оне, који у безакоњу и невјенчани живе и који се у број правих брачних парова уврстити не могу, у 17. најпосље оне који су правоваљаном осудом духовног суда разријешени.

18., 19., 20.) „број рођених.“ У ову рубрику ваља ставити сву дјецу, која су се од 1. јануара до конца децембра исте године, за коју се спис саставља, родила, била она жива или мртва, крштена или некрштена.

21., 22., 23.) „број умрлих.“ Обухвата по матици све случајеве смрти преко године.

24., 25., 26.) „број удових“, саставе се овако: по попису, који је свештенство лично од куће до куће свршило, види се најприје, колики је број удоваца и удовица, онда се прегледа матица умрлих исте год., те се случајеви смрти односно обудовљелих ка укупном броју приброје, за тим се узме матица вјенчаних, из које се види, колико се удоваца и удовица те године оженило и удало, те се

тај број од броја удових одбије, и остатак сачињава прави број „удових“.

27., 28.) „број вјенчаних, обудовљелих“, попуниће се по односним матицама.

29.) „За женидбу дозрелих“, попуњава се по општем протоколу, „домовнику“, односно „протоколу исповједном“, пошто се прегледају све фамилије, по годинама рођења, те које су особе мушке навршиле 18-ту а женске 16-ту годину, а нијесу у брак ступиле, оне се рачунају за дозреле.

30., 31.) попуњава се тако исто по односним матицама, пошто се сваки случај ступања у православље, након свршена обреда „присједињенија“ у односној матици крштених убиљежити, а тако исто онај случај, ако би који парохијанин или парохијанка по несрећи из православља иступио — у истој матици бришати и од укупног броја православног житељства одбити мора.

32., 33., 34.) има се по односном домовнику попунити.

35.) **Примједба.** У примједби ваља завести пошљедњу пошту за дотичну парохију и евентуалне знаменитости.

B) Код попуњавања школ. исказа.

1., 2.) Само се по себи каже.

3.) Назначити ваља сва села, која своју дјецу у извјесну школу шаљу.

4.) Година оснивања је она, кад је школа отворена.

5., 6.) Овдје треба назначити све учитеље и учитељице од постања школе до данас, по времену у ком су у овој школи служили. Н. пр. I.: учитељ Никола Гавриловић, године 1831.—1840. Милан Милановић г. 1841.—1848. Миленко Миланковић г. 1849.—1862. итд.

7.) Овдје треба назначити број душа парохије.

A. 8., 9., 10.) пописати најприје по протоколу домовном сву дјецу мушку и женску од навршене 6.—11. године.

11., 12., 13.) Овдје ваља уписати ону дјецу, која школу похађају.

B.) Школа општа или комунална.

14., 15., 16.) Овдје треба назначити дјецу српску, која похађају школу комуналну, или општу народну.

17., 18., 19.) рубрике пак за дјецу других вјера, оставити празне.

20., 21., 25.) број учитеља српске православне вјере и других вјера.

23., 24.) Црквена општина назначиће по својим рачунима школски фонд, гдје га има.

25.) Овдје треба назначити, кад је садашња школа сагрђена, особито ако је нова зграда; шта је градња стала и у каквом је стању данас. Поименице назначити главније фундаторе, који се као такови воде у љетопису школском, а ако тога није, онда ће се то сазнати из рачуна црквених и уврстити редом по величини прилога.

Препоручујемо Вашој Пречасности и свему парохијалном свештенству, да исказе ове саставите што тачније и савјесније с тога, што ће се из њих саставити имати и т. зв. „каталог“, дотично „Шематизам“ епархије Наше.

Гледом на исказ црквено-школског имања, пријеђоваће на црквене општине посебно упуство, у своје вријеме.

У Сарајеву, 24. априла 1902.

АЕ. и Митрополит Дабро-босански
НИКОЛАЈ с. р.

НЕЗВАНИЧНО.

Општа хронологија у животу Исусовом.

— Приопштио **Никола Теодоровић**, парох. —

[Обровац].

[Наставак.]

Христа је крстио у току 780. године; из овог се даде закључити, да Крститељев апостолски рад није почео послије ове године; и ако узмемо у обзир онај јудејски обичај, по коме се тражило, да човек прије него што почне какво јавно звање, мора навршити тридесету годину, онда, пошто се родио шест мјесеци прије Христа, излази да је свој апостолски рад могао почети око 779. године.

Нови пророк на брзо обрати на себе пажњу синедријона, који му шаље свечано изасланство као што описује четврто Еванђеље I. 19—27).

Обратити ваља пажњу на ту околност, да је нешто прије него што ће Јован навршити тридесету годину, 779—780 год. била код Јудеја суботна година, света година, година одмора, слободе и опроштаја, која се враћала сваких седам година (Ш. кн. Мој. 25 гл.; V кн. Моје. 15 гл.). Свети и светски писци у току столећа спомињу више оваквих година.

Макавеји (I. 6, 49—53) спомињу једну, која пада 150. године Селевкида и 590—591. године од осн. Рима; Јосиф Флавије (Antiqu. XIII. 8, 1.) ону 716—717. год.; а предање Талмуда 821, 822. године.

Све ове бројеве дијели мултипликација броја 7; и по примедби Визелерової (Chronol. Synopse 5, 205) кад додамо првој суботној години, која се спомиње у књизи Макавеја 189. године, а од године, у Талму у споменуте одузмемо 42. године, добићемо 779-ту суботну годину

Без сумње Јован Крститељ је у почетку те године чуо ријеч Божју, која га позиваше, и могао се надати, да ће моћи с успјехом дјелати, јер је у дане одмора лакше могао привући себи народ, пошто су земаљски послови уступили мјеста вјерским мислима.

Христово крштење се по свој прилици десило око средине те године.

Дакле, као што видимо, ма кога се пута држали, при одређивању године Христова рођења, увијек ћемо доћи до истог резултата. Сви се податци слажу. Смрт Иродова, општи попис, звијезда источних мудраца и напошљетку крштење Христово.

I.

Почетак Христовог јавног рада у Галилеји.

Врло је важно у Еванђељској историји, да се установи она тачка у времену, када Јован Крститељ, од Ирода заточен, нестаје са позорнице и уступа мјесто Христу, да исти може свој месијански позив без икаквих препрека вршити.

Ово је тако важно, да су прва три Еванђелиста при описивању Христовог јавног рада, узели за полазну тачку свога паралелног причања. Да се о овом увјеримо, довољно је, ако та дотична три мјеста упоредимо: Матеј IV. 12, 17; Марко I. 14; Лука IV, 14. „А кад чу Исус", вели Матеј „да је Јован предан, отиде у Галилеју." — А св. Марко: „А пошто предадоше Јована, дође Исус у Галилеју проповиједајући Еванђеље о царству божјему;" Св. Лука пак: „И врати се Исус у сили духовној у Галилеју и отиде глас о њему по свему оном крају."

Зацијело нам је морало упасти у очи, да св. Лука не спомиње као остала два Еванђелиста, у истом стиху и заточење Јованово, по свој прилици за то, што је о том раније говорио (III. 20.); док св. Матеј (XIV., 1—12) и св. Марко (VI, 14—29) тек доцније спомињу овај догађај, и то приликом описивања, како се тетрарх Ирод узнемирио слушајући вијести о слави Исусовој.

Ако се по ова три синоптичара — јавни живот Господњи започео тек по заточењу Јовановом, онда ако установимо тачку у времену тога догађаја, лако ћемо установити и остале; вриједност резултата, који би овим начином добили лако може сваки процијенити.

По синоптичарима заточење Јованово пада у исто доба са путовањем Христовим у Галилеју. Кад је чуо да је Јован ухваћен, вели, Исус напусти Јудеју и оде у Галилеју. Ако нам испадне за руком да одредимо вријеме његовог повратка, тиме ће бити одређено и вријеме кад је Јован ухваћен.

У овом нам четврто Евангеље, као и у много других питања, даје неочекиваног разјашњења.

У шестој глави првом стиху води Исуса натраг у Галилеју послије пута на неки неименовани празник, који се спомиње у петој глави. Морамо установити овај празник и пошто Јудеји своје празнике празнују одређених дана, тако ћемо дознати дан и мјесец, пошто пак већ знамо да је био прије 13 Нисана 752. године, и жељену годину.

Тумачењем првог стиха у петој глави, постадоше разне системе у тумачењу текста.

Неки: св. Ириней, Јансенije, Толет, Лукас, Корнелијус а Лапиде, у неименованом празнику виде Пасху; други: Јован Златоусти, Кирин, Теофилакт, Јевтимије, Малдонат — Педесетницу; трећи опет: Кеплер, Лами, Толук, Ангер, Визелер држе за празник Пурим.

Ми се држамо ових посљедњих назора из ових разлога:

Прво за то, што Јован да је хтио да означи какав већи празник јудејски, као пасху, педесетницу, празник сјеница, он би га свакако именом назвао. То нам доказује његово Евангеље. Кад је реч о пасхи, увијек је назива именом τὸ πάσχα.[1]) Само онда употребљује назив ἡ ἑορτή празник, када се смисао овог неодређеног назива из оног што предходи даде разумјети.[2])

Исто тако и празник сјеница назива именом ἡ σκηνοπηγία[3]). Ἡ ἑορτή, само онда употребљава, када веза искључује сваку сумњу.

Што је чинио код Пасхе и празника сјеницâ, чинио би по свој прилици и код педесетнице, кад би је споменуо. Кад нам дакле текст св. Јована не даје никаква права, да под празником спомнутим у петој глави, разумијевамо који од великих празника, неможемо у њему онда гледати никоји други празник него пурим.

У осталом нам један хронолошки податак, којег Евангелиста случајно спомиње, описујући пут Христов кроз Самарију, указује пут како да ријешимо ово питање. Исус вели својим ученицима: „Не кажете ли ви да су *још* четир мјесеца, па ће жетва приспјети? Ето, велим вам: подигните очи своје и видите њиве како су *већ* жуте за жетву."

[1]) Јован, II, 13, 23; VI, 4; XI, 55; XII, 1; XIII, 1.
[2]) Јован, IV, 45; XI, 56; XII, 12.
[3]) Јован, VII, 2.

(Јов. IV. 35.) Ријечи ἔτι „још“ и ἤδη „већ“ јасно свједоче, да то није казано онако тек од ока, него је баш заиста одређено вријеме изречено. Жетва се пак у Јудеја почињала 16. Нисана уз свјечано жртвовање „Хомера“ освећеног снопа; кад бројимо у напријед четир мјесеца, долазимо у простим годинама до мјесеца Кисљев, а у пријеступним до Тебета; 782. година је пак била пријеступна, дакле онда смо у мјесецу Тебету. Празник освећења је већ прошао, дакле прије Пасхе 782. год. није било другог празника осим Пурима, који су те године празновали Јудеји 14 дана другога Адара са једним мјесецом прије Пасхе.

То је тај празник којег Јован спомиње у петој глави. И заиста у VI. гл. 4 ст. говорећи о повратку Христовом у Галилеју, послије пута му на празник Пурим вели: „а бијаше близу Пасха.“

Они, који хоће да у овом празнику свакако виде Пасху, тврде нешто невјероватно. Како Исус идуће Пасхе није ишао у Јерусалим него је остао у Јерусалиму и како се по св. Јовану (VII. 2.) тек о празнику сјеница вратио у Јудеју, то би онда могли извести из тога, да Исус за свога јавног дјелања, није био у Јерусалиму годину и по дана.

Кад сравнимо и упоредимо четврто Еванђеље са три синоптичка Еванђеља, доћи ћемо до пстог резултата.

Путовање Исусово у Галилеју, које спомиње Јован у VI. гл. 1 стиху, одговара повратку у Галилеју, које спомињу Матеј (IV. 12.) Марко (VI. 1.) и Лука (IV. 14). Цио синхронизам Еванђеља састоји се из ове прибиљежбе. Кад би хтјели да видимо у безименом празнику, који се спомиње у V. глави, Пасху, онда би оборили цио овај синхронизам. Јер заиста, како Јован у 4. стиху VI. главе спомиње једну другу Пасху, то би онда већ двије године протекло од кад је Христос почео свој јавни рад, а синоптичари рачунају само једну.

Док у противном случају, ако узмемо да је то био празник Пурим, све се слаже. Синоптичари спомињу како су апостоли, послије повратка Христовог у Галилеју, тргали класје и јели, а то свакако претпоставља блискост Пасхе, мјесец Нисан, као што Јован јасно и каже: „приближивала се Пасха“ (VI. 4.).

Напошљетку ако је Христос умрьо на крсту 15. Нисана 783. године у петак, као што ћемо доказати, онда је немогуће, да у празнику, који се спомиње у V. глави, видимо други који осим Пурима.

Заиста ону Пасху, која се за јавног живота Христова, спомиње у II. гл. 13. стиху, морамо метнути у 781. годину. Друга Пасха 782. године спомиње се у VI. гл. 4. стиху. Дакле у петој глави споменути

празник не може бити Пасха, него само неки празник који бива прије Пасхе. Али у IV. глави 35. стиху говори се о оном што се десило послије празника освећења Храма; а пошто је између празника освећења храма и Пасхе био једино Пурим, то се мора узети, да је то онај неименовани празник којег Јован спомиње.

Четврто Еванђеље примјећује, да је овај празник пао у суботу; то је нов податак, који је уз нас. Пасха 782. год. пала је 18. априла у понедјељак; пошто је пак те пријеступне године празник Пурим одржан 14. Веадара, да можемо наћи дан празника, довољно је, да од 18. априла одузмемо 30 дана. Ово ће нас довести на 14. Веадар, на суботу. Ове године други празник није пао у суботу.

Неки писци,[1]) мисле да су нашли довољан узрок против Пурима у томе, што тобоже по правилима јудејског календара, исти празник неможе никад пасти у суботу. Ово је погрјешно.

Стари календар помијешан је са оним, који је доцније удешен. У овом посљедњем има више нових правила, која су донесена утјецајем фарисеја. На основу овијех правила, која нијесу старија од трећег, четвртог вијека, могу се неки празници само одређених дана празновати. Н. пр. Пасха се не смије празновати у петак. Али у доба Христово, ово још није било тако; и као што је баш оне године кад је распет, Пасха пала у петак, могао је за његова јавна живота и Пурим у суботу пасти.

(Наставиће се).

Неколико одговора на питање из свештено-пастирске праксе.

Светозар Грубач.

— Надзиратељ протопресвитерата сјеверинског и парох новосељански. —

II.

„Десило се код крштена дјетета побожних родитеља Руса православне вјере. Кум донио је собом крстић на врпци и замолио ме, да га одмах послије трикратног погружења крштенога у воду, ставим на дијете. Јесам ли сагријешио тиме, што сам молбу услишао и, преко Требника, жељи родитеља удовољио?“

У далекој прошлости био је обичај, да су родитељи стављали на дјецу просвјећену св. крштењем којекакве амајлије и записе (талисмане и амулете). Тиме се хтјело дијете, тобоже, оградити против разних тјелесних болести и врачбинских чина. Против таквог нехрип-

[1]) *Roland.* Antiqu. sacr. IV. 9. de Festo Purim.

њиског обичаја устајали су свагда хришћански свештеници и одлучно стајали на пут ширењу празноверице. Већ у IV. и на почетку V. вијека види се озбиљно такмичење. Ту сретамо први пут писмено свједочанство, које служи за доказ живе реакције против познатога факта. *Св. Јован Златоусти*, корећи родитеље ради празноверице, каже: „*Не треба мешати на дјецу ништа осим спасителнога крста.*“[1]) Ближе к V. вијеку бијаше већ т. зв. *напрсних крстова* са натписом: „*crux est vita mihi, mors inimice tibi.*“[2])

Хришћански су пастири, дакле, парализујући погрјешност и празноверицу нехришћанског обичаја, истицали препотенцију другога обичаја, који је и хришћански и умјеснији од првога. Том прецедењцијом постигнут је успјех. Обичај сам, као благочастив, задржао се и послије међу побожним хришћанским свијетом. Руси пак у своме црквено-народном животу тај обичај и данас чувају.[3]) Они му дају потпуно Хришћанско значење, вјерујући, да тим актом т. ј. стављањем крста на новопросвјећенога, добија он од стране цркве оружје, којим је дужан бранити себе од искушења и нападаја непријатеља рода људскога — ђавола, а уједно, да никада не заборави да је Хришћанин.

С гледишта тога, *није*, дакле, *сагријешио православни српски свештеник*, ако је, и преко Требника, изашао на сусрет побожним родитељима, који тај обичај као древни и умјесни, чувају и поштују, сматрајући га аманетом својих предака. „*Благо онима, који ходе у закону Господњем и који га траже свим срцем.*“[4])

Проповиједь на Никољ-дан 9. маја 1902.

говорио у св. Храму рељевском

Презвитер **Сава Петковић**, наставник у Богословији.

Градитъ чаѣ и нынѣ ѥсть, егда истиннїй поклонницы поклонятъся Отцѣ дѣхомъ и истинѡю...

Дѣхъ ѥсть Богъ: и иже кланяятъся емѹ, дѣхомъ и истинѡю долженъ кланятися. (Јов. 4, 23, 24.)

Милошћу Божјом отслужили смо данас св. Литурђију у славу Бога истинога и Његова великог угодника св. оца Николаја, којега

[1]) Homil. XII. in 1. Corinth.

[2]) Такав крст V. в. нађен је у храму св. Лаврентија. Гр. Уваровъ, Византт. наперс. крестъ V. и VI. в. „Древности.“ Труды Моск. Археол. общ. М. 1865. Стр. 101—104.

[3]) А. О. Хойнацкій: Практ. руков. для свящ. служ. при совер. св. тайн. Отд. V. § 43. стр. 27. И. Смольченковъ: Практ. руков. при отправ. праход. треб. Стр. 17. К. Никольскій: Пособ. къ изуч. уст. богослуж. прав. церк. Стр 634. С. В. Булгаковъ: Практ. руков. къ совер. богослуж. прав. церк. Стр. 106. цит. 27.

[4]) Псал. 118. 1, 2.

светих моштију пренос слави и велича данас св. ова црквица наша. У част и славу ту сабрао си се и ти, побожни народе, из разнијех крајева Босне поносне у мало, али за те велико и славно, мјестанце ово, гдје се васпитава и учи омладина твоја, дика и понос, узданица и утјеха твоја. Оставио си можда на дому старо и нејако своје, па си похитао и ове, као и сваке године, на славу ону црквену, у капелицу богословске омладине твоје, да у њој налијеш у топлим молитвама љубав и захвалност преблагоме Створитељу свом, да у њој нађе поуке, савјета и утјехе душа твоја.

Срце ми игра од радости, душа ми плива у небеском весељу и миљу, што те могу поздравити добродошлицом у име Цркве, у име омладине твоје, али ме уједно обузима потајни неки страх и слутња да не ћеш ове године изићи из св. храма овог онако поучен, утјешен, оснажен, окријепљен и загријан, као што си дослије на данашњи дан из њега излазио.

Ако тако буде, а ти опрости, народе, — и нека Бог опрости! — нејачитини и младости мојој, а благодат Божја, која је на мени, налијечи ће, надам се, оно што је немоћно, и попуниће ово што оскудјева.

У то име Боже благослови!

И нека је благословен Бог, који ме је мудрим промислом Својим поставио на угледно мјесто у овом дијелу Цркве Своје, који ме је довео међу племенити народ овај, да у кругу његову и омладине његове живим и радим, да гледам и уживам, да се паслађавам и поучавам, да се кријепим и гријем на топлим зрацима чисте и истините, чврсте и стално вјере његове. А вјера је велика у овој лијепој земљи, међу овим побожним народом православним, бар овим којега сам ја за ово кратко вријеме имао прилике да проучавам и којега сам и данас на св. литурђији овој посматрао. Вјера мора да је велика и силна овдје, гдје болесник ријетко тражи лекара да му својим знањем помогне у љутој боли његовој, него свећеника да молитвом и јелеосвећењем призове најнећега врага душâ и тјела; гдје се мре, уз црквом прописане посне дане, сматра као највећа пред Богом грјехота, а пред људима срамота; гдје се на св. Литурђији тако често крсти и клања; гдје се пред Часним Дарима пичице на земљу пада и другим побожним покретима важни литургијски тренуци пропраћају. Вјера мора да је толика, да је *ни у Израиљу толике нема* (Лук. 7, 9.)

Такове мисли обузимале су ме увијек, када сам посматрао спољашње држање ваше у овом св. храму прије, па и данас; и такове мисли назвале су данас, пред Недјељом Самарјанке, у души мојој једно питање: да ли је и код побожног народа овог дошло вријеме

оно, за које је Христос Спаситељ рекао жени Самарјанци, да ће се тада *прави поклоници клањати Оцу духом и истином, јер је Бог дух и ко му се клања, духом и истином треба да му се клања*" (Јов. 4, 23. 24.)?

На ово питање, браћо, ја нијесам кадар одговорити, пошто не могу завирити у душу и срце ваше. Одговор на ово питање даће свак од вас савјести својој, а моја је дужност и ја хоћу, да вам разјасним те ријечи Спаситељеве, како бисте ви лакше и правилније дали одговор на њ савјести својој.

Дѣхъ есть Богъ и иже клањатсѧ емѹ, дѣхомъ и истинѣ достоитъ клањатисѧ...

Нека не помисли когод, љуб. моји, да су ријечи ове наперене противу спољашњег исказивања наших религијозних осјећаја; да оне укидају јавно и приватно богослужење, величанствене обреде и свечаности св. Цркве православне; да оне забрањују подизање руку и очију к небу, прикланање главе, осјењивање себе знаком крста, клечање, метанисање и друге побожне покрете ваше у Цркви и ван Цркве. Не, љубазни, далеко нека је и мисао таква од нас. Мишљу се том заносе и мисао ту проповиједају њеки назови просвијећени људи, који се тобоже клањају Богу само унутрашње, духовно, а не признају и не поштују никаквих спољашњих знакова и обреда. Али далеко њима лијепа кућа! Ми ћемо одбацити и презрети и њих и њихову мисао, јер се она ни не садржи у ријечима Христовим: „дѣхомъ и истинѣ достоитъ клањатисѧ. А давати такав смисао ријечима тим, значило би блатом се бацати на св. Цркву православну, која је основала и осветила обреде и церемоније; значило би презрјети примјер И. Христа, који се ни сам није молио у мислима Оцу Своме, него, молећи Му се, *дизао очи Своје небу* (Јов. 17. 1), *на коленима клечао* (Лук. 22, 41.) или *на лице Своје падао* (Мат. 26, 39); значило би одбацити учење апостолско, које нам заповиједа: „*Прославите Бога у тјелесима својим и у душама својим*" (I. Кор. 6, 20).

Али шта ја то да говорим вама, који сте већ доласком у цркву доказали да тако не мислите и који доказујете увијек то побожним стојањем и покретима својим у њој. Не рекох ово ради вас, него ради друге браће ваше, који по примјеру поменутијех учитеља хоће ван цркве своје да остваре ријеч Христову, који бјеже од цркве, не крштавају и не вјенчавају у њој дјеце своје, не исповиједају се, не причешћују и не поштују како треба служитеља Олтара Божјег. На њих је ова ријеч моја управљена, али њих на жалост овдје нема. Бог милостиви нека им опрости то и нека их изведе са ове странпутице на прави пут, а ми ћемо да разгледамо и разјаснимо ову ријеч Христову са друге стране.

Милом Богу хвала са размотрене стране ја немам што да вами приговорим. Ја сам вас гледао, браћо, у истом св. храму овом, у коме од кратког времена служим, како побожно присуствујете св. Литурђији, како се дубоко клањате Богу своме, како са страхом Божјим и вјером приступате светињи црквеној, — и радовала се увијек душа моја и сузило је од радости око моје, гледајући вас овако побожне, богобојажљиве и скрушене. Али су ми радост ту мутила по каткад чудна нека питања: Еда ли се тај добри народ крсти, клања, метаниште, ничице на земљу пада од срца, или без учешћа његова? Еда ли то чини само у цркви, у недјељне и празничне дане, или и ван ње, на сваком другом мјесту, у свако друго вријеме? Да ли се тако влада у цркви за то, што му његови осјећаји, његова чврста вјера, непоколебива нада и чиста љубав према Богу и светињи Његовој то налажу, или само за то, што су и његови стари тако чинили, само за то што хоће да се пред свијетом покаже таким? Да ли и народ овај *пости и даје десетак од метвице и од копра и од кима, а оставља што је најпречежније у закону: правду и милост и вјеру* (Мат. 23, 23); да ли *само уснама поштује Бога, а срце је његово далеко од Бога* (Мат. 15, 8)? То су питања која се не морају односити на вас, али која се морају извести на истакнуте ријечи Христове. Јер клањати се Богу духом и истином не састоји се у томе, да Му се клањамо и молимо само спољашњим знацима и покретима тијела свог, само у Цркви и само у недјељне и празничне дане. Тако је мислила жена Самарјанка, тако су мислили стари Јудеји, тако мисле и данас неки неразумни поштоваоци спољашњега служења Богу. Али немају право, а да немају свједоче баш ове ријечи Спаситељеве жени Самарјанци: Дѣхъ есть Богъ...

Истина је жива, да је храм мјесто, гдје непрекидно живи и дјела сам Дух свети и гдје ће бити у сне дане до свршетка вијека; да је храм Богом одређено мјесто, гдје се имају вјерни да скупљају на молитву, гдје је изобиље благодатних дарова, који се саопћавају вјернима у св. тајнама преко свештеника, гдје се чувају истинити догмати, истинита вјера, истинита љубав. Истина је непобитна, да се нико не може спасти ко не уђе у то благодатно царство Божје, *ко се не роди водом и духом* (Јов. 3, 5), *ко се не крсти* (Мирк. 16, 16); да нико не ће имати живота у себи и да не ће у Христу пребивати и Христос у њему *ко не једе тијела Сина човјечијег и ко не пије крви Његове* (Јов. 3, 3). Све је то истина, браћо, шта више „сваки онај, коме Црква није мати, не може имати Бога за оца“ (Кипријан Epist. LXIII.) и *који није са Христом, против Њега је, и који не сабира с Њим, проспиа* (Мат. 12, 30). Али ако ми улазимо у цркву само тијелом, а

душу код куће остављамо; ако *само уснама и мишљемо Бога, а срце нам је далеко од Њега* (Мат. 15, 18); ако једемо тијело Христово и пијемо крв Његову, а да се достојно не спремимо за то постом и покајањем; ако *постимо па будемо жалосни као лицемјери који начине блиједа лица своја, да их виде људи гдје посте, а не мажемо* — по заповијести Спаситељевој — *главу своју и не умивамо лица своја, да нас не виде људи гдје постимо* (Мат. 6, 16—18); ако поштујемо тобоже Бога, а презиремо служитеље Олтара Његова, не *слушамо и не покоравамо се учитељима својим, који се старају за душе наше* (Јевр. 13, 17), који су *позвани од Бога као Арон* (Јевр. 5, 4); ако се молимо Богу само у празничне дане, само недјељом и празницима, а не у свако вријеме и у свима приликама живота и рада свог, — онда, љубазни, ми нијесмо искрени и истинити поклоници Божји, онда смо и ми као *окречени гробови који се с поља виде лијепи, а унутри су пуни мртвачких костију и сваке нечистоће* (Мат. 23, 27); онда ће и на нас, као некада на Јудеје, загрмити Господ: *„Што ми се приближујете устима својима, а срце вам далеко стоји од мене* (Ис. 29, 13)? *У устима су вам ријечи моје љуске, а срце вам иде за својим лакомством* (Језек. 33, 31). *Што ће ми мноштво жртава ваших? Сит сам вас жртава тих... Кад долазите да се покажете преда мном, ко иште то од вас, да газите по мом тријему* (Ис. 1, 11)? *Жртве ваше паљенице нијесу ми угодне, нити су ми приноси ваши мили* (Јевр. 6, 20), јер су *жртва шакове гад Господу, а молитва праведних угодна му је* (Приче 15, 8). *Ја мрзим на ваше празнике, одбацио сам их, и неку да миришем свечковиње ваших* (Амос 5, 21). Тако ће нас, браћо, тада питати, и тако ће нам загрмити Господ Бог. А зашто? Зато, што му се нијесмо клањали онако као што нам Он заповиједа, зато што нијесмо истинити поклоници Његови. А истински поклоници морају се молити и клањати Богу духом и истином, јер је Он *дух, и ко му се клања, духом и истином треба да му се клања.*

Па шта значи клањати се духом Богу свом? Клањати се и служити Богу духом не значи клањати Му се само на једноме одређеном мјесту, као што су то стари Јудеји мислили и чинили, него на сваком мјесту; не у св. храму само, него и код куће; не само спољашњим покретима тијела свог: уснама, склапањем и подизањем руку својих, клечањем и метанисањем, него унутрашњим узношењем побожних мисли Богу, из дубине срца и душе своје. И ми се не ћемо клањати Богу духом, ако Му се молимо само по једноме опћепримљеном обичају и навици, него онако како нам то истинска вјера, нада и

љубав према Богу диктирају; не ћемо Му се клањати духом ако то чинимо из празне славе, сујете и фарисејске лицемјере, него из пријеке потребе наше душе; не само у Црквом одређено вријеме, у недјељне и празничне дане, него *без престанка* (Еф. 6, 18), *у тријењу, у невољама, у бдједама, у тјесноћама* (II. Кор. 6, 4), чак и онда *кад једемо и пијемо и кад друго што чинимо, све на славу Божју* треба да чинимо (I. Кор. 10, 31) тако, да у *свачему славимо Бога кроз Исуса Христа* (I. Петр. 4, 11).

Ето, то значи, љубазни, клањати се Богу духом.

И ако тако чините, а уз то, ако се увијек у недјељне и празничне дане скупљате тако лијепо као данас у св. цркву своју и побожно као увијек присуствујете на св. Литурђији; ако и од сад као и до сад савјесно испуњавате заповиједи Божје и црквене; ако поштујете и слушате и своју дјецу научите слушати и поштовати свештенике своје, које је сам Христос Спаситељ у лицу св. Апостола Својих послао међу вас (Јов. 20, 21) и којих се не смијете одрицати, јер ће се тада вас одрећи Христос (Лук. 10, 16) једном ријечју — јер се све то може једном ријечју казати — ако се клањате и молите Богу још и *истином*, — онда, Богу љубазни, можете бити увјерени да сте прави и истинити поклоници Божји, онда је и моје питање, које сам савјести вашој на рјешавање ставио, рјешено одмах најповољније, јер је ваистину и код вас наступило благословено вријеме оно, које је пророкао Господ Исус Христос жени Самарјанци.

Ако је тако — благо вама и дјеци дјеце ваше и овога и онога свијета; ако пак није, ако је далеко још то вријеме од народа овог, — онда опрости Боже! Опрости и смилуј се на добру душу народа мог, али и помози!

А Ти, велики угодниче Божји, тѣломъ въ Барѣ почивай, дѫхомъ въздѣ вѣрныя посѣщай; Ти, који си *добродѣтелми* достигао *аггелскаѧ жилища* и који у горњему Јерусалиму *радостно ликѹеши со апостоли* и пророци *и свѧтители* (Стихире празника на вечерњи), принеси топле молитве недостојнога слуге свога пред престо Владике твога и Бога нашег Христа, да што прије наступи и код племенитога народа овог то блажено вријеме, те да се слави и велича по заповијести Божјој Име Божје у све вијекове вијекова. Амин.

Канон о распећу Господњем.

(Плач Матере Божије.)

— Састав Симеона логотета. Глас 6. —

Пјесма 1.

Ирмос. Пјевајмо Богу пјесму од побједе, као што је пјевао народ израиљски кад је по безданu (морској) као по суху ходио, те гонитеља Фараона гледао како се топи.

Припјев: Слава Теби Боже наш, слава Теби.

Кад виђе Дјева Чиста, објешена на крсту Сина и Господа, превијајући се љуто запјеваше: са другима женама јецајући нарицаше.

Видим Те сада, ваљубљено чедо моје и мило, гдје на крсту висиш, и срце ми се од жалости цијепа, рече Чиста, него кажи ријеч, благи, службеници Твојој.

Слава Оцу и Сину и Светоме Духу:

Добровољно сносиш на дрвету љуту смрт, Сине мој и Створитељу, Дјева нарицаше, кад је стојала код крста са љубазним учеником.

И сада и свагда, и у вјекове вјековâ, амин.

Сад сам лишена наде, моје радости и весеља, Сина мог и Господа: авај мени, срце ми болује, јаучући Дјева говораше.

Пјесма 3.

Ирмос. Нема *никога* света као што си Ти, Господе Боже мој, који си подигао славу вјерних Твојих, благих, и који си нас утврдио на камену вјере Твоје.

Из страха од Јудеја сакри се Петар, и сви се вјерни разбјегоше оставивши Христа, јаучући Дјева говораше.

Због страшнога и необичнога рођења Твог, Сине мој, прослављена сам ја мимо свију матера: но авај мени! сада, кад Те гледам на крсту, срце ми горе.

Слава:

Видим пород мој на рукама, у којима сам *Га као* дјетешце држала, гдје се с дрвета прима нарицаше Чиста, али нико *ми* Га, авај мени, не даде.[1])

И сада:

Гле светлости моје слатке, наде и живота мог благог, Бога мог, како се угаси на крсту; срце ми горе, јецајући Дјева нарицаше.

Пјесма 4.

Ирмос. Христос је моја снага Бог и Господ. богољепно поје часна црква кличући, из чисте побожности, о Господу се веселећи.

Сунце незалазно Боже Превјечни, и Створитељу свију створова Господе, како трпиш страдање на крсту? — Чиста плачући нарицаше.

Плачући нарицаше Браконепскусна (која не зна за брак) к благообразноме: потруди се Јосифе, отиди к Пилату, и замоли (*да ти дозволи*) да скинеш с дрвета Учитеља Твога.

---

[1]) Потоње ријечи у славенском тексту гласе: но никто, оуки *мнѣ нѣш дадѣ*. Мислим, да је ово хрђаво преведено с грчке матице, пошто им се слабо разумије смисао; ја сам превео по славенском, јер грчко матице немам при руци. Л. Б.

Слава:

Видјевши Јосиф Пречисту како горко плаче, поплаши се, и плачући дође к Пилату: дај ми, кроз плач рече, тијело Бога мога.

И сада:

Рањеног кад Те видим и без славе, и нагог на крсту, чедо моје, срце ми изгоре, јаучући као мати, Дјева нарицаше.

Пјесма 5.

Ирмос. Божијом свјетлошћу Твојом, благи, обасјај молим Те, љубављу душе оних, који Ти се рано моле, да Те познаду Ријечи Божија, као правог Бога, који из мрака гријеховног позиваш.

Јосиф, тужан, јаучући и чудећи се заједно с Никодимом, скиде, и цјеливавши пречисто тијело, јаукаше и јецаше, и пјеваше Га као Бога.

Примивши Га с плачем Мати која није знала за мужа (неискусомужна), положи *Га* на крило, мољаше Га са сузама и љубљаше, горко јаучући и лелечући.

Слава:

Једину наду и живот, Господару Сине мој и Боже, у очима сам имала свјетлост службенице Твоја: а сад сам лишена Тебе, слатко чедо моје и љубазно.

И сада:

Болови и бриге, и уздисаји снађоше ме: авај мени, Чиста горко јаучући нарицаше, кад Те видим чедо моје назљубљено, нага и усамљена и мирисима помазана мртваца.

Пјесма 6.

Ирмос. Мотрећи, како се море живота подиже буром напасти, тихом пристаништу Твом стигавши вичем Ти: избави од трулежи живот мој многомилостиви:

Човјекољупче, гледам Те мртва, Који си оживео мртве, и Који држиш сва, *па* љуто срцем страдам: хтјела бих с Тобом умријети, Пречиста јадиковаше: јер не волим да Те мртва без дисања видим.

Дивим се кад Те гледам, преблаги Боже и премилостиви Господе, без слова, без дисања, и без изгледа, и плачем дрхтећи Те, јер се не надах, тешко мени, да ћу Те *икакво* видјети Сине мој и Боже.

Слава:

Зар нећеш да проговориш ријечи службеници Твојој, Ријечи Божија? зар се нећеш да смилујеш, Господару, на ону, која Те роди, нарицаше Чиста, јаучући и плачући, и цјеливајући тијело Господа свога.

И сада:

Помишљам, Господару, да нећу више чути Твога слатког гласа, ни видјети доброте лица Твога, као што сам прије — службеница Твоја: јер си зашао, Сине мој, од очију мојих.

Кондак, глас 8.

Дођите сви да пјевамо *Онога,* Који је нас ради распет, јер је Њега видјела Марија Дјева на крсту и говорила: и ако распеће трпиш (сносиш), Ти си (*ипак*) Син и Бог мој.

Икос:

Јагњица гледајући свога јагњића гдје *Га* на заклање воде, пратила *Га* је Марија с распуштеном косом са другим женама и овако нарицала: куда ћеш чедо? што тако наглиш? је ли друга свадба опет у Кани те Ти се тамо хити, да им

воду у вино претвориш? хоћу ли с Тобом да пођем, чедо, или ћу те *још часак* причекати? кажи ми ријеч, Ријечи, не прођи мимо мене ћутке, сачувај ме чисту: јер Ти си Син и Бог мој.

Пјесма 7.

Ирмос. Ваистину анђео учини те пећ поче росу давати преподобним младићима, и заповијест Божија, која је Халдејце опалила, принуди мучитеља да пјева: Благословен си Боже отаца наших.

Гдје је Сине мој и Боже негдања блага вијест, штоно ми ју Гаврило изусти: Царем Те, Сином и Богом вишњим називаше? сад Те видим, свјетлости моја слатка, нага и рањена мртваца.

Сине мој и Боже, Који спасаваш од болести, узми ме сада Собом, да се сиђем и ја с Тобом у ад (пакао): не остави ме саму, јер ми се већ не мили живити, кад не видим Тебе — слатке свјетлости моје.

Слава:

Кад је с другим женама мироносицама Непорочна горко јадиковала, и кад је видјела како носе Христа, *поче* лелекати: куку мене, шта видим! куд ћеш сада Сине мој, а мене саму остављаш?

И сада:

Непорочна малаксала и уплакана, говораше мироносицама: јаучите са мном и горко плачите: јер се ето свјетлост моја слатка, и учитељ наш гробу предаје.

Пјесма 8.

Ирмос. Из пламена си преподобним росу источио, и праведникову си жртву водом спалио: тă све чиниш Христе, што само хоћеш, преузносимо Те у све вјекове.

Кад Јосиф видје Дјеву гдје јауче, сав се препарази, и завапи горко: како ћу Те, о Боже мој, сахрънити сада, *ја* слуга Твој? у какна ћу платна (плаштанице) умотати тијело Твоје?

Превазиђе ми ум чудан Твој изглед као Господа, који држи цио свијет: зато Те Јосиф мртва на рукама својима и Никодим носи и сахрањује.

Слава:

Невиђену и преславну видим тајну, Дјева говораше Сину и Господу: како се у худи гроб полажеш (Ти), који заповиједиђу подижеш мртве из гробова.

И сада:

Нити ћу са гроба Твога устати, чедо моје, нити ћу престати сузе ронити (ја) службеница Твоја, док и ја не сиђем у ад (пакао): јер се не могу да растанем с Тобом, Сине мој.

Пјесма 9.

Ирмос. Људима није могуће Бога видјети, на Њ' не смију *на* чини анђелски гледати: јер кроз Тебе се, Пречиста, јавила људима ваплоћена ријеч, коју величајући, с небесним војскама Тебе славимо.

Отеселе ме се никда више неће радост дотаћи, ридајући Непорочна говораше: свјетлост моја и радост моја у гроб зађе: али Га неће Самог оставити, овдје ћу умријети, и с Њим ћу заједно лећи у гроб.

Рану моју душевну залијечи сада чедо моје, са сузама Пречиста вапијаше: васкрсни, и утишај ми бол и тугу, јер можеш, Господару, што хоћеш, и учини, ма да си се добровољно *дао* сахранити.

Слава:

О, како се у тебе утајила бездан доброте, потајно рече Господ матери: изволјео сам умријети, пошто хоћу створење моје да спасем; али ћу и ускрснути, и тебе ћу прославити као Бог неба и земље.

И сада:

Пјеваћу милосрђе Твоје човјекољубче, и клањаћу се богатству милости Твоје, Господару: јер си, — рад да спасеш саздање Твоје, — смрт претрпео, рече Пречиста; но васкрсењем Твојим Спаситељу, смилуј нам се свима.

* * *

Канон овај, који је у народу познат под именом „*плач Мајке Божије*“, по правилу имао би се појати или читати на повечерју и то одмах послије вечерња великог петка. Но у многим — нарочито већим црквама — повечерје се ово сврпшује одијељено од вечерња обично кад падне мрак на земљу и на њему се поје овај заиста умилителни канон. Поје се он од првих појаца и то неким нарочитим шестим гласом. Тако повечерје с овим каноном сачињава као неки засебан богослужбени чин на велики петак.

Канон овај, у ком је тако јасно и вјерно бираним ријечима и изразима изражена нежна материнска љубав, голема туга и жалост, срцераздирући јаук, лелек и нарицање Пречисте Дјеве за Јединцем Својим, — Кога она назива Сином, Богом, Господом, Господарем, Творцем, човјекољупцем, надом, радошћу, весељем, чедом, животом, свјетлошћу и суицем Својим, а Себе снисходљиво служебницом. Његовом зове, сијевао је умни *Симеон логотет*.

Овај црквени пјесмопјевац познат је у црквеној литератури под именом *Симеона метафраста*. Симеон је у своје доба то јест у IX. вијеку заузимао врло важно мјесто логотета и првог тајника на царском двору. Уза то је он био потајни подвижник и као такав писао животе неким светима.

Умрло је око 940. год.

Сем горњега канона написао је неке тропаре и стихире, па канон Марији египатској, који се налази у грчким минејама (1. априла). Писао је и молитве у стиховима и то: молитве пред причешћем: „Ёдине чистый и нетлѣнный Господи“... и „Ѣкѡ на страшномъ Твоемъ“... и молитву у четир стиха: „Богоотроковице кроткѣ“.. па благодарствене стихове послије св. причешћа, те молитву св. Богородици (налази се само у грчким службеним књигама) и најпослије Синаксар на распеће Господње у стиховима. Симеон према свом скромном раду на пољу црквенога пјеснишгва спада у нижи ред црквених пјесника.

Лазар Богдановић,
парох осјечки (Сријем.)

Исказ о стању мировинског фонда

за издржавање удовица и сирочади срп.-прав. свештенства босанско-херцеговачких епархија.

а) Година 1900.

Број чланова: 178.

Стање благајнице netto: 25.158 круна 26 потура.

Број породица које мировину примају: 5.

б) Година 1901.

I. Број чланова, из епархије дабро-босанске 60
„ „ „ „ херцеговачко-захумске 37
„ „ „ „ аворничко-тузланске 34
„ „ „ „ бањалучко-бихаћке 70
Свега: 201.

Пошто пак у све четири епархије има свега до 334 парохијских свештених лица, између којих има удоваца без малољетне дјеце до 16, а таквих који су навршили шездесету годину живота до 48, то остаје до 70 свештеника, који нијесу породицу своју ступањем у фонд овај обезбиједили.

II. Стање благајне крајем 1901. године било је овако:

а) Приход. Редовне уплате чланова . . . . . 8193 круна
Прилог вис. зем. владе (према 15. §-у штатута) 10 000 „
Од вишка и од манипулацијоних прихода . . 6875 „ 21 п.
Свега: 25.069 круна 21 п.

б) Расход. Мировине и припомоћи . . . . . 3803 круна 34 п.
За резервни фонд . . . . . 5500 круна —
Манипулацијони издаци . . . . . 260 круна 56 п.
Свега: 9563 круна 90 п.

в) Рекапитулација.
Приход: круна 25.069 21 потуру.
Расход: круна 9563 90 потура.

Чист сувишак круна 15.505 31 потуру. Кад се ова свота дода netto стању фонда 1901. године круна 25.158 26 потура, добија се стање фонда концем 1901. год. у своти *од чистих круна 40.663 57 потура.*

III. Мировину примају породице упокојених фондовских чланова:
1. Димитрија Ђургуза, негда пароха у Вођеници, у своти од . . . . . 400 К.
2. Пант. Соколовића, „ „ „ Јабуци „ „ „ . . . . . 1200 „
3. Димитр. Мартиновића „ „ „ Батови „ „ „ . . . . . 600 „
4. Симе Игњатића, († 20. апр. 1901.) негда пароха у Свињару у своти од 1200 „
5. Стевана Давидовића, († 15. маја 1901.) протопресвитера и негда савјетника у конзисторији сарајевској у своти од . . . . . 1200 „
6. Димитр. Микулића, († 27. авг. 1901.) негда пароха у Мартинци, у своти од 400 „

По налогу: **Дим. Јанковић,**
Савјетник АЕМ. Конзисторије Дабро-босанске.

Кратак преглед црквено-школског и просвјетног живота.

У овоземној цркви.

Прилог цркви. Побожни Хришћанин и врли Србин *Петар Продановић* родом из Чечаве, даровао је цркви у Прибинићу једно св. Јеванђеље (издано у Москви) са златом на ободу, а у вриједности 80 круна. Нека је врломе дароватељу од стране вијерних дотичне цркве највећа захвалност и благодарност.

Црквена слава у Рељеву. Као и сваке године, тако је и ове дан славе црквене у Рељеву, преноc моштију св. Оца Николаја, свечано прослављен. И ако је вријеме доста неповољно било, ипак се искупио лијеп број побожнога свијета из Сарајева и околине. Свечану литургију отслужили су високопречасни господин архимандрит Вениjамин *Николиновић*, те конcисторијални савјетник преч. господин Димитрије *Јанковић* и пречасни госп. катихета више дјевојачке школе Милан *Лалић*. Пригодну бесједу народу држао је преч. госп. јерej Саво *Пешковић*, наставник у богословији. На свечаном обједу, коме је присуствовао лијеп број гостију са стране, високопречасни госп. протојерej Милош *Лалић*, ректор богослов. училишта, наздравио је одушевљеним, срдачним и пуним значаја ријечима Превишњој особи нашег љубљеног цара и краља Франца Јосифа I., нашто је питомачки пјевачки збор уз трикратно „Живио“ отпjевао складно и лијепо царевку. По том је високопреч. госп. Ректор подигао у бираним изразима и ријечима лијепу здравицу Њег. Високопреосвећенству врховном надзорнику овога богослов. училишта АЕ и Митрополиту Дабро-босанском Господину Николаjу *Мандићу*. И ова је здравица одушевљено са „Тон Деспотин“ пропраћена. Најзад је још впреч. г. Ректор подигао здравицу присутним гостима, захваливши им се на пажњи и доласку, што је пропраћено са „Многаја лета“. По подне око 4 сахата већина се гостиjу разишла, пошто је у то вријеме и киша напала.

Испит на српско-православном богосл. училишту у Рељеву. Овогодишњи закључни испити на богослов. Училишту у Рељеву отпочеће 4. (17.) јуна т. г. и трајаће неколико дана.

У Митрополији Карловачкој.

Краљевски комесар. За краљевског комесара на српско-народном црквеном сабору као и св. Синоду одређен је први потпредсједник угарског народног заступства *Бела Талиjан*.

Митрополија Сибињска.

Избор арадског епископа. 28. прошлог мjесеца имао се обавити избор новог арадског румунског епископа. Овај избор одгодио је сибињски митрополит Меција̀ну до 23. маја т. год. По статуту ердељских правосл. Румуна епископа бира епархијска скупштина (§§ 87. 97—105. Орган. Устава од 1869. год.), која се састоји из 20 посланика свештеничког и 40 свjетовног реда дотичне удове епархије.

Нова румунска епископија. Митрополит сибињски Меција̀ну бави се мишљу, да оснуje нову епископију румунску са сjедиштем или у Темишвару или Великом Вараду.

У Бугарској.

Двадесетпетогодишњица Јосифа I., егзарха бугарског. 23. априла прослављена је у Бугарској свечано двадесетпетогодишњица, како је Егзархији на чело стављен Јосиф I. као егзарх. На Ђурђев дан служена је по свима црквама у Бугарској свечана литурђија, а у Цариград је отпремљена нарочита депутација од чланова свих културних установа, да у име бугарскога народа поздрави слављеника, кога је и Султан одликовао Османиjом I. реда.

Разно.

Добротвори Српске Књижевне Задруге. Г. г. *Лазар Мијушковић*, црногорски конзул у Скадру и *Петар Новаковић*, капетан и ађутант Њ. В. Књаза Насљедника Црне Горе, изволили су се уписати за чланове добротворе Српске Књижевне Задруге положивши цио свој добротворски улог у 150 круна задругином повјеренику г. *Мирку Мијушковићу*, професору на Цетињу; а отплату прве добротворске рате од 50 круна положио је истом повјеренику и г. *Вуга Вуравшковић*, командир и благајник Мин. Вој. на Цетињу. Срдачна хвала господи на потпомагању ове корисне просвјетне установе српскога народа.

Јавне благодарности.

Висока Земаљска Влада за Босну и Херцеговину благоизволјела је цркви у Рогатици ове црквене књиге подарити: 1 еванђеље у фином од кадифе увезу, требник (I. и II. дио) и служебник.

На овом милостивом дару нека је испред потписане српско-православне општине, и народа ове општине, племенитој даровательници Високој Земаљској Влади, најтоплија благодарност.

Српско-православна црквена општина у Рогатици, 5. априла 1902.

Радован М. Бартула,
перовођа.

Јелисије Шољевић,
предсједник.

Висока Земаљска Влада за Босну и Херцеговину благоизволјела је поред пријашњих дарова манастирској цркви поклонити ове књиге: 2 Требника (I. и II. дио), 2 служебника и 1 апостол.

Високоиста поклонила је овог прољећа из државне башче у Дервенти више комада боље сорте јабука, крушака, трешања и ораха за пресађивање.

На горњим поклонима најтоплије се захваљује потписана манастирска управа, кличући: „Хвала Висока Земаљско Владо!“

Манастир Озрен, 20. априла 1902.

Управа срп.-прав. Манастира „Озрена“.

Потписана општина сматра за пријатну дужност, изразити срдачну захвалност господину Ники Фуфићу, трговцу из Травника, који је из завјештања свог пок. оца Ристе и стрица Гавре придарио овдашњој општини 250 кр. словом двеста педесет круна, као почетак за имајући се основати школски фонд, који ће ако Бог дâ имати условити и основ српске школе.

Племенитом дароваоцу изриче општина срдачну благодарност са усклином: да му милостиви Творац надокнади за овај дар са здрављем и сваком срећом, а врлим покојницима дарује вјечан живот у царству Његовом светом.

Срп.-прав. црквена општина у Емиповцима, 22. априла 1902.

Илија Родић,
потпредсједник.

Светозар Марјановић,
предсједник и парох.

Читула.

† **Др. Ђуро Бугарски.** Сарајевска учитељска школа смрћу врсног члана својег г. *дра Ђуре Бугарског* претрпјела је велики и голем губитак. Млади и изврсни наставник др. Ђ. *Бугарски* преминуо је пошље дугог и тешког боловања у Сарајевској болници 17. априла т. године Покојник се родио у Сенти (Бачка) 1859. год., гдје је свршио четири разреда гимназије, а за тијем је свршио српску препарандију у Сомбору. Три године потом учио је у богословији у Биограду, двије године више педагогијум у Бечу, а доцније три године на свеучилишту у Лајпцигу, гдје је год. 1896. промовисан на част доктора философије. Године 1887. ступио је као наставник у српско-правосл. вну рељевску богословију, гдје је дјелао све до 1893. године. Одатлен је пошао исте године као учитељ трговачке школе у Требиње, а од 1894. год. до своје смрти служио је као учитељ педагогије, историје и земљописа у учитељској школи у Сарајеву.

Са своје спремности, даровитости, поштења и племенитости бијаше пок. др. *Бугарски* врло омиљен и љубљен како од својих другова, тако и уопште у читавом грађанству. Видљив доказ тога уважења, љубави и симпатије бијаше и онај многобројни и сјајни спровод, у којему је пок. др. Бугарски до вјечне му куће отпраћен. Покојника оплакује уз осталу родбину тешко ожалошћени отац, три брата, сестра и љуто ућвиљена супруга му Анка рођена Одовић са троје нејаке дјечице. Нека је врлом покојнику вјечан спомен међу нама а рајско насеље у царству небеском! Вјечная память!

Званични огласи.

Српско-православна АЕ. Конзисторија Дабро-босанска.

Број 398. 2—3

Оглас.

Јавља се отсутном Пери Јурићу из Гацког, да је супруги његовој Анђи рођ. Слијепчевића, станујућој у Сарајеву подијељено право, да га због злобног напуштања у сврху развода брака оптужи. Усљед тога поново се позива оптужени Перо, да се овој конзисторији или свом уреда ради постављеном заступнику г. Јовану Ђ. Зорићу

консист. канцелисти, до 20. јула 1902. год. тим сигурније пријави, што ће се парница иначе и без њега а са његовом евентуалном штетом довршити.

Срп.-прав АЕМ. Консисторија Дабро-босанска.

Српско-православна АЕМ. Консисторија Дабро-босанска.

Број 428 / I. ех 1902. 1—3

Едикт.

Милан Шљивић, родом и Пљеваља (Новопазарског санџака), који је своју супругу Савку рођ. Цуверовића још прије 16 година безразложно напустио, и од тога доба јој се никада јављао није, — овијем се позива, да се овоме духовном суду до 1. августа 1902. год. лично или писмено тим сигурније пријави, што ће се у противном случају његовој супрузи подијелити право, да га у сврху развода брака због злобног напуштања тужи.

У Сарајеву, 25. априла 1902. год.

Срп.-прав. АЕМ. Консисторија Дабро-босанска.

Српско-православна АЕ. Консисторија Дабро-босанска.

Број 364/1902. 2—3

Оглас.

Јавља се отсутном Стојану Вучковићу из Сочице (који је наводно у Србију пребјегао и тамо име промијенио), да је његовој злобно напуштеној супрузи Анђи рођ. Милошевића у Сарајеву дозвољено, да га ради развода брака утужи. У ту сврху позива се Стојан, да се до св. Илије 1902. год. овом духовном суду, или часном г. Петру Лалићу, ђакону у Сарајеву, као свом уреда ради постављеном заступнику, тим сигурније пријави, што ће се парница иначе и без њега а на његову могућу штету довршити.

Срп.-прав. АЕМ. Консисторија Дабро-босанска.

„Источник“ излази два пута и то половином и крајем мјесеца. Цијена је листу на цијелу годину 4 фор. или 8 круна, а на пола године 2 фор. или 4 круне; за стране земље на цијелу годину 5 фор. или 10 круна, а на пола године 2.50 фор. или 5 круна. Учитељима основних школа и ђацима даваће се лист у пола цијене Претплата се шаље администрацији листа у Сарајево, а рукописи уредништву у Рељево код Сарајева. Рукописи се не враћају.

Прва српска штампарија Ристе Ј. Савића, Сарајево.

Оглас.

ПРАВОСЛАВНОМ СВЕШТЕНСТВУ

и свима побожним хришћанима у Србији и српским покрајинама објављујемо да продајемо **све црквене утвари и иконе живописане у строго православном стилу**, по најумеренијим ценама.

За српске покрајине поручбине се врше из Земуна franco а за Србију из Београда.

Београд-Земун.

С поштовањем

В. Марковић и Павловић.

ИСТОЧНИК.

ДУХОВНИ ЛИСТ

ЗА ЦРКВЕНО-ПРОСВЈЕТНЕ ПОТРЕБЕ СРПСКО-ПРАВОСЛАВНОГ СВЕШТЕНСТВА И НАРОДА У БОСНИ И ХЕРЦЕГОВИНИ.

ВЛАСНИК:

ЊИХОВА ВИСОКОПРЕОСВЕШТЕНСТВА СРПСКО-ПРАВОСЛАВНИ Б.-Х. АРХИЈЕРЕЈИ.

УРЕДНИК: синђел **ИЛАРИОН РАДОНИЋ**, проф. богословије.

ГОД XVI. 31. МАЈА 1902. БР. 10.

Садржина:

Из тумачења св. Писма. — О поштењу агапа или вечера љубави. — Неколико одговора на питање из свештено-пастирске праксе. — О исповиједању вјере блаженога Марка, митрополита ефеског. — Ориси хришћанскога живота. — Књижевне оцјене и прикази. — Јавне захвале. — Читула. — Званични огласи.

САРАЈЕВО

ПРВА СРПСКА ШТАМПАРИЈА РИСТЕ Ј. САВИЋА.

ИСТОЧНИК.

ДУХОВНИ ЛИСТ

ЗА ЦРКВЕНО-ПРОСВЈЕТНЕ ПОТРЕБЕ СРПСКО-ПРАВОСЛАВНОГ СВЕШТЕНСТВА И НАРОДА У БОСНИ И ХЕРЦЕГОВИНИ.

Год. XVI. Сарајево, 31. Маја 1902. Бр. 10

ВЛАСНИК:
ЊИХОВА ВИСОКОПРЕОСВЕШТЕНСТВА СРПСКО-ПРАВОСЛАВНИ БОСАНСКО-ХЕРЦЕГОВАЧКИ **АРХИЈЕРЕЈИ.**

УРЕДНИК: свиђел **ИЛАРИОН РАДОНИЋ**, професор богословије.

НЕЗВАНИЧНО.

Из тумачења св. Писма.

Чудо на гадаринској обали галилејског мора.

(Мат. VIII. 28—34; Марко V. 1—20; Лука VIII. 26—39)

— К. Сильченковъ. —

— Превео **Александар Живановић**. —

(Осијек.)

Без сумње има нека дубока тајна у казивању оног кратког пребивања Господа Исуса Христа на противној Галилеји обали галилејског или генисаретског језера, а то казивање је тим више значајно тога ради, што је мјесто, на ком се збили они догађаји, о којима се у тој причи казује, по свој вјероватности језичничка земља, — о чему ћемо касније говорити и подробније — и на тај начин се износи пред нас први покушај Спаситељев, да проповиједју обрати на пут спасења и језичнике.[1])

Послије пловљења по бурном језеру, за вријеме којега апостоли са побожним дивљењем познадоше, да се њихову Учитељу покоравају и море и вјетрови (Мат. VIII. 28. и парал.), Господ дође с њима у

[1]) Тако мисли о тој јеванђеоској причи о. А. В. Горскій у својој „Историји јеванђеоске и апостолске цркве“ (акад. лекц. Моск. 1883.). Стр 184.

земљу, коју св. Матеј зове гергесинском, а Марко и Лука — гадаринском[1]). Још је био свјеж утисак, који је на њих оставило велико чудо укроћења бурнога мора, а ево сад овдје, на обали тога мора, догађа се ново чудо, чудо укроћења буре — сада више не на мору, већ у души човјечијој.

Тек што је ступио Господ на гадаринску обалу, од мах[2]) Га пресрете неки невољник, у ком бијаху нечисти дуси.[3]) Изгубити свој разум, своју вољу и покоравати се вољи туђој, непријатељској — вољи, која само зло смјера и зло чини (I. Петр. V. 8.) — то је највеће понижење и највећа мука за разумни створ. Шта је могло бити мучније за онога, који је већ по постанку своме одређен, да буде образ и подобије Творца свога, у чијој бесмртној души живи жива тежња добру и вјечности, врховном Источнику сваког добра и љубави; шта је могло бити горе и жалосније човјеку него да буде послушно оруђе невољне службе непријатељу свега што постоји, непријатељу Божјем?... А тај невољник, што га је срео Господ у Гадари, био је још особито несрећан, сажаљења достојан. Јеванђелисте причају о њему, као о каквом изроду човјечијега друштва: и къ гроу҃ѕ не ѡ҃блачашесѧ и къ хра҃мъ не жикаше, но къ гро҃бъ҃хъ[4]) т. ј. у пећинама исјеченим у горама у близини града[5]), куда је заиста ријетко ко од људи залутао и то у крајњој нужди, те је зато то и била права пустиња. Велика је била над тим невољником власт злих демона, која се исказивала у најнедостојнијим за човјека и безумним облицима бјесноће тако, да је он био и ужас и терет за друге људе, їакоже не моущи никомѹ миноу҃ти пу҃темъ т҃ѣмъ.[6]) И ковзѧ҃ше бго ѹ҃зы желѣзными и пу҃ты[7]), стрегѹще бго, и растерзала ѹ҃зы, гонимъ быкаше бѣсомъ сквозѣ пу҃стыни[8]) Везивали га оковима, употребљавали према њему најсуровија средства, као према дивљој звијери — а зар није и он сам страдао и мучио се ужасно? Заиста, велике су биле и његове муке — и физичке и моралне, кад се наиме будила у њему свијест о том ужасном његовом стању, јер: кыѭ нощь и день

[1]) О реализи између св. јеванђелиста, што се тиче имена те земље, говорићемо се касније.
[2]) Марко V. 2.
[3]) По јеванђ. Матеју било је њих двоје. И о том ће бити говора касније.
[4]) Лука VIII. 27.
[5]) Горска земља око Гадаре — мека, кречњачка — бијаше особито згодна за тај посао, те се у њој лако могле правити велике пећине. Dr. Cunningham Hiky. Христов живот и наука. Прев. с енг. св. М. Тивејског Москва 1894. III. део стр. 180.
[6]) Лука VIII. 27.
[7]) Πέδαις καὶ ἁλύσεσι: — Ἅλυσις — окови уопће, а πέδη нуто за ноге. Њега су дакле везивали уопће оковима, а особито су му ноге спутавали. Види у Олеxаудеова стр. 294. (Biblischer Commentar über sämmtliche Schriften des Neuen Testaments, zunächst für Prädiger und Studierende, von Dr. H. Olshausen 1. Bd, 3. Aufl. Königsberg, 1837) и у Мајера стр. 69. (Kritisch — exegetischer Commentar über das Neue Testament, von Dr. H. Meyer. 1. Abth. 2. t; Krit. — exeg. Handbuch über die Evangelien des Marcus und Lucas — 5. Aufl. Göttingen, 1867.)
[8]) Лука VIII. 29.

къ гробѣхъ и къ горахъ крк̃ѣ вопіа и толкїйсѧ каменїемъ — свагда је и ноћу и дању по горама и гробовима викао и био се о камење[1]). То су директна свједочанства јеванђелистâ о сили демонске власти над њим и о његовим мукама; но имамо о том истом и индиректне потврде, која нам још јасније и фрапантније црта ужасно душевно стање тога болесника. Када га је Господ Исус Христос запитао: что ти ѥ̂сть и҃мѧ[2]) — ево како је он одговорио: легеонъ,[3]) легеонъ и҃мѧ мнѣ, а҆кѡ мнози ѥ̂смы.[4]) Очевидно је несрећник дошао већ до таквог стања, да није могао више разликовати своју душу од духова, који су њом владали, истовјетовао је себе с демонима, говорио је о себи у једнини, осјећајући своју скоро уништену личност, а одмах губећи свијест о њој, продужује свој говор у множини — ради множине злих духова у души му . . .

Но и заробљена и угњетена и понижена природа човјечја силно тежи Ономе, у коме је за њу живот и блаженство. Већ први корак Господа на гадаринску обалу прати чудо. Ма колика да је била велика власт нечистих духова над тим бијесним човјеком — одмах се она колеба и уступа мјесто другој, вишој власти: један поглед на чудесног Дошљака, или можда сам осјећај Његове близине — преображава цијелу природу побјесњелога, озарива свјетлошћу душу његову, диже је и храбри против насилне власти злих духова. којој до тада бијаше тако послушан, када ѹ҆зрѣвъ Ісу҃са ѿ҆далеча, тече и҆ поклонисѧ Ємѹ — побожно Му се поклонио (προσεκύνησεν) припаде къ Немѹ (προσέπεσεν[6]), као својој пошљедњој заштити и пошљедњој нади. Тако је сада радио онај, који је прије тога мрзио људе, који бијаше опасан путницима на стази тој у горама међу гробовима; тако је радио онај, у ком бијаше легија злих духова, за које је присуство Сина Божјега знак грознога суда; тако је радио онај, који је требао не прибјећи Господу, већ брзо побјећи испред Њега . . . . Но свети мир, кротко величанство, сам изглед Владике неба и земље — привуче себи несрећника, у моменту га подиже на борбу против туђе воље, која га је себи потчинила, — и гле, тај човјек ради све, што је само могао чинити у онакву стању. Он осјети, да ће она свјесна искра у њему зачас потамњети, да неће моћи изрећи ни молбе, већ да ће његова ријеч бити изразом мисли и жеља његовијех господара (злих духова)

[1]) Марко V. 5.
[2]) Лука VIII. 30.
[3]) Лука VIII 30.
[4]) Марко V, 9.
[5]) Марко V. 6.
[6]) Лука VIII. 28.

— и са тужним, мучним криком он само припада стопама Господњим[1]).

Но он је, ма за тренут, побједио врага, а та побједа постаде свршеном и потпуном помоћу Онога, Коме је прибјегао, Којега се сила и исказује (свршава) баш у немоћи. Жалећи несрећника Господ с властиу заповиједа: Изыди, дше нечистый[2]) w человкка[3]). Тада Му болесник поново поставши мртвим оруђем сатанинским, одговори: что мнѣ и тебѣ Іисе, Сыне Бога Всевышняго? Заклинаю тя Богомъ, не мучи мене.[4]) Непријатељ његов говораше његовијем устима и не само устима, већ и појмовима против њега. Тај се несрећни човјек баш противи избављењу, које му носи Господ и сасвим на људски начин „заклиње Га Богом“ „да га не мучи“, кад га је Господ баш избављао од мука.

А тада, видећи његово стање и желећи му повратити свијест о својој личности, Господ га запита, као што обично питамо човјека, кад хоћемо да га повратимо самосвијести: „како ти је име?“ — Име, које носимо од свог рођења, има за нас велико значење и силу; оно није за нас више пуки звук — у њему је образ нашег ја, у њему је за нас и скраћена историја свег нашег прошлог живота. Кад се изговори, оно има такву силу, да нас одмах сјети на нас саме. Но видјесмо како одговори побјесњели на питање Господово. Он тако рећи није био више кадар повратити се себи, јер му на путу стајаху ужасне приказе, сличне оним страшним, непобједним пуковима римске империје, пред којима је обеснажен лежао цио тадашњи свијет. Римска легија[5]) била је у то вријеме народима симбол туђег јарма и оне страшне, побједоносне силе, која је тај јарам вјешала људма на врат скоро без икаква њихова противљења Побјесњели и рече, да му је име: легија, јако мнѣзи ѣсмы — додаје он као да разјасни. Признив Господњи к самосвијести остаде неуслишан; болесник говораше само у име алих духова . . .

---

[1]) Олсхаузен (Bibl. Comm. S. 285) мисли, да се ријечи Марка и Луке κράξας μεγάλῃ φωνῇ не односе на προβεκόνησε (у Луке управо ἀνακράξας и προβέπεσεν) већ на ову молбу демона, која затим долази. Но текст Лучин то мишљење никако не допушта. Осим тога непајмљено је, зашто да крик бијесног управо мора бити знаком демонске власти над њим.

[2]) Господ на тај начин демонима говори у једнини: дше нечистый — а сам побјесњели вели, да је у њему веома много бијесова, читава легија. Може се мислити, да је Господ рекао: дше као збирну именицу, т. ј. да је под духом разумијевао сву нечисту силу, која је била у том човјеку, без обзира на количину њену. Но тешко је прамити ово мишљење, као да је побјесњели био у заблуди, кад је мислио, да је у њему на један мах много духова, те да се његове ријечи морају разумијевати тако, да су његове муке биле разноврсне и ужасне. Тако Годет (Commentar zu dem Evangelium des Lucas — von E. Godet. Deutsch bearbeitet von C. Wunderlich. Hannover 1872. S. 215.). Јер јеванђелисте о бијесовима свуда даље говоре у множини, што нам потврђује и процес цијелог говора свима (а не само једне животиње) у мору. Сјем тога тешко би било допустити и то, да би болесник одговорио Господу сам од себе; цио садржај његовијех ријечи показује, да је он само мртво оруђе сатанино

[3]) Марко V. 8.

[4]) Марко V. 7.; ср. Лука VIII. 28.

[5]) 4000 људи.

Но власт демонска, која се тако силно показала над тим невољником, бијаше немоћна пред појавом Сина Божјега. И бијесови су то знали . . . И ако је већ само приближивање побјеснјелога Христу и припадање Његовијем ногама јасно показивало, да је он, ако није познао, бар осјетио у Њему милостивог Бога и привучен био Њему оном тајанственом силом, која вуче сваку човјечју душу Творцу Њеном, Богу: ипак је тешко замислити, да је он већ у првом свом узгласу: Ісусе, Сыне Бога Всевышняго! . . . исповједио божанство Исуса Христа. С тог разлога, што се у лијепој бесједи својој са Спасителем побјеснјели појављује као пуко оруђе злих духова, скоро прије морамо претпоставити, да су демони тијем ријечима исказали своје знање о Исусу Христу, као правом Сину Божјем. У том нас мишљењу утврђује та околност, што једнаћелисте више пута свједоче, да зли дуси имају таква знања у погледу лица Исуса Христа (Марко I. 34; III. 11—12; Лука IV. 41). Зато св. Јован Златоусти, тумачећи напај демонски Христу: что намъ и Тебѣ, Ісусе, Сыне Божій? Пришелъ ѥси сѣмо прежде времене мѫчити насъ — примјећује: „Кад Га народ држаше за човјека, бијесови исповједају Његово божанство и они, који бијаху небрежљиви према Христу и при бури и укроћењу мора, чуше демоне, где вичу о оном, о чему је проповједало море својом тишином[1]).

Но знајући Исуса Христа као правог Сина Божјег, демони Га познају и као судију, Који ће им једном наређи страшну Своју осуду (Мат. XXV, 41). Тај пошљедњи суд ће бити граница, преко које престаје њихова зла дјелатност на земљи, кад ће они сами бити затворени у бездну. Одатле се види прави смисао њихова јадиковања: пришелъ ѥси сѣмо прежде времене мѫчити насъ[2]) и њихове молбе: и молѧхѫ Его, да не повелитъ имъ въ бездну йти.[3]) За нарочиту злоћу, за нарочити пријеступ, који се огледа у тлачењу човјечје личности, демони се бојаху, да ће Христос ускорити суд над њима, да ће муке за њих почети прежде времене.

Господ не одговара на ту њихову молбу, потврђујући ћутањем Својим, да се нијесу преварили у злој својој слутњи. Истина, немамо подлоге да мислимо, да је за њих већ сад имала почети она казна, која за све почиње послије пошљедњега суда: но већ сам одлазак у бездну[4]) (по Луци, а по Марку — йзъ страны той) бијаше за њих највећа казна, јер нијесу могли чинити зла, у чему им је и била

[1]) Бесједе Јов. Златоустога на јеванђ. Матеја. Изд. 2, Москва 1843. дио I., стр. 577.
[2]) Мат. VIII. 29.
[3]) Лука VIII. 31.
[4]) Ἄβυσσος — бездна. Ср. Римљ. X. 7. Апокал. IX. 1—2, 11; XI. 7; XVII. 8; XX, 1—2. Исто је τάρταρος (2 Петр II. 4.) и γέεννα тамница злих духова. Старозавјетни мисао нема тог значења.

једина наслада и весеље — јер су тамо (у бездни) морали сву своју пажњу обратити сами на себе, на своје ужасно унутрашње стање. Највећа казна злој вољи — то је осама, у којој је остављена сама себи, а не може да се ван себе искаже, већ је затворена у уској сфери личнога бића: ако се морално зло, по суштини и основи својој, састоји у тежњи ограничених бића, која у свему зависе од јединога извора бића, Бога — за самосталношћу, то и казна која одговара том злу јесте у оном сазнању лажности, узалудности такве тежње. Но док зли дуси још имају могућности, да у спољашњем свијету исказују своју злу вољу, дотле се она фактична пустош и безнадежност њихова бића још које како ублажава и лажност тог живота није тако јасна и ужасна; а пошљедњи суд, кад буду изгнани на „всѣмъ страны", са земље, када буду затворени у бездну, гдје ће бити остављени једино сами себи, биће вријеме почетка страшних мука.[1])

Ћутање Господње као одговор на молбу демона означавало је, да Он не мијења Свога рјешења, већ да се Његова заповијест мора извршити.[2]) Тада они прибјегавају пошљедњој молби: ѥ҆́кѡи же молѧ́ѕѣ Є҆го глаго́люще: а҆́ще и҆зго́ниши на́ы, повели намъ и҆́ти къ̀ стаⷣу свинїѧ́мъ.[3]) И повелѣ́ѥ́ и҆̀мъ а҆́ки҆̀е І҆и҃сѹ́съ[4]) и҆̀ рече и҆̀мъ: и҆́дите[5]). Та молба злих духова је појмљива — непаситна злоба побуђава их, да се задовоље ма и маљим људским злом, кад не могу чинити већега — и гле, кад им Господ дозволи, они и҆́шедше ѿ человѣ́ка вниⷣо́ша къ̀ свинїѧ́мъ и҆̀ ѹ҆стремисѧ̀ стаⷣо по крѧ́ѕѣ къ̀ мо́рю и҆̀ и҆стопе́ша[6]). А свиња је било око двије тисуће[7]).

Из даљег причања јеванђелиста јасно се види тајанственост и необичност догађаја, који се десили за боравка Господњег на гадаринској обали. Очевидно је, ако је тајанствена и загонетна историја тих догађаја у јеванђелистâ, да је то само стога, што је она такна и сама по себи, у суштини својој — и ако се она таквом јавља и на страницама Јеванђеља, то је само знак оне беспристрасности, оне ијерности, с каквом су нам је предали јеванђелисте, ништа јој не додајући, ништа у њој не тумачећи, — причајући је баш у оном облику, како се и збила.

---

[1]) Подробније да је самоћа, у којој су зле воље осуђене, да се затворе у себе, највећа казна за њих, може се наћи у књизи пр. И. Иванова: Добро и зло у историји рода људског по свједочби св. Писма. Воронеж. 1894. Стр. 64—72; 458—459 et passim

[2]) Да је ћутање Господње у овом случају било негативан одговор, види се баш из демонских ријечи: а҆́ще изгониши на́ы . . . и т. д.

[3]) Мат. VIII, 31.

[4]) Марко V, 13; ср. Лука VIII, 32.

[5]) Мат. VIII, 32.

[6]) Лука VIII, 33; ср. Марко V, 13 и Мат. VIII. 32.

[7]) Марко V. 13.

Да је тај догађај имао такав тајанствени и необични карактер — види се особито из оног утиска, који је он произвео на очевидце, — из оног душевног стања, у које падоше становници гадаринског предјела због необичног догађаја, који се збио у њиховој области.

Пастири побјегоше и испричаше у граду и селима[1]) о свему и о том, шта је било с оним бијесним човјеком[2]). И гле, цио град изађе на сусрет Исусу[3]) да види, што се догодило[4]). Долазе Исусу и виде, гдје побјесњели, у ком је била легија духова, сједи[5]) код ногу Исусових[6]), одјевен и при чистој свијести и — ѹ҃мѣвшасѧ[7]).

Ѹ҃мѣвшасѧ... но од чега се уплашише? Зар зато, што је Господ показао божанствену силу и власт, што су и они осјетили присутност Његова свемогућства? Но то свемогућство бијаше благотворно и исцјељиваше: страдања разумног бића Господ замјењује пропашћу и ако многих, но неразумних бића; човјек пред том благотворном Силом треба да је осјетио не само ужас и страх, већ љубав и повјерење... Или се ужаснуше Гадаринци видјећи человѣка сѣдѧща, їзъ негоже бѣси їзыдоша, ѡдѣвена и смыслаща при ногѣ Іисѹсовѣ?[8]) Но та слика је била радосна, а не страшна, ова је требала пробудити благодарност према Исцјелитељу, а не на молбу „ѿити ѿ нихъ". Гдје је повод том непојмљивом ужасу, тој чудној молби, да оде од њих онај, који је страшан непријатељу наше душе и тијела?... Зар је тај страх био изазван само пропашћу свиња у мору? Но јеванђелисте, особито Марко и Лука, као да неће то да кажу: по њихову причању Гадаринци се нису уплашили тада, кад су чули, да су им свиње пропале, већ баш — кад су видјели радосну слику: исцјељеног код ногу Исцјелитељевих.... Па и расположење њихово, како је оцртано у јеванђелистâ, није налик на оно, којим се одликују људи лакоми и користољубиви, кад им отимају имање — то није гњев, није раздражење, није жалост, која прелази у злоћу и навађа човјека на дрске и насилне поступке: не, Гадаринци осјетише побожни ужас (ἐφοβήθησαν[9]) и у том ужасу они покорно моле, или моле се Господу, да остави њихову земљу.[10])

[Наставиће се.]

---

[1]) Марко V, 14; Лука VIII, 34.
[2]) Мат. VIII, 33.
[3]) Мат. VIII, 34.
[4]) Марко V, 14; Лука VIII, 35.
[5]) Марко V, 15.
[6]) Лука VIII, 35.
[7]) Марко V, 15; ср. Лука VIII, 35.
[8]) Лука VIII, 35.
[9]) Марко, V, 15; ср. Лука VIII. 35.
[10]) И молише, καὶ ἤρξαντο παρακαλεῖν; Марко V, 15: καὶ ἤρξαντο παρακαλεῖν; Лука VIII, 37: καὶ ἠρώτησαν.

О постанку агапа или вечера љубави.

— Стеван Душанић. —

[Прибинић.]

Мишљење о постанку агапâ у богословској литератури није још потпуно ријешено. У главноме постоје два мишљења, која се на исте односе. По првом мишљењу агапе или вечере љубави поникле су од многобожачких заједничких трпеза, које су ови приуготовљавали послије приношења идолских жртава. Но таково мишљење не може се одржати на пољу критике; агапе дакле нијесу могле произаћи од незнабожачких заједничких пировања, ушљед тога, што се незнабоштво очигледно разликује од правога значења хришћанских вечера љубави.

У незнабоштву та пировања носила су искључиво грађански карактер. Начин равноправности и братства у њих очигледно сасвијем се је разликовао од хришћ. агапа. Тако н. пр. у круг незнабожачког заједничког пировања улазила су лица по избору т. ј. лица, која су заузимала високи положај у друштву, а при држању хришћански вечера љубави присуствовали су сви вијерни чланови цркве без икаквога обзира на њихов друштвени и материјални положај. Мада су се вечере љубави састојале из добровољних прилога црквене опћине, имали су право присуствовања и она лица, која нијесу донијела ништа, особито што се тиче сиротиње и странаца.

По другоме мишљењу агапе су постале од јеврејских заједничких столова (софри), и ово је мишљење оправданије, само ie у томе питање: којему се виду јеврејских пировања агапе односе? То се питање намеће с тога, што су Јевреји имали неколико сличних пировања.

Први начин угошћења био је одмах послије жртво-приношења. Но овај начин није имао сличности са агапама; прво, стога, што су пировања овакве врсте приуготовљавана на рачун појединаца, дочим су агапе чињене из средстава цијеле опћине. На агапе ове посљедње врсте могли су да дођу сви хришћани звани и незвани, дочим на пировања појединаца нијесу могли незвани присуствовати, него су долазили понајвише званице — сродници и сусједи.

Други начин јеврејских опћинских столова правила је сама „синагога“ на свој рачун за сиротињу и странце; док су агапе приуготовљаване за све вијерне, не само за сиротињу и странце и не имајући само у виду добродјетељ, но главни образац хришћанске вечере љубави имале су религиозно-моралну циљ — да укријепе међусобну љубав, братство.

Трећи начин гошћења биле су — „празничне трпезе“. По свједочанству Филона за оваковим трпезама није било разлике између

сиротиње и богаташа стога, што су они сви дјеца једнога Оца. Јосиф Флавије опет свједочи, да се је за ове трпезе скупљало вијерних у врло ограниченом броју, обично 10—20 душа. При крају вечере ломљен је хљеб за све присутне и носила се по реду чаша с вином, затијем је начелник софре приносио молитву захвалности Богу, коју су сви присутни гласно пратили. По свршетку вечере сакупљен је новац у збору присутних у корист синагоге и сиротиње. Оваково трпезе држане су обично у дане суботне. Прво мјесто међу њима заузимала је „трпеза пасхална“ те са овом пошљедњом и стоје у најтјешњој вези агапе или вечере љубави хришћанске. Као веза између агапа и пасхалних трпеза послужила је тајна вечера, која је положила основ светој јенхаристији и агапама хришћанским. Агапе су имале опћи карактер у хришћанству, одликујући се од јеврејских зборова и пировања. Тако с пуним правом можемо тврдити, да су агапе само спољашњим видом наличиле на јудејско пировање, но по унутрашњем своме духу и сврси оне су биле појавом чисто хришћанском.

*

О агапама прво свједочанство налазимо у књизи „Дјела Апостолских“ гдје се каже: . . . вси же ѣ҃крокавшїи кѫ҃ѕ ѥ҃кѕпѣ, и имѫ҃ѕ ѥсѧ ѳ҃кща. И стѧжанїѧ и имѣнїѧ продаѧ҃ѕ, и раздаѧ҃ѕ ѥ҃сѣмъ, ѐгѿже аще кто трѣбоваше. По ѥсѧ же дни терпѧще ѥдинодѹшно къ церкви, и ломѧще по домомъ хлѣбъ, пріимаѧ҃ѕ пищѫ҃ къ радости и къ простотѣ сердца, хвалѧще Бога.“ — (Гл. 2. стр. 44—46.). Из овога се види, да све што су имали, било је опће, и према томе, можемо казати да су и трпезе у свему заједничке биле. У посланици I-вој Коринћ. (гл. 11. стр. 20.—21.) ап. Павле говори: „. . . Сходѧщымсѧ оубѡ камъ ѥ҃кѕпѣ, нѣсть Господьскѹю вечерю ѣсти: кїйждо бо свою вечерю предкарметъ къ снѣдєнїе, и ѳ҃къ ѻ҃бѡ ѣлчетъ, ѳ҃къ же ѻ҃пиѣлѣтсѧ.“

Сагласно тумачењу св. отаца о агапама, налазимо ми спомена из дотичних мјеста и о неким нередима, који су се догађали приликом држања вечера љубави. Нереди ти састојали су се у томе, што су хришћани јели на вечерама љубави одијељено — сваки за се. Богати су се често опијали, а сиротиња је гладовала. У посланици ап. Петра и посл. Јудиној налази се очигледно указивање на вечере љубави (агапе) у Хришћанству.

Свједочанства отаца налазимо понајвише код Тертулијана Плинија, Кипријана Картаг., Августина, Златоустога и др. Особито се потанко налази у Тертулијана. Он говори: „Наша вечера самим називом (ἀγάπη — љубав) показује на узајамну љубав, стога, што сама

ријеч агапа означава љубав. Наше вечере проведе се благочестиво, па њима је све благообразно и не дозвољава се какво беспосличенье и безаконье. Разговори се воде међу вјерницима — сакупљеним понајвише таковима, који само о Богу говоре. Вечере се почињу и свршавају вазда са молитвом". Слично свједочанству Тертулијанову, налазимо и код Климента Александријског.

Поредак при свршавању агапа био је по свједочанству отаца црквених овај: У назначено од епископа вријеме хришћани су се сакупљали на опредјељено мјесто, гдје се је приношала молитва и прале руке. Богаташи су подмиривали сиротињу са јелом и пићем. Истина, у неким мјестима, како тврди М. Феникс, пиће се сасвијем забрањивало. При јелу и пићу пазило се нарочито на умјереност. Послије софре било је читање св. Писма, житија мученика, навијешћа од других цркава, посланице појединих епископа и претставника црквених. Таким начином одржавала се веза међу хришћанским општинама у вријеме гоњења од стране спољашњих и унутрашњих непријатеља хришћанства. При крају скупљања је милостиња у корист удовица, сиротиње, болесника, заробљеника и осталих. Сабрана милостиња предавана је на руковање предсједнику агапе. За предсједнике агапе већином су бирани епископ, презвитер па и ђакони. Ђаконе, као што видимо из Дјела апос. (VI. — 1—6) у почетку хришћанства, постављали су сами апостоли за предсједнике агапа. Но у потоња времена ова дужност прешла је била у руке црквених поглавица. О томе имамо више свједочанстава у историји цркве. Тако н. пр. св. Игњатије Богоносац каже: „безаконито је свршавати жртву приношења и чинити вечере љубави без епископа". Дакле, могуће је тврдити, да су епископи предсједавали на вечерама у вријеме Игњатија Богоносца. По тврђењу Тертулијанову, на агапама предсједавали су „старци" т. ј. епископи или пресвитери.

На агапама су учествовали сви, који су били познати цркви својим богоугодним животом и који су могли навести јака свједочанства о своме понашању. Нијесу се припуштали људи, који су били недостојни хришћанског имена, блудници, злочинци, пијанице, па што више ни покајници ни оглашени, јер су они, по ријечима Августина, недостојни царства Божјег.

Религиозна особеност агапа састојала се у томе, што су оне биле у вези са Богослуженьем, а нарочито са јевхаристијом. Ово видимо из ријечи Златоустога: „Вјерни послије богослужења нијесу се разилазили, него су постављали опште трпезе у самој цркви, гдје је свршена св. литургија".

Први хришћански историци: Сократ и Созомен свједоче, за што је био обичај у Египту, да се хришћани сакупљају послије вечере и то обично суботама и да свршавају јевхаристију.

Да ли су агапе свршаване прије или послије литургије?

Ово питање поједини богослови различито тумаче. Но, по мишљењу и тврдњи већине богослова, вечере љубави свршаване су прије јевхаристије, што се даде протумачити поступком самога Христа Спаситеља, који је установио тајну јевхаристије послије старозавјетног богослужења, а тако исто и из праксе наше цркве. (I. Кор. XI.). Али ова пракса цркве продужавала се само до краја првога вијека тако, да већ оци другог и потоњих вијекова тврде: да су агапе свршаване одијељено од јевхаристије и да су свршавне послије ње. — Плиније тврди да су хришћани одлазили послије литургије својим кућама, а тек касније су се сабирали на вечере љубави. — Тертулијан вели да се литургија свршавала ујутра а агапе у вече. — Григорије Назијанзин такођер тврди, да су у његово вријеме хришћани држали софру послије литургије. — У вријеме Јована Златоуста већ се потпуно укорињено био обичај, да се јевхаристија свршава прије јела и пића

Такођер и на западу блажени Августин свједочи о томе, да хришћани свугдје прије другог јела примају тијело Господње. Само је био изузетак у четвртак страсне недјеље, када су се агапе свршавале прије јевхаристије и то из подражавања Господу, који је чинио вечеру љубави прије свога страдања. — Картагински сабор (419. год.) 41-им правилом својим одредио је, да се агапе свршавају прије литургије на вел. четвртак, дочим је VI-ти васељ. сабор оборио ово правило.

Сократ и Созомен опет тумаче за што се у Египатским црквама агапе свршавају прије јевхаристије.

У апостолско доба агапе су држане сваки дан, затим ређе и ређе и то већином држане су недјељом. Промјена та поникнула је по свој прилици одмах послије смрти архиђакона Стефана, када је усљед непрестаног гоњења хришћана, немогуће било сваки дан састајати се на агапе. Но да су се вијерни и послије сакупљали на вечере љубави и то недјељом, имамо свједочанства у посланици Варнавиној. По свједочанству Игнатија Богоносца агапе су свршаване и у дане суботње, и ако су неки од апост. мужева томе се јако противили' држећи, да је то више јеврејски, него чисто хришћански обичај; но ипак овај се је обичај задржао и даље. Стално одређено вријеме, да се свршавају агапе — за времена Тертулијана — било је само у недјељне дане (у дан сунца); у осталом хришћани се нијесу устезали

свршавати агапе и у друге дане, нарочито за вријеме гоњења они су се користили сваком згодном приликом, када је само могуће било свршити св. литургију.

О времену дана када су свршаване агапе, не постоји опредјељена установа. На основу 20. гл. Дјела Апостолских, можемо претпоставити за што су оне свршаване у вече. Тертулијан назива вечере љубави „ноћним вечерима“ и додаје да су исте свршаване са свијећама, тако, кад су јели хришћани, мислили су, да је и ноћу дужност им молити се Богу. Но из других извора да се опет то доказати, да су агапе држане и из јутра. Тако н. пр. Плинније говори, да су се вјерни послије јутрењега богослужења разилазили кућама и опет су се послије скупљали на вечере љубави. Но без сумње било је ипак између богослужења и сабирања на вечеру — љубави — неколико часова размака, ради тога, да би имућнији могли приуготовити све што је потребно било за агапе. Дакле агапе свршаване су најутра или по подне (увече). У неким опет мјестима није било никало размака између литургије и држања агапа. Тако н. пр. по свједочанству Златоустога, агапе су свршаване одмах послије свршетка литургије. — У опће казати се може, да су агапе држане према времену.

Мјесто пак свршавања агапа, по ријечима Плинија, било је оно гдје је било и преламање хљеба. За јевхаристију и агапе биле су нарочито одређене за то собе у домовима вјерних. Златоусти цитирајући прву посланицу Коринћанима наводи и то: да се хришћани нијесу послије свршетка јевхаристије разилазили, него су чекали, да одмах ту држе и вечеру — љубави.

У II-ом и III-ћем вијеку агапе су свршаване у катакомбама ушљед гоњења, која су чињена од стране грађанске власти. Са појавом пак хришћанства као државне религије — агапе су свршаване у базиликама; о томе нам свједочи и Павлин Колакски кад каже: да су јевхаристија и вечере љубави свршаване у његово вријеме у базиликама св. Петра. — Лаодикијски сабор (28 прав.) уништио је обичај, да се агапе свршавају у храмовима, а одредбе овога сабора потврдио је послије IV. вас. сабор својим 74. правилом.

Агапе у славу мученика хришћанских у неколико личе на прекаде, које се у неким мјестима нашега народа обдржавају — за душе умрлих. Агапе у славу мученика свршаване су сваке године у одређено вријеме и служиле су као сретство за подржавање духа свију вјерних хришћана за вријеме њихова гоњења. То значење агапа у част мученика врло је лијепо изражено у ријечима ђакона Помтија над гробом Кипријана картагинскога. Сам Златоусти савјетовао је у

више прилика вјернима да посјећују агапе, које су држане у славу мученика. И ове агапе свршаване су у почетку одмах послије литургије, а касније одијељено од литургије. Агапе су држане не само у част мученика, него и у част умрлих вјерних и т. д. у дане кад би исти преминули, као и код самих мученика.

Појаву агапа при погребу умрлих можемо разјаснити тиме, што милостиња и у опште свако добро дјело користи души умрлог, као што то и сама црква практикује. — „За што, пита св. Златоусти, послије смрти ти приналаш убоге и сиромахе? Да није за то, што би умрли добили упокојење и што би нашли Судију милостивог?“

Агапе ове врсте свршаване су понајвише у кући дотичнога умрлога, но неки пут и у храму или црквеноме дому.

Даље, агапе су држане и при крштењу и вјенчању, но вечере љубави ове врсте, нијесу имале онога смисла и значења, каковога су биле агапе у горенаведеним случајевима, па за то и нијесу свршаване у храмовима и црквеним здањима, него понајвише у кругу дотичне породице, међу познаницима и сродницима. На те агапе могли су доћи и незвани па и сиромаси.

Агапе су у првим временима хришћанства имале велико значење. У њему су имали учешћа сви подједнако: богати, сиромашни, господари и робови, и ово их је водило све заједничкој слози, помоћу које је хришћанство и било у стању успјешно се борити против најезде неанабожаца и лажног јеретичког учења. У томе братскоме јединству хришћани су имали главну утјеху и потпору против како спољашњих, тако и унутрашњих непријатеља.

Спољашње значење агапа у главноме састојало се у слиједећем: Ове су пружале материјално осигурање сиротињи, која је у вечерама љубави налазила своју помоћ. Ушљед тога — црква је осуђивала оне, који су избјегавали вечере љубави. Тако на примјер Гангрски сабор изобличио је неке, који су се клонили вечера љубави — агапâ.

Право значење агапе имале су само у првим вијековима хришћанства, кад је црква нарочито принуђена била да се бори против својих непријатеља и кад је религиозно-морални живот првијех хришћана био много узвишенији, те су у агапама и имали главно своје заједничко општење. У току времена, када је хришћанство побиједило многобоштво и агапе су почеле губити своје првобитно значење, и то с једне стране с тога, што је хришћанство побиједивши многобоштво признато државном религијом, те му није било више потребе за такове састанке; а с друге стране пак почели су се јављати нереди, који су ускорили пад вечера љубави. Но при свему томе обичај ипак није

изашао из употребе, него су га се вијерни и послије држали, као што нам свједоче о томе и оци црквени: Григорије Назиназин, Јован Златоусти, Амвросије Милански и други. За тијем спомињу источни подвижници IV. и V. вијека о обичајима агапа међу хришћанима. Као што напријед рекосмо Трулски Сабор 74-тим правилом и Лаодикијски 28-им правилом напрчно су забранили држање вечера љубави, а VI. вас. сабор то је потпуно и крају привео, тако, да и ако су ове и послије држане као што је н. пр. било случајева у Галији и Германији, гдје је било дозвољено новообраћенима да чине вечере љубави, то су ипак ове — већ по своме карактеру — мало личиле агапама првијех вијекова хришћанства.

Неколико одговора на питање из свештено-пастирске праксе.

Светозар Грубач.

— Надзиратељ протопресвитерата сјеверинскога и парох новосељански. —

III.

„Како и гдје се похрањују власи постриженога на светом крштењу?“

Симеон Солунски овако објашњава обред постриженја крштенога: „послије помазивања свештеник стриже крстообразно власи на глави крштенога, дијелом за знак, што главом својом има од Христа, и што је дужан молити се непокривене главе, као што учи апостол Павле (1 Кор. 11, 4), а дијелом и за то, да се тиме положи неки печат, ради чега и бива постриженје крстообразно, да би тако одбацио сваку сувишну помисао. Осим тога власи крштенога приносе се Христу као почетак и жртва од човјечјега тијела. Потом јерарх или јереј узевши те власи, не баца их, како се то догађало, него полаже на освећеном мјесту“.[1])

Узевши дакле у обзир значај и сврху овога обреда, нема сумње да је било сасвим умјесно питати: како и гдје би се најбоље похранили власи постриженога на крштењу? Бацити их не смијемо, а у нашем Требнику за тај случај нема инструкције. Горе цитирана информација црк. оца, у овоме погледу доста је оцњените природе и не казује сасвим одређено начин *како*, и мјесто, *гдје* треба похранити те власи. Ријечи *„узети власи“* и *„положити их на освећеном мјесту“* свештеници би могли узети и тумачити сваки по своме схватању Није тако.

[1]) Гл. 68. Новая скрижаль: Гл. VIII Стр. 366.

У старим руским Требницима забиљежено је: „и примивши (свештеник) топла воска залијепи у њега одрезане власи и похрани их у стјену црквену, ако је црква од камена, ако ли није, закопа власи у земљу.“[1]) То потврђује и *Herberstein* у својим записима: „Sacerdos etiam infanti capillos abcindit, eosque cerae etiam intricat, et in templo loco certo reponit.“[2]) Оваких нота нећемо наћи у споменицима грчке цркве. *Петар Могила* објашњава ствар овако: „Да пострижене власи закуцавају у пукотине храма или закопају у земљу, такова правила нема у грчким Требницима, у славенским пак такође је правило постављено, по моме мишљењу ради тога, да светиња, као што је јелеј оглашених и миро, а тако и вода која остаје на мокрим власима дјетета, не би пала на земљу и тиме оскрнила се.“ Према респектовању споменуте светиње, нису ни грчки споменици могли остати сасвим индиферентни. Ту се истиче одредба, по којој свештеник предаје власи или *куму* (καὶ δίδωσιν αὐτὰ τῷ ἀνάδόχῳ[3]) или их сам похрањује на *освећеном мјесту* ἐν τόπῳ ἱερῷ τίθησιν.[4])

Данашња пракса православне цркве у томе питању ослања се потпуно на постављено правило у древности. Готово сви признати руски пастиралисте сматрају као најправилнији начин похрањивања пострижених власи крштеног, када свештеник власи те предаје куму, а овај их прима и приљепљује на парче умекшаног воска, па онда спушта у воду крстионице, или када то чини, мјесто кума, сам свештеник[5]) Посве је неумјесно и неоправдано, што неки свештеници похрањују власи крштеног било у књиге, којом се при крштењу служе, било у сасуду за јелеј и св. миро, било ма гдје, а не међу их у воду крстионице. Кардинални дакле разлог за усвојење истакнутога правила лежи у великој опрезности код излијевања и спремања освећене воде послије св. крштења. Правило 199. номоканона наређује: „Такожде паки да имаши иное мѣсто непоправимое, на излїаніе келїкїа агїасмы водныя, еже ѡстаѣтсѧ ѿ крещенїа, егда крещаеши дѣтище: ико келїкаа естъ агїасма.“ Тако и *Симеон Солунски*, у свом трактату „de Sacramentis“, изреком каже, да је таква вода једнако достојна поштовања као и богојављенска, јер је у њој потопљен гријех и саздан нови човјек, јер је

[1]) Треба. ркп. Солов. библ. Nr. 1085. л. 182; Nr. 1090. л. 216, 217; Nr. 1091. л. 146; Nr. 1092 л. 15. об.; Nr. 1099. л. 35 об. ркп. м. Синод библ. Nr. 310. л. 55.; Nr. 515. л. 183.; Nr. 898. л. 496. об.; ркп. Тровц. Серг. лавры Nr. 224. л. 130. об. 131.

[2]) Comment. pag. 26.

[3]) Εὐχολογ. ркп. м. Синод. библ. Nr. 280. л. 98.; ркп. Соваст. собр. Nr. 472. л. 219. об.

[4]) Symeon. Th. de Sacram. (Mign. Curs. complet. t. 155. pag. 232.)

[5]) А. Ѳ. Хойнацкій: Практ. руков. для свящ. служ. при совер. св. тайн. Отд. III. § 18. стр. 51.; В. Михайловскій, прот.: О свят. таин. въ прав. цер и объ отнош. къ нимъ правосл. стр. 21. § 26.; К. Никольскій: Пособ. къ науч. уст. богосл. прав. цер. Стр. 641.; И. Смольенковъ: Практ. руков. при отправ. приход. требъ. Стр. 33; С. В. Булгаковъ: Практ. руков. къ совершен. богосл. прав. церкви. Стр. 108.

сишао у њу Христос и весело се над њом Дух свети, те најпослије и за то, што је она примила у себе „*плй радоканїѧ*“. Чувство дакле, побожности и уважења према светој тајни крштења, налаже нам, да како воду послије крштења, тако и восак са пострижењим и у воду спуштеним власима, склонимо на мјесто *чисто, достојно*, куда *не гази нога*, као што су то *крстионице* у нашим црквама.[1])

О исповиједању вјере блаженога Марка, митрополита ефескога.

(Свршетак.)

Ако у опће својство разлике треба да се односи ка ономе, од кога оно служи својством разлике, то Дух свети нема други *односај* ка Сину, но тај, да се са Сином познаје, једнако и ка Оцу не ини, но тај, да од Њега позајмљује биће. На тај начин Дух свети не проистиче од Сина (ἐκ τοῦ υἱοῦ), и не прима од Сина биће; у противном случају, шта би пријечило говорити: *Дух свети исходи кроз Сина* (διὰ υἱοῦ) у оном истом смислу, као што се говори кроз Сина *вся бышя*? Али послиједње говори се, и предлог διὰ (кроз) у овом случају ставља се мјесто предлога ἐκ (од); а прво никада, нико и нигдје не ће наћи, да се тако говорило, осим при ријечи: Отац, него свугдје се чита од Оца *кроз Сина* (ἐκ πατρὸς δι' υἱοῦ), а по овоме нема никакве невоље усвајати Сину узрочност у односају ка Духу. По томе, без сумње, и израз од Сина (ἐξ υἱοῦ) нигдје се не срета, него се одлучно баш одбацује. А што се тиче ријечи западних учитеља, у којима се као да приписује Сину почетак бића (αἰτίος) Духа, то ја не познајем ових ријечи, јер не беху преваѣане никада на наш језик и на васељенским саборима нису утврђене ријечи те; с друге стране и не примам их, будући сам увјерен, да су оне или изопачене или лажне. А увјерен сам у овом, осим многих других случајева, и из читања књиге, коју доније је уче и данас у јутро, која садржи у себи одређења седмога васељенскога сабора, са додатком к символу (и Сина). — Присутни знају каквом стиду налагаху се, кад су читали; јер Оци они не писаху ништа противнога васељенским саборима и у опште примљеним од њих догматима, — ништа несагласно с источним учитељима, као што се то види из њихових, других, многих дјела. По овоме и ја такове опасне ријечи, односно происхођења светога Духа, одбацујем и, сагласно с Дамаскином не говорим: Дух свети исходи од Сина (ἐκ υἱοῦ) ма да ко други

[1]) Отвѣты Петра Хартофилакса въ Σύντ. V.

и говораше тако; и не називам Сина ни узрочником, ни производитељем Духа, да не би допустио у Тројици ни једнога, него по ономе и два узрочника и два почетка. Јер узрочност овдје припада не супстанству у опште, по чему би она припадала и свакому од лицâ (Латини дакле никада и никако не ће избећи два почетка, докле год буду називали и Сина почетком Духа); али бити почетком припада лицу (Оца), тим се и разликују лица.

Сљедећи на тај начин у свему васељенским светим саборима (седам на броју) и богомудрим Оцем који сијаше на њима, ја вјерујем у једнога Бога Оца, Сведржитеља и др. Ову свету науку, овај символ вјере, састављен на 1. и 2 сабору, запечаћен и утврђен осталима, сном душом примајући и чувајући, примам и држим, осим речених седам сабора, и последњи сазван побожним Василијем; императором римским и светим патријархом Фотијем, и названим осмим васељенским, на којем је, у присутности заступникâ Јована, блаженога папе древнога Рима: Павла и Евгенија епископâ, Петра презвитера и Кардинала, потврђен и одобрен *седми* васељенски сабор, одређено је сагласити се и са саборима, који прије њега бише, повраћен је на свом престолу свети Фотије, осуђени и предани проклетству, слично као и на васељенским саборима, који му претходише, који се усудише ма што додавати или одузимати, или сасвим мијењати у више реченом символу. Ако ко, речено је тамо, дрзне да напише други (символ), или да дода или одузме, и да назове оно одређењем вјере (ὅρος), нека буде осуђен и одлучен од свакога хришћанскога друштва! То исто говори и папа Јован у посланици ка светоме Фотију, и при том с већом подробношћу и јасношћу, односно додатка ка ономе символу. Сабор је овај изложио и правила, која се могу наћи у свима канонским књигама. Дакле, по одређењу овога сабора, једнако као и по онима, који му претходише, свети символ вјере треба да чувамо неприкосновеним у оном виду, као што је он издан; и — ја, примајући оне, које речени сабори примају, и одбацујући оне, које они одбацују, никада не ћу примити у општење оне, који дрзнуше додати к символу ново учење односно происхођења светога Духа, докле год се буду држали овога учења. Јер је речено: који опћи са одлученима — и сам нека буде одлучен! И блаженствени Златоуст, тумачећи ријечи апостола: аще кто благовѣститъ вамъ паче, еже пріѧсте, анаѳема да сѣдетъ, говори: *не рече апостол, ако буду проповиједали, или све изврвали, него све да би мало шта учили тако, што ви од нас не примисте, све да би ма шта слично одбацивали, — нека буде анатема!* И велики Василије у аскетским дјелима пише: *јавно отпадање од вјере и знак надутости — да ма што одузме од писаног, и да уноси*

ма што нечисано, кад Господ наш Исус Христос говори: Овцы моѧ гласа моегw слышаютъ, по чѣждемъ же не идѣтъ, но бѣжатъ ѿ негw, якw не знаютъ чѣждаго гласа; и у посланици к монасима: *оне, који претстављају да неповиједају свету вјеру, а међу њим овце с онима, који мудрију иначе, ако послије савјетовања не покораве се, не само да буду одлучени, него и браком да се не називају;* и Игњатије Богоносац у писму ка Поликарпу Смирнском: *сваки који говори више* (παρὰ) *од заповјеђеног, све да би био достојан вјеровања, све да би био то постник, или дјевственик, чудотворац, или пророк, нека ти буде као вук у кожи овчијој, који мисли погибао овцама.* Али што много да говоримо? Сви учитељи црквени, сви сабори и сва божанствена писма, савјетују нам да бјегамо од оних, који мудрију иначе и да се удаљавамо од опћења њихова. По овоме, презревши све ово, хоћу ли ја ићи за онима, који, под изговором притворнога мира показују да имају јединство са онима, који кваре божанствени симпол и примају Сина да је други производитељ светога Духа? (не говорим сада о осталим бесмислицама, из којих и једна била би довољна за то, да се удаљавамо од њих). — Не допусти ми ово никада, Утјешитељу благи. И не отступи од мене и од мојих помисли, да у исповиједању твоја учења и учења, задахнутих Тобом, блажених мужева, умрем као очеви моји, и да однесем отуда, ако не што друго, оно, макар рецимо благочешће.

У Пиргу 1902.

Превео:
Гр. А. Николић.

Ориси хришћанскога живота.

од Епископа Висариона.

(Чланци за народ).

— Преводи протојерej **Ј. Петровић,** кр. проф. и катихета у Загребу. —

[Наставак.]

Свекрве и невјесте.

Раздор између свекрва и невјеста обична је појава у породичном животу и узроком је великога нереда у породицама. Откуда долази та жалосна појава, позната код свију народа? — Имати јасни појам о узроцима ала неопходно је стога, да се по том боље сазна, каква се средства могу употријебити против њега.

Неријетко бива то зло пошљедицом тога, што невјеста долази у породицу усупрот вољи свекрвиној. Матере не пазе увијек на склоност синовљеву код избора жене. Избор сина, на примјер, падне на једну, која се одликује личним својствима, а мати би хтјела, да узме

другу, која има првенство пред првом због богатства или због угледног друштвеног положаја. Упорство матере, најпослије, уступа жељи синовљевој, — стеже срце, и даје му најпослије благослов да узме ону, коју је сам изабрао, али ју прима у своју кућу и опходи сњом не с материном њежности, већ одурном ладноћом. Невјеста настоји на сваком кораку да дозна за нерасположење свекрвино према себи и с почетка сноси ћутећки сву тугу, а по том губи стрпљење па и сама стане прекосити свекрви и тијем ју још више раздражује против себе.

Врло често долази неспоразум између свекрве и невјесте отуда, што свекрва завидљиво и незадовољно гледа на љубав сина према својој жени. Док је син био момак, мати је била главним предметом његове пажње. Са женидбом измијењује се одношај сина према њој. У срцу његову незаузима она прво мјесто, већ жена. Та промјена вријеђа матер. Бољи и већи дио живота посветила је она на васпитање синовљево; није једанпут ради здравља и спокојства лишила себе ове или оне угодности живота; — и ево друга жање плодове трудова њезиних. Матери је досадно, што се син не односи према њој с пређашњом синовском њежности, и досаду своју искаљује на жени, која је успјела привући к себи сина и ослабити његову одност к матери. Мати, особито ако је размазила сина свога, неће да се осврне на установу, освећену самим Богом, који је, дајући закон брака, рекао: „*Оставиће човјек оца својега и матер, и прилијепиће се к жени својој*“ (Бит. 2, 24). — Али често бива и тако, да кривица несугласности са свекрвом пада на невјесту. Кадкад жена заиста опази, или се у љубомори њезиној причини, да се муж више покорава упливу своје матере, него њој самој, — и ето невјеста не може то опростити свекрви и гледа, да јој на сваком кораку прави неугодности, она хоће, по што по то, да буде искључивом власницом срца мужа свога, да отклони уплив материн на њега, а отуда долазе судари између једне и друге.

Неријетко се догађа, да је узрок неправилном одношају између свекрве и невјесте кућни посао и господарство: свијем тим управљала је мати, док је син био неожењен; а сад постаје господарицом невјеста, која у новој својој кући не ће да напусти обичаје и ред, какав опстоји у кући њезиних родитеља. Њој се ништа не допада, што је затекла, хоће да удеси све по своме, све да прилагоди својим навикама и укусу. А то се не допада свекрви. Тридесет или четрдесет година живљаше она у једној истој кући, под једним и истим околностима, научила се на извјестан ред, и стога најмања промјена у томе не годи

јој. Познато је, да је старому свијету теже се поучити од онога, на што се привикао, него што је младому приучити се на оно, што је ново. Праведност и разборитост траже у томе случају од невјесте да буде што је могуће више попустљива према оној, која је од ње старија, да настоји одмах с почетка да стече њено повјерење и расположење према себи и тек онда приступити уважању новотарија у домаћем животу. Али се догађа противно, — и мирни дотле породични круг претвара се у мјесто жестоког рата између свекрве и невјесте.

Незадовољство између свекрве и невјесте не настаје увијек изненада. Догађа се, да су свекрва и невјеста првих дана врло задовољне једна с другом, чак уживају једна у другој. Изгледа, као да међу њима не ће никад настати никакве опасности по породични мир; али послије неког времена мијењају се околности. Млада жена, којој се спочетка нова кућа чинила рајем, примјећује, да у том рају нијесу саме руже, већ и трње. Она се почиње увјеравати, да свекрва — није рођена мати, и рони сузе чим се само сјети остављене родитељске куће, гдје је проводила безбрижан живот у крилу миле мајке своје. Са жалошћу почиње се и свекрва сјећати старога доба. Дио пређашњих теретних брига у кући и домаћинству скинут је с ње; али заједно с тим мора се она растати с пређашњом слободом, коју је имала, кад је била сама господарицом. Жалост тражи одушке, — и гле, незадовољна једна с другом, свекрва и невјеста повјеравају своју тугу пријатељицама и знанцима, а пријатељице и знанице употребе ту искреност и повјерење за то, да се умјешају у породичне ствари, и тијем још више трују сугласност између свекрве и невјесте. Односаји између њих постају напети и најпослије непријатељски.

Раздором између свекрве и невјесте трује се породични живот, и треба се побринути за средства да се предупреди или одстрани то зло. Гдје да се нађу та средства?

Почнимо од свекрве. — Нема сумње, да она треба да цијени оданост синовљеву према себи и да се труди, да га одржи; али с вишега разлога било би неправедно, ако би она хтјела остати главним и искључивим предметом оданости синовљеве и онда, кад се овај оженио. У томе, што син оставља оца својега и матер и привљепљује се к жени својој, треба мати да види вољу Божју и да јој се смјерно покори, не огорчавајући се слабљењем привржености синовљеве према себи: нека се она угледа у примјер Ноемине, која бјеше свекрвом Руте, прабабе цара Давида. Ноемини умрије син — муж Рутин; обудовјела невјеста ступа у нови брак, и свекрва непристаје односити се према њој, као према рођеној кћери, и у кући другога мужа ње-

зина, Воза, постаје обрасцем материне љубави и нежности. Она не имађаше рођене дјеце, него ју Воз и Рута љубе, као рођену матер. Она није никоме на терет у њиховој кући, не смета њиховој слози својим захтјевима, и стварно им помаже у уређењу њиховог домаћег живота. Кад се Возу и Рути родио син, тада је Нвјемина *„узела дијете, метнула га на крило своје, и била му дадиља“* (Р. 4, 16.) Какав диван примјер свекрвама да му подражавају! Нека свака од њих уступа смјерно своје првенство у кући невјести, ако је само син њезин прави домаћин; нека с покорности вољи Божјој говори: *„она (невјеста) треба да расте, а ја да се умањујем.“* (Јов. 3. 30); нека се не жалости што син њезин не дијели власт у кући с њом, већ са својом женом, нека настоји да буде кући од користи не као госпођа, већ као искусна и добра савјетница и помоћница обојга. Гдје свекрва и невјеста хоће да обје господаре, тамо не може бити мира ни поретка. Због умањења своје важности у кући мора се свекрва тјешити тијем, да има мање животних брига, те по томе да има више времена да мисли на старе дане и спремање за вјечност. Благо ономе, коме Господ даде, да под крај трудноћа, пуна свјетских брига и невоља, живота, буде у мирном стању и даде могућност, да се без сметње и искључиво бави дјелима побожности и душевним спасењем, да се брине само о томе, како ће у миру и кајању завршити живот свој!

(Наставиће се).

Књижевне оцјене и прикази.

Шематизам православне епархије бококоторске, дубровачке и спичанске *за годину 1902.* — Издање и наклада православне конзисторије. — У Дубровнику 1902. — Цијена?

Као сваке, тако и ове године издала је вриједна управа епархије бококоторске свој Шематизам, из којег се види, да је которска епархија течајем 1901. година имала 8 манастира, и у 4 протопрезвитерата 43 парохије, 5 неодвисних капеланија и 1 парохији придану капеланију. Било је 209 цркава са 57 свештених лица, од којих припадају мирском 40, а монашком свештенству 17 презвитера, односно 1 ђакон. Број домова 5265 (год. 1900: 5243) са 29222 душе (год. 1900: 28974..) Кретање православног живља: родило се 726 дјеце, вјенчало се 189 пари, умрло 599 особа. Православљу обратиле се 4 особе, а прешла из православља: 1.

Број ђака 2604, од којих се за свештенички чин спремају њих 17, полазе средње школе њих 137, дочим су остали ђаци народних, основних школа.

Број заклада свега 19, од којих са 15 управља конзисторија, или нарочити одбори под њеним надзором.

Године 1901. рукоположена су два клирика за мирске свештенике и један монах за јеромонаха; стављена су у стање мира 2 свештеника, с којима је број умировљених на 4 нарастао; упокојио се један окружни протопрезвитер и један јеромонах.

Које царском, које државном припомоћи, а које прилозима побожних вјерних обновљене су и поправљене 4 цркве.

Осим ових података има у шематизму још три чланка, који о разорењу манастира цетињског, о зетском господару Ђурђу II. и Косову, и о равници Солилама говоре. — На крају књиге су јавне благодарности и списак извјешћа, која се ради тачног управљања епархијом од подручних јој органа периодично носити имају.

Из ових података се види, да је и овај шематизам савјесно и брижљиво уређен. Морамо међутим истаћи да је штета, што ни ове године не нађосмо података о броју брачних парова, удоваца и удовица.

Дим. Јанковић.

Јавне благодарности.

Високо заједничко министарство у Бечу путем економата земаљске Владе, благоизволјело је даровати борачкој цркви пређеће свете књиге: I у кадифи, сребром оковато Еванђеље, 1 апостол, 1 служебник, 2 требника (I. и II. дио), 2 октојиха (I. и II. дио) све у сходном фином повезу.

Високом дароватељу испред две и по хиљаде душа ове парохије изричем најусрдниј благодарност на очинском провиђењу и бриги око уљепшења наше скромне богомоље.

К. Варош, 27. априла 1902.

Парох:
Л. И. Ожеговић.

Од краљевства босанског па на овамо, није у Котор Варошу било српске цркве. — Свако которско мјесто у нашој домовини има српску богомољу до овог. Мјесто ово скоро су почели Срби насељавати. Први овдашњи Србин трговац јесте г. Миле Спасојевић који овдје ради 25 година. Срећа му, а и трговачке прилике учиниле су, те је и своје момке учинио данашњим трговцима, који сачињавају котор-варошку српску општину, што му на част има служити.

Овај приједни, карактерни и свима хришћанско-српским врлинама украшени муж, положио је темељ постанку српске цркве у Котор-Варошу поклонивши за градњу исте на најкраснијем положају вароши наше, своје земљиште од 8 дунума коју је и у овдашњој грунтовници дао превести. Земљиште вриједи око 1000 круна.

На овом племенитом, и по будућност овог мјеста знаменитом дару, испред свега православног народа овдашњег изричем Ти српски Добротворе Г. Миле Спасојевићу јавно и свечано, пред Богом, и благодарним Ти Српством, најусрдниј захвалност, те кличем: Живио оснивателју српске которварошке цркве!

Нека Ти Господ платац буде, што нијеси закопао таланте што си их од Њега примио.

„Борио си се за будућност свога рода — бољу, у цркви, у друштву и на бојном пољу.“

Котор-Варош, 25. априла 1902.

Парох:
Лазар И. Ожеговић.

Висока земаљска Влада за Босну и Херцеговину милостиво је благоизволела на дар послати нашим сиромашним црквама у Чаљавици и Ведошици шљедећих 14 црквених књига и то: 2 у кадифу повезана св. Евангелија, 2 у кожном повезу апостола, 2 у кожном повезу службеника, 2 у кожном повезу требника I., 2 у кожном повезу требника II., 2 у кожном повезу октоиха I., 2. у кожном повезу октоиха II.

На овом високом дару потписани изричу путем јавности племенитој дароватељици своју најтоплију захвалност.

У Чаљавици, 7. маја 1902. год.

Лазар Ољача
предсједник.

Симо Кондић
свештеник.

Висока земаљска Влада за Босну и Херцеговину у Сарајеву благоизволела је у прошлој години подарити нашој српско-православној цркви преко овдашњег котарског уреда у Жепчу ниже назначене црквене утвари и то: 2 потпуна црквена одјејанија 3 дарка за св. причешће, 1 илитон, 1 простирач за проскомидију, 2 мала чирака на часну трапезу, 2 велика чирака пред олтар, 1 мали чирак за проскомидију, 1 распјатије на часну трапезу, 1 полијелеј, 1 велико кандило, 2 мала кандила, 1 кадионица, 1 дарохранилница, 1 путир, 1 дискос, 1 кашика, 1 звјездица, 1 копље.

На овоме красноме и скупоцјеноме дару српско-православна црквена општина изриче овим високој Дароватељици своју најтоплију и најсрдачнију благодарност.

За срп.-прав. црквену општину у Жепчу, дне 9. маја 1902. г.

Васо Лазић
перовођа.

Предсједник
Никола Николајевић.
парох.

Читула.

Јерej **Василије Берић**, парох Врбљански (у протопресвитерату Кључком) преселио се у вјечност 2. маја 1902. Вјечна му памјат!

Званични огласи.

Српско-православна АЕМ. Конзисторија Дабро-босанска.

Број 481. ex 1902. 1—3

Едикт.

Марија Херпах, римокатол. вјере, супруга Михаила Шитума, подворника ц. и кр. поште у Сарајеву, рођена у Грацу, а сада непознатога боравишта, овијем се позива, да се потписаноме духовном суду до 18. (31.) августа 1902. год. усмено или писмено пријави, пошто ће се иначе брачноразводна тужба њеногa супруга и без ње, односно са њеним уреда ради постављеним заступником у претрес узети.

У Сарајеву, 11. маја 1902.

Срп.-прав. АЕМ. Конзисторија Дабро-босанска.

Српско-православна АЕ. Консисторија Дабро-босанска.

Број 398. 3—3

Оглас.

Јавља се отсутном Јури Перићу из Гацког, да је супруги његовој Анђи рођ. Слијепчевића, станујућој у Сарајеву подијељено право, да га због злобног напуштања у сврху развода брака отужи. Усљед тога поново се позива отужени Перо, да се овој консисторији или свом уреда ради постављеном заступнику г. Јовану Ђ. Зорићу консист. канцел., до 20. јула 19 2. г. тим сигурније пријави, што ће се парница иначе и без њега а са његовом евентуалном штетом довршити.

Срп.-прав АЕМ. Консисторија Дабро-босанска.

Српско-православна АЕМ. Консисторија Дабро-босанска.

Број 428 ех 1902.
I

2—3

Едикт.

Милан Шљивић, родом и Пљеваља (Новопазарског санџака), који је своју супругу Савку рођ. Цуверовића још прије 16 година безразложно напустио, и од тога доба јој се никада јављао није, — овијем се позива, да се овоме духовном суду до 1. августа 1902. год. лично или писмено тим сигурније пријави, што ће се у противном случају његовој супрузи подијелити право, да га у сврху развода брака због злобног напуштања тужи.

У Сарајеву, 25. априла 1902. год.

Срп.-прав. АЕМ. Консисторија Дабро-босанска.

Српско-православна АЕ. Консисторија Дабро-босанска.

Број 364/1902. 3—3

Оглас.

Јавља се отсутном Стојану Вучковићу из Сочице (који је наводно у Србију пребјегао и тамо име промијенио), да је његовој злобно напуштеној супрузи Анђи рођ. Милошевића у Сарајеву дозвољено, да га ради развода брака утужи. У ту сврху позива се Стојан, да се до св. Илије 1902. год. овом духовном суду, или часном г. Петру Лалићу, ђакону у Сарајеву, као свом уреда ради постављеном заступнику, тим сигурније пријави, што ће се парница иначе и без њега а на његову могућу штету довршити.

Срп.-прав. АЕМ. Консисторија Дабро-босанска.

„Источник“ излази два пута и то половином и крајем мјесеца. Цијена је листу на цијелу годину 4 фор. или 8 круна, а на пола године 2 фор. или 4 круне; за стране земље на цијелу годину 5 фор. или 10 круна, а на пола године 2.50 фор. или 5 круна. Учитељима основних школа и ђацима даваће се лист у пола цијене. Претплата се шаље администрацији листа у Сарајево, а рукописи уредништву у Рељево код Сарајева. Рукописи се не враћају.

Прва српска штампарија Ристе Ј. Савића, Сарајево.

ИСТОЧНИК.

ДУХОВНИ ЛИСТ

ЗА ЦРКВЕНО-ПРОСВЈЕТНЕ ПОТРЕБЕ СРПСКО-ПРАВОСЛАВНОГ СВЕШТЕНСТВА И НАРОДА У БОСНИ И ХЕРЦЕГОВИНИ.

ВЛАСНИК:

ЊИХОВА ВИСОКОПРЕОСВЕШТЕНСТВА СРПСКО-ПРАВОСЛАВНИ Б.-Х АРХИЈЕРЕЈИ.

УРЕДНИК: синђел **ИЛАРИОН РАДОНИЋ**, проф. богословије

ГОД XVI. 15. ЈУНА 1902. БР. II.

Садржина:

Званично. — Спиритизам пред судом науке и Хришћанства. — Истинитост васкрсења Христова потврђена сумњом апостола Томе. — Проповијед на Духове. — Кратки извјештај о каноничном путовању Њег. Високопреосв. АЕ и Митрополита Дабро-босанског Николаја по источном крају Његове епархије. — Књижевне оцјене и приказ. — Кратак преглед црквено-школског и просвјетног живота. — Нове књиге и листови. — Разно. — Јавне захвале. — Званични огласи. — Исправак.

САРАЈЕВО

ПРВА СРПСКА ШТАМПАРИЈА РИСТЕ Ј. САВИЋА.

ИСТОЧНИК.

ДУХОВНИ ЛИСТ

ЗА ЦРКВЕНО-ПРОСВЈЕТНЕ ПОТРЕБЕ СРПСКО-ПРАВОСЛАВНОГ СВЕШТЕНСТВА И НАРОДА У БОСНИ И ХЕРЦЕГОВИНИ.

Год. XVI. Сарајево, 15. Јуна 1902. Бр. 11.

ВЛАСНИК:
ЊИХОВА ВИСОКОПРЕОСВЕШТЕНСТВА СРПСКО-ПРАВОСЛАВНИ БОСАНСКО-ХЕРЦЕГОВАЧКИ
АРХИЈЕРЕЈИ.

УРЕДНИК: синђел **ИЛАРИОН РАДОНИЋ**, професор богословије.

ЗВАНИЧНО.

Именовање. Поглавица земаљске владе именовао је свршеног слушаоца православног српског богословског училишта у Ср. Карловцима Јована *Јовановића* привременим учитељем за црквено пјеније у српско-православном богословском училишту у Рељеву у IX. дневном разреду.

Конзисторија православне српске митрополије Захумско-херцеговачке

Број 316/I. ва 1902.

Пречасном свештенству и благочестивом народу православне српске митрополије Захумско-херцеговачке.

У Загребу постоји већ од коју годину српско удружење за намјештање српске, добре, ваљане и спромашне младежи у разне послове и струке занимања.

Ово српско загребачко удружење основано је из најчистијег родољубља, те Срби у Загребу посветили су сву пажњу напретку овог српског удружења, не жалећи покрај својих послова ни времена ни труда, ни трошка око овог удружења.

Ово српско удружење прима и намјешта српску младеж, ма из које српске покрајине била, јер оно љубављу и пожртвовањем обухвата сав српски народ.

Ово српско загребачко удружење бдије и стара се о повјереној

му младежи за сне вријеме док је на изучавању, правом родитељском бригом — дужности.

До данас је ово српско загребачко удружење постигло врло знатан успјех: преко 1600 српских младића смјештено је у разне послове и струке занимања, без икакве бојазни, да ће се ова младеж покварити, пропасти, или се одбити од православља и српства, јер над овом младежи бдије правом родитељском љубави српско загребачко удружење.

За нашу сиромашну Херцеговину ово је српско загребачко удружење врло подесно и корисно, и огријешили би се, кад би пропустили овакву прилику, а да се не користи њоме наш народ.

Препоручујемо и позивамо пречасно свештенство и учитељство, као и славне црквено школске одборе, да се зауме сваки у своме крају, те да спреме добру, ваљану младеж с препоруком српском загребачком удружењу.

Ко се жели извијестити опширније о овом српском загребачком удружењу, нека се обрати: „Управи Привредника" — одјељење за намјештање особља," које ће му дати извјештај, као и упуство о намјештању младежи.

Рад овог српског загребачког удружења може се видити и пратити, претплативши се на лист „Привредник" у Загребу. „Привредник" је заиста најбољи и најјефтинији српски лист, који нас може занимати и користити свакоме Србину, без разлике сталежа и занимања.

Претплата годишња „Привреднику" јест само 4 круне, тако да га и најсиромашнији Србин може држати и њиме се користити.

Препоручујемо свима и свакоме појединоме на по се, да се претплати на „Привредник", јер сваки претплатник овог листа јест помагач родољубивом српском загребачком удружењу.

Поново препоручујемо пажњи и љубави свакоме српско загребачко удружење за намјештање српске младежи, као и приједни и корисни а најјефтинији српски лист „Привредник".

У Мостару, 29. маја 1902. Из конзисторијске сједнице.

АЕМитрополит:

Серафим.

Српско-православна АЕ и Митрополит Дабро-босански.

Број 694.

Окружница.

Пречасном срп.-прав. свештенству и народу Дабро-босанске епархије.

Јављам пречасном свештенству и свему српско-православном народу Богом чуване епархије Дабро-босанске, да ћу ради лијечења нарушена реуматичном болешћу здравља свога, дана 18. јуна (1. јула) у Пишћанску купјел у горњој Угарској отићи и отуда се Божијом помоћу почетком, односно половином мјесеца августа у своју резиденцију повратити.

За вријеме отсуства мога отправљаће званичне послове епархије моја АЕ. Митрополитска конзисторија.

Препоручујући вас свијех великој милости и покрову Вишњега са архипастирским благоволењем и благословом остајем

Ваш,

У Христа Бога топли молитвеник, смирени,

У Сарајеву, 17. (30.) јуна 1902.

АЕ и Митрополит Дабро-босански
НИКОЛАЈ с. р.

НЕЗВАНИЧНО.

Спиритизам

пред судом науке и Хришћанства.

— Написао **М. Вержболовичъ.** —

[Наставак]

Не може се не признати, да је пут, кога је изабрао Карпентер за објашњење спиритистичких појава, прави. По захтјевима логике, прије него што се допусте нови фактори при објашњавању појава, нужно је испитати прећашње већ познате, и ако се они покажу довољнима, то их треба признати за оригиналне узроке појава. У прилог теорији карпентеровој говоре још опити и опажања других знаменитих авторитета науке. Тако Фарадеј још раније и независно од Карпентера дошао је до сличних закључака. Руски учењак Квитка примјењујући теорију Карпентерову доказао је са гледишта физике могућност дизања стола, кад се он дрма и под тресе.[1]) Професор Мјасоједов на основу психо-физиологије објашњује прираст и опадање тежине предмета, о ком се казује, да се на сеансама опажало. По његовоме убјеђењу под

[1]) Из мишљења других истраживача, ако услови, који помажу окретање стола, јесу: топлина руку и себе, сувога ваздуха и сама предмета, изгрђивање горње даске стола и т. сл.

уплином саме идеје о овоме или ономе, као и у зависности од брзине или спорости подизања може се промијенити субјективно опажање тежине. Даље суд Карпентеров о заиљепљивању и преварама са стране медијума има за себе фактичне основе од части у његовим личним опажањима, од части у казивању непристрасних гледалаца. Као што је познато, код многих медијума, који су се истицали, особито: Кук, или Кети Кинг, Евзапија Паладино, Мистрис Уиљамс Бастимен и др. откривена је пријевара, већином код проиавађања најсложенијих феномена. Знаменитога медијума Следа, који је својим опитима довео лајпцишке професоре (Вебера, Фехнера и др.) до изумљења, прогонила је берлинска полиција због опсјењивања и експлоатације просте и лаковјерне публике; а у Енглеској био је он због пријевара и осуђен. Енглески медијум Хом у своме дјелу „*Тамне и свијетле стране спиритизма*“ раскривајући тајне произвађања спиритистичких феномена отворено каже, да је од познатих њему материјализирајућих медијума остало само њих петорица, који нијесу раскринкани и ухваћени у пријевари.

О могућности престидижаторства на спиритистичким сеансама свједочи још познати руски писац Вс. Соловјев. Године 1884. он је присуствовао у Елберфелду на „мрачној сеанси“, коју је давао његов један познаник Рудолф Хебхардт. Овај је купио од неког мађичара тајне мађије, и са великим успјехом подражавао је медијумским појавама. „Над нашим главама, пише Соловјев, летило је и звонило звонце, гитара свирала је сама, невидљиве руке су нас дирале. Рудолфа смо везали и запечатили крајеве штапа; а за минуту он се ослободио веза“. Блаватскаја, која је ту присуствовала, која је сама прво била спиритистица, смијала се овом приликом спиритима.

Године 1882. познати престидижатор Марџус Казнев изазивао је спирите са намјером, да ће доказати, да његове мађије са сним на истоме темељу не уступају спиритистичким феноменима, а међу тим ту нема ни спомена о духовима. Својим мађијама он је фактички превазилазио свако очекивање истраживача[1]). На овај начин слиједећи теорију Карпентерову може се објаснити већи дио физичких феномена

[1]) Журнал Огоњек приповиједа о двема таким мађијама. М. Казнев стављаши на очиглед двију чист лист папира у коверт и запечативши га молио је, да ма ко од присутних напише на другоме листу каква год хоће имена н. пр. латинских аутора. Послије је отворио коверт и ту су на листу показала се написана она иста имена. Друга престава била је овака: Казнев био је свезан за руке и привезан за ступац у тамној соби. Уза њ је сјео један од присутних и ставио је једну руку на прса, а другу на чело Казнева. На колљена Казнева метнули су бубањ и звонце. Послије овога чуло се у тамној соби *бубање* бубња и звоњење звонца. Учесници сеансе, који је ушао у собу за повик Казнева, осјетио је додир руке, штипање, ударе; нечије снажне руке су га стегле, за тим му је силом кашут скинут и он повалио на земљу. Кад су расвијетлили собу, видјели су, ђе Казнев као и прије сједи непомично, привезан за ступац и везаних руку.

спиритизма природним узроцима, камо спадају: разне тајне мађије, несвјесна и нехотична мицања мишића учесника сеансе, властита брзина руку медијума, разне механичке справе, као и вјештина погађања мисли. Што се пак тиче побуда за произвађање преварних дјеловања, то оне могу бити или у користољубивим циљелима медијума или у прирођеној конституционалној склоности неких личности к преварама.

Угледну још ролу игра на спиритистичким сеансама самообмана медијума и присутних ентузијаста, који се налазе под упливом предумишљене мисли (идеје) о општењу са становницима другога свијета. Као што се на психологије знаде под упливом владајућег расположења људи могу падати у халуцинације, које могу узети епидемички карактер. Макс Нордау у својој књизи „*Изрођење*“ казује, како је у Паризу године 1870. гомила људи од 10 хиљада вијела својим очима и читала телеграм, прилијепљен на један ступ сале париске бурзе, о побједи Француза над Њемцима. А фактично није било никаквог телеграма; он се свима само причинио.

Нужно је при томе примјетити, да психично стање учесника и још већма саме околности спиритистичких сеанса помажу самообману: нервна напетост и усредсређење мисли на једном предмету у сред мрака и тишине, доводи до фантазирања и визионерства: ту се рађа своје врсте хипнотизам, у коме главну улогу игра оно, што себи човјек уврти у главу и што му вјешто уврте у главу медијуми, који и јесу тајни органи сеанса. По томе не подлежи сумњи, да многе чудесне појаве у области спиритизма, као н. пр. нестајање намјештаја, мицање тешких предмета, појава свијетлих фигура и т. сл. јесу резултати хипнотичног стања учесника сеансе. Истраживања доктора Бреда у области хипнотизма показала су, да су људи са усредсређеним (хармонијом) складом ума и живим уображењем способни под упливом у главу уврђеног увјерења, опипати, намирисати, чути и вијети све, што очекују.

Данашња истраживања школа у Паризу и Нанту фактички потврђују, да хипнози склоне личности држане у споменутом пажљивом стању, кадре су вијети и намирисати свијеће, кога ту нема, кадре су јести уображене јагоде и воће, пити из празних бокала вино, које називљу драгоцјењим, уз то са свима знацима видљиве насладе, а тако исто вијети или не вијети различите предмете и људе, већ по томе, како им је сугерирано. На основу овога многи хипнотизирани налазећи се под упливом сугериране идеје могу разговарати са људима, којих ту нема, али су уображени, које они „добро“ виде, а нијесу међу тим кадри да виде и да чују својих најближих сусједа; каткад

виде шешир, да стоји у зраку или да описује кружну црту, а не виде човјека, који има на глави шешир, или који с тим маше. Истим начином опажањем учених истраживача у области хипнотизма доказује се способност некојих личности, које се налазе у стању сомнамбулизма, да могу погађати мисли и одговарати на замишљена питања присутних, читати запечаћена писма, познати тајне болести и давати правилне медицинске савјете, предсказивати вјероватну будућност, држати дугачке говоре, исказивати мисли, које видљиво превазилазе њихов умни развитак, једном ријечју могу све, што се обично догађа у вријеме сеанса и што спиритисти приписују вишим откривењима духова. Услијед овога говори Вс. Соловјев: „доста је бити au courant (у току) најновијих истраживања у области хипнотизма и блиских њему предмета, па да се објасне чудеса спиритизма".

Као примједба против наших мисли, које смо исказали, о могућности пријеваре и самообмане као услова происхођења спиритистичких феномена, може служити формално доказано признање реалности тих појава од стране знаменитих учењака. Многи од њих приступајући к изучавању спиритизма са скептичким принципима, у сврху, да га опровргну, сами су постали његови присљедбеници и што више били су принуђени, да измијене своје гледиште на свијет.

[Наставиће се.]

Истинитост васкрсења Христова

потврђена сумњом апостола Томе.

— А. Митјакин. —

Христос васкресе! Ова радосна вијест брзо се пронијела међу апостолима, који опорављши се у неколико од ужаса којег су скоро преживјели, почеше се поново скупљати, да би оцијенили свој положај. Са срцем од радости уздрхталим, но и не без велике предострожности говораху један другоме о необичним догађајима, који могаху послужити као потврда за тако радосну вијест. У истину жене мироносице чуле су директно од анђела, да су бадава дошле тражити Христа међу мртвима, јер је он васкрсао. Апостоли Петар и Јован увјерили се својим очима, да је гробница празна, а Марија Магдалина се и разговарала са својим љубљеним учитељем, кога је спочетка држала, за вртлара, но затим увјеривши се да се преварила с узбуђењем је повикала „Учитељу!" — и хтјела је обгрлити његове ноге. Индиректном потврдом радосне вијести могао је послужити и од непријатеља распрострањен глас, као да су ученици ноћу украли

тијело свога мртвога учитеља, да би свагдје разгласили, да је он ускрснуо из мртвих. Какав је несмисао предпоставити, да би се они, који су поражени ужасом и који су разбјежали као овце без пастира осмјелили на тако опасно дјело, као што је узимање тијела из гробнице, на коју је био не само навољан огроман камен, него која је била запечаћена, и коју је чувала и јака, оружана стража. Па ето они су сви ту били, и треба се само чудити, како се могла раширити тако абсурдна вијест. Ако је гроб заиста опустио, а то је несумњиво, тада то значи нешто много важније а тим више, што су војници у страху побјегли од гроба и од њихова извјешћа се поплашили првосвештеници и скупили се још исте ноћи у синедрију, да би расудили како ће им бити и шта треба радити. У таком душевном стању налазили се апостоли у првим часовима и даље послије васкрсења љубљеног учитеља, а са сваким даном јављали се и нови докази, да је он васкрсао. Најпослије као сржетек свега јавио се изненада свима заједно, и да би коначно разбио њихову сумњу а ради истинитости васкрсења, рекао им је: „Опипајте ме и разгледајте; јер дух нема тијела и костију као што у мене видите. И рекав то показа им руке и ноге“ (са знацима од рана). Послије тога већ није могло бити никакве сумње у истинитост Христова васкрсења и ученици слављаху Бога.

Но том приликом, када се И. Христос апостолима јавио у скупу апостолском није било једнога ученика — Томе, који се морао сам лично увјерити о васкрсењу, јер он до сад не вјероваше никаквим гласовима и причама о томе, да је Господ из мртвих устао. Из дубине душе потресен свима ужасима страдања и крвне смрти свога драгога Учитеља у дубокој смућености није знао шта да ради, и шта више, као што се чини, избјегавао је друштва других ученика, да би у самоћи оплакао свој јад и промислио о том шта ће да буде? Ето зато, кад су му апостоли саопћили радосну вијест, да су видјели Господа, он махнув руком у знак невјеровања, одговорио је да неће вјеровати, док се сам фактично о томе не увјери, сам не метне палац у ране од гвожђа и своју руку на ране Христове. У сва времена хришћанске историје било је много њих, који су сумњали у истинитост васкрсења Христова, но како се у наше вријеме под утјецајем опћега духа невјеровања, особито распространило и невјеровање у истину васкрсења Христова, проповиједано чак од стубова научнога знања у првим (културним) хришћанским земљама, то је особито важно установити, на каквих је побуда налазила сумња ап. Томе и зашто је она довела сасвим обратноме закључку, каквоме доводи најновији скептицизам.

Да би разјаснили карактер сумње ап. Томе потребно је да прије свега објаснимо себи саму личност апостола, како се она показује у јеванђелској повјести у опће, а у моменту јављања Христова посебно.

Из живота ап. Томе у јеванђ. повјести наводе се само три случаја и при томе така, који се сви односе искључиво на догађаје из пошљедњих дана земаљског живота Спаситељева. Први пут ступа пред нас у оном важном моменту, када је Спаситељ находећи се у Переји с оне стране Јордана био извјештен о тешкој болести свога пријатеља Лазара. Почекавши још два дана, Христос рече својим ученицима: „Хајдемо опет у Јудеју!“ Задивљени и збуњени тим ученици у један глас рекоше: „Учитељу! зар нијесу Јудеји давно већ тражили, да те убију, и ти опет идеш тамо?“ На то им учитељ одговори, да се за то ништа не боје, „ко иде дању (при свјетлости) тај се не спотиче, јер види свјетлост овога свијета. А ко иде ноћу, спотиче се, јер нема с њиме свјетлости“. Затим саопћивши им, да је Лазар умрьо а наиме зато, „да би се ви увјерили,“ Христос опет енергично рече: „Хајдемо к њему.“ Видећи непромјењивост ријешења Спаситељева, да се даде на опасно путовање, гдје му је смрт извјесна, ап. Тома је зловољно примјетио „Хајдемо и ми да умремо с њиме.“ Под „њим“ разумије се Лазар[1]), који се као већ мртав ставља за примјер тога, да ће свима доћи час смрти и зато је свеједно с њим заједно умријети и сада. У тој примједби с једне стране немогуће је не видјети одлучне преданости, готове ићи за учитељем, шта више и с опасношћу живота; но уједно је у томе и знак неке врсте бола и незадовољства с дјелањем учитељевим, који под утјецајем своје узвишене ревности недовољно објављује прилике и излаже свој живот и живот својих ученика озбиљној опасности. У овом се показивање зловољна, опирању склона природа ап. Томе.

Страховања Томина на брзо се оправдала. Христос се опремио у Јудеју заиста на смрт. Његов час је дошао. Скупив ученике на пошљедњу — „тајну вечеру“ и открив пред њима сву тајну свога искупног дјела, он је овдје изобличио Јуду у његовој одвратној намјери, претсказао је Петру његово одрицање и завршујући своју божанску бесједу о путевима царства божјег узбуђено је говорио ученицима: „Нека се не смућава срце ваше; вјерујте у Бога и у мене вјерујте. У дому оца мога много је станова. — И кад отидем и спремим вам мјесто, доћи ћу опет и узећу вас к себи, да и ви будете, гдје сам ја, а куда ја идем ви знате и пут знате“. (Јов. XIV. 1.—4.). Са

[1]) Други опет тумачи разумију самога И. Христа. Пр. Ур.

великим страхопоштовањем слушали су ученици ту бесједу, — а нијесу схваћали: куда пак он иде? Као израз тога несхваћања ступа ап. Тома, који рече: „Господе, незнамо куда идеш: и како можемо знати пут“? Његова се душа опет као и у првом случају напунила мрачног страховања; неће ли учитељ поћи право својим смртним непријатељима и не само сâм, него хоће ли и њих узети собом? Но Христос је одмах разбио његово несхваћање рекавши: „Ја сам пут, истина и живот; нико неће прићи оцу, само преко мене.“

Трећи случај у коме активно излази ап. Тома у јеванђел. историји јесте онај, о коме је већ горе речено и који је у души његовој привео коначноме слављу духа вјере над свима сумњама и неразумијевањима.

У та три случаја, исприповиједаних св. Јованом с простотом и јасноћом очевица, потпуно је оцртан карактер ап. Томе. То је био човјек, који је љубио тачност, склон резоновању, коме је било тешко доказати, који није радосно повјеровао свједочанствима других, претпостављајући да у свему треба стајати на земљишту факата и свога искуства, који је са сумњом примао све необичније, особито оно, што је он сматрао немогућим. То душевно својство, које је имало и своју оправдану страну, очевидно је залазило код њега и сувише далеко, побуђујући га час да критикује начин дјеловања учитељевих, час да се противи његовим ријечима, час пак да не вјерује једногласном свједочанству све своје сабраће — апостола. Но ипак то својство није ни у колико искључило ни жарке љубави према учитељу, ни пламене вјере — једном само показаше се (потребни) докази ради побијања неразумијевања и сумње — Још је од веће важности то, што Христос није нашао у томе човјеку ништа такова, што би могло пречити избору његовом у скуп дванаесторице апостола. Отуда се види, да Он сасвим није рачунао на слијепи ентузијазам присталица, — како је то бивало са оснивачима лажних религија, — него је желио наћи у самој разноврсности карактера и мишљења ученика свестрану оцјену своје божанске дјелатности, како се не би бојао саме строге критике и „сумњања“. С те стране и „сумња“ се признаје као фактор најшњења истине, дакле може се оправдати и међу присталицама Христовим. Но с друге стране примјер ап. Томе даје нам могућност, да одредимо разлику међу сумњом Хришћанина и сумњом каквог невјерника, међу сумњом, коју трпи Спаситељ, просвећава и благо укорава и сумњом коју излаже осуди; — међу сумњом, која прије или послије приводи свјетлости и вјери и сумњом, која води одрицању и баца у таму.

На чему се пак оснива узрок сумње ап. Томе? Одговорити на

то вгодније је противно, на име на чему се не оснива тај узрок? То само собом довешће нас карактеристици сумње неосноване и антихришћанске.

Неки сумњају у истине хришћанске просто под утјецајем материјализма, који им је ум толико заглупио и залудио да су постали неспособни за примање чега духовнога, а још мање му могу вјеровати. За такове људе је све, што не виде очима или не опипају рукама илузија или бар ствар невјероватна. Познато је, да је један одличан лекар — материјалиста — тражио, кад су му казали, да савјест види у човјеку све, да му покажу око савјести. Стајати на таквом земљишту значи слијепо одрицати све, што подиже човјечје достојанство и што га одликује од животиње. Но то управо противјечи и самим елементарним појмовима о својству бића. Ето шта више у области правога искуства свака је истинита и узвишена реалност невидљива. Само грубе природе кадре су држати се такога материјализма, а ап. Тома без сумње није припадао њима. Истина он је много, шта више можда и сувише много полагао на спољашње доказе; но кад му је ова свједоџба једанпут дана, он не оклевајући иде даље и у светом узбуђењу достиже сам врхунац хришћанског учења — вјеру у божанство Исуса Христа.

Други узрок сумње јесте гордост. Горди људи неће да вјерују зато, јер знају, да вјеровати у области религије значи — поклонити се пред вишим авторитетом истине, а ово претиче њиховој гордости, која не жели признати ништа, што би стојало више њих и господарило над њима. Броју ових без сумње није припадао ап. Тома, што је он очевидно доказао, кад се с радошћу поклонио пред васкрслим Христом, чим се увјерио о истини његовог ускрснућа.

Најпослије многи сумњају зато, јер се страше моралних посљедица вјере. Они потпуно појме, да вјеровати у Исуса Христа значи обвезати се на послушност његовој ријечи, ићи његовим стопама, носити његов крст, — а ово баш они не желе! Њима је боље остати у збрци мисли, јер тако стање, као што се чини, даје им право и на распуштено ничим не притешњено владање. Јединоме је Богу познато, шта се налази у унутрашњости човјечјој и он ће праведно судити свакоме по његовим мислима и дјелима, но треба признати, да је у опће овај морални или боље неморални узрок невјеровања за људе најобичнији а уз то најсудбоноснији, премда они често и не сазнавају ово и шта више готови су одлучно одрицати ово као клевету. Само при свјетлости будућега живота биће им и самима јасно, шта је наиме било главним мотивом и њиховог невјеровања и њиховог занемаривања моралнога закона. С таким људима ап. Тома није имао ништа

заједничкога. Његова сумња никако није била плод тајне љубави према грјешним наклоностима. То је била природа готова на свако самоодрицање, и он се не само није бојао трпјети за истину, но је шта више био готов смјело ићи на смрт. „Хајдемо и ми да умремо с њиме“ самоодрицајући рекао је он својој сабраћи апостолима, кад они сви ћутаху и бејаху у неодлучности.

(Наставиће се).

Проповијед на Духове.

Во имја Оца и Сина и свјатаго Духа.

Побожни слушаоци! Господ наш Исус Христос на посљедњем свом земаљском растанку са својим ученицима — што смо га на Спасов дан достојно прославили — заповиједио им је, да се не разилазе из Јерусалима, већ да причекају, док им пошаље Утјешитеља, св. Духа на тек послије тога, да се развију широм свијета, да уче све народе његовој св. науци, да их крсте у име свете Тројице. (Мат. 28, 19.) Послушни ученици одазваше се заповијести свога преблаговр. учитеља и жељно ишчекиваху свети догађај силаска Духа божијег. И збиља у дан старозавјетне Педесетнице сиђе Дух свети у виду огњених језика на апостоле — Господ је извршио своје обећање! И ми се, браћо, ево данас зато искуписмо у овом светом дому, да прославимо тај особити догађај, то чудесно извршење Христовог обећања; искуписмо се, да прославимо успомену тога изванреднога дана, кад је Дух свети у виду огњених језика апостоле необичним способностима озарио.

Особит је то догађај био и изванредан, а по Христову свету цркву одлучан. Сиромашни рибари постадоше носиоци свете идеје; људи незнатни по положају и спреми постадоше међу најученијим најученији, они скромни и бојажљиви људи постадоше неустрашиви и убједљиви проповједници. Јест, Христови ученици обдарени небеским даром, светим Духом, разишли су се, да проповједају свету Христову науку. Озарени и просвијетљени светим Духом и могоше да учине онако нешто величанствено, као што су учинили. Подигли су колос над колосима, величину над величинама — раширили су Христанство преобразили свијет!

Благословен јеси Христе Боже наш, који си јавио премудре ловце, пославши им светога Духа и њима уловио сву васељену! (Тропар)

Колико је човјечанство христанством добило, једва се да достојно описати. Перо је слабо, а ријеч немоћна да вјерно опише и

искаже сву ону срећу и напредак, што је човјечанство добило са Хришћанством. А сву ту срећу и напредак унијели су у свијет и распростри по њему ти свети, Духом божијим обдарени људи! И отуда и велика важност данашњег светог догађаја, отуд и сав сјај данашње прославе! И да прославимо данашњи велики год и још сјајније и свечаније са сним оним, што нам је у власти, једва би мрвицом учинили и прославили оно, што нам је у неописивој величини и сјају на данашњи свети дан даровано.

Човјечанство се са Хришћанством из темеља препородило, узвишеним путем пошло својој светој мети — Христу. У сваком погледу: и религијозном и моралном и друштвеном, у свему што имамо и знамо, и што ћемо и у најбољој будућности и знати и имати — све, све је св. Христова наука створила и одњеговала! Та она је човјека у правом смислу и створила човјеком, јер је тек Хришћанин право упознао Створитеља и Искупитеља свога, тек Хришћанин је сазнао вољу Његову праву. Тек по Спаситељу научили су људи какови треба да буду као образ и подобије Божје, тек Спаситељ је научио човјека и открио му право ону завјесу будућег, вјечног живота, и упутио га, како ће постати дионикомъ вјечних блага, како ће постићи апсолутну срећу своју!

Прапочетак гријех, у којем се сваки човјек зачиње и рађа, Господ наш Исус Христос опрао је пресветом својом крвљу и кроз Његову св. тајну крштења осветила се и обновила гријешна човјечанска природа. Колико је само тиме човјечанство унапријеђено!

Живот је земаљски сам по себи тежак. Већина их проводи га у мукама и патњама, у непрестаној борби, у сваковрсној бједи — не каже ли и пјесник, да је овај живот долина суза — а како је Христова наука олакшала то бреме живота! Колико би нам теже било живјети, да није Христос душевни живот подигао над тијелом, да свијет није управио, да живи идеалним животом! Хришћанство је оном, ко вјерује, олакшало животне терете, олакшало муке и патње, убрисало крваве сузе, уништило јад и очајање!!

А морално како је Хришћанство подигло човјечанство!

Човјек Хришћанин сазнао је у каквом је односају према ближњему; сазнао је, да му је без разлике сваки човјек брат, кога треба љубити као самога себе. Христом су нам у ријечник унешене свете ријечи: доброчинство, пожртвовност, милостиња, несебичност, љубав, које прије Хришћанства бијаху ријечи тако рећи без живота, јер се с њима ријетко сретало. У хришћанству људи су сасвим другим очима почели да гледају сваког човјека. Некадашње робовање не-

стало, престадосмо се дијелити на касте — јер таква доба људи, када сви постадосмо једнаки пред лицем Господњим, сви једнака чеда Свевишњега, сви међу собом браћа — не одговара једнаком достојанству човјека. Главно начело хришћанског морала — љубав завлада свијетом. И та љубав је света, и нема граница, и толико је савршена, да нам јасно заповиједа, да љубимо чак и непријатеље своје. Любите враги ваша, благословите кленущыя вы, добро творите ненавидящымъ васъ, и молитеся за творящихъ вамъ напастъ и изгонящыя вы, (Мат. V, 44.).

Може ли шта од тога узвишеније бити!

А све су то у свијет расијали и нама као аманет оставили они свети мужеви, који су на данашњи дан примили св. Духа. И отуда, велим, и јесте велика важност данашњега великог года!

Человѣколюбче слава Тебѣ!

И ти си, мили мој српски роде, особито срећан, што је и тебе та св. наука обасјала, што си и ти Христов! Метните браћо руку на срце, по души ми реците, шта би данас било од милога нам Српства, да нам праоци нијесу били Хришћани?! Зар би имали оно, што данас имамо; зар би данас били овакови, какви смо?! Не би. Кад је оно сила полумјесеца на Србина навалила била, би ли јој се Србин онако јуначки опирао, да му крст часни није био у души усађен?! Би ли ми могли данас овако смјело да подижемо своје српско чело и да ведрим оком гледамо у будућност српску, бољу, да није онај мили звук звона са трошне дрвене српске цркве позивао оне див јунаке, да устрају у борби?! Зар би ми данас право знали, шта је Српство, шта је слобода, да нам дједови нијесу волили гинути за крст часни и слободу златну, него све благо овога свијета?! Не би, не би!!

Само у томе ето видите, мили моји, која нам је срећа, што смо Христови!

Па кад то знамо, настојмо, да будемо што бољи Христови. Својски пригрлимо, дубоко у душе усадимо Његову науку и настојмо, да свој живот по њој управљамо. Тиме ћемо се само одужити за та превелика доброчинства, тиме ћемо достојно прославити и данашњи св. год, а тиме ћемо и само тиме стећи и срећу и блаженство и овога и онога свијета!! Амин.

Нова Градишка.

Стеван Јањетовић
капелан.

Кратки извјештај

о

каноничном путовању Њег. Високопреосв. АЕ и Митрополита Дабро-босанског

Господина Николаја

по источном крају Његове епархије.

Као што је објављено са окружницом од 11. априла о. г. број 425., штампаном у 8-мом броју овогодишњег „Источника," Његово Високопреосвештенство АЕ и Митрополит Дабро-босански Господин Николај, кренуо се 1. маја о. г, са пратњом својом: протом и конзисторијалним савјетником Васом Поповићем, и ђаконом Петром Лалићем, по источном крају своје епархије и обавио каноничну посјету у парохијама: Вишеграду, Добруну, Штрпцима и Руду — вишеградског. Рогатици, Сокоцу и Доњ. Праћи — гласиначког, Власаници, Милићима, Ловници (Стрмници), Папраћи — власаничког, Сребреници и Дрињачи — сребреничког протопрезвитерата, повративши се са тога пута у Сарајево 28. маја о. године.

При овом путовању Његово је Високопреосвештенство у поменутим парохијама прегледало цркве, школе и одржало испите из вјеронауке са школском и ваншколском младежи. Поред тога прегледало је црквене и парохијске матице, упутивши свештенике у тачном и правилном вођењу истих а уједно поучивши их у њиховом цјелокупном свештеничко-пастирском раду и дјеловању.

У свима посјећеним црквеним општинама и парохијама народ је одушевљено дочекивао свога архипастира и том приликом многобројно присуствовао на молебствијама, која се чине у црквама при дочеку архијереја, а тако и при свечаним архијерејским литургијама, и са наслађом је слушао поучне и родољубиве говоре свога архипастира.

Његово Високопреосвештенство како при дочеку у црквама, тако и при архијерејским службама, држао је свуда своје архипастирске поуке и бесједе, савјетујући и поучавајући народ, да тврдо држи и чува своју праћедовску вјеру и народност српску, да чува свој неокаљани српски образ и поштење, да се сјећа своје славне српске прошлости и да сложним радом око умног напретка свога подижући цркве и школе, греде бољој будућности својој, да је безгранично одан пару и господару свом, да је послушан свима црквеним и грађанским властима, да буде штедљив, вриједан и марљив у своме раду, да се клони многога пића раскоши и других мана и порока и т. д. и т. д., дајући им свима уједно свој св архијерејски благослов и шаљући свој очински поздрав свима на домовима њиховим.

Његово Високопреосвештенство чинило је у свима мјестима, особито у варошима приватне посјете своје у кућама код свештеника и свију угледнијих људи, распитујући се о њиховоме здрављу, стању, раду, нуждама и потребама, давши свима у опште поуке и савјете а и сваконе појединце по коју ријеч, поучну и утјешну ријеч.

Тако исто посјетио је Високопреосвештени Господин Митрополит и све котарске чиновнике по канцеларијама а гг. котарске предстојнике још и у фамилијама њиховим.

Нарочите пак и свечане дочеке приредиле су српско-православне црквене општине у Вишеграду, Штрпцима, Власаници, Милићима, Ловници, Папраћи, Сребреници и Дрињачи, дочекавши и испративши Његово Високопреосвештенство са

колима, коњаницима и српским тробојним заставама, звоњењем звона и пуцњавом прангија.

Тако н. пр. заступство српско-православне црквене општине у *Вишеграду* изашло је 2. маја један сат далеко од Вишеграда у сусрет његовом Високопреосвештенству, кога је испред срп. прав. црквене општине вишеградске поздравио предсједник исте општине господин Павле Борисављевић. Управитељ пак вишеградског котара госп. Мајер са цијелим котарским чиновништвом, учитељима и учитељицама, са школском дјецом, а тако и остало многобројно вишеградско грађанство дочекало је Високопреосв. Господина на чувеној вишеградској ћуприји, и сви тако заједнички допратили га у цркву, гдје га је од стране цркве и парохије поздравио пречасни господин Никола Стефановић парох, вишеградски, послије чега је Његово Високопреосвештенство држало свој говор присутном народу. Архијерејска литургија у Вишеграду била је 5. маја, на којој је такође Високопреосвештени Господин Митрополит држао свој родољубиви и поучни говор сакупљеном у цркви народу.

Маја 6. посјетио је Високопреосвештени Господин Митрополит цркву у *Добруну*, гдје га је срдачно дочекао и угостио стари прото Јефто Ђуровић са својим сином поп Алексом и парохијанима добрунским.

Узгред нека је примјећено, да се око ове цркве још и до данас стари град очувао, а зидине од старих зграда и ћелија и сада још у пушчанима стоје. Живопис у цркви већином је замазан, али се још неколико слика у црквеној препрати добро очуване са својим натписима налазе. Многе и велике старинске и мраморне плоче патоса још су здраве, а старински амвон на средини цркве потпуно је здрав очуван; састављен је од камена из три боје, које су поређане овим редом: *црвено, плаво, бијело*. И велико је чудо, да те боје амвона није непријатељско око примјетило и варварска рука уништила, да само набрише и тај доказ, да је тробојница српска бјште народно-српско обиљежје.

Код *штрбачке цркве* дочекао је 6. маја Високопреосвештеног Господина Митрополита приједни штрбачки свештеник Коста Поповић, са свима својим парохијанима, учитељима, школском и ваншколском младежи и са дверју је лијепим и прикладним говором поздравио свога архипастира, нагласивши да ће ускоро отпочети припреме за градњу нове цркве у Штрбцима, што је и присутни народ, послије говора Господин Митрополитовог, изјавио. Послије тога је испитана школска и ваншколска младеж из вјеронауке и показала успјех врло добар.

У *Рудом* пак 7. маја дочекали су Руђани на коњима један сат пред Рудом, а у цркви је са народом учитељем и школском дјецом дочекао и поздравио Господина Митрополита млади руђански свештеник Светозар Поповић, а иза тога је обављен испит из вјеронауке.

У *Рогатици* 9. маја и ако није био објављен долазак, то је ипак старо и ново црквено заступство српско-православне црквене општине рогатичке корпоративно свако за себе како при доласку тако и при поласку дошло и учинило своје подворење. А тако су исто и у цркви сви при свечаној архијерејској служби 12. маја многобројно присуствовали, поучни говор Госп. Митрополита скрушено саслушали, десницу му цјеливали и његов св. архијерејски благослов примили, пожеливши му при поласку срећно путовање, а он њима мир, слогу и љубав међусобну.

При доласку пак у *Власаницу* 14. маја изашло је црквено заступство у сусрет до „Хан Пијеска“ (2 сата од Власанице), а тако и кот. управитељ г. Аћим Зимоњић са градоначелником власеничким и ту су сви заједнички дочекали и поздравили Госп. Митрополита. Сво пак власаничко грађанство, учитељи, школска дјеца и сво котарско чиновништво дочекало је пред црквом у Власаници, а у цркви је пречасни г. Ђорђе Марковић парох и надзиратељ протопрезвитерата са врло лијепим и смишљеним говором поздравио Високопреосвештеног Господина Митрополита, послије чега је Госп. Митрополит присутним власаничанима свој говор и поуку држао.

Полазећи из Власанице у *Милиће*, дана 16. маја дочекали су коњаници на половини пута између Власанице и Милића Његово Високопреосвештенство, а у Милићима код цркве, дочекао је са својим парохијанима и многобројном ваншколском дјецом млади милићки парох Матије Поповић, изразивши у поздравном свом говору своју и свога народа радост, ради високе посјете, али је уједно изјавио бол и тугу своју због епидемије (тифуса), која му немилостиво коси његове парохијане. Успјех из њеронауке, код ваншколске младежи у овога вриједнога свештеника показао се изврстан.

При доласку у *Ловницу* 17. маја дочекао је свештеник Вићентије Савић у Шековићима са коњаницима Госп. Митрополита, а и при поласку опет тако испратили за један сат од Ловнице. Парох Савић поздравио је врло лијепо са двери Госп. Митрополита, послије чега је Његово Високопреосвештенство држало своју поуку народу.

Црква ловничка, која је некада била манастир, као што се то из натписа над вратима препрате види, за чудо се је у потпуној цјелости својој очувала, а њезин лијепи мраморни патос и дивни живопис мора сваког својом љепотом задивити. Величанствени натписи на куполи и над иконама, као да су тек прије неколико година рађени, тако су читки. Тако исто задивљују двије стародревне пијевнице, које су врлоукусно израђене и вјештачки са седефом ишаране. На једној од тих пјевница грубо и простијом руком урезата је чини ми се ЗЧИ (7098.) година од створења свијета, а то је 1590. г. о[д] рођења Христова. Па како се види да је то доцније урезато, то су, разумије се, те пјевнице много старије. Вјештачки резано камење око врата и прозора спада у ријеткости архитектуре.

Ох! како се човјек некако лијепо и пријатно осјећа у души својој, када посматра оне резотине, које су рађене рукама каквога српског „Раде неимара“ и када гледа у оне слике светитеља, које су љубиле и цјеливале усне наших старих и славних предака и негдашњих побожних монаха!

Из Ловнице се пошло у *Папраћу*. На један сат прије доласка у стародревни српски манастир Папраћу, дана 17. маја у вече изашао је у сусрет јеромонах и управитељ манастира Данило Билбија са много коњаника, пред којима је барјактар-коњаник поносно носио српску тробојну заставу. Јеромонах Данило лијепо је поздравио Госп. Митрополита, коњаници су из пушака послије тога пуцали, а прангије опет код манастира одјекивале. Архијерејска литургија у Папраћи свршена је 19. маја у присуству многога народа, кога је Високопреосвештени Госп. Митрополит очински у цркви посавјетовао а и на пољу пред црквом са многима се разговарао.

Манастир овај сиромашан је, и био је са свим запуштен, али је око унапређења његовог почео сада марљиво радити млади јеромонах Данило и надати се је,

да ће тој светој задужбини наших славних Немањића настати свијетлији дани, и да ће нам ускоро, ако Бог да, почети јаче напомињати старо и славно доба своје, када су се у њему појале св. и умиљене цркве пјесме из уста многобројних побожних српских инока и калуђера. Човјека подузима нека свечана језа, а суза сама почне капати, када при оласку још из далека угледа манастир

„ . . . . . Папраћу велику,
„Виш' Зворника, Сречи на извору,
„Под високом гором Бороговом,
„Задужбину Вукана Жупана".

И заиста: по великој црквеној препрати, по дивним живопису, који је само мјести мице очуван, по великим стубовима у цркви, по умјетнички резаном камену, који је изнад и око врата, по великим мраморним коритима негдашњих чесама, по многим зидинама ћелија и других манастирских зграда, по обиданом живом потоку, који кроз сред порте манастирске протиче — и по свој осталој величини и изгледу овога манастира познаје се „и види се е смо царовали."

Наш народ треба, да што више иде и долази на поклоњење овоме стародревноме св. манастиру (а тако и у Ловницу, која је од Папраће 3 сата далеко) и увјерен сам, да нема Србина, коме неће сузе потећи, када угледа овај св. манастир, који је живи свједок и доказ негдашње славе и величине наше, и знам да ће у срцу и души својој осјећати неко задовољство и блажено расположење, када види и цјелива оне камене довратке на вратима унутрашње препрате, које су цјеливали и пред којима су некада своје калпаке скидали наши славни прађедови јунаци и витезови. Ох Боже мој! како су некада овђе у овом св. манастиру звецкале многобројне бројанице при тихој и побожној молитви угодника Божјих — инока манастирских.

Како се пак сада прави нова цеста од Власанице до Ловнице и Папраће према Зворнику, то ће се моћи колима много брже овим светињама придолазити. Звоно, које је прије 50 година, у буретy пуном ракије, донесено из Србије у Папраћу, налази се и сада на црквеној звонари, а другога звона и нема. Двери и двије престолне иконе, које је мајор Миша Анастасијевић из Београда поклонио манастиру Папраћи такође се и сада налазе.

При доласку Његовог Високопреосвештенства у *Сребреницу* дана 20. маја изашло је заступство српско-правосл. сребреничке црк. општине до на Братунац, а ту је и котарски управитељ госп. Влад. Трешњец дочекао. Дошавши у Сребреницу, то је одмах црквени одбор српске општине, а тако и котарски управитељ са чиновништвом учинио подворење Његовом Високопреосвештенству. Сутра дан је чинио Госп. Митрополит посјете по вароши, а пресутра дан се је сво свештенство састало у свештеничку сједницу под предсједништвом Његовог Високопреосвештенства, којом су приликом поднијели на предлог црквене и парохијске матице и примили разна упутства и поуке.

На Спасовдан 23. маја била је архијерејска служба у старој цркви сребреничкој, послије које је Његово Високопреосвештенство држало лијеп и велики говор и подјелило свој св- благослов народу. Нова пак и лијепа црква, која се у Сребреници зида, и која ће кроз који мјесец дана готова и освѐћена бити, служи ће заиста на дику и украс овој варошици.

Дана 24. маја пошло се из Сребренице на *Дрињачу*, пред којом је на

једно по сата дочекао кравички парох Хаџи поп Ристо Поповић са својих 50—60 кравичана, који су на коњима, са српском тробојницом поред србијанске границе пратили Његово Високопреосвештенство до Дрињаче и од Дрињаче до Нове Касабе. На Дрињачкој ћуприји, која је била искићена зеленилом и српским тробојницама, дочекао је многобројни околни народ, а и учитељ из Кравице са школском дјецом. Ту је по жељи тамошњега околног народа, а у присуству котарских предстојника из Зворника и Сребренице Његово Високопреосвештенство Госп. Митрополит организовао и успоставио нову парохију, која ће се звати „Дрињача," а то је једна лијепа тачка на Дрини, према Србији, јер одатле иду цесте у Зворник, Сребреницу и Власеницу и сви су изгледи, да ће се то мјесто све више и више развијати и лијепу будућност имати. Парохија ће се простирати поред Дрине, а с обје стране ријеке Дрињаче у котарима Зворничком и Сребреничком.

Из Дрињаче се Његово Високопреосвештенство повратило преко Власенице у *Соколац*, гдје је дочек од народа велики био, а дана 26. маја и архијерејска служба у цркви гласиначкој на Сокоцу обављена.

Са Гласинца је Његово Високопреосвештенство стигло у *Доњу Праћу* дана 27. маја, а у сусрет му изашао свештеник са праћанима на коњима. Послије обављеног испита из вјероучке, Његово Високопреосвештенство учинило је свештенику и угледнијим људима посјете у њиховим кућама, а они су се сви најрадосније осјећали, јер је ово први пут, да архијереј долази и посјећује њихово мјесто и сви су изјавили жељу за подизање цркве у Праћи. Из Доње Праће се Његово Високопреосвештенство повратило 28. маја у Сарајево, понијевши увјерење, да је народ у овом источном крају његове епархије у опште врло добар и побожан, да много не пије, да је вриједан и раден и да је тамо врло мало дивљих бракова, крађа и злочинстава а то све мора зарадовати сваког истинитог патриоту и родољуба.

Његово Високопреосв. пропутовало је сада ове крајеве, у којима је баш у вријеме овога путовања владао и бјесније тифус у најжешћој ватри и пламену свом, косећи немилостиво жртве своје. И баш сада Његово Високопреосвештенство јавило се је тамо, као прави утјешитељ, блажећи и храбрећи народ у бједи, која га је од ове немилосрдне епидемије снашла.

И као што ће Његово Високопреосвештенство у својој пријатној успомени задржати онај добри и непокварени народ источног краја своје епархије, као и усрдне дочеке, који су му свуда приређени, тако ће се и овај народ дуго сјећати лијепих ријечи и очинске посјете свога архипастира, који га је овом приликом поред осталога поучио и утврдио у светој православној вјери и драгом српском имену и поносу, морално и поштењу, а тако иу свима врлинама српским и хришћанским.

Сарајево, 1. јуна 1902. године.

В. П.

Књижевне оцјене и прикази.

Космолошке идеје. Написао *Александар Живановић*, професор и катихета на кр. сред. школама у Осијеку. Прештампано из „Гласника српске цркве". Београд. Штампарија Тодора К. Наумовића 1902. Цијена? —

Наш врли сарадник г. Ал. Живановић обогатио је поново нашу аполо гетску богословску литературу дјелом горњег натписа, у којем је расправљајући

о космолошким питањима дошао до овога одговора: „Свет постоји заиста опакав, какав нам се приказује, и то не од вечности, већ има свој почетак у времену, а испуњава простор; није постао сам од себе или случајно, већ је Божији створ, а Бог га премудрошћу својом вазда одржава у најлепшој хармонији.“ Доказујући ово упушта се у критику Кантових космолошких антиномија (Kritik der reinen Vernunft) и полемише са Шопенхауером („Ding an sich и Die Welt als Wille und Vorstellung“) одобравајући и бранећи религијско становиште. Може се рећи, да овај чини с довољно умјетности и успјеха, особито гдје је ријеч о постанку свијета, да ли у вјечности (празном времену“) или у времену, доказавши ово пошљедње и на основу емпиризе; и гдје је ријеч о узрочнику свијета. Кант о овоме говори: „Претпоставимо ли, да неки неопходни узрок света постоји ван света, тада би тај узрок (то биће) био највиши део или члан у реду узрока променама светским; он би први отпочео егзистенцију и ред тих промена. Тада би пак и он имао почетка свом раду и његов каузалитет би припадао времену, по томе појавама т. ј.: свету, дакле онда сам тај узрок не би био ван света“. Овдје је Кант силом хтио снизити и спустити у вријеме (и у свијет) неопходнога узрочника свијета (Бога) и тијем му порећи вјечност, али је побркао њега самога и његово дјеловање; јер по горњем наводу није каузалитет тога узрока (неопходнога) пао у вријеме и свијет, него каузалитет његова дјелања, што су двије различите ствари, у коме случају док дјеловање припада почетку (времену), дотле праузрочник свију промјена и појава може бити и јесте ријешен ограничења времена. Филозофија као да не ће да зна, шта је то *апсолутно;* вјечно, слободно, свемогуће и т. д. него би увијек радо увукла *то апсолутно* у вријеме, хтјела би наћи и њему узрочника и томе подобно. Но г. Живановић је врло згодно на једном мјесту ухватио Шопенхауера, гдје овај вели: „Ако је праузрок (Satz vom Grunde) почео изваћати трошење, и у њему је онда неки узрок, који га је променио и изазвао, да изваћа промене“. Шта ово значи? Значи хтјети увући праузрок свему (Богу) у свијет и промјене, другим ријечима слити Бога са свијетом и идентификовати. Свијет је један дуг низ промјена. Свака има свога узрока, па ако и највиши (први) узрок има свога узрока, свијет (те промјене силне у свијету) јесте сам Бог. Но треба одијелити свијет од његова узрочника Творца, јер није једно, и не изједначивати Промисао Божји са Богом. Ако се на промјенама и појавама свјетским и осјећа и опажа рука Божја и дјело промисла Његовога, али Промисао и воља творчева и сам Творац није једно и исто. Г. Живановић дакле лијепо одговара на горње Шопенхауерове ријечи: да је овдје ријечи о праузрокову дјеловању, а не његову постанку. Тај се узрок не односи на њега самога, већ то је, као што смо видјели код сличног приговора Кантовог, мотив у њему, његов унутрашњи разлог, који га гони на рад. То више није према праузроку causa fiendi, већ његов мотив, тим се праузрок није ништа промењо, и т. д“.

Расправом својом доказује г. Живановић лијепу начитаност и штудију, а како је у штилу течан и лак, и вјешт у полемици, да је расправу по цијелио згодно, била би много прегледнија и лакша, овако нам изгледа као гомила нагомиланога, али несређеног блага. Но и овако приједна је сваке хвале и препоруке, особито онима, који по звању своме познани су да вјерске истине бране од нападаја невјерничког свијета.

В.

Кратак преглед црквено-школског и просвјетног живота.

У овоземној цркви.

Повратак са канонићке визитације. Дана 28. маја т. г. повратило се Његово Високопреосвештенство АЕ и Митрополит Дабро-босански Господин *Николај* са једномјесечног пута свога по епархији сретно и у потпуном здрављу у своју резиденцију у Сарајево.

Испити у Богословији. 8. (21.) јунија т. г. довршени су испити у српско-православном богословском училишту у Рељеву. Испити су обављени под предсједништвом Његовог Високопреосвештенства АЕ. и Митрополита Дабро-босанског госп. *Николаја Мандића*. Од стране Високе земаљске владе присуствовао је редовно високоблагородни госп. барон *А. Рајачић-Брински*. 5. (18.) јуна присуствовао је испиту из грчког језика и преузвишени грађански доглавник, госп. барон *Кучера*. 9. (22. јуна обављено је у св. храму благодарење, по свршетку кога је одржан свечани духовни концерат са бираним програмом, кога је припредио питомачки пјевачки збор под управом свога коровође Николе *Костића*. Послије концерта раздате су питомцима дипломе и свједоџбе, чиме је ова школска година на богословском училишту у Рељеву завршена.

Испит из вјеронауке на државној вел. гимназији у Сарајеву. 27. и 28. маја одржан је испит из вјеронауке са ученицима државне вел. гимназије у Сарајеву. Испитима присуствовао је високопречасни г. конзисторијални савјетник, протосинђел *Петар Зимоњић* као повјереник Њ. Високопреосвештенства господина АЕ. и Митрополита Николаја.

Парастос пок. протопрезвитеру, *Стеванy Давидовићу*, савјетнику АЕМ. конзисторије добробосанске. Савјетници поменуте конзисторије под началством впреч г. протопрезвитера *Василија Поповића*, а уз судјеловање гг. катихета у Сарајеву одржали су 4. јуна о. г. по светој литургији парастос за покој душе свог умрлог друга. Послије парастоса изашли су на гробље, гдје је гроб покојног Давидовића послије помена преливен.

21. маја о. г. на дан Св. цара Константина и Јелене служио је у богородичном храму сарајевском литургију на грчком језику преч. госп. Дим. Јанковић, консист. савјетник. Појали су за пријеме св. литургије породице: Сефердије, Воденелис и Галанос под надзором и управом впреч. г. архимандрита Венијамина Николиновића, надзорника јерусалимских добара.

9. јуна држало се благодарење за православне Србе, ученике вел. гимназије сарајевске. На литургији и благодарењу појао је кор ученика поменуте гимназије. Послије благодарења раздијељене су ученицима свједоџбе другога семестра и одличним ученицима премије, и тијем се завршила 1901. и 1902 школска година.

Помен умрлом Лазару Лисичићу, уч. II. б. р. сарајевске држ. вел. гимназије из Плеваља, приредили су саученици његови недјеље о распећу 5. маја. Помен у цркви извршио је преч. г. *В. Боберић*, катихета вел. гимназије. Покојни Душан био је узор од добра ђака. Био је најбољи ђак и у погледу владања и у наукама. Али ето не даде му неумитна боља, да науке доврши. Осјетивши потпуну немоћ и слабост морао је оставити школу и отићи кући, гдје је у постојбини својој испустио на рукама родбине своју млађану душу. Изгубили смо беззлену чедност,

јаку вољу и истрајност у раду и науци, које су тако красно у њему оличене биле. А неумитна смрт замрсила нам је конце, порушила идеалне наде, које мишљасмо једном у њему као човјеку остварене видјети. Бог му био млађаној души милостив и дао јој у рају насеље!

У Митрополији Карловачкој.

Свечано отварање црк. народнога сабора. У недјељу 26. маја т. г. свечано је отворен српско-народни-црквени сабор. Са већ уобичајеним формалностима и поштом Сабор је отворио краљев. комесар *Бела Талијан*. Прије самога отварања, поздравио је подужим говором чланове конгреса Њ. Светост патријарх српски *Георгије Бранковић*, напоменувши члановима, да им предстоји велики и значајан задатак.

Св. Синод. Дана 27. маја т. г. (9. јуна) свечано је отворен св. архијерејски синод. Свечаност је обављена у великој дворани патријаршког двора

За потпредсједника народно-црквеног сабору изабран је Др. Ђорђе *Красојевић*, адвокат.

У краљевини Србији.

Стање фонда свећеничких удовица и сирочади. Фонд свећеничких удовица и сирочади износно је концем 1901. године 2,197·902 динара и 78. пара. Чистог прихода у рачунској 1901. години било је 182 367 динара и 97 пара.

Дучићева задужбина. Одбор Дучићеве задужбине расписао је натјечај за награду из књижевног фонда архим. Нићифора Дучића за г. 1902. Према завјештају оснивачеву и ове ће се године наградити најбољи спис из српске историје, црквене историје, политичке или војничке са 1000 динара у сребру. Спис треба да изнесе најмање шест штампаних табака средње осмине и да се пошаље Срп.-краљ. Академији наукâ.

У Старој Србији.

Фирмилијан, скопски митрополит. У току прошлијех дана службено је објављена ирада и издат берат о посвећењу архимандрита *Фирмилијана* за скопског митрополита. Дан за посвећење одређене Цариградска патријаршија. Архимандрит Фирмилијан упућен је, да оде у гору Атонску, гдје ће у једном манастиру бити посвећен.

Абисинска црква.

Покушај за самосталност цркве у Абисинији. У пошљедње вријеме опажа се у Абисинији покрет, да се црква абисинска прогласи самосталном. У ту сврху одлазно је недавно у Каиро коптском патријарху абисински епископ Матија са жељом и захтјевањем, да га копски патријарх потврди и прогласи самосталним архиепископом односно митрополитом етиопским. И ако је овај захтјев подупирао и Негус Менелик, коптски патријарх није услишао жеље еп. Матије. По мишљењу коптског патријарха достојанство митрополитско може припадати само епископу Петру Абуни, који је још у животу, а био је епископом за владе цара Јована. Еп. Матија из Каира отишао је у Јерусалим и тамо је за Абисинце прибавио храм св. Константина и Јелене. До сада Абисинија у Јерусалиму није ни једним храмом располагала. Још намјеравају Абисинци у Јерусалиму основати и манастир и дом за странце. Како купљени храм стоји под протекторатом јерменскога каталикоса, надају се Абисинци да ће се тиме ослободити зависности од коптскога патријарха.

Сибињска митрополија.

Нови епископ Арадски. 30 пр. мј. изабрала је изборна скупштина већином гласова за арадског епископа Василија *Мангуру*, дојакошњег епископског замјеника у Вел. Вараду. На основу органичког устава од 1869. §§ 87. 97. и 105. овај ће се избор најприје поднијети епископском синоду ради каноничког испита, а по успјешном испиту круни на потврду.

На западу.

Нова папска енциклика. Прије два мјесеца издао је римски папа Лав XIII. нову енциклику римокатоличком епископату. У истој говори о раду и оснивању својих идеала. Особито се у њој обара на анархисте, невјернике и социјалисте, а жали се и ради потиштеног положаја нижег сталежа, којег упропашћују разни агитатори. Осуђује законе о разводу брака (цивилни поступак), материјализам, као извор многих зала, говори о банкротству науке и т. д. Тражи да се поврати папска свјетска власт папи, и ако је и сам увјерен, да је то само pium desiderium.

Нове књиге и листови.

Александар Живановић, Космолошке идеје. Прештампано из „Весника српске цркве". Београд. 1900. 8°. Страна 87. ц. и кр. (Види Приказ у данашњем броју листа.)

Прот. Ј. Вучковић, Тринаести извјештај о православном срп. богословском училишту у Ср Карловцима, шк. год. 1901.—1902. Ср. Карловци. 1902.

Митрополита Митрофана, Бесједе. Цетиње. К. ц. Државна Штампарија 1902. Ц. 3 круне. Стр. 450.

Јован Максимовић, Песнички зборник, угледни производи српског, хрватског и страног песништва, за школску и домаћу употребу. Мостар. 1902. Издавачка књижарница Пахера и Кисића. Цијена 10 круна.

Разно.

Фреско-слика источних Мудраца. У Млецима, у цркви S-Francisco della Vigna, нађена је једна фреско-слика, која претставља поклоњење Мудраца. Она је висока од прилике 4 m, а широка 2.30 m. Њу је у XVI. вијеку изготовио сликар римски Фредерико Цукаро. Почетком XIX. вијека израђена је била с ње вјерна копија и стављена на исто мјесто, чиме је оригинал био заклоњен и скривен погледима посјетилаца цркве.

Јавне благодарности.

Приликом смрти моје добре и никад незаборављене супруге

СТАНЕ.

која се 28. маја ове године у вјечност преселила а 30. истог мјесеца на мјесначком гробљу код цркве сахрањена, многи моји пријатељи и познаници како из мјеста тако и са стране јављали су своје саучешће писмено или усмено а многи покојницу и до хладног гроба испратили и тиме мени и цијелој мојој породици у

неколико тугу и бол ублажили. Свима тима нека је од моје стр не и од стране цијеле моје породице најердачнија хвала.

Не могу пропустити да се не захвалим овом приликом посебно слиједећој господи:

1. Благородном господину Дру Илији Мајеру, котарском лијечнику из Дервенте, који је у току дужег боловања покојнице, на сваки позив, у свако доба и по најружнијем времену не пазећи на даљину пута долазио и све своје стручно знање употребљавао, да би ју спасао.

2. Високопречасном господину Илији Инђићу архимандриту из Дервенте и пречасној гг. свештеницима: Јосифу Поповићу из Подновља, Марку Јелићу из Осиње и Кости Вуковићу из Сеочанице, који су, и ако је вријеме било врло рђаво, спроводу присуствовали и покојницу у цркви опојавши до хладног гроба испратили.

3. Штованој гг. учитељима народне основне школе у мјесту: Алекси Божићу и Стојану Јаковљевићу, који су са школском младежи опијелу и спроводу присуствовали.

4. Такође и мојим драгим парохијанима, који у великом броју присуствоваше и тиме покојници пошљедњу почаст указаше, — свима дакле уопште нека је како од мене тако и од моје ожалошћене породице најтоплија благодарност.

У Мајевцу, (код Дервенте) 1. јунија 1902

Ожалошћени супруг
Стево Ј. Поповић,
свештеник.

Званични огласи.

Српско-православна АЕМ. Конзисторија Дабро-босанска.

Број 481. ех 1902. 2—3

Едикт.

Марија Хернах, римокатол. вјере, супруга Михаила Шитума, подворника ц. и кр. поште у Сарајеву, рођена у Грацу, а сада непознатога боравишта, овијем се позива, да се потписаноме духовном суду до 18. (31.) августа 1902. год. усмено или писмено пријави, пошто ће се иначе бракоразводна тужба њеногa супруга и без ње, односно са њеним уреда ради постављеним заступником у претрес узети.

У Сарајеву, 11. маја 1902.

Срп.-прав. АЕМ. Конзисторија Дабро-босанска.

Српско-православна АЕМ. Конзисторија Дабро-босанска.

Број 428 / I. ех 1902. 2—3

Едикт.

Милан Шљивић, родом и Пљеваља (Новопазарског санџака), који је своју супругу Савку рођ. Цуверовића још прије 16 година безразложно напустио, и од тога доба јој се никада јављао није, —

овијем се позива, да се овоме духовном суду до 1. августа 1902. год лично или писмено тим сигурније пријави, што ће се у противном случају његовој супрузи подијелити право, да га у сврху развода брака због злобног напуштања тужи.

У Сарајеву, 25. априла 1902. год.

Срп.-прав. АЕМ. Конзисторија Дабро-босанска.

Српско-православна АЕМ. Конзисторија Дабро-босанска.

Број 528 ех 1902.
I. 2—3

Едикт.

Пајо Шушњар, опанчар, родом из Слуња у Хрватској, на захтјев његове супруге Јоке рођ. Пчелареве, коју је прије 7 година оставио, позива се овијем, да се супрузи врати, или овом духовном суду пријави, јер ако то до 15. септембра 1902. пропусти учинити, дозволиће се супрузи његовој, да га због злобног напуштања у сврху развода брака утужи.

У Сарајеву, 25. маја 1902.

Срп.-прав. АЕМ. Конзисторија Дабро-босанска.

Српска православна Конзиторија Херцегов.-захумска.

Број 261 из 1902. 1—2

Натјечај.

У Невесињском протопрезвитерату упражњена је парохија Лукавац. Има 5 села, 280 кућа, 2426 душа, и прихода годишње (са хонораром за катихизацију) 1600 круна.

Који од свештеника и богослова жели на ову парохију бити стално изабран, нека се обрати овој конзисторији најдаље до 1. јула о. г.

У Мостару, 15. маја 1902.

АЕМитрополит:
Серафим.

Исправак. У прошлом броју 10. на стр. 225. четврти ред од доле изостао је цио ред рукописа, услијед чега је читав смисао покварен. Трећа алинеа има се овако исправити: „Свједочанства о агапама или вечерама љубави налазимо понајвише код св. отаца: Златоустога, Августина, Кипријана Картагинског и др., а мимо њих и код Плинија“ .... У прошлом 9. броју на стр. 203 у 10 реду од доле поткрала се ова погрјешка: „*врага* душа и тјела,“ а треба „*врача* душа и тјела“

„Источник“ излази два пута и то половином и крајем мјесеца. Цијена је листу на цијелу годину 4 фор. или 8 круна, а на пола године 2 фор. или 4 круне; за стране земље на цијелу годину 5 фор. или 10 круна, а на пола године 2.50 фор. или 5 круна. Учитељима основних школа и ђацима даваће се лист у пола цијене Претплата се шаље администрацији листа у Сарајево, а рукописи уредништву у Рељево код Сарајева. Рукописи се не враћају.

Прва српска штампарија Ристе Ј. Савића, Сарајево.

Оглас.

ПРАВОСЛАВНОМ СВЕШТЕНСТВУ

и свима побожним хришћанима у Србији и српским покрајинама објављујемо да продајемо **све црквене утвари и иконе живописане у строго православном стилу**, по најумереншим ценама.

За српске покрајине поручбине се врше из Земуна franco а за Србију из Београда.

Београд-Земун.

С поштовањем

В. Марковић и Павловић.

Г. г.

СВЕШТЕНИЦИМА, УЧИТЕЉИМА И РОДИТЕЉИМА НА УВАЖЕЊЕ!

Умољавају се сви г. г. свештеници, учитељи да изволе потписаној управи одмах јавити, колико желе ваљаних ђака да препоруче сад одмах, а колико кад се школска година сврши у шегрте, да буду до коју годину ваљани, сретни и угледни људи.

То нам је нужно знати, ради нашег даљњег распореда, јер су се многи господари наши пријатељи по варошима заузели, да смјесте што више ваљаних ђака, које ми препоручимо.

УПРАВА ПРИВРЕДНИКА У ЗАГРЕБУ
одјељење за намјештање особља.

ИСТОЧНИК.

ДУХОВНИ ЛИСТ

ЗА ЦРКВЕНО-ПРОСВЈЕТНЕ ПОТРЕБЕ СРПСКО-ПРАВОСЛАВНОГ СВЕШТЕНСТВА И НАРОДА У БОСНИ И ХЕРЦЕГОВИНИ.

ВЛАСНИК:

ЊИХОВА ВИСОКОПРЕОСВЈЕШТЕНСТВА СРПСКО-ПРАВОСЛАВНИ Б.-Х. АРХИЈЕРЕЈИ.

УРЕДНИК: свињед **ИЛАРИОН РАДОНИЋ**, проф. богословије

ГОД XVI. 30. ЈУНА 1902. БР. 12.

Садржина:

Десетогодишњица по[illegible] Његовог Високопреосвештенства АЕ. и Митрополита [illegible]обосавског, Господина Николаја Мандића. — Знаменито. — [illegible]перативам пред судом науке и Христијанства. — Општа [illegible]хологија у животу Исусовом. — Из тумачења св. Писма. — [illegible]Проповиједи 10. недјеље по Духовима. — Истинитост васкрсења Христова потврђена сумњом апостола Томе. — Казивање пјесама и приказа. — Нове књиге и листови. — Знаменити огласи.

САРАЈЕВО

ПРВА СРПСКА ШТАМПАРИЈА РИСТЕ Ј. САВИЋА.

ИСТОЧНИК.

ДУХОВНИ ЛИСТ

ЗА ЦРКВЕНО-ПРОСВЈЕТНЕ ПОТРЕБЕ СРПСКО-ПРАВОСЛАВНОГ СВЕШТЕНСТВА И НАРОДА У БОСНИ И ХЕРЦЕГОВИНИ.

Год. XVI. Сарајево, 30. Јуна 1902. Бр. 12.

ВЛАСНИК:
ЊИХОВА ВИСОКОПРЕОСВЕШТЕНСТВА СРПСКО-ПРАВОСЛАВНИ БОСАНСКО-ХЕРЦЕГОВАЧКИ **АРХИЈЕРЕЈИ.**

УРЕДНИК: свињел **ИЛАРИОН РАДОНИЋ**, професор богословије.

1892.—1902.

Десетогодишњица архијерејства

Његовог Високопреосвећенства АЕ. и Митрополита Добробосанског, Господина Николаја Мандића.

12. (25.) јула о. г. навршиће се милошћу божјом равно десет година, како је наш љубљени Архипастир, високопреосвећени Господин *Николај Мандић*, архијерејски жезло примио, да озарен благодаћу Духа светога руководи брод среће и напретка свете цркве, српске школе и народа српског у овијем крајевима. Десет је пуних година, како пун пожртвовања, мудро управља са паством Својом, која се за то вријеме свагда осведочавала да је њен Архипастир загријан дичним родољубљем својих врлих предака, обогаћен великим искуством, са знањем и са апостолском ревношћу неуморно подизао, његовао, кријепио и утврђивао православну свијест и оданост према цркви, љубав према роду српском, а уз њу лијепу врлину Србинову, сталну вјерност према крунисаној глави, земље Господару, најмилостивијем цару и апост. краљу нашем Францу Јосифу I.

Ко је помно и са пажњом пратио благотворно дјеловање високопреосвећеног господина Николаја као митрополита

дољо-тузланског, па још обилатији и разграната рад Његов као Архијереја дабро-босанског, могао је искусити, да је Његово Високопреосвећенство сав свој живот и биће посветило служби и интересима свете цркве и Њему тако милог народа српског. И свако, у кога је по природи срце благородно, мора на данашњи свечани дан десетогодишњице Архијерејства Његова из дубине захвалнога срца и душе пањијети пријестолу Свевишњега Бога своје најтоплије молитве, просећи од благога Господа још дуги низ година и драгоцјена здравља Његову Високопреосвећенству, просећи Му неклонуле истрајности и немалаксале снаге, велике мудрости и жарке љубави, да започето дјело око добра и напретка свете цркве и њених вјерних синова мудро и сретно крају приведе, и тиме име Своје у именик великих јерарха православне српске цркве убиљежи.

Па на радосни овај дан, нека је и нама дозвољено, да уз општине, које су Његовим ревносним настојањем себи храмове вјере и просвјете подигле, уз браћу свештенике, који у Њему свога доброга и пожртвованога оца познају, уз многобројне питомце Његове, које дарежљива рука Његова на пут самосталности у животу изводи, уз све оне, којима је добра чинио и чини, једном ријечи уз молитве и ријечи захвалности и признања сваког искреног и племенитог православног Србина: и ми поднесемо црквеној поглавици својој, љубљеном архипастиру нашем: Николају, своју најсмјернију честитку приликом десетогодишњице архијерејског посвећења Његова, кличући му из дубине захвалнога срца: Долгодењствуј владико свјати!

Живило Његово Високопреосвештенство, господин АЕ. и Митрополит Дабробосански: Николај Мандић!

ЗВАНИЧНО.

Српско-православна АЕМ. Конзисторија Дабро-босанска.

Број 670/ех 1902.

Званична препорука

Пречасном српско-православном свештенству Дабро-босанске епархије.

Наш уважени и знаменити канониста и велики зналац црквеног права, Преосвећени Господин Др. Никодим Милаш, српско-православни епископ далматинско-истријски издао је са особитом студијом у другом поправљеном и умноженом издању своје чувено и познато дјело „Православно црквено право“, које је ових дана доготовила и у свијет пустила издавачка књижарница и штампарија Пахера и

Кисића у Мостару, код које се исто дјело по цијену од 12, 14 и 16 круна у брошираном, платненом и дивотном повезу може добити

Ово друго издање „Православног црквеног права“ које износи 784 стране, савршеније је и од првога за 40 параграфа и 129 страна веће и опширније, и без њега не би требао, нити смио да буде ни један наш српско-православни свештеник.

С тога најтоплије препоручујемо и наређујемо српско-православном свештенству Дабро-босанске епархије, да ову вриједну књигу набави и њезином се врелом и богатом садржином поучи и у своме свештено-пастирскоме раду и дјеловању користи.

Сарајево 13. јуна 19 2.

АЕ. и Митрополит Дабро-босански
НИКОЛАЈ, с. р.

НЕЗВАНИЧНО.

Спиритизам

пред судом науке и Хришћанства.

— Написао **М. Вержболовић**. —

(Наставак.)

Међу овако убрајају се обично: Уолес пријатељ и сатрудник Дарвинов, У. Крукс знаменити енглески кемичар, Варлеј енглески физичар, Морган енглески математичар, Барен професор физике на дублинском универзитету, М. Перти професор природознанства на берпском универзитету, Хер познати амерички кемичар, Фламарион француски астроном; од руских професора: зоолог Вагпер, кемичар Бутлеров, математичар Острогрдски, философ Јуркевић, као и природознанац и списатељ Даљ и др.

Не тангирајући појединих имена морамо примјетити, да специјалисте у области природних наука нијесу увијек људи, који дубоко проничу у област психологије и религије, и често могу упасти у празновјерицу и мономанију. (Срав. Римљ. I. 21—22.) Уз то знаменити учењаци нијесу увијек приступали к изучавању спиритизма као вриједни истраживачи појава природе; често су се они односили к тому као прости љубитељи представа[1]).

[1]) До чега је каткад могла доводити наивност највећих учењака, најљепши примјер за то даје енгл. кемичар У. Крукс. Материјализовани дух Кети Кинг течајем трију година редовно је проводио дуге вечери у његовој породици, разговарао је са члановима породице, учествовао је и у дјечијим забавама — једном ријечју толико се средио с породицом професора, да није имао жеље упознавати се, што се видјело код нравствена духа. Професор је искрено вјеровао у реалност духа, не примјећујући махинације медијума мис-Кук

На против кад је истраживање медијумских појава чињено са предосторожношћу, која је могла открити пријеварy, и уз очување разумних начела научнога истраживања, медијумске појаве показивале су се или као резултат нехотичних мускулних покрета учесника сеансе, или као дјело хитрине и пријеваре са стране медијума. Тако на прилику догодило се, кад су пазили на то: Љусан, Араго, Фарадеј, Тиндал, Карпентер и др.

Послије овога, што смо рекли, рађа се питање, да ли је фактички могуће вићети у свима спиритистичким феноменима увијек заблуду, фину пријеварy, лажно узимање облика, који не постоје, и не вићети начина објективно реалнога са необичним својствима? Коначно — није могуће! Јер би се као што право примјећује Уолес, морали назвати глупацима или лудама многи учењаци математичари, астрономи, физичари, кемичари, физиолози, лијечници и писци, који су повјеровали у оригиналност спиритистичких појава. Суд многих од њих са свим је одсудан. Тако Фехнер о сеансама Следовим говори: „уз најнапетију пажњу нијесам могао открити никакове пријеваре. То је изнудило у мене тако силно убјеђење, како силно би ја рад, да се њега ријешим. Моје признање реалности факата није произашло из симпатије к спиритизму, већ је достојна награда факту и личностима.

Но признавање реалности некојих загонетних феномена не чини још сасвим неопходном претпоставку о учешћу надчулних бића. „Врло је вјероватно, говори Тиндал, да узрок неких чудних појава спиритизма лежи у неком физичком принципу — непознатом и самим спиритима". И фактички једни испитивачи медијумизма држе, да узрок загонетних појава лежи у нервној моћи медијума и присутних; а да се она јави, треба испуњавати некоје чисто механичке услове; други их објашњавају дјеловањем електромагнетичне силе у медијуму и предметима, која се открива у разним загонетним феноменима, услијед природне биполарности тјелеса или способности некојих субјеката, да напрезањем воље наруше у организму и тјелесима електричну равнотежу[1]).

На мисао о дјеловању природних сила у многим појавима медијумизма наводе слиједећа размишљања: медијумски дар није скопчан

[1]) Опити учењака Шпаврела и Декла довели су их до убјеђења, да посирање медијума у трансе није ништа друго, него нарушење електричне равнотеже у организму излучивањем позитивног електрицитета, услијед чега се показује могућим дизање медијума у зрак, левитација предмета услијед додира или држања над њим руке, мицање столова и покућства. Опити Тарханова и Наркевића Једко потврдили су електричност људског организма, која објашњује многе медијумске појаве. Исто тако опити Рајхенбаха, Дарвила, Де-Роша, Шпаврела, Луиса и др. показали су, да се из људскога организма непрестано излучује свијетла материја, чија се свијетлост може вићети само сензитивима, а кад се излучењем електрицитета из организма појача свијетлост, могу је вићети и сва људи. Поштo медијум у пријеме транса појачано излучује из себе електричност, то по овоме мисаоу не морају бити чудне и појаве свијетлости на сеансама. Таким начином споменути учењаци долазе до закључка, да је у већем дијелу спиритистичких појава сумњиво учешће духова и ми имамо посла са мало испитаном формом енергије.

са моралним, него са физичким својствима медијума; спиритистичке сеансе требају припремања и оговарајућих околности, као и испуњавања чисто спољашњих услова односно сједења, температуре, расположења личности, које у сеанси учествују и т. сл.; саме сеансе прати знатан губитак прве моћи медијума, који обично осјећа физичку клонулост послије сеансе. Уз то мора бити као најбитнији услов за успјех сеансе тишина, мрак, намјерно угушење свијести и воље учесника сеансе. Но у таком случају већи дио спиритистичких феномена мора се свести у разред природних физичких и психофизичких појава.

(Наставиће се.)

Општа хронологија у животу Исусовом.

— Приопштио **Никола Теодоровић**, парох. —
[Обровац]

[Наставак.]

Факт је тако сигуран, да Мишна јасно вели 14. Адара или Веадара може бити субота; али да се онда „Мегилах", свети свитак читање књиге Јестирине, мора оставити за други дан.[1])

Шта је био празник Пурим?

Празник жријебања, јеврејски *Пурим* (Јестир. IX. 26. и даље) назван је по персијској ријечи *пур*. У Септуагинти је преведена са φρουροί; и Јос. Флавије (Antiqu. XI. 6. 13) је задржао овај израз: ἡμέρας φρουραίους.[2])

Грчка ријеч употребљена у септуагинти постала је како изгледа из јеврејске *пара*, ломити, и персијске *пур*, (комад, дио, коцка, жријеб.) Овај је празник заведен утјецајем Јестире на Асвира у спомен ослобођења Јудејског. Празновали су га 14. Адара. У очи тога дана је строг пост, који морају одржати и дјеца која су навршила тринаесту годину. У очи тога дана се скупљали у синагоги и поред свеће се, кад изађу звијезде, читала књига о Јестири, Мегила, свитак κατ' ἐξοχήν, без изостављања.

На дан празника у јутро опет се читала књига о Јестири, којој је предходило читање о пропасти Амаликовој (II. Мојс. 17.).

За тијем се враћали својим домовима и проводили дан у игри и весељу; дијелили су милостињу, да би и сиротиња учествовала у опћој радости.

Овај се празник често извргао у теревенку, често је оскрњен скандалима. Јудеји додаше овом весељу и један тужан дио. Поди-

[1]) Tractatus Megillah.
[2]) У славенском је назван овај празник: ф҃ѵ́рїи. —

гоше вјешала и објесише на њих човјека од сламе, кога назваше Аманом, именом онога, који је хтио да упропасти јудејску посебину у Персији: спаливши онога, спалили су свога гониоца.

Неки се позивају на ове скандале, као на важан узрок, који је могао Христа спријечити, да не иде на овај празник.

Заборављају, да ови скандали у очима правог Јудеја нијесу могли лишити сам празник његовог свећеног карактера. За њих је он био народни празник, који их је потсјећао на један од највећих догађаја, када се показала милост Божја према своме народу.

Зашто би се Спаситељ Јудеја и цијелог свега устезао да празнује спас Израиља? Та овај празник жријебања бјеше празник сиротиње, коју је издашност богаташа том приликом обично нахранила Дакле пријатељ сиротиње, како не би дошао оних дана, када су они које је он волио, били у радости?

Оно важно мјесто код Јосифа Флавија (Antiqu. XVIII. 5, 1, 2,) кад се правилно протумачи, такођер потврђује, да је Крститељ у оно вријеме заточен, како ми установисмо. Зашта је вјероватно, да строги пророк није могао дуго гледати скандал што га је починио Ирод Антипа: што је наиме отјерао своју закониту жену, ћерку арапског краља Арете, и узео Иродијаду жену свога брата Филипа. Ову своју браколомну намјеру извршио је Ирод послије једног свог пута у Рим. Јосиф не наводи вријеме тога путовања, али га можемо ипак доста приближно установити.

Једна згодна прилика показала се 782. године од осн. Рима. Умрла је Ливија. Ушљед смрти старе царице Саломе ступио је у посјед наслједства, које је Ирод у својој опоруци овој оставио, варошн Јамнине, Ардод, Фазаел и Архелај. Било је у интересу Антипиној, да покуша у овом тренутку, не би ли од овог посједа, који је био у сусједству његове државе, ма и један дио добио натраг. Ова претпоставка потпуно одговара брзом путовању, које Јосиф јасно истиче велећи да се Антипа вратио, пошто је послове, због којих је пшао у Рим свршио.[1])

Тацит (Annal. V. 1.) тврди, да је Ливија умрла за конзуловања два Гемија. Они су ступили у звање јануара 782. године. Ако је царица умрла у почетку године, путовање Антипино је било јануара — марта; а повратак његов, који је свакако био журан, да би што прије одржао браколомне сватове, падао је у исто доба са Пуримом; за то вријеме је Јован у Јудеји на обалама Јордана, као и у Переји,

[1]) Διαπραξάμενος ἐν τῇ Ρώμῃ ἐφ' ἅπες ἐστάλτο.

која је такођер припадала Антипи, проповиједао покајање и истину, жигошући грјешнике, па ма то били и краљеви, као што приличи посланику онога, који без изузетка суди и великима и малима.

Кад сравњујући проучавамо четврто Евангеље и три синоптичка Евангеља, добићемо исти резултат. Исус је послије свога крштења 781. године, већ празновао прву Пасху — то је она Пасха, када рекоше Јудеји: „Ево већ четрдесет и шест година како се гради храм овај, а ти га хоћеш за три дана да подигнеш“ (II. 20.). Јован је онда још живио, као што свједочи први стих четврте главе. Првих мјесеца 782. године, када Исус у фебруару путује на Пурим, говори о њему као о човјеку, кога је већ нестало: „Он бјеше видјело, које гораше и свијетљаше,“ рече, „а ви се хтјесте мало времена радовати његову свијетљењу.“ (V. 35.). Јован је дакле заточен и посјечен или при крају 781. или првих дана 782. године, а мало послије тога се Христос повукао у Галилеју.

III.

Година смрти Исусове.

Да би могли наћи годину смрти Исусове, морамо

1. установити да је умро у петак;

2. доказати, да је овај петак дан Пасхе, 15 Нисан.

Доказавши ово морамо загледати само у астрономске таблице и јеврејски календар и међу пошљедњим годинама Пилатовог намјесниковања потражити ону годину у којој је Пасха пала у петак. Та година ће бити онда година смрти Исусове.

Да је Исус у петак распет, то нам јасно свједоче Евангелисте. Св. Лука (XXIII. 54) спомињући сарану Исусову, која се десила одмах по смрти, наводи дан и час: „И дан бијаше петак παρασκευὴ и субота осванаше“. Дан који је долазно послије παρασκευὴ или петка у кога се жене присутне на Исусовој сарани уздржавале од посла око балсамисања, ма да су миро и мирисе већ спремиле — тај дан вели св. Лука да је био субота (XXIII, 56). И напосљетку други дан, када жене иду на гроб с мирисима већ дан прије спремљеним, тај дан називају први дан суботни τῇ δὲ μίᾳ τῶν σαββάτων*).

Св. Марко такођер вели, да је Исус умро у петак и да не би ко παρασκευὴ или петак помијешао са навечерјем Пасхе, јасно додаје: „јер бијаше петак (припрема) то јест у очи суботе“ ἐπεὶ ἦν παρασκευή, ὅ ἐστι προσάββατον, (XV, 42.) „И пошто прође субота“ διαγενομένου τοῦ σαββάτου т. ј. у суботу у вече, жене купише мириса и миро да помажу Исуса;

*) У славенском тексту стоји овако: „ко єдиноу же ѿ сѣкѹтъ“, а Вук је превео са: „А у први дан недјељни“. — П. Т.

и дана послије суботе τῆς μίας σαββάτων, дођоше на гроб (XVI, 1, 2). Св. Матеј говорећи о дану послије смрти Исусове, употребио је такве изразе, који искључују сваку сумњу; да се „сутра дан по петку“ ἥτις ἐστὶ μετὰ τὴν παρασκευήν сабраше главари. (XXVII, 62).

Три се синоптичара дакле слажу, сад да видимо четвртог евангелисту. Његово се свједочанство потпуно слаже са овима. У XIX. глави 42. стиху читамо: „Онде дакле петка, (παρασκευῆ, дана за припрему) ради јудејскога, јер бијаше близу гроб, метнуше Исуса“, а у истој глави стиху 31: „и будући да беше дан припреме (петак, παρασκευή) да не би тјело остало на крсту у суботу (јер бијаше велик дан она субота) Јудеји мољаше Пилата ....“ А дан који је наступио после суботе у јутро „још док се не бјеше расвануло, дођоше на гроб Марија Магдалина“ (XX.), тај дан Јован исто тако одређено назива оним именом као и остале Евангелисте првим даном суботним τῇ δὲ μίᾳ τῶν σαββάτων.

Не можемо пожелити веће сагласности међу четири евангелисте него што је ова.

Дакле ово стоји на сигурно, да је Исус умро у петак. Друга тачка коју морамо доказати јесте: да је Исус распет 15. Нисана.

Ово се мора већ из тог извести, што је умро једног пасхалног петка и што је по јудејском обичају у очи тог дана јео са ученицима пасхално јагње. Питање је каква је то била част: је ли онака, као што је прописано за Јудеје да је имају држати или није. Ако је така била, онда је вечера одржана 14. Нисана у вече, и позитивно је да су Исуса други дан на дан празника 15. Нисана распели.

Ако се обратимо на прва три евангелисте, јасно је да сви говоре о посљедњој вечери, као о пасхалној вечери. „Био је први дан *бесквасних* хљебова“ вели св. Матеј τῇ δὲ πρώτῃ τῶν ἀζύμων (XXVI, 17). Св. Марко још јасније вели: „то је био први дан *бесквасних* хљебова, када клаху пасху“ „ὅτε τὸ πάσχα ἔθυον“ (XIV, 12). Св. Лука истиче законити и обвезни карактер ове части велећи: „А дође дан бесквасних хљебова у које требаше клати пасху“ (XX, 17).

Поред овако јасних мјеста не можемо ову част сматрати као обичну част. Евангелисте говоре о законом прописаној части, која се има одржати 14. Нисана.

Неки извјесни тумачи текста у намјери да ослабе свједоџбу четвртог Евангелисте, покушаше да доведу Јована са самим собом у опрјеку. И заиста у XIX. глави 14. стиху говорећи о пресуди Пилатовој вели: „ А бјеше петак (дан припреме за пасху) пасхе“ — „Бѣ́ жѣ пѧтѣ́къ пасцѣ́“.

Но како се παρασκευή узима и као „петак“ и као „дан припреме“, то они у мјесто да ставите ту ријеч као што би требало, наиме као петак дан пасхе, они је преводе као „дан припреме“, за пасху, трудећи се да докажу, како се по науци о језику и неможе друкчије преводити[1]).

Св. Игњатије (Filip XIII.) говорећи, о Пасхи која је пала у недељу назвао је σάββατον τοῦ πάσχα.

Сократ (Hist. ecl. V. 22.) говорећи о једној суботи, на коју је пао неки празник зар не вели: „σάββατον τῆς ἑορτῆς?

Дакле не можемо се позивати на таково тумачење да παρασκευή τοῦ πάσχα, значи припрему за пасху; с друге стране озбиљна критика не треба никад да доводи једног писца са самим собом у опреку, до год то не тражке одлучна, непобитна факта.

(Настављће се.)

Из тумачења св. Писма.

Чудо на гадаринској обали галилејског мора.

(Мат. VIII. 28—34; Марко V. 1—20; Лука VIII. 26—39.)

— К. Сильченковъ. —

— Превео **Александар Живановић**. —

(Осијек.)

(Наставак.)

Такав побожни страх је прије потјецао на другог извора. Тако некад и апостол Петар, видјећи необичан лов, кад оно од множине риба протерзаше сѣ мрежа[2]) — послије узалудних напора рибара сву ноћ — припаде къ колѣномъ Іисѣсовомъ, глаголя: йзыди ѿ мене ꙗко мѣжъ грѣшенъ ѣсмь, Господа. — Оужасъ бо ѡдержаше ѥго й всѣ сѫщыя съ нимъ, — разазнавала јеванђелиста.[3]) — Није ли такво било и чувство гадаринаца, кад видјеше чудо овог дивног исцјељења?... То је тим вјероватније, што су Гадаринци били по свој прилици језичници, а у језичништву бијаше развијена вјера, да сами њихови бесмртни богови каткад силазе с Олимпа и непосредно опће с људима. У свеђеној новозавјетној историји сачувало се једно казивање, које се односи на такву вјеру или боље рећи, сујевјерје језичничко. Када св. апостоли Павле

[1]) И Вук је од прилике овако разумијевао текст, те га је превео са: „И бјеше петак у очи носле. — И. Т.

[2]) Лука, V, 6.

[3]) Лука V. 8—9.

и Варнава дођоше у Листру и тамо вѣста благовѣствующа,[1]) међу слушаоцима бијаше и један хроми ѿ чрева матере своѥ.[2]) Апостол Павло видјећи, ако вѣрѣ имать здравъ быти[3]) исцијелио га је једном својом ријечју. А људи, поражени такиме необичним чудом возвигоша гласъ свой, лукаонски глаголюще: богы, оуподобившеся человѣкомъ, снидоша къ намъ Варнавѣ же оукы Кариѳеѣ Дїа (т. ј. Зевсом), Павла же Ермїа[4]) Једва поће за руком апостолима, да их задрже, да им не приносе жртве, за коју већ жрецъ Дїевъ приведе юнцы и принесе вѣнци предъ врата[5]). Ако је такво било и расположење Гадарињаца према Исусу Христу, то су заиста они били ближе истини од становника Листре, јер ма да и не разумјеше они истинога Бога и ма да су у Исусу Христу видјели само једнога од својих богова — ипак је правилна била њихова претпоставка, да је њихову земљу посјетио сам Бог — и по њихово побожно чувство требало их је само просвјетити и довести их до правилног познања тога Чудотворца, који их је Својом силом поразио Ма да је било и сујевјерно и потпуно јеванчичко, то чувство је прије заслуживало снисхођења и саучешћа, него оно стално невјерје Јудејаца, који уопће не признаваху божанства Пророку из Назарета (Јован 1. 46.), који су добро знали само Његово земаљско порекло. (Мат. XIII. 55.). Порекло Христово незнатно и просто не само да није изазивало према овом Пророку побожности, већ је напротив често било подлогом хуљењу на Њега, које је прелазило и у насиља према Њему, па шта више и у покушај, да Га убију (Јов. VIII. 59; X, 31).

Па ипак Господ, познавајући сву њихову злобу, знајући, да ће та злоба бити и узроком смрти Његовој, није престајао просвјећивати њихово потамњело духовно око, упућивати их, да га познаду, крчити пут к њихову срцу, окорјелу у злоби — а Гадарињце Он сматра остављa, не разјаснив им ни како су били у заблуди у погледу Његове личности, нити како су уједно били близу истине... Или Га је болело то, што су Га одмах замолили ѿити ѿ нихъ?... Но та је молба њихова била природна и појмљива, јер човјек не може у овом животу видјети Бога, осим да одмах умре.[6]) Осим тога такву молбу је већ једном изразио, као што смо видјели, и ап. Петар — па ипак није та молба изазвала гњев у Господа, већ на против још оно пуно љубави сокољење: не бойся и велико оно обећање: ѿселѣ вѣдеши человѣки лоукы[7])

[1]) Дјела ап. XIV, 7.
[2]) Дјела ап. XIV, 8.
[3]) Дјела ап. XIV, 9.
[4]) Дјела ап. XIV. 11—12.
[5]) Дјела ап. XIV. 13—18.
[6]) Исх. XXXIII. 20; 20; Суд. VI, 23.
[7]) Лука V, 10.

— А чим су то тако Гадаринци разгњевили Господа? Зашто Му је била њихова молба неугодна? Зашто Му је био неугодан њихов побожни страх пред Његовим божанственим лицем? Зашто без приjекора, без икаква објашњења Он намах испуњава њихово „моленїе“ које је имало пошљедицом највећу несрећу за њих, јер их је лишавало Његова присуства? Очевидно је, да је „моленїе“ Гадаринаца, осим побожности према Господу, као према њеком невидљивом Богу, имало у себи још нешто, што је Њему било особито неугодно, што Га је тјерало из друштва тих људи, који су изрекли такву молбу. А шта је то било? . . .

Прије него што одговоримо на то питање, морамо прво ријешити друго једно, које је с првим у врло тијесној вези: шта је нашле значило оно утопљење цијелог чопора свиња у мору, које је дозволио Господ бијесовима? . . . Како да растумачимо то, што је Господ испунио њихову злу жељу? . . .

Обично се мисли, да су Гадаринци били Јудејци, те у пропасти њиховог блага многи свуде казну Божју за њихов гријех, што су држали те животиње, које су им законом биле забрањене. Такво ријешење тога питања јесте врло лако и као што се чини природно — но уз то јако несигурно; сами заступници његовi допуштају и другу могућност — да су Гадаринци били јеванчици.[1]) Та пак околност слаби и шта више ружи скоро сасвим значај и силу горњег ријешења; јер није довољно објаснити неки фактични догађај тек могућим узроцима. Ми шта више кажемо: врло је тешко допустити, да су Гадаринци били Јудејци и то је чак и немогуће. Јудејци доба Христа Спаситеља бијаху особито приврженi буквалном схваћању свога закона. Дакле неопходно морамо закључити, да они нису као Јудејци могли држати свиња. (Наставиће се).

Проповијед 10. недјеље по Духовима.

говорио у праваславној цркви 1901. године јеромонах

Владимир Боберић,

катихета вел. гимназије у Сарајеву.

Мат. 17, 14—23.

Доброта, благост и милосрђе Спаситеља нашег Господа Исуса Христа позната је била староме свијету, кад је оно још на земљи ходио, учио и радио оснивајући царство Божје на земљи, да је свијет

[1]) Тако н. пр. Арх. Михаилъ у свом дјелу „Толковое Евангелїе;“ Олсхаузен (Bibl. Comm. стр. 301.) — Мајет (Krit. — exeg. Handb. стр. 230.), која сматра Гадаринце Јудејцима, није на чисто с тим, да ли су свиње били њихови, или јеванчика, који су с њима заједно живјели.

жељно чекао, да његовијем крајем прође Исус. И чим би се чуло, да долази, већ би га чекало мноштво народа, који му доношаху болеснике, слабе и немоћне, да их Исус излијечи. И данашње св. јеванђеље описује један такав догађај, како је неки човјек донио пред Исуса сина свога, да га излијечи. Разлог, зашто је он баш Исусу донио сина свога, био је прво, што је болест синовља била тешка и опасна: *Господе! помилуј сина мојега, јер о мјесни бјесни и мучи се врло; и много пута пада у ватру и много пута у воду,* — тако се тужно отац овога дјетета; други разлог био је тај, што је он већ покушао био тражити лијека сину своме код ученика Христових, али узалуд: *Доведох га,* вели, *ученицима твојим и не могоше га излијечити.* И ученици Христови били су познати са предусретљивости и помоћи, и они су помагали и лијечили, али ево овдје покушај њихов био је узалудан и безуспјешан. И биједни отац доводи сина Исусу и горко се тужи на болест синовљу и на ученике Христове. Њега је скоро спопануло очајање послије неуспјеха ученика Христових, и у Христа гледао је сад као у задњу наду своју. А Христос божанским свезнањем продро је у душу оца и дјетета, схватио је узрок неуспјеху ученика својих, и одговарајући рече: *О, роде невјерни и покварени! докле ћу бити с вама? докле ћу вас трпљети?* Овим ријечима осуђује Христос како ученике своје, тако и оца и сина. Невјерство и невјеровање у Бога и помоћ његову било је узрок, те је вјештина и помоћ ученика Христових малаксала и не излијечно се болесни очев син. И поштo је Исус излијечно болесноga дјечка, приповиједа св. јеванђеље, *тада приступише ученици к Исусу, и и на само рекоше му: Зашто га ми не могосмо изгнати?* Христос им на ово одговара: *За невјерство ваше! Јер вам заиста кажем, ако имаше вјере, колико зрно горушично, рећи ћете гори овој: прађи одавде тамо и прићи ће, и ништа вам не ће бити немогуће. Јер се род овај изгони само постом и молитвом.*

Овдје говори Исус о првој и врло важној хришћанској врлини, о вјери. Вјера је основ нашем хришћанском животу и спасењу. Вјера човјека спасава, то је у толико прилика потврдио сам Исус Христос. Вјером у Бога и помоћ његову осокољен човјек поуздаје се у Бога и у само започето дјело своје. Гдје је вјера и нада, ту рад и посао, који човјек врши из љубави према Богу и ближњима, мора имати увијек лијепа успјеха. *Ако вјеру имате, ништа вам не ће бити немогуће,* говори Исус ученицима.

Зашто је дакле покушај ученика Христових остао безуспјешан и не излијечише болесноga дјечка? Може бити, да је било у њих увјерења у своју вјештину и моћ. Од куда дакле неуспјеха? Но ви-

тајмо најприје о важнијој ствари, је ли било у њих вјере у Бога, оне праве вјере, да је Бог, Творац и Промислилац свијета, да од његове свете воље све одвиси и човјек и живот и дјела му? Јер толико пута било је прилика, гдје сами ученици Христови нијесу били на чисто са вјером својом у Бога и Сина му јединороднога. Сјетимо се само Томе[1]) и Филипа[2]). Са каквим дјетињастим питањима ступају пред Господа свога у часу, кад се он пред смрт своју од њих растајао и држао им пошљедњи говор. Увијек су уз њега били и слушали наук његов, и још им није било јасно, ко је и зашто је дошао на свијет. И кад су већ сви ученици увјерени били у васкрс Христов, и радосно јавили Томи: *Видјесмо Господа*, његово срце још је било хладно, јер га је ледила сумња: *Док не видим на рукама његовијем ране од клина, и не метнем прст свој у ранг од клина, и не метнем руку моју у ребра његова, не ћу вјеровати*[3]) А без вјере у Бога и Христа Исуса не може човјек ништа. Сам је Христос говорно ученицима својима: *Без мене не можете ништа учинити*[4]). За невјерство дакле Христових ученика остао је покушај њихов безуспјешан.

Колико је вјера потребна, колико нада и љубав корисна за човјечје спасење, нека вам послужи као доказ један истинити догађај, који се недавно догодио негдје у Србији, и о коме сам ја чуо и читао!

Једном љекару разбољело се дијете. Отац га је лијечио савјесно, како је најбоље знао, али узалуд, јер је боља све више отимала мах. И јадни отац убрзо видје, да му је дијете на ивици пропасти. Дозове друга свога такођер љекара, да види дијете и каже му, да ли је доиста опасно са његовим дјететом, и да ли се није откуд у страху преварио и видјео опасност, гдје је и нема. Друг његов прегледа дијете и жалосним погледом потврди опасно стање дјетета, да ће смрт ускоро наступити. Обојица су учили велике школе, напунили су се знања и вјештине, па ипак ето у најстрашнијем часу како немо један другог погледају, а дијете се мучи и бори са душом. Но није доста имати само вјере у себе и своје знање, јер то је сујета и ништавило и без вјере у Бога ништа не вриједи. Њихова је рука малаксала, а лијекови ништа не помажу. И мјесто да су Бога молили са врачком вјере и наде, предали су се тупој судбини, и код одра дјетињег чекали су страшни час смрти. Али није тако радила мати љекарева, мајка малог дјетета. „Како сте се уплашили, страшивци једни! Не ће умријети унуче моје, ви ћете само видјети. Добар је Бог и милостив, мајка ће

[1]) Јов. 14, 5.
[2]) Јов. 14, 8.
[3]) Јов. 20, 25.
[4]) Јов. 15, 5.

се молити, да оздрави њено унуче.“ И док су два лекара посматрала развој болести, дотле се стара мајка Богу молила и са пуно поуздања по кући радила и спремала за свијетле ускршње празнике. И наступила је страшна ноћ, кад је по мишљењу двојице лекара требало да смрт наступи. Они су бдили код дјетета, а старе мајке није ту било. Али гле, прошао је страшни час, и како су се зачудили, кад видјеше на дјетету промјену и знаке побољшања — болест се обрнула. Погледаше боље, а дијете уморено од болести слатко је заспало и лагано и правилно дише, сања нешто лијепо и блажен осмијех игра на уснама и оку његову. Пропаст је прошла, смрт је мимоишла, дијете је било ван сваке опасности. Похиташе брже, да обрадују стару мајку, и како је најпре? У собици њезиној скинула је икону Мајке Божје, запалила је воштаницу пред њом, и с вјером и надом топло јој се молила, да оздрави унуче њено. Од силна напора, утруђено молитвом и опхрвано сном клонуло је старо тијело њено, али је поуздану молитву старе мајке чуо Бог и Богородица. И кад је пробудише и вратише се дјетету, у тај мах зазвонише јутрења звона оглашујући свијету васкрсење и живот. На умилну пјесму ускршњих звона пробудило се дијете и весело гледаше око себе по соби. „Шта то звони тако лијепо?“ — упита присутне. „Данас је Ускрс, храно наша! — одговорише му, а дијете се зарадова: „А хоћу ли добити данас црвено јаје?“ — пита радосно. Стара мајка његова тврдо је вјеровала у милост Божју, да ће њено унуче оздравити, па му је спремила ускршње радости. И док су отац и мати премишљали, како дијете да обрадују, стара мајка његова пружала му је већ била лијепо црвено јаје, и радосно га поздравила: „Христос воскресе, дико мајкина!“

Треба ли зар лепшега доказа, колико може учинити тврдо увјерење човјеково. Такву вјеру, наду и љубав, као што је имала мајка овога дјетета мора пратити успјех. Гдје престану снаге људске, гдје клоне рука и вјештина извемогне, ту наставља свемогућа сила Божја. Бадава су ова два лекара напрегли све силе своје, узалуд су превртали књиге тражећи лијекове против љуте болетице, кад ниједна мисао њихова није се Бога сјетила, кад ниједан уздах њихов није Бога потражио. Сличан случај мало час наведеногa. И отац болесногa дјечка, о коме прича данас св јеванђеље доводио је сина ученицима Христовим, али га не могоше излијечити за *невјерство* своје.

Да се преселимо мислима с овога догођаја у ближе и новије вријеме. И данас, браћо, има болести различитих врста, али једна болест тешка је, опасна и жестока, која нас тешко мучи и огњем пали, и та је болест, тако рећи општа, јер сви патимо од ње, а то је —

гријех. Општа зато, јер нема човјека, који живи, да не сагријеши, и нико није безгријешан само један Бог. Па има ли лекара, има ли лијека против те болести? или нам је одређено, да грјеховном заразом сви у бесконачност пропадијемо? Има и лечилишта и лекара и лијекова. Лечилиште је ова св. наша православна црква, коју је Господ наш Исус Христос зато и основао, да се кроз њу од грјеховне заразе спасавамо. Лекари су у њој били изнајприје од Христа изабрани и постављени св. апостоли, а данас су пашљедници св. апостола епископи и њихови намјесници свештеници. Лијекови су св. тајне, а особито св крштење, покајање, причешће и свештање масла. Ту је све, ту је милосрђе Божје, ту изобилна благодат Божја, ту згодна прилика за сваког, да се освети и очисти благодаћу Божјом. Па мислите ли, да се сви спасавају, сви лијече? О, не, не варајте се! Зли дуси, рекао је Спаситељ, изгоне се само постом и молитвом. Не само постом тијела него и душе; не само обичном молитвом, гдје се ријечи изговарају само, а срце спава, него *молитва вјере спашће болесnога, и подигнуће га Господ; и ако је гријехе учинио, опраштиће му се*[1]). Није доста само примати тајне, јер за спасење потребна је вјера при примању тајни, јер Христос није рекао: који се крсти, биће спасен, него је овако казао: *који буде вјеровао и крстио се, биће спасен, а ко не вјерује, биће осуђен.*[2]) Св. тајна, ако се са вјером не прима, не помаже ништа сама по себи, нити насилнички тежи човјека очистити од гријеха. Грјешне дакле они, који приступају св. тајнама, и мисле, да је све учињено, ако су пред свијетом показали, да примају тајне, а у срцу своме нијесу осјетили ни искре вјере у оно, што се чини. Та и црква нас позива: *Вјером и љубављу приступајмо, да будемо причесници живота вјечнога*[3]) Не причешћујте се дакле из обичаја само, или само зато, да се види пред свијетом, да сте се и ви причестили, него вјерујте у св. причешће, да је оно само пречисто тијело и сама часна крв Господа и Бога и Спаса нашег Исуса Христа, и вјера ће вас наша спасти. И кад се исповиједате пред свештеником, немојте себе лудо заваравати, да је опроштење, које добијете од свештеника пуно утјецаја и успјеха и онда, када пред свештеником затајите коју мисао, који гријех Јер гдје је затајивање мисли, гдје је пријевара, ту вјере нема; а гдје вјере нема, нема ни спасења ни опроштаја. Мјесто опроштења долази осуда и пропаст за онога, који св. тајнама без вјере приступа. Зато и говори св. апостол Павле: *који недостојно једе хљеб и пије чашу Господњу, крив*

[1]) Јак. 5, 15.
[2]) Марко 16, 16.
[3]) Херув. пјесма на лит. прељеосв. дарова.

је тијелу и крви Господњој[1]), па нас зато и опомиње: *Да испитује себе човјек, па онда од хљеба да једе и од чаше да пије; јер који недостојно једе и пије, суд себи једе и пије, јер не разликује тијела Господњега.*[2]) Сами ваља да увиђате, да овдје св. апостол не говори о обичном хљебу и чаши, него о тијелу и крви Господњој у св. тајни причешћа. Па шта каже? Онај, који не испитује себе т. ј. који се није достојно припремио за тако велику и страшну тајну, *којом се смрт Господња обзнањује*[2]) који не вјерује, него бесјесно и са поругом, може бити приступа св. причешћу, нека не мисли, да се је на корист тијела свога и душе причестио. Не. За њега св. причешће не доноси спасење но осуду и пропаст. А тако је и са другим св. тајнама.

Ето дакле узрока зашто су и данас многи болесни, а тек мало се њих здрави опорављају. Јест, браћо моја и у Христу љубљени вјерни, пати се и данас род овај човјечански и мучи се у гријеху, страстима и болестима, које су увијек пошљедица грјешног, неразумног живота. И данашњи род наш распињу често дуси нечисти, грјешне жеље и порочне мисли, те бјесни и пада у ватру час, час у воду слично сину овога оца, о којима нам прича данашње св. јеванђеље. Па шта је узрок, те се многи и покрај лечилишта, св. цркве наше православне и покрај лекара, духовника и пастира црквених и покрај лијекова, које нам је у св. тајнама оставио сам Господ Исус, не спасавамо сви и не лијечимо сви? Сам Господ нас укорава данас, зашто је то: *За невјерство наше*! Јест, за спасење тражи се вјера, што брјегове покреће, и ако узимате вјеру, ништа вам не ће бити немогуће.

О, да бисмо се из данашњега св. јеванђеља поучили истинитој ријечи и науци Божјој за добро и спасење наше и наших! Помолимо се зато Богу Свемогућем, да усели у срца наша Петрону вјеру, тврђу од камена, да нас та вјера спасава на путу овог кратког живота у цијели задобити онај вјечни у блаженству и царству славе Христове, коме нека је слава у све вијекове — амин!

Истинитост васкрсења Христова

потврђена сумњом апостола Томе.

— А. Митјакин. —

(Свршетак.)

Но ако се сумња ап. Томе није оснивала на показаним узроцима, то у чему се састојали њени прави узроци?

[1]) I. Кор. 11, 27.
[2]) I. Кор. 11, 28. 29.

Као први узрок може се сматрати његов природни карактер, који се увијек јавља као најсилнији мотив у свима појавама живота. По природи то је био човјек неповјерљив, који је у свем тражио необориве доказе, који је желио да све види својим очима и да се увјери о свему јасно. У том карактеру је и добра и рђава страна гледећи на то какав правац превлађује. Зло је, ало се човјек већ толико одао духу невјеровања и критике, да већ сваку вјеру сматра илузијом, сваки неопипљив предмет утваром. Тад сумња прелази у право невјеровање и заграђује приступ вјери, која је наиме у суштини самој увјереност о невидљивом, као кад би се оно видило и опипало. Од таке крајности је дјеломично патио и ап. Тома; он је као што се чини подвргао сумњи шта више и истинитост своје сабраће или њихово здраво мишљење. Такља подозривост била је неправедна и штетна по одношају за једногласно свједочанство апостолско, које је и до сада сачињавало једну од важних основа за вјеру у Христово васкресење. Но у тој неповјерљивости ап. Томе била је и добра страна, која је са сувишком давала равнотежу првој. Она је потицала на најдубље љубави према истини. Познато је, да што већма љубимо истину, тим већма желимо, да се увјеримо о њој; чим је више цијенимо, тим се већма трудимо, да се лично убиједимо о њезиној нераздјељивости, да би овладали правом истином, а не дјеломичном. Таке су природе од неоцјењене вриједности за дјела истине и без њих би под видом истине пило много што шта лажно и илузорно. Па зато као што је Тома међу апостолима тако исто и њему сличне природе у друштву човјечјем састављају драгоцјени дар божји, кога се треба држати. Ово су они, који желе, да положе свој прст на ребра Христова; њима није довољан само глас, да је Христос васкресао, него они сами хоће, да се увјере о томе личним додиром и опћењем с њим. И може се вјеровати, да је тако одлучна тежња душе, која тражи свјетлости, да би потпуно завладала истинот много угоднија Богу него недозрјело и површно самозадовољење многих оних, који вјерују без сваке тежње, да се увјере о истинитости своје вјере.

Други узрок сумњи ап. Томе била је дубока жалост која га је обухватила. И сви у опће ученици били су као занемогли под страшном потиштености, у којој се послије голготских страхота налажаху; но Тома као што изгледа од свију највише. Човјек од природе меланхоличан, мрговдан, склон да све види у црној боји, он управо није хтио вјеровати у васкрсење свога учитеља просто зато, јер му се оно извјешће чинило сувише радосним, а да би могло бити истинито. С те стране ап. Тома јавља се као типичан представник врло многих људи

нашега времена. Проникнути неизљечивим песимизмом они мисле, да је истина увијек жалосна а све што изгледа да противјечи овоме, јесте уображење и самообмана. Ако дубље завиримо у тајне таке душе то у људи слабије природе наћи ћемо безбожност, невјеровање у мудрост економије божје и у само биће Бога као мудрога и благога промислитеља. Код ап. Томе тај душевни процес ипак се није зауставио на томе, он је тако рећи пролазио кроз бездну подпунога очајања, и ако је он био сдружен с тешком потиштеношћу, то није била посљедица безвјерја, које неизбјежно води очајању, него посљедица безграничне љубави према своме Спаситељу, безграничног бола, кад га је изгубио. Љубав не убија, него оживљава и зато је шта више и у дубини најмрачнијега очајања тињала и свјетлуцала искра наде, која се могла разбуктати при првој несумњиво згодној прилици. Па и у оне песимизам не гледећи на своју мрачну страну, није лишен значења у смислу подржавања религијознога осјећаја и шта више стоји у том односају више оптимизма. Човјек, који живи по начелима оптимизма увијек је кадар прије заборавити Бога него онај, који је оптерећен жалосним мислима; а то је зато, што се у посљедњега природно јавља потреба, да у својој невољи потражи више помоћи од Бога: „Ка Господу завиках у невољи својој," повикао је у таком стању цар и пророк Давид. А ко тражи помоћи од Бога, тај је близу царству божијем.

Напошљетку код апостола Томе налазио се још један узрок његовој сумњи, а тај узрок је његова усамљеност, која бијаше посљедица његове потиштености. Мрачан и неутјешан укланьао се од других, да би у усамљености размислио о својој тежини пасталога положаја. Ето зашто он није био заједно са осталим апостолима у онај срећни дан, кад им се јавио Христос, због чега је био лишен могућности подијелити с њима радост и морао је још цијелу недјељу дана проживити у сумњи и колебању. Но ово је баш јако упливисало на промјену његовог стања. Премда је он и изразио сумњу у радосну вијест васкрсења, но у дубини те сумње већ је затињала искра наде, и апостол Тома од овог времена почео се опет придржавати скупа апостолског бојећи се, да не би и по други пут био лишен могућности, да се лично увјери да ли им се јавила сјенка или заиста Христос, који је из мртвих устао. И кад је он престао да се туђи скупа апостолског, кад је опет ушао у њихову цркву, он је и добио оно, за чиме је у тајности жедњела и чему се надала душа његова кад је сумњала. Он је видио ускрслога Христа и сумње као да није ни било!

Ово нас приводи посљедњем акту душевне драме ап. Томе, тријумфу вјере над сумњом. Кад су му апостоли казали и напошљетку га увјерили, да су видјели васкрслога Господа, нема спора, да је Тома за вријеме идуће седмице много и дубоко о васкрсењу учитељеву размишљао. Најпослије од апостола саопћена вијест одвише је необична, да би јој се могло одједанпут повјеровати; по у исто вријеме како би га могли увјеравати о овоме свих десет апостола, кад би тврдња посве неоснована била?! Сви су они људи паметни и њалани и кад нешто тврде, то није без основа. Размишљајући сам у себи апостол Тома није се могао душевно умирити с овим; он је без сумње једно слушао о ономе, о чему се говорило међу апостолима и другим шљедбеницима Христовим, можда је шта више сам распитивао апостоле Петра и Јована, жене мироносице и о томе, како и шта су видјели, оштро пазећи и на глас, који се ширио по граду о томе, као да су ученици ноћу украли тијело Христово и војници од страха побјегли, да јаве првосвештеницима и старјешинама што се догодило. У свему овоме било је тако много доказа у корист истинитости васкрсења, да се сумња ап. Томе морала пољуљати. Но по спољашњости он је и даље остао при своме зато, што по самој својој природи није примао ништа на вјеру, него се о свему хтио увјерити сам лично и стварним искуством. Послије осам дана Христос се поново јавио апостолима и поздравивши их обрати се љубазним ријечима управо апостолу, који сумњаше: „Дај прст твој овамо и погледај руке моје, дај руку твоју и метни на ребра моја; и не буди невјеран, но вјеран" (Јов. XX., 27.). Ово је било довољно за коначан тријумф вјере над сумњом. Апостол Тома као што се може судити по тексту јеванђелском није имао храбрости, да заиста опипа руке и ноге, ребра и ране Спасителеве. Видјевши га сам лично и чувши добро познати глас, који је проникнуо најдубљу тајну срца његовог, узбуђено је повикао: „Господ мој и Бог мој!" и како се заиста предпоставља, овде му се и поклонио. И Спаситељ милостиво примивши његово свједочанство, само је благо карајући рекао му: „Ти си повјеровао, јер си ме видио; блажени пак који не видјеше, па вјероваше". У овој изреци ако не осуда сумње ап. Томе, него се само показује на претежност вјере над сумњом.

У опће ап. Тома са својим душевним расположењем при вијести о васкрсењу Христа Спаситеља преставља згодну слику расположења духа човјечјега при рјешавању врло великих питања живота. С оним питањима везане истине по некад бивају тако велике и радосне, да дух при свој жељи да им повјерује, ипак остаје пред њима у сумњи и хоће претходно да се увјери, да ли за ову вјеру има доста тачних

основа, да се не би послије изложио најжешћем и горком разочарању. До овога степена сумња је потпуно законити фактор у дјелу познавања истине и она може послужити као надежно средство за постизање коначнога убјеђења о непромјењивости познате истине. Отуда сама собом постаје јасна велика важност сумње ап. Томе у дјелу освједочења о истинитости васкрсења Христова. Кад би се истина васкресења Христова оснивала само на вјери ученика, то би остало широко поље за сваковрсне сумње и неразумијевање, а такође и за предпоставке, да је ова вјера могла бити плод напрегнутог рада живчане системе. Но ево свима овим предпоставкама наноси се одсутан удар — једним фактом сумње ап. Томе. У његовом лицу јеванђеоска историја има идеалнога истраживача истине по најстрожијој критичкој методи и кад се овај строги, неповјерљиви свједок, који није повјеровао чак ни једногласном свједочанству својих другова, саапостола — којима не вјеровати он заиста није имао никакве основе — кад се он на крају крајева убиједио о васкресењу Христовом и у пуној убијеђености изрекао узвишену исповијест назвавши га „Господом и Богом“ то је овим самим историја за увијек ударила неизгладиви печат на факт васкресења Христова, као на догађај подпуно вјеродостојан, који је кадар издржати најстрожије и најбрижљивије испитивање. Такав он и јесте. И таквим ће остати увијек у очима оних, који се користе сумњом не као оруђем директног и слијепога одрицања, него као једним од средстава за увјеравање о истини.

Ириг. 1902.

Јован Дим. Јовановић.
свршени богослов.

Књижевне оцјене и прикази.

Ст. М. Димитријевић. Односаји пећских патријараха с Русијом у XVII. веку. Из Гласа срп. крал. акад. LVIII. Стр. 201—289. и Гласа LX. Стр. 153—203.

Садашњи ректор призренске богословије преч. г. Ст. Димитријевић учинио је врло добро што је за вријеме својих студија у Русији проучавао акта министарства иностраних дјела, гдје се очували извори за односаје српске патријаршије у Пећи и српских манастира према Русима. Знаменитост свијех извора лежи у томе, што је врло мало докумената за познавање нашега живота под владавином турском онога времена. Но на основу оваких аката, старих српских записа и страних путописа и биљежака моћи ће се створити приближна вјерна слика о економном, културном и моралном стању српскога народа под владавином Турака у оно вријеме. Расправа Димитријевићева, која је постала на основу споменутих аката и извјештаја, важна је поглавито стога, што нам пружа нове свјетлости за културне односаје нашега народа с Русијом, тумачећи уједно којим и каквим

путем пренесене бјеху руске књиге на словенски југ, потиснувши одавде србуље. С друге стране опет износи нам живо једно стање српскога народа и српске цркве током XVII. вијека, када бјеху опустошене и лишене некадашњих украса и драгоцјености српске цркве, ради чега биједни калуђери мораху одлазити у „писанију“ т. ј. на пут ради купљења милостиње. Истакнућемо још да ће оваквим и личним радовима бити могуће протумачити и литерарно опадање код Срба, које се свакако има свести на материјалне оскудице тадашњих калуђера, ушљед чега је престала свака жеља за душевним радом, јер је требало мислити како ће се живот одржати од данас до сутра.

Своју радњу подијелио је писац на неколико одјељака. *У* првоме одјељку црта он ране средњевјековне везе између старе Српске државе и Русије. Везе оне бјеху двојаке: материјалне и културне. Материјалне се огледеху у помоћи српских владалаца руским манастирима на Атону Но културне везе су много знаменитије. За вријеме српске самосталности Србија пружа Русији књига а даје јој и знамените људе као Кипријана, Цамблака, Пахомија, Логотета и т. д.

Пропашћу српске државе дошло бјеше вријеме да Русија, која бјеше у напредовању, врати оне услуге. Јачим притиском од стране турске све је више сиромашио српски народ а са њиме и црква, ради чега потребно бјеше ишчекивати помоћ са стране. И већ крајем XV. и поч XVI. вијека монаси биоградског успенског манастира полазе у Русију ради милостиње. На својему повратку из Русије почеше доносити и штампане црквене књиге, руско славенским језиком, које потиснуше језик српско словенски из цркве.

Писац особито подробно расправља о односима пећке патријаршије према Русији за вријеме Паисија, Гаврила, Максима и Арсенија IV. Црнојевића. Ове везе огледале се обично у том, што су митрополити и старјешине на граници пропуштани били у Русију, те добивши милостиње у новцу, црквеним утварима и књигама враћали се назад. Московски цареви обично би митрополитима и манастирима издавали повеље, са којима су они сваке седме године имали право долазити у Русију ради прибирања милостиње.

За вријеме патријарха Гаврила стигао је био 1654. с архимандритом Михаилом требињски митрополит Арсеније ради милостиње, а имао је осим тога и извјести пећке политичке поруке од стране патријарха Гаврила. Овај митрополит бјеше мало за тијем прогнан из Русије у Сибир као што прича Павле Алепски, којим се писац обилато послужио, да нам наслика што јасније бављење патријарха Гаврила у Русији.

Знаменити су подаци које нам пружа писац о бављењу седмоградског митрополита Саве Бранковића у Русији 1668. године Одатле се јасно види, да је овај даровити јерарх мислио на ослобођење потиштених Срба испод турског ига. Но изнимљиво је још да се тијем актима потврђује Ругарчево мишљење да гроф Ђорђе Бранковић није помазан за српског деспота у Једренима 1663. г. него је он то сам измислио.

Особитог је интереса разлагање о одношајима патр. Арсенија III. Црнојевића према Русији. Ови одношаји, који проистичу из савремених аката знаменити су стога, што бацају нове свјетлости на питање о пријелазу Срба у земље круне Угарске, на прилике које изазваше тај пријелаз и на број душа који том приликом остави крајеве на десној обали Саве и Дунава да се настани на лијевој.

Прешавши с народом на основу уговора са царем Леополдом I, стара се патријарх Арсеније III. да поокрњено очува вјероваље свете православне цркве и стечене народне повластице, те се ради веће потпоре обраћа и на Русију која је тада била у добрим односима са аустријским њесарем.

Прилично свјетлости баца ова расправа и на грофа Ђорђа Бранковића, који је помоћу руске интервенције покушао, да се ослободи заточења.

Расправа ова писана је занимљиво, само бисмо пожељели да је изведена са мало више прегледности. Непријатно буне испади који се дотјечу данашњих односа између Срба и грчке патријаршије, што, држимо, да нема мјеста у једној озбиљној расправи. Стварно и објективно проматрање извора и хладно изношење чињеница јесу особине које ће свагда вриједност једном дјелу повисити и допринијети, да се његови резултати одрже. У противном случају биће дјело пролазне вриједности, јер му није онда толико стало до истине, која у науци мора да је више свега.

Р—ћ.

Нове књиге и листови.

Шта је добро? Српским народним пословицама протумачио: Др. Данило Трбојевић. Ср. Карловци. Срп. манаст. штампарија 1902 — 59. 206 страна, 8_0. — Прештампано из Срп. Спона. Цијена: 2 круне код писца у Земуну.

Ово дјело било је пред Матицом Српском, која је писца упутила, да га у извјесном правцу дотупи, но писац то није хтио учинити, због чега му дјело није награђено. Јављајући засад оволико, осврнућемо се на ову радњу доцније мериторно.

Извјештај о српско-православном богословском училишту у Ређеву код Сарајева за шк. год. 1901/902. Саставио: Протопрезвитер Михаило Лалић, управитељ. Сарајево. Земаљска штампарија 1902. — 52 стране. 8_0.

Послије осам година падат је поново у засебној књизи извјештај о овом за нас православне Србе у овим крајевима највишем просвјетном расаднику, у којем се младеж за свештенике образује.

Из овог извјештаја сазнаћемо, да је под врховним надзором Његовог Високопреосвештенства, г. АЕ. и Митрополита добробосанског Николаја, течајем минуле школске године предавао управитељ са 5 наставника. Предавано је петнаест предмета у свега 48 седмичних часова. Слушалаца било је у II. разреду 9, у III. 10, а у четвртом 16. — Првог разреда није било са разлога, што од пријављених гимназиста ни један није могао бити примљен због непотпуне предспреме. — Осим ових 35 редовних питомаца било је још 5 приватиста. Питомци су били примјерног, односно похвалног владања, а оцјени успјех је врло добар, јер према 69 одличних, 61 врло добар и 65 похвалних оцјена има само 36 добре и тек 15 довољне оцјене. Тај лијепи успјех нека је на част и ревносним наставницима и вриједним ђацима. По припадности било је питомаца (са приватистама) из епархије добробосанске: 10, херцеговачко-захумске: 4, зворничко-тузланске: 4, бањалучко-бихаћке: 22. — Апсолуторне свједодбе добили су 16 редовних ђака и 2 приватисте, 1 са одличним, 5 са врлодобрим, 7 са похвалним и 5 са добрим успјехом. — Заводска библиотека држала је 25 стручних, односно белетристичких листова и часописа, а има свега 1527 дијела, која су систематски, у хронолошком реду наведена у извјештају. — Идућа школска година почеће 19. авг. т. г. У завод се примају ученици који су свршили бар VI. гимназијски разред.

Ја.

Званични огласи.

К броју 10350 I/1. 1—2

Распис натјечаја.

У сјеменишту источно-православног богословског училишта у *Рељеву* упражњено је више питомачких мјеста, која ће се попунити почетком школске године 1902/1903. — Питомци добивају у сјеменишту бесплатан стан, храну, одијело и наставу у богословским предметима, осим тога свршетком школске године примјеран путни трошак за одлазак својијем домовима преко ферија. — За попуњење овијех упражњених питомачких мјеста расписује се овим натјечај са додатком, да на то односеће се молбенице управити ваља надлежноме епархијскоме митрополиту до најзад 28. јула (10. августа) тек. год.

Молитељи морају да докажу:

1) крсниjем листом, да су источно-православне вјере;

2) школском свједоџбом, да су са добрим успјехом свршили осам разреда велике гимназије, односно, ако такових молитеља неби било, да су најмање свршили са добрим успјехом 6 разреда велике гимназије у Босни и Херцеговини, односно у подручју Аустро-угарске монархије;

3) свједочанством надлежне политичке области, да су припадници Босне и Херцеговине и да су безприкорног понашања и неожењени.

4) лиječничком свједоџбом, да су тјелесно и умно потпуно здрави.

У Сарајеву, дне 13. (26.) јуна 1902.

Земаљска влада за Босну и Херцеговину.

Број 10416 I/1. 1—2

Распис натјечаја.

Почетком школске године 1902/1903. подијелиће се неколико штипендија по 400 круна онијем ученицима гимназије у *Сарајеву, Дол. Тузли* и *Мостару* који су вољни по свршеним гимназијским наукама посветити се свештеничком сталежу, и у ту сврху ступити у источно православно богословско училиште у *Рељеву*.

Онај који једну од тих штипендија добити жели, имаде своју са крсниjем листом, задњом школском свједоџбом, лиječничком свједоџбом и обвезницом (реверзом) — да ће по свршеним гимназијским наукама ступити у рељевско богословско училиште, а у противном случају добивену штипендију земаљској влади у цијелости повратити — обложену молбеницу до најзад 7/20. јула т. г. дотичној котарској области поднијети.

Обвезницу имаде осим дотичног молитеља супотписати и његов отац односно судбено постављени старатељ (тутор), а мора иста и судбено легализована бити. На молбенице без реверза неће се обзир узети.

Сарајево, дне 30. (17.) јуна.

Земаљска влада за Босну и Херцеговину.

Српско-православна АЕМ. Консисторија Дабро-босанска.

Број 481. ех 1902. 3—3

Едикт.

Марија Херпах, римокатол. вјере, супруга Михаила Шитума, подворника ц. и кр. поште у Сарајеву, рођена у Грацу, а сада непознатога боравишта, овијем се позива, да се потписаноме духовном суду до 18. (31.) августа 1902. год. усмено или писмено пријави, пошто ће се иначе бракоразводна тужба њеногa супруга и без ње, односно са њеним уреда ради постављеним заступником у претрес узети.

У Сарајеву, 11. маја 1902.

Срп.-прав. АЕМ. Консисторија Дабро-босанска.

Српско-православна АЕМ. Консисторија Дабро-босанска.

Број 428 ех 1902.
I.

3—3

Едикт.

Милан Шљивић, родом и Пљеваља (Новопазарског санџака), који је своју супругу Савку рођ. Цуверовића још прије 16 година безразложно напустио, и од тога доба јој се никада јавио није, — овијем се позива, да се овоме духовном суду до 1. августа 1902. год лично или писмено тим сигурније пријави, што ће се у противном случају његовој супрузи подијелити право, да га у сврху развода брака због злобног напуштања тужи.

У Сарајеву, 25. априла 1902. год.

Срп.-прав. АЕМ. Консисторија Дабро-босанска.

Српска православна Конзисторија Херцегов.-захумска.

Број 261 из 1902. 2—2

Натјечај.

У Невесињском протопрезвитерату упражњена је парохија Лукавац. Има 5 села, 280 кућа, 2426 душа, и прихода годишње (са хонораром за катихизацију) 1600 круна.

Који од свештеника и богослова жели на ову парохију бити стално изабран, нека се обрати овој конзисторији најдаље до 1. јула о. г.

У Мостару, 15. маја 1902.

АЕМитрополит:
Серафим.

„Источник“ излази два пута и то половином и крајем мјесеца. Цијена је листу на цијелу годину 4 фор. или 8 круна, а на пола године 2 фор. или 4 круне; за стране земље на цијелу годину 5 фор. или 10 круна, а на пола године 2.50 фор. или 5 круна. Учитељима основних школа и ђацима даваће се лист у пола цијене Претплата се шаље администрацији листа у Сарајево, а рукописи уредништву у Рељево код Сарајева. Рукописи се не враћају.

Прва српска штампарија Ристе Ј. Савића, Сарајево.

Г. г.

СВЕШТЕНИЦИМА, УЧИТЕЉИМА И РОДИТЕЉИМА НА УВАЖЕЊЕ!

Умољавају се сви г. г. свештеници, учитељи да изволе потписаној управи одмах јавити, колико желе ваљаних ђака да препоруче сад одмах, а колико кад се школска година сврши у пегрте, да буду до коју годину ваљани, сретни и угледни људи.

То нам је нужно знати, ради нашег даљњег распореда, јер су се многи господари наши пријатељи по варошима заузели, да смјесте што више ваљаних ђака, које ми препоручимо.

УПРАВА ПРИВРЕДНИКА У ЗАГРЕБУ

одјељење за намјештање особља.

ИСТОЧНИК.

ДУХОВНИ ЛИСТ

ЗА ЦРКВЕНО-ПРОСВЈЕТНЕ ПОТРЕБЕ СРПСКО-ПРАВОСЛАВНОГ СВЕШТЕНСТВА И НАРОДА У БОСНИ И ХЕРЦЕГОВИНИ.

ВЛАСНИК:

ЊИХОВА ВИСОКОПРЕОСВЕШТЕНСТВА СРПСКО-ПРАВОСЛАВНИ Б.-Х. АРХИЈЕРЕЈИ.

УРЕДНИК: синђел **ИЛАРИОН РАДОНИЋ**, проф. богословије

ГОД XVI. 15. ЈУЛА 1902. БР. 13.

Садржина:

Из тумачења св. Писма. — Општа хронологија у животу Исусовом. — Неке обредне разлике. — Ориси хришћанскога живота. — Спиритизам пред судом науке и Хришћанства. — О заводитељима младежи. — Разно. — Кратак преглед црквено-школског и просвјетног живота — Званични огласи.

САРАЈЕВО

ПРВА СРПСКА ШТАМПАРИЈА РИСТЕ Ј. САВИЋА.

ИСТОЧНИК.

ДУХОВНИ ЛИСТ

ЗА ЦРКВЕНО-ПРОСВЈЕТНЕ ПОТРЕБЕ СРПСКО-ПРАВОСЛАВНОГ СВЕШТЕНСТВА И НАРОДА У БОСНИ И ХЕРЦЕГОВИНИ.

Год. XVI. Сарајево, 15. Јула 1902. Бр. 13.

ВЛАСНИК:
ЊИХОВА ВИСОКОПРЕОСВЕШТЕНСТВА СРПСКО-ПРАВОСЛАВНИ БОСАНСКО-ХЕРЦЕГОВАЧКИ **АРХИЈЕРЕЈИ.**

УРЕДНИК: свињел **ИЛАРИОН РАДОНИЋ**, професор богословије.

НЕЗВАНИЧНО.

Из тумачења св. Писма.

Чудо на гадаринској обали галилејског мора.

(Мат. VIII. 28—34; Марко V. 1—20; Лука VIII. 26—39.)

— К. Сильченковъ. —

— Превео **Александар Живановић.** —

(Осијек.)

[Наставак.]

Други разлог, који је у овом случају од велике важности свједочи нам такође, да су Гадаринци били језичници, а тај је: што ни један од јеванђелиста, који нам причају историју пребивања Господа Исуса Христа у земљи Гадаринској, не спомиње о том, да су Гадаринци били Јудејци[1]). Истина „ћутање“ није увијек одговор, не смије се увијек закључивати, ако приповиједач прећуткује нешто, да се то није ни догодило. Али у разним случајевима такав доказ „са ћутања“ добија разну снагу, а некад баш чврсто свједочи о истини. Тако је, баш и овдје случај. Ако н. пр. јеванђелисте ништа не говоре о том, да ли су са Учитељем прешли у гадаринску земљу и Његови Апостоли, — ми још одатле не можемо закључивати, да они нијесу у ту

[1]) У оригиналу стоји: језичници. Ми мислимо, да је то штампарска погрјешка. Из даљега се тумачења види, да је та наша претпоставка оправдана. Зато смо у превеозу написали „језичници“ у „Јудејци“. Прим. Прев.

земљу дошли, већ да су остали у лађи, јер та околност има овдје пресудна значаја и тијем се ћутање јеванђелистâ о том потпуно и разумије. Но друго значење има њихово ћутање о том, да су Гадаринци били Јудејци (кад би заиста били): оно би било потпуно непојмљиво и у погледу те необичне појаве, да би Јудејци — Гадаринци држали свиње, а и у том погледу, што би та околност била најбитнија у причи о пропасти свиња у мору, јер би нам она јасно и сасма природно разјаснила, како да је Господ на то пристао. Јесу ли ту могле јеванђелисте ћутати?... Зар ми нисмо у праву закључити да су Гадаринци били јеврејци, кад јеванђелисте не указују као на нешто необично, да Гадаринци држе свиње, а уз то не веле, да су они Јудејци, којима је то било и забрањено — и кад јеванђелисте не тумаче пропаст свиња у мору као казну Јудејцима — Гадарићима за нарушавање закона, већ ћуте о том и остављају ту ствар загонетном и нејасном — то је јамачно зато, што такво тумачење не би било истинито, јер су Гадаринци били јеврејци, а не Јудејци.

Најпослије Јосиф Флавије назива Гадару грчким градом[1]). Зато дакле ту околност, што је Господ саизволио, да пропадну свињи у мору, не треба тумачити тако, као да би Гадаринци били Јудејци и хранили оне животиње, које су се убрајале у ред нечистих[2]). То питање дакле морамо рјешавати другим путем.

Без сумње је пропаст свиња у мору много више значења имала за исцјељенога;[3]) тим спољашњим знаком се он увјерио, да се заиста избавио од ужасне власти злих духова — а спољашњи такав знак за њега бјеше ради тога тим потребнији, што га је зао дух, по примједби јеванђ. Луке, мучио дуго вријеме (VIII. 29.)! Њему би тешко било одједанпут повјеровати, да су његове муке прошле, да се прекратиле на једину заповијед тог чудног Дошљака[4]). Но на тај начин је питање

[1]) Joseph. Antiqu. XVII. II. 4. Ми нећемо прибјегавати сумњивим закључцима у корист свога мишљења, као што је и пр закључак Годетов (Comm. 7. d. Evang. d. Lucas, стр. 214.) који у том, што је Исус Христос назван „Сином Бога Вишњега“ нађи потврду, да је у Гадари био јако развијен политеизам. Но тако је исто чудан и Мајеров (Krit. — exeget. Handbuch, стр 230.) закључак на основу оних ријечи у необјешњених код Матеја: пришли би ђаво прежде крајнии избити нас, да су Гадаринци били Јудејци.

[2]) Гадаринце сматра јеврејицима, као што смо видјели, и А. В. Горскій. Коннгем Хики (Живот и наука Христова, дио III. стр. 182.) такође мисли, да су свиње биле својина јеврејника. Но и ако сматрамо Гадаринце за јеврејике, ми мислимо, да нећемо моћи разјаснити то чудо у њиховој земљи тако, да то тумачење има научна неке специјалности, смисла и за оне, који се држе противног мишљења. Карактеристика моралног стања Гадаринаца остаће иста, само што у посљедњем случају не смијемо у њима гледати представнике јеврејништва, већ жалосну појаву усред самог јудејског свијета. На тај начин наше тумачење није ни најмање случајно.

[3]) Но зацијело не зарад „убљажења народима“ бјесловље, који је тобоже пратио његово исцјељење, као што тумачи Олсхаузен (Bibl. Comm. стр. 301.).

[4]) У осталом стања таквих несрећних болесника било је тако тешко, да су обичнопотребна била спољашња средства, да се сами увјере, да се избавили своје несреће, Годет прича, да су јудејски заклињачи (егзорцисте) сваки, кад су изгонили бјесове, остављали у себи, гдје су лијечили, суд с водом или на какав други предмет, који би демон превриуо, као више из човјека . . . (Godet. Comm. zu d. Evang.. Lucas, стр. 25.).

ријешено само с једне стране, а зашто да су у томе морали страдати и Гадаринци — на то још није одговорено.

Не можемо дакако пристати ни на оно тумачење, да је Господ дозволио бијесовима, да уђу само у свиње, а да су искључиво бијесови криви за пропаст свиња[1]). Јер као Свезнајући, Господ је знао, шта су они хтјели са својом молбом и испуствши им молбу, пристао је уједно и на пропаст свиња. Као Свесилни Он је могао спријечити бијесовима, да не злопорабе Његове дозволе; могао је спријечити, да ре учине ново зло, као што им је онемогућио и даљи њихов опстанак у том крају — па зашто није спријечио? . . . Шта значи то попуштање демонима? . . . Истина, Бог не може бити виновником зла, али не смијемо закључивати на тај начин, да Господ Исус Христос није био виновником пропасти свиња у мору: кад бисмо то хтјели закључити, морали бисмо најприје доказати, да је пропаст свиња било зло, а то се не може доказати. „Оно, што ми називамо физичким злом, чим нас Бог казни за гријехе, није зло, јер у себи садржи добро, помажући нашој исправци и побуђујући нас на добро.“[2]) Зашто не бисмо таквим злом сматрали и пропаст гадаринских свиња? . . .

Истина је и то, да Бог не нарушава слободе ни злој вољи у свијету; али ипак ограничава је; дакле у пропасти свиња изразила се слободна, зла воља духова, но само попуштање Господње тој злој вољи показује на особите сврхе Његове премудрости; ако им Он, истјеравши их из човјека, није дозволио ни да остану у том предјелу, то се очевидно очекује, да им неће допустити, ни да тај чопор свиња упропасте, јер они су и желили, да остану у том предјелу баш зато, да још то зло учине. Но Господ не допуствши им да остану у том предјелу, не брани им, да упропасте свиње.

Тако дакле пропаст свиња у мору не можемо протумачити злом вољом духова, која, и ако се испунила, испунила се једино по особитом попуштању Господњем. Зато други тумачи с разлогом држе, да је пропаст свиња искушење за Гадаринце, и то у том смислу: да ли су они способни, да вјечна блага претпоставе временитим, или нијесу . . . .[3]) Но ипак је нејасно, *како* су у том догађају Гадаринци могли чинити разлику и бирати између вјечних и земаљских блага? . . . На који су начин могли, видјећи пропаст свиња, узвисити се до мисли о вјечном благу? . . .

---

[1]) Тако мисли н. пр. Мајер (Krit. — exeg. Handbuch, стр. 232.). А. Блек мисли, да се свиње бациле у море од огромног ужаса, у који су га натјерали сами побјеснјели (види код Мајера ibid.).

[2]) Правосл. Догм. Богосл. Макарија, Митроп. Московског и Коломенског, Том I, § 21, стр. 184.

[3]) Тако: Шег, Аријлди и Уљман. Види: Мајер (Krit. — exeg. Handb. стр. 232.).

Зато ћемо ми, пристајући уз тумачење, да је пропаст свиња заиста било кушање Гадарињаца, истаћи, у чем се састојао унутрашњи смисао тога кушања. Јамачно је то главно питање.

(Наставиће се.)

Општа хронологија у животу Исусовом.

— Приопштио **Никола Теодоровић**, парох. —
[Обровац]

(Свршетак)

Они који се у прилог јасне свједоџбе синоптичких јеванђеља, у обрану своје тврдње, да је Исус држао тајну вечеру 13. Нисана, а 14. Нисана да је умро, позивају на четврто јеванђеље, заборавише оне распре из другог вијека, које се тицале светкованја Пасхе. Малоазијски епископи на челу са Поликарпом шта су тврдили? Да је Исус држао тајну вечеру 14. а умро је 15. Нисана. На какав би се ауторитет позивали они, ако не на Јованов и осталих апостола?

Дакле ко хоће да четврто јеванђеље тако тумачи, да првима трима противурјечи, мора тако јасне текстове синоптичара самовољним тумачењем извртати.

У св. Јована има само два мјеста, која могу дати прилике, да се криво разумију и бранноци мишљења, да је тајна вечера била 14. Нисана, једино се на њих ослањају.

Прво је мјесто, гдје вели св. Јован (XIX. 14) да је оног тренутка кад је Исус осуђен од Пилата „био дан припреме за пасху“ [1]). Видјели смо, да овај израз с граматичког гледишта може значити и „пѧтóкъ пáсцѣ“, „петак пасхе“ и „дан припреме за пасху“; али због свезе са претходним значи овде „петак“ дан пасхе.

Друго је мјесто (XVIII, 28.): „Било је јутро и они не уђоше у судницу, да се не би оскврнули, него да би могли јести пасху ἵνα φάγωσι τὸ Πάσχα. Дакле би онда по томе онај дан, кад је Пилат Исуса осудио на смрт, био у очи Пасхе, 14. Нисана.

Ово би заиста тако било, кад би се израз „јести пасху“ односио само на част законом прописану 14. Нисана; али као што је ријеч „Пасха“ испочетка значила само вече 14. Нисана, а доцније, као што свједочи Јос. Флавије и Талмудисте, цио дан од вечери 14. Нисана до вечери 15 Нисана, шта више тако су називали и оних седам дана, који су празнику посвећени, особито вече 14, 15, 16 и 21-ог, — тако

[1]) Тако је по Вулгати, а у славенском тексту стоји: „Бѣ́ жѣ пѧтóкъ Пáсцѣ“. — Н. Т.

се израз „јести пасху“ није односио само на пасхално јагње, него и на оне добровољне поклоне, [„Кагигара“, као што их Талмауд назива] и жртве, које су побожни Јудеји у смислу Мојсијевих закона (V, 16 17; II, 23, 15; 34, 20) на празник особито у јутру 15. Нисана хрнама доносили.

Ако израз „јести пасху“ има овај смисао, који се у осталом слаже и са начином којим св. Јован обично говори о пасхи (Јов. II, 13, 23; VI, 4; XI, 55; XIII, 1.), неможемо, а да увидимо, како се може. четврто јеванђеље тако тумачити, да га стављамо на супрот трима јеванђељима која то јасно и сагласно причају.[1])

Годину смрти Исусове морамо метнути у 783. годину од осн. Рима, а у 30 годину по *обичном рачунању*[2]).

То нам јасно потврђује астрономија.

Исус је фактично распет једног петка; то једногласно тврде Еванђелисте и опште никад непромијењено предање (Мат. XXII, 62; Марк. XV, 42; Лук. XXIII, 54; Јов. XIX, 31, 42); тај петак је био дан Пасхе (Јов. XIX, 14) и по том 15. Нисан. Исус је дакле уоро оне године, кад је Пасха пала у петак. Астрономске таблице пак, које показују пут мјесечев од 29. до 33. године (две крајње тачке, међу које можемо метнути годину смрти Исусове) свједоче, да је Пасха пала у петак само 30. године. 15. Нисан ове године одговара 7. априлу; дакле Исус је распет на крст 7. априла 783. године од осн. Рима, а по обичном рачунању у тридесетој години.

Осим јеванђелиста два историчара, — један Јудеј: Јосиф Флавије, други незнабожац: Тацит — у кратко спомињу смрт Исусову и вели, да је била за управе Понтијског Пилата, а владања Тиверијева.

Говорећи о Хришћанима, које је Нерон својом кривицом обијодио, наиме да су запалили Рим, и које је бацао на најстраховитије муке, вели Тацит, да су они добили свој назив од „Christos—а, кога је у вријеме Тиверијево, Понтијски Пилат осудио на смрт.[3])

„У то доба“, вели Јосиф Флавије, — на оном свом знаменитом мјесту, за које вели модерна критика, да је фалзификат Хришћанске руке, али које нема права да одбаци — „у то доба, када је Јудејом

[1]) Морамо прмј тити, да ако узмемо израз „јести пасху“ у строгом смислу, опет ми имамо право. Због изванредне множине странаца, јерусалимски Јевреји нису могли јести пасху тај дан. Странци, као Исус, славили су је 14, а Јерусалимци имадоше право да одраде пасхалну част 15. Нисана

[2]) Florian Riess доказује, да је година смрти Исусове била 786. а. u. c. Стр. 87. — У расправици „У којој се години родио Сиселитељ наш Исус Христос,“ стоји да се тај догађај десио 785. г. - Дабр. Ист. I II. — 1893. — Под *обичним рачунањем*, треба разумјети Дионисијево рачунање. — Види I. Оде. ове расправице. — Н. Т.

[3]) . . . quos per flagitia invisos vulgus „christianos“ appellabat Auctor nominis ejus „Christus“, Tiberio imperante, per procuratorem Pontium Pilatum supplicio affectus erat. (Annal. XV. 45.).

управљао Пилат, живио је Исус. Пошто су га наше поглавице окривили, Пилат га је осудио на крст. Γίνεται Ἰησοῦ . . . καὶ αὐτὸν ἐνδέξωσε τῶν πρωτῶν ἀνδρῶν παρ' ἡμῖν σταυρῷ ἐπιτειμηκότος Πιλάτου (Antiqu. XIII. 3.)

Пилат је пак управљао Јудејом од 26. до 36. године, дакле смрт Исусову морамо метути на ону тачку у времену, коју су јеванђелисте означили. У овом се дакле слажу и незнабожачка, и јудејска и хришћанска свједочанства.

Таблица у којој је израчунато, кад је у годинама од 28—36. по Хришћанском рачунању, по свој прилици пао 15. Нисан*).

Године после Хр. рођ.	Дан новога мјесеца	Дан када се могао видјети	15. Нисан
28	15. март 2 сата 16 минута	16. март	30. март, сриједа
	15. април 4 сата 16 минута	15. април	29 април, четвртак
29.	2. април 7 сати 42 минута	4. април	18. април, понедјељак
30.	22. март 8 сати 8 минута	24. март	7. април, петак
31.	12. март 12 сати 56 минута	13. март	27. март, сриједа
	10. април 2 сата — —	12. април	26. април, четвртак
32.	29. март 10 сати 5 минута	31. март	14 април, понедјељак
33.	19 март 1 сат 16 минута	21. март	4. април, субота
	17. април 9 сати 30 минута	19. април	3 маја, недјеља
34.	9. март 9 сати 2 минута	11. март	25. март, понедјељак
	7. април 6 сати 42 минута	9. април	23 април, петак
35.	28. март 6 сати 19 минута	30. март	14 април, уторак
36.	16. март 5 сати 53 минута	18. март	1. април, недјеља
	април 15. 5 сати 15 минута	16 април	30. април, понедјељак

*) Wurm, Astronomische Beiträge zur genäherten Bestimmung des Geburts und Todesjahres Jesu, in Bengels Archiv.

Неке обредне разлике при рукоположењу.

— **Димитрије Јанковић,** конз. савјетник. Сарајево. —

Видљива страна тајне свештенства јесте: полагање архијереових руку уз молитву на главу изабраног и канонски способног лица[1]). Поред ових главних видљивих знакова има још и других, који су споредније важности, јер управо сачињавају обред рукоположења, а обред је изложен промјени. Ти споредњи знаци у обреду јесу они, којима се симболички доказују власт и дужности на извјестан степен јерархије рукоположеногa лица. Тако је н. пр. облачење у одговарајуће одежде, предавање служебника или рипиде, предавање архијерејских инсигнија:

[1]) Макарије — Шевић: Прав. догмат. богосл. II. 299.

панагија, крста, митре, жезла и т. д. Те разлике, о којима смо овдје намјерни писати, наравно, да се тичу само облачења послије хиротоније и предавања знакова дотичног јерархијског степена, јер ријечи којима се тајна свештенства подјељује, и молитве које послије њих долазе, установљене су у најстарија времена, и шти су се мијењале нити се могу мијењати.

За подлогу ове расправице служе два грчка служебника, која оба носе наслов: Εὐχολόγιον τὸ μέγα, и од којих је један радња: Ἰωάννου τε καὶ Σπυρίδονος τῶν αὐταδέλφων Βελουδῶν, а штампан је у Млецима, као II. издање 1854., а други је састављен: παρὰ κυρίου Ἀλεξάνδρου τοῦ Καχαλλαρίου, и издан у Млецима 1755. Кад ове служебнике сравнимо са Чиноѣникъ-ом архіерейскаго священнослуженія, штампаним у Москви у син. штампарији 1890. можемо наћи шљедеће разлике:

а) код обреда рукоположења за *ђакона.*

У грчким служебницима стоји, да иподјакона, који на солеји чека прописано вријеме када ће за ђакона рукоположен бити, два ђакона у олтар уводе обилазећи с њим свету трапезу и појући прописане тропаре, на које се рукоположеник поклони архијерејеву, који му главу трипут знаком часнога крста знамену је. По знаменовању том наређује архијереј, да се кандидат распаше, да му се скине покривач[1]) и да се окрене светој трапези и клекне на десно колѣно. Архијереј полаже своју десницу на главу кандидатову и послије: Κοίμημ чита молитву: Божественнаѧ благодатъ . . .

Ова довршеног рукоположења наступа облачење, те архијереј ставља новом ђакону орар на лијево раме уз изговарање: Ἄξιος, а послије овог му предаје рипиде, такође са ријечи: Ἄξιος, нови пак ђакон цјелива се са осталим ђаконима и вјеће свјатаја.

Као што се види, ту је већ разлика између грчке и славенске праксе односно обреда По Чиновникъ-у иподјакона доводе до царскијех врата иподјакони а не ђакони, који га тек на дверима дочекују позивајући још при доласку и уласку кандидатову у олтар: Поклонѝ, поклони́тѣ, поклонѝ пріосвященнѣйшій Влады́ко. Архијереј осјењава кандидата, али му не знамену је главу — као што је у Грка — прије и за вријеме обилажења око часне трапезе. Док се обилази, рукоположеник сваки пут цјелива сва четири ћошка трапезе и десницу архијерејску и колѣно односно накољенник. [У Русији је обичаја пракса, што се види из Рајевсковог Евхологијона — Беч. 1861. стр. 67. — дочим је у Босни и у карловачкој митрополији пракса, да рукоположеник послије

[1]) Под овим покривачем нијела разумјети убрус којом архијереј нија пропшеђена за иподјакона бризне умивене руке и којим — на истоку — покрива главу новог иподјакона.

првог обилажења цјелива омофор и архијерејску десницу, послије другог накољеник и десницу, а послије трећег крст којег архијереј у руци држи и његову десницу.]

По Чинéникъ-у поје се тропари и у пјевницама, дочим у грчком служебнику тога прописа нема. По славенском распасује се рукоположени тек по рукоположењу и тада му се уз: Достóинъ предају: орар, *наруквице*, и риписе. У грчком служебнику о наруквицама ни спомена нема!

б) код обреда рукоположења за *презвитер*, постоје ове разлике

Послије херувимске пјесме — наређује Εὐχολόγιον — стане ђакон који се за презвитера има рукоположити на солеју, те га два ђакона доводе до царских двери, гдје га примају два презвитера, који га обводе око часне трапезе појући тропаре као и на рукоположењу ђакона. Рукоположеник цјелива ћошкове часне трапезе и пролазећи мимо архијереја дубоко му се клања и цјелива га у колено преко омофора. Послије обилажења трапезе архијереј устане, знаменује главу рукоположеника трипут, онај клекне лицем к часној трпези на оба колена и послије ђаконове опомене: Κύριε ἐλέησον наступа рукоположење. Иза довршених молитава, устане неопрезвитер. Архијереј му преноси крај орара с леђа на десно раме уз Ἄξιος, а затим му даје фелон такође уз Ἄξιος, што се у олтару и у пјевницама поје. Иза тога нови презвитер цјелива архијереја и презвитере[1]) и стане међу ове читајући кондак. Послије оснећења предложених часних дарова приступа нови презвитер архијереју који му предаје свети хљеб са ријечима: Λάβε τὴν παρακαταθήκην ταύτην, καὶ φύλαξον αὐτὴν ἕως τῆς Παρουσίας τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ὅτε παρ' αὐτοῦ μέλλεις ἀπαιτεῖσθαι αὐτήν. Нови презвитер цјелива архијерејеву десницу и одлази са светим хљебом у руци иза часне трапезе држећи руке на самој трапези и читајући 50. псалам.

При причешћивању он се први од презвитера причешћује и он чита заамвону молитву.

По Чинéникъ-у није прописано, да рукоположеник има бити на солеји, већ стоји само толико, да га два ђакона доводе до царскијех двери; кад уђе кроз двери, прима благослов од архијереја и ступа у средину двојице презвитера, који га око часне трапезе обводе — исто онако, као што је то код рукоположења за ђакона прописано. (Иза обилажења обичај је, да рукоположеник пред часном трапезом трипут метанише). Кад се рукоположеник спусти на оба колена, архијереј му покрива главу са крајем омофора и благосиља му главу у трипута. Затим најстарији од презвитера узгласи: Κύριε, дочим по грчком

[1]) Овога нема у служебнику од 1755.

правилу ову опомену изглашава ђакон. Иза свршеног рукоположења додаје се новом презвитеру епитрахиљ, затим *појас*, фелон и *служебник*, уз изговарање: Достоинъ и Ἄξιος, дочим се у грчком служебнику спомињу само епитрахиљ (односно премјештени орар) и фелон. [Ни у славенском ни у грчком служебнику нема спомена о обичају, да архијереј новорукоположене приказује на царскијем дверима вјернима, и да се новорукоположени вјернима у три пута клања.]

По Чинéвникъ-у послије освећења часних дарова архијереј предаје неопрезвитеру само онај дио светог хљеба, који је са ΧΣ означен, а предаје га са много опширнијом опоменом него што је у грчком тексту, који у славенском преводу гласи: Пріймй залóгъ сéй, и сохрани éгò дáже до пришéствія Гóспода нáшегw Іисýса Христá, йже ѿ нéмъ йстязанъ кúти ймáши. —

У славенском нема прописа за то, да се неопрезвитер од презвитера први причешћује и да заамвону молитву чита — но то се ипак чини по смислу и аналогији грчкога прописа.

Осим овог обичај је у карловачкој митрополији, да новорукоположени ђакон и презвитер цјелива архијерејеву десницу на црквеним вратима, кад архијереј послије свете литургије праћен од служећег свештенства до црквеног прага, из цркве одлази.

Што се тиче разлике у рукоположењу епископа, грчки служебници имају три начина епископског посвећења. По једном од тих предаје се архијерејски жезао већ нареченом, али још не посвећеном епископу и то непосредно иза очитане исповјести и заклетве, иза које — по том чину — одмах наступа посвећење. У црквама гдје се грчки служи — по служебнику — обавља се посвећење епископа по обреду којег је преосвећени митрополит ниски Митрофан саставио. Код нас Срба обавља се ово посвећење по руском правилнику. У Босни је обичај да новопосвећени епископ од момента посвећења началствује.

Ориси хришћанскога живота.

од Епископа Висарионa.

(Чланци за народ).

— Преводи протојереј **Ј. Петровић**, кр. проф. и катихета у Загребу. —

[Настављак.]

Свекрве и невјесте.

Од матере мужевљеве пођимо к родитељима жене. Испраћајући кћер своју у нови живот, треба да је поуче у кротости и смјерности, они не треба да желе и настоје, да се тамо заведе онакав ред, као у

њиховој кући. Нека се кћи њихова сјети, да она не долази у своју, већ у мужевљеву кућу. Она се мора привићи реду и обичајима те куће, ако само нису противни њезиној савјести и ако имају невини карактер: она је — грана, откинута од свог рођеног дрвета, рођене куће и пресађена у другу кућу; откинута грана не може се хранити соком из корена пређашњега дрвета, — она се мора хранити соком из корена новога дрвета, којему је привита. Родитељи морају претходно улити у срце својој кћери, која се удаје, да они не ће да остану предметом искључиве њезине љубави. Они треба да јој кажу: „*Чуј кћери, погледај и обрати к мени ухо своје, заборави народ свој и дом оца својега*“ (Пс. 44. 10); имају да јој спомену дужност њезину — да сва буде мужа свога. У дому мужа њезина може ју снаћи ма каква жалост, — не може бити без тога; но она не треба сваки час да трчи са својом тугом кући родитељској, да се исплаче пред њима и по том да се лакшега срца поврати мужу: навика на то трчкарање може врло штетно дјеловати на оданост мужевљеву к њој и може доћи у неугодан положај између двије породице, да ће се за њу моћи рећи: од једнога се бријега одронула, а другом се није прилепила. Какав свијетли образац за родитеље и њихове удате кћери пружају нам у том погледу побожни људи Ст. Завјета! Ватуил, отац Ревекин, и његови домаћи гледају на Ревеку, коју удају, као на прави одломак од рођенога дрвета, отпуштајући ју у далеку земљу, к Исаку, обручењем њеном жениху, они ју испраћају добрим жељама, али јој не говоре, да у случају биједе и невоље може родитељски дом бити за њу сигурним склоништем. — Таст и пуница младога Товије, Рагуил и жена његова Ана, при растанку са својом кћери, улијевају јој у душу, да поштује родитеље свога мужа, као да су јој рођени и отац и мати. — У осталом нови одношаји не смију угушити љубав и поштовање кћери према рођеним родитељима. Они имају на то право тијем више, што су се брижљивије и разборитије старали, да јој осигурају будућност. Само нека не заборавља она, да је понајприје она — жена свога мужа, а онда тек — њихова кћи.

Уређење мирних одношаја између свекрве и невјесте зависи исто тако у велико од мужа. Он је — у средини између њих двију. Једна је — његова мати, друга је — мати његове дјеце. Он треба да љуби јобадвије и да подржава међу њима срдачну искреност. Он је дужан да спречава могуће између њих неспоразуме и незадовољства, а она, која су већ избила на површину, да прекида беспристрасним и мирним посредовањем међу њима, а понајвише молитвом пред Господом, да Он испошље на узбуњене душе њихове свој благодатни мир и љубав.

Зло је, ако муж, мјесто да буде беспристрасним судијом њихова неспоразума, сад држи пристрасно страну једној, сјутра — другој; сад слуша једну, сјутра — другу, сад допусти да мати грди жену, сјутра — жени, да грди матер; или напротив, ако увијек држи страну само једној, на пакост другој. Тада породични круг бива жалосно позориште распадања, свакe врсти нереда и растројства; тада ће се удаљити из њега благослов Божји.

Најпослије мора и невјеста са своје стране употребити све могуће силе да се уреде и одрже мирољубиви односаји према свекрви. Св. Писмо представља нам у лицу Руте прекрасни образац невјесте. Та моавка и незнабошкиња поштује и љуби матер свога мужа, Ноемину, као рођену. И послије смрти мужевљеве не престаје она поштовати и љубити ју, премда ништа не очекује од ње. Муж њезин бјеше Јеврej, који се преселио с оцем Елименехом, матером и братом у земљу Моавску, због неродице код куће своје. Елимелех умре наскоро иза свеобе. Синови његови и Ноеминини оженише се двјема Моавкама, али за десет година умријеше обојица. Ноемина се спремала да се врати у своју земљу. Обје невјесте, из љубави према свекрви, пођоше за њом. Једну од њих — Орфу наговори путем да се врати натраг; но друга — Рута, не хтједе се под никоштo растати с њом. „*Куда год ти идеш*“, говораше она свекрви, „*идем и ја; и гдје се год ти настанити, настаниће се и ја; твој је народ мој народ, и твој је Бог мој Бог. Гдје ти умреш, умријећу и ја и онде ћу бити погребена. То нека ми учини Господ и то нека ми дода! . . . смрт ће ме само раставити с тобом.*“ (Рута 1, 16 и 17). А да ли тако раде невјесте данас? Рута говори, да ју само смрт може раставити с њеном свекрвом. А данас има таких невјеста, које једва чекају, да им умре свекрва. Рута, преселивши се с Ноемином у њезин род у Витлејем, одлази на њиву Воазову у вријеме јечмене жетве, набирчи класје за жетеоцима и добивени на тај начин хљеб дијели радо са свекрвом. А данас има невјестă, које себи ништа не ускраћују, а свекрвама увијек броје залогаје и врло их нерадо прехрањују.

Свака невјеста треба да љуби и поштује свекрву као рођену матер. Муж и жена сачињавају једно тијело, према томе су и родитељи у њих — заједнички. Не треба да невјеста зове своју свекрву матером само из учтивости; та је мати дала њој мужа, она га је носила под својим срцем, у мукама га је родила, одхранила и васпитала. За многа својства, која су жени мила, обвезан је он тој матери. Невјеста је дужна звати матером свекрву и поред чудних њезиних навика. Та кад би таква навика била код њезине рођене матере, онда би заиста

сматрала за гријех устајати против ње. Тако нека зна невјеста, да је њој свекрва оно исто, што и рођена мати, због брачне везе с њезиним сином.

Због тога узрока дужна је жена нарочито уздржавати се од гадне жеље да побуди у срцу мужа свога нерасположење према његовој матери. То не би водило к никојему добру; бадава би си жена уображавала, да ће љубав мужевљева према њој расти по мјери растућег нерасположења к матери; ко љубав, која се зачне с првим часом живота, плати незахвалношћу, код тога не може бити стална узајамност у одношају к љубави, која никне у касније вријеме. Ко погази љубав материну, неће дуго цијенити ни одапост материну.

А пошто несугласност између свекрве и невјесте може бити подржавана одобрењем, или изразом саучешћа са стране, то не треба невјеста да тражи такво саучешће жалбама пред својим родом и знанцима. Ни рођеној матери, ни рођеним сестрама не треба она да говори за свекрву. Ако хоће да се жали и да олакша срдачну рану казивањем, нека се жали пред самим Господом, нека једино Њему открије своју тугу, и моли од њега помоћи, да поднесе увриједе. Ријешивши се да изабере једиюга Бога, да му повјери своје домаће јаде, она ће сама беспристрасније погледати на свој положај и моћи ће се увјерити, да и она није сасвим невина пред свекрвом. Пред Богом, свезнајућим и најправеднијим, не ће смјети она исказати своју ствар у облику, који само њој годи, као што би учинила пред људима. Човјек се може задобити вјештом и пристрасном самообраном, али Срцевједац и беспристрасни Судија не може бити обманут; због тога, прије него кога окривим пред њим, који ми није по ћуди, дужан сам најприје строго испитати савјест своју, јесам ли ја праведан, је ли све учињено с моје стране, да не дам повода другима да мене вријеђају, није ли настала увреда неопрезном, неразборитом ријечи или поступком с моје стране. Кад би свака невјеста стављала себе пред суд Бога и своје савјести сваки пут, чим буде незадовољна са свекрвом, — било би узрока или повода к такому незадовољству све мање. Смјерност, снисхођење и попустљивост — најбоља су средства да се одржи и успостави мир.

А најопасније је по невјесту дружити се са особама, чије је оштро око и фино ухо кадро сијати раздор у породицама. Новости, које чују или их опазе, брзо се раширују по свијету и свуда побуђују учешће и љубопитство. Тада вам долазе сусјетке и знанице, те једне добродушно, а друге злонамјерно дознају од вас о породичној размирици, увећавају ваше исказе новостима о особи, с којом ви нисте задовољни, и тијем сипају у огањ уље, још више увећавају ваше

незадовољство. Ваша искреност дала је храну новим сплеткама. Оно што сте ви у четири ока рекли, понављају али језици на сав глас, и у изврнутом облику сазнаје се за особу, која с нама не живи у љубави, и распирује у највећем степену непријатељство њезино к вама. Зло постаје горе, не да се поправити, — а све због неопрезности с ваше стране у опхођењу са ананцима. Домаћи кров треба да буде затворена светиња, у коју не треба да има сваки приступ. Изletjелу из кавеза птицу још можемо ухватити. Али ако се оклизне с језика неопрезна или ружна ријеч, њу ухвате други, па ју више не поврати.

Али оставимо упутства и мјесто њих, покажимо још на другом примјер невјесте, достојне подражавања не мање од Руте. Моника, мати блаженога Августина, рођена у побожној хришћанској породици, у Африканском граду Тагасту, уда се у 21. години за незнабошца Валерија, једних година с њом. С њима заједно живљаше у кући његова мати, исто тако незнабошкиња. Син и мати бјеху нарави окрутне, жестоке. Сад бјеху строги са слугама, а сјутрадан дозвољавали би им да раде што хоће и да их варају. Лукаве служавке знале су се врло добро користити тијем и до најмањих ситница ухватиште слабе стране својих господара. И-ево дође у кућу невјеста — жена, каквих историја мало позна. Побожна и добродушна, вјешта и разумна, смјерна и кротка, трудољубива и опрезна, показа се одличном домаћицом. Служавке је се бојаху, јер је она учинила крај њиховој лијености и обманама. Свекрва је почела примати од њих долагињања на невјесту; лако ју је било распалити, — она је била жестока, а Моника заиста није у многом радила онако, као стара домаћица. Најпослије незадовољство с невјестом преокренуло се у непомирљиву мржњу на њу. Но Моники пође за руком побиједити непријатељство стрпљивошћу и кротошћу. Она је одговарала на укоре свекрвине ћутањем, њезином гњеву и неправди увијек би противстављала ласкање и попустљивост. Па што бјеше плодом такога владања? Срце свекрвино омекша; она је најпослије увидјела достојанство своје невјесте, престаде слушати долагињања против ње и једнога дана наговори сина да оштро казни сплеткашице — служавке. Кад су биле кажњене, саопћи им она, да ће у будуће поступати с њима исто тако, ако стану сијати раздор између ње и невјесте. Свекрва се увјерила о невиности Монике и о неправедној кривњи, изнешеној против ње. Међу њих двије усели се искрена једнодушност, и кад би невјесту ма ко окрпљивао, свекрва би се зауаела за њу.

По примјеру Монике треба да поступају са свекрвама све невјесте ако хоће да живе с њима у миру. Кад је љубављу, трпљењем, смјерношћу, ласкањем, услужношћу могла она свладати не-

расположење незнабошкиње према себи, то зар се још брже тим истим оружјем не могу побиједити и измирити са собом свекрве — Хришћанке? Потребно је видјети престарјелу матер, кад она на самртној постељи благосиља своју кћер и говори јој: „Носила сам те под својим срцем, васпитавала с молитвом и љубављу, и ти си оправдала моје наде на тебе; твоја љубав, поштовање и брига о мени бјеху потпором и утјехом моје старости. Сад ја одлазим на други свијет. Дјеци, која поштују своје родитеље, обећава Бог: „да сретан будеш и дуго поживиш на земљи." Да сиђе на тебе, кћери моја, тај божански благослов, и да те удостоји Господ, да се сјединиш са мном у вјечном царству Његовом." Но још је потребније, ако тај благослов искаже из дубљине благодарног срца свекрва својој невјести: „Пресађена гране, ти си била као рођена кћи моја. У твоме срцу испуњеном љубави према твому мужу и рођеном оцу и мајци, било је мјеста за љубав и према мени. Са самоодрицањем и кротошћу сносила си ти моје слабости, каприце моје старости. Ти си се до посљедњег часа молила за мене, тјешила ме и дворила ме. Наградио те за све то Отац небесни, који је обећао, да ће благословити дјецу, која поштују своје родитеље. Била ти на утјеху твоја дјеца и унуци. Да те чува Господ у вјери и побожности до краја. Да ти дарује небесно царство!" — Вјерујући читатељу, да благослов родитељски гради куће дјеци, а проклетство руши их до темеља.

(Наставиће се.)

Спиритизам

пред судом науке и Хришћанства.

— Написао **М. Вержболовичъ.** —

(Наставак.)

III.

Могућност учешћа тајанствених духовних бића у произвађању некојих спиритистичких феномена.

Неспорно је, да се сви спиритистички феномени не могу објаснити једним природним узроцима. Често најсмјелији и најоштроумнији покушаји таковога објашњења остају безуспјешни и не постижу циљеви. Природне силе, које се претпостављају, нијесу увијек пропорционалне посматраним на сеансама фактима, као што су н. пр. непосредно писање „духова", и то рукописом познатих лица, каткад на разним дијалектима, — откривења о прошлом и будућем, неочекивана саопштења о догађајима, који нијесу никоме од присутних познати,

виђање од стране медијума разних догађаја у даљини, свирка на музикалним инструментима, завезивање чворова, факти материјализације и т. сл. Све ово наводи многе истраживаче на мисао о учешћу у спиритистичким феноменима виших духовно-разумних бића или духова. Но у овом случају не може бити ни говора о душама умрлих људи. Ове, кад се раставе са тијелом, не могу производити необичних појава ни властитом силом ни комбинацијом сила природе, на коју не могу дјеловати непосредно. О томе нас увјерава како сами карактер спиритистичких феномена и откривења, тако и позитивни докази узајмљени на науке Слова Божјега. Тако физички феномени спиритизма већим дијелом одликују се карактером чудноватим, смијешним, каткад просто неприкладним престављајући дјетињарије. Овамо спада: штипање, бацање камења, полијевање присутних водом, свирка на хармоници и други смијешни експерименти духова у свијету живих. Не мањом необичношћу и ругобом као и обиљем противуријечја одликују се такођер спиритистичка откривења и саопштавања духова. Не имајући у себи никаквих нових истина и вриједних знања у погледу загробног или земног живота, они се ограничавају на брбљање о свакиданим стварима, празним шалама, ружним причама, фантастичким саопштењима лишеним свакога разумљивога смисла. Изгледа чудновато, да се духови могу јављати из загробнога свијета ради саопштавања таквих знања, из којих се не може извући никакве користи ни за науку ни за разјашњење наших моралних и религиозних убјеђења, и која на сваки начин свједоче о њиховој умној ограничености. На ово спирити одговарају: „зар мало људи умире глупих, злочестих, подругљивих, чије душе задржавају и у загробноме животу исте црте индивидуалности, какве су они имали у земаљском животу; оне управ и производе појаве, које одговарају њиховом карактеру! Али се онда рађа питање: за што провиђење не пошаље духова најбољих људи? Зашто се на сеансама не јављају они пријатељи човјечанства, који су се читавог свога живота бринули о исправку морално покварених људи? За што се духови показују већином нижи од обичних људи по своме моралноме карактеру и умној зрјелости? Истина, по тврђењу спирита, њима се кадкад јављају духови знаменитих богослова и филозофа, шта више и прослављених хришћанских светитеља; али се и њихова саопштења одликују истим карактером празноће и фантастичности и никад се не узвисују над разумношћу самих медијума. Спирити за доказ тога, да та саопштавања не могу припадати ни медијуму ни коме од присутних на сеанси, често се позивају на то, да се она дају на непознатим језицима и по садржају своме не слажу се са карактером

и знањем ма кога од присутних[1]); но не треба при томе заборавити, да се она још мање слажу са карактером оних лица, за која се издају духови, који се појављују! Како би н. пр. жалостан препород претрпити морао: Шекспир, Пушкин, Јермонтов, кад би заиста оно били њихови стихови и проза, што се на спиритистичким сеансама појављују каткад са њиховим потписом!

Даље је непојмљиво, за што духови не олакшавају људима многе несавладљиве трудове у тражењу истине, не рјешавају многих загонетака, над којима човјечанство течајем хиљаде година узалуд главу разбија.

Изговарање спирита тим, да би таква откривења духова превазилазила наше схваћање не може се назвати основаним, неспособност наша за појимање није тако велика, као што претпостављају спирити; још и сами духови морају располагати са већом способношћу за доступно нашем појимању саопштавање истина. Нећемо говорити више о чудноватости претпоставке, као да се на једину жељу присутних, због пуког само љубопитства у напријед опредијељено вријеме, осим тога зависно од користољубних побуда медијума, чисти духови могу јављати на земљи ради саопштавања својих откривења! Сним оним преставама одлучно се опроввргава основна тачка спиритизма, који тврди, да се могу и да се фактично јављају душе умрлих из загробнога свијета.

Хришћанско учење са своје стране апсолутно не допушта могућности својевољнога или природнога јављања душа из загробнога свијета и да оне ма што саопштавају живима на земљи! Нигђе у Слову Божјем нема ни спомена о томе, да би душе умрлих људи од своје воље или на просту жељу живих људи могле се јављати овима и саопштавати ово или оно знање[2]).

[Наставиће се.]

---

[1]) У психологији одавно су протумачени случајеви говорења говора на непознатим језицима — у делиријуму.

[2]) Слово Божје казује за двије појаве из загробнога живота, али са сним искључиво по своме значењу и циљи:

1. На гори Тавору, у вријеме преображења Спасителевога, јавила су се двојица највећих пророка старога завјета Мојсеј и Илија (Лук. 9, 30 Мат. 17, 3.). Појава ових свједока била је дјело Божјег свемогућства, које је показало набрањем ученицима, да је Господ владар над животом и смрћу — „Господь живых и мертвых".

2. Чудесна појава пророка Самујила Саулу (I. Цар. 28. 7—21) тако исто је дјело Промисла Божјега, к ји је благоволио допустити појаву свога премилог пророка да би „пророштвом истријебио безаконља људска" (Сир. 46, 16, 23. I. Пар. 10, 13, 14.), да изобличи и казни грјешника за његов одступ од Бога и безбожно обраћање к назвиначици умрлих.

Факти чудесног ускрснућа мртвих, а дјеломице и ускрснуће из гробова многих умрлих светитеља у час смрти Христове, не односе се на стављено питање, јер су се ускрсли обукли у у тијело и повратили се земаљском животу, а мијесе се појавили само духом из царства мртвих.

О заводитељима младежи.

— По њемачком **Милан Поповић**, парох. —

На овом мјесту, на мјесту светом
Молимо Ти се преблаги Боже,
Ти нас просвјети и неускрати нам,
Пресветог духа, с ким се све може.

*

Ти нас научи, како ли ћемо
Схватити Твоје пресвете зборе,
Тад' ћемо и Ми весело поћи
Твојијем путем у Твоје дворе.

Ма каке да су велике и различите користи, које нам пружа заједнички живот и дружење с другим људима, ипак не да се тајити да нам свезе, у којима с њима живимо, лако опасне бивају, и могу нам на највишу несрећу послужити, ако нијесмо у својем понашању опрезни. То је додуше сама по себи жалосна, али највјесна и несумњива истина, коју потврђује искуство свих времена. Јер ко незна, како утичу зли примјери на човјечје срце, каку чудноватy штету, какву невољу они произвађају у свијету? Има људи, који су од природе доброг и поводљивог срца, који би може бити у младости врло далеко дотјерали: да су у својем дјетињству и младости виђали чисто добродјетељне примјере, или у зрелијим годинама досјевали у добра друштва. Јер они су се могли исто тако на добро као и на ало навратити. Али они бијаху тако несрећни, да су их већ у њиховом раном дјетињству препуштали надзору порочних особа, од којих су више зла него добра видјели и чули, преко којих су се упознали с пороцима, које они може бити неби за дуго времена једва по имену познали, да су били под бољим надзором. Они су их сада покварили за цио њихов живот. Други су уживали добро и брижљиво васпитање. Рано су били настављани у духу хришћанском. Били су упућени у најбоља начела. Добри примјери њихових побожних родитеља, учитеља, и других особа, с којима опћаху, побудили су их на врлину, и у њима рано пробудили најбољу наду, да ће једном као корисни чланови човјечанског друштва својим породицама освјетљати образ. Али они сада ступише у свијет, и за кратко вријеме изгубише своју врлину и своју невиност; увукоше их у друштво и свезе, које изгледаху, да су по њих корисне. Ступише у познанство с особама, које у своме понашању изгледаху мудре, дубоко увиђавне, или зрелог суђења, али баш ти су их људи завели, отели им невиност и постали виновницима њихове несреће. Жељети би било да буду таква искуства ређа. Но зар неће морати многи од вас чак

сами признати, да је то био пут, који их је одвео с правог пута врлине на пут порока? Неће ли то многи родитељи који су овдје присутни, на своју жалост примјетити на својој рођеној дјеци? Или ако то нијесу на своју жалост искусили, зар се не боје оног часа, кад ће се наћи принуђени, да своју добро васпитану дјецу у свијет пошаљу? Чешће жалбе на заводитеље што их скоро сваког дана слушамо, раарјешују нас од труда, да о том опширно говоримо. Али потребно је, да не само младеж, која свијета не познаје, већ и родитеље и претпостављене опоменемо на драге дужности, које имају они у том случају да испуњавају.

У Евангелију Матејевом 24. гл. 15—28 стиха описује Спаситељ Наш ужасну невољу, која је Јудејима у вријеме опсаде предстојала, и даје својим ученицима добар савјет, како им се при том ваља понашати. Он говори о лукавим и пакосним варалицама, који се користише невољом својих савременика да створе дрске планове за постизавање својих намјера, о лажним месијама, који знаковима и чудесима умједоше себи да стеку тако велики углед, да им је лако било завести добре и поштене људе. Ако вам они кажу: *ев' овдје је Христос или онђе, не вјерујте. Ако вам пак рекну: ево га у пустињи, не излазите, ево га у собама, не вјерујте.* Ова се опомена нашег Избавитеља додуше понајвише тицала апостола и првих хришћана; али она је и за нас и за све хришћане свију времена особито поучна. Јер у свако доба има заводитеља, људи, који се умију послужити сваком околношћу, сваком приликом, да по.упру своје але намјере. Пошто дан данас свакојака завођења маха преотимају, као што нам жалосно искуство свједочи, с тога ћемо сад показати, како треба да се понашамо, ако завођења маха преотму. При томе имајмо у виду ово двоје: I. потрудимо се, да стечемо знања, да заводитеље откријемо; II. противимо се заводитељима с разумном и хришћанском озбиљношћу.

I. Сваки пут није лако открити заводитеље! Јер они могу бити варалице или запеченьаци или намјерни зликовци и хотимичне варалице; они неће нигда изустити, шта су у правом смислу. Лажне месије, о којима се у евангелију говори, бијаху одважне варалице. Њима је самим познато било, да то нијесу за што се надаваху, — и да нијесу у стању оно испунити што су обећали да ће извршити, нити су имали друго у виду, већ своје личне користи. Али те своје праве намјере они су знали лукаво и вјешто забашурити. Ишли су за тим да их народ сматра за одржатеље и спаситеље. Наговарали су лаковјерне, да ће им Бог заједно помоћи, да побједе Римљане, који су их ужасно угњетавали. Те своје ријечи морали су тиме доказати, што су

предузимали необичне ствари, које су врло мало личиле на чудеса На тај начин многе су Јудеје завели, да у бунама и устанцима против своје законите власти учествују, због чега су ови са својим заводитељима скупа пропали.

С тим до сад описаним варалицама имају врло велику сличност такођер сви заводитељи. Они се крију под образином пријатељства; обећавају велике добитке, радост и задовољство, и то с таквим добрим начином, с таквим лицем невиности и поштења, да се могу и оне особе, које добро мисле, лако од њих завести, ако се брижљиво не чувају. Њих није сваки пут лако открити. За то је прије свега потребно неко извјесно знање, али поглавито довољно, јасно, основно и практично познавање религијских наука. Јер један од најглавнијих узрока, за што се многи људи дају тако лако навести на убитачна начела и ружне пороке, заиста се у том састоји, што нијесу учвршћени у својој религији. И ма да нијесу били у младости сасвим запуштени, ипак немају довољне наставе. Ум им је био испуњен с ријечима и изразима, које су мало или никако разумјели. Они су вјеровали у голу ријеч својих учитеља, не знајући за то, и не поучени, зашто су вјеровали, и како су се имали тим увјерењем послужити у своме животу. Хришћанске дужности површно су проучили, не имајући јасних и довољних појмова о правој природи и каквоћи, о потреби важности и о узроцима њиховим ни помоћним средствима, којима се оне упражњавају. Мишљаху, да би били на чисто са својим хришћанством, кад би само толико знали, како би могли одговорити на извјесна питања што им се задају. И они тако неуки, с врло недовољним религијским знањем долазе у свијет, слушају у друштву свакојаке дрске осуде, може бити и хуљења на религију, читају списе, у којим је истинито и лажно једно с другим измјешано. Заиста се не смијемо чудити, што их могу завести. Од таквих људи можемо ласно учинити што год нам је драго. Они су данас невјерници, сутра занешењаци. Данас ништа не вјерују, а сутра вјерују у све што им лукави варалица говори о појави духова, о тајним и чудним снагама и Бог те пита о каквим нескладним стварима. Ето то је дух нашег времена. Већина људи, долазећи у друштво, и читајући којекакве књижурине, постају или хулитељима религије или празновјерним занешењацима, богомољцима из навике или очевидним порочњацима, који се сваком дивљем раскалашлуку и неправичности без размишљања одају.

При таквим околностима сваки коме је мила срећа, треба себи у прву дужност да стави, да се побрине озбиљно за право, јасно,

довољно, темељно и практично религиозно знање. То је до душе увијек било нужно, али нигда није било потребније него у данашње доба. Ваљало би, да одрасли свих сталежа, у колико им то способности допуштају и њихове околности, приону, да се изван јавних тумачења што их имају прилику чути на богослужењу, и темељним списима прокушаних отаца и учитеља, користе, и да на тај начин настоје, да поправе, прошире и повећају сво религијско знање. Јер добију ли јасно и извјесно знање, ако су чврсто убјеђени у истину, неће им пријати недотупавни и кукавни списи, који на то иду, да униште сваки осјећај врлине и истине, а да порок изнесу у пријатном и љупком облику. Они ће лахко открити заводитеља, макар се показивао незнам како лијепо љубазно и невино, јер у својим чврстим начелима имају опробан камен с којим могу истину од лажи лако разликовати.

Но није довољно само открити заводитеље. Ми морамо и куражни бити, да им се с пристојном хришћанском озбиљношћу одупремо. То је други дио, о којем нам треба још коју у кратко прозборити.

II. Ако смо озбиљно незадовољни с начелима и захтјевима оних који нас заводе, противимо им се, избјегавајмо с њима блиско опхођење, у колико је више могуће. Више пута је најсигурније, ако се с хулитељима религије не упуштамо баш у никакво претресање, већ им отворено дајемо на знање, да религију држимо за пресвету и врло важну ствар, не поклањајући пажње хулама против ње. Ако имате намјеру да с разним разлозима побијете њихове сумње и хуљења, ако их упозорите на њихова лукава, погибељна и лажна мишљења, и гледате да их на боље мисли доведете, то ћете им указати велико доброчинство. Али не дају ли се они поучити и поправити, у дужност нам спада, да избјегнемо блиско дружење с њима. Не треба да ово тако разумијемо, као да би приморани били, прекинути с њима сво грађанско дружење. Звање, позив и грађански одношаји више нас пута неопходно приморавају, да се с њима занимамо. Али ни у којем другом случају нећемо бити приморани, да се повјеравамо оним људима за које заиста и из искуства знамо, да гаје опасна начела, хуле на врлину и истину а од својих пријатеља захтјевају таква дјела која су противна добрим обичајима и извјесним начелима хришћанства. И овдје треба да посавјетујемо младиће, који немају довољног искуства, свјетског знања, да су што је више могуће опрезни у избору својих пријатеља и друштва, да не вјерују у гола пријатељска увјеравања и лијепе ријечи, већ прије свега да испитују, с каквим људима имају посла. Ко у вашем присуству себи допушта непристојне, неотесане говоре или шта више захтјева од вас самих нешто срамотно, тај заиста

није достојан вашег повјерења, па незнам како лијепо знао напријети он своја начела и радње. Не дружите се с њима, и ако тражи ваше пријатељство, не вјерујте му, већ се силом отргните од њега; јер он вам је непријатељ ма како се услужним показивао. Недајте се завести *Гадна блебетања и општење са заводитељима и злим људима кваре добре обичаје* (I. Коринћ. 15, 33).

Дужност је сваког разумног и паметног човјека, да најбрижљивије отклони искреније дружење с оним, који заводе и који су порочни. Пошто у свима сталежима има људи који су много лакоумни и несмотрени у мјесто што би требало да се држе врло нужне смотрености, то имају поглаварства, претпостављени, учитељи, родитељи и домаћини своју дужност да извршују, и да све и сва чине, што су кадри учинити, да се одупру заводитељима. Ни у каквој хришћанској држави не би требало да се трпе такви бједни и недостојни људи, који су познати као заводитељи младежи, као убијце добрих обичаја. Од стране поглаварства требало би да се најбрижљивије на то пази, да се такве љаге човјечанског друштва, које као куга у мраку мигоље, открију и казне. О ви родитељи и ви који сте на мјесто родитеља сјећајте се своје дужности! Не може се оправдати, и ви ћете једном морати Богу полагати тенка рачуна за то што своју дјецу ни толико вриједно не поштујете да их сами васпитате, већ их у њиховој нежној младости препуштате другима, и то таквим особама, од којих безбројно много зла науче, што се у њихова нежна срца тако дубоко укорјени, да се немогу од њих цијелог свог живота одвикнути. Не може се оправдати, ако ви своју дјецу тек што су у неколико до разума дошла, пуштате њиховој судби, и мало или баш никако не водите бриге о том, да ли се друже с добрим или злим људима, да ли добро или зло раде, да ли су се упознали с добрим или рђавим списима. Заиста то нијесу ситнице. Од тог у опште зависи пролазна и вјечна срећа. Узмите то к срцу с разумним и хришћанским мишљењем. Од свих поклона, што сте их од драгог Бога добили на земљи. дјеца су вам најважнија, И Он ће их једном од вас затражити Тешко вама ако их будете својом кривњом занемарили! Благо вама, ако их узмогнете једном Њему с радошћу вратити и рећи: „Се мы й дѣти яже намъ далъ Богъ.“

Али ви се сви, браћо моја, испитајте пред Свезнајућим који ваша срца познаје, да ли сте доселе сасвим озбиљно пошли за тим, да не само све више поправите, све више проширите своје хришћанско знање, и да по њему живите, већ да и по својим снагама и околностима истину и врлину ширите, и другим добар примјер дајете

Нађете ли да сте занемарили своје дужности, молите Бога за опроштење, и потрудите се, до оно што сте занемарили у толико надкнадите колико сте кадри. Будите опрезни у својим разговорима и у својем опћењу, да се ради вас не разљуте слаба срца. Потрудите се да проширите своје право знање, колико вам ваше снаге и увиђавности допуштају, и да врлину нарочито онима препоручите, код којих неког угледа уживате, и то не само ријечју, већ и примјером. То ће вам дати повода да се радујете томе добру, што је Бог кроз вас дјеловао и једном ћете у вјечности отуда пожњети највеличанственије плодове.

Разно.

Манастир на лађи. Недавно приспјела је у пристаниште у Таганрог на црном мору лађа „Покров пресвјатија Богородици“. Ова по себи сасвим обична вијест постаје занимљива тијем, што лађом почам од заповједника сами монаси управљају. Капетан се зове: отац Герасим, који уз мирјарске дужности сваки дан одслужи прописано богослужење, којем сва братија — морнари — чино одјевена присуствују. Лађа је доста велика, црно обојена, а на предњем дијелу украшена је бијелим крстом. Носи уље (саставне дијелове св. мира (?)) за руске манастире. Плови под турским барјаком.

Навуходоносорова дворана свечаности. Изасланству њемачког источног друштва пошло је за руком да на мјесту негдашњег Вавилона изнађе дворану, у којој је на царској гозби тајанствена она рука на зидове написала ријечи: Мене, текел, уфарсин. Дворана је 18 метара широка, 52 мет. дугачка. Сачували су се у њој и неки украси на зидовима и стубовима. Осим овог проналаска нађено је у близини садашњег села Џум-џума у околини вавилонској неколико насловом снабдјевених таблица, које писма, псалме, уговоре и рјечнике, даклен такве документе садрже, који су за тумачење старога завјета за ассирологе од највеће вриједности.

Ја.

Кратак преглед црквено-школског и просвјетног живота.

У овоземној цркви.

Мировински фонд за учитеље на правосл.-срп. вјероисповједним школама у Босни и Херцеговини. Као што смо извјештени, високопреосвештени бивши АЕ. и Митрополит добробосански господин *Сава Косановић*, писмом својим од 27. јуна о. г. изјавио је предсједнику привр. заступства срп.-прав. црк. општине у Сарајеву госп. Петру Петровићу, да сав свој непокретни иметак поклања на оснивање фонда у горњу свриу, с тијем да се приход 30 година има капитализирати, и тада се може камата на одређену цијељ употријебити. Високопреосвештени даровалац је овај знаменити поклон своме народу у тој нади учинио, да ће његов добри примјер благотворно утјецати на оне, којима је Бог и сувишка дао, те ће као и он радо

хтјети потпомоћи српске учитеље у њихове старе дане. Племенито дјело високопреосвећенога Саве у себи носи најбољу своју хвалу.

Високопреосвештени госп. АЕ. и Митрополит мостарски *Серафим* приспио је 11. о. мј. у купатило Илиџе ради лијечења.

Поједрење за штампање православних црквених књига у Сарајеву, довршило је свој рад око „*Часослова*“, који ће из земаљске штампарије мјесеца септембра о. г. изаћи.

На истоку.

Посвећење скопљанског митрополита. Ἐκκλ. Ἀλήθ. пише, да је наречени митрополит скопљански, Фармилијан 15. јуна о. г. у ставропигијалном манастиру богородичном, у епархији енској од митрополита синодалних хиоског, воденског и литичког за епископа посвећен. Посвећењу присутни су били и неки вјерни из Солуна и Скопља. — Нови митрополит већ је 22. јуна отслужио у Скопљу своју прву архијерејску литургију.

У Карловачкој Митрополији.

Срп. црквн. народни сабор, који је у Ср. Карловцима 26. маја о. г. са прописаном свечаности отворен, одгођен је дана 6. јула такође са установљеним церемонијалом. Ово је био један од најдужих расправних сабора за минулих 20 година. Сабор је посвршавао многе прешне послове, као избор саборског одбора, допуну митрополитског и школског савјета, прегледао је рачуне за прошлих 10 година, установио нов прорачун, повисио професорске и н. црквн. чиновничке плате и т. д., односно изаслао одборе, којима је повјерио израду онијех предмета, које није могао ријешити. Ти одбори имају да израде предлоге тих ријешених ствари и да их поднесу идућем саборском заједању.

Св. архијерејски Синод митрополије карловачке, довршио је свој посао, те је послије испрпљеног дневнога реда по преузвишеном краљевском комесару сједнице своје закључио дана 6. јула о. г.

Двадесетогодишњица. Његова Светост, преузвишени г. патријарх српски *Георгије Бранковић*, славио је 1. о. мј. двадесету годишњицу Свога архијерејства.

Званични огласи.

К броју 10350 I/1. 2—2

Распис натјечаја.

У сјеменишту источно-православног богословског училишта у *Рељеву* упражњено је више питомачких мјеста, која ће се попунити почетком школске године 1902/1903. — Питомци добивају у сјеменишту бесплатан стан, храну, одијело и наставу у богословским предметима, осим тога свршетком школске године примјерен путни трошак за одлазак својијем домовима преко ферија. — За попуњење онијех упражњених питомачких мјеста расписује се овим натјечај са додатком, да на то односеће се молбенице управити ваља надлежноме епархијскоме митрополиту до најзад 28. јула (10. августа) тек. год.

Молитељи морају да докажу:

1) крсниjем листом, да су источно-православне вјере;

2) школским свједоџбом, да су са добрим успјехом свршили осам разреда велике гимназије, односно, ако таковић молитеља неби било, да су најмање свршили са добрим успјехом 6 разреда велике

гимназије у Босни и Херцеговини, односно у подручју Аустро-угарске монархије;

3) свједочанством надлежне политичке области, да су припадници Босне и Херцеговине и да су безприкорног понашања и неожењени.

4) лијечничком свједоџбом, да су тјелесно и умно потпуно здрави

У Сарајеву, дне 13. (26.) јуна 1902.

Земаљска влада за Босну и Херцеговину.

Број 104161/I. 2—2

Распис натјечаја.

Почетком школске године 1902/1903. подијелиће се неколико штипендија по 400 круна овијем ученицима гимназије у *Сарајеву. Дол. Тузли* и *Мостару* који су вољни по свршеним гимназијским наукама посветити се свештеничком сталежу, и у ту сврху ступити у источно православно богословско училиште у *Рељеву*.

Онај који једну од тих штипендија добити жели, имаде своју са крснијем листом, задњом школском свједоџбом, лијечничком свједоџбом и обвезницом (реверзом) — да ће по свршеним гимназијским наукама ступити у рељевско богословско училиште, а у противном случају добивену штипендију земаљској влади у цијелости повратити — обложену молбеницу до најзад 7/20. јула т. г. дотичној котарској области поднијети.

Обвезницу имаде осим дотичног молитеља супотписати и његов отац односно судбено постављени старатељ (тутор), а мора иста и судбено легализована бити. На молбенице без реверза неће се обзир узети.

Сарајево, дне 30. (17.) јуна.

Земаљска влада за Босну и Херцеговину.

Српско-православна АЕМ. Конзисторија Дабро-босанска.

Број 528/I. ех 1902. 3—3

Едикт.

Пајо Шушњар, опанчар, родом из Слуња у Хрватској, на захтјев његове супруге Јоке рођ. Пчелареве, коју је прије 7 година оставио, позива се овијем, да се супрузи врати, или овом духовном суду пријави, јер ако то до 15. септембра 1902. пропусти учинити дозволиће се супрузи његовој, да га због злобног напуштања у сврху развода брака утужи.

У Сарајеву, 25. маја 1902.

Срп.-прав. АЕМ. Конзисторија Дабро-босанска.

„Источник“ излази два пута и то половином и крајем мјесеца. Цијена је листу на цијелу годину 4 фор. или 8 круна, а на пола године 2 фор. или 4 круне; за стране земље на цијелу годину 5 фор. или 10 круна, а на пола године 2.50 фор. или 5 круна. Учитељима основних школа и ђацима даваће се лист у пола цијене. Претплата се шаље администрацији листа у Сарајево, а рукописи уредништву у Рељево код Сарајева. Рукописи се не враћају.

Прва српска штампарија Ристе Ј. Савића, Сарајево.

ИСТОЧНИК.

ДУХОВНИ ЛИСТ

ЗА ЦРКВЕНО-ПРОСВЈЕТНЕ ПОТРЕБЕ СРПСКО-ПРАВОСЛАВНОГ СВЕШТЕНСТВА И НАРОДА У БОСНИ И ХЕРЦЕГОВИНИ.

ВЛАСНИК:

ЊИХОВА ВИСОКОПРЕОСВЈЕШТЕНСТВА СРПСКО-ПРАВОСЛАВНИ Б.-Х. **АРХИЈЕРЕЈИ.**

УРЕДНИК: синђел **ИЛАРИОН РАДОНИЋ**, проф. богословије

ГОД XVI. **31. ЈУЛА 1902.** **БР. 14.**

Садржина:

Званично. — Из тумачења св. Писма. — Реформа календара. — Спиритизам пред судом науке и Хришћанства. — Неколико одговора на питања из свештенопастирске праксе. — Проповијед у недјељу православља. — Хришћански пост са медицинског гледишта. — Кратак преглед црквено-школског и просвјетног живота. — Књижевне биљешке. — Разно. — Јавне захвалности. — Званични огласи.

САРАЈЕВО

ПРВА СРПСКА ШТАМПАРИЈА РИСТЕ Ј. САВИЋА.

ИСТОЧНИК.

ДУХОВНИ ЛИСТ

ЗА ЦРКВЕНО-ПРОСВЈЕТНЕ ПОТРЕБЕ СРПСКО-ПРАВОСЛАВНОГ СВЕШТЕНСТВА И НАРОДА У БОСНИ И ХЕРЦЕГОВИНИ.

Год. XVI. Сарајево, 31. Јула 1902. Бр. 14.

ВЛАСНИК:
ЊИХОВА ВИСОКОПРЕОСВЕШТЕНСТВА СРПСКО-ПРАВОСЛАВНИ БОСАНСКО-ХЕРЦЕГОВАЧКИ **АРХИЈЕРЕЈИ.**

УРЕДНИК: свињел **ИЛАРИОН РАДОНИЋ**, професор богословије.

ЗВАНИЧНО.

Његово Високопреосвећенство АЕ. и Митрополит добробосански, господин *Никола*ј, благоизволио је на дан десетогодишњице Свога архијерејства, 12. јула о. г. подарити јеромонаху *Владимиру Боберићу* наслов и карактер митрополитског *синђела*.

НЕЗВАНИЧНО.

Из тумачења св. Писма.

Чудо на гадаринској обали галилејског мора.

(Мат. VIII. 28—34; Марко V. 1—20; Лука VIII. 26—39.)

— **К. Сильченковъ.** —

— Превео **Александар Живановић.** —

(Осијек.)

[Наставак.]

У цијелом том гадаринском догађају — у том непојмљивом Господњем попуштању бијесовима, да подаве свиње и тијем да нанесу материјалну штету и да огорче Гадаринце, морали би ови пошљедњи јасно видјети, да су страдања једног човјека, једног изрода човјечанског друштва, замијењена страдањем многих — да је вражја сила, која је у том предјелу кидала и ужасно мучила једнога, сад своје

убитачно дјеловање проширила на све становнике тога краја. А та замјена страдања једнога са страдањем многих наравно да је, као и увијек, учинила, да је само страдање било несравњено мање, јер она ужасна духовна и тјелесна болест замјењује се простим материјалним губитком, губитком тим неосјетљивијим, што се он дијелио на многе људе. Пита се, *треба ли да страда један или многи?* . . . Треба ли подијелити страдање по могућности међу све, да се на тај начин оно умањи и квантитативно и квалитативно или — свалити сав терет страдања на поједине људе, као на жртве искупљења, а друге оставити, да се наслађују животом својим мирно и спокојно, па да при томе такви још и забораве, да има страдања и зла у свијету? . . . . То је питање, које увијек друкчије рјешавају срећни и богати људи, а друкчије они, којима је у дио пало, да претрпе све невоље земаљског живота, да виде само наличје његово, да плачу и да навлаче за срећу оних првих.

Тако и можемо у неку руку растумачити разлоге том на први мах непојмљивом поступку Господњем — попуштању Његову демонима, да потопе свиње. *То је зашто било кушање, — кушање љубави;* да ли су били Гадаринци способни или не, осјећати радост ближњег свога, заборавивши на свој рођени губитак; да ли су кадри пасти крај ногу Исцјелитељевих осјетити видјевши исцјељеногa онакво саучешће, да би се сасвим изгубиле све њихове себичне тежње, сви њихови саможиви рачуни? Тим дјелом, тим чудом Својим Господ симболички црта онај идеални поредак живота, коме је дошао да призове цијело човјечанство, а ради чега је, да наиме и Гадаринце призове таквом животу, и дошао сад у њихов крај: онај поредак живота, гдје сви братски међу собом дијеле страдања и на тај начин га уништавају, гдје не тражи свак само своѧ си[1]), гдје дрѣгъ дрѣга тѧготы носи, да тијем испуни закон Његов, Христов[2]), онај поредак живота, који је по том само једанпут на земљи остварен, када кси имѧхѫ всѧ ѥдина[3]).

А како примише Гадаринци то кушање?

И моли Ѥго (Христа) всь народъ страны Гадаринскїѧ ѿити ѿ предѣлъ йхъ, ѩко страхомъ велїимъ ѻдержими бѣхѫ.[4])

Страх и — само страх!... Један само примјер, једно само дјело, друкчије него у свакидашњем животу, доводи Гадаринце до ужаса; што се човјек исцјелио, то их ни мало не радује . . . Ту није био сам мотив користољубља, нити је ту из њих говорила пуста страст за имањем,

[1]) I. Кор. X, 24; XIII, 5.
[2]) Галат. VI, 2.
[3]) Дјан. II, 44.
[4]) Лука VIII, 37; ср. Мат. VIII., 34; Марко V, 17.

нити жалост за изгубљеним добром — не! Страх пред величанством Непознатога, који их страх натјера, да га признаду бићем необичним, божанственим, удвостручио се, кад је Христос показао Своју моћ — кад је страдање једнога обратно у страдање многих. Ту се прије свега показало потпуно противљење Гадаринаца оном поретку живота и обичаја, који је хтио да уведе Бог, који је изненада сишао у њихов крај,[1]) те већ на првом кораку на њихову земљу показује, какав треба да је тај нови поредак живота и обичаја. То бијаше протест против Чудотворца реформатора, протест пун религиозног сујевјерног страха, малодушан и низак, али и категоричан. Њихова молба Христу — ѿити ѿ нихъ није била слична Петровој прозби: ѩзыди ѿ мене, ѧкѡ мѫжъ грѣшенъ ѥсмь, Господи! — јер у њој није било само оне необичне побожности и поштовања према Господу; њихова молба: *иди од нас!* значило је: „Ми Тебе не појмимо, ми се бојимо Тебе, чудни Незнанче! Твоја дјела нас само доводе до ужаса, јер нијесу таква, нити то хоће, на што смо ми навикли, с чим смо се ми сродили, с чим и у чему само ми и можемо живјети. Удаљи се од нас, пусти нас да живимо, како смо досад живјели; ми Те не примамо, ми нећемо Твоје науке: ми се бојимо и само се бојимо Тебе."

И гле, Господ, који је некада с љубављу привукао Петра себи, кад Га је овај молио, да „изиђе од њега", сада без ријечи испуњава молбу Гадаринаца. Јадници!... Њихов страх, њихово дрхтање и молба — не гњеве, нити доводе Господа у срџбу против њих; али, бар сад, у садашњем њихову стању, нема ни наде, да ће се они моћи надаље до познања закона божанствене правде и љубави. Њима је непојмљива сама идеја љубави, њима је страна идеја страдања једног за другога; њих ужасава и помисао на такав живот. И влѣзъ Господь въ корабль, возвратися. Жестоко, но с правом примјећава на то бл. Теофилакт: „одатле можеш видјети, да Христос не живи тамо, гдје је свињски живот, већ тамо живе демони."

Одлазак Господњи је за Гадаринце свједоџба јако жалосног моралног стања. Морамо примјетити, да је Господ дошавши на земљу да научи и спасе људе, постепено их уводио, да могу појмити Његову небеску (Јов. III, 12) науку и није напуштао Свога благовјесничког труда ни тада, кад Га нијесу примили, кад су Га гонили, притјешњавали — па до краја није престао учити Јудејце, који су особито

[1]) Држимо, да је ово претјерано. Тумачење ствара је врло добро, али низак је ово мјесто о божанству Христову, што би рекли, натегнуто. Јер да су Гадаринци имали јасна појма о Божанству Христову, нестало би у њих свијех скрупула у погледу „новог поретка живота и обичаја", јер би тада знали, да је тај нови поредак — поштo је од Бога — најбољи. Него они *без обзира на личности Чудотворчеву* не пристају на тај нови поредак живота. Прев.

непријатељски били према Њему расположени, па и према Његовој науци. Зато је Његов одлазак из Гадаринских страна, кад је метнуо на вагу њихову љубав, значио, да је морално стање њихово било још јадније, него Његових јавних непријатеља. И тако је заиста и било.

У једном откривењу Апокалипсиса има ова изрека, за коју Дух заповиједа Тајновидцу, да је преда анђелу лаодикијске цркве: „знам твоја дјела, да ниједи ни студен ни врућ. О да си студен или врућ"! (Апок. III. 15.). У жестоким протестима Јудејаца против учења Христова разлијегао се глас срца, глас живе, ма и неразумне привржености према закону отаца, према предању стараца; жива душа се исказивала и у самим гоњењима, које они дизаше на Господа, и у самим хулама на Њега, као на разорителя њиховог вјековног вјеров ња и уредаба. Ту је вриједно било и радити; било је бар наде, да ће се та жива душа, тај огањ протеста обратити на прави пут, да служи истини. И ватрени и бурни Апостол, који се трипут одрекао Господа, сједињава се затим с Њим нераздјељивом везом љубави . . . А по оном хладном, промишљеном одрицању од Господа можемо одмах у Гадаринцима познати људе, на које се потпуно може примијенути ријеч Духа анђелу лаодикијске цркве: у њих нема бурнога протеста, они се не гњеве — но не зато, што су били кротки, добри и незлобљиви, већ зато, што се на њих може примијенути и друга изрека Духа Тајновидцу, порука друге цркве: „ти имаш име као да си жив, а мртав си." (Апокал. III. 1.)

У таквом стању духовно-моралног живота Гадаринаца и треба тражити разлоге, ради којих они непојмише Господа, већ се ужаснуше од дјела Његових и добровољно се удаљили од јединога Источника живота и свјетлости. Бадава би смо тражили те разлоге у њиховој користољубљу, у привржености земаљском имању — о чему јеванђеље као што смо видјели, не само да ништа не спомиње, но што не можемо и немамо права ни изводити из њега. Неприступачним ономе, што је „Духа Божјег" (I. Кор. II, 14.), мртвима за душевни живот начинио је Гадаринце не какав посебни њихов порок, већ опћи пратац њихова живота, на којега ћемо карактеристику сад и прећи.

Потребно бијаше постепено преобразити сав њихов живот, њихово душевно расположење — потребно бијаше постепено обрадити ту земљу, да од ње постане она плодна њива, на којој би засијано слово Божје дало стоструки плод.

Господ удаљујући се оставио је радењка на тој још дивљој необрађеној њиви. — Када Он уђе у лађу,[1]) човјек из којега изађоше бјесни, замоли Га, да остане с Њим. Али му Исус то не допусти,[2])

[1]) Марко V, 18.
[2]) По јев. Луки — отпустио га је.

рекав му: поврати се кући својој и проповиједај, шта ти учини Бог[1]) и како те је помиловао.[2]) А он оде и проповиједаше по цијелом граду шта му учини Исус[3]).

(Наставиће се.)

Реформа календара.

Првопштава: **Петар Ј. Лапчевић** катихета, Сарајево.

Већ од више година појавила се мисао међу народима који се служе старим (Јулијанским) календаром, да се исти замјени тачнијим мјерилом времена, како не би долазили у евентуалну неприлику у грађанском општењу са другим народима и како би оно што је погрјешно уклонили. Прије неколико година је ово питање изнио на тапет у нас Срба блажено упокојени Митрополит Србије Михајило, обративши се на васељенску патријаршију у Цариграду, да она предузме нужне мјере, да се ствар уреди. Али тај је корак остао без успјеха, јер се је држало, да би реформа старог и непотпуног календара — у оно вријеме — за живот цркве можда од кобних посљедица била.

Но признати се мора, да је ово питање врло важно, и да би рјешење његово било од врло велике користи за народе који се још служе старим, Јулијанским календаром. У најновије доба по највише се урадило на овом пољу у Русији, гдје је данашњи руски цар Николај II. још при ступању на пријесто, одредио комисију, која је састављена од најодличнијих астронома и математичара руских, да свестрано проуче и испитају ово питање, и да изнесу своје мишљење, како би се једном ваљано уредило рачунање времена.

Та комисија довршила је прије неког времена свој рад, и поднијела своје предлоге о уређењу календара; ти предлози заслужују општу пажњу не само народа којих се реформа у првом реду тиче него и оних, који се служе новим, Григоријанским календаром, јер су у овом извјештају осивјетљене све неправилности како старог, тако и новог календара.

Знајући да ће ова ствар живо интересовање побудити у свакога а особито код пречасног нашег свештенства и народа износимо је у кратко у нашем „Источнику“. Ево у главном тога извјештаја и предлога:

Као што је опште познато на првом васељенском сабору у Никеји год. 325. уређено је рачунање времена по старом, Јулијанском календару.

[1]) Лука VIII, 39.
[2]) Марко V, 19; Лука VIII, 39.
[3]) Марко V, 19.

Зна се даље и то, да се по јулијанском календару година рачуна на 365 дана и 6 сахати. Упоредо с овим рачунањем сунчана година има 365 дана 5 часова 48 минута и 48 секунада; па како се грађанска година узима само са 365 дана, то је ради веће тачности узимана свака четврта година као преступна са 366 дана. Тај 366. дан би се обично додао мјесецу фебруару дотичне преступне године, те би овај мјесец мјесто 28 имао тада 29 дана. Но четири грађанске године чине мало већу разлику од једног дана, у сравњењу са сунчаном годином (астрономском) и та је разлика од 325. год. п. Х. до 1582. год. кад је на западу папа Григорије XIII. увео тадашњим астрономима и математичарима прорачунати тачнији и бољи календар, (који ми обично називамо Григоријанским) нарасла на 10 дана. Та је разлика на темељу тадашњег новог и тачнијег прорачунавања астрономског пронађена и да би се одклонила, наредио је папа Григорије XIII. године 1582., да се послије 4. октобра пише не 5. него одмах 15. октобар. На овај је начин године 1583. пролетна равнодневица пала баш у оно вријеме, у које је била и за вријеме Никејског т. ј. првог васељенског сабора.

Да би се пак у будуће спријечила ова разлика између астрономске и грађанске године, одреди папа Григорије по саслушању тадашњих звјездара и других научењака математичара, да се у сваки 400 година испусте четири преступне године, тако да се узимају као преступне само оне које су дијељиве са 400, ушљед чега је била преступна: 1600 год. — а 1700. г., 1800. и 1900. бијаху просте године а истом 2000. година била би по том рачунању преступна. Нема дакле спора, да је тај новији, Григоријев календар куд и камо тачнији и бољи од старог Јулијанског календара, али као што ћемо видјети има и он своје недостатке. Најновије и тачније рачунање руских астронома изнијело је наиме на видик, да рачунање папе Григорија односно тадашњих научењака сакрива у себи велику погријешку, а та је у том, што у 128 година Јулијанског рачунања (календара) већ налази разлика од 24 сата т. ј. једнога дана, те би се због тога већ у 3 пут 128 година, т. ј. у 384 године морало три преступне године испустити. Ту лежи велика погријешка, те ако се предлог руских астронома оствари т. ј. уведе у практичну употребу, у јавном животу брзо ће се показати та неправилност данашњег тобож савршеног календара Григоријанског.

Узевши све ово у обзир руски су научењаци предложили за реформу календара двојаку основу:

Првим предлогом иде се на то, да се година у којој ће се

реформа извести исто као што је и год. 1582. папа Григорије испустио, 10 дана — скрати за толико дана колико то доноси дотична разлика између сунчане и грађанске године.

Други предлог иде за тим, да се у Русији не уводи календар Григоријев, него посве нови, који би у сравњењу са западним календаром за астрономе и математичаре био много правилнији и бољи, и то на темељу пронађене погрешке код Григоријева календара, који је узео за изједначење разлике по Јулијанском календару између астрономске и грађанске године у 400 а не 384 године четири односно три преступне године.

Прелазећи на практичну страну комисија предлаже: да се има одмах испустити разлика између астрономске и грађанске године од 325. до 1901. Та разлика износи до данас по рачунању Јулијанског календара 14 дана, те кад би се ти дани испустили, имало би да се пише одмах, рецимо иза 8. марта место 9.-ог. 23. марат, дан у који рачунајући од р. Хр. пада пролетна равнодневица (еквиноксија.) Тај ће дан вриједити за све као дан еквиноксије код прорачунавања и одређивања пасхалије и празника, без обзира на могућу астрономску разлику.

Тај дакле нови руски 23. март одговара управо 23. марту Григоријева календара, и тако би се оба календара за сада изједначила и изравнала, али само за 19. година ишла би заједно, да се 1920. г. опет разиђу; јер на темељу ове основе руских научењака била би свака четврта година преступна, без икаквог обзира на њене цифре осим оних које су са 128 дјељиве, које неби биле преступне. С тога ће већ 1920. година бити по Григоријеву календару преступна, а по новом руском календару проста, и тако би тада Руси односно народи који би овај руски календар примили, били за један дан напријед, а то би расло све даље, јер они узимају 384 године а Григорије 400 г. за испуштање три преступне године.

По томе је као што се јасно види овај календар савршенији и вјероватно је, да би и сав западни свијет морао примити овај тачнији нови календар већ до 1920. године.

Разумије се, да је и овђе остала мала разлика између сунчане и грађанске године, али док се та разлике отклонити неда, дотле је толико незнатна, да би истом послије 100.000 година преостао цигли један дан.

Ово износимо зато, да би се и у нас што више заинтересовали за овај тако важан предмет, е да би се што прије могла извести тако нам нужна реформа календара. У поузданој смо нади да ће се ово

питање у најскоријој будућности ријешити, тим више, што се — како смо дознали — и свјатјејши патријаршески пријесто цариградски озбиљно бави с њим од како је Његова Светост Јоаким III. столицу св. Јована Златоустог заузео.

Спиритизам

пред судом науке и Хришћанства.

— Написао **М. Веркоповић.** —

(Наставак.)

III.

Могућност учешћа тајанствених духовних бића у произвађању некојих спиритистичких феномена.

У причи спаситељевој о богатом Лазару видимо сасвим друго Као што знамо, богати се не може јавити по властитој жељи браћи, да их сачува од пошљедица безбрижног живота. Аврам такође неће да испуни његове молбе. Несумњиво је такође, да би самовољне појаве људи из онога свијета противурјечиле одређеноме од Бога поретку природе и живота људскога и не би се слагале са биљним појмовима о души и тијелу. Дух је за то дух, јер се не може видјети, ни опипати; није доступан никаквом тјелесном чулу (Лук. 24. 39). Нужно је чудо, да би се дух примјетно тјелесним очима, којима се то указује особитом Божјом дозволом. (Дјела. 5, 19.—23; 12. 5—18.). За то се појаве анђела и ђавола свуда сматрају у слову Божјем као особита дјела Божја која имају високе моралне циљеви. — Што се тиче душа умрлих, оне се по учењу Слова Божјега налазе на означеном им мјесту и не могу се премјештати у загробном животу самовољно нити се јављати овоме свијету. (Лук. 16, 26.; Мат. 25. 34—46.). У „животима светих“ појаве умрлих сматрају се као искључиви случајеви, који су се догодили по особитом Божјем благоволењу према Његовим избраницима, и ништа не говоре о природној могућности таквих појава[1]).

Учење црквених отаца потпуно потврђује мисао о немогућности својевољних и природних појава душа умрлих живим људима.

Св. Јован Златоусти говори „није могуће овуда блудити души, која је већ одијелила се од тијела“. „Бог је за душама умрлих запр'о врата вјечности и ни једној није дозволио, да се јавља живима, да се не би ђаво користио дозволом, да може шкодити и варати људе“. По

[1]) За објашњење често запажаваних случајева појава људи у сами моменат смрти својим најближим постоје (истина једностране) физиолошке хипотезе, које потврђују могућност појава у периоду само 24 сата од момента смрти. Чини се, да је прем. Никанор допуштао могућност таквих појава првих часова послије смрти прије опредјељења божанственог предвиђачења за душу умрлога.

учењу блаженога Августина није својствено природи душа, одријешених од тијела, да опште са живима. Слични суд исказује и св. Јован Дамаскин.

Ни закључцима разума не могу се оправдати самовољне појаве умрлих! И доиста чему би оне послужиле? Вјере не би побудиле! Ако ми нећемо да вјерујемо, неће нам помоћи ни најочевиднија чудеса, ни најјасније свједоџбе загробних житеља.

С друге стране тајне загробнога живота сакривене су од нас, дакако не без воље Божје, за то и свако настојање открити их показује се као неразумна и дрска тежња продријети у област (бића) из које нема повратка. Даље, свако откриће о загробном животу получено самовољно распалило би само несито љубопитство, али не би дало моћи и (воље) расположења за усавршење у добру, не би послужило као боље руководство за морални живот од вјере и божанског откривења. Сама могућност општења са умрлима нарушавала би правилни ток земаљскога живота принуђавајући нас, да очекујемо у сваком важном случају саопштења из другога свијета, којих непогрјешивост ипак и по признању самих спирита врло је сумњива. Жалосна би била такође судба душа умрлих, кад би их живи људи по својој вољи непрестано узнемиривали, увлачећи их у сујетна животна дјела, распаљујући страсти и земаљске склоности. Сав наш земаљски живот мора изгледати са свим ништан ономе, који га је проживио и који га сматра као кратку и незнатну епиводу: злоба и све што чини садржај наших жеља, страдања и нада, за њ' је изгубило значење, а илузија је већ разрушена. Зар то не би значило доводити душе умрлих у сигурна страдања нагонећи их, да на ново преживе сујету, које су се ријешиле. На пошљетку многи спирити тврде, да у њиховим сеансама имају учешћа само духови најнижега разреда. Но одавде већ није са свим далеко до друге хипотезе, о којој спирити обично не држе, да ју је вриједно спомињати, но која ипак није мање вјероватна од њихове сопствене то јест до хипотезе објашњења појава, да бивају посредством демонске силе.

И фактички све недоумице односно спиритистичких феномена лако се одстрањују, ако се призна код њих уплив демона. Противуословља, шале, ругања, у опште својствена су демонском елементу, а добро и прекрасно, што каткад духови јављају, непротивуслови лукавим цијелима ђавола, који гледа да заведе људе, који нијесу тврди у вјери. Уз ону претпоставку није тешко објаснити и отсуство научних открића у саопштавањима духова. Промисао не дозвољава демонима, да

претеку природни развитак човјечанства саопштавањем тајана, које би могле упливисати на општи ток интелектуалнога развитка. Сама њихова претсказивања већином не догађају се као основана на чисто природном предзнању.

У прилог учешћа демона у произвађању спиритистичких феномена говоре и факти материјализације духова. И заиста, кад би агентима појава биле душе умрлих, које прелазе у загробни свијет са танком материјалном одјећом, какова је унутарње тијело (по Фихте-у мл.) или перисприт, то тешко да би се оне јављале у гробо-чулном човјечијем облику; а при том би могле лако открити своју природу! На против духови злобе лако могу узети — по учењу Слова Божјега — облик и анђела свијетла и човјека (2. Кор. 11. 14.).

Што се тиче начина, којим дјелују тајанствена бића производећи спиритистичке појаве, тога ми не знамо! Може бити, да су демони способни измјењивати оптичке појаве бранећи дјеловању предмета на наша чула или упливом на нерве изазивају халуцинације.

Германски професор Визер допушта могућност мађија и намјерних пријевара од стране злих духова; уједно претпоставља код њих способност, да могу растварати помоћу електромагнетичних сила неорганске предмете на атоме, из којих су састављени, и на ново их сложити у првобитни облик, — чим се и објашњава ишчезавање и појављивање предмета у неким психичким стањима медијума он види знаке привремене бјесноће под упливом злога духа.

Учешће мрачних сила у спиритистичким сеансама допуштали су многи истраживачи спиритизма, често пута више и против своме основном убјеђењу. Тако познати Лајпцишки професор Фехнер, који је посматрао необичне појаве 1878. год. на сеансама Следа, објашњује их на основу демонолошком. Карактеришући спиритистичке манифестације као болесне и ненормалне знаке људске природе, Фехнер их назива „демонским завођењима“ и за потврду тога позива се на нејасноћу, саблажњивост, ругобу и празнину откривења духова. Присталица спиритизма — берлински професор Перти тврди, да се зли духови често издају за људе и варају медијуме.

Руски професор Бутлеров такође допушта могућност учешћа демона у произвађању спиритистичких феномена. Протестантски богослови: Лутхардт, Цеклер, Етингер, Крајгер, а од римо-католичких: Шанц, Шнајдер и др. виђели су у многим спиритистичким експериментима дјеловање духова пакла.

Са хришћанског гледишта није тешко допустити у области медијумизма, за објашњење тајанствених појава, учешће злих духова.

По науци Слова Божјега ђаво је извор свакога зла, гријеха и погибељи (I. Јов. 3. 8). Ма да га вјерни могу од себе одагнати покоравајући се вољи Божјој (Јак. 4. 7; I. Јов. 2. 14) и имају оружје, да се могу противити његовом лукавству (Ефес. 6. 11); ипак нијесу слободни од искушавања сатанина (I. Кор. 7. 5; I. Сол. 3. 5), од његових прогањања (Лука 22. 31.) и штетоносних његових намјера и дјела (II. Кор. 2. 11; 12. 7.) Он сије међу људе зло и безаконје (Мат. 13. 19. 29; 16. 23), вара их узимљући облик анђела свијетлога (II. Кор. 11. 14) и чинећи знамења и чудеса (2. Сол. 2. 9. 1 Сим. 14. 1); напада на цркву Христову (Мат. 16. 18) и вара сав васиони свијет (Ап. 12. 9). У опште учење о ђаволу за толико тијесно је скопчано са људским животом, да се оно не може из вида пустити при разматрању питања духовно моралних.

Код црквених отаца такође налазимо мисли о дјеловању демона, сродника савремене спиритистичке праксе. Тако св. Григорије Ниски у ред многих способности пријевара од стране демона сматра дозивање мртвих: а св. Јован Дамаскин претсказивање будућности на основу проницања њихова у даљину или по нагађању. Св. Атанасије Александријски држи чудеса мађије и чарања за демонске пријевара. По ријечима блаж. Августина „никаква моћ ђаволска, никакво заклињање не може дозвати душе умрлога, и по томе дозивачима духова јављају се демони, а не душе". — Антоније велики говори на основу властитога искуства, да демони имају каткада обичај, да се појављују пјевајући складно псалмове и да нечистим устима рецитирају изреке св. писма. Руски богослови: митроп. Филарет, архијепископ Инокентије и Никанор, еп. Игњатије Кавкаски и др. исказују свој поглед на спиритизам, као на област, са свим отворену за откривење сатанина упливисања. Сама пракса спиритизма фактички даје потврду за тај поглед. Тако спирити не таје, да молитва и крсни знак прекидају на сеансама појаве и откривења духова; а тим се потврђује учешће сатане код сеанса. Тако исто и сами спирити допуштају могућност учешћа демона у појавама духова, за то и препоручују, да треба правити разлику међу духовима и контролирати њихова казивања питањем виших духова, али дакако не дају гаранције, да ће казивање ових посљедњих бити истинито.

(Наставиће се.)

Неколико одговора на питања из свештено-пастирске праксе.

Светозар Грубач.

— Парох новосељански и надзиратељ протопрезвитерата сјеверинскога. —

IV.

„Треба ли или не миропомазати оне, који су крштени у православној вјери, па се одреку Христа, а доцније се покају и зажеле повратити се својој првој, правој вјери?"

У првом правилу *св. Јована Посника*, гдје је говор о одрицању од Христа забиљежено је ово: . . . . „данас црква у главном слиједи ономе, што је установио и опредјелио свети *цариградски патријарх Методије*, и према томе у опће поступа са онима који се овако или онако затеку у томе приједступу. По томе опредјељењу (св. Методија) ако је неко, као још дијете, ухваћен био од нечастивих, те из страха, или из незнања, или из непојимања вјере, принуђен био да се одрече вјере, и послије кад постане човјек обрати се опет хришћанском животу и ступи у католичанску цркву са покајањем и са исповиједју . . . нека тада буде *помазан светим миром*, исто онако као и они, који се тек крсте, и послије тога нека се удостоји светога причешћа . . . Милости овакве нека се удостоји и онај, који је ухваћен био од нечастивих као већ пуномоћан, а који је мученьима принуђен био да се вјере своје одрече . . . . Онога пак, који се без икакве силе одрекао вјере, чека страшна казна: али по исказаноме божјем човјекољубљу треба и таквога милостиво лијечити . . . . . остало даље нека се с њим поступа, као што је прије казано."[1])

Ово је, de facto, наредба цариградскога сабора при *патријарху Методију* (843.—846.), коју је *Матеј Властар* додао правилу *Посниковом*. Узевши у обзир, да је баш тај исти *Властар, синопсисом* својим донео опет у опћу употребу *правила Јована Посника*, или тачније *каноникон Посников*, који је услиједа многих редакција, течајем времена, изгубио свој први облик, — јасно је, да је источна црква и овоме додатку подијелила своју санкцију[2]).

Сагласно са овим учи „*Православно исповиједање вјере католичанске и апостолске цркве источне*" и „*Догматика*" исте цркве. Оно прво, у одговору на 105. питање каже: „*Ова се тајна (миропомазање не даје други пут, осим онима, који се, пошто су се одрекли имена*

[1]) Правила (ΚΑΝΟΝΕΣ) православ. цркве с тум. од Никодима, епископа далматинскога Кн. II. стр. 499.—500.

[2]) Ibidem. Стр. 501.—502; Σύνταγμα IV., 433, 434.

Христова, опет обраћају.“ [1]) Догматика учи: „*Крштење, ако је оно правилно свршено, не понавља се ни у којем случају, ма да се ко одрече имена Христова и послије опет обрати у православну цркву; а миропомазање ради оних који су се одрекли имена Христова понавља се у случају њихова обраћења у православље*“.[2])

Јасан коментар овога учења наше цркве пружа нам „Новаја Скрижаљ“ архијепископа *Венијамина*: „И тако само је потребно присједињавати посредством тајне миропомазања оне, који се броје у први разред јеретика, то јест који су се сасвим одрекли Христа и пали у незнабоштво, а потом опет обратили се к цркви. *У* осталом и *овдје миропомазање није суштаствено повторење тајне*, него служи само као знамење, да им се враћа благодат, коју су они одбацили од себе отпадањем од Христа и св. цркве. То доказују и ријечи у молитви *св. Методија:* „иже Христа wтвергша и престꙋпникъ спасенїа таинство: егоже извакнлъ отъ пагкенїа безкожныхъ врагwвъ, съ ними же некагкенїмъ дѣтскимъ или мꙋчителнымъ насильствомъ оныхъ прелестные обычаи прохождаше, и проч.“ . . . . „И назнаменанной къ немъ печати ѣсне ѣкитисѧ къ сердцꙋ егw.“ Како је праведно било мишљење *св. Методија* о сили св. миропомазања, то доста јасно показују оне његове ријечи у трећој молитви. Печат св. мира, добивен на крштењу, не остаје непогледан у стању отступништва и неизглађује се тим гријехом сасвим, него само потамњује или постаје као нејасан. За то и моли црква: „и назнаменанной къ немъ печати ѣсне ѣкитисѧ къ сердцꙋ егw и поминовенїмъ, знаменованїемъ креста Христа Твоегw.“ То јест, ту се моли, да би свакоме било видљиво и познато не толико суштаство тајне, колико сила њезина, и не толико сами печат, колико исповиједање праве вјере. *Симеон Солунски*, на питање: зашто се обраћени у вјеру, послије одречења од ње, помазује светим миром, а не крсти се с нова? — одговара: обраћенога у цркву послије одречења *помазујемо св. миром*, а не крстимо по други пут, за то, што крштење саопштава човјеку биће у Христу, а св. миро живот по Христу (т. ј. по образу живота Христова) „дыханїе, скатыние и печатъ. У крштењу примају људи „благодатъ возстанїа и нетлѣнїа Христова, обукав се у Њега, а у тајни миропомазања печат Његов, освећења и дарова Духа светог. По томе, ако се неки између њих одреку, они имају биће (т. ј. сачувају духовни и бесмртни живот), устају у послиједњи дан и буду „нетлѣни“, али не буду имали ни благодати Духа светог ни светости дјела, и осуђују се заједно са супостатама демонима.“ [3])

[1]) „Истина“ Год. III. бр. 6. Стр. 267.
[2]) Макарије: Прав. догм. богословље. § 210. Стр. 360.
[3]) Ч. IV. гл. 24. § 79, 80. Стр. 476.—477.

Проповиједь у недјељу Православља.

Во имја Оца и Сина и свјатаго Духа. Амин.

Благочастиви Христијани! Свакоме човјеку и младу и стару, и богаташу и сиротану, осим добрих и племенитих дјела, осим рада и владања како то одређују заповиједи и Божије и црквене, за спасење његове душе од пријеке је потребе и вјера — права, жива вјера. Вјера у све оно, што је Свевишњи открио свијету, што је Христос Спаситељ учио и учинио, што св. наша мајка православна црква вјерно и чисто чува.

Ево, у кратко те наше вјере. Пазите добро.

Оно свемогуће Биће, што је овај свијет из ништа створило, које њиме и данас невидимо управља и о њему промишља, које је човјека обдарило својом сликом и приликом — бесмртном душом и разумом — јесте Бог. Бог је један, невидими и бестјелесни, пребива свагдје и на сваком мјесту. У Богу су три лица: Отац, Син и св. Дух — Пресвета Тројица. А сва три лица једно су — један свемогући, премилостиви, предобри, вјечни Бог.

Човјек по својој слободној вољи огријешио је, али дух посијао је своје сјеме, које је на жалост међу људима нашло плодну земљу и ухватило коријена; свијет се почео удаљавати од свога Почетника. Преблаги Творац обнављао је везу с човјеком у изабраном народу: јављао му се, поучавао га, корио, исправљао — јављао му своју заповиједи и обећавао Искупитеља преко старозавјетних пророка.

И онај срећни час дође. Бог Отац посла на земљу Сина свога јединороднога, који се од Оца превјечно рађа. И Бог Син роди се од Пречисте Дјеве пантијем св. Духа. Прими на себе трошно људско тијело, дође да спасе човјечанство. — Проповиједао је, учио — Богу обраћао људе. Многобројним чудесима потврђивао је своју науку. Лијечио је болне, дизао одузете, оживљавао мртве, буре и вјетрове утишавао једном својом пресветом ријечју. И својима је ученицима заповиједио, да чим приме св. Духа, кога им је послао у 50. дан послије свога ускрснућа у виду огњених језика, пођу по свијету, да уче све народе крстећи их у име св. Тројице. Подигао је за сва времена цркву своју, да олакша људима пут к спасењу, и обећао, да ће ју чувати, те да јој ни паклена врата не ће одољети.

И страдао је за нас. Пречисту своју крв за нас је пролио, ради нас је на крст распет био, умро и покопан био. Али као што је било предсказано у закону и пророцима, како је и Он сам својим ученицима прорекао: трећи дан побиједио је смрт и славно као Бог

воскресао из гроба. 40 дана је још послије био међу ученицима, док се није узнео на небо и сио на престо одесную Оца. Али ће још једном доћи у свијет, славно доћи, да суди свима и живима и мртвима. У тај велики, судњи дан сви мртви оживјеће и устати из својих гробова, помијешати се међу живима на земљи — све ће се човјечанство искупити око страшнога судије. И биће благо праведницима, а тешко грјешницима! Благо онима, који и нијесу видјели а вјеровали су — тешко невјерницима који се не користе са благодати. И Његово царство не ће имати краја!

О трећем лицу Пресвете Тројице, о св. Духу, треба да вјерујемо, да вјечно происходи од Оца, да је са Оцем и Сином једно, један прави и истинити Бог. И према тому морамо, да му се клањамо, да га прослављамо и хвалимо исто онако као Оца и Сина.

Слава Оцѹ и Сынѹ и сватомѹ Дѹхѹ, й нынѣ и присно и во вѣки вѣковъ!

Све ово, драги и мили моји, имате лијепо поређано у вјеровању, што се чита у цркви сваке службе Божје, а које и ви онако побожно изговарате. Али и осим тога, има још што се мора вјеровати, што се налази у самом св. Писму, а то су догме, које су св. оци и учитељи цркве на васељенским саборима, окријељени св. Духом, донијели ради тачнијега и јаснијега разумијевања православног учења. Тако је донесено учење, да је Христос Спаситељ био Богочовјек — прави и Бог и човјек са природом и вољом и божанском и човјечанском; да је Пречиста Дјева права Богомати; да и св. иконама морамо да одајемо достојно поштовање. Не тражи се од нас, шта више велики је гријех, да се ми клањамо дрвету или металу, од кога су иконе начињене, већ да, гледајући на икони изображени лик Господа, или Пречисте Дјеве, или кога Свеитеља, душу своју уздигнемо к небу и скромно цјеливајући изображени лик, духовно љубимо онога, кога та икона представља . . .

Све то донијели су св. оци на својим саборима ради тога, да православни хришћанин може разликовати и знати чисту и праву Христову науку, од других, лажних, искривљених наука и тумачења, те да се лакше сачува од заблуда, да се не би наопако из незнања натрунила и оскврнула сама чистоћа вјере. Православно хришћанство морало се чувати од кукоља, које се с много страна сијало међу чисто жрње. Било је наиме у разно доба грјешних занешењака, који су својом главом хтјели да попуњују и исправљају Божје ријечи. Узвишену и чисту вјеру хтјели су оскврнути са својим измјенама. У разно доба јављали су се разни јеретици. И св. православна црква, као једини прави чувар истинитог и непромијењеног Христовог учења,

руковођена невидимом својом главом самим Господом Исусом Христом, у особи својих св. отаца и учитеља, устајала је одлучно против тога и те је новотарије и лажна учења јавно одбацивала и осуђивала. Православље је славило побједу. И ради тога, ради успомене на ту славну побједу Православља, установљена је ево ова данашња црквена прослава. Ради тога се и зове ова прва недјеља великог и часног поста, Недјеља Православља.

Мили моји, видите сто и сами колико смо срећни, да су нам оци наши оставили св. Православље, чисту као сунце Божанску науку. Срећни смо, што се не морамо бојати лажних учења, што се не морамо бојати за пашу вјеру. Побједу су нам стари извојевали, у аманет нам је оставили и ми можемо мирно да уживамо чисте плодове те побједе — у правој вјери можемо, да се бринемо за спас наших душа.

Па послужимо се, мили моји, том срећном приликом и држимо и као највећу светињу чувајмо ту наслијеђену срећу — свету нашу вјеру. Не дајмо се никада ни од кога преварити, не преваримо се на лијепе, али лажне ријечи — исповједајмо увијек наше свето Православље! Сјетите се само наших јуначких отаца, сјетите се толиких безимених у њиховом реду мученика који су кроз вијекове крв проливали за крст часни и слободу златну, који су у страшним мукама на растанку с душом очи небу управљали, да оставе примјера млађима, како ваља мријети за цркву, чуварицу Христове науке.

Па зар да данас, мили мој народе, у доба вјерске равноправности, у доба, кад нико несмије да дира у твоје мило православље, кад те нико не сили, да га се одречеш, велим зар данас, да га не љубиш, да га чиста не уздржиш, да га тако мало цијениш, да га олако напушташ?! Не, то не смијеш и не можеш учинити, то ниједан од вас ни помислити неће. Док свјетлуца кандионце пред свечарском иконом, док се кади у нашим домовима миомирним тамјаном, док се долази по нафору бијелу, Србин ће се сјећати гробова својих старих, који му православну вјеру Његову сачуваше; сјећаће се и побојаће се, да не увриједи блажене сјени тих покојника, а још више да не увриједи Бога, да не изгуби душу и срећу своју и свога народа.

Чувајте и љубите православље, да се одужите и Господу и своме имену, и да будете благословени и овога и онога вијека. Амин.

Нова Градишка.

Стеван Јањетовић
кавелан.

Хришћански пост са медицинског гледишта.

— Од **Др-а мед. Н. Пјасковскога.** —

— Слободан превод са рускога. —

Бѣи Божїй премудрѣе человѣкъ ѣстъ и немощное Божїе крѣпчае человѣкъ ѣстъ“ (I. Кор. 1. 25).

Невјерство и скептицизам, као што је познато, са развитком позитивне науке у области природознанства непрестано нападају хришћанство, гдје им је само згодно, и бирају за оруђе нападања неке науке, које бајаги иду у прилог њиховом антирелигиозном гледишту на свијет. Ову тактику практикује невјерство у свима питањима религије, не само у области догматичке стране хришћанске вјере, него и у области њених обреда.

Само се по себи разумије, да ни хришћански пост није поштеђен од сваковрсних нападаја невјерства! Оно по својој тактици и у овоме случају униште све своје силе, да нашкоди уставу и установама цркве, ослањајући се тобоже на савремену науку. „Сама“ каже, „наука у лицу медицине и хигијене односи се негативно према хришћ. посту и сматра га анахронизмом, уредбом бесмисленом и шкодљивом за здравље људско.“

Разноврсне похвалне пјесме у прилог раскошног храњења часак текле су из уста невјерстава као бујни потоци, док у исто доба у ружењу хришћанског поста није манькало сарказма, па на пошљетку ни најпрљавијих инсинуација. Но ма каковим изврћањем служило се невјерство у нападању на хришћ. пост, борба та на подножју цркве Христове увијек се свршила тим, да је побиједно распети Назорејац у свом сјају своје божанске величине!

Нећемо говорити сад о божанском угледу цркве Христове, о примјеру 40 дневног поста самога Христа Спаситеља; нећемо говорити тако исто ни о моралноре лигиозном значењу поста, какво му даје црква, њезини јерарси и велики подвижници! Наша је свраха знатно скромнија! Ми имамо намјеру, да покажемо, да сва она довијања невјерства против хришћанског поста, која се тобоже на науци, а особито медицини и хигијени оснивају, баш пред судом самих оних наука не вриједе ништа! Гледаћемо да изнесемо пред читаоца све, што је најважније у питању о храни људској, што било овако или онако стоји у вези са питањем о посту — особито посту хришћанском.

Као што знамо хришћански пост има неколико ступања:

Црква одређује, да се у неке дане сасвим уздржавамо од јела и пића. То је тако звани *апсолутни* пост.

Црква даље разрјешава у неке дане само на „сухоједи“ т. ј. на употребу хљеба и воћа без варива и уља; даље разрјешава на варену биљну храну са уљем; и на пошљетку на ту исту храну са рибом.

Да почнемо са апсолутним постом и да видимо, до каквих је резултата дошла наука проучавајући утјецај тога поста на здравље људско!?

Опити који су у томе погледу чињени на широко не само на човјеку, него и на животињама, најсјајнијим начином доказали су, да краткотрајни, периодични апсолутни пост не само да није шкодљив здрављу, него се у многим случајевима

показао као један од најуспешнијих метода лијечења. Да не би изгледало, да је сво само говор, изнијећемо пред читаоца фактичне доказе.

Пошљедних 10 година били су изведени темељни опити на птицама (перади), гдје су се показали тако поразни резултати, да држимо, да би било неопростиво, кад би их обзиром на саму науку прећутали. Престави себи читаоче овакав ред покуса:

Пјетли и голубови, једнако стари и тешки, раздијељени су били на два одјељења. Једно одјељење храњено је било редовно и изобилно, а друго је подвргавато периодичном, апсолутном гладовању кроз један, два и три дана тако, да за $3^1/_2$ мјесеца није добило хране свега 12—17. дана На концу се показало, да је средњи прираст тежине перади првог одјељења био $15.6^0/_0$, а другог одјељења, које је имало периодични, апсолутни пост, $21.7^0/_0$. Кад су заклали и једне и друге, па им разгледали органе, показало се, да се већа тежина овога другог одјељења, које је периодички гладовало, састојала у прирасту ткања мускула, то јест, да је према томе количина бјеланчевине главног састојног дијела органских ткања и ћелија — порасла, а количина воде у ткањима се умањила. — Уз ово је и то од великог интереса, да се већи прираст тјелесних ткања, због кога је порасла и тежина перади, која је подвргнута била периодичном гладовању, показао као резултат употребе мање количине хране, него што ју је добила перад првог одјељења!

Чим се може то разјаснити?

Ствар је у овоме: За периода гладовања вода у тијелу перади сачињавала се т. ј. њезина количина расла је преко норме! Изгледа, као да је организам, који је гладовао, задржавао у органима и ткањима воду због неких циљели. За тим за вријеме храњења одма непосредно иза гладовања количина воде излучене из организма знатно је порасла, а међу тим храњиви састојци хране: бјеланчевина, масти и угљени хидрати, били су жудно усисани од ткања организма ради даље преобразбе у материју живих ткања тијела.

Какву улогу игра задржана у организму вода за вријеме апсолутног гладовања?

Она испира и измива сва ткања тијела, она растваја оне продукте, који се не могу преобразити и који су ту као непотребни и шкодљиви терет за тијело; за тим она у вријеме обилног храњења износи собом на поље из организма све те растворене у тој отровне продукте преобразбе материја.

Послије таког испирата тјелесних ткања отварају се за храну, која на ново у крв долази, лакши путеви за усисавање и примање исте у ћелије организма. Као кад човјек, који изгладни послије физичког рада, једе са већим апетитом, тако управ сваки орган, свако ткање и ћелија организма са већом жељу усисава и прима храну (бјеланчевину, масти, угљене хидрате и соли), коју им крв приноси

На против при непрестаном обилном храњењу организам није у стању, да се колико треба ослободи отровних тварчица, као продукта преобразбе материја, које се при обилатом непрестаном храњењу накупљају у ткањима организма и постају узроком великих болова.

Ако скептици мисле, да опити са птицама немају доказне моћи и ако желе таквих покуса на човјеку, можемо констатовати, да су слични опити у пошљедње доба не један пут чињене били и са људским организмом и при томе са истим резултатима.

Од особитог су интереса опити са периодичним гладовањем, које је на самом себи извео Др. Зеланд! Овај ученьак трпио је од великих наступа невралгије у глави, коју је пратило туробно, меланхолично расположење духа. Чинећи сам опите са гладовањем на разним животињама и полученши успјашне резултате — сличне горе споменутима — Др. Зеланд одлучно је, да се сам подвргне један пут у недјељи апсолутном посту кроз 36 сати. За прве двије недјеље покуса невралгија као да се увећала, али меланхолија се знатно ређе понављала и интензивност болова слабила је постепено на ништицу. Лијечећи се $^1/_2$ године тако оригинално Др. Зеланд сасвим се ослободио своје досадне боље, коју је прије тјечајем неколико година безуспјешно лијечио сваковрсним лијековима. Важно је при томе примјетити још и то, да се већ првих недјеља таквог периодичног поста расположење духа болесног доктора са свим измијенило: меланхолија је попуштала, мјесто туробности и жалости дошло је весело и одважно расположење духа. Треба примјетити, да се одважност духа и веселост код Дра Зеланда појавила одмах непосредно иза поста.

Данас многи автори долазе до тога закључка, да лијечење периодичним апсолутним постом треба да заузме видно мјесто у терапији болести, код којих се мора гледати, да се подигне и енергија храњења и функције нервне мишићне системе.

Пређимо сад на друге степене поста!

Црква забрањује у све постове употребу меса за храну. Да ја та забрана и са гледишта савремене медицинске науке сасвим рационална, за то можемо изнијети слиједеће доказе:

Код обилне употребе меса, особито без довољне количине варива и воћа, на дну ткања организама скупљају се у изобиљу сваковрсни отрови (токсини, левкомаини и разне киселине), што дјелују штетно на организам трујући напосе нервну систему човјека. Разне нервне болести, болести срца и сасудова, и т. д подагра, па и сам реуматизам, у знатној мјери долазе одуда, што људи злоупотребљавају месну храну. Лијечење млијеком, варивом и воћем многих врло тешких болести налази данас међу лијечницима све више и више присталица.

Зна се за лечилиште Дра Ламана код Дражђана, које — има већ 10 година — сачињава средиште, гдје се многобројни болесници стичу.

У тој санаторији нема мјеста љекаријском лијечењу! Др. Ламан лијечи своје болеснике једино хигијенским режимом живљења, гимнастиком, масажом, електрисањем, сунчаним зрацима, водом и посебним режимом храњења, гдје месо долази на посљедње мјесто, а међу тим воће, салате и варивo сматрају се као најглавнији храњиви материјал за све пацијенте Ламанове.

Не ћу да се упуштам у расматрање општроумне теорије Ламанове у погледу нормалног храњења човјека[1]) већ ћу само, да је он само велики противник како месоједа, тако и оних вегетаријанаца, који се хране искључиво зрнатим и брашненим продуктима, не употребљавајући воћа, салата и варива.

Ево што пише међу осталим Др. Ламан: „човјек може бити сасвим задовољан, што се хране тиче, ако за објед и ужину има да поједе по једелу добро

[1]) Гдје одличну улогу играју тако зване „храњиве организоване соли," које се у изобиљу налазе у млијеку, воћу, јагодама и варивu. Тих наших соли у обичној месној храни културнога човјека има 6—11 пута мање, него у млијеку. Недостатак тих соли у људској крви има за посљедњу не правилан састав крви — дисемију — од чега се лако развијају сваковрсне болести. Кварење зуба у културнога човјека јест резултат недостатка у његовој храни „организованих соли"

свареног зеленог воћа, или здјелу салате, за тим мало кромпира, пасуља, боба и т. д., и свјежег или сушеног воћа.“ Принцип оваког храњења проводи се строго на трапезама његове санаторије. Успјехе свога лијечења, коме се у истину дивe многи и многи аукторитети, Ламан највише приписује режиму храњења у својој санаторији.

Заиста овом приликом мора се човјек задивити, да Ламан за основу свога лијечења узимље на једном управ онај исти режим храњења, какав су имали велики пустињаци и аскете!

На овај начин новији научни погледи на нормално храњење човјека најјаснијим начином потврђују важно значење постова не само за више духовне циљеви, већ и за здравље тијела!

У осталом статистика је већ одавно констатовала, да се међу свима професијама најбољим здрављем и најдужим животом у Русији одликује особито свештенство! Али треба знати, да оно и држи строго постове, како их црква прописује!

Статистика уједно доказује, да највише стољетних стараца има управ међу сиротињом, која ријетко кад види месо на својој трапези, већ се највише храни биљном храном, па још и гладује.

И тако хигијена и медицина заједно са медицинском статистиком не само да се не односе негативно према хришћ. посту, већ на против потпуно потврђују његову велику корист по здравље људско!

Оживљавајући дух човјека, управљајући његове духовне погледе к свијету свјетлости Христове, пост се уједно јавља као прекрасна прилика, кад и сам сиромашак може од своје сиромашије удијелити онима, који ништа немају! На тај начин пост се показује као моћно социјално оруђе за побољшање стања свих сиротих, ако само Хришћанин има жељу, да у свете дане поста пружи своју руку и удијели из сувишка свога онима, који нигдје ништа немају.

Н. Р.

Кратак преглед црквено-школског и просвјетног живота.

У овоземној цркви.

Личне вијести: Високопреосв. господа митрополити: добробосански *Николај* и бањалучко-бихаћки *Евгеније* вратили су се из купатила у своју резиденцију; а а аворничко-тулански, г. *Григорије*, отишао је ради лијечења у купатило Абацију.

У Карловачкој Митрополији.

Нови чланови Митрополитског Савјета. Пошто су се епископска мјеста у МЦ Савјету упразнила, то је Св. Синод у тај савјет изабрао за редовног члана епископа вршачког преосвећеног госп. Гаврила *Змејановића*, а за члана замјеника епископа будимског преосвећеног госп. Лукијана *Богдановића*.

Главни школски референт. *У* посљедњој сједници црквено-народног сабора обављен је избор главног школског референта као и два епархијска школска референта. За главног школског референта изабран је професор пакрачке препа-

рандије Ђорђе *Поповић*; за епар. школ. референта бачко-будимског изабран је учитељ дјевојачке више школе у Н. Саду Мита *Ђорђевић* а за темишварско-вршачког школ. референта учитељ вршачки Мита *Кинцин*.

Нов маузолеј краља Милана. О трошку Њег. Величанства цара и краља нашег *Франца Јосифа I.* подиже се у манастиру Крушедолу особито дивна гробница пок. краљу Милану тако, да ће се моћи улазити у гроб до његова сандука. Унутрашњи сандук биће стаклен, те ће се моћи видјети цјелокупно тијело пок. краља Милана. Та ће гробница бити готова за двије године.

Нов архимандрит. Високочасни управитељ св. арханђелског манастира *Ковиља*, г. *Георгије Видицки*, произведен је 13. јула од преосв. епископа бачког Митрофана за *архимандрита*.

Нов протођакон. Др. Јоаким *Чупић*, јеромонах и професор богослов. училишта у Ср. Карловцима произведен је 1. јула т. г. за протођакона.

Сибињска Митрополија.

Питање румунског меморандума. Прије кратког времена обратно се румунски епископат на цара и краља Франца Јосифа I. са меморандумом, у коме је тражио, да се румунској цркви уступе од српске карловачке митрополије манастири: Бездин, Месић и Свети Ђурђ. Румуни су са својим тражбинама одбијени односно на парнични поступак упућени.

У краљевини Србији.

Прилог биоградској саборној цркви. Њено Величанство краљица *Драга* спрема богат поклон саборној биоградској цркви — завјесу за царске двери. Завјеса биће богато украшена емблемима краљев. достојанства, ликовима српских светитеља; св. оца Николаја — као патрона краљевског дома Обреновића и ликом Архистратига Михаила, као светитеља храмовног. Цртеж за израду дао је Владислав *Тишлбах*, најбољи познавалац нашег црквено-народног живописа. Завјеса биће готова до 2. августа т. г.

Израда споменика. Споменик блаженоупокојеном митрополиту Михаилу биће до 15. авг. т. г. доготовљен. Тада ће се о свештеничкој скупштини извршити и само откриће споменика.

Професор канонског права. За ванредног професора канонског права на Великој Школи изабран је од колегије Велике Школе Др. Чеда *Митровић*.

Православље у Китају.

Китајски епископ. За православног епископа Китајског и Манжурског именован је бивши управник руске православне мисије — *Иноћентије*. Посвећење архимандрита Иноћентија извршено је у Петрограду 3. јуна. Новопосвећени епископ је питомац петроградске академије, гдје је довршио науке године 1892. Затим је неколико година био управник православне мисије у Пекингу.

Књижевне биљешке.

— У Абуширу, близу Каира, ископали су њемачки археолози грдну могилу пред пирамидом Фараона пете династије (2500 година прије Хр.) Неусере. Храм, у коме бјеше сахрањен Фараон, такође је раскопан. Резултати ископина су огромни.

Најбољи од нађених предмета већ су одасланн у Германију; међу овима налазе се: гранитне колоне, рељефи необично фине израде, живописне дрвене гробнице. Од највеће приједности је папирус, који потиче на 300 година прије Хр. са дитирамбом у част персијских војника, а који се приписује по имену само познатоме пјеснику Тимотеју Милетскоме (420—350 прије Хр.). Папирус ће у кратком времену бити издан.

— Ове године у мају мјесецу прошло је 20 година, како се основало православно палестинско друштво (Палестинско общество) у Русији, које с једне стране знаменито потпомаже путовање руских ходија у Св. Земљу, а с друге опет пружа знатна средства за научно истраживање Сирије и Палестине, гдје је сјем тога до сада подигло 87 школа, које похађају преко 10.000 дјеце.

— На кору једне старинске цркве, која потиче из XI. вијека, у мјестанцету Моншерон, у Швицарској, откривена је врло добро очувана фреско-слика, која приказује 12 апостола са Христом на сриједи како благосиља. Ова слика је из XII. вијека и има веома велик умјетнички значај.

— Експедиција американских археолога под руководством дра Ергара Џемса Банкса затражила је дозволу од турскога султана да предузме ископавања на мјесту, на библије добропознате куле вавилонске. Судећи по натписима, који су нађени у Ниниви, може се очекивати, да ће ископавање донијети сјајних резултата за познавање старога периода човјечанске прошлости. Вавилонска кула је још и данас као развалина од веома силна утиска на гледаоце. Стари грчки писац Иродот описује кулу као грађевину, која је била читаву стадију дуга и стадију широка. На тој основној кули бјеше подигнута друга, па трећа и т. д. све до осам кула. Споља на кули водио је пут на врх у виду спирале. На врху куле бјеше пространи храм, којег је био срушио Ксеркс, када се враћао из Грчке. Један дио тога величанственога храма постојао је још пет вијекова послије Ксеркса, а један дио храма бјеше у доба Александра Великога у развалинама. Александар Велики покушао је додуше да храм рестаурише, али је због великих послова напустио био овај план. Овај дио храма, који се бјеше одржао још у доба Плинија називао се храмом Бела. У XII. вијеку пропутовао је онуда Венијамин из Туделе, па је кулу описао. Напоменућемо, да се најстарија предања о подизању вавилонске куле потпуно слажу са библијским казивањем. Надати се, да ће америчка експедиција донијети користи како бољему познавању најстаријега човјечјега периода, тако и познавању интересноога периода цара Навуходоносора, за чије владе подигнута бјеше кула вавилонска.

Разно.

Религије у Индији. „Hamburger Correspodent“ доноси интересан извјештај из Индије, у коме се износе статистични подаци о религијама у Индији. Највећи дио индијског становништва (207 милијона од 294) исповиједа брамнинско вјеровање. Но особити напредак за пошљедњих десет година показала је мухамеданска вјера, која се стално шири и напредује. Велики је даље број незнабожаца, којих има $8^1/_2$ милијона, али се њихов број за пошљедњих десет година умањио за $^1/_2$ мил. Но особито напредује у Индији хришћанство, које на својему напредовању има да

захвали живој акцији мисијонара. Хришћана има око 600·000, између којих је 169.090 Европејаца, а остали су урођеници.

Нова религија. У Јапану се опажа тежња, да се нађе нова религија. Један дио јапанског становништва не може више да задовољи ни хришћанство ни будизам. Осјећа се потреба за неком другом религијом. „Моја нова религија — говори др. Инује Тетсухиро — неће бити прерада другијех вјеровања. Ја бих хтио наћи нешто ново у суштини, али не нове форме. Форме се вијековима мијењале, али суштина је остајала неизмјењена". Јапански се доктор обара особито на католицизам, за који вели, да је нижи од протестантизама; по његовумишљењу католицизам ће се ускоро преживјети, јер се оснива на ријечима и спољним обредима. Нова религија је по њему само за просвијећене умове, а не за народ, за кога су — вели он — потребне још играчке.

Јавне захвалности.

Приликом моје архијерејске десетогодишњице стигло ми је од пречасног свештенства из Босне и Херцеговине тако много писмених и телеграфичних честитака, да у овај мах не могу сваком поједином засебно да захвалим.

С тога их молим нека за сада на овај јавни начин приме моју најтоплију захвалност на њиховом љубазном честитању и пажњи.

У Сарајеву, 27. јула 1902.

АЕ. и Митрополит:
Николај Мандић.

Висока земаљска Влада за Босну и Херцеговину благоизволела је поклонити српско православној цркви Блашкој слиједеће књиге: Једно евангелије, један апостол, један служебник, један октоих I. дио, један октоих II. дио, један требник I. дио, и један требник II. дио.

На овом скупоцјеном дару, потписани изричемо Високој Земаљској Влади најтоплију и свесрдну захвалност.

Срп.-прав. црквена општина у Блашку, 20. маја 1902.

Тутори:
† **Дујак Милинковић**
† **Лука Ивановић**

Предсједник:
Петар Варница
свештеник.

Висока земаљска Влада у Сарајеву благоизволела је подарити овдашњој српско-православној цркви у Бољанима слиједеће књиге: Евангелије, апостол, октоих I. и II. дио, требник I. и II. дио и служебник, све у добром и врло лијепом повезу.

На овом богатом и лијепом дару и овим путем изричем у име свега народа моје парохије високој даровалчици најтоплију захвалност.

Срп.-прав. парохијско звање у Иванској, 8. маја 1902.

Јован Татић,
свештеник.

Висока земаљска влада по својој опће познатој милости и љубави према српским светињама благоизволела је даровати јаворанској цркви 1 св. евангелије,

1 апостол, 1 служебник, 2 требника (I. и II. дио) 2 октоиха (I. и II. дио) све у красном повезу како одговара светом назначењу истих књига, на чему Јој од стране ове парохије изричем најскромнију благодарност и кличем: Живила!

Срп.-прав. парохијско звање у Јаворинама, 20. маја 1902.

Парох:
Павао Млађеновић.

Висока земаљска влада за Босну и Херцеговину у Сарајеву благоизволела је св. храму Покрова Пречисте Богородице у Вел. Радићу подарити слиједеће књиге: 1 евангелије, 1 апостол, октоих I. и II. дио, требник I. и II. дио и служебник — све у лијепом повезу, на којем дару испред народа своје парохије потписани изричем најтоплију захвалност.

Срп.-прав. црквена општина, у Вел. Радићу, 20. маја 1902.

Лазар Гаковић,
парох.

Званични огласи.

Број 846/1902.

Натјечај.

1—3

На основу закладног писма благопокојног АЕ. и Митрополита Дабро-босанског, Ђорђа Николајевића, од 2./14. фебруара 1893. овим се расписује натјечај на једну штипендију од 160 фор. — 320 круна из његове закладе за једнога ученика гимназије.

Штипендију ову може добити Србин православне вјере родом Јапчанин (из Сријема), и ако овога нема — Босанац, а ако ни овога не буде — Херцеговац.

Натјецатељи имају своје уредно састављене молбенице поднијети овој консисторији до 1. септембра т. г. по старом календару и истима приложити:

а) крсни лист;
б) свједоџбу школску;
в) свједоџбу љечничку;
г) свједоџбу сиромаштва;
д) свједоџбу о религиозном и моралном владању своме и својих родитеља, издату од надлежнога парохијскога звања.

У Сарајеву, 18. јула 1902.

АЕМ. Консисторија Дабро-босанска.

„Источник" излази два пута и то половином и крајем мјесеца. Цијена је листу на цијелу годину 4 фор. или 8 круна, а на пола године 2 фор. или 4 круне; за стране земље на цијелу годину 5 фор. или 10 круна, а на пола године 2.50 фор. или 5 круна. Учитељима основних школа и ђацима даваће се лист у пола цијене. Претплата се шаље администрацији листа у Сарајево, а рукописи уредништву у Рељево код Сарајева. Рукописи се не враћају.

Прва српска штампарија Ристе Ј. Савића, Сарајево.

Г. г.

СВЕШТЕНИЦИМА, УЧИТЕЉИМА И РОДИТЕЉИМА НА УВАЖЕЊЕ!

Умољавају се сви г. г. свештеници, учитељи да изволе потписаној управи одмах јавити, колико желе ваљаних ђака да препоруче у шегрте, да буду до коју годину ваљани, сретни и угледни људи.

То нам је нужно знати, ради нашег даљњег распореда, јер су се многи господари наши пријатељи по варошима заузели, да смјесте што више ваљаних ђака, које ми препоручимо.

УПРАВА ПРИВРЕДНИКА У ЗАГРЕБУ

одјељење за намјештање особља.

Нашим п. н. претплатницима и дужницима.

Са 13.-им бројем отворена је претплата на другу половину 1902. године, те се п. н. претплатници умољавају, да претплату што прије обновити изволе.

Уједно молимо, па и опомињемо наше дужнике из ових а на жалост неке чак и из прошлих година, да својој дужности у што краћем року задовоље.

Држимо, да с правом можемо, да апелујемо на сваког искреног пријатеља наше богословске литературе, да лист овај, ово једино црквено гласило у овијем земљама истински и морално и материјално испомаже и пригрли, јер само тако може „Источник“ живити и напредовати. Угодно нам је навести, да ће лист, према разноврсним и лијепим радовима, који су нам на расположење стављени, сходно својој задаћи и од сада имати обилату стручну, научно-практичну садржину, а осим тога доноснће и биљешке из црквеног и школског живота у свима српским крајевима, а пратиће и развитак црквеног и просвјетног живота у осталим православним црквама.

Коме од претплатника фале поједини бројеви од ове године, намирићемо.

Уредништво и администрација „Источника“.

ИСТОЧНИК.

ДУХОВНИ ЛИСТ

ЗА ЦРКВЕНО-ПРОСВЈЕТНЕ ПОТРЕБЕ СРПСКО-ПРАВОСЛАВНОГ СВЕШТЕНСТВА И НАРОДА У БОСНИ И ХЕРЦЕГОВИНИ.

ВЛАСНИК:

ЊИХОВА ВИСОКОПРЕОСВЕШТЕНСТВА СРПСКО-ПРАВОСЛАВНИ Б.-Х. АРХИЈЕРЕЈИ.

УРЕДНИК: синђел **ИЛАРИОН РАДОНИЋ**, проф. богословије.

ГОД XVI. 15. АВГУСТА 1902. БР. 15.

Садржина:

Из тумачења св. Писма. — Постанак човјека. — Спиритизам пред судом науке и Хришћанства. — Бесједа на пријос: „О тиме радити“ . . . — Књижевне оцјене и прикази. — Кратак преглед црквено-школског и просвјетног живота. — Јавне захвалности. — Званични огласи.

САРАЈЕВО

ПРВА СРПСКА ШТАМПАРИЈА РИСТЕ Ј. САВИЋА.

ИСТОЧНИК.

ДУХОВНИ ЛИСТ

ЗА ЦРКВЕНО-ПРОСВЈЕТНЕ ПОТРЕБЕ СРПСКО-ПРАВОСЛАВНОГ СВЕШТЕНСТВА И НАРОДА У БОСНИ И ХЕРЦЕГОВИНИ.

Год. XVI. Сарајево, 15. августа 1902. Бр. 15.

ВЛАСНИК:
ЊИХОВА ВИСОКОПРЕОСВЕШТЕНСТВА СРПСКО-ПРАВОСЛАВНИ БОСАНСКО-ХЕРЦЕГОВАЧКИ **АРХИЈЕРЕЈИ.**

УРЕДНИК: свињеђ **ИЛАРИОН РАДОНИЋ**, професор богословије.

НЕЗВАНИЧНО.

Из тумачења св. Писма.

Чудо на гадаринској обали галилејског мора.

(Мат. VIII. 28—34; Марко V. 1—20; Лука VIII. 26—39.)

— К. Сильченковъ. —

— Превео **Александар Живановић.** —

(Осијек.)

(Наставак.)

*

Рекли смо, да је догађај у гадаринској земљи знаменит као покушај проповједи Господа Исуса Христа језичницима. Понашање Гадаринаца, кад их је Господ посјетно, особито је карактеристично за оне принципе, који су били у основи живота језичникâ и њихово морално стање разјашњава се тим принципима, као њихова природна посљедица, јер су их они конзеквентно примјењивали на свој живот. „Гадарински болесник је — вели А. В. Горскій — слика језичничког свијета; у њему није седам, већ читава легија духова“.[1]) У том смислу је „тај догађај — парабола, ма да није сумњива његова историјска достављерност“[2]). Но можемо рећи, да су заједно с тијем болесником и сви Гадаринци права слика језичничког свијета, сви ти земљаци тога

[1]) Исторіи Ваззиг. и Апостолской Церкви, стр. 188
[2]) Ibid. стр. 187.

побјешњелога, које среће Господ на обали њиховога мора. Ако је пропаст свиња у мору за Гадаринце била купањем њихове љубави, то је њихов поступак јасно свједочио, да у њих није било те врлине, а то је особита карактеристика језичничког свијета. Можемо рећи, да је цио живот језичнички почивао баш на принципима, који су тој врлини противни.

Језичнички свијет фактично није познавао праве љубави према ближњима; тај се свијет напротив одликовао неуважавањем човјечје личности и њеног високог достојанства, без обзира на спољашње околности и положај. То је био највећи израз егоизма, егоизама не само појединих личности, већ цијелога друштва: човјека нијесу уважавали самог по себи, не по богоподобном достојанству његове природе, већ само као оруђе друштва; његово достојанство се одређивало корисношћу његовом или да се боље изразимо, а тако је и фактички било, мјестом, које је он заузимао у јавном животу. Зато — поглавито у језичништву, као нигдје другдје, страдалник и у опће онај, који није био од какве користи, ма и не по својој кривици, није могао рачунати на случење и помоћ, већ је напротив увијек могао очекивати, да ће бити запостављен и пред обичном, но корисном животињом.

Многе и врло згодне примјере таквог јадног поретка живота у језичничком свијету може нам пружити већ сама историја *ропства*, која прича свима нама добро познате случајеве, да су робовским тијелом рибе хранили у вртовима богате господе, и који нам износи и друге примјере, како су људи понижавани не само као животиње, већ и горе од ових. У ропству се људи систематски васпитавали баш за то, да, при оној строгој подјели на срећне и несрећне, не само не учествују а не осјећају учешћа у страдању несрећних људи, већ да сматрају ита више њихово страдање као оправдано, природно, а несрећнике саме као бића нижег рода . . . Њихова страдања, њихова несрећа била је неопходни увјет за благостање и срећу оних, који су тобоже и имали права на срећу и на право човјечанско достојанство: то је био као природни закон, против којега се није бунило већ отупјело морално чувство; на понижени ропски сталеж, на лишавање човјечанског достојанства гледаху људи тако равнодушно и без учешћа, као на ствар природну, која их се мало тиче, — као Гадаринци што гледаху на робовање злом духу њиховог ближњега.[1])

[1]) Ропство је било појава, опћа цијелом старом свијету. Било је њега и у Јевреја, но ондје гдје се чувала вјера у јединога Творца и Оца свих људи, оно никад није долазило до опаких ужасног облика — с једне стране објеста, а с друге потпуне безправности — као што је било у језичништву. Ондје је човјек остајао човјеком и као роб. И како је хумана и либерална, кад узмемо на ум угнијетену личност у језичништву, она уредби старозавјетног законодавства, која се на све једнако примјењивала: око за око, зуб за зуб, рана за рану, а коју често по неразумијевању наводе као примјер окрутности старозавјетног законодавства!

Но ропство у језичништву није била мјестимична и случајна појава; оно је било у основи старог језичничког свијета и то је карактерна црта тога свијета; оно је било директни израз општег стања његова. Исте оне црте, којима се одликовало ропство, налазиле се и у свим правцима и односајима тадањег општег живота; духом ропства била је прожикнута сва система старога живота[1]) . . . Особито је при том било знатно и у исто вријеме жалосно то, што су језичници упоредо с просвјећењем, са интелектуалним високим развићем, са филозофијом, истовремено потпуно забацивали човјечји личност и његово богоподобно достојанство. Ето у том је најљепша потврда, да језичнички свијет није могао усвојити нових начела за живот, осим путем потпуног препорођења.

Класична старина нам је предала велика дјела, у којима се говори о бесмртности душиној, о случајности земаљске среће, о сујети земаљске величине — али на жалост није нам оставила никаквих дата, да би се ријешило тешко питање: како да су најразвијенији људи сматрали најгрубљу бесправност и несправедљивост у социјалном животу природном и неопходном појавом, а мисао, да би се то дало уклонити, сматрали су немогућношћу, о којој се могло само говорити, но да би безумље био и сам покушај, да се та мисао у истини оствари.

С таквога становишта нам је сасвим појмљив поступак Гадаринаца. Они се не срде, не гњеве, поступак Господњи њих не раздражава. Али они држе, да је сасвим неправилно и ненормално, да за спасење једног човјека морају други жртвовати своју срећу. Што један страда, а други се веселе — у том они не виде ништа чудновато, али с тим, да би несрећник постао срећан, да би као позајмио среће од других и на тај је начин њима донекле умањио — с тим они ни најмање нијесу сагласни; то је за њих сасма непојмљиво и страно. И они као да вele: такав поредак живота је може бити и добар, али га ми не примамо, не сматрамо га могућним за себе — он није за нас . . . Коме није познато, да су скоро тако исто говорили језичници, када су сматрали морално учење хришћанско за немогуће и ако су признавали високо његово достојанство? И најпросвјећенији од њих мишљаху: и држава и цивилизација, и цио поредак живота мора пропасти, ако се ослони на хришћански принцип. Тај је свијет вјеровао само у силу, ма она прелазила и у насиље, — у право, ма у основи његовој било и безправље: учење о љубави и самопожртвовању бијаше за њега безумље . . .

Заиста, „не седам, већ цио легеон духова“ је владао језичничким свијетом, и тај је легеон неопходно требало прије изгнати, него што

би језичнички свијет примио учење Христово и ступио у царство Божје. И они, који у наивности својој мисле, да су хумане идеје наших дана директна посљедица моралног развића човјечанства, а по искључиво велики плод хришћанства, треба да зароне у унутрашњи смисао догађаја на гадаринској обали галилејског мора. *Одговор Гадаринаца Господу — то је одговор цијелог језичништва, одговор цијелог природног, самом себи остављеног човјечанства, одговор на позив хришћански* кад се први пут у свијету јасно чула проповијед о љубави и милосрђу . . . Они, који су имали закон: око за око, зуб за зуб — били су много способнији, да се одазову томе позиву.

Заиста, није био Закон суишан, није био промишао узалудан, нијесу биле бесплодне страшне пророчке ријечи: све је то од тврдовратог и непокорног народа начинило њиву, на којој се могла сијати благовијест Новога Завјета. Избрање јеврејског народа и вођење његово од стране Бога није била пристрасност Божја према онима, који су били дјеца Аврамова, као што су то они сами мислили; не, оно није било толико почаст, колико потреба за свјетско спасење. Није бадава Господ сву Своју науку проповиједао међу Јудејцима. Њега су гонили, мрзили, убили Га. — но Његово учење сачуваше и предадоше свијету. Језичнички Га свијет није гонио, но — ево како се свршио први покушај проповиједи Његове међу њима. Овдје је било горе: равнодушност, потпуно непојимање, презирање. И да се Господ јавио на земљи међу језичницима и међу њима вршио службу Своју — Њега може бити не би убили — али Он није хтио да се јави међу њима, јер је требало, да Он буде убијен, а наука Његова зар не би и на форуму римском и у ареопагу атинском била од истог успјеха, као и код Гадаринаца? Сјетимо се, како се образовани Грци у атинском ареопагу, кад им апостол Павле проповиједаше васкрсење мртвих, само осмијехнули: шта би било, да је и Господ Своју науку о свеопћем братству, љубави и безусловној моралној чистоћи проповиједао н. пр. у центруму тадањег деспотизма, у Риму? . . . . Зато Он тамо није отишао; тамо није требао Он ићи, већ Петар и Павле. Он се и од Гадаринаца одмах удаљио, чим су Му својом молбом доказали, да Га не трпе. Његов пут у Гадару бијаше од велика значаја, али само у том смислу, да се види одговор на питање: зашто Он не оставља Свога тврдовратног народа и не обраћа се са Својом науком, као послије Његови апостоли, онима, за које је Сам рекао: и ины ѣкцы имамъ, ихже не сѣтъ ѿ двора сегѡ: и тыѧ ми подобаетъ привести[1]).

[1]) Јов. X, 16.

Унапријед знамо, да ће нам се рећи: па кад језичници не би примили Господа, како су примили слуге Његове, апостоле? . . . Кад би Њега одбацили, како прије одбацили Петра и Павла . . . Како да су слуге извршиле оно, чега није свршио Господ њихов? Како су они побједили језичништво, побједили непобједни Рим, кад се Господ и из Гадаре морао одмах удаљити? . . .

Но ту је — велика тајна. То је та тајна, за коју је Господ рекао ученицима Својим у опроштајној Својој бесједи: кѣрбай къ мѧ, дѣлꙗ, ѥ҆же Азъ творю ѝ той сотвористъ ѝ — болша сихъ сотворитъ[1]) . . . Ријеч Спаситељева се и збила прије свега баш у обраћању к Њему језичничког свијета, у великој побједи над њим. Кад се он прославио[2]) у богочовјечјој природи Својој и кад је, као права глава цркве Своје, послао вјернима Духа Светога, они ко ѥ҆мѫ Єгw[3]) извојштише ону велику побједу, коју је Он само припремао Својом појавом на свијету; Његовом силом и влашћу, коју је стекао послије драговољног страдања и смрти (дадѣсѧ Ми вьсѣка власть на нєбєси ѝ на земли, — рекао је Он ученицима по Свом васкрсењу — Мат. XXVIII, 18.), они препородише свијет и промијенише сав правац његова живота. За један дан апостол Петар, употребивши утисак чуда, којим су добили вјерни дар језика[4]), обраћа Христу више вјерних, него што је сам Господ обратно за све вријеме Свога земаљског живота.[5])

И баш само тим путем, путем потпуног моралног препорођаја, језичнички свијет је, као што смо видјели, могао бити приведен Христу и само други Учитељ, други Утјешитељ, Којега се силом свршава препорођење, Који човјека просвјећава не спољашњим учењем, већ измјењујући цијелу његову природу — могао је и томе свијету предати истину Христову и живот његов измијенити по начелима, која је он дотле држао за немогућа и која су му била непојмљива. Но док Исус још не бѣ прославленъ, не оу҆ бѣ Дх҃ъ Сѫтый къ мірѣ[6]) и проповијед Самога Господа у језичничком свијету била би тек гласом вапијућега у пустињи. Језичнички свијет тада још није давао никакве наде за успјешну јеванђеоску проповијед.

Можемо показати још један узрок, зашто није било ни наде, да ће језичнички свијет примити јеванђеоску проповијед. Као тешки болесник, језичнички свијет је требао великих и јаких лијекова; њему је требало проповиједати о љубави не ријечима, којих он није појмао,

[1]) Јов. XIV, 12.
[2]) Јов. VII, 39.
[3]) Јов. XIV, 13—14.
[4]) Дј. ап. II, 41.
[5]) Дј. ап. II, 41.
[6]) Јов. VII, 39.

већ дјелима, која би и њему била разумљива. Док није постао могућ међу људима јеванђеоски закон љубави силом Духа Светог, сама проповијед о њој није могла тропути окорјелога срца језичникā. А кад се у малом, набраном друштву Христових вјерних почео да остварује тај божанствени закон љубави, — пред њим се човјек мораде поклонити, јер није могао ништа ни прословити против њега. Зато је и рекао Господ ученицима Својим у опроштајној Својој бесједи: **ѡ семъ разумѣютъ вси, іако Мои оученицы ѥстѣ, аще любокы имѣте между сокою**[1]) у узајамној, самопожртвованој, на дјелу остварној љубави Он је показао Своме маломе стаду знак, пок којим ће се оно побједоносно раширити по цијелом свијету, приводећи га јединоме Пастиру свију.

И историја нам свједочи, да је језичнички свијет заиста био побијеђен не толико ријечју, колико дјелима љубави: не толико проповијеђу о њој, колико тим, што је она животом остварена била.

(Наставиће се.)

Постанак човјека.

Над недогледном множином земаљских бића стоји човјек, који, колико је склопом својега тијела близак земаљским бићима, толико и удаљен стоји од њих својим високим мислима и тежњама. Откуда је и како се појавило на земљи то најсавршеније биће?

Обраћајући се казивању Мојсија, читамо, да је човјек, као и сва природа, створ Божји, да је свемогући Творац створио тијело човјечије из земље и у то тијело удунуо душу из Свог сопственог бића. Тако је, по свједочанству библије, човјек сложен из два дијела: тијела, које је узето из земље — отуда је слично свем земаљском — и душе, коју је дало биће разумно и вјечно — и зато је разумна и бесмртна. Тако свједочи религија.

А шта о том вели наука? Говори тако исто врло мало, као и у оне што мало говори о постанку живих бића. Ми већ имамо на уму знамениту Дарвинову теорију: „преображаја свијетова“ те, судећи по тој теорији природно је очекивати, да ће *Дарвин*, доказујући прогресивни развитак живих бића, завршити с човјеком и признати га најсавршенијим потомком какве животиње. Али Дарвин у свом првом дјелу: „The descent of man“ као из неке учтивости, боље рећи опрезности још није исказао завршну своју ријеч о човјеку, том господару свијета, мада је освјетлио пут к рјешењу проблема постанка човјека.

[1]) Јов. XVIII, 35.

Приврженици енглеског учењака пођоше указаним путем и постигоше, како им се чини, великог открића наиме: да је човјек постао из мајмунског рода и да је најсавршенији мајмун.

Као најрјечитији проповједници овакве — по човјека кобне — хипотезе јављше се *Хексли*[1]) и многи други. Али нама, ипак, није потребно да се на Дарвинове ученике обраћамо, јер је сам њихов учитељ подстакнут од својих ученика прогласио за истину крвно сродство човјека са мајмуном у свом другом дјелу: „The origin of species“ Пошто су пак у поменутом дјелу нанесени сви докази, којих је само могуће било скупити ради потврде теорије о постанку човјека од животиња, то смо дужни да то дјело врло пажљиво, а непристрасно промотримо.

Главна мисао Дарвинова завршује се у том, да нема основне, битне разлике између човјека и виших животињских родова; да је човјек могао постићи, као што је фактички и постигао, све своје особине и одлике обичним развићем оних истих сила и способности, које и животиње имају. Па проучимо мисли енглеског учењака и потрудимо се оцијенити његова испитивања и доказивања.

Човјек је сличан животињама по својој тјелесној организацији — то је прва теза Дарвинова. Све кости нашег скелета могу се сравнити са одговарајућим костима мајмуна, нетопира или туљана. Исто се тако може рећи о мишићима, крвним сасудима и о унутрашности. Мозак у његову обиму, форми и кривинама исто тако представља сличност са развићем мозга у орангутанга. Човјек је наклоњен да прими од животиња неке болести н. пр. бјесноћу, оспице и др., дочим су животиње наложене многим болестима, које су својствене човјеку, као н. пр., катару у плућима, запаљењу цријева, катару у очима и др. Ови појави говоре боље од сваког микроскопа о сличности крви у човјека и животиња. Затим су нам животиње а нарочито мајмуни блиски по својим нервима укуса; тако су мајмуни лакоми на чај, кафу и друга жестока пића, те према томе је нервни систем код њих устројен аналогно нервима човјека. Даље, човјек се развија из ембрија, који се ни у чем не разликује од ембрија других животиња. Сам замјетак човјека у првом периоду свога бића једва се може разликовати од замјетка у других кичмењака. Напошљетку, ако неки органи, којих имају животиње, нијесу развијени у човјека, ипак се налазе у њега, али само у рудиментарном стању; кожа у животиња је покривена длаком или вуном, чега у човјека нема; животиње имају реп, а у човјека се налази зачетак репа и др. Једном ријечи, у апа-

[1]) Написао је дјело: „Човјеков положај у реду органских бића.“

томском односају човјек је исто тако блисак мајмуну, као мајмун н. пр. псу.

Против овог учења Дарвина и његових присталица није нам нужно ништа рећи, јер и библијско казивање о постанку човјечијег тијела из земље говори у корист сличности човјека са животињама. Али ради праве истине морамо одмах истаћи, да се тјелесни склоп човјека у многом разликује од склопа животиња. Сам Хексли тврди, да је најмања од људских лубања, н. пр. лубања малог Бушмана, обимом двапут већа од лубање развијеног горише. Исти тај Хексли тврди, да свака кост горише носи по какав особити знак, којим је лако разликовати је од одговарајуће човјечје кости. Обратимо ли се на друге анатоме, они ће нам друге, можда још и важније разлике показати. Тако је *Брасијол* нашао, да се мозак човјеков и мајмунов развијају у обратном односају; код првог се кривине мозга појављују с чела и иду к темену, а код другог почињу од слијепоочница и протежу се према челу. *Бишоф* обраћа пажњу на то, да човјек усправно хода, а то својство нема никоја животиња, дочим *Вирхајмер* у мудром склопу људске ноге види главну карактеристичну црту људског организма. Не смијемо заборавити значајну околност, на коју је *Шиф* првобитно обратио пажњу, да једино код човјека може да наступи хемиплегија, или узетост једне стране тијела и мозга, при чему се узетост свагда појављује на оној страни тијела, која је противна болесној половини мозга. Напошљетку и то, што човјек на свом тијелу нема власи у оноликој мјери, у колико их имају животиње, такођер је једна особина човјечјег рода. Дарвин, осврћући се на неке од тих особина, мисли, да су оне произашле путем природног развијања. Али славни напријатељ његов *Уолес* није кадар из тог принципа да разјасни несаразмјерни обим мозга дивљих племена у сравњивању са животињама, нити конструкцију њихових руку и ногу, те је принуђен да призна учешће Више Разума при стварању човјека. Ово његово искрено признање сасма јасно доказује, колико се битно разликује човјечија организација од животињске и како се те разлике са Дарвиновом теоријом слабо објашњују.[1]) При свему том морамо признати, да је наше тијело устројено по оном истом плану, као и тијело животиња, и у том односају се човјек јавља као најсавршенији екземплар у царству организама. Али у колико је очевиднија сличност између човјека и животиња у тјелесном односају, у толико је већа разлика у духовном односају. „Заиста — вели Дарвин — разлика је огромна,

[1]) Тако н. пр. Дарвин, да објасни усправни положај човјеков, претпоставља, да су се наши претци иселили на шуме, те да се одуда појавила потреба, да човјек замјени пузање ходом; и др.

ма сравнили умне способности и најпростијег дивљака са умним способностима мајмуна највишег рода. Разлика би та била још огромнија, када би усавршили мајмуна толико, колико је усавршен пас, кад се сравни са сродним му по форми вуком или шакалом". Признавши ту важну истину, Дарвин мисли, да се огромна удаљеност између мајмуна и човјека испуњава безбројним посредним карикама, и да не постоји основне, битне разлике између умних способности човјека и највиших сисавца.

„Огромна удаљеност испуњава се посредним карикама." Па гдје су те карике? У садашњем стању познатих дивљак, по признању самог Дарвина, неизмјерно је виши од најсавршенијег мајмуна; те дивљак не може бити карком, која спаја човјека са животињама. Прелазних форми нема; у крајњем случају, чак ни палеонтологија их не открива. Додуше Хексли би рад да се са палеонтологијом испомогне, те пита: „Нема ли зар у дубљим слојевима земљиним остатака човјека који би био сличнији, ближи мајмуну?" Но одмах затим сам одговара, да ће то тек вријеме показати. А ако је тако, зар није рано проповиједати хипотезу о постанку човјека од животиња?

Дарвин вели даље, да је разлика међу интелектом дивљака и мајмуна квантитативна, а не битна, те да животиње обладавају истим духовним силама, којим и човјек, само у нижем степену. Нико, без сумње, неће одрицати животињама извјесне психичке силе; оне имају органе за психичка осјећања, и отуд су способне да осјећају; имају ове или оне нагоне, који назначују разне покрете; разнијен им је нервни систем, који управља покретима. Тако видимо, да животиње осјећају глад и жеђ, приближавање непријатеља и опасности; осјећају задовољство и жалост и т. д. Каква сила управља свим сличним појавима — то ми не ћемо рјешити. Св. Писмо говори, да животиње имају душу, из које потиче осјећај и покрет; у људској науци пак постоје два мишљења, једни ученјаци признају, да животиње имају личну животну силу, не одређујући ипак њена бића, а други одричу то лично начело, надајући се да ће моћи објаснити те психичке појаве из општих природних сила. Али не лежи у овом главно питање, којим се бавимо, већ у том, да ли имају животиње ону способност, која се у човјеку испољава у суми познања, које се сматра за највеће богатство на свијету. Дарвин се труди да докаже, да ту високу способност у најнижем степену имају и најсавршенији родови животиња и према томе, да се човјек својим разумом разликује од њих само квантитативно и да није постигао те силе као какове привилегије. Да потврди своје мисли, наводи много факата из живота пчеле, мрава, дабра, паса и

мајмуна. Но ко није познат са сличним фактима? Ко се није дивио тим животињама, које нас поражавају својом марљивошћу, трпљивошћу, трудом, да би постигле своју циљеђ? Но ми и поред свега тога не можемо признати животињама разума, јер не ћемо наћи у њих *битног својства разума* т. ј. тежње за напретком, развићем, дочим обраћајући се човјеку наћићемо, да се његова умна сила постепено буди и, при том, уз помоћ других људи; али једном пробуђена, она се развија у грдну даљину не ограничавајући се овом или оном сумом знања и не рачунајући нигдје са границама свога развића. И тај прогресивни развитак припада како посебним лицима, тако и свем човјечијем роду. Довољно је да имамо најглавнија знања из историје човјечанства, па да се поклонимо пред оном чудном силом и способности, која се крије у човјеку, силом, која је испитала небо и земљу, способност, која је извршила најблаготворнија открића у области вјештина; облагородила, припитомила природу дивљака и учинила човјека, у истину, царем цијеле природе.

Сасма друго видимо код животиња. Одстраните дабра од сваког утјецаја, он ће изводити своју кућицу без икаквог упутства, без руководства; али за то се ипак неће у свом послу ни најмање удаљити од познате, строго одмјерене црте. Узалуд се труди Дарвин да докаже, да се животиње, као и човјек, усавршавају у својим познањима. То усавршавање, које се даде примјетити у сравњењу младих животиња са старим, састоји се само у изоштравању органа, н. пр. гледања, мирисања, и заједно с тим у већој или мањој окретности у овом, или оном механичком послу. Исто је тако мало убједљиво и оно Дарвиново мишљење, као да се животиње усавршавају течајем много генерација. Пас, ако је он заиста произашао од вука, по тврђењу самог Дарвина, није постао лукавијим од свог претка, већ је постао миран, питом, као све домаће животиње. Зар можемо слично развиће ставити у аналогију са развићем дивљака Негра, који је за неколико генерација достигао образованог Европљанина? И зато понављамо: нема основа да признамо, да су животиње разумна бића. Нагони више или мање сложни, то је оно, у чему се крије тајна живота и рада тих бића. Инсекти с најчудноватијим инстинктима јесу најумније животиње; напротив рибе и амфибије, које немају таквих инстинката, јесу слабоумне. Ако такове и сличне факте доведемо у везу с тим, да човјек има мање инстинката, него животиње, не ћемо ли се увјерити, да код животиња инстинкт замјењује човјечији разум?!

Не признавајући у животиња разума, ми одричемо у њих уједно сва, тако звана, морална дјела као и чуство савјести. Сам Дарвин

одриче животињама та преимућства, али он налази у њих социјалних врлина, те одавде наводи почетак људског морала. У чему се састоје те социјалне врлине животиња? У томе, да мати љуби своје младе тако, да се и жртвује за њих; у том, да већи дио животиња живи у друштву, гдје указује једно другом узајамне услуге. Погледајмо пак сад и с друге стране, с наличја. Женка — мати, ма колико пажљива према својим младим, касније их ипак без икакве жалости одбија од себе, да их се више никад не сјећа. А да ли се та симпатија међу члановима једног друштва простире и на слабе, обољеле њезине чланове? И зашто те социјалне врлине нијесу довеле животиње до организације ма и тако примитивне опћине као н. пр. опћине афричких или аустралских дивљака? Без сумње, зато, што те врлине немају моралног основа, већ су само израз више или мање сложеног али простог нагона. Човјек у најгрубљем стању сазнаје своју дужност — чини добро, и то сазнање којег немају животиње, служи за основ, из којег потичу морални појмови дивљака, појмови дошле настрани и прости, у колико је и сам дивљак прост, али који ипак назиру у њему чуство одговорности и страха, који га принуђавају, да се поклони пред вишом власти, да умилостивљава уврјеђено и разгњевљено божанство. И тако ми не видимо никакве сличности између социјалних инстинката животиња и моралних тежња човјека и зато немамо права наводити ове посљедње из оних првих. На не можемо, а да не обратимо пажњу и на чудну, једино човјеку својствену способност: на говор. Дарвин врло добро схваћа тијесну везу те способности са разумом, он зна напошљетку, да су мисао и ријеч нераздјеливи, и отуда свако биће, које је разумно, кадро је уједно и да говори. Међутим животиње немају дара говора. „Особина је човјека, вели Дарвин, да говори у засебним, одјелитим једно од другог, звуцима.“ А шта то значи? Дарвин објашњава, да је сам човјек, у додиру баш с најнижим животињама, прибјегао некада мимици или простом звуку, да изрази своје осјећаје. То је истина; али никада животиње не прибјегавају ријечима, да изразе своје душевне покрете. Зашто? кад оне, како тврди Дарвин, мисле, ма и у слабом степену? Тај је појав тим чудноватији, што је гласни орган устројен једнако, код животиња као и код човјека. (Папагај и чворак се привикавају да говоре.) Зар немамо одатле права да потврдимо, да животиње не могу да мисле, а још мање да говоре?

Промотривши све Дарвинове доказе у корист јединства међу човјеком и животињама, видимо, да нас ти докази не могу убиједити, већ смо тврдо увјерени, да човјек, ако је по тјелесној организацији и

сличан животињама, ипак својим духовним развићем представља собом биће. одијељено од свих животиња јазом, који се не да испунити никаквим посредним степенима.

Не можемо уз то да прећутимо, да Дарвинова хипотеза, која спори човјеку његов виши постанак, лишава га уједно духовног начела, слободе и бесмртности. На светињу, вијековима освећену, која је драга нашему срцу, може се дизати само несумњивом свјетлошћу и истином, а не хипотезом, која се без икаквог даљег доказивања окомила на религиозно учење.

Д. А. Тихомировъ. **Алекс. Топољанин**, богослов.
(Ср. Карловци.)

Спиритизам

пред судом науке и Хришћанства.

— Написао **М. Вержболовичъ.** —

(Наставак.)

IV.

Унутрашња или доктринална страна спиритизма.

По убјеђењу спирита њихово религиозно философско учење није плод чистога разума или схваћање Хришћанства на свој посебни начин, него учење од духова саопштено, откривено, позитивно и уз то савршено ново. Као таково оно износи и рјешава најважнија питања философије и религије, питања свију грана друштвенога поретка; обухвата сав људски живот — физички и морални; сачињава на тај начин читаву науку, потпуну философију.

Без обзира на саопштавање од духова и откривење од ово основних истина спиритизма, међу самим спиратима има толико несугласја и противусловља, да је тешко наћи неколико тачака, у којима би они међу собом потпуно сагласни били — не говорећи о нејасноћи, несталности и заплетености њихових основних богословских и философских теза.

У сваком случају ми ћемо гледати, да излучимо оно, што је најбитније и што карактерише спиритистичке системе.

Као философска доктрина спиритизам исповиједа савјечност духа и материје, безброј облика бића у свијету видљивом и невидљивом, који реално постоји; тврди безпрекидност развијања органских облика у једном и другом свијету; тако исто и реалност непрестаног напредовања људскога у бескрајном низу облика бића, солидарност духовних бића на свима ступњевима њиховога вјечнога прогреса; могућност објек-

тивног доказа њиховога општења и узајамног дјеловања, непрекидност и свудаприсутност Божанственога откривења; закон љубави као закон рада и живота.

Најбитнију страну филосфске доктрине спиритизма сачињава учење о природи духова, о њиховој бесмртности, о происхођењу и назначењу човјека, о одговорности његовој за своје поступке и о могућности међусобног општења душа живих и умрлих људи. Ово учење овако се развија:

Свијет духовни — савјечни материјалном — не остаје у своме првобитном стању. Закон прогреса, вјечног развијања и усавршавања, безусловно влада и у једном и у другом свијету. Процес развијања у духовноме свијету иде овако: прости и неодарени знањем духови, било по својој вољи или по одредби од озго, улазе у материју и наплоћују се у свима тјелесима природе. У овој нема ничега мртвога: сва царства њезина су жива и духови су неопходни и најближи учасници образовања и развијања разних облика бића на свима планетама. Овај процес развијања траје више вијекова; један и исти дух пролје кроз неколико преобраза. Наплоћен у људском тијелу дух постаје душом, а за то, осим тијела, мора се још обући у танку и невидљиву одјећу или перисприт, с којим остаје и послије разлучења са тијелом. — Животом у тијелу — пуним лишавања и брига, тако исто и дугом борбом са материјом, духови достижу неки ступањ умног и моралнога савршенства. По разлучењу са тијелом усавршавање духова продужује се.

Спирити описују потанко седам сфера духовнога бића. По учењу америчанскога духовидца и спирита Девиса у тим сферама су горе равнице и ријеке, ливаде и њиве, покретна имања, индустријална подузећа, службе, храна и одјећа, па и саме наше комуникације. — Становници нижих духовних сфера, ружни и црни, лутају по пустињи без зеленила, проводе вријеме у смутњи и раздору, лутају без одређене циљеви и гледају да угоде разватним наклоностима, а за тим покајавши се набирају себи облик за наплоћење. Они духови, који стоје на даљим ступњевима савршенства, воде вјечиту борбу са материјом са том сврхом, да се сасвим ослободе од ње. Становници виших сфера проводе блажени живот, пун најљепше природне раскоши; овђе већ постоје општи (скупови) зборови и друштвени састанци, на којима се обдржава међусобна обука духова. Чувајући своје „перисприте“ и узимљући људски облик духови разних сфера могу ступати у општење с људима, које се може пренијети у област појава методичним и готово

механичним начином. — Овим путем спиритизам мисли, да ће опровргнути материјализам и дати научне доказе о бесмртности душе.

Није тешко видјети, да филозофска доктрина спиритизма представља собом доста чудновату смјесу гностицизма и будизма, пантеизма и дарвинизма с његовом еволуцијом, која се преноси на свијет загробни. Из ове смјесе ствара се нека врста атеистичко-материјалистичкога скепсиса, за основ кога служе стара и нова празновјерја са свима давно већ науком осуђенима представама.

Ако ћемо сматрати филозофску доктрину спиритизма са обичног научног гледишта као продукат природнога ума, то ни у том обзиру неће бити могуће дати јој ни мало озбиљног смисла и ставити је упоредо са другим научним и филозофским системама. У ње нема ни строге конзеквентности, ни научне доказаности. Сва она представља скуп разних мишљења и нагађања, већином врло плитких и својевољних, неоснованих на сталном принципу и везаних међу собом једино спољашњом везом. Већим дијелом она је продукат сањиве фантазије, пуна најскрајњих противусловља. Основни принципи њезини: о природи духова, прегаистенцији и препорођавању душа, о прогресу и ступњевима развитка и т. сл., већином се исказују догматички, а научни докази замјењују се простим позивањем на происхођење спиритистичких истина од озго, као тобож да их објављују духови неких мислилаца и учењака или знаменитих историчких раденика. Саме те истине њихове, не само да се не потврђују научним фактима, него представљају накажење појмова израђених науком. Тако је у спиритистичким системама са свим самовољно измијењен појам о духу, јер му се усваја материјална одјећа са свима тјелесним својствима, а често и потреба хране; унакажен је и појам о слободи духа, која се ставља у зависност од чисто механичких услова, који се на спиритистичким сеансама испуњавају; а различита сазнања, која спирити саопштавају, о животу и раду духова у загробном свијету, јесу пород дивне фантазије. Даље спиритистичка система никако не постиже циљеви, коју има пред собом: она не само да не рјешава путем опита питања о бесмртности душе, него га на против сама претпоставља и оснива се на њему. Све тезе спирита николико не могу служити за доказ филозофског спиритуализма, на против га може допустити само онај, који свјесно или по навици стоји већ на тачки гледишта тога спиритуализма.

Колико вриједе спиритски докази о истини бесмртности душе, може се рећи ријечима једнога критичара: ако се врло незнатна саопштења духова чине битним доказима непрекидности бића људске душе, то она морају бити и доказ тога, да духови смрћу постају само

сјенке и врло глупе душице. Истим начином, имајући циљ, да опровргне материјализам, спиритизам сам упада у груби материјализам, наиме: у материјализацији изазваних духова он се стара уловити вишу најтању, недоступну чулима материју, у којој се чува невидљиво за свакидање гледање не само биће, него и самосвијест отишавших душа. Уз такову материју и савјечност њезину са духом нема мјеста Божанству.

Сами по себи феномени спиритизама не само да не говоре ништа против материјализма, него шта више успјешно се могу објаснити материјализмом. Коме није тешко вјећи у сопственој мисли просте вибрације материјалних молекила, томе не смију изгледати чудновати ни сви други производи материје, од које тобоже зависе и такове појаве, које немају ничега општеса с њом. У опште, ако би спиритизам и могао ступити у борбу са материјализмом, то би по згодној примједби Веберовој „љекарија овђе била гора од саме болести.“

Одношај спиритизма према хришћанству управ је непријатељски. Спиритизам показује дрску тежњу, да по казивању духова открива и чисти прави смисао хришћанства, као да је он нарочито у светим књигама несопствено, очито и сходно грубо-чулном схватању људи, из првих времена хришћанства. Ма да спирити и признају хришћанство за религију откривену, ипак они виде у њему само припрему за спиритизам, као религију чистију и духовитију; приписују му само привремени значај, који пролази са промјеном интелектуалнога и социјалнога положаја (стања) човјечанства.

Сопствена религиозна доктрина спирита често удешавана по плану хришћанске догматике, тангира сва битна питања ове посљедње, али у исто доба не само да упаказује основне истине религиозне вјере, него и са свим одриче хришћанство. Тако се у спиритистичкој догматици одричу фундаментални хришћански догмати, као: о Богу као Створитељу и Промислитељу свијета, о тројичности лица у Богу, о анђелима и злим духима, о грјехопадењу човјека, о ваплоћењу Слова Божјега и искупљењу рода људскога, о цркви са њеним Богом установљеним тајнама, обредима и установама о будућем ускрснућу мртвих и наплати за гробом. Хришћански догмати са свим се самовољно тумаче. Тако: учење о Богу као личном суштаству замјењује се учењем о вишем разуму и првооснову ствари; а под Тројицом разумијевају се три форме бића; Бог, материја и духовни свијет. Происхођење посљедњега објашњује се процесом еманације у духу гностицизама и пантеизма; под падањем анђела разумијева се силазак духова у материју и њихово погружење у чулност. Зли духови са гледишта

спиритима не чине посебне класе духова — различних од душа људских. То су исте душе, али само грјешне, које се нијесу очистиле. Не треба мислити, да су оне изгубљене, и оне ће достигнути савршенство и доћи у крило (лоно) Очево. Библијско казивање о створењу свијета схваћа се у другом смислу, него опште представљање о створењу свијета. Адам и Ева по спиритистичкој доктрини јесу персонификирани почетци тјелесног живота сваког духа, а казивање о рају јест сликање првих ступњева живота духа у тјелесној форми. У заповиједи, датој у рају, спиритистичка догматика види забрану нарушења закона Створитељева; у змији — другим ријечима насликану саблазну; у грјехопадењу — тјелесну смрт људи; у првородном гријеху — дјела почињена у првашњим ступњевима ваплоћења. Одрицањем првородног гријеха сматра се излишним искупљење, а допушта се само могућност ослобођења од грјешности кроз низ преобраза. Божанство Господа Исуса Христа одриче се. Он се представља као створени дух и посланик Божји, сличан Буди, Мојсеју, Илији, Питагори, Емпедоклу и Аполонију Тијанском. Искупитељни значај личности Исуса Христа ограничава се на Његов примјер и науку о добродјетељном животу. Мјесто будућега ускрснућа мртвих узимље се ново ваплоћење духова; а мјесто вјечних мука, постепено очишћавање духова путем лишавања, страдања и жалости при ваплоћењу. Под антихристом разумијева се оличење укупнога зла; под ускрснућем мртвих — нове форме ваплоћења; под другим доласком Спаситељевим — преображај земље у умном и моралном погледу. Факат пакла и злих духова, као и општи суд, одричу се са особитом тврдокорношћу у спиритистичкој догматици.

(Свршиће се.)

Бесједа на ирмос: „(С) тиѣ радѹетсѧ“....

С почињањем поста великога сваке недјеље слушате љубазни моји слушаоци, на служби Божјој величанствену похвалну пјесму црквену, коју је св. Јован Дамаскин у част царице небеске састанио. У пјесми тој поздравља се Владичица наша, као предмет радости за анђеле и људе, различним именима похваљује се и велича највише достојанство и величина њезина, као Мајке Превјечнога Бога, Господа нашега Исуса Христа, који благоволи да прими од Ње тјело човјечје и тиме да учини Њена „ложесна й чрѣво“ — њено крило и утробу — престолом Својим и мјестом вишим, или као што пјесма каже „пространѣйшимъ небесъ“, — свјетијим од самих небеса.

(Ѳ) тѣ҆кѣ радѹ҆ѥтсѧ, Благодатнаѧ, ѥ҆ѯкаѧ тварь . . . Тобом се радује, тобом се поноси, Благодатна, свако створење Божје. Ето какво блаженство и величину, љубазни моји, заслужи пресвета Дјева Марија: Не само што јој се клањају и служе све створене Богом разумне и добре твари на небу и на земљи, него јој се и радују, љуб је и поносе се њоме. Бити само господарем царем, састављ већ по себи величину, али бити уз то још предметом радости поданика, заслужити од њих себи поштовање, видјети да свако вољно и усрдно испуњава своје обавезе — није ли то за цара врхунац савршенства и величине? Таква је управо величина и свете Богородице! Будући царицом свега свијета — видљивога и невидљивога, она уједно с тим служи предметом праве, истините радости за све, који могу да разумију и који примају доброчинства Њезина. Отуда се праведно говори у пјесми, да се поноси и радује њоме свако створење Божије на небу и на земљи, и даље тумачи се какво створење Божје: а҆ггелскїй сокоръ и҆ человѣ҃чскїй родъ . . .

(Ѳ) тѣ҆кѣ радѹ҆ѥтсѧ . . . а҆ггелскїй сокоръ . . . Видите, слушаоци моји, „а҆ггелскїй сокоръ“ сви анђели поносе се с Богомтером, као оном, која заслужи особиту благодат и милост од Бога рођењем Спаситеља нашега, усљед чега јави се најближом учасницом у спасењу нашем. И баш спасење наше и јесте најглавнији узрок, што се Богородици сви анђели радују. Они сами, свакако, као безгрјешни немају властите потребе за спасење, но радују се за нас по своме саучешћу и по љубави својој према нама. Радују се, што нам је враћена могућност на првобитно блаженство, да опет заједно с њима постанемо способни, да осјећамо и небеску радост и с њима да славимо и хвалимо Бога. А радујући се нашему спасењу, анђели се свакако, радују и поносе се Оном, која прими тако блиско учешће и сарадњу у том дјелу великоме. Када, по ријечи Спаситељевој, бива радост пред анђелима Божјим за једнога грјешника, који се каје (Лук 15, 10), тада можете себи представити, драги моји, каква радосна и благодарно-похвална чувства пробуђују се у нама при погледу на Ону, која свима људима откри и дарива пут ка спасењу!

(Ѳ) тѣ҆кѣ радѹ҆ѥтсѧ . . . человѣ҃чскїй родъ . . . Када мили слушаоци, — сви анђели имају побуде да се радују Владичици нашој, тада колико више имамо узрока ми смртни људи, да јој се радујемо! На све и да не споменемо Њезина доброчинства према нама, већ сама висина, величина и слава, које Она тијем достиже, што се удостојила да буде Мајком Богочовјека, — побуђују све човјечанство, да јој се радује јер је: Она украсила и узвисила сву човјечију природу, и постала славом земље и неба, славом све васељене, похвалом свију нас, или

као што вели црквена пјесма, Она је „дар од нас Богу“ (октобра 6. п. 8 глас). И како грјешни да се не радујемо за такав драгоцјени дар, — и како у осјећајима радости да не ублажавамо „Пресвету Богородицу, — наш дар, похвалу и украс“. Како да не кликнемо радосна срца заједно с црквом: „Радуј се, света Богородице! Радуј се, кроз коју се обукосмо у славу! Радуј се свију родова весеље!“ А колико љубазни моји, весеља сваки од нас треба да осјећа при размишљању о доброчинствима, која добисмо, добијамо и добиваћемо од благодатне Богородице! Та сви знамо колико нам је добра учинила, па како да јој захвално не кличемо: „Радуј се владичице, радости наша, која нам свима помажеш и која нас заштићаваш! Радуј се државо, стијено и утврђење!“ И зар се доброчинства, која нам је Богородица чинила и чини, сврпавају при крају нашег земаљског, привременог живота? А колико смо дужни радовати се и хвалити Богородицу за вјечно доброчинство — за спасење, које нам дарова рођењем Спасителя нашега? Само Она једна могаше се по чистоти својој учинити достојном Онога, који се не да смјестити — Бога Господа нашега Исуса Христа. А рођењем Богочовјека постаде општом мајком, посредницом и заступницом свију нас људи: Она прима највеће учешће у спасењу сваког вјерног, помаже му у достизавању спасења, посредује за њега пред Оцем небеским. За то, љубазни, кличимо радосно: „Радуј се, једина, која си родила Спаса душâ наших. Радуј се, судије праведнога умољење! Радуј се спасења нашега заступнице!“

Какви се даље у пјесми висок и најизразитији назив приписује Богоматери: „ѡсвѧщенный хра҃мѣ“ — освећени храме! Као што обични храм послије освећења свога постаје мјестом особитога присуства Божјега, домом Божјим на земљи, због чега се и односимо према њему са осјећајем побожности и поштовања, тако исто и Пресвета Дјева Марија, удостојивши се особитих дарова благодати, особитога пребивања у утроби својој Сина Божијега, заиста се учинила освећеним храмом домом Божјим, због чега и доби највеће поштовање и прослављање не само од људи, него и од анђелâ Као што храм од тренутка освећења свога и сам постаје извором освећења за оне, који истинито вјерују, јер нас тјешни својим богослужењем, слабости наше лијечи тајнама и јача слабе силе наше ка чињењу добра: тако и Пресвета Дјева Марија, учинивши се освећеним храмом, постаде с тим уједно и извором освећења за све, који је достојно поштују и величају, и све, који истинито осјећају потребе у Њојзи налазе помоћ и утјеху. При таковој потпуној сличности Богородице са храмовима нашим како да се не поносимо Њоме и не кличемо од радости: „Радуј се, храме Господњи! Радуј се, изворе благодати! Радуј се освећење душâ!“

Даље нам још, слушаоци, пјесма изнаша ради размишљања предивно наименовање Богородице: „Раю словесный“ — умни рају. На сред раја бјеше особито, „јединствено дрво живота“ и човјек би вјечно живео на земљи да је плод овога дрвета јео. . . . Од Пресвете Дјеве Марије — тога умнога раја — родио се Син Божији, који се учини новим рајским дрветом живота или животним хљебом за све људе, који вјерују у Њега, дајући нам за јело и пиће пречисто тијело и крв своју ради живота вјечнога. С тога није ли достојна потпуно похвале и радовања Она, која нам роди и дарова ново рајско дрво живота у лицу Сина Свога? Заиста: „Радуј се, рају, тобом се радости рајске удостојисмо! Радуј се, благодатни рају! Радуј се рају новога Адама! Радуј се, рају, која си родила дрво живота!“ Од свих врлина Богородице у пјесми се особита пажња обраћа на њезино дјевојаштво: „дѣвствиныя похвале, ѩзъ Нѣжде Богъ вочеловѣчисѧ и младенецъ кысть“ — ти си похвала свију дјевојака, и од Тебе се Бог ваплотио и дјетенцетом постао. Ово се праведно назива црквом „столпомъ дѣвства“, једним коријеном. Само њезино блажено и прослављено дјевојаштво могло је родити Бога човјека, остајући неповрије̂ђеним. За нас је, љубазни моји, свакако чудновато и разуму нашем непостижно стање дјевојаштва и материнског рођења у једном лицу Пресвете Марије! Али ми поздрављамо и хвалимо Богородицу од простоте вјере срдачне заједно са црквеним пјесницима, као Приснодѣвѣ: „Радуј се, дјево, Мати Христова! Радуј се, која си спојила дјевојаштво и рођење! Радуј се међу Мајкама дјево и међу дјевама Мајко!“ А колико је славе и величине за Пресвету Дјеву Марију, која се удостоји да носи у утроби својој, да храни, да чува . . . Кога? Ко је то дјетенце? — Превјечни Бог, Створитељ и Господар свијета! И шта може послије овога да буде једнако оној слави и радости, коју доби Пресвета Марија, носивши на рукама таково дјетенце! Па подијелимо и ми, драги слушаоци, радост Богородице срдачним клицањем: „Радуј се дјевојчице, која си Бога смјестила. Радуј се која си дворила и родила Христа Бога нашега! Радуј се, која си родила дјетенце, Створитеља свих вијекова и вјечнога Господа!“ Овај управо Створитељ, који је управ благоволио да буде у крилу или утроби Пресвете Дјеве Марије, учинио је крило Њезино, како пјесма вели: „престолом, а утробу светијом од небеса.“ Као што престо̀ служи цару мјестом особитога присуства, тако исто и пресвета Дјева Марија учинила се разумним престолом или мјестом присуства за Цара небеског када га је примила и носила у „крилу своме“ Због тога утроба Њезина, настављя даље пјесма црквена, учини се „светијом од небеса“, јер је Она смјестила Онога, кога не могу

обухватити ни небеса, чије границе нико не намјери! С тога је мили моји, за нас појмљиво највише достојанство, несравњена част и слава Пресвете Богородице. Па како заједно с црквом да не кликнемо: „Радуј се престоле Вишњега! Радуј се, која си смјестила Онога, који се не да смјестити у небесима, а ти си га смјестила у утроби својој! Радуј се, која си виша од небеса!"

Ето како дивно слика свети Јован Дамаскин у кратким, али врло значајним ријечима највише достојанство, величину и славу Владичице небеске и на завршетку пјесме своје од радости кличе: „слава Тиѣ" — слава Ти! Нека се тако и сваки од нас без престанка сјећа доброчинстава Царице небеске, и нека што чешће понавља у у пуној душевној радости и захвалности то клицање: „слава Тиѣ" — слава ти. — Амин.

По руском: **Григорије А. Николић**,
парох пришки.

Књижевне оцјене и прикази.

Катихизис *или Наука правосл. Христиванске Цркве*, за српске православне ученике IV., односно III. и IV. разреда основних школа. Саставио *Др. Георгије Летић*, архимандрит и професор у богословији. Ср. Карловци 1902. Цена 30 фил.

Оно, што смо дуго времена с нестрпљењем ишчекивали, дочекалисмо сада. Наша сиромашна катихетичка литература обогатила се оних дана вриједним, и можемо без зазора рећи, јединственим дјелцем своје врсте: катихизисом Др-а Георгија Летића.

Ко потпуно схвата недогледни значај и корист катихизовања српске православне младежи у основним школама особито у ово вријеме, када се осјећа мало не у свијем слојевима нашега народа дах апатије и немара према вјери хришћанској и св. цркви православној; ко је увјерен, да *морк са дјецом почети, ако ховће човјечанство да преиороди;* ко је уз то имао прилике, да се осјећочи о негоди и нетачности досадањих нестручних уџбеника за вјеронауку у српским основним школама, — тај се мора од срца зарадовати и радосно поздравити појаву овога катихизиса, који је изишао из стручнога пера професора катихетике у богословији карловачкој и вишегодишњега вриједног катихете на српској вјероисповједној школи карловачкој архимандрита госп. Др-а Георгија Летића.

Не упуштајући се у потање приказивање и оцјењивање овога катихизиса, ми ћемо свој коначни суд о њему свести на неколико ријечи. Катихизис овај не само да носи на себи све особине вањаног катихизиса, него својим особинама надмаша све досадање катихизисе у нашој, а може се упоредити са свима најбољима катихизисима у којој страној н. пр. у румунској катихетичкој литератури.

Што му пак, поред тога, највише вриједност диже, то је онај лијепи дјечји језик, којим су му узвишене и дјеци тешко схватљиве мисли заодјевене; онај разумљиви начин излагања, тумачење појединих израза и богословских термина (н. пр. Месија — Христос — помазаник и др.) као и кратко навођење моралних

поука из појединих вјерских истина или својстава Божјих, којима ће се и катихете моћи згодно послужити и својим малим катихуменима разумљиво и са успјехом предати. А о тачности и потпуности његовој, као и о згодноме распореду системи иваљаној обради садржине му, увјериће се сваки који га буде пажљиво читао, или у своме катихетичком раду употребљавао. За то, у осталом, гарантује и највиша духовна власт митрополије карловачке, са. Архијерејски Синод, који га је по своме праву одобрио високом одлуком својом од 4 (17.) јула 1901. бр. М. 224. Син. 14. као уџбеник за српске православне ученике у IV., односно III. и IV. разреду основних школа.

И ми га са своје стране топло препоручујемо желећи му од срца, да што прије истисне застарјеле већ и не педагошке катихизисе и из овдјешњих основних школа у Босни и Херцеговини, те да се уведе као уџбеник у њима.

С. Пет.

Јов. Н. Томић: *Десет година из историје српског народа и цркве под Турцима* (1683.—1693.) Београд. Државна Штампарија краљевине Србије. 1902. 8_0 стр. 219. — („Отштампано из „Гласника православне цркве.“)

Вриједни и неуморни професор београдски Јов. Н. Томић издао је прије кратког времена знатно и важно дјело „Десет година из историје српског народа и цркве под Турцима (1683—1693).“ У овој расправи изнио је Томић — на основу савремених извора и стручне литературе — неколико важних питања из историје српске цркве и народа пред крај XVII. вијека. У то вријеме отпочиње Аустрија своју акцију на југу, потискујући Турке из Будима и јужне Угарске, и проширује своју акцију на крајеве Балканскога полуострва. У том важном одјељку отпочињу и потиштени хришћани смјелије да дижу главу, подупирући са своје стране војну акцију њесаревића. Проф. Томић изнио је врло прегледно читав ток овијех догађаја, направивши веома пластично главне личности српске у овом покрету као: патријарха Арсенија III. Чарнојевића и деспота Ђорђа Бранковића. Од особита је интереса одјељак, гдје се расправља на који су начин Срби 1690. прешли у Угарску, да ли на основу уговора, као што је у пошљедње вријеме разложно доказивао проф. Милутин Јакшић, или као бјегунци, што је тврдио учени архимандрит Иларион Руварац. Проф. Томић не прихваћа у цјелини ни једно ни друго мишљење, него се држи средине. Ово дјело Томићево добра је прилога како за историју српске цркве, тако и за историју српског народа. **Ил.**

Кратак преглед црквено-школског и просвјетног живота.

У овоземној цркви.

Превишњи рођендан Његовог цар. и ап. крал. Величанства, нашег узвишеног земље Господара **Франца Јосифа I.** прослављен је и ове као и прошлих година највећанијим начином. 5. (18.) августа прије подне у 9 часова одслужило је Његово Високопреосвештенство господин АЕ. и Митрополит добробосански *Николај* у светобогородичној цркви у Сарајеву прописано благодарење за здравље и дуг живот Његов.г Величанства. Богослужењу, у коме је осим савјетника АЕМ. конзисторије сарајевске и сво мјесно свештенство судјеловало, присуствовале су

уз преузвишеног господина баруна *Кучере*, грађанског доглавника поглавице грађанских и војничких власти са многобројним чиновништвом и часнима царске и краљевске војске, а било је доста побожних вјерних. На јекгеније складно је одговарао кор, којег је складио, и којим је управљао господин учитељ Н. Тајшановић. Свечаност у цркви завршена је многољетствијем Његову Величанству и са отпјеваном царевком. — У 11 часова пред подне одвезло се Његово Високопреосвештенство праћено од свештенства у конак, гдје је високопреосвештени господин АЕ. и Митрополит *Николај* преузвишеном господину *баруну Аплу*, заповједнику земље у име цијелога српско православног народа своје митрополије изразило најискреније честитке приликом седамдесетдругог рођендана Његовог цар. и апостол. краљ. Величанства, молећи Његову Преузвишеност, да изјаву хомагијалне одданости и вјерности српског-православног народа Босне и Херцеговине Његову Величанству до најмилостивијег знања ставити благоизволи. Његова Екселенција благоизволјела је обећати да ће ову молбу испунити, и увјеравала је присутну депутацију, да је Његово Величанство српском-православном народу овијех земаља свагда очински, најмилостивије наклоњено.

Превишњи рођендан — како нам јављају — прослављен је у свима већим црквама ове земље, најсвечанијим начином а са најискренијом жељом и топлом молитвом звију нас, да милостиви Бог дарује Свом помазанику, *Његову цар. и ап. крал. Величанству Фрањцу Јосифу I.* дуг и срећан вијек, да са народима, који су бризи Његовој повјерени, на радост и понос овијех још дуже и успјешно може управљати! Ја

Канонична посјета. Високопреосвештени господин АЕ. и Митрополит херцеговачко захумски, *Серафим* пошао је из Мостара 8. о. мј. да обиђе парохије у протопресвитератима чајничком и фочанском. Високопреосвештени господин служиће свету литургију 11. авг. у Горажду, на Велику Госпојину у Чајничу, 18. авг. у Фочи, а 25. авг. у Калиновику.

У Карловачкој Митрополији.

Произведења. Дана 21. јула произвео је по овлашћењу и молби Његове Светости преузвишеног г. патријарха српског Високопреосвештени епископ вршачки г. Гаврило *Змејановић* за патријаршког *протосинђела* патријаршког синђела и биљежника архидијецезалне конзисторије Данила *Пантелића*, а за патријаршког *синђела* патријаршког архиђакона и консенст. подбиљежника др. Августина *Бошњаковића*.

У Далмацији.

Одликовања. Његово Величанство краљ Србије *Александар I.* одликовало је Његово Високопреосвештенство епископа задарског госп. др. Никодима *Милаша* орденом Св. Саве с лентом, а високопречасног архимандрита и подпредсједника задарске конзисторије Доситеја *Јовића*, орденом св. Саве III. степена.

Јавне захвалности.

Несрећним случајем бих принуђен одвести моју супругу у земаљску болницу у Сарајеву на лијечење од спржотине, коју ми супруга задоби крељући се међу шестеро нејаке дјечице.

Дуго и тешко је било чекати пола године дана мени као другу, друга, а сиротој дјечици мајку своју!

Након пола године обрадова ме вијест, да ми је супруга коначно оздравила!

Те послије Бога најдубља благодарност и признање нека је нашој вис. зем. Влади на њеној очинској бризи и установи овако једног племенитог, хуманитарног и уређеног завода за болне у овим земљама, као и на најстрожијој и високој пажњи њеној за свјетске и најспремније лијечнике на истом заводу.

Не мање нека приме сва високоучена гг: лијечници наше земаљске болнице моју и моје супруге највишу благодарност на њиховом пожртвовању и неуморном труду око спасавања моје супруге, нарочито гг лијечници специјалисти, и сви други, који јој кроз пола године, пружаше душевне утјехе.

Искрена и дубока хвала свима пријатељима, који ми супругу походише и тјешише и мене и њу до дана подпуног оздрављења њеног!

Поновно свјема најтоплија хвала!!

Дервента, 25. маја 1902.

Са дужном чашћу и признањем:

Марко Јелић,
свештеник осињски са супругом Савком.

Висока земаљска Влада за Босну и Херцеговину даровала је ове 1902. год. цркви Светога Саве у Слатини слиједеће ствари:

1 путир, 1 дискос, 1 звјездицу, 1 кашичицу, 1 копље и за исте утвари 2 дарка за путир, 2 дарка за дискос и 2 ваздуха, 4 мала чирака и 2 велика, чираке пред иконостас, 3 кандила и 1 полијелеј за 12 свијећа; 2 комплетне свештеничке одежде и ове књиге: 1 јеванђелије, 1 апостол, 1 служебник, 1 требник у два дијела и 1 октоих у два дијела, — на чему јој свештеник ове парохије у име своје и у име својих парохијана путем јавности изјављује најтоплију благодарност.

У Слатини, 1. маја 1902. године.

Парохијски администратор:
Јован Јокановић,
свештеник.

Филијалној српско-православној цркви босан: бродске парохије, храму „Свих Светих“ на Мулабег-Лужанима, изволјела је наша висока земаљска Влада у пристојном повезу даровати слиједеће црквене књиге: 1 октоих у 2 књиге са свезом гласова; 1 требник у 2 књиге; и 1 служебник.

Те са овим српско-православна општина исте црквене и храма за горњи и врло важни дар изјављује високој земаљској Влади највећу захвалност.

На Мулабег-Лужанима, 26. маја 1902. године.

За српско православну црквену општину Лужањску:

Стево Купресовић,
тутор.

Сима Ј. Поповић,
парох и предсједник.

Сматрам за своју пријатну дужност, овим путем, у име моје парохије, изразити своју дубоку захвалност високој земаљској Влади за Босну и Херцеговину на њезином племенитом дару, којим је ову парохију много задужила, пославши јој на дар шест комада скупоцјених књига.

У име српско-православне парохије.

У Козици, 13. јуна 1902. године.

Захвалан
Милош Декић, свештеник.

Потписани како у своје тако у име ове парохије понизно благодари високој земаљској Влади у Сарајеву, која је подарила шљедеће нужне књиге за нашу парохијалну цркву у Агину селу, 1 велико евангелије, 1 апостол, 2 октоиха, 1 требник, за филијалну цркву у Крминама: 1 велико евангелије, 1 апостол, 2 октоиха, 1 служебник, 2 требника.

Бочац, 5. маја 1902.

Милутин Радаковић.
јеромонах,
администратор парохије

Званични огласи.

Број 846/1902

Натјечај. 2—3

На основу закладног писма благоупокојеног АЕ. и Митрополита Дабро-босанског, Ђорђа Николајевића, од 2./14. фебруара 1893. овим се расписује натјечај на једну штипендију од 160 фор. — 320 круна из његове закладе за једнога ученика гимназије.

Штипендију ову може добити Србин православни мјере родом Јапчанин (из Сријема), и ако овога нема — Босанац, а ако ни овога не буде — Херцеговац.

Натјецатељи имају своје уредно састављене молбенице поднијети овој конзисторији до 1. септембра т. г. по старом календару и истима приложити:

а) крсни лист;

б) свједоџбу школску;

в) свједоџбу љечничку;

г) свједоџбу сиромаштва;

д) свједоџбу о религиозном и моралном владању своме и својих родитеља, издату од надлежнога парохијскога звања.

У Сарајеву, 18. јула 1902.

Срп.-прав. АЕМ. Конзисторија Дабро-босанска.

„Источник“ излази два пута и то половином и крајем мјесеца. Цијена је листу на цијелу годину 4 фор. или 8 круна, а на пола године 2 фор. или 4 круне; за стране земље на цијелу годину 5 фор. или 10 круна, а на пола године 2.50 фор. или 5 круна. Учитељима основних школа и ђацима даваће се лист у пола цијене Претплата се шаље администрацији листа у Сарајево, а рукописи уредништву у Ређево код Сарајева. Рукописи се не враћају.

Прва српска штампарија Ристе Ј. Сапића, Сарајево.

Г. г.

СВЕШТЕНИЦИМА, УЧИТЕЉИМА И РОДИТЕЉИМА НА УВАЖЕЊЕ!

Умољавају се сви г. г. свештеници, учитељи да изволе потписаној управи одмах јавити, колико желе ваљаних ђака да препоруче у шегрте, да буду до коју годину ваљани, сретни и угледни људи.

То нам је нужно знати, ради нашег даљњег распореда, јер су се многи господари наши пријатељи по варошима заузели, да смјесте што више ваљаних ђака, које ми препоручимо.

УПРАВА ПРИВРЕДНИКА У ЗАГРЕБУ

одјељење за намјештање особља.

ШКОЛСКА ОБЈАВА.

Одлуком Св. Архијерејског Синода митрополије карловачке од 4. (17.) јулија бр. М. 224. Син. 14. ех 1902. одобрен је за православне српске ученике IV. разреда, односно III. и IV. разреда основне школе

КАТИХИЗИС

или

Наука православ. хришћанске Цркве

саставио

Др. Георгије Летић архимандрит.

Цена 30 филира. Катихизис је већ одштампан у Српској Манастирској Штампарији у Ср. Карловцима и прописан је за 1902/3. школску годину. Поруџбине се већ примају и то за готов новац или уз пошт. повуку (Post Nachnahme). Књижарима дајемо 15% рабат а Школ. Одборима и општинским поглаварствима 10% рабата, које ваља слати на ову адресу: Др. Георгије Летић архимандрит. Сремски Карловци.

ИСТОЧНИК.

ДУХОВНИ ЛИСТ

ЗА ЦРКВЕНО-ПРОСВЈЕТНЕ ПОТРЕБЕ СРПСКО-ПРАВОСЛАВНОГ СВЕШТЕНСТВА И НАРОДА У БОСНИ И ХЕРЦЕГОВИНИ.

ВЛАСНИК:

ЊИХОВА ВИСОКОПРЕОСВЈЕШТЕНСТВА СРПСКО-ПРАВОСЛАВНИ Б.-Х АРХИЈЕРЕЈИ.

УРЕДНИК: свињел **ИЛАРИОН РАДОНИЋ**, проф. богословије

ГОД XVI. 30. АВГУСТА 1902. БР. 16.

Садржина:

Званично. — Права емансипација и шшше образовање женске са хришћанског гледишта. — Спиритизам пред судом науке и Хришћанства. — Црква Јерусалимска под управом светог Јакова праведног. — Описи хришћанског живота. — Васпитање карактера у школи. — Кратак преглед црквено-школског и просвјетног живота. — Књижевне биљешке. — Јавне благодарности. — Званични огласи.

САРАЈЕВО

ПРВА СРПСКА ШТАМПАРИЈА РИСТЕ Ј. САВИЋА.

ШКОЛСКА ОБЈАВА.

Одлуком Св. Архијерејског Синода митрополије карловачке од 4. (17.) јулија бр. М. 224. Син. 14. ех 1902. одобрен је за православне српске ученике IV. разреда, односно III. и IV. разреда основне школе

КАТИХИЗИС

или

Наука православ. хришћанске Цркве

саставио

Др. Георгије Летић архимандрит.

Цена 30 филира. Катихизис је већ одштампан у Српској Манастирској Штампарији у Ср. Карловцима и прописан је за 1902/3. школску годину. Поруџбине се већ примају и то за готов новац или уз пошт. повуку (Post Nachnahme). Књижарима дајемо 15% рабат а Школ. Одборима и општинским поглаварствима 10% рабата, које ваља слати на ову адресу: Др. Георгије Летић архимандрит, Сремски Карловци.

ИСТОЧНИК.

ДУХОВНИ ЛИСТ

ЗА ЦРКВЕНО-ПРОСВЈЕТНЕ ПОТРЕБЕ СРПСКО-ПРАВОСЛАВНОГ СВЕШТЕНСТВА И НАРОДА У БОСНИ И ХЕРЦЕГОВИНИ.

Год. XVI. Сарајево, 30. августа 1902. Бр. 16.

ВЛАСНИК:

ЊИХОВА ВИСОКОПРЕОСВЕШТЕНСТВА СРПСКО-ПРАВОСЛАВНИ БОСАНСКО-ХЕРЦЕГОВАЧКИ **АРХИЈЕРЕЈИ.**

УРЕДНИК: свињел **ИЛАРИОН РАДОНИЋ**, професор богословије.

ЗВАНИЧНО.

Српско-православна АЕ. Митрополија Дабро-босанска.

Рукоположење. Његово Високопреосвештенство АЕ. и Митрополит Дабробосански господин *Николај* благоизволео је свршеног богослова Милана *Стефановића* дана 6. о. мј. у српско-правосл. цркви у Сарајеву рукоположити за ђакона, а 22. о. мј. у заводској цркви у Рељеву за *пресвитера*. Исти је одређен за личног капелана оцу своме Николи *Стефановићу*, пароху у Вишеграду.

Произведење. Његово Високопреосвештенство АЕ и Митрополит Дабробосански господин *Николај* благоизволео је дана 22. о. мј. на архијерејској литургији у Рељеву произвести јереја и конзисторијс. савјетника Димитрија *Јанковића* за *протојереја*, подијеливши му право, да може при св. литургији и „набедреник“ носати.

Српско православна АЕ. Митрополија Херцеговачко-Захумска.

Рукоположење. *Владимир Поповић*, свршени богослов, из Фоче, рукоположен је у мостарској саборној цркви 15. и 16. јуна о. г. за ђакона односно пресвитера, те одређен за помоћника своме дједу Николи *Поповићу*, пароху тетимском, у гачанском протопресвитерату.

Именовања. На мјесто Јована Муцовића, који је ријешен службовања, именован је 19. јула о. г. за митроп. и конзист. секретара *Ристо Сировина*, ђакон и конзист. канцелиста, а на његово мјесто именован је за конзист. канцелисту *Сава Буквић*, свршени богослов из Стоца.

Српско-православна Митрополија Бањалучко-бихаћка.

Рукоположење. Високопреосвећени господин Митрополит *Евгеније* благоволио је дана 25. и 26. јула о. г. на божанственим архијерејским литургијама у Бањалуци рукоположити свршеног богослова *Стеву Вукића* за ђакона односно пресвитера. Новорукоположеном свештенику повјерена је у администрацију парохија *Рујница* (у бихаћком протопресвитерату.).

Права еманципација и више образовање женске са хришћанског гледишта.

Питање о важности вишега образовања за женске у данашње за правосл. цркву смутно вријеме има особито важно значење обзиром на свакојаке нападаје на цркву од стране њезиних разних непријатеља који се не гнушају ни саме лажи, само да окриве нашу цркву и наше православно свештенство, као да је обоје реакционарно и нетолерантно наспрам вишега образовања женских.

Ово ми даје повода, да осветлим ово питање што је могуће боље и то самим св. јеванђељем и праксом првих дана хришћанства.

Нема сумње да је апсолутни авторитет у питању о способности женске за више не само научно, него и филозофско, па и само богословско образовање сам Христос Спаситељ, који је „еманципирао" женску енергичније и моћније, него ли сви данашњи модерни еманципатори.

Дакле: „часнија од Херувима и славнија несравњиво од Серафима" мати Бога-Слова прва је у правом смислу еманципирана хришћанска женска душа, која је донијела свијету спасење и небесни живот; донијела слободу, која се не може успоредити са никаквом земаљском слободом, која је показала колосалну неземаљску моћ пуну величине и небеснога сјаја, и уједно открила гордом и надувеном свијету сву неописиву красоту праве хришћанске смијерности и кротости, којим врлинама су се као јарким лучама сунца по завјештају Христа и Присподјеве Марије стали украшавати читави скупови првих хришћана без обзира на буру гоњења против њих.

Бог-Слово, Мудрост-Софија, то је оно што је више сваке људске, филозофије, сваке науке; па ипак сав овај разум Христов, сва ова сила Божија јавила се свијету преко небесне еманципације женске, које се удостојила присподјева Марија у самом тренутку поздрава арханђела Гаврила: „радуј се благодатная, Господь съ тобою."

Врло смијерна Марија на поздрав Јелисаветин рекла је: „хвали

душа моја Господа .... од сад ће ме блаженом звати сви нараштаји, јер ми Силни учини величину"!

Може ли се ова небесна еманципација пуна божанског блијеска и моћи успоредити са нашом данашњом земаљском женском еманципацијом?!

Но спустимо се много ниже од пријестола Богоматере! Погледајмо сихарску Самарјанку! „Како да ти као Јудејац од мене Самарјанке иштеш да пијеш?" Тако одговара та Самарјанка, с којом је заподјео разговор Господ Спаситељ код студенца Јаковљевога.

Доста бијаше то једино питање самарјанкино па да сијне пред њом небеска свјетлост најдубљих богословских истина, која несравњиво надмашује сваку науку и сваку земаљску филозофију!

И заиста Христос Спаситељ говори са Самарјанком о „живој води", од које човјек „неће никад ожеднити" и која „ће постати у њему извор воде, која тече у живот вјечни". — Може ли се и замислити, да се о овако високим богословским предметима говори са женом, која не би била дорасла до више филозофске мисли, до вишег схваћања религиозног гледишта?

Даље је Христос Спаситељ казао истој Самарјанци „да је већ настало доба, кад ће се прави поклоници клањати Оцу духом и истином." За тим јој је саопштио, да је Бог дух „који Му се клањају, треба да Му се клањају духом и истином;" а гдје? — „ни на овој гори, ни у Јерусалиму"! — Може ли се допустити да би Христос Спаситељ изнесно овака колосална питања и пред сами савремени мушки филозофски ум, као питање о „Богу духу", о „вјечности", о живој води" која тече у живот вјечни, о „истини", о чему је све разговарао са женом, кад не би као онај, који познаје срца допуштао могућности за женски ум и срце, да може схватити више не само филозофска, научна, него и дубоко богословска религиозна питања?!

Већ овај један узвишени филозофско-богословски разговор Христа Спасителя са женом Самарјанком потпуно рјешава питање о способности женске за више научно образовање и то управо по томе, што су више филозофске и богословске концепције теже за женски ум, него ли ма која научна система ил ма које год друге области знања.

Првих дана хришћанства жене су, као што је познато, играле врло важну улогу и у самој цркви. — Многе су од њих биле праве мисионарке, помоћнице и сатрудбенице и самих апостола у ширењу свјетлости Христова јеванђеља.

Као што је познато Марија Магдалина проповиједала је о Христу на подножју трона самога римскога цесара.

У 16. глави посланице к Римљанима св. апостола Павла читамо ове врло знамените ретке: „препоручујем вам Фиву сестру нашу служитељицу код цркве у Кенхреји ... она је многима била помоћница, и самоме мени.“ — — Поздравите Марију и Трифозу, које се труде у Господу. Поздравите Персиду љубазну, која се много трудила у Господу.“!

Из ових редака великога апостола језичника јасно је, да су велику улогу у његовим трудима узимале на себе и жене!

Тада већ налазимо у цркви међу женама звање ђаконисе! Рад древне хришћанске ђаконисе у многоме нас потсјећа на рад данашње милосрдне сестре. Тако старање о заједничкој трпези, о сиромашним и болесним члановима цркве, и многи други „трудови у Господу“ у дјелу ширења по св. апостолима свјетлости јеванђеоске проповиједи — на све то биле су обвезане ђаконисе!

У даљој историји ширења хришћанства сретамо једнаке апостолима просвјетитељице свијета у обраћању читавих народа и држава у хришћанство. Царица Јелена, царица и мученица Александра, св. Нина просвјетитељица Грузије, св. Олга руска кнегиња и др. — све ове велике жене имале су мушку енергију и ум, биле су у тадашње вријеме дубоко просвијећене и у самом високом богословском знању.

Може ли ко код ових факата и примјера да одриче корист вишег научног образовања жене, ако ова за то има не само нужне умне способности, него и све услове са стране свога друштвенога и породичнога положаја?!

У самој ствари *права еманципација жене не састоји се у ослобођењу њезином од обвеза жене и мајке, него у томе, да просвјетом још боље обезбиједи здрави темељ породици, која је чврсти камен темељац државне и социјалне зграде једнога краја, једнога народа.*

И Хришћанство ослобађајући жену из верига ропства и наводећи је из харема у породицу давши јој право, да учествује у самом подизању и штићењу цркве Христове, ипак устима апостола језичника говори да је „муж глава жене“, с тога „нека се жена боји свога мужа“ јер је она по ријечима св. апостола Петра „слабији сасуд“. коме ипак са стране мужа треба да се указује „част“ као „сунашљедници благодатног живота“.

Жена, која није у породици робиња, већ помоћница мужу и мати дјеце, не може друкчије научити дјеце, да уважавају и љубе оца као главу породице, већ личним живим примјером свога владања према мужу.

На жалост данас многе жене, које немају ни вишег образовања,

схваћајући наопако или боље рећи лажно хришћанску еманципацију жене, као жене и матере не показују ни мало поштовања према мужу. Данашња жена врло често сматра себе у пркос својој психофизичкој организацији главом породице, не разликујући се ни мало од мужа.

Да богме да ово није права еманципација жене нити рјешење како треба женскога питања, него је просто злоупотреба своје слободе.

Уз таке прилике она да богме да ће кварити своју дјецу, саблазнити их, не дајући јој ни најмањег примјера поштовања и љубави према оцу у правом смислу те ријечи т. ј. као према глави породице.

(Свршиће се.)

Спиритизам

пред судом науке и Хришћанства.

— Написао **М. Вержболовичъ.** —

(Свршетак.)

Док спиритизам с једне стране одриче суштину хришћанства, изгледа с друге стране да он чува неприкосновену моралну страну јеванђелског учења и говори о љубави као о основном закону живота; но у суштини он проповиједа морал природни, кога слаби нађа, да неће бити казне.

Није нужде говорити, да религиозно учење спиритизма, као дрско и страшно ругање свему, што је свето и спасоносно, као учење Богохулно и Богу противно, у тако радикалној форми не може бити опасно за Хришћанина, и заслужује не опровргење, него осуђење. Но оно може бити опасно обзиром на принципе, које спиритизам допушта. Он ради лукаво и пријеварно, час приближујући се својом спољашношћу к хришћанству са намјером, да претстави, као да га високо схваћа; и онда говори језиком Слова Божјега, наводи текстове св. писма, ставља упоредо своја чудеса са хришћанскима[1]), брине се за рјешење виших духовних питања и за морално усавршење људи, час ступајући у борбу са материјализмом и уништујући се, да наочигледно докаже бесмртност душе, час горко објављујући себе за вишу и савршенију религију. Уз то пробуђујући код једних љубопитство, код других тежњу за мистицизмом, спиритистичка доктрина једне вара ревношћу за духовно добро људи, друге будућом некажњивошћу

[1]) Тако ајџиџиски професор, астрофизик Целнер такове појаве, као: раздирање јерусалимске црквене завјесе за вријеме распећа Спасителева, ускрснуће, узношење, преображење Господње, дар говора и ин. др. истовјетује са спиритистичким феноменима, који су се збивали на сеансама. — Браун, Витих, Оуен и др. заштитници спиритизма исто тако су истовјетовали спиритистичка чудеса са Божанскима и трудили су се, да докажу могућност појава умрлих на основу јављања ускрслог Господа ученицима и народу.

гријехова, треће обећањем виших откривења о загонетној области оностраног бића. Овим средствима често су саблажњавани и врло просвијећени умови.

Треба примјетити, да религиозна доктрина спиритизма у сравњењу са хришћанском религијом претставља најтежу и најопаснију заблуду, ужаснију од потпуног невјерства. Основне принципе њезине Хришћанство одлучно одбацује. По њој изложена нова откривења, послије већ од Бога данога, ни мало нијесу нужна, шта више Богу су противна и налазе за себе достојну оцјену у ријечима св. ап. Павла: „Âще мы, йли ангелъ съ небесе благов'ествитъ камъ паче, еже благов'ествиχомъ камъ, âнаѳема да кѣдетъ“ (Гал. 1. 8). Ако има чега узвишеног у спиритизму, и то у његовом моралном учењу, то је узајмљено од хришћанства; а све друго је скуп једних празновјерних претстава, које враћају нашу мисао на времена грубога незнабоштва. Није чудо дакле да и тако далеки од истинито хришћанских назора мислилац, као што је Фехнер, сам очевидац спиритистичких манифестација, налази немогућим (упоређење) стављање упоредо спиритистичке религије са хришћанском. „Као што се мрачна соба спиритистичке сеансе, са ружним, изрекама духова, говори он, односи према јасно осијетљеној цркви са проповједником на катедри и прекрасним хармоничним пјевањем кора, тако се односи спиритистичка религија према хришћанској“. Даље Фехнер се чуди и самој могућности упоређења појава ускрслога Господа са појавама духова, обзиром на потпуну противуположеност једних према другима, и истичући неконзеквентност спиритистичке догматике у многим тачкама њезина учења доказује неизмјерно преимућство вјеровања у јасно и узвишено учење св. писма и у њему изложена чудеса над вјером у шифровано писмо спирита и откривења, која духови саопштавају.

Разлика међу чудесима хришћанским и спиритистичким, по Фехнеру, толика је, колика међу ведрим (јасним) даном и мрклом ноћи — међу разумном нормалном живом силом и дјелима смушеног.

Није нужде тако исто доказивати, да вјерни Хришћанин, користећи се јасном свјетлошћу хришћанске науке нема ни најмање потребе (нужде) у мутној свјетлости окултизма.

Све неопходно за добро човјека и његово спасење већ је откривено у Слову Божјем. Свако самовољно настојање раширити пријеђеле знања о свијету загробноме јест приступно и дрско упињање проникнути у области, којих Промисао није без намјере сакрио од нас. По томе спирити не поступају беспријекорно, кад саблажњавајући се празним љубопитством, обраћајући се ради откри-

вења духовима. Они су, по ријечима митрополита Филарета, слични лоповима, који настоје да отворе затворе вјечности патвореним кључевима. Само занимање спиритизмом, уз Божанствено откривење, јест као неко непоузданје у овај виши извор знања, јест вјероломно нарушавање обећања вјерности религији и цркви, које се даје при ступању у заједницу црквену, јест изданак чарања, а уједно и нарушење првих заповиједи закона Божјега, које забрањују службу другим боговима И то је мало; општење са палим дусима у спиритистичким сеансама по ријечима Игњатија Кавкаског, јест управо отступање од Бога. Изазивање духова хришћанских светитеља јест груба и дрска погрда светиње хришћанства. Упињање спирита, да исправе и очисте хришћанско учење, јасно свједочи, да они „ѡбѣтшасѧ помишлѧѭи своими и глаголющесѧ быти мѫдри ѡкѹродѣша“ (Кор. 1. 21—22.). На њима се испуњава апостолова парека: „посметъ имъ Богъ дѣйство лести, ко ѣже вѣровати имъ лжи (Бог ће им послати силу пријеваре, да вјерују лажи) (2. Сол. 2, 11.). — У опште није могуће у исто доба бити вијеран хришћанству и занимати се спиритизмом. За то је блаженопочивши митрополит Филарет и назвао спиритизам дјелом „недозвољеним, неплеменитим, приступним, незнабошким“ (О гатању са словом.).

Неограничавајући се на манифестацију религиозних претстава, спиритизам прате штетне појаве и у сфери моралчо-практичког живота Одвлачећи пажњу људи од предмета и појава фактичног живота, обраћајући је у област питања и тежњи, које залазе за приједеле фактичности, у свијет фантастички, тамни и тајанствени, он доводи до заборава (помрачења) сврхе живота; даје мјеста распуштености и злоупотребама у раду и узајамном односају људи, навикава лакомислено играти се високим моралним појмовима и важним животним питањима.

Осим тога привидна откривења духова и њихови или савјети често су доводили до ослабљења морала, до растројства начела породичног живота, до сваковрсних прије ступа.

Сами спирити не таје тога, да њихови „духови“ могу побуђивати људе на прије ступе и мистифицирати оне, који их из простог љубопитства називају. За тим, занимање спиритизмом растројавајући нервну систему учасника сеансе, изнурује здравље, доводи до лудила и самоубијства. Још 1852. год. амерички грађани у посебној петицији преданој влади жалили су се на то, да занимање спиритизмом растројава физички састав и показују штетан уплив на морални карактер већине америчкога народа.

Одонда кроника спиритизма набраја много трагичних случајева, који су настали услијед психичног растројства његових адепта. И дан данас може се често чути о пагубним посљедицама непромишљеног бављења спиритизмом.

Тако је недавно у Петрограду (нека) једна интелигентна ђе војка убјеђена спиритисткиња, по упуту духова одрезала себи језик и умрла у грозним мукама, али са мирном савјешћу, да је испунила вољу духова.

Овим и многим другим фактима сама пракса спиритизма гласно нам говори, да има *путева* к знању, на којима је запор „с више"; а дрскима, који настоје, да открију тајанствену завјесу, грозе помрачење ума, болести и смрт.

Са научног гледишта спиритизам не само да не може обећати благотворног утјецаја на људски ум и развитак знања, него баш обратно угрожава науку застојем, слабећи и помрачујући људски ум.

На основу свега реченога мора се признати, да је спиритизам болесна појава у области савременог мишљења. У њему се исказује једнако и крајњи скептицизам, који је затр'о вјеру у Бога, и крајњи натурализам, који се труди, да проникне у тајне природе и да открије загонетне силе, које управљају животом природе. Он води до извртања истинитих религиозних појмова, јер на мјесто живота личнога Бога и Његова премудрога и благога Промисла о свијету, он ставља за основ бића дјеловање непознатих и мрачних сила. Он је непријатељ и истинитом природознанству, јер својим методом, који граничи са празновјерјем, настоји, да објасни такове факте, који се правом броје у област знања природних наука, и тим на мјесто тачног знања о природи гледа, да стави своје измишљотине, које немају никаквога другог основа него грубо празновјерје.

Није за то ни чудо, да се и црква у лицу својих представника, и критичка философија и тачно природознанство, свако својим средствима боре против спиритизма и гледају да отстране његов штетни уплив на друштво и народну масу. — Али оваквим савезницима, као што је природознанство а од части и философија, нијесу увијек сигурни за цркву, јер често посижу за њеним истинама и својим одрицањем натприродних елемената у свијету каткад доводе до материјализма.

Природна наука и философија морају се борити опрезно, да не начине квара, гдје се од њих очекује корист.

Главна средства борбе налазе се у одредби цркве и најбоље од њих јест што је могуће чешће и дубље утврдити и укорјењивати у

друштву ту мисао, да Слово Божје најстрожије забрањује називаше духова, чараше и свако занимање сродно спиритизму (Втор. 18. 10, 13), да новога откривења не може бити осим већ данога (Гал. 1. 7.) и да код јасне свјетлости истинитог откривења, које једино показује прави пут к добру и спасењу људи, није нужде обраћати се мрачним гатањима и сумњивим саопштењима из свијета тајанственога и нама недоступнога.

(Са руског.)

Н. Р.

Црква Јерусалимска

Под управом светог Јакова Праведног.

— А. Преображенскій. —

Апостолска црква Јерусалимска под управом св. Јакова Праведног представља собом ону особиту фазу развитка Хришћанства, какву је оно преживјело у апостолском вијеку међу Јудејима. Поникавши у центру јудејског култа — у Јерусалиму, у народу, којему је био тако драг старозавјетни храм с његовим богослужењем и обредни закон с његовим прописима, она није могла одједном прекинути сваку свезу с јудејским култом без опасних посљедица, јер је сваки Јудеј од млијека материна дубоко био одан своме култу — обредном закону и храму. Првих дана свога постојања, стојећи на основи старозавјетној, апостолска црква Јерусалимска у периоду, о коме говоримо, свагда је чувала ту свезу, задржала неке елементе јудејског култа — живот њен кретао се у формама Јудејства. Закон Мојсијев с његовим обредним прописима, које је Јудеј тако цијенио, очувао је своју обвезну силу и у Хришћанству: Јерусалимски Јудејо — Хришћанин сматрао је обрезање за исто тако свето и неопходно као и најфанатичнији Јудеј — непријатељ Хришћанства. Јерусалимски храм, та за Јудеја најдрагоцјенија светиња, задржао је свој значај и у хришћанству. У храму су апостоли, по примјеру Спасителја, учили и молитве свршавали[1]). У храму су се сваки дан сви вјерни првих дана цркве Христове једнодушно састајали; у храму се је и у синагогама молио, учио и свршавао обред и посљедњи Јудејо-Хришћанин[2]).

Апостолска црква Јерусалимска, задржавајући форме Јудејства, инак је живјела у духу хришћанства, чувала неповријеђено своју унутрашњу самостално, у суштини је била са свим Хришћанска,

[1]) Дјела апостолска; III., 1; V, 20; XXII, 17.
[2]) Ibid. XV, 21; XX, 20; XXI, 16.

Вечере љубави, на којима су се хљебови ломили и приносила се велика бескрвна евхаристична жртва, већ су показивале карактер такве њене самосталности. Вјера у Месију распетог и васкрслог, тај битни догмат Хришћанства, одушевљавала је и срце Јудејо — Хришћанина, који се држао учења апостола; а евхаристија, која се свршавала[1]) у нарочитим скуповима само вјерних, не само унутрашњим и битним обликом, него већ и са спољашње стране одјелила је Јудејо — Хришћане апостолске цркве Јерусалимске од Јудејâ, полажући још првих дана живота цркве Христове темељ особитом Хришћанском богослужењу независно од храма и богослужења јудејског.

Те богослужбене скупове вјерних у појединим домовима писац „Дјела апостолских“ јасно разликује од скупова у Јерусалимском храму кад вели: „сваки дан бијаху вјерни једнако једнодушно у храму (ἐν τῷ ἱερῷ) и ломљаху хљеб по кућама (κατ᾽ οἶκον), и примаху рану с радости и у простоти срца“.[2]) А при томе нам он црта и главне црте домаћих богослужбених скупова, када вели: „и осташе једнако у науци апостолској, и у заједници, и у ломљењу хљеба, и у молитвама.“[3]) Наука апостолска није била ништа друго, него назидавање и усавршавање вјерних у истинама апостолског проповиједања, којега је центрум било лице Спаситеља и Његово учење, и састављала је без сумње, битни дио хришћанскога назидавања и богослужења, као што се то донекле може видјети већ и из наведеног мјеста у „Дј. ап.“, и као што су то у своје вријеме посвједочили и сами апостоли.[4]). Назидавајући се апостолским проповиједањем, „вјерни, вели писац „Дј. ап.“. бијаху у заједници“: њихов ум и срце бијаху препуни братског мира и једнодушности, њих је сједињавала та братска заједница, та љубави пуна веза, која је за себе налазила тако видан израз у обилном потпомагању сиромашне и потребне браће. И у таквој су једнодушности приступали вјерни у својим скуповима ломљењу хљеба и узносили молитве. Овдје се је свршавала велика и бескрвна евхаристична жртва, која је састављала најбитнији дио њихових домаћих богослужбених скупова. Са хвалом Богу на устима и у срцу они су приступали примању евхаристије, а за тим су у простоти и весељу срца дијелили оној трпези, у којој се је тако јасно показивала њихова братска заједница, узајамна љубав и мир.[5]) Истина на поменутом мјесту писац „Дј. ап.“ слика нам богослужење првих вјерних

[1]) Дј. ап. V. 42.
[2]) Дј. ап. II, 46.
[3]) Дј. ап. II, 42.
[4]) Ibid. VI, 2.
[5]) Дј. ап. II, 46, 47.

цркве Христове, карактерише религиозно-морални живот Јерусалимске прво — опћине за првих дана њена постајања; али се у главним својим цртама та карактеристика, без сумње, може примјенити и слиједећем времену. Сликајући стање апостолске цркве Јерусалимске слиједећег времена — у периоду, кад њом управљаше Јаков Праведни, писац „Дј. ап." не понавља те карактеристике основних елемената хришћанског богослужења за првих дана цркве: као битни елементи, они су сачували свој основни значај у религиозно моралном животу опћине и у овом периоду. Он сада опажа нове црте у њеном животу, које су поникле у њој силом њеног унутрашњег развитка, дотиче се нових страна њених и нових односаја, у које је ступала по потребама свога времена. Сада, постепеним спољашњим и унутрашњим развитком Хришћанске првоопћине, у црквеном животу њеном, није могла да се не измијени она апостолска простота, која је тако рељефно карактерисала живот младог Јерусалимског друштва вјерних за првих дана његова постојања. Успостављена под управом Јаковљевом од удара гоњења, којега је као прва жртва пао архиђакон Стефан, Јерусалимска хришћанска опћина није се могла подићи на развалине онаква, каква је била у периоду достефанском, ни са спољашње, ни са унутрашње стране. С једне стране, с повећањем броја вјерних требала је да дође промјена у карактеру и облику управе; с друге — према томе, како се је са спољашњим развитком цркве јасније показивала њена унутрашња страна, требало је да се поближе одреде односаји између завјетног народа и хришћанске прво опћине, а уједно и веза Јудејо-Хришћана са Мојсијевим обредним законом и уредбама јудејске религије. Заједница имања и на њој основано друштвено устројство са свим су одвојили у Јерусалиму младу хришћанску опћину првог периода, дајући јој облик тајног друштва, тако да је она почела пријетити (постојању) егзистенцији самог старо-завјетног друштва Јерусалимског потпуним расцјепом с њим. Ради тога пошљедње у лицу своје врховне установе — синедриона енергично сада прати кретање хришћанске првоопћине и ради против установљења у њој свега, што је тако одвајало и потискивало пошљедњу. Успостављена на очи Јудејима, она је сада требала да избјегава све, што би могло побудити јарост синедриона, требала је да се што више примакне формама Јудејства, у колико је то допуштао хришћански осјећај. Најпослије са раширењем и утврђењем цркве Христове изван предјела завјетног народа, међу незнабошцима, апостолска црква Јерусалимска требала је да ступи у такве или друкчије односаје са хришћанима из незнабоштва и тако или иначе одреди значај по њих Јудејства с његовим обредним законом и уредбама.

Управљање јерусалимском црквом за првих дана њена постојања непосредно самим апостолима током времена измјењује се установом ђаконата, а за тим презвитерства, и под вишим непосредним руководством и у лицу њених представника Јакова Праведног добија потпун и завршан облик оне црквене управе, која је, основана од самих апостола, који су за то имали божанско опуномоћење, и према томе Богом уређена, — у битним својим цртама послужила као образац хришћанској цркви и за сва потоња времена. Јудејски карактер живота апостолске цркве Јерусалимске, који се је јасно показао у овом периоду, показао се је већ и у црквеној управи. По својем устројству она се је приближавала до извјесног степена синагогалној управи. Истина, та веза била је више спољашња и простирала се у толико, у колико је спољашње устројство једне — управе Јерусалимском црквом на челу с Јаковом Праведним — слично устројству друге — управе синагогалне. Али у колико су, с друге стране, органи прве управе имали и своја особита битна хришћанска права и дужности, у толико је та управа имала свој самосталан, унутрашње — незаписан значај.

При Јакову Праведном, како смо већ казали, управа апостолске цркве Јерусалимске добила је свој потпуни и завршни облик у лицу свога представника, старјешина и ђаконата. Ђаконат апостолске цркве Јерусалимске у овом периоду није стајао у непосредној вези с ђаконатом, слиједећег времена. Круг праваˊ и дужностиˊ стефанског ђаконата био је, како се чини, доста широк, и ако тачно не одређен: ђакони Стефанова времена били су први и, чини се, једини помоћници апостолски у непосредној управи Јерусалимском прво-опћином[1]). А сада послије смрти Стефанове, при Јакову Праведном ђакони се потчињавају пресвитерству и већ немају самосталног значаја. Круг њихових дужности знатно се ограничава, измјењује и постаје одређенији. Надзору „седморице“ прије свега припадали су сви економски послови опћине; и, потчињени непосредно више самим апостолима, они су се за тим већ самостално распоређивали у вршењу својих дужности. А сада, са потчињењем ђаконата пресвитерству с једне, стране и укидањем заједнице имања с друге, ђакони се већ показују са знатно суженим и поближе одређеним дужностима службе, под надзором пресвитера,

[1]) Тврде чак, да је служба „седморице“ садржавала у себи, као у клици, и службу пресвитера и дужности касније ђаконата, и у приповиједању писца „Дј. ап.“ (XI. 29, 30) хоће да виде неку потврду такве претпоставке И заиста, на први поглед чини се, као да исто мјесто говори у корист горње претпоставке. Пресвитери на томе мјесту јављају се као управитеље и расподјелитељи економских послова опћинских, али те дужности, као што смо видјели, биле су са свим у служби „седморице.“ („Das apostolische und d nach-apost Zeitalter. von S. v. Lechler, dritte Auflage, 5. 79).

при вечерама љубави и евхаристији и у дужности друштвених старатеља о сиромашној и потребној браћи.[1])

Када је поникло пресвитерство у апостолској цркви Јерусалимској, писац „Дј. ап.“ о томе не говори. До смрти св. Стефана старјешине се никако не помињу. Први пут се сусретамо с њима у XI. глави. Говорећи о помоћи, која је учињена од стране Антиохијске општине цркви Јерусалимској ради глади, који је претсказао један Јерусалимски пророк и који се догодио за царевања Клаудијева (около 44. год.), св. Лука примјећује: „и одреди сваки колико који могаше, да пошљу у помоћ браћи, која живљаху у Јудеји, које и учинише пославши пресвитерима (старјешинама) преко руке Варнавине и Савлове.“[2]) Овдје се пресвитерска дужност спомиње као да већ постоји. Са више вјероватности могуће је тврдити, да је пресвитерство поникло у апостолској цркви Јерусалимској у оно вријеме, када је Христова црква ступила изван зидина светог града и предјела завјетног народа. Од тога момента апостоли нијесу могли сами управљати црквом Јерусалимском: они су или посјећивали већ њима основане општине, или су Христианство даље распростирали.

(Наставиће се.)

Ориси христианскога живота.

од Епископа Висариона.

(Чланци за народ).

— Преводи протојереј **Ј. Петровић**, кр. проф. и катихета у Загребу. —

[Настављак.]

Удовање.

Има људи, који не сматрају својом несрећом смрт мужа или жене. То су они, којима је досадан био живот с њима или, што су много трпили од њиховог простог владања и понашања према њима, или због дуготрајне болести, због незнања како треба кућу кућити, или најпослије због тога, што су имали у њима запреку за живот неуредан, непоштен, што су их срдили њихови укори, пријетње, молбе, жалбе. У свима овим случајевима они, који су обудовљели, радују се, што је Господ узео к себи оне, с којима нијесу били задовољни у

[1]) Дј. ап. XI, 29, 30.

[2]) Истина, заједница имања у Јерусалимској цркви послије смрти Стефанове већ није постојала. Но у исто вријеме, када је укинута заједница имања, остала је непромијењена битна црта друштвеног живота — потпомагање сиромашних и немоћних у друштву и дужност цијеле општине на чисто христианске љубави, да се стара о њима. С тога је требала служба друштвених старатеља да остане у цркви Јерусалимској и сада — само већ са знатно сужењим кругом дужности — имаће у облику дужности друштвених старатеља о сиромашној и немоћној браћи.

животу, што су се сада ослободили страдања и жалости, или мрског надзора. Но, пазећи све ове случајеве, људи у опће сматрају удовање великом несрећом у животу. Тешка је то несрећа за мужа, који је изгубио у жени вјерног друга, вриједну и разумну помоћницу у васпитању дјеце, у вођењу господарства, утјеху и утјешитеља у жалости, помоћницу у радости, савјетницу у двојбеним стварима, потпору у борби са искушењима и саблазнима. Јакост и доброта често остављају удовце: многи између њих одају се због самоће пијанству и разузданом животу и, ако имају дјеце, постају бичеви за њих и остављају их без хришћанскога васпитања. Али је још тежи положај удовицâ. Постоји у народу српском пословица: Удовица — сиротица, а у св. Писму често се говори о жалосном стању удовица и о нарочитој над њима заштити Божјој. У св. Писму назива се жена немогућним сасудом; но никада није она тако немоћна и слаба, као у удовству. Особито се у Ст. Завјету говори често о удовицама. Умножавање удовица у народу сматра се знаком нарочитога гњева Божјега за тај народ. Тако се Господ грози несрећом цијелом народу Израиљском, што Га је разгњевио гријесима. Изричући ту грожњу, говори Он кроз пророка Исаију. *Твоји ће људи пасти од мача и јунаци твоји у рату. И у оно вријеме собом ће жена ухватити једнога мужа говорећи: свој ћемо хљеб јести и своје ћемо одијело носити, само да се зовемо твојим именом, скини с нас срамоту* (Иса. 3, 25; 4, 1). За Израиљце бјеше та несрећа тијем осјетљивија, што је народ тај особито цијенио благослов, који почива на женама роткињама, а и зато, што је која жена имала више дјеце, тијем је у већој части била; напротив, жена нероткиња, извржена је била ругли и подсмијеху. У хришћанству се већ не сматра удовање за несрећу, и жени хришћанки није толико нуждан муж, да буде у части и уважењу код других, као жена Израиљка. Али и за жену Хришћанку постаје удовање великом несрећом и задаје јој много бриге у другом погледу. Смрћу мужевљевом настају за њу дани туге и жалости, чега она до сада није знала, нарочито јој је тешко првих дана удовања. У господарству и васпитању дјеце мора сад она сама носити оно бреме, које је дотле дијелила с мужем својим, који је свагда већи дио од тога носио. За живота мужевљева, терети њезини у господарству састојаху се понајвише у томе, да паметно расположи средства, која муж набави, а не да она сама набавља та средства. Сад је на њу пало обоје. Ако су извори живота остали и код удовице исти, какви су били и за живота мужевљева, на примјер, ако је остао исти занат, трговина, пољодјелство и т. д. она мора сад примити на себе велики терет, на кога није навикла, — да све то и

даље води; и тешко њој, ако се незнањем њезиним у томе користе несавјесни људи! Због велике вјере у те људе може она скупо платити своје имање, шта више може га и непримјетно расути, пасти у дугове па најпослије и осиротјети. Нијесу такви случајеви ријетки. Како је много на свијету људи, које је Спаситељ назвао *изједицама кућа удовичких* (Мат. 23. 14)! Слично древним Фарисејима, знаду се они додворити удовицама ласкавим жељама, приказати се да су готови за њих све учинити па и много што шта жртвовати, а све то само зато, да живе на њезин рачун, да ју непоштеним начином оплијене и затим да на развалинама њене среће подигну зграду свога властитог благостања. Но догађа се, да смрћу мужевљевом пресуше сви извори живота. Муж је, на пр., живио од плаће или прихода своје личне заслуге; умре ли он, тада му жена остаје без сваких средстава за живот. У том је погледу било особито жалосно стање свештеничких удовица код нас уопће. Како умре муж, мора удовица селити из парохијалне куће и предати је пошљеднику; сви приходи, од којих су живјели, престају и тешко удовици, ако јој муж није за живота осигурао њено уздржавање! Но сад је хвала Богу, и у томе окренуло на боље.

Васпитање дјеце јест заиста тешка задаћа и за заједничко настојање мужа и жене но за обудовљеле је оно куд и камо теже. Тешко је оно за удовца, који мора ради посла оставити дјецу без свога надзора; за то и каже пословица: „Удовац није дјеци отац. — већ је и сам права сирота.“ Но тим је теже оно за удовицу; успјеху њезиног благотворног уплива на дјецу не могу а да не сметају многе друге бриге, којих се достала смрћу мужевљевом; она сад већ нема толико слободнога времена да пази на дјецу, колико је имала прије. — А што се тиче друштвеног положаја удовице, и оно се измијенило смрћу мужевљевом. „Уз мужа и жени поштење“ — вели српска пословица; умре ли муж, њу непријетко заборављају. Баш они, који су ма у чему зависили од њезина мужа и клањали се и његовој жени за живота његова, по смрти његовој не ће често ни да ју погледају, а у опћењу с њом постају надувени. Они, који су били пријатељи кућни док је домаћин био у животу, не ће ни да завире у њ, кад нестане домаћина, а с домаћином је нестало и прећашњег задовољства и благостања.

Жалостан је положај удовичин, али она не смије бити малодушна и здвојна. Треба да зна, да може у Богу наћи много већу потпору, него што јој је муж био, па нека се потруди да код њега наће утјеху. О особитој бризи Божјој односно удовица има доста свједочанства у св. Писму. У закону Мојсијевом заповиједа Господ за

удовице: *Немојте цвијелити удовице и сироте. Ако ли коју цвијелите, у чем год, и повиче к мени, чућу вику њезину; и запалиће се гњев мој, и побићу вас мачем, па ће ваше жене бити удовице и ваша дјеца сироте.* (Изл. 22, 22—24). Сваке треће године морао је Израиљац по закону Мојсијеву одвојити десетак од доходака својих оне године за Левите, дошљака, сироте и удовице; а онога, који тако уради, благосиља Бог у сваком послу, који би радио (Второз. 14, 28 и 29). На празник сјеница морали су Израиљци звати к себи у кућу с левитом, дошљаком, сиротом и удовицу, да буду учасници празничног весеља и домаће славе (Второз 16, 11 и 14). У вријеме жетве, кад се тресу маслине, бере виноград, морали су Израиљци остављати за собом у корист дошљаке, сирота и удовица спопље на њиви, гране и лозе с необраним плодом (Второз. 24, 19—21). Вјеровнику је забрањено било узимати у залогу хаљине удовици (— 17). Псалмопјевац држи, да се Бог израиљев слави између осталога и тијем, што је Он Отац сирота, Судија и заштитник удовицама: *„Отац је сиротама и судија удовицама Бог у светоме стану свом* (Пс. 68, 5). *Господ чува дошљаке, помаже сироти и удовици* (— 146, 9). Код пророка Исаије Господ, одбацујући материјалне жртве и лицемјерна празновања Јудејска и показујући, што Му је угодно, тражи између осталога од њих—пажњу и правду према сиротама и удовицама: *дајте правицу сироти, браните удовицу* (Иса. 1, 17). Слично овоме вели и ап. Јаков, да је суштина праве побожности у томе, *да се обилазе сироте и удовице у њиховијем невољама* (Јак. 1, 27). Закон Мојсијев налаже, да се свечано прокуну они, *који изврћу правицу дошљаку, сироти или удовици* (Зак. понов. 17, 19). Код Сина Сирахова говори се о Богу: *Он не мрзи молитве сироте, ни удовице, кад она излијева своје јаде. Не теку ли сузе удовичине низ њезине образе? И не виче ли она на оне, ко их изазива?* (Сир. 35, 14 и 15). И Господ слуша плач удовичин. Искуство свједочи, да сузе удовичине не пролазе олако по њезине увредитеље: они бивају кажњени још у овом животу, ако не лично, а оно на потомцима њиховим почива гњев Божји до трећег и четвртог кољена. На питање, зашто то, да потомство пати, може се у много случајева с правом одговорити: отац дјед, прадјед увриједили су сироту или удовицу, и ето њихова дјеца, унуци и праунуци не носе толико на себи одговорност за туђу кривицу, колико се тијем опомињу, да не падну и они у ту кривицу. Но благо онима, који су човјекољубиви према сиротама и удовицама. *Буди сироти мјесто оца и мјесто мужа* (т. ј. буди покровитељем матери њиховој;) *и бићеш силом Вишњега; он ће тебе већма волјети, него мати твоја* (Сир. 4. 20 и 11).

(Наставиће се.)

Васпитање карактера у школи.

(Barnett, Common sense in education and teaching. London. 1889.)

— Превео **Драгутин Драгојевић**, свештеник.*) —

[Нерадин].

Штетна је предрасуда — цијењање науке или учења од васпитања. У том погледу гријеше врло многи, а особито они, који мисле, да школа ваља да спреми грађанина, што пак мисле науком постићи. Сама настава, какви били њезини програми, не може постићи своје сврхе, ако у себи не спаја интелектуално образовање са образовањем моралним. Само онај може успјешно васпитавати, у кога је и једно и друго у потпуној хармонији. Ваљано поучавати значи — помагати развијању лијепих навика и лијечити зле; ове пак навике и рђаве и лијепе мислимо овдје нераздјељене. Узалуд мисле неки, да се знање даје саопћавањем и усвајањем факата; то је донекле и оправдано, али још није довољно да се што прибави. Знање мора имати цјелину, и у том смислу оно је подједнако потребно за све, мада усавршавање у њему зависи особито од својстава и потреба појединца.

Васпитно образовање човјечје нема одређених граница: нема нити је било човјека, који је постигао савршенство, а сви успјеси, које је човјек постигао само су знак, до чега човјек *може* доћи. Идеал савршенства, какав нам религија износи, недостижан је. Ми можемо само тежити к њему, у колико то наше душевне способности допуштају — јер такав је закон у животу и природи нашој.

Овим се опредјељује задаћа васпитачева. Он је дужан саопћавати питомцу своме побуде, које му дају могућности безграничног усавршавања, давати снаге и моћи да напред креће независно од утјецаја спољашњих прилика и материјалне помоћи. Но доводећи питомца свога да те сврхе путем здраве дисциплине, мора васпитач знати измјерити снагу његову, како га није времена неби тако оптеретио, да његова слабачка плећа не могу подићети.

Сваки човјек још из раног дјетињства сам по себи расте дјеланјем природних снага у њему. Ослоните се на њих и пустите их нека сами расту, говоре једни. Не ослањајте се на њих, него их брижно учите, говоре други. Треба наћи праву истину међу овим контрадикторним мишљењима. Васпитач ваља да дјела; но зло је ако заборави, да главни фактор васпитања мора бити *сам питомац*. Без његова дјела узалудан је сав труд.

Једни философи хоће, да је душа дјетиња лист бијеле хартије, по којој васпитач може писати све што му се свиди, и да се у томе и састоји главно средство за васпитање. Такви философи мисле, да свако знање долази непосредно од чулних преставе, а сви умни процеси нијесу ништо друго, него хоризонат његова посматрања и скуп осјећаја његових. Од малих ногу ваља питомца тако васпитати, да све с разумијевањем посматра; у такој прилици сам осјећај служи као основ за расуђивање. Тим методом скоро и неостаје мјеста саморадњи ученичкој, јер сав труд припада учитељу. Ученик изгледа способним за усвајање идеја, које куд и како превишују његову снагу за спознавање, а памћење његово тереши се умним напором у нади, да се тим путем стечено „знање“ усваја уму неким непознатим умним процесом. С друге стране непрестано обрћање ка осјећајима слаби дјелатност пажње и не даје времена размишљању; отуда у образовању карактера

*) Из књиге К. П. Побједоносцева: Ученье и учитель. Педагогическія замѣтки. Москва 1900.

излази обична у наше вријеме у многих наклоност лакоумљу и у дјелима и ријечима човјечјим.

Ма каква била природна својства питомца и својства породичне и друштвене околине, из које је он изашао — задаћа је васпитачева да изазове у њему саморадњу и утврди свијест у њему, да мора и треба да сиђелује своме духовном узрасту у свако вријеме, и данас и онда, кад не буде више око њега учитељâ и васпитатељâ. Зато је прије свега потребно саопћити и прицијепити му лијепе навике и снагу да их у доцнијем добу умножава. Навика чинити у своје вријеме све што захтијева ваљана намјера, образује мало по мало таку дисциплину побуда и поступака, да му је природније и лакше чинити добро него зло.

Први услов за васпитање лијепих навика и обичаја јесте поредак — ред у појединца и цијеле школе. Разумно установљени поредак мора бити такав, да би се при њему олакшало примање лијепих навика, а отежало примање рђавих, у томе и јесте смисао и правац дисциплине. Важан је фактор навика; у њој је конзервативна снага за природу човјечју и друштво људско. Сам инстинкт није довољан да то очува; он је слијепа, непозната побуда, изазвана потребом физичке природе и радња његова је тренутна. Но навика, мада напошљетку постизава својство автоматско, у самој основи својој равна се по сазнавању воље.

Добре и лијепе навике утврђују се праксом — а рђаве искорјењују се избјегавањем случајних повода. Према томе труд васпитачев олакшавају поводи ка добрим навикама, побуђујући и поштравајући га. За васпитање лијепих навика потребна је чиста атмосфера и здрава храна душевна, како би се наћином поучила и утврдила воља ка добру управљена. Ако се тачно проматра коријен и порока и врлине, видјеће се, да и врлина и порок као навике мало по мало добивају животну и дјелатну снагу.

Па, како би требао учитељ да дјела?

Прије свега потребно му је знати, да навике ничу на земљишту физичких, материјалних односаја. Потребно је да се у живинама ученичким изазове саодговарајућа измјена. Што је први пут тешко, други и трећи пут њи ће лакше, те зато учитељ не треба да се плаши, кад сва усиљавања остану без успјеха на ученика и цијелу школу. Не смије само заборавити на физичке околности, посред којих навику ваља да утврди. За то да би ученике своје научио чистоти и уредности, ваља му их упозоравати на ред и чистоту; а зар би и могао постићи то у нечистој и неуредној дворани? Дакле упозоравајући на околину уважа учитељ у школу пријатну атмосферу за дисциплину, како би ју лакше омилио.

Спочетка је потребно утврдити ред у малом, научити ученике, да би могли у ситницама собом управљати т. ј. дисциплину одржавати. Тада, кад се већ томе привикну, може се учитељ ослонити на њихову слободу у многом чему н пр. моћи ће слободно, кад зада цијелом разреду једну исту задаћу, удаљити се из школе са увјерењем, да ће сваки од ученика исту самостално израдити. Тежња ученика за самосталношћу јесте главно за чим треба њи и чиме се користити. Познавање своје снаге, осјећај задовољства оним, што је сам урадио, што је сам постигао, то је једино право васпитно средство; то сазнавање подржава га и соколи да сам напријед корача и усавршава се. Овакви нови умни напор више или мање је тежак, те се ученик срета у школи често са тешким и непријатним задатком — за који треба доста труда и чврсте воље. Свима таким случајевима користиће се вриједан

учитељ, пазећи, да неби честом праксом сувише ојачао или сувише ослабио вољу. Друкчије може самосталност ослабити и малаксати. Ево у чему је тешкоћа с дјецом, која су изашла из куће са строгом дисциплином и механичком послушношћу, јер ту не бјеше мјеста развијању и напрезању воље. И у школи не води добру система таке дисциплине, чије строго извршавање сматра се као знак доброг владања.

Ток развитка може се у три ријечи означити, које уједно и његов ступањ показују: *Покушаћу, — учиниo сам, — идем даље.* Први је ступањ — треба хтјети. Тешкоћа назива напрезање воље; осјећај тешкоће је непријатан и треба га савладати. Дисциплина побуђује ученика да напрегне вољу, како би постигао сврху за којом тежи. Награда у првом реду биће му успјех, у другом лакше даљње напредовање — ученик дакле напредује — а на пошљетку круна снега тога биће значајни преображај у карактеру ученичком. У смислу физиолошком мијења се сав његов нервни систем — из ненормалног у нормално и постојано.

У већ зрелих људи видимо често неспретност кретања у друштву, грубост у ријечима и манирима, знаке егоизма. То долази већим дијелом не толико од урођених природних својстава, колико од неваспитања. Ево у чему на тај важни предмет морају добро пазити учитељи лијепих обичаја. Они морају из раније мотрити знаке грубости и егоизма, те устављајући се на њима, користити се свима случајевима, у којима се ученик навикава држати се. Мала дјеца не треба да се грубо деру и задиркују, за столом треба да сједе мирно и у реду, и томе слично. Када поодрасту, потребно је, да би се у њима развио појам о општим интересима, говорити им о правима и дужностима цијеле школе. За то је згодан већ у многим школама постојећи обичај, наиме да се ђаци сами брину о потребама цијелог разреда, у противном случају да су одговорни; да пазе на ред у разреду, на намјештај и друге школске ствари. Тој сврси и служи установа пазитеља, манитара и цензора. Треба помислити да ће сваки од ученика некад у свом мјесту грађанином постати, те ће се имати старати о стварима општинским, и ту школа треба да га научи, да у тако важним пословима не сматра у првом реду свој лични интерес и самољубље; да га научи, да се права слобода не састоји у својевољности, већ да би се могли сви слободом користити, потребно је, да се сви строго држе правила о томе, шта треба, а шта се не може чинити, и чега се је потребно уздржавати.

(Свршиће се.)

Кратак преглед црквено-школског и просвјетног живота.

У овоземној цркви.

Архијерејска литургија у Рељеву. Дана 22. т. мј. богослужило је Његово Високопреосвештенство АЕ и Митрополит госп. *Николај* св. архијерејску литургију у храму пренесенија моштију св Оца Николаја у Рељеву, уз асистенцију преч. г. консисторијалног савјетника јереја Димитрија *Јанковића*, те професорâ богослов. училишта преч. гг. синђела Илариона *Радовића* и јереја Саве *Пешковића*, и два ђакона гг. Петра *Лалића* и Милана *Стефановића*. Том приликом рукоположен је

за пресвитера ђакон Милан *Стефановић*, а јереј Димитрије *Јанковић* произведен је у чин протојереја.

Отпочета предавања. На српско-православном богословском училишту у Рељеву одржано је дана 22. ов. мј. „призивање св. духа". Чин призивања обавило је Њег. Високопреосвештенство госп. АК. и Митрополит Дабро-босански *Николај* уз асистенцију протојереја и конс. савјетника Дим *Јанковића*, синђела и проф. богословије Илариона *Радосића*, јереја и проф. богословије Саве *Пешковића*, јереја Мил. *Стефановића*, те ђакона и консист. канцелисте П. *Лалића*. Дана пак 27. о. мј. отпочета су на заводу редовна предавања.

Друштво „Просвјета" у Сарајеву. У Сарајеву је под горњим именом основано и вис. земаљском владом за Босну и Херцеговину одобрено друштво за помагање Срба ђака, који се уче по средњим и вишим школама Аустро-Угарске монархије. Члан друштва може бити сваки Србин и Српкиња, те свака корпорација у Босни и Херцеговини. Чланови су: добротвори са уплатом од 500 круна једном за свагда, утемељачи са уплатом од 150 круна одједном или у 15 мјесечних оброка и потпомажући чланови са уплатом од 60 потура мјесечно. Друштвом управља одбор, који се конституисао у првој главној скупштини, која је одржана 18./31. ов мј. За предсједника изабран је Ристо Х. *Дамјановић*; за потпредседника др. Р. *Јеремић*; за тајника проф. Шћ. *Грбић*; за благајника Лазо *Пупић*; за одборнике: проф. Вл. *Скарић* и Ј. *Јефтић*; за замјенике: Алекса *Стјепановић*, Ђ. *Трнчић* и И. *Бошковић*; за ревизоре: Сава *Манојловић*, Стјепо *Српкић* и П. *Вукановић*. У друштво се до сада уписало: два добротвора, 53 утемељача и 149 помагача.

Дрид. богословије. Свршени богослов черновичког богословског факултета г. Љуб. *Симић*, положио је у другој половини јула мјесеца т. г. са одликом први строги испит (ригорозум) из историјско-егзегетске групе.

Петог (осамнаестог) августа о. г. у част и славу рођендана Његова Величанства служио је Високопреосвештени Митрополит госп. *Сергијем* у својој катедрали са мјесним свештенством свечано благодарење, коме су присуствовали осим народа још и представници свију грађанских и војничких власти.

У краљевини Србији.

Споменик блаженопокојеном Митрополиту Михаилу. Дана 21. о. мј. послије свечане службе Божије, а у присуству свештеничке скупштине и многобројног отменог свијета, откривен је и освећен у биоградској саборној цркви величанствен споменик блаженопокојеном митрополиту Србије *Михаилу*.

Српска књижевна задруга. Да би се знало које списе из старије и новије српске књижевности мисли управа Српске Књижевне Задруге издавати у даљим колима друштвених књига, израђен је и одштампан „Нацрт програма за издавање српских писаца, старих и нових." Али тај нацрт нити је потпун у појединостима, нити је коначно утврђен. Да се и то уради, управи је потребно да чује мишљење што већега броја задругара и пријатеља Задругиних. Овога ради разаслат је многим лицима Нацрт програма, с молбом да га прочуе и јаве управи шта о њему мисле. То ће биоградски задругари моћи учинити и на конференцији, која ће се тога ради сазвати мјесеца септембра. Дан, мјесто и позив на конференцију објавиће се доцније у новинама. Послије тога ће се, према добивеним обавјештењима наново претрести сав нацрт, и онда ће се управе Задругине стално држати у свом раду.

Књижевне биљешке.

— Прошле године изашла је у Москви (друго издање) књига „Очерки внутреной исторіи византійско-восточной церкви въ IX, X, и XI. вѣкахъ“ од познатога професора А. П. Лебедева. У књизи су четири одјелка. У првом одјелку износе се узајамни односаји између цркве, државе и друштва у Византији од IX—XI. вијека. У то доба опажа се у тамошњем друштву силан напон ка религиозности, но све то није могло сузбити некоје рђаве стране друштвене, као што су завјере, побуне и револуције против визант. владара, суровост владавине према маси народа. Црква је дакле имала велику задаћу, да исправи ове мане, но ту њену задаћу отештавао је њен незгодан положај према највишој државној власти. Византијски владари и свјетско законодавство признавали су у теорији независност цркве, но у пракси било је друкчије, јер су гледали да је потчине. Као примјер истиче проф. Лебедев поступак државне власти према патријарсима Игњатију, Фотију и Николају Мистику. Црква опет опирала се и чувала је своја права колико је могла, што свједоче и многобројна факта из тога периода. Сјетити се ваља само енергичног држања патријарха Полијевкта у ствари женидбе цара Никифора Фоке пред крај 9. вијека. Но с друге стране опет помагали су владари цркву у материјалном погледу, али зато лањали се рјешавања у питањима чисто духовне природе. У другом одјелку разматра Лебедев детаљно поручену борбу између Фотијеваца и Игњатијеваца у IX. вијеку, а за тијем прелази на трвење између партија Николајита и Јефтимита. Опрставши тако поједине фазе ових борби прелази писац на разматрање опћег стања византијске јерархије и њеногa дјелања од IX.—XI. вијека. Трећи одјељак посвећено је писац проучавању византијске образованости, богословске науке и литературе. Поредивши овај период са ранијим периодом иконоборства тврди писац да је у овом каснијем периоду образованост знаменито одмакла унапријед. Главна црта овога периода је, да се свјетска наука приближава теологији, али за то губи она од оригиналности, мијеша учено са ненаучним и т. д. Главни представници богословске науке у том периоду јесу: патријарх Фотије, Лав Филозоф, Симеон Метафраст и Михаило Псел. Но опажа се у то примање и утјецај Платонове и Аристотелове философије на богословску науку. У четвртом одјељку разматра писац различите правце у религиозно-умном животу Византије од IX.—XI. вијека. У тој епоси констатује Лебедев ове струје: строго ортодоксну (патријарх Фотије), конзервативно-ритуалну (патр. Михаило Керуларије), конзервативно-спиритуалну (Теофилакт, архиеп. охридски) и спиритуално-либералну (Симеон нови богослов) На завршетку говори писац о јереси Павликијана, Евхита и синонима суица. У прилошцима детаљно се разгледа судба цркве за примање владе цара Никифора Фоке и односаји византијске и римске цркве од IX.—XI. вијека.

— Прошле године угледало је свијета опсежно дјело И. *Соколова* „Очерки исторіи православной грековосточной церкви въ XIX. вѣкѣ“ Књига обухвата 346 страница, а састоји се из приступа, десет глава и два прилошка. У приступу (стр. 1—12) се карактерише јуридички и фактички положај грчко-источне цркве под Турцима од пада Цариграда 1453. г. до почетка XIX. вијека. У глави првој (стр. 23—61) описује се спољашње стање цариградске цркве у XIX. вијеку; у другој глави (62—86) излаже се дјелатност цариградских патријараха у XIX. вијеку; глава трећа (87—123) говори о устројству управе и положају свећенства цариград. цркве у XIX. вијеку; четврта глава (124—161) бави се стањем монаштва; пета је

пак глава (162—216) посвећена школи и народној просвјети. Глава шеста (217—236) бави се судбином александријске цркве у XIX. вијеку; седма (236—261) изнаша судбу цркве антиохијске, осма (262—290) судбу цркве јерусалимске, девета (291—328) судбу цркве новогрчке или јеладске, а десета (329—335) износи стање кипарске и синајске цркве. Приложак први (337—343) садржи списак архијерејских катедара грчко-источне цркве са именником јерараха, а други (344—346) азбучни регистар литературе.

Јавне благодарности.

Висока земаљска Влада за Босну и Херцеговину благоизволјела је даровати цркви у Јошавци, слиједеће књиге: 1 апостол, 2 октоиха (I. и II. дио) и 2 требника (I. и II. дио.).

На племенитом и милостивом дару изричемо дароватељци најтоплију благодарност испред потписане општине и срп.-прав. овдашњег народа.

Српско православна црквена општина.

У Јошавци, 2. јунија 1902. године.

Предсједник
Петар Пиљковић,
срп.-прав. парох јошавачки.

Висока земаљска Влада за Босну и Херцеговину у Сарајеву поновно се је сјетила наше сиромашне цркве у Лијешћу, пак је најмилостивије благоизволјела обдарити је са слиједећим богослужбеним књигама:

1) Једним октоихом I. дио; 2) једним октоихом II. дио, 3) једним требником I. дио; 4) једним требником II. дио; 5) једним служебником, 6) једним апостолом 7) једним евангелијем.

Све су ове књиге врло фино и укусно повезане и израђене а особито евангелије у фином плавом повезу од кадифе.

На овоме скупоцјеном дару овијем се испред цијелог српско православног народа ове парохије изриче Високој даровательци најтоплија благодарност.

У Лијешћу, 6. јуна 1902.

Михајло Нединовић,
свештеник, администратор парохије.

Јовица Миланковић,
предсједник црквене општине.

Висока Земаљска Влада за Босну и Херцеговину у Сарајеву, благоизволјела је најмилостивије поклонити новосазиданој цркви у Ножичком (кот. Пријевор) слиједеће сасуде, утвари, одежде и богослужбене књиге:

1. Позлаћен крст за часну трапезу. 2. Позлаћен путир са прибором. 3. Кадионицу. 4. Три чирака за часну трапезу. 5. Цјелокупно одјејанје за свештеника, 6. Два кандила. 7. Плаштаницу. 8. Индитију. 9. Илитон. 10. Петохљебницу. 11. Дарохранилницу. 12. Прибор за причешће болесника.

Св. Богослужбене књиге слиједеће:

1. Јеванђеље у дивотном кадифеном повезу. 2. Апостол. 3. Служебник. 4. I. и II. дио осмогласника. 5. I. и II. дио требника.

Осим горе наведених нелељепних дарова висока влада даровала је још и

у готовом новцу 500 (пет стотина) круна као припомоћ за градњу иконостаса у поменутој цркви.

На овако обилатом дару потписани у име народа ове српско-православне црквене општине изјављују овим своју најтоплију захвалност Високој даровательци.

У Ножичком, 10. јуна 1902. год.

Тешан Грујић, председник. **Милан Радукић,** привр. админ. парохије.

Висока Земаљска Влада за Босну и Херцеговину у Сарајеву благоизволела је најмилостивије обдарити цркву у Бос. Свињару са слиједећим богослужебним књигама:

Јеванђеље у дивотном кадифеном повезу, апостол, служебник, I. и II. дио октоиха, I. и II. дио требника.

На овом племенитом дару у име народа ове српско-православне црквене општине потписани изјављују најтоплију захвалност Високој даровательци.

У Бос. Свињару, 10. јуна 1902. год.

Вид Билановић, предсједник. **Милан Радукић,** администратор.

Висока Земаљска Влада за Босну и Херцеговину, благоизволела је српско-православној цркви Шљиванској подарити слиједеће црквене књиге: 1 апостол 2 октоиха (I. и II. дио) 2 требника (I. и II. дио).

На овом милостивом дару нариче се испред овдашњег црквеног одбора и народа високој земаљској Влади најтоплија захвалност.

У Шљивну, 14. јуна 1902.

Јово Лазичић, свештеник. Чланови одбора: **Марко Вукајр, Петко Бојанић Јовица Милошевић, Лазар Клинцов и Никола Требовац.**

Званични огласи.

Српско-православна АЕМ. Конзисторија Дабро-босанска.

Број 878/1. ех 1902. 1—3

Оглас.

Јавља се отсутном Милану Шљивићу, родом из Пљевља, да је безразложно напуштеној супрузи његовој Савки рођеној Цуверовића из Сарајева подијељено право, да га због злобног раскидања брачне заједнице у сврху развода брака утужи. Усљед тога поново се позива отсутни Милан, да се овоме духовном суду или своме на сопствени му трошак уреда ради постављеном заступнику госп. Сави Савићу, консистор. дневничару до празника Ваведења 1902. тим сигурније пријави, што ће се иначе парница и без њега, а на његову могућу штету довршити.

Сарајево, 1. августа 1902.

Српско-православна АЕМ. Конзисторија Дабро-босанска.

Српско-православна Митропол. Конзисторија Бањалучко-бихаћка.

Број 1077. 1—3

Едикт.

Јелисавета Гога рођена Рауш супруга Стојана Гоге из Дракселића, која је свога супруга прије шест мјесеци злобно напустила и у свијет, не зна се куда, отишла, позива се овим да за шест мјесеци, рачунајући од дана првог увртења овог едикта у новинама пријави овом духовном суду своје садашње боравиште, да би јој се могла уручити овдашња одлука бр. 256 ех 1902. у против њој заметнутој бракоразводној парници од стране њезиног супруга, јер ће јој се иначе на њезину опасност поставити уреда ради скрбник (заступник), коме ће се споменута овдашња одлука доставити и с којим ће се даљи бракоразводни поступак у споменутој парници правоваљано провести.

Из конзисторијске сједнице.

У Бањалуци, 14./27. августа 1902.

Број 846/1902

Натјечај. 2—2

На основу закладног писма благоупокојеног АЕ. и Митрополита Дабро-босанског, Ђорђа Николајевића, од 2./14. фебруара 1893. овим се расписује натјечај на једну штипендију од 160 фор. — 320 круна из његове закладе за једнога ученика гимназије.

Штипендију ову може добити Србин православне вјере родом Јапчанин (из Сријема), и ако овога нема — Босанац, а ако ни овога не буде — Херцеговац.

Натјецатељи имају своје уредно састављене молбенице поднијети овој конзисторији до 1. септембра т. г. по старом календару и истима приложити:

а) крсни лист;

б) свједоџбу школску;

в) свједоџбу љечничку;

г) свједоџбу сиромаштва;

д) свједоџбу о религиозном и моралном владању своме и својих родитеља, издату од надлежнога парохијскога звања.

У Сарајеву, 18. јула 1902.

Срп.-прав. АЕМ. Конзисторија Дабро-босанска.

„Источник“ излази два пута и то половином и крајем мјесеца. Цијена је листу на цијелу годину 4 фор. или 8 круна, а на пола године 2 фор. или 4 круне; за стране земље на цијелу годину 5 фор. или 10 круна, а на пола године 2.50 фор. или 5 круна. Учитељима основних школа и ђацима даваће се лист у пола цијене. Претплата се шаље администрацији листа у Сарајево, а рукописи уредништву у Рељево код Сарајева. Рукописи се не враћају.

Прва српска штампарија Ристе Ј. Сакића, Сарајево.

ИСТОЧНИК.

ДУХОВНИ ЛИСТ

ЗА ЦРКВЕНО-ПРОСВЈЕТНЕ ПОТРЕБЕ СРПСКО-ПРАВОСЛАВНОГ СВЕШТЕНСТВА И НАРОДА У БОСНИ И ХЕРЦЕГОВИНИ.

Год. XVI. Сарајево, 15. октобра 1902. Бр. 19.

ВЛАСНИК:
ЊИХОВА ВИСОКОПРЕОСВЕШТЕНСТВА СРПСКО-ПРАВОСЛАВНИ БОСАНСКО-ХЕРЦЕГОВАЧКИ **АРХИЈЕРЕЈИ.**

УРЕДНИК: синђел **ИЛАРИОН РАДОНИЋ**, професор богословије.

ЗВАНИЧНО.

Именовање. Поглавица Земаљске владе наименовао је бившег земаљског стипендисту, свршеног слушаоца богословског факултета черновичког свеучилишта *Љубомира Симића* намјесним учитељем (суплентом) у привременом својству у српско-православном богословском училишту у Рељеву.

НЕЗВАНИЧНО.

Пастырь добрый
као символ Исуса Христа.

(Цртица из иконографије)

— Сава Нетковић —

[Рељево].

Један од најранијих и најинтереснијих символа, у којима је стара хришћанска вјештина приказивала узвишени и најдражи предмет вјере, наде и љубави своје, био је лик доброга пастира. Слике пастира са овцом на плећима сретамо на многим споменицима старе класичне вјештине. Оне су по спољашњем облику сличне хришћанским тако, да их ни разликовати од њих не можемо, а камо ли, да им тачно поријекло одредимо. Таквих слика без икаква дубљег хришћанског смисла и идеје, сачувано је доста на надгробним плочама, рељефима, живописним сликама и др. На једној слици у Херкулануму[1]), за коју се поуздано

[1]) *Архим Христофоръ*, Древне-христіанская иконографія (Москва, 1887. г.) стр. 145.

зна да је продукат незнабожачке фантазије, приказан је један младић. Он је го, само што је преко рамена пребацио кожу. На глави му ловоров вијенац и котарица пуна разноврсних плодова, а на плећима посн чије јагњешце, четири ноге држи лијевом руком сједињене на грудима[1]).

Но класична вјештина има слика те врсте, који су чисто митолошког карактера. Тако се у Коринту налази слика Хермеса или Меркурија са јагњетом на плећима. Њему је био у неким мјестима (н. пр. у Танафу) посвећен и храм, гдје је о празнику његову најљепши младић носио по граду јагње на плећима за спомен тога, што је Хермес носио јагње око зидова градских и спасао га од заразе[2]).

Сумњивога су пак карактера и поријекла два саркофага (из П. вијека) са ликовима доброга пастира. Један је нађен у гробници Урбанової, а сада се налази у врту дворца Корзини у Риму. Други се чува сада у Лувру. На првом је изображен пастир са овцом на плећима. Са лијеве стране на украшеноме сједишту сједи млада жена и свира у лиру, а кољена јој обгрлила два гола дјетета. Пред њом стоји једно женскиње, које као да она учи свирати, а од остраг виде се друга два женскиња. Десно од ње сједи млад човјек, у лијевој му руци свитак, а десну подигао, па изгледа као да декламује. Пред њим стоји један старац, за њим друга два. — Други саркофаг приказује пастира који носи овцу на плећима, а с једне и с друге стране виде се лавовске главе.

О овим споменицима разилазе се мишљења чувених археолога и иконографа. Неки (Минтер и др.) држе, на основу слике доброга пастира, да су они хришћанског поријекла; неки пак (Пипер, гроф Кларак) признају их, због лавовских глава које тобоже нијесу припадност хришћанских слика[3]), за производе незнабожачке вјештине; а неки (Раул Рошет) чак иду и тако далеко те тврде, да је „тип слике доброга пастира на чисто хришћанским споменицима узет из незнабожачке вјештине“)[4].

Познато је, да је хришћанско сликарство узимало често сижете из грчке митологије. Да споменемо, између осталих, мимогред Одисеја и Орфеја, које такође символика старога црквенога живописа износи као символе Исуса Христа. На једном фрагменту скулптуре на сар-

[1]) Dr. *F. X. Kraus*, Roma Sotterranea (Freib. im Breisgau, 1879.) S. 230.

[2]) Ibid. S. 229.

[3]) Ма да их видимо као украс на ковчегу Нојеву, на једној слици на зиду из катакомбе св. Присциле.

[4]) *Raoul Rochette*, Memoires de l' Acad. des Inscriptions et Belles-lettres. t. XIII. I. 90. Cf. Real Enc. II. 590.

кофагу (из III. вијека) у катакомби св. Калиста изображен је Одисеј са друговима на лађи. Поред лађе се виде три жене (сирене) са птичјим ногама. Једна од њих држи у руци флауту, друга лиру, а трећа volumen. Уз то је исписана ријеч TYRANIO[1]). Да нема на тој слици те ријечи, нас се не би она ни тицала, јер је мотив чисто митолошки. Али ријеч та, управо два слова у тој ријечи (T—crux commissa или patibulata и V) свједочи нам о хришћанском поријеклу тога споменика. Но и без тога бисмо могли у овом митолошком мотиву уочити хришћански смисао. Одисеј се привезао за катарку, а својим друговима воском запушио уши, само да не чују и да их не очарају сиренски умилни гласи. Катарка представља често крст. Одисеј је био привезан за катарку, Христос је био прикован за крст. Катарка је спасла Одисеја од пропасти, крст је спасао цијело човјечанство. И као што су другови Одисејеви запушили уши воском, да не чују чаробнијех гласа сирена, које би их сурвале у пропаст, — тако и другови Христови треба да напуне уши Божанственом науком Његовом, да се спасу од пропасти, у коју би их бацила примамљива уживања и страсти свјетског живота.

Између многих споменика, који приказују Исуса Христа под видом Орфеја, старога трачког пјесника и оснивача религије[2]) споменућемо само два фреска у катакомбама св. Климента. На једном је изображен како сједи, одјевен у кратку тунику са фришком капом на глави, међу дрвећем на хуму и свира у петоструну лиру. Око њега стоје дивљи звјерови са питомим животињама, па као очарани слушају му свирку. На другом опет сједи међу дрвећем у дугој туници и фришкој капи и на лавовском кожену држи четвероструну лиру. Звјериње, домаће животиње и птице слушају с удивљењем пјесму[3]). Сличне су слике у у св. Домитили и св. Калисту[4]).

Дидрон-Шефер спомиње једну слику у рефекторијуму Ватопеда на којој је нацртана смрт у виду костура кожом покривеног, са косом у десној и српом у лијевој руци, а над њом натпис ὁ χάρος (стари Харон[5]).

Но и ако је то тако, ипак ми не смијемо из тога изводити, да су незнабожачке слике пастира биле модели, по којима су хришћански

[1]) *Христиборъ* op. cit. стр. 116.

[2]) Орфеј је био, по Јустину, први учитељ пелазгијана и проповиједао је три сто шездесет богова. Но пред смрт се одрекао тога учења и своме сину, као и свима другима који су га слушали, говорио је о једном Богу. (*Христиборъ* op. cit. стр. 167.)

[3]) *Христоборъ*, o. c. стр. 168.

[4]) *Kraus*, Roma Sott. S. 251.

[5]) *Didron-Schäfer*, Handb. d. Malerei vom Berge Athos (Trier 1885. стр. 227. прим. 4).

сликари копирали слике хришћанске те врсте. До таквог је сумњивог закључка дошао Пипер, који за доказ тога наводи рељеф једнога саркофага у Пијо-Климентовом музеју, на коме је изображен класични сатир са јагњетом на плећима исто тако, као што је на хришћанским споменицима насликан добар пастир[1]). Али ми ћемо прихватити мишљење ученога Крауса[2]), по коме су овакве слике једноставни орнаменти без икаква дубљег хришћанског смисла и идеје, а утјецале су само на спољашњи облик хришћанских слика доброга пастира.

Други је извор, на кога је хришћанска вјештина цријела сижете за сликање доброга пастира, а тај је св. Писмо. Сам Господ Исус Христос назива Себе *пастирем добрим* који душу своју полаже за овце, који зна Своје и Његa знају Његови[3]). Цркву своју упоређује са тором у који Он, као и сваки пастир, улази кроз врата, и Своје овце зове по имену и изгони их, а они иду за Њим јер познају глас Његов. Но осим ових Он *и друге овце има које нијесу из овога тора, и оне му ваља довести; и чуће глас Његов, и биће једно стадо и један пастир*[4]). На другоме мјесту вели о себи да је *послан само ка изгубљењем овцама дома Израиљева*[5]); упоређује Себе са једним пастирем *који имајући сто оваца и изгубивши једну од њих, оставши деведесет и девет у пустињи и иде за изгубљеном док је не нађе. И нашавши је, дигне је на плећа Своја радујући се*[6]).

У старом Завјету пак представља се цио род човјечји уопће, а изабрани народ израиљски на по се, као велико стадо коме је сам Бог пастир, који га невидљивом руком води по свима испреплетаним путевима живота његова, посредством изабраних пастира својих, свештеника. У ужем смислу пастирима се називају старозавјетни патријарси, цареви, пророци и свештеници као прототипи највећега Пастира[7]).

Сасвијем је природно, дакле, да је овај лик и стара хришћанска вјештина врло рано, већ у првом своме симболичком периоду, прихватила као символ Господа свога Исуса Христа и изображавала га у разноврсним композицијама на разноврсним споменицима својим. Већ у првој половини II. вијека у кимитирији св. Калиста[8]), па у св.

[1]) *Piper*, Mythologie u. Symbolen der ekristl. Kunst (Weimar, 1877.) B. I. Abth. 1. 8. 77—79.
[2]) *F. X. Kraus*, Die Gesch. d. chr. Kunst. I. 102.
[3]) Јов. 10, 12. 14.
[4]) Јов. 10, 16.
[5]) Мат. 15, 24.
[6]) Лук. 15, 4. 5.
[7]) Упор. II. Мојс. 63, 12; IV. Мојс. 27, 16. 17; Псал. 23, 12; 77, 71; 94, 7; 99, 3, Ис. 40, 11; Јерем. 23, 2. 50; Језек. 34, 1—10.
[8]) *De Rossi*, Roma Sot. Cf. Real-Enc. II. 589.

Присцили и можда, по Краусу[1]), у S. Gennaro de Poveri у Напуљу. У афричкој су цркви већ у вријеме Тертулијаново постојале чаше са гравираним ликом доброга пастира[2]). Сличне је слике видјео и Јевсевије у источној цркви.

Како се радо кичила и длијето вјештака хришћанског занимало овим драгим ликом види се из тога, што је „између 455 разноврсних Христових слика, сачувано 105 слика доброга пастира“[3]). Слике се те налазе на свима скоро врстама споменика хришћанске вјештине, на надгробним плочама, саркофазима, металним и стакленим сасудима, лампама, прстењу, на зидовима катакомби, епитафијама, барељефима, медаљонима, античким гемама и разном другом гравираном камењу.

Ради бољега прегледа разредићемо их у три групе. *У првој* ћемо групи навијети важније споменике, које приказују доброга пастира, како је нашао изгубљену овцу, па је носи на својим плећима. *У другој* ћемо летимично прегледати интересније споменике, који садрже идеју о бескрајној љубави Исуса Христа према људима. *У трећој групи* најзад, споменућемо неколике споменике те врсте, у којима се огледа цјелокупна скоро старозавјетна црква као прототип искупљена у Исусу Христу.

(Свршиће се).

Из тумачења св. Писма.

Чудо на гадаринској обали галилејског мора.

(Мат. VIII. 28—34; Марко V. 1—20; Лука VIII. 26—39.)

— К. Сильченковъ. —

— Превео **Александар Живановић**. —

(Осијек.)

(Настављак.)

*

Такав је унутрашњи смисао оних догађаја, који се десили, кад је дошао Господ на гадаринску обалу. И ако су они несумњиво историјског карактера, без сумње имају и симболички карактер — и у том су смислу још знаменитији.

Најнепојмљивије дјело Господње — дозвола дусима нечистим, да потоне крд свиња у мору, и ако нам се чини непојмљивим, ипак се одликује дубоким, знаменитим, симболичким карактером — уколико је оно тражило од Гадаринаца баш оно, што најприје прегледају људи

[1]) Gesch d. christl. Kunst, I. 101.

[2]) De pudicitia, c. VII. u X. Cf. *Христоборъ*, op. cit. стр. 152.

[3]) Real-Enc. II. 589.

онда, кад су готови, да се поуздају у спољашњу силу, кад се превише ослоне на спољашњу правду живота, на право, које зида и чува његове спољашње форме: оно је тражило од њих *вјере у унутрашњу силу добра*. И ако је оно било *кушањем љубави, било је уједно и кушањем вјере њихове у добро;* једно и друго је нераздјељиво спојено, јер **любовь всемъ вѣрѣ** (Смитъ.[1]) А поступак Гадаринаца показао је и другу карактеристичну црту језичништва: *невјеровање у добро*.... Нека је поступак Господњи Гадаринцима и био непојмљив, но они су видјели, да је Он Сам био велики човјекољубац, и да је са пропашћу њихова имања — и ако ни то нијесу појимали: зашто — било сједињено избављење њиховог ближњег од ужасног страдања. А ако су то видјели, зашто нијесу и признали, да су морали жртву — и ако је смисао њен за њих био непојмљив — примјети не само без роптања и противљења, већ с радошћу, рођеном из вјере и љубави? Зашто нијесу они свјесним учествовањем у тој жртви и драговољним пристајањем на њу — начинили њу правим добрим дјелом, подвигом са своје стране, а у вјери, да добро дјело никад не губи и не може губити своје вриједности, ма ми и не видјели крајњих његових посљедица? Та без вјере у унутрашњу силу добра није ни могућ добар живот у свијету. Људски су односаји јако испреплетени и замршени, те не можемо унапријед видјети добре посљедице сваког добра дјела, сваке наше жртве. А на жртву мора човјек свагда бити спреман, кад њу захтијева блага воља Божја, ма да се увијек можемо у недоумици питати, како ће се користити њом они, ради којих се она приноси, колико и у каквом погледу ће она бити за њих корисна. И можда нас четће Господ као Гадаринце куша, кад тражи од нас жртву, којој смисла ми не схваћамо и о значењу које сумњамо. Тада се, — то је као казаљка моралног стања човјекова — испитује управо његова вјера у добро, у унутрашњу његову силу, — у то, да добро сјеме не ће остати без доброг плода у овом свијету, над којим бдије свети Промисао човјекољубивога Бога, Источника сваког добра.

Задржимо се мало на једном примјеру, који можемо посматрати често и у наше вријеме; можемо мислити, да се у њему огледа онакво исто расположење савременог друштва, које је некад руководило и Гадаринце, кад су они, не појимајући смисла ни значаја своје жртве, молили Господа да се уклони из њихове земље. Разумијемо ту — помоћ биједнима, једно од природних појава хришћанске љубави и милосрђа. Као што свако добро дјело, тако и ту љубав мора пратити вјера у добро, у силу његову; но баш та вјера је ослабила. У наше

[1]) 1. Кор. XIII, 7.

доба се особито поштују они назори, по којима је давање милостиње сиромасима скоро пријеступ, јер да то тобоже потпомаже лијеност, пријевару, бадавадисање.... Морамо, вели, тежити, да преобразимо социјални живот, да га тако удесимо, да уопће нестане сиромаштва и биједе: насиљем и спољашњим мјерама хоће људи да достигну оно, што се најмање може постићи само спољашњим лијечењем. Ако и допуштају жртву, то је допуштају једва у форми опћег доброчинства, које, као дјело правилно организовано, мање може бити на зло употребљено..

Тешко је рећи, колико таква проповијед, која сама служи као знак и израз подивљалости људске, доприноша још и даљем свјетском подивљавању. Свакако — она је многима по ћуди. Једни, извлачећи се тобоже разумним разлозима од посебног (личног) доброчинства, од непосредне помоћи биједнима, за коју се тражи особита племенитост душевна и право хришћанско саучешће у судбини ближњега — дају неколико круна годишње на богоугодне заводе и тим мисле већ да имају права спокојно гледати на позорницу људске биједе и невоље, сматрајући свој дуг потпуно одуженим (што је врло и лако и удобно), — други иду још даље и не вјерујући (опет с дубоким разлозима) ни опћем доброчинству, сматрајући и такво доброчинство погрешним, јер се и ту може наћи случајева пријеваре и лоповлука — сматрају себе сасвим слободнима од обавезе, да морају добро чинити.... И још су готови, да у том виде доказ високог свог развића и доказ, да правилно схваћају социјални живот и савремена његова питања.

Но зашто се баш при том претпоставља, да ће се том принесеном жртвом користити, злоупотребивши је, варалице и лопови, да такво добро дјело неће имати никаквих добрих посљедица?... Зашто се тражи, да добре посљедице морају бити унапријед очевидне, прије него што смо се и ријешили на жртву?... Зато, што људи *не вјерују у добро*, у његову тајанствену невидљиву силу. А не вјерују *зато, што се враћају натраг језичничким животним принципима*, какових се држали и Гадаринци.

(Наставиће се).

О натприродном откровењу.

(Богословско-апологетска црта).

[Наставак.]

Но да разгледамо из ближе и потање најглавније примједбе рационалиста против откровења.

1. Садржај откровења, вели, не само да надмашује силе познања нашега разума, него му врло често и протуслови, и што не потјече

из самога духа човјечјег, тога он не може примити нити усвојити. Но откровење, ако одговара своме имену, мора превазилазити наш разум, јер се овдје ради о новим вишим истинама, којих не можемо наћи природним средствима познавања. Ако се већ идеје, које имају да захвале свој постанак творачком жењу философа, пјета, вјештака, високо уздижу над умом обичних смртника, то се то још више може примјенити на истине откровења, којих је извор Божански а не људски разум. Захтијевати потпуно познавање откровења значи изједначивати, заједно са античним и најновијим пантеизмом, самосвијест људску са Божанском (Хегел). — Но при свој својој узвишености истине откровења додирују се у безбројним тачкама са људским животом и разумом и налазе одзива у срцу људском. Особитост и преимућство откровења у томе се и састоји, што оно саопштава такове идеје, које се могу открити свагдје, гдје само има ма и трунак људскога чуства н. пр. побожности, љубави и тежње за светошћу. Уз то оне могу да дају храну уму људском за цио живот, да буду неисцрпиви предмет мисаоног рада за човјека, који је досегао виши ступањ моралног и научног живота. Истине откровења могу бити, доступне и младом уму (Мат. 11. 25) и високо развијеним и ученим људима, а да уз то остану вјечном тајном, чије све дубљине не могу схватити ни сами анђели (1. Петр. 1. 12).

Нека садржај откровења не само превазилази разум људски, него нека се кадгод налази и у протусловљу са природним разумом, нека једнима изгледа као саблазан, а другима као лудост (1. Кор. 2. 23, Дјян. 17. 32), ни то још не може служити као опровржење откровења. Кад би наше природно мишљење било у сасвим нормалном стању, у том случају откровење не би морало бити у протусловљу с њим. Али преврат наше моралне природе, а с том и мишљења, зараженост овог пошљедњег гордошћу и надутошћу, јест факат, доказан личном свијешћу сваког и историјом људске мисли. С тога Бог и бира за вјеснике откровења лудо пред свијетом, да постиди мудре (1. Кор. 1. 27).

Дакле протусловље откровења природном разуму јест нови доказ његове истинитости, — кад би постојало таково откровење, које би све сводило на наше властито дјело и заслугу, оно би нам се допало, јер би давало храну за нашу гордост; али због тога баш не би било истинито. — Но пошто откровење своди све на снисходљивост и благост Божју, то нам се оно и не допада, јер нас скрушава; — због тога баш и јест оно право откровење. — Но човјек и осим разума има сакривену истину у својој моралној природи. То је унутрашње осјећање и увјерење, да смо ми за Бога и да идемо к Богу; то је

дубока морална свијест да смо грјешници и да нам је потребна благодат и милост. Са овим смјерним разумом слаже се откровење. У том смислу може се рећи да откровење није *над разумом* ни *против њега* него *за* разум. А разум без сумње има способности и праве наклоности или воље да прими откровење. Откровење неопходно претпоставља разуман дух. Иначе би оно било мртав капитал, јер је његова циљ да помаже развитку ума и воље. „Нама је дат разум да познамо истину — говори св. Василије велики. Пранстина је наш Бог. Дакле главна задаћа ума. је да позна Бога нашега.“ — Сва је задаћа код тога у томе, да се наш разум постави у правилан однопај према откровењу, које би онда могло налијевати своју свјетлост у њега, и да се жели да оно свијетли. Често се догађа да не видимо или не чујемо нешто, што нам је иначе пред очима или што дјелује на наше ухо. То је за то, што не обраћамо пажње на ту ствар и нијесмо том са свим обузети. Управ тако не можемо ни откривења да схватимо, ако му се не предамо са свим. Ова преданост познања јест љубав. Свако познање је удубљење у предмет са љубављу, без које не може бити ни једна наука. То се може још више примјенити на усвојење откровења. Са свим право је рекао Паскал: „људске ствари треба познавати, да би их могли љубити; а божанске ствари треба љубити, да би их упознали“. Ко иде овим путем љубави, дознаће, да откровење потпуно одговара разуму, да је оно истина нашега разума и овај га може примити и усвојити. Не чине нам се заман многе истине откровења тако блиске и сродне, као да су натприродним дјеловањем изазване у област наше свијести из дубљине нашега властитога духа!

2. Најглавнији приговор рационалиста управљен је против тајана откровења. Откровење по њиховом суду има за циљ, да просвјети човјека; а тајне или недостижне уму истине доводе човјека само у таму.

Против ове примједбе нужно је узети у обзир то, што тајне откровења имају двије стране: једну недостижну — тамну, а другу доступну уму — свијетлу. У овом случају тајне откровења ничим се не разликују од свакога другога нашега знања. Искуство говори, да у свакој науци будни ум људски, чим само покуша да проникне даље од спољашње стране појаве, у њезину унутарњу суштину и узроке њезине, одма долази у област загонетнога, вјероватнога и задовољава се претпоставкама. Узмимо н. пр. знање психолошко сродно по свом карактеру знању религиозном. Ми можемо схватити душевне појаве само с једне стране, одређивати узајамну њихову свезу, разређивати их по сличности и др.; али кад поставимо питање о унутрашњем

основу и суштини тих појава, одма настане област тамнога. То исто видимо и код тајана откровења. Ни оне нијесу сасвим сакривене од човјека, напротив многе му ствари расвјетљују. Примјера ради да се само зауставимо на тајни пада људскога и искупљења. Непостижна страна прве тајне лежи у томе, како су могли у лицу једнога пасти сви људи. Свијетлу страну ове тајне сачињава најзгодније рјешење питања о поријеклу зла из слободе људске и о суштини његовој као дјелу, које се чисто односи на морал. А познато је, да је питање о злу било увијек жеравица за практичну философију. Непостижна страна тајне искупљења јесу страдања и смрт Сина Божјега и успојење плодова њихових од свију људи. Но много је и постижног у овој тајни. Постижна је величина и кривица гријеха, ништавило и слабост људска да се спасе без помоћи Божје благодати, постижна је бескрајна љубав Божја, постижна је и за желити је побједа добра над злом, свјетлости над тамом, правде над неправдом, — као што видимо откровене тајне нијесу ни близу просте загонетке, нијесу ни мало непојмљиве и несхватљиве за човјека. Имајући дубоко значење и стојећи у најближем одношају са људским духом, његовим задаћама и тежњама, тајне Божанског откровења све скупа дају савршено хришћанско гледиште на свијет, које све обухвата, коме сличног узалуд би тражили у ма којој другој религији или философији. О томе нас убјеђују историјски примјери људи вриједних и мудрих, који су се брижљиво старали, да нађу истину у наукама људским, а нашли су и „свјетлост и разум“ (1. Јов. 5. 20.) у Хришћанству. — Такови су: Јустин мученик, Августин и др.

(Свршиће се.)

Црква Јерусалимска

под управом светог Јакова Праведног.

— А. Преображенскій. —

(Свршетак.)

Павле и Варнава иду апостолима и пресвитерима Јерусалимским с надом, да код њих нађу беспристрано у духу мира рјешење спорног питања. Пред јерусалимском опћином (αὐτοῖς)[1] с њеним старјешинама и апостолима, које Павле назива „најзнаменитијим“ (δοκοῦντες)[2], апостол незнабожаца открио је суштину своје проповиједи међу незнабошцима и није наишао ни на какву противност своје евангељске мисије: они

[1] Гал. II, Д. ср. Дј. ап. XV, 4.
[2] Гал. II, 2.

(по свези ријечи општина — αὐτοί и апостоли — δοκοῦντες) нијесу захтијевали обрезања од Хришћана из незнабоштва, нијесу принуђавали Тита — Грка, који је дошао с Павлом, да се обреже, и „знаменити“ нијесу нашли у Павлову проповиједању ничега, што би требало додати или исправити: „они, вели Павле, који се бројаху као најстарији мени ништа не додаше“[1]). Напротив, ступови цркве Јаков, Кифа и Јован признали су власт и рад Павлов са њиховом влашћу и пружили су њему и Варнави „десницу“[2]). Они су били убијеђени, да је онај, који је дјеловао у лицу Петра при апостолству међу обрезанима, дјеловао и у лицу Павла при проповиједању међу незнабошцима[3]), и та рука другарства била је коначно свједочанство јединства вјере и мира међу апостолима. А у лицу апостолâ засвједочиле су своје унутрашње јединство и саме цркве, које су се налазиле под њиховом врховном управом.

Дивно је изразила Јерусалимска црква братско општење с црквама Хришћанским из незнабоштва у послатој од сабора посланици. Павла и Варнаву она назива: „љубазнијем нашијем, људима, који су предали душе своје за име Господа нашега Исуса Христа“, а отпочиње овим ријечима: „апостоли и пресвитери и браћа поздрављају браћу, која су по Антиохији и Сирији и Киликији, што су од незнабожаца“[4]).

Истина, то братско општење колебало се је некада због претјераних јудејских погледа и предрасуда неких заблуђених Јудејо-Хришћана; особито то треба рећи о оном времену, када су вјерни из незнабоштва основали већ опширну општину, и када су се ти претјерано

[1]) Гал. II, 6. Одобрени на сабору поглед Јудејо-Хришћана на обредни закон као за њих обвезни, како се чини, није био никако испразњање и додавање Павловом учењу, и није тим више стајао с њим у противурјечју. Знатнији Јудејо-Хришћани, чији су погледи нашли потврду на сабору, и даље су се строго држали обредног закона; али тим не мање нијесу га сматрали као неопходан услов оправдања. Но и Павле није одбацио испољавање чувања Јудејства, напротив он је уважавао обредни закон Мојсијев и сам га је много пута испуњавао (Дј. ап. XXI, 26; XVI, 3). Он га је одбацио само као средство оправдања и освећења човјечијег. Његово је главно начело било: нико не мора да остави земаљске националне грађанске односаје, у којима се је налазио до Хришћанства, ако не буде каквих важних узрока; и по томе начелу Павле је дозволио и Јудејима, да задрже своје јудејске установе, којима је припадао и обредни закон. „Као што је Бог раздијелио свакоме, и као што је свакога позвао Господ, онако нека живи. Је ли ко позват обрезан, нека се не гради необрезан; јеко ли је ко позват необрезан нека се не обрезује“ (I. кор VII, 17, 18). Исто тако није стојало у противурјечју с учењем Павловим о употребљавању идолских жртава, као предмету по самом себи без моралне приједности, ни одредба (установа) сабора, која позива Хришћане из незнабоштва, да се уздржавају од идолских жртава, јер то само саблажњава (I. кор. VIII. 4, 9—12). „Зато ако јело саблажњава брата мојега, нећу јести меса до вијека, да не саблазним брата својега“ (стр 13). Тако је Павле трајно уздржавање од идолских жртава више ради слабе савјести. Но та слаба савјест у суштини је условљавала и одредбу сабора, која позива Хришћане из незнабоштва, да се уздржавају од идолских жртава.

[2]) Гал. II, 9.

[3]) Ibid. II, 8.

[4]) Дј. ап. XV, 25, 26, 23.

јудејски погледи и предрасуде, које су се прије налазиле као у зањином стању, с образовањем знатних хришћанских из незнабоштва општина, као пробудиле, да с новом силом опредјеле одношаје међу Јудејо-Хришћанима, по особини претјераним, и Хришћанима из незнабоштва. Но несумњиво је с друге стране и то, да су поколебано општење, благодареће претјераним Јудејо-Хришћанима, вазда чували умјеренији дијелови њихових чланова. Књига „Дј. ап.“ и неке апостолске посланице саопћавају нам из живота Јерусалимске првоопћине у њеним одношајима према општинама из незнабоштва у Хришћанство обраћеним (разумијемо умјеренније дијелове ове и оних) таква факта, која наиме говоре у корист тога.

Тако, по свједочанству „Дј. ап“, када је јеванђељска наука прешла прједјеле светог града и допријела до Антиохије и овдје положила темељ новој Хришћанској општини, црква Јерусалимска шаље овамо из своје средине Варнаву с цијељу, да поздрави и потпомогне младу Хришћанску општину. „И обрадова се муж овај, причају о том „Дј. ап.“, дошавши и видјевши благодат Божију, и мољаше све да тврдијем срцем остану у Господу“ [1]). Други пут, када су просвијећени проповиједањем ђакона Филипа крштени од њега, црква Јерусалимска хити да им изјави учешће у даровима Духа светога и ради тога одашиље апостоле Петра и Јована [2]). Најпослије, сваки пут, када је ап. Павле са својим сапутницима посјетио Јерусалим, црква их је Јерусалимска, у лицу знатнијих својих чланова са својим управником и пресвитерима, сусрела с миром и радошћу, као браћу. Наиме тако је овдје био примљен апостол незнабожаца, када је дошао ради ријешења неспоразума, који проузроковаше у Антиохији „лажна браћа“ [3]). А са тим миром он је дочекан овдје и при петој и пошљедњој његовој посјети Јерусалима: „и кад дођосмо у Јерусалим, прича писац „Дј. ап.“ примише нас браћа љубазно. А сјутрадан отиде Павле с нама к Јакову, и дођоше све старјешине (пресвитери). И поздравивши се са њима казиваше све редом, шта учини Бог у незнабожцима његовом службом. А они чувши хваљаху Бога“ [4]). Још се видније показало то братско општење у међусобном материјалном потпомагању цркава. Млада антиохијска општина засвједочила је наиме на тај начин јединство мира с Јерусалимском црквом [5]). Најпослије, на апостолском сабору ступови цркве — Јаков, Кифа и Јован непосредно Павлу и Варнави

[1]) Дј. ап. XI, 19—24.
[2]) Ibid. XI, 12, 14, 16.
[3]) Дј. ап. XV, 1, 2, 4.
[4]) Ibid. XXI, 17—20.
[5]) Ibid. XI, 27—30.

исказују жељу, да из незнабоштва обраћена црква Хришћанска не заборави свога унутрашњег јединства и опћења са Хришћанима из Јудејства и да се не одрекне помагања, које је често било врло потребно сиромашној Јерусалимској цркви, а које је тако видно могло свједочити о узајамности миром поткријепити јединство духа. И обраћене из незнабоштва хришћанске опћине, као што можемо закључити из ријечи Павлових, заиста су се користиле указаним случајем, да посвједоче своју узајамност с матером црквама. „Који се бројаху да су стубови, вели Павле, пристадоше, само да се опоминьемо сиромашнијех, за које сам се, додаје он при том, и старао тако чинити“[1]).

Ми смо размотрили спољашње устројство и унутрашњи живот апостолске цркве Јерусалимске у периоду управе св. Јакова, „брата Господњег“. Тај нас је преглед увео у онај тип цркве Христове, какав је она проживјела у своме развитку међу завјетним народом. Он нам је показао, како је поникавши на старозавјетној основи, у средишту јудејског култа црква Христова, силом свога постепеног унутрашњег развитка, привремено задржала у судбини својој међу Јудејима неку свезу са јудејством, носила је неки јудејски карактер. Та свеза показивала се је и у спољашњем устројству апостолске цркве Јерусалимске овога периода, а огледала се је и на унутрашњем животу њеном. Само неко вријеме живећи у формама Јудејства из истог обраћена апостолска црква изишла је из свог јудејског типа, потпуно оставила застарјеле форме Јудејства и са свим се слила са црквама из незнабоштва.

Около 62—63. г. једнога дана великог празника пасхе попрскала је двориште храма у Јерусалиму крв праведног Јакова, проливена од свештеника и зилота[2]). Скоро послије његове мученичке смрти настале су у Јудеји с једне стране смутње и раздори, а с друге — дошла је дугачка, неколико пута поновљена, тешка опсада светог града. Неки чак и сами Јудеји, налазили су у тим невољама казну Божју за смрт „праведног“[3]), други су видјели у њима испуњење Спаситељева пророчанства о судбини светог града и његова храма (Мт. XXIV. гл.[4]). Видећи слутње, које су раздирале Јудеју, борбу, која ју је опустошила, Јерусалимски Хришћани с тугом су се сјетили сада тога Христова пророчанства и бјежали су у горе“[5]. У незнабожачкој Пели, у Переји, нашла је себи уточиште Јерусалимска Хришћанска опћина[6]). Најпослије,

[1]) Гал. II, 9, 10.
[2]) Евс. Црк. Ист., књ. II, гл. 23.
[3]) Ibid.
[4]) Историја цркве. Гете.
[5]) Ibid.
[6]) По Евсевију, Јерусалимски Хришћани разишли су се свуда по особитом откривењу (Црк. Ист., књ. 3., гл. 5.).

испунило се је пророчанство Бога и Христа Његова: Јерусалим и његов храм разрушени су до темеља. Тако је прекинута била посљедња нит, која је везала Хришћанство с Јудејством. А знатнији Хришћани из Јудејства, у којима је превладала Хришћанска слобода, потпуно отресавши се форми одбаченог Јудејства, са свим се сливају са истинитим Хришћанством; а претјерани, у којима су превладале идеје Јудејства, одустају од браће своје, отпадају од њих, ступају у редове јудејских секата и тамо завршују свој живот.

Псалтир.

Из препарација „Увода у Св. Писмо."

— **Јован Кнежовић**, свештеник. —

(Скендер-Вакуф).

Између свију старозавјетних св. књига, које је православна црква примила у своју богослужбену употребу, без сваке сумње Псалтир долази најчешће и најзаније, при сваком богослужењу, у употребу. Па, због тога важно је и потребно, да се поближе упознамо са овим зборником црквено-богослужбених пјесама.

а) Појам и назив.

Под Псалтиром разумијевамо у броју старозавјетне 22 књиге, зборник црквено-богослужбених пјесама, који се у славенској и грчкој библији састоји из 150 каноничких и једнога 151-вога неканоничкога псалма.

Грчки, овај зборник назива се: „ψαλτήριον", те означава музички инструменат „Лиру", или Харфу, којом се код старих Јевреја пратило појање тих богослужбених пјесама за вријеме богослужења. У неким пак грчким кодексима библије, овај зборник се назива и „βίβλος — ψαλμῶν", којим именом га и св. јеванђелист Лука назива, или просто „ψαλμοί". Код старих Јевреја овај зборник звао се је „тефилот" — молитва; а код данашњих пак Јевреја у њиховој библији назива се: „техелим" — славословље, или „сефер техелим", књига хвала. У нашој славенској библији добио је овај зборник име од грчког назива „ψαλτήριον — Псалтир". —

Писац Псалтира, или псалама.

По мишљењу св. отаца и учитеља црквених као н. пр. Јефтимија Зигавина, Григорија Нијског, св. Јована Златоустог, св. Амвросија Миланског, бл. Августина Теодорита и м. др. на питање: „ко је написао Псалтир"? одговарају, да је писац Псалтира, или свију псалама у Псалтиру искључиво био само Давид; као што сам Давид о себи пјева у псалму 150 том од половине (славенски текст библије): „Лѣзъ кѣмъ къ кратѣи моей, й бѣшій къ долѣ Отца моегѡ, плѣмѧ бѣцы Отца моегѡ: Рѣцѣ мои ѡткровѣтѣ Ѡргáнъ, й пѣтъі мои ѡстáвиша Ѱалтиръ".

По мишљењу пак других отаца црквених, који су специјалније Псалтир проучавали као н. пр.: Василија Великог; блж. Јеронима, Оригена, Јевсевија Цесаријског, Илариј Пиктавијског, Атанасија Александријског, и др., као и неких

од новијих тумача св. Писма, било је осим Давида и других лица, која су псалме писала. Ово мишљење, заиста је вјероватније, јер сам садржај појединих псалама, као и натписи над псалмима, доказују и ово мишљење потврђују и поткрепљују; да су ови псалми у много касније доба него Давидови написани. Та лица, која се као писци псалама спомињу јесу: *1. Давид, 2. Мωϊсѣй человѣкъ божій, 3. Еѳанъ, 4. Еѳанъ, 5. Царь Соломонъ, 6. Сынови Корейевы и 7. Асафъ.*

I. Име Давидово, као главног писца богонадахнутог Псалтира налази се у јеврејској библији над ова 73 псалма (по славенској библији од III-њег до XXXI., LXVII—LXIX; LXXXV, C, CII, CVII. CIX, CXXI, CXXIII, CXXX, CXXXII и од CXXXVII—CLIV); али осим ових 73 псалма може се Давиду приписати по свједочанству „Дјела апостолских“ и псалам II-ги: „Йже дѹхомъ стꙋмъ ѹстꙋ Отца нашего Давида ѿрока твоего рекъ сй: какѡе плѣмена ѩзꙑцы, й людїе поꙋчишасѧ тщетнꙑмъ; (Дјел. ап. IV. 25.); а по свједочанству јудејског и хришћанског предања и I-ви псалам, који је сасвим сличан II-гоме; а тако исто и XXXII, LXX и CIII. псалам; те према томе Давиду треба приписати мјесто 73, 78 псалмова, а најпослије и 151-ви неканонички псалам.

II. Над 89 тим псалмом налази се написано име *Мωϊсѣя человѣка божїа.* Овај псалам по својој садржини мора се приписати истоме имену, јер садржина псалма одговара приликама и времену у коме је писац живио. Осим тога овај псалам пун је свештене појесије, а поменути писац, први је положио темељ свештеној појесији код Јевреја у својим пјесмама и молитви, којих садржај, прилике, пријеме и карактер писца доказује, да је исти писац и 89-тог псалма. Његова пјесма, коју је испјевао послије пријелаза преко црвеног мора у обећану земљу, а која је написана у књ. излазак II., за све доцније псалмописце послужила је као образац хвалбених пјесама са пророчким карактером. Као и његова друга пјесма: „конїи нѣкꙋ й козлїголю“, и да ѹмышлꙗтъ зимлѧ глупꙑѧ бꙋдꙋтъ людїѐхъ“ . . . написана у књизи Поновљени закони XXXII. — Најпослије његова молитва, која се прије него што је уништила у састав Псалтира, чувала у Јеврејским зборницима националнo религиозних пјесама; као н. пр. у књизи Бројева гл. XXI. ст. 14; II. цар. I. 18; на којих је доцније у састав Псалтира унешена; преставља примјер скрушене молитвене прошње пред правосудним Богом. Ова молитва потпуно се слаже са приликама и временом особито четрдесет годишњега лутања по пустињи народа јеврејскога, као и са личним карактером Мојсијевим.

III. Над псалмом 87 мим налази се написано име *Еманъ Израилтꙗнина,* а над 88-мим име *Еѳанъ Израилтꙗнина.* Ова двојица бијаху два начелника хорова при Давиду: „Й сй пѣтолицы й сынꙑ йхъ ѿ сынѡвъ Каѳоѳꙑхъ, Еманъ пѣвецъ сынъ Іоилъ“. (I. Парл. VI. 33). Обојица називали су се једним именом „Езрахити“. Први се спомиње и међу мудрацима Халколом и Дардом (или Дара), с којима се и премудри цар Соломон у мудрости сравњује. Они су били и богом надахнути гледаоци „къ человѣкѹ божїю“, те због тога нимало није чудновато, што су и њихови псалми у Псалтир ушли.

IV. Над псалмом 131-вим стоји написано име *Соломона;* овај псалам с пуним правом заслужује исто име и натпис, јер садржина његова потпуно одговара приликама времена у ком је Соломон живио; а и за то, што је овај псалам потпуно сличан његовој молитви написаној у III. књ. цар. гл. 8. стих 22—50. Али осим овог псалма над којим стоји написано име Соломона, треба њему приписати и псалам 126-сти; јер у јеврејској библији стоји и над овим псалмом написано име Соло-

мона; а осим тога он са својом садржином потпуно оправдава у јеврејској библији свједочанство, да заиста он припада Соломону, као писцу, који га је написао приликом, кад се је дозидао храм јерусалимски. Даље, у јеврејској библији стоји и над 71-вим псалмом име Соломоново. Али овај псалам према његовој садржини и према ријечима, које долазе иза овог псалма: „Ѡконча́шасѧ мо́литвы Дави́дова сы́на Іе́сеова“, а по доказу и свједочанству LXX ће тумача, овај псалом боље и праведније је признати за молитву, коју је написао Давид о Соломону, кад се зацарио Соломон, и кад му је предао у руке власт и управу. Ово је јасно описано у III. књ. цар. гл. I., 32—42.

V. У тексту славенске библије, као и јеврејске, налази се написано име „Сы́нѡвъ Кори́ѳовъ“ над једанаест псалама, што значи, да ових једанаест псалама треба приписати њима, као писцима њиховим.

Ти су псалми: 41, 42, — 48, 83, 84 86, и 87. Али, осим ових једанаест треба још Синовима Корејевим додати и приписати и ако није над њим написано њихово име, и псалам 42 ги; јер по садржини, учењу и излагању истог псалма, потпуно је сличан са 41-вим псалмом, а изгледа, као да је он наставак 41-вог псалма, јер веза једнога са другим потребна је. Ова породица Корејана од унука Каатова врло добро нам је позната из Мојсијевих свештено-историчких књига, а особито из књиге Бројева: „И глаго́ла Кори́й сы́нъ Іесса́ра сы́на Каа́тѧ“ ... (Бројеви гл. 16). —

VI. Најпослије у славенској библији над 49-тим, као и над 72—83-њега псалма, па и у јеврејској и грчкој библији превода LXX-це, налази се написано име *Асафа*, што значи, да је ове псалме написао исти Асаф. Но, пошто нам неки од ових псалама износе у своме садржају касније догађаје из историје јеврејскога народа, то се свих 12 горе споменутих псалама не могу приписати само овоме Асафу, него је морало бити још Асафа, који су писали богом надахнуте псалме. Име Левита Асафа познато нам је из II. књиге. Парелипоменона (XXIX. 30). Овај Асаф — гледалац, пророк — син Варахин, савременик Давидов, бијаше началник трију хорова, које је Давид приликом преношења ковчега завјета у Сионску „*Скинију*“ завео (I. Парал. гл. 15, 17—19; гл. 16; 4—6 и 37) и од тога доба познат нам је као учитељ музике и пјевања пред ковчегом завјета на Сиону. Асафови пак псалми, као богом надахнутог писца, тако су били уважени, да су се при богослужењу упоредо са Давидовима пјевали и читали: „Пото́мъ же Е́зекі́а царь, и кнѧ́зи Іеруса́лимскіи, да воспою́тъ Гдⷭ҇и слова́ Дави́довыми, и Ѵ́сафа пророка“ (II. Парал. гл. 29, 30). — Касније пак кад је Давид поставио Левитске и свештеничке чреде, трију началника хорова: Асафа, Емана и Етама, који се у св. Писму назива и „Идитум (Jeduthun — Jedithun)“, у потомству њихову, дужности учитеља пјевања и музике биле су нашљедне. Од то доба, као и у свим епохама свештене историје, знаменити род потомака Асафових — пјевача — па чак и послије повратка из ропства вавилонскога постојао је: „Ѿ сы́новъ Ѵ́сафовыхъ поющихъ надъ дѣ́ломъ до́мъ Бо́жіи“ (Неем. XI, 22.). — Послије свега овог досад изложеног по тексту славенске библије, може се истом имену приписати и псалам 54-ти, и ако у оргиналу јеврејске библије, као и у преводу LXX-це над овим псалмом стоји написано име Давидово. —

Из свега досад реченога о писцима Псалтира, или псалама можемо извести и закључити, а према јеврејском тексту Псалтира, који је пред нами, можемо се и осведочити, да 100 псалама имају тачан натпис, па према томе можемо им и писце одредити и то: Давидових 73, Мојсијев 1, Еманов 1, Етамов 1, Соломо-

нова 2, Синова Корејевих 10, и Асафових 12 псалама. Али, осим ових 100 псалама којих се натпис јасно види у тексту јеврејског Псалтира, можемо ми према досад горе наложеном одредити писце још од 6 псалама и то: I, II, XXII, LXX и CIII који припадају Давиду, а један т. ј. XLII. Синовима Корејевим; у свему дакле познати су нам писци од 106 псалама, а од 44 остала псалма писци су нам посве непознати. Истина, код неких псалама од ових 44 стављени су натписи и то име Агеја и Захарије, а над једанаест име Давидово. Код ових псалама пак од ових 44, код којих никако није у натпису име писца јављано, претпоставља се, да су ови псалми постали и написани у разно доба, а по карактеру њихове садржине, тачно, јасно и поуздано никако се неда одредити, кад и у које доба је који од ових псалама постао. А по садржини и карактеру и ових псалама над које су LXX-ца грчких тумача св. Писма метали име Агеја и Захарије, као и Давида, види се јасно да их нијесу њима баш као писцима приписивали, него више ради ознаке, да ови псалми имају карактер „*имитације*“ или пак, да јасније означе она лица, која су их врло радо у разним приликама употребљавала.

(Наставиће се).

Књижевне оцјене и прикази.

Архимандрит Јован Рајић 1726.—1801. Од Димитрија Руварца. *Ср. Карловци. Српска манастирска штампарија 1902. 8°. Стр. 238. (Прештампано из „Бранкова Кола.“)*

Децембра мјесеца прошле године навршило се сто година, како је у манастиру Ковиљу (у Бачкој) преминуо знаменити богослов и историк српски архимандрит Јован Рајић. Стогодишњица смрти његове изазвала је читаву малу литературу у нас. Часописи и новине српске донијеше поводом тога спомен-дана веће или мање чланке о Рајићу, па и ми у „Источнику“*) нашем, одадосмо достојну пошту заслужноме и великоме мужу, чији спомен прослављаше узајамно и црква и наука српска. Но између тијех јубиларних чланака мален је број таквих, који би питање о значају Рајића колико-толико напријед покренули. Задаћу ову тешко бјеше донекле извести, а то поглавито са разлога тога, што не имађасмо довољно прикупљене грађе за оцјену живота и рада овога заслужнога и знаменитога човјека. С друге опет стране изискује се и много знања и труда, да се достојно и тачно вриједност његових појединих литерарних радова оцјени. Такву н. пр. тешкоћу наћи ће будући испитивач при оцјени Рајићеве историје, а поглавито њеногa првога дијела. Тај дио историје његове, на који у осталом и сам Рајић много полагао није, тежак је у толико, што је Рајић различитим и заплетеним путевима успио, да баци колико-толико свјетлости на најстарију историју јужнијех словенских народа. Помоћна средства, која је он при обради тога одјељка употребио, многобројна су, но још су значајније грјешке, које на сваком кораку у одјељку томе срећамо. Задаћа је критичког испитивања да утврди, колико је грјешака фактично сам Рајић починио, а колико је опет од тадашњих резултата науке усвојио, која у то доба још не бијаше њешта, да са знаменитим помоћним средством за тај период стари, а наиме лингвистиком, оперише.

*) Види „Источник“ за г. 1901. стр. 533.

При оцјени његова теолошког рада нужно је поглавито утврдити, шта је собом из Русије донио, како је то одатле донесено употребио и обрадио, шта припада њему, а шта не. Све су то важна и пуна значаја питања. Такође је у том погледу исти случај и са његовим белетристичним радовима, у колико се исти тим именом назвати могу, наиме: „Бој змаја с орлови“ и „Трагедија о Урошу V.“ Од колика је утјецаја на прво дјело била народна пјесма можда ће се донекле и дати утврдити, но већ код другога дјела није толико тешко утврдити како је Рајић поступио са оргиналом Козачинскове трагедије, коју је допунио, па донекле и исправио.

Вриједни и заслужни прото Димитрије Руварац веома је добро схватио, да је за оцјену дјелања Рајићева прије свега тачно и брижљиво прикупљена грађа потребна. Ради тога и латио се он да прикупи што је више могуће података за живот и рад овога знаменитога писца. Налазећи се у згодном положају, као библиотекар патријаршке библиотеке у Ср. Карловцима, пошло му је за руком, да новом досада неупотребљеном грађом, баци на дјелање и живот старога архимандрита много нове свјетлости.

Рајићево школовање у Ср. Карловцима, његово бављење у Кијеву, пут из Русије у Св. Гору, његово професорско дјеловање у Карловцима, допуњено је и разјашњено новим подацима. Занимљиви су даље односаји Рајићеви према владици, а потоњем митрополиту Путнику, који му је свагда био наклоњен и цијенио учености и вриједноћу његову. Интересних података пружа даље учени прото о историји Катихизиса у другој половини XVIII. вијека, у којој је значајну улогу играо Јован Рајић. С тијем у свези пружио нам је писац донекле и података за оцјену просвјетног и културног живота тадашњега вишега клира.

Драгоцјени су такође и подаци о Рајићу као човјеку и калуђеру, који је по примјеру атонских калуђера и по правцу тадашње школе руске израдио себи чврсте принципе за живот и дужности калуђерске. На основу преписке између Рајића и митрополита Стратимировића занимљиво нам осјетљава прото Руварац и чисна Рајића, који је у задњим годинама живота свога био нешто осјетљив и нагао, но ипак попустљив, особито ако би увидео, да је на погрјешном путу.

Дирљиви су управо односаји између старога архимандрита и младога митрополита Стратимировића, који је Рајића напредно поштовао, те бавећи се и сам науком, умио да оцјени његове заслуге и значај по историјску и теолошку литературу. И ако повучен међу четири зида ћелије своје, поглавито задњих година живота свога, када је много трпео од владике бачкога Јосифа Јов новића Шакабенте, интересовао се ипак Рајић и за напретке у науци, а стајао је у вези и са страним научницима и литератима. Са некима се и лично познавао, као нпр. са мађарским калочким каноником Стефаном Катоном, који га је с јесени 1798. у Ковиљу и посјетио.

Расвјетливши овако на основу богате грађе живот Рајићев, прикупио је Руварац у овоме дјелу све Рајићеве списе и штампане и нештампане, од којих се велики дио налази у библиотеци патријаршкој, а један дио у Београду, у библиотеци Српске Краљевске Академије Наука. Прегледавши овај знаменити низ радова, човјек се у истини дивити мора, колико је Рајић свога вијека радио и тек колико урадио.

Овај рад и труд проте Руварца најзнатнији је спис, који је поводом спомена стогодишњице смрти Рајићеве свијета угледао. У њему је необичном, управо челичном вредноћом и марљивошћу прикупљена већим дијелом досада непозната грађа о Рајићу, те тиме стечен сигуран и чврст основ за будуће испитиваче, који буду прегли, да значај и вриједност дјелања заслужнога архимандрита Јована Рајића достојно оцијене.

Синђел Иларион.

Кратак преглед црквено-школског и просвјетног живота.

Цариградска Патријаршија.

Преписка између Његове Светости патријарха Цариградског Јоакима III. и англиканског Архиепископа кантитатског. Енглески црквени журнал „Church Mouthy“ („Кантитатски црквени мјесечник“) донио је недавно преписку између Његове Светости патријарха Јоакима III. и Вилијама, архиепископа англиканског у Кантитату. У почетку посланице цариградског патријарха стоји његов архиепископски печат са византијском полиграмом, која гласи: „Јоаким милошћу Божјом архиепископ Цариграда, новога Рима, и васељенски патријарх.“ Сама пак посланица гласи овако:

„Високопоштовани архиепископе англиканске цркве у Јужној Африци, у Христу Богу нашем врло љубазни лорде Вилијаме, благодат и мир од Бога Оца и нашег Господа Исуса Христа нека је с вама. — Из писама православне грчке општине у Кантитату ми смо добили веома радосне и пријатне вијести, да је ваше христољубиво преосвећенство, показујући већ и отприје очинску љубав у Христу као оним члановима наше православно-источне цркве Христове, који тамо живе, благоизволело дати и новијех доказа вашега високоцијењеног саосјећаја, а на посе, што је са великом љубазношћу вијернима моје, цркве, који без храма сопственога бише, ставило им на расположење бившу англиканску цркву св. Филипа, да би тамо своје свећено служење свршавати могли. Добивши овакве извјештаје ми смо необичном радошћу испуњени и признавајући доброту вашега преосвећенства, са радошћу, а у сагласности са нашим свјатјејшим Синодом, нашли смо се побуђени посланицом овом нашом исказати велику благодарност, коју осјећасмо и осјећамо према вашем преосвећенству за све оне цијењене осјећаје ваше и вашега свећенства према православној цркви Христовој, одајући хвалу и благодарност Господу, да свезу љубави и дружбе братске, која је назад неколико година међу нама и вама видљиво спроведена, Он подржи и учврсти, како би веза ова светој цркви Његовој уродила још лепшим и бољим дјелима. Молећи ваше високопоштовано преосвећенство и у будуће за благонаклону пажњу и старање над новооснованом православном општином, која ће вазда у благодарној успомени благонаклоност вашу очувати знати, извјештавамо наше преосвећенство, да смо са осталим потребним црквеним књигама и свећеним одеждама и сасудима послали новооснованој општини и потребне јој свете одежде за олтар, на коме се само по обредима наше цркве дозвољава служити св. литургија на мјесту богослужбеном по обредима источне цркве не освећеном. Поздрављајући у Христу преосвећенство наше остајемо † константинопољски у Христу срдачни молитвеник“.

На ову посланицу одаслао је кантитатски архиепископ писмо слиједећег

садржаја: „Епископски двор Клермон, Капска Колонија. На дан св. Петра, апостола и мученика 1902. Нашем много љубљеноме Јоакиму, светоме архиепископу Цариграда, Новога Рима, и васељенском патријарху, ми Вилијам, милошћу Божјом архиепископ капштатски и англиканске цркве у јужној Африци митрополит, шаљемо наш поздрав у Господу."

„Ми се необично срећни и одликовани налазимо ушљед веома љубазне и лијепе посланице, коју од ваше Светости добисмо, гдје нам благодариште за ону малену помоћ нашу коју указасмо синовима православно-источне цркве Христове, који у овијем крајевима пребивају. Са своје стране ми смо неизмјерно благодарни Свемогућем Богу, Оцу нашега Господа Исуса Христа, да нам је омогућио, да наше благоволење покажемо оној цркви, са којом црква у Енглеској, расијана по читавом свијету, жели да у најљепшој свези братскога јединства живи. Ми увјеравамо вашу Светост, да ћемо свим силама настојати, како би источна и православна црква Христова у Капштату све то боље напредовала и успијевала. Необичном смо радошћу испуњени, што је за њих од ваше Светости постављен сада врли и благочестиви свећеник и што они имају све црквене књиге, свећене одежде и сасуде за свршавање св. литурђије и осталих свећених обреда свете православне цркве. — Молећи се да би Бог даровао Светости вашој на много година здравља и мира и обилно излио благослов Свој на вас и на народ Божји, повјерен вашему старању и бризи, а такође и да уједини у најбоље вријеме Своју православну цркву Истока и цркву Англиканску у савршеној узајамности и у једној вјери и љубави, — ми остајемо ваше Светости одани слуга и брат у Христу † В. В. Капштат." —

У Митрополији Карловачкој.

Карловачко богословско училиште. За 1902/3. школ. годину уписало се у Карловачко богословско училиште 111 слушалаца, и то у IV. годину 22, у III. годину 33, у II. годину 32 и у I. годину 24.

На западу.

Конгрес Католика у Фрајбургу. Од 18—21. авг. т. г. држао се у Швицарској у Фрајбургу Конгрес тзв. „Католика-Маријаниста". Главна сврха овога скупа бијаше поглавито та, да се подастре папи римском одлука збора, којом се умољава, да тјелесно вазнесење Матере Божје на небо — догматом прогласи. Главну ријеч на овоме конгресу водиле су језуите. На челу Комитета из Њемачке је принц Макс од Саксоније. Из Рима бијаху патер Гајетано Цоки језуита; за тим патер Ле — Писје, монсињор Фабери, Бартоло Лунго, патер Гвидо Матиуси, прелат дон Каталаното и др. На скупу је прочитан и циркулар, потписан од свију италијанских свећеника, у коме они изјављују сагласност своју са ријешењем конгреса гледе установљења овога новог догмата.

Разно.

Археолошка откопавања у Месопотамији. Професор Пенсилванског свеучилишта *Хилпрехт*, пошто је у Месопотамији откопао више врло старих трагова љуцке културе, који су се налазили у градовима, који су под земљом један над другим лежали — вратио се је у Америку. Испод једнога реда тавана наишао је

на храм Саргона I. (3800. г. прије Христа) и најпослије на рушевине старе Калусе. У развалинама лежали су предмети из доба Лугалсагисе, који је живио на 4500 г. пр. Христа. Нарочито је значајно откриће старе књижнице храмовне од скоро 18.000 таблица, на којима је тадашњи живот описан. То је у исти мах и најстарија књижница на свијету.

Највећа европска архива. Највећа и једна од најинтереснијих црквица у Млецима је *Santa Maria gloriosa dei Frari*. Уз ову цркву налази се грдно здање, које је некада манастир било, а које је од год. 1820. претворено у државну архиву. Ова је свакако у Европи једна од највећих, јер у својих 298 просторија чува она осим државних зката још и списе од 2076 породица. Ова архива броји 10,562 115 фасцикли. Овај се број истина датира само до 1834. год. Но данас пак архивари тамошњи држе, да у њој има преко 14 милиона волумина. Архиву ову не чини толико интересном грдна множина списа, колико то, што се у њој налази мал' те не сва преписка некадање чувене републике Млетачке, коју је преписку водила она са разним владаоцима од године 883. – 1797.

Јавне захвалности.

Висока зем. Влада у Сарајеву, благоизволела је, при концу прошле 1901. год., своје очинско старање и бригу обратити и на овдј. срп.-прав. храм у Загонима — којег прије двије године подиже и сагради благочестив и побожан срп. прав. народ из мјеста и околних села својим трудом и прилогом — поклонивши му лијепи и скупоцјени милодар: 1 потпуно свештеничко одијељаније, при црквеном богослужењу; 1 кадионицу; 1 путир; 1 дискос; 1 звјездицу; 1 ложицу (малу кашичицу); 1 копље; 2 покровца и 1 воздух. —

За тако лијеп и племенит поклон, којим се је наш св. храм украсио још у првим годинама свога постанка, — нека је Високој Влади особита хвала од стране народа, који се у овој св. цркви Богу моли и који зна и умије да вјерно поштује незаборављено оваке лијепе поклоне.

У Загонима, код Бијељине, 16 јунија 1902. год.

У име срп.-прав. црквено-општинског одбора,

Остоја Пантић свештеник.

Перо Радишић предсједник.

Висока земаљска влада за Босну и Херцеговину благоизволела је храму Рождества Богородице у Винској ове црквене књиге поларити: I. евнђеље, у фином од кадифе увезу, требник (I. и II. дио) два октоиха (I. и II. дио) један служебник и апостол на великом колу.

На овом милостивом дару нека је испред доље потписане српско-православне општине, и народа ове општине, племенитој даровательци високој земаљској влади, најтоплија благодарност.

Српско-православна општина у Винској 1. јуна 1902.

Лука Џабић свештеник.

Алекса Бурековић предсједник.

I.

Госп. Михаило Витковић, посједник и трговац у Љубушком поклонио је овд. св. храму Арх. Михаила икону св. Тајне вечере, у вриједности од 40 кр. — На овом племенитом дару, нека је приложнику, г. Михаилу Витковићу, кћи свјесном и побожном брату Србину од наше стране путем јавности изречена вјечна хвала, и нека овај прилог служи за лијеп и племенит примјер хришћанске побожности и дарежљивости.

II.

Побожни Србин г. Михаило Ракић, надгледник код духанског откупног звања у Љубушком, приложио је за спомен своје пок. супруге Анђе, овдјешњем св. храму Арх. Михаила икону св. Саве, првог српског јерарха. Хвала честитом дародавцу и нека га Господ утјеши за његовом пок. супругом, којој нека је вјечна успомена међу нама!

III.

Овдј. светом храму, који све досад није имао престолних икона, поклонила је икону Христа Спаситеља побожна и честита српкиња Ђурђија супруга Луке Гњата, трговца и посједника у Љубушком, а икону пресвете Богородице даровала је друга једна честита и побожна Српкиња која жели, да јој се име не износе на јавност. — Хвала племенитим ктиторкама, и нека их Господ благослови!

У Љубушком мјесеца јула 1902.

Ристо А. Терзић,
свештеник.

Званични огласи.

Српско-православна АЕМ. Конзисторија Дабро-босанска.

Бр. 975/1. ех 1902. 2—3

Оглас.

Јавља се Марији Шитум р. Хернах, сада незнаној боравишта да је супругу њеном Михаилу, поштан. подворнику у Сарајеву поднијељено право, да је због злобног напуштања у сврху развода брака утужи. Према томе поново се позива иста Марија, да се овом духовном суду до 15. децембра 1902. пријави, пошто ће се парница иначе са њеним уреда ради постављеним заступником часним г. Јованом Ђокићем, парохом сарајевским окончати.

У Сарајеву, 20. августа 1902.

Српско-православна АЕМ. Конзисторија Дабро-босанска.

Српско-православна АЕМ. Конзисторија Дабро-босанска.

Број 878/1. ех 1902. 2—3

Оглас.

Јавља се отсутном Милану Шљивићу, родом из Пљевља, да је безразложно напуштеној супрузи његовој Савки рођеној Цуперовића из Сарајева поднијељено право, да га због злобног раскидања брачне

заједнице у сврху развода брака утужи. Усљед тога поново се позива отсутни Милан, да се овоме духовном суду или своме на сопствени му трошак уреда ради постављеном заступнику госп. Сави Савићу, конзистор. дневничару до празника Ваведења 1902. тим сигурније пријави, што ће се иначе парница и без њега, а на његову могућу штету довршити.

Сарајево, 1. августа 1902.

Српско-православна АЕМ. Конзисторија Дабро-босанска.

Српско-православна Митропол. Конзисторија Бањалучко-бихаћка.

Број 1077. 2-3

Едикт.

Јелисавета Гога рођена Рауш супруга Стојана Гоге из Драксенића, која је свога супруга прије шест мјесеци злобно напустила и у свијет, не ана се куда, отишла, позива се овим да за шест мјесеци, рачунајући од дана првог увртења овог едикта у новинама пријави овом духовном суду своје садашње боравиште, да би јој се могла уручити овдашња одлука бр. 256 ех 1902. у против њој заметнутој бракоразводној парници од стране њезиног супруга, јер ће јој се иначе на њезину опасност поставити уреда ради скрбник (заступник), коме ће се споменута овдашња одлука доставити и с којим ће се даљи бракоразводни поступак у споменутој парници правоваљано провести.

Из конзисторијске сједнице.

У Бањалуци, 14./27. августа 1902.

Извјештај.

Сматрамо за дужност да обавијестимо српски народ о досадашњем успјеху друштва „Просвјете“, да се види, како друштво у свом почетку напредује. У Сарајеву је био добар одзив одмах у почетку, те се већ 18. августа изабрао главни одбор, као што је већ јављено у Источнику. Број чланова је непрестано растао тако да данас има у Сарајеву 373 члана и то 3 добротвора 60 утемељача и 310 помагача. У брзо се и у Мостару и Бањој-Луци скупило 100 чланова, тако да се и у та два мјеста 1. септембра изабрао пододбор и то у Мостару на приједлог госп. Војислава Шоле, а у Бањој Луци тајним гласањем. У Мостару је изабран за пресједника г. Алекса Шантић, за тајника г. Милан Ћуковић, за благајника г. Алекса Петрић, за првог ревизора г. Др. Пера Ивановић, а за другог ревизора г. Томо Кашиковић. У Бањој Луци је изабран за пресједника господин Илија Љубибратић, за тајника г. Дамјан Грбић, за благајника г. Александар Маслеша, за првог ревизора г. Душан Пиштељић, а за другог ревизора г. Др. Јован Ивковић Број чланова у Мостару износи 246 и то: 5 добротвора, 40 утемељача и 201 помагач, а у Бањој Луци 30 утемељача и 107 помагача. Више се ни у једном мјесту

није јавио толики број чланова, да би се могао основати пододбор, али се надамо, да ће то бити у брзо у Гацку, јер се у Гацку скупило до сада 10 утемељача и 80 помагача. Остала мјеста, оклен су нам се јавили чланови, долазе овим редом по броју чланова: Зеница 10 утемељача 50 помагача, Љубиње 40 чланова, Приједор 12 утемељача и 28 помагача, Штрпци село код Вишеграда 2 утемељача и 34 помагача, Рогатица 6 утемељача 27 помагача, Коњиц 4 утемељача 26 помагача, Вареш 4 утемељача 20 помагача, Варцар Вакуф 24 помагача, Бос. Дубица 5 утемељача 15 помагача, Доњи Унац код Петровца 4 утемељача 16 помагача, Власеница 9 утемељача 10 помагача, Бихаћ 14 утемељача 4 помагача, Хаџићи код Сарајева 16 помагача, Грачаница 5 утемељача 10 помагача, Лужани код Сарајева 14 помагача, Возући код Завидовића 7 помагача, Фојница код Гацка 7 помагача, Рељево код Сарајева 1 утемељач 4 помагача, Бос. Костајница 4 помагача, Дервента 2 утемељача, Бос. Брод 1 утемељач. Свега 8 добротвора, 219 утемељача и 1054 помагача.

Нека је овдје изречена топла хвала свима повјереницима, који су се за друштво заузимали, а остали се умољавају, да нам што прије јаве број и списак чланова, ди им пошаљемо књиге за скупљање чланарине.

Овај одзив српскога народа учинио је, да смо до сада могли дати 21 штипендију и 5 потпора ђацима различитих средњих и великих школа и то 7 штипендија по 800 круна годишње за велике школе у Аустроугарској монархији и то 3 правницима из Мостара, 1 филозофу из Гацка, 1 медицинару из Бијељине, 1 филозофу из Тешња и 1 абитуријенту из Приједора; једну штипендију од 600 круна годишње техничару из Сарајева; једну штипендију од 500 круна годишње абитуријенту из Сарајева; 5 штипендија за карловачку препарандију и то 3 из Сарајева и по једну из Високог и Бос. Новог; 6 штипендија за гимназије и то 2 по 300 круна годишње једна за гимназијалца из Мећеђе (Бос. Дубица) а друга за гимназијалца из Варцара, 2 по 250 круна, једна за гимназијалца из Високог а друга из Гацка, једна од 200 круна за гимназијалца из Бос. Петровца и једна од 100 круна за гимназијалца из Сарајева; једну за српску вишу дјевојачку школу у Сарајеву у износу од 80 круна годишње.

Да бисмо и остале молбе, које нам стижу и које ће нам стићи, могли повољно ријешити, обраћамо се српском народу с молбом, да се уписује у чланове друштва. Молимо српске корпорације, а на првом мјесту српске општине и пјевачка друштва, да се уписују за чланове утемељаче и добротворе. Молимо од једном све овдје, да се не морамо свакоме на посе обраћати.

Из друге редовне сједнице главног одбора друштва „Просвјете“, држане 18. септембра 1902. у Сарајеву.

Предсједник:
Ристо Х. Давјановић.

Тајник:
Шћепан Грђић.

„Источник“ излази два пута и то половином и крајем мјесеца. Цијена је листу на цијелу годину 4 фор. или 8 круна, а на пола године 2 фор. или 4 круне; за стране земље на цијелу годину 5 фор. или 10 круна, а на пола године 2.50 фор. или 5 круна. Учитељима основних школа и ђацима даваће се лист у пола цијене. Претплата се шаље администрацији листа у Сарајево, а рукописи уреднишшву у Рељево код Сарајева. Рукописи се не враћају.

Прва српска штампарија Ристе Ј. Сазића, Сарајево.

НАШИМ ПРЕТПЛАТНИЦИМА
И ДУЖНИЦИМА.

Пошто је већ ова година на измаку своме, то се умољавају н. н. дужници и претплатници, да дужну претплату што прије потписаној администрацији пошаљу и тако свој дуг до конца године „Источнику“ измире.

Сарајево, у новембру 1902.

Администрација
„ИСТОЧНИКА“.

ИСТОЧНИК.

ДУХОВНИ ЛИСТ

ЗА ЦРКВЕНО-ПРОСВЈЕТНЕ ПОТРЕБЕ СРПСКО-ПРАВОСЛАВНОГ СВЕШТЕНСТВА И НАРОДА У БОСНИ И ХЕРЦЕГОВИНИ.

ВЛАСНИК:

ЊИХОВА ВИСОКОПРЕОСВЕШТЕНСТВА СРПСКО-ПРАВОСЛАВНИ Б.-Х.

АРХИЈЕРЕЈИ.

*

УРЕДНИК: синђел **ИЛАРИОН РАДОНИЋ**, проф. богословије

ГОД. XVI. 30. НОВЕМБРА 1902. БР. 22.

Садржина:

Из тумачења св. Писма. Чудо на галилејској обали галилејског мора. — Описи хришћанскога живота. — Сергија, архиепископа херсонскога: Слово на дан Ваведења Пресвете Богородице. — Псалтир. Из препарација „Увода у Св. Писмо“. — Књижевне оцјене и прикази. — Кратак преглед црквено-школског и просвјетног живота. — Јавна захвалност. — Званични огласи.

САРАЈЕВО

ПРВА СРПСКА ШТАМПАРИЈА РИСТЕ Ј. САВИЋА.

ИСТОЧНИК.

ДУХОВНИ ЛИСТ

ЗА ЦРКВЕНО-ПРОСВЈЕТНЕ ПОТРЕБЕ СРПСКО-ПРАВОСЛАВНОГ СВЕШТЕНСТВА И НАРОДА У БОСНИ И ХЕРЦЕГОВИНИ.

Год. XVI. Сарајево, 30. новембра 1902. Бр. 22.

ВЛАСНИК:
ЊИХОВА ВИСОКОПРЕОСВЕШТЕНСТВА СРПСКО-ПРАВОСЛАВНИ БОСАНСКО-ХЕРЦЕГОВАЧКИ **АРХИЈЕРЕЈИ.**

УРЕДНИК: епи̂ј. **ИЛАРИОН РАДОНИЋ**, професор богословије.

Из тумачења св. Писма.

Чудо на гадаринској обали галилејског мора.

(Мат. VIII. 28—34; Марко V. 1—20; Лука VIII. 26—39.)

— К. Сильченковъ. —

— Превео Александар Живановић. —

(Осијек.)

[Свршетак.]

На тај начин Матеј у првом дијелу дотичног казивања узима нешто из догађаја у капернаумској синагоги и то оно, што му се чини да је најважније за јеванђеоско казивање, допуњавајући и битно карактеришући одношај нечистих духова према Христу. Али је у свему другом потпуно сагласан са Марком и Луком, то је зато, што и он даље има у виду само догађај на гадаринској обали, као најтипичнији. Као што је познато, јев. Матеј је писао своје јеванђеље у првом реду за хришћане из Јевреја, — а „јудејски заклињачи злих духова (егзорцисте) обично су остављали у собн, гдје су духа изгањали, суд с водом, или други какав предмет, који је демон излазећи превалићао“.[1] Зато се јев. Матеју чудесни догађај у предјелу гадаринском и чини особито важним међу сличним догађајима: овдје је од обичне процедуре при изгањању злих духова постао тако необичан, грандиозан догађај, — погибао у мору великога крда. — Историја чуда у ка-

[1] Godet, Comm. Zu d. Evang. d. Lucas, стр. 215.

пернаумској збориици није добила посебног мјеста у јеванђеоском приповиједању Матејевом, већ је ушла само као саставни дио у причање о сличном, но знаменитијем догађају; очевидно је дакле, да слијевање двију прича у једну није без плана, као што мисли Мајер, јер пажљиво проучавање показује разумно и смишљено дјело.[1])

Укратко ћемо одговорити и на друге нападаје негативне критике против јеванђеоског казивања о чуду у предјелу гадаринском, који тврде, да се може сумњати у његову историјску доставјерност.

а) Д. Штраус[2]) указује на противрјечје међу јеванђелистама у погледу ријечи бијесног, с којима се он обратио Господу. У њиховим ријечима, како нам их даје Матеј, не чује се ништа друго ван ужас и противљење (й се козописта глаголюще: что намъ й Тебѣ, Іисѣсе, Сыне Божій; пришелъ Єси сємо прежде времене мѣчити насъ. VIII. 29), а међутим по јев. Марку сам се бијесни обраћа Господу (оузрѣвъ же Іисѣса йздалеча, тече й поклонисѧ Ємѹ. V. 6) и, по св. Луци, са молбом припада Му (оузрѣвъ же Іисѣса й козописъ, припаде къ немѹ й гласомъ велйимъ рече — VIII, 28). Није тешко видјети, да је овдје противрјечје — сасвим привидно, а оно се тумачи већ и неурачунивошћу самога бијесног, о којој смо већ говорили, јер се он и с молбом приближава Господу и уједно Га заклиње, да га не мучи: та неконзеквенција његова је посљедица ужаснога, ненормалног његовог душевног стања. У том би се смислу могло тврдити и да јеванђелисте не противрјече само један другом, већ и сваки сам себи.

б) Бруно Бауеру је чудновато, што бијесови не испуњују одмах заповиједи Господње, да напђу из човјека и што се још дрзају, да Га заклињу именом Божјим, да их не мучи. Но сјем тога, што ни Господ није тражио, да се с мјеста испуни Његова заповијед (то се бар не може извести из јеванђеоскога причања) и што је сам Господ можда хтио, да чудо учини са неком поступношћу — у том се може видјети и одлично својство прве појаве Господње у свијету: што Он, по пророчанству, није пукнуте трске преломио нити угасио лана, који

[1]) Св. Јован Златоуста рјешава то читање на овај начин: у томе, што Лука (и Марко) спомиње о једном бијесном, а Матеј о двојици, нема међу њима противрјечја . . . Мени се чини, да Лука спомиње онога, „који је био горе“ (Нѣкъ ко сказѹетъ Отца нашего Іоанна Златоѹстаго. — Бгѣдъ на евангелиста Матѳѣа Изд. 2. Москва 1843. ч. I. стр. 578). Тако и бл. Августин. Годет се држи настрпног мишљења, да је могло бити и два бијесна, али да је исцијељен само један (Comm. Zu d. Ev. d. Lucas, стр. 215). То значи донести у склад јеванђелисте, а бити у нескладу с њима. Штраус и Де Вете сматрају доставјернијим Матејево причање, а Вајсе — Марково и Лучино; при томе Штраус мисли, да су Марко и Лука хтјели да увећају утисак необичног тога дјела на тај начин, што кажу, да се цио легион духова усељо у једног човјека, а Вајсе тај исти разлог налази у тој околности, што су код Матеја два бијесна (Meyer, Krit.-Exeget. Handb. стр. 229).

[2]) Vid. I. Ebrard. Wissenschaftl. Krit. der evang. Geschichte, стр. 397.

се дими — и шта више тако једна бића, као демони, могли се користити Његовом бескрајном кротошћу и ступати пред Њега са својим молбама. Но они уједно признају Његову власт и испуњују тачно, и ако послије неког протеста, вољу Његову, те Он опет остаје Владиком свега — и ако смјерним. У осталом треба се сјетити, да ће и при другом доласку Његову у свијет они, које ће Он, страшни Судија свију, осудити, доћи пред Њега, по Његову пророчанству, са правдањем и при том сасвим неоправданим. Величанство Божје како се види није таквог деспотичког карактера, како неки мисле.

в) Д. Штраус и Б. Бауер мисле, да је немогуће, да ђаво заклиње именом Божјим, као што то чини, по јев. Марку (V, 7) бијесни[1]). Та претпоставка пак јесте њихова лична претпоставка; по примједби Ебрардовој[2]) она се темељи на оним дјетињастим причама, да демони бјегају чим се само спомене Божје име.

Из Откривења знамо, да сатана може узимати на се образ анђела свјетлости, т. ј. првог слуге Божјег: Зашто онда претпостављати, да он не може изговорити имена Божјега? . . . И историја праведнога Јова свједочи нам, да је за ђавола могуће чак и стајање (и ако не блажено) пред пријестолом Божјим.

г) Б. Бауер у молби злих духова Господу, да их не истјера из тога предјела и да им не заповједи, да иду у бездну, види потврду тога, да је и сама јеванђеоска повјест у овом случају постројена на народним предрасудама, да има помјесних духова (Localgeist), као што су водене виле, шумске, кућевне и т. д.[3]). Но ми смо већ видјели, какав је смисао молбе демонске, да их Господ не истјера из тога краја и да им не заповједи, да иду у бездну. Па и кад би се допустило, да је гадарински предјел опредјељено мјесто пребивања за те зле духове, опет се одатле не би могло ништа даље изводити. По учењу св. Откривења има анђела чувара цијелих предјела и човјечанских друштава[4]). Зашто се не би могло претпоставити, да је и дјелатност појединих злих анђела везана за опредјељено мјесто?

д) Д. Штраус се чуди и том, што јев. Марко наводи и број угинулих у мору свиња („а бијаше их око двије тисуће[5]) и пита, откуда је јеванђелиста то могао знати?[6]) Де Вете такође сматра ту подробност измишљеном, а Блек — каснијим додатком, а прије тога

[1]) Vid. Ebrard. Wissenschaftl. Krit. d. evang. Geschichte, стр. 397.
[2]) ibid.
[3]) ibid.
[4]) види Преосв. Макарија, Правосл. Догм. Богосл. т. I. стр. 548—553, §. 107. (изд. IV. Спб. 1883.)
[5]) Ebrard, Wissenschaftl. Kritik d. evang. geschichte, стр. 397.

да се то чувало предањем[1]). Но у самој ствари то питање не заслужује никакве пажње, јер с једне стране је очевидно, да јеванђелиста навађа број угинулих животиња само од прилике (около двије тисуће), што је могао учинити и сваки други очевидац тога догађаја, н. пр. који апостол, а с друге стране тај су број могли истаћи лако становници тога града, који се одмах згрнули на то мјесто.

е) Павлус и Штраус умују, да су демони лудо поступили, кад су одмах свој нови стан и разрушили[2]). Блаж. Теофилакт и Јевтимије Зигавин претпостављају, да су демони усмртили свиње, да би Гадаринце распалили, да не приме Спасителя и да не вјерују у Њега — а то су и постигли[3]). С правом примјећује још један тумач, да зла воља не воли расуђивати, какве ће зле посљедице истјећи из њезина рјешења, — као што н. пр. и људи ускоравају себи смрт пороцима и страстима, а при том нијесу у стању, да се отргну од њих[4]). По другом његовом тумачењу свињи се устремили у море против воље демона, који, утјеравши их у панички страх, не могаху их више задржати у његовом дивљем јурењу. Ово тумачење није срећне руке. Морамо имати у виду, *да злим духима није ништа друго ни остало, него да истоме свиње.* Јер, ма да су и добили од Господа дозволу, да уђу у њих, ипак нијесу добили дозволе, да остану у том крају и да не иду у бездну. Дакле кад су ушли у свиње, морали су им моментано наићети највеће зло, да би се с њима и сами устремили у бездну; обитавати у „новом стану“ демони нијесу ни могли.

ж) Најпослије Гфререр се чини, да је Господ поступио против Свог обичаја, кад је оставио исцјељеног међу Гадаринцима као проповједника, јер је у другим случајевима Сам пријетио исцјељенима, да не разглашавају, што се с њима догодило[5]). Но у ствари није било нити је могло бити таквих „обичаја“: Господ је по Своме нахођењу поступао овако или онако, како су прилике захтијевале. Он је пријетио проповиједати о Себи и Својима чудесима у Јудеји, гдје су покушавали, да Га зацаре, — но није било разлога забрањивати такву проповијед у предјелу гадаринском, гдје она није могла произвести, осим користи људима, ничег другог.

д) Покушаји, да се *природним путем објасни* чудо у предјелу гадаринском, тичу се највише посљедњег његовог момента, т. ј. про-

[1]) Godet. Comm. zu d. Evang. d. Lucas, стр. 215.

[2]) I. Ebrard, Wissenschaftl. Kritik d. evang Geschichte, стр. 401., Meyer, Krit.-exeg. Comment., стр. 231.

[3]) Тако и Olshausen, Biblischer Commentar, стр. 301.

[4]) I. Ebrard, (Wissenschaftl. Kritik, стр. 401.).

[5]) I. Ebrard, (Wissenschaftl. Kritik, стр. 398.).

пасти крда у мору под притиском бијесова, који су ушли у њега, а друга чудесна околност, т. ј. исцјељење бијесног, са становишта негативне критике, као што смо видјели, и не треба нарочитог тумачења. Ко би признао чудесни карактер исцјељењу, тај би морао имати правилан поглед и на карактер уништења крда свињског у мору.

Мајер се држи мишљења, да се свињски крд утопио у мору на тај начин, што се бијесни бацили на свиње, уплашили их и заједно се с њима у страшном наступу бјеснила стровалили у море[1]). Неандер и многи други мисле, да су животиње погинуле од случајног и непознатог узрока[2]). Евалд и Ланге држе, да је онај ужас, који је био узроком пропасти свиња, био изазван пошљедњим наступима бјеснила у побјешњелога, који су наступили прије него што се он коначно умирио[3]). По другом тумачењу тих научењака[4]) Исус Христос се само сагласио на прозбу бијесног, да бијеси, изишавши из њега, уђу у крд свиња, а прича о пропасти крда да је каснији додатак, који је постао као природна пошљедица оне претпоставке, да је иза заповијести — заповијести Господње, морало доћи и њено испуњење, тим прије, што су свињи били нечисте животиње, а народна мудрост тврди, да кад већ и свињче гине, бијесу не остаје онда ништа друго, до да иде у ад (Евалд). Д. Штраус причање о пропасти свиња у мору управо рачуна међу мите („то су мити, прави мити“[5]), — а то је за чудо лако тумачење свих „тешких“ јеванђеоских казивања, које је у осталом данас изгубило већ сваки кредит.

Доста јако опровржење свих тих покушаја, да се природним путем протумачи чудо у предјелу гадаринским, јесте само јеванђеоско причање са својом стројношћу и тијесном везом у свим својим дијеловима. Признамо ли причање о погибли крда у мору каснијим дометком или допустимо ли, да су свињи пропали са узрока случајних и природних: онђи смисао јеванђеоског причања је свакако искварен и нарушен, као што у том случају губе значење и не могу се растумачити ни други дијелови његови. Тако се једино ради погибли свиња у мору може разумјети молба Гадаринаца Господу — да оде од њих и Његово фактичко кратковремено пребивање у њихову крају. А тај догађај, т. ј. погибао крда и баш у том облику, као што прича

[1]) Krit.-exeget. Handbuch, стр. 231; cfr. Godet, Comm. Zu d. Ev. d. Lucas, стр. 215. Тако и Шенкл. (Ebrard, Wissenschaftl. Kritik, стр. 397—398.).

[2]) Meyer, ibid.

[3]) ibid.

[4]) Olshausen, Bibl. Comm стр. 300.

[5]) Olshausen, Bibl. Comm. стр. 300.

о њему Јеванђеље, и јесте посљедица саизволјавања Господњег на односну молбу демонску.

Истина, при покушајима, да се погибао свиња објасни на природан начин — и молба демона тумачи се не као да долази од демона, већ од самог бијесног, за којега је при његовој манији (idée fixe) било потребно да се ради свог исцјељења уживи у увјерење, да су демони из њега прешли у друге створове[1]). Но и против таквог тумачења опет свједочи само јеванђеоско причање органичким јединством својих дијелова, јер је прозба демона, да им се дозволи, да уђу у чопор свиња у тијесној вези са пређашњом њиховом молбом — да им се дозволи, да остану у том предјелу; — послије неиспуњене једне молбе они се обраћају Господу с другом: *ако нас изгониш*, (по сравњењу са Марком и Луком *не само из овог човјека*, већ и — *из овога предјела*), заповједи нам, да уђемо у крд свиња (Мат.). Заџијело су демони молили, да остану у том предјелу, јер каквог би смисла она имала у устима болесниковим, да је изишла од њега лично?...

Но отуда јасно истјече, да је погибао крда неопходни, битни моменат у јеванђеоском причању о чуду у предјелу гадаринском: ако је Господ дао бијесовима дозволу, да уђу у свиње ради *њихове* баш молбе, а не на жељу бијеснога, тада је за том дозволом морала доћи погибао крда, јер су бијесовима, као што смо видјели, свиње били само као пут у ад, а по томе и њихова молба не би имала смисла, кад и они не би имали у виду пропаст тих животиња.

Ориси хришћанскога живота.

од Епископа Висариона.

(Чланци за народ).

— Преводи протопресвитер **Ј. Петровић**, кр. проф. и катихета у Загребу. —

Старост.

Старост је у правом смислу одмакли узраст нашега живота. Кажемо: у правом смислу зато, што има не мало људи, по годинама не старих, но која је прије времена учинила немоћним старцима или болест, или невоља, или пороци.

Било је вријеме, кад је живот људски трајао неколико стољећа а старост долазила касно. То је било за вријеме патријараха, до и послије потопа, до Аврама, који је умро у 175 год. Не можемо а да не признамо у дугу животу патријараха особито дјеловање промисла Божјега:

[1]) што је било спољашњом потрдом исцјељења, слично оној, каквим су, као што смо споменули, употребљавали јудејски егзорцисти.

што су дуже патријарси живјели, тим се је брже множио род људски, тим су постајали они богатији искуством и разумнији а кроз то и способнији, да буду руководје младога покољења, што је нарочито било нужно у дјетињском, првобитном стању човјештва, — тим се је пословање чувало божанско откровење и побожна предања код поштователя истинитога Бога. У то вријеме, кад није било писане ријечи Божје, патријарси бјеху живом, вјерном књигом откровења Божјих. Један и исти човјек могао је сам чути једне и исте богооткривене истине и правила и казивати их другима кроз стотине година. Тако напр. Ноје, који је живио до потопа 600 год., могао је говорити са Енохом, сином Ситовим, а отац Нојев, Ламех, могао је говорити са самим Ситом, сином Адамовим; усљед тога не само касније откровења Божја, већ и прва, која су дата Адаму у рају, могла су пријећи у свијет послепотопни у првобитној чистоћи и непокварености. — Осим нарочитога промисла Божјега, потпомогоше дуг живот патријараха и природни узроци. Бујне силе природе, која још није тако растрована гријехом као што је то било касније, прост, природни начин живота, сами састав човјечијега тијела, које је задржало довољно првобитних савршенстава, јер што је било мање предака, тим је мање пошљедње покварености могло пријећи на потомке, — све су то такве околности, које дају предност првим временима пред потоњима. Течајем времена скратио се живот људски до граница, за које је још Мојсије рекао: *Дâнâ година наших свега има до седамдесет година, а у јачега до осамдесет година (Пс. 89, 10).* У осталом овдје се узима средња количина, јер се и касније налазило, а и данас има примјера, да људи живе до 100 и до 150 год. Сам Мојсије, оплакујући краткоћу људскога живота, умрије у 120 год. а уз то у пуној мушкој снази: *И не бјеху потамњеле очи његове нити га снага издала (Пон. зак. 34, 7).*

Има стараца, на којима је, као и на Мојсију, вријеме показало мало своју разоравајућу моћ. Халеву, савременику Мојсијеву, бјеше 85 година, кад је дошао у земљу обећану и тражио мјесто, гдје би се са породицом настанио. Он је био један од дванаесторице ухода, које је на 40 година пред тим послао Мојсије да уходе земљу Ханаанску. За искреност, с којом је Халев са Исусом Навином дао народу рачун о земљи, коју су уходили, и за показану у том случају тврду наду на Бога, обећао му је Мојсије добар дио земље обећане. Дође вријеме да се испуни обећање. Позивајући се на то обећање, тражио је Халев од Исуса Навина као свој дио Хеврон, који још није био очишћен од странога елемента, који се ту угњездио. Без обзира на велике године своје, Халев се одлучно да иде у сусрет опасности,

с којом је морао освојити тај предјео. „*Сад је мени 85 год. говораше он Исусу Навину, и данас сам још исти крјепак, као што сам био кад ме је Мојсије слао; крјепост ми је и сад онака каква је била онда за бој и да одлазим и да долазим (Ис. Нав. XIV. 10 и 11).* И Господ поможе Халеву да успјешно изврши намјеру своју, на коју су кадри одважити се само људи у цватућој доби. А чим је он заслужио као ту милост од Бога, тако и ту, да се једини он од својих вршњака удостојио милости Божје да доживи освојење земље Ханаанске? Тијем, „*јер се једнако држао Господа Бога Израиљева (— 14).* Примјери снажних стараца, као што су били Мојсије и Халев, сретамо и данас. Има и данас не мало људи, за које се може рећи, *да лист њихов не вене* (Пс. 1, 3), ма да је за њих наступила зима старости. Они користе цватућим здрављем, с младићком свјежином предају се неуморному раду, чврсто држе у рукама својима крму домаће и опће власти. И на питање: како су сачували ту младићску свјежину? може се понајвише дати одговор: Побожношћу. Она их је спасла од расијана и неуздржљива живота; она их је научила, да гледају на тијело као на храм св. Духа, који живи у њима и да паве на његову чистоћу; она их је упутила, да виде у раду — врлину, у бадавадисању — порок и то им је помогло да сачувају своје здравље и чврсте своје тјелесне силе. Но још је чуднија духовна свјежина код многих стараца. Они задивљују свијет бистрим и јасним расуђивањем, моћи памћења и уображења; срце њихово тежи младићким жаром свему што је добро и прекрасно; што су ближе смрти, тим топлија постаје њихова молитва, тим јача нада на Бога, тим јаснији њихов поглед на будући живот, тим се ревније труде у дјелима љубави према Богу и ближњему. За њих се не може рећи, да су преживјели свој вијек, да су на терет земљи, да је вријеме да путују у вјечност. Не, живот је њихов — благослов неба за земљу, а смрт — велики губитак за човјештво.

У осталом примјери стараца — младића нису многобројни, кад се сравне с бројем стараца немоћних и слабих. Господу је угодно да нам шаље старост у свези са немоћима без сумње зато, да нас не нападне смрт изненада: сладости и немоћи — јесу вјесници, који нам јављају скору смрт и да се треба спремити за пут у вјечност. Немоћи старости показују се у душевним и тјелесним силама. Расуђивање код већине стараца, код здраве душе и тијела, истина, још је јасно и шта више здравије и темељније, него код младића; а тако исто и воља не губи пређашње јакости и енергије. Но способност да приме утиске спољашњега и унутрашњега свијета и да их усвоје свјесно, све више слаби; а задржати у памети примљено постаје све теже и за

оне старце, код којих је способност примања у прељашњој снази. Старац лако заборавља данас, што је чуо јучер. Шта више и неки младићи жале се на ту слабост памћења тако, да, кад хоће да се чега сјете за потврду својих ријечи, на пр.: стиха, броја, имена, факта, — никако се не могу сјетити онога часа, дочим им сјутра и нехотице долази само у памет. Код старца је тај недостатак обичан. Они већ не могу владати знањем, које су стекли. Врло се често догађа, да се старци лакше сјећају онога што се у младости, него онога, што се недавно догодило. Виђевних предјела, догађаја, што им је душа у младости примила, старац се лако сјећа и приповиједа о њима сасвим потанко; напротив црте појава и особа, које су касније видјели, често за неколико дана губе сасвим из памети. Узроком таке слабости памћења служи падање моћи уображења код старца. У млађим годинама уображење је слично мекану воску, на коме се лако виде отисци предмета, а у старости оно, као тврди восак, губи своју примчивост и тијем отешчава старцу сјећање недавнога. Уображење у младости меће свој печат и на апстрактне мисли, заодијевајући их у пјесничке слике и црте; напротив старац воли да обрати пажњу једино на стварност предмета, и саме тако звane живе појаве представља у сухом, досадном облику.

Обратимо пажњу на тјелесне немоћи старости. Постепени губитак тјелесних сила код старца прелази најпослије у то стање, чији поучни опис налазимо у 12. глави књиге проповједникове. Овдје наводимо тај опис са разјашњењем.

Ст. 1. *Опомињи се, младићу, творца својега у младости својој прије него дођу дани зли и приспију године, за које ћеш рећи: нијесу ми миле.* Дани зли — јесу дани старости, као дани немоћи и болести (Бит. 47, 9). Сјећајући се ових дана дужан је младић уздржавати се од лакоумности и заборављања Бога, да се не би на пошљетку, кад дође старост, са обичним невољама, својственима томе узрасту, удружила још и жалост због безумно проведене младости.

Ст. 2. *Прије него помркне сунце и видјело и мјесец и звијезде, и опет дођу облаци иза дажда.* Овдје се старост слика под видом палестинске зиме, која се састоји из хладне кише и снијега, кроз неколико мјесеци тако да је у то вријеме небо скоро увијек застрто облацима, који скривају дању сунце а ноћу мјесец и звијезде. Тек се очисти ваздух од кишних пара, али се појављују нови облаци, који опет застиру сунце, које се за час показало. Примјењено к старости помрачење сунца, мјесеца и звијезда значи губитак тјелесних сила и отуп-

љење човјекових осјећаја. Облак иза облака — јест болест иза болести, жалост иза жалости.

Ст. 3. *Кад ће дрхтати стражари кућни и погнути се јунаци, и стати млинарице, што их је мало, и помрачити који гледају кроз прозоре.* Овдје се тијело, као стан душин, сравњује с кућом. Стражари дома — то су руке, којима човјек чува и брани тијело, — у старости оне дрхћу. Људска снага — то су ноге, које држе тијело, као ступови кућу. У старости су ноге — непоуздана потпора тијелу. Млинарице — јесу зуби, који дробе као млински камен храну у устима. Њих ће остати тако мало, да не ће имати чиме дробити храну. Који гледају кроз прозоре — то су очи, — оне ће потамњети у старости.

Ст. 4. *И кад ће се затворити врата с улице и ослабити звека од мљевења, и кад ће се устајати на птичји глас и престати све пјевачице.* Врата са улице — то су уснe. Код стараца, чије су чељусти лишене зуби, оне се чисто скупе, а тада се тешко примјети жвакање, које врше отврднеле чељусти, — зато се и каже: да ће ослабити звека од мљевења. Ријечима: *кад ће се устајати на птичји глас*, црта се слаб сан, који се код стараца прекине сваки час, кад пијетао запјева. *И престаће све пјевачице* — значи: ослабиће сви органи пјевања, језик, грло, зуби и остало. А кад ослабе ови органи, старци не могу нити громко пјевати ни говорити.

Ст. 5. *И високога мјеста кад ће се бојати и страшити се на путу, кад ће бадем цвјетати и скакавац отежати и жеља проћи, јер човјек иде у кућу своју вјечну, и покајнице ће ходити по улицама.* Погурени и немоћни старац бојаће се високога мјеста и страшиће се на путу, т. ј. он не само да није у стању попети се на високо брдо, него се и на равној стази спотиче. *Кад ће бадем цвјетати.* Цвијет бадема с почетка је црвен, по том блиједи и постаје бео, — слика сиједе косе. Уз то бадем цвате још у јануару, дакле усред зиме, с којом Проповједник сравњује вријеме старости. *Скакавац отежати.* Весело пјевајући скакавац — слика је храброга младића; што је *отежао* слика је погурена старца. *И жеља ће проћи*, т. ј. човјек, кад остари и сазори за вјечност, одлази у вјечну кућу, — у гроб камо ће га испратити најмлађе покајнице. — Даље у 6-том стиху црта се смрт под видом златне чаше с прекинутим ужетом (под чашом разумије се — срце, а под ужетом — растројени живци), и под видом разбијенога вриједра и сломијена точка, којим се вода вади из студенца.

Немоћи старости — то су претеће смрти, то је глас трубе, којом нас Господ подсјећа да је она близу па да се спремамо за вјечност. И како је благотворно по нас то подсјећање! Зар не отупљује

код старца способност за примање чувствених утисака, зар не ослаби у њему склоност к оним уживањима, који слабе душу, а који долазе до њега кроз вид, слух, укус, мирис и пипање? Зар не отказују старцу постепено службу сношења с пољашњим свијетом, зато, да концентрише своју пажњу на души својој и да тражи задовољства у општењу са Богом? Цар Давид желећи наградити старца Верзелеја за гостољубље које му је указао кад је бјежао испред Авесалома, звао га је у Јерусалим, да стално живи уз њега; но старац одговори: *„Колико има вијека мојега, да идем с царем у Јерусалим? Има ми данас 80 година, могули расознати добро и зло? може ли слуга твој кусом разликовати што ће јести и што ће пити? могули још слушати глас пјевачима и пјевачицама? и зашто би слуга твој још био на теготу цару господару моју?ему? Нека слуга твој умре у свом граду код гроба оца својега и матере своје* (*2 Цар. 19, 33. 35 и 37*). Осамдесетгодишњи старац није се уздрујао од понуде цареве није хтио да окуси уживања градског и дворског живота. Није он мислио на уживање већ на смрт: прошло је вријеме уживања, његова су чувства изгубила способност да разликује угодно од неугоднога; он не само да не тежи за веселим животом у великом граду већ се још боји, да не буде на теготу граду и друштву. Он жели да проведе посљедње дане свога живота не у близини већ што је могуће даље од сујете свјетске. Слично расположење духа треба да је код сваког старца, који осјећа своју слабост. Што су шупља његова чувства за спољашње утиске, тим силнија треба да је потреба унутрашњега живота. Бурна сујета свјетска сама ће од себе мало по мало престати; па зато нека пажљивије прислушкује глас своје савјести, нека се бави самоиспитањем. Немоћ и болест силе га да остаје код куће; нека у тишини домаћој, нарочито ноћу у вријеме бесанице, када све око њега спава, нека полаже рачун о путу, којим је дотле ишао. Кад се обазре на прошли живот свој, нема сумње, да ће му се он показати у сасвим другом свјету него прије. Предмети и радости, за којима смо прије тако тежили, немају за нас ништа привлачнога. Гријеси, на које смо одавно заборавили, за које нисмо дотле ни знали, које смо настојали испричати разним олакотним околностима, доћи ће нам тада пред очи, и ми ћемо се зачудити, како да нисмо прије могли опазити оне пјеге, која нам сад излази пред очи. Лака зебња обузима душе и дубоко палих људи, када их савјест стане корити оним језиком, од кога су дотле, наслађујући се свјетским шумом, одвраћали свој слух. Никоме није тако нојмљива, као изнемоглому старцу, сва сујета блага и радости свјетских, којих не може више уживати, — и ево он почиње сад мислити на блага и радости, која вјечно остају. Свијет је

досадио старцу, и сад он тражи дружбу с Богом. И Бог обраћа лице своје ономе, ко њега тражи. Господ Исус, који је посјећивао с љубављу за вријеме свог земаљског живота старе куће сиромаха, готов је и сад с радошћу ступити у биједну, опалу кућу старачкога тијела. Свјетлост обасја ту кућу, а слатка бесједа с Господом не ће умукнути у њој. То је младост у старости! И како има много стараца, који су пошли путем спасења тек онда, кад су због слабости постали неспособни да живе за свијет! Како је много таких, који су потресени страхом суда Божјега први пут тек у старости и који су тек тада могли оцијенити спасоносну моћ страдања и смрти Богочовјека, осјетили нужду у милосрђу Божјему!

И тако, честити старче, не роптај на немоћи и болести, својствене твоме узрасту, већ боље, захвали се за њих Господу. Оне — нису сво већ добро за тебе, јер ти напомињу блиску смрт, расположу на кајање и помажу, да се, према рушењу спољашњега човјека, обнови унутрашњи. Но старост је и у другом погледу, неодвисно од спојених с њом немоћи и болести, велико благо. Има стараца, који не држе до тога блага ништа, који се стиде бијеле косе своје, представљају се млађима него што јесу, умањују број година својих и ерде се, кад им се спомене доба живота њихова. Али има и младих, који не поштују њихову старост и исмијавају их. И старци, који се стиде старости, и млади, који их не поштују, раде неопростиво, јер дуг живот по св. писму и по здравом разуму, јест велика чест, коју треба да цијенимо код себе и код других.

Стар кеш отићи у гроб, као што се жито сноси у стог у своје вријеме (Јов. 5,26), рекао је Јову један од пријатеља његових, цртајући тијем блаженство човјека, који се смјерно покорава вољи Божјој. Присподоба, која много значи! Старост — то је стог снопља, зрела и пожњевена жита. То значи, да је старост испуњење цијељи земаљског живота, вијенац њезин, исто тако, као што је стог снопља — вијенац труда пољодјелчева. Ови трудови не би достигли своје цијељи пропали би узалуд, кад не би посијано сјеме донијело плода, кад не би суша или хладноћа дали да пшеница дозре на њиву: исто тако и живот људски не би достигао својега одређења, ако би се прекинуо пре времена, и ако човјек не би на тај начин успио да учини све, што би требао да учини на оном мјесту, гдје га је поставио промисао божја, ако не би успио постићи она достојанства, која могу бити плодом само дуга живота. А која су то достојанства? — Искуство или разборитост, и успјех у добродјетељном животу. (Наставиће се).

Сергија, архиепископа херзонског.

Слово на дан Ваведења Пресвете Богородице.

— С руског превео: **Душан Школник**, богослов IV. године. — (Ређево).

Воде цару дјевојке за њом; воде их весело и радосно (Пс. 45, 15, 16.).

Пресвета Дјева Марија у трећој години својој би уведена у храм јерусалимски, гдје се васпитавала до петнаесте године свога живота. Шта је она тамо радила? Како је живјела? — Оци црквени сачували су нам старо предање, по коме се зна, да је Пресвета Дјева, не бјежећи од посла, већи дио времена проводила у молитви, читању свештених књига, у размишљању о прочитаном и у духовним разговорима са старијима у храму. — „Како је досадно занимање“, рећи ће неко, „молити се, читати, размишљати и говорити о духовним стварима, како је то једнолико и досадно. И је ли то потребно човјеку, који живи у друштву?“ Не! Духовне вјежбе нијесу досадне и свјетски их људи без разлога занемарују. — Прије свега треба знати, да се не смије са одлучношћу судити о оним предметима и стварима, које нијесу добро и ваљано проучене. Међу духовним вјежбама најважнија је молитва. Но не може њену снагу и сласт знати онај, који се одучио осјењавати знаком крста и, што је још ружније, који тврди, да је она само за дјецу. Ко разумије, да тијело и душа није једно исто и да ће тијело отићи у земљу, откуда је и узето, а душа вратити се къ Богѣ, йжє даде єго (Екл. 12. 7.), да молећи се душа говори не с људима него са самим Творцем васељене, да су молитвом били дозивани у наш грјешни свијет сами становници неба, који свршаваху чудеса над побожним људима, тај ће размишљајући брзо осјетити духовну радост молитвеног стања. Истински се молитељ осјећа као онај, који излази из собе, у којој је ваздух постао већ нечист и тежак, под отворено и чисто небо и тај час осјети лакоћу на души. — То исто може се казати и о читању духовних књига. Људима, који су занесени свјетским наслађама и потчињени страстима, то је занимање сасвим непознато. Они гледају на Библију, као на уџбеник за она лица, која се спремају за свештенички чин, а на Четиј-Минеје, као на припадност црквене библиотеке. Не ћемо говорити о томе, да је Библија књига нашега спасења и вјере; довољно је споменути, каква се важна, што се тичу наше земаљске среће, питања у њој рјешавају. Неке људе врло интересује недоумица: откуда зло, и какве се мјере требају предузети, да не би оно сметало напредовању и развићу друштва. Позитивно се може рећи, да би многе биједе и невоље у друштву биле

укинуте, а многе се не би никако ни појавиле, кад би ми волѣли читати и испуњавати ријечи св. Писма. Ево вам једне врло просте поуке Христове: што желиш себи од других, чини и ти њима (Лук. 6, 31). Кад би хришћани само то испуњавали, колико би тим само међусобних биједа уништили. — Да би снагу овога чистога учења искусили, потребно би би било до потанкости сазнати животе светитеља, гдје су нам изнесени узори хришћанског живота и то узори не замишљени него истински. Са каквом насладом неки читају она излагања и казивања, у којима се говори, како срце људско робује страсти и у борби с препрекама остаје јој вјерно! Такви читаоци кличу: „ах, како је то природно! узето управо из живота“. — Јао! Дијете, које је пало и лежи на земљи, тјешти се тиме, што такође и његови другови падају... Тим се тјеши, што човјек све већма блуди не распознавајући заблуде своје, што гине не кајући се до краја своје пропасти, што се размеће својим пороком, поносећи се тијем, што и друге увлачи у исту јаму? Није ли много занимљивије гледати, како се човјек бори са злом и побјеђује га, како оставља своје заблуде и постаје непоколебивим исповједником истине, како су се у трудима савлађивања самога себе и подвизима побожних људи не знаци слабости природне него знамења силе Божје показивала? Гле, мученик, који, не гледећи на обећања мучитеља, на страшна оруђа и казне, а с друге стране одбацујући сва примамљивања свјетске раскоши, одважно понавља: „ја сам хришћанин!“ Гле дијете, које још не зна за сву гнусност незнабоштва чујући ласкања и пријетње, које одвраћају од хришћанства, ипак жуди за мученима и дјетињским тепањем мужествено исповједа: „и ја сам хришћанин!“ Само грубо срце не ће се задивити тој чврстоћи хришћанског убјеђења. — Што се многи од људи не воле бавити духовним занимањем, то долази од покварености њихова укуса. Не бива ли, да болесноме човјеку и лијепа јела бивају непријатна? А може ли се онај човјек назвати здравим, који се пода свјетским уживањима или, што је још горе, који се пода тјелесним страстима? Бурне страсти и шумна весеља заглушавају слух душе и не допуштају јој, да осјети, распозна и оцјени ону тиху утјеху, која нам се шаље из духовног свијета, из области вјере. Дијете играјући се разбија своју играчку; кад сам био дијете, дјетињски сам мислио; сад одбацих дјетињарије, — говори за себе апостол (I. кор. 13, 11). Има напротив људи, који хоће, да живот проведу у шали; но да ли је живот шала?

У таком су животу само истинита и стална она задовољства, која нам не остављају повода, да се за њих кајемо и стидимо. А духовне пак утјехе не приводе душу у самозаборав, или самообману,

него уводе у њу тишину, задовољство и наду. — Као што је сладак био за Дјеву Марију живот у храму, тако ће у свему бити награђени трудови и подвизи оних чистих душа, које иду путем истинског Јој подражавања. Они се воде Духом Утјешитељем къ весели и радовани, и привешће се једном къ храмъ царевъ, — у онај небески дворац, гдје неће бити потребно измишљати забаве, како би се вријеме прекратило, пошто ни самог времена неће бити, него ће бити спремљена она непрестана сладост, која ће се протегнути на цијелу вјечност. Амин.

Псалтир.

Из препарација „Увода у Св. Писмо."

— **Јован Кнежевић**, свештеник. —

(Скендер-Вакуф).

(Свршетак.)

д) Скупљање псалама у једну збирку.

Зборник црквено-богослужбених пјесама — „*Псалтир*", какав данас постоји у употреби при богослужењу у правосл. цркви није одједанпут овакав постао. Искупљање свију псалама, који сачињавају данашњу књигу Псалтир, није наједанпут учињено и изведено, јер је код старих Јевреја било у богослужбеној њиховој употреби, много мањих Псалтира, па је од тих малих склопљен данашњи наш Псалтир. — То се види отуд:

а) Што су од разних писаца псалми по свему Псалтиру расути.

б) Из примједбе једног скупљача псалама на крају LXXI-вог псалма: „Ѡконча́шася пѣсни Дави́дя сына Іе́сеова".

в) Што су псалми написани у разно доба и у времену од Давида до Јездре.

Скупљање псалама у један зборник, без сваке сумње, стајало је у вези са богослужбеном употребом старих Јевреја, јер је то било неопходно потребно за Левитске корове, а због тога, што је било неколико зборника псалама. Таки зборници псалама, или Псалтир, код старих Јевреја дијелио се на пет дијелова, што нам потврђује на крају прва четири дијела формула литургичког благослова.

Први дио тога Псалтира састоји се из четрдесет псалама и то од (I—XL.) псалма, па на крају четрдесетог псалма стоји формула: „Благослове́нъ Го́сподь Бо́гъ Изра́илевъ ѿ ве́ка и до ве́ка: бу́ди, бу́ди, ами́нь, ами́нь".

Други дио тога Псалтира састоји се из тридесет и једног псалма и то од (XLI.—LXXI-вог), а на крају тога задњег стоји формула, или славословље потпуно слично првоме.

Трећи дио састоји се из седамнаест псалама и то од (LXXII.—LXXXVIII мог) а на крају са благословом.

Четврти дио састоји се као и трећи из седамнаест псалама и то од (LXXXIX.—CV-тог), од којих се задњи псалам завршује опет са славословљем.

И најпослије пети дио састоји се из четрдесет и пет псалама и од CVI.—CL-тог, а тај CL. псалам као да није ништа друго него завршетак тога истог дијела, са посљедњим литургичким узгласом јеврејске ријечи: „Алли́луіа".

Скупљачи псалама у један зборник, који су га дијелили на пет дијелова горе поменутих, без сваке сумње имали су на уму и пред очима вријеме постанка псалама, али су према потврди у „*Мидрашу*“ подражавали и поједи Мојсијева закона на пет дијелова Што се пак тиче тих скупљања псалама у један зборник, за нас данас имаду особиту важност т. зв. „*Канонична скупљања псалама*“. Историјских потврда и свједочанстава имадемо за така три скупљања: Прве историјске потврде за „*каноничка*“ скупљања имадемо за вријеме цара Давида. Сам Давид установљујући на крају свога царевања левитске и свештеничке чреде, а у опће уређујући богослужење у заједници са пророцима Натаном и Гадом, написао је специјални „*Устав*“ за појање псалама, а та историјска потврда налази се у књизи Паралипоменон: „Постави же Давíдъ къ долѣ Гдⷭ҃ни ѿ кѣмилъ, и ѳалтирíи, и гѣслѣхи, по зако́нѣ Давíдꙋ царꙗ, и Гáдꙋ прокꙋдцꙋ царю́, и Натáнꙋ пр҃óку, такѡ̀ по зако́нѣ Гдⷭ҃ни повелѣ́нїи (кънтъ) рѣкѡ́ю пр҃óкѡмъ їю̀. (П. Парал. 29, 25).

Друго таково скупљање свештених производа, или канонизације, учињено је за Језекије цара јудејског; „*Језекијини мужеви*“, пророци, његови пријатељи као што су н. пр. Исаија, скупљали су у једну збирку Соломонове приче, што се у истој књизи потврђује: „Сѝ прїтчи Соломо́ни кѣкшма и҃ разположѝни, ѩ҅же и҃спи҃сма дрꙋзи Є҃зкїи царѧ Ю҃дѣйска (прич. XXV. 1.). — Па, кад су ти мужеви скупљали књижевне производе цара Соломона, сасвим је вјероватно, да су исти скупљали и његова оца цара Давида богодухновене псалме, у једну збирку или зборник, кад је по свој прилици и постао онај зборник псалама у нашем Псалтиру од I.—LXXI-вог псалма са завршним ријечима: „ѿкончашасѧ пѣсни Давíдꙋ“, јер заиста сви псалми, који се у томе зборнику налазе без св. ке сумње постали су прије царевања јудејског цара Језекије.

Најпослије трећа историјска потврда за канонична скупљања јесте вријеме послије вавилонског ропства, када су свештеници Јездра и Немија и суврсмени им пророци прегледали све старозавјетне књиге, те их скупили у једну збирку, или канон, па несумњиво и псалме. У то вријеме и појавио се пошљедњи канонички зборник псалама из пет дијелова, који се састоји из 150 псалама; а потврде за то имадемо у другој књизи Макавејској: „Покѣдѣшасѧ же и къ напи҃сáнїѭ҃ъ, и къ памѧтованїѭ҃ъ кѣкшнъ прн Нилиѝ тáѧжде: ѝ кáкѡ строѧщасѧ книгополо́жницѣ тогдá кнѣги, такѡ̀ ѿ царе́ъ и ѿ пророцѣ́ъ, и ѿ Дакїдо́, и ѩ҅ѣтѡ́лѣи царѣ́ ѿ приношѣ́ъ (П. Мак. II, 13).

ђ) Богослужбена употреба Псалтира у старозавјетној и хришћанској цркви.

I.

Богослужбену употребу Псалтира у старозавјетној цркви увео је сам цар Давид, и то онда, кад се је завело богослужење послије преношења ковчега завјета, и кад је саграђио Давид спонску „*Скинију*“. А у то исто вријеме установио је и увео Давид пјевање псалама у старој скинији Мојсијевој у Гаваону, а том приликом установио је и три главна пјевачка хора и то под управом Емана, Идитума и Асафа; што нам свједочи књига Паралипоменон и то у одјељку „Пѣснь“: ѝ ѿста́ви тáмѡ прѣдъ кѣковчегомъ завѣта Гдⷭ҃ня Асафꙋ.... (I. Парл. 16; 37—42). Послије тога установио је Давид још 24 хора, тзв. чреде — ефимерије, а у сваком хору било је по 12 људи (пјевача), који су по једну седмицу наизмјенце вршили своју службу најприје поред Скиније, а касније кад је храм саздан и у храму. Од Давидових псалама и састављен је први канонички зборник Псалтира за пјевање и то од псалма I.—XL тог. А прве пак пјесме, које су увеличавале и украшавале

богослужење старозавјетне скиније и цркве били су псалми Давидови, а за то потврде имадемо у књизи Паралипоменон: „Въ тъй дінь оутрѣи Дакїдъ къ начаѣ҃ѣ хвалити Гда ѓзкве Аїафа й братїи ігш". (I. Парал. XVI; 7). — Распоред псалама у потпуној тачности се одржавао; т. ј. за сваки дан у седмици био је одређени псалам, који се тога дана имао појати. А за вријеме пак великих празника, као што су били: „*празник сѣнищ*", за који дан је било нарочито одређено 15 псалама и то од CXIX—CXXXIII-ког; који имају натпис: „пѣснь степенїй"; који су се тола дана појали при богослужењу за вријеме свечаног црпања воде. Даље, за празник „*пасхе*", и „*педесетнице*". За вријеме ових великих празника сви хорови би се заједно састајали, да што свечаније проведу празник. Доцније за све велике празнике била су одређена засебна 4 псалма, који су се звали хвалебни псалми, а сачињавали су и састављали познати "*Халлел*" — *Аллилѣа*. А ти су псалми били од CXII—CXVI-етог. Осим тога псалми би се пјевали сваким даном, и го јутром и вечером, када би првосвештеник приносио жртву, вином је полијевао, и кад би се иста запалила, што нам свједочи друга књига Паралипоменон: „Й покнѣ ѣзыкїа да коснѣтъ книжѣнїй на Олтарь й ѣгдѣ начаша кознѣнїти книжѣнїй, начаша хвалы пѣти Гдѣки й трѣбити при органѣхъ Дѣда царѣ Їлїка" (II. Парал. 29; 27). — Што нам је пак примјетити, да се никада у старозавјетном богослужењу нијесу псалми читали него увијек и редовно пјевали и то не само просто гласом, него су се увијек пратили каковим музикалним инструментом. Од таквих инструмената уз које су пратили пјевање псалама познати су нам такова два инструмента са жицама, које је цар Давид увео у сталну богослужбену употребу и то: „*Псалтир* — *Невелъ*, ѵάβλα — nablium и *Кинор* — *цитара* — *харфа* (Κινύρα — Κιθάρα). За тим „*Кимвала*" (врста бубња — цилцелим — даире, Castagnete, Cymbel), који су употребљавали само управитељи хорова за диригирање кору. Као свједочанство служи нам за то: (I. Парал. гл. 15; ст. 19—22). — Најпослије познато нам је, да су се неки псалми појали антифонски т ј. два хора наизмјенице, при ком појању је и народ учествовао, те је увијек по који припјев уз то додавао, као н. пр. „Ѣкше къ вѣкъ милость ігш." Тим начином пјевали су се псалми: XLI., XLII, CVI. и CXXXV. и др., што свједочи и сам псалам CXXXV-ти, а по истом калупу појаци су се и сви псалми, који имају натпис *Аллилѣа*.

II.

Богослужбену употребу богодухновених псалама примила је хришћанска црква себи у наслѣдство од старозавјетне. Св. Ап. Павле установљавајући ред богослужења у црквама по разним мјестима, које је он из поганских народа основао; строго је заповједио и наредио, да при сваком молењу, а особито при заједничком богослужењу употребљавају богодухновене псалме, као најдостојније средство хришћанског моралног усавршавања, као и хришћанске науке и молитве; а свједочанство за то имадемо у посланици Ап. Павла онћини и цркви у Ефесу: „Й не бѹдѣтѣ пиномъ, къ немже їсть кладъ: но пѧти исполнѧѣтеся дѣхомъ, глаголюще сѧ ко Фалмѣхъ й пѣснїхъ й пѣснїхъ дѣховныхъ: поюще и побще къ сердцихъ вашихъ Гдѣки" (Еф. V; 18.); — даље код истог апостола у посланици цркви колошанској: „Слово Хѹтово да вселѧѣтся къ вѣ богатно, ко всякой премудрости бучѧще и краздмлѧюще сѧ самѣхъ, ко Фалмѣхъ й пѣснїхъ й пѣснѣхъ дѣховныхъ, ко благодѣти поюще къ сердцихъ вашихъ Гдѣки. (Кол. 3. 16.). Како и којим су се редом псалми у којој цркви пјевали позитивно се не зна, али без сумње можемо по свједочанству неких св. отаца црквених, као и по: „*Установама апостолским*" одредити прогресивни напредак употребе псалама при хриш-

њанском св. богослужењу. У П. и Ш. вјеку употреба и пјевање псалама при хришћанском богослужењу јавља се као главни дио сваког богослужења. У IV. и V. вјеку црквени устав о богослужбеној употреби Псалтира био је чак у својој потанкости одређен и уведен, ако и не, при свима црквама у једнакој мјери. А у VI. вјеку, за згоднију употребу при св. богослужењу био је Псалтир подијељен на 20 катизама, а свака катизма на три славе. Код богослужења, при којем би се појале катизме, досљедно, псалми, присутни народ, за вријеме тога појања стајао би на ногама. А кад би се испјевала једна катизма, па док би се почела пјевати друга, било је дозвољено народу за то вријеме сједити — Καθίζειν — да би се народ мало одморио и освјежио своју пажњу за даљне побожно слушање пјевања катизама. Док би народ сједио, опет богослужење није сасвим престајало, него за вријеме тога одмора читали би се: „*Отачаствени списи*“, „*поуке црквене*“, или „*живоши светих*“. Па баш за то, што је било народу у та времена код богослужења дозвољено сједити и свештени богодухновени Псалтир подијељен је на неколико сјећења: „εἰς Καθίσματα διὰ θέρα.“ — Данас постоји у православној цркви „*Устав*“ како се имаде Псалтир пјевати и употребљавати при богослужењу преко цијеле године. Према овом уставу круг годишње богослужбене употребе катизама дијели се на четири периода Први период: простире се од недјеље антипасхе до 21. септембра, одонија празника воздвиженија крста Господњег. Други период: простире се од 22. септембра до 19. децембра. Трећи период: од 20. децембра до недјеље сирне. Четврти период, обухвата свету четрдесетницу. Осим катизама употребљавају се на вечерњем и јутрењем богослужењу ови псалми: СІІІ. „*предпечатный*“, CXI, CXLI, и CXXIX, вечерни псалми; на малом повечерју: L; CXIX; и CXLII; на јутрењем богослужењу; на посведневној полуноћници: L, CXX. и CXXXIII.; на јутрењи: XIX, XX, затим псалми: „*шестопсалмія*“ (III, XXXVII, LXIII, LXXXVII, CII. и CXLII.) пс. L. и похвални псалми (CXLVIII. и CL). — Даље псалми састављају особито садржину т. званих богослужбених часова: *деветога часа* (пс. LXXXIII, LXXXIV. и LXXXV.), који спада у састав вечерњег богослужења; *првога часа*: (пс. V, LXXXIX и C.), који спада у састав јутрењега богослужења: и *трећег часа*: (пс. XVI, XXIV и Г) и *шестога часа*, који се читају за вријеме свршивања проскомидије.

На празнике господске, богородичне и нарочитих светитеља пјевају се на јутрењи особито: „*Избрани псалми*“; а кад по уставу бива „*псаѣній*“ пјевају се пс. хвалебни и то: пс. CXXXIV. и CXXXV. Најпослије потпуни псалми, или одјелити њихови стихови улазе у састав свију служаба црквених: „*општих и посебних*“. А у старозавјетној цркви особита употреба псалама јавља се и за вријеме погреба умрлих.

Књижевне оцјене и прикази.

Heinrich Gelzer, *der Patriarchat von Achrida,* Geschichte und Urkunden. Leipzig, Teubner 1902. вел. 8°. Стр. 231. Цијена 7·20 мар.

С јесени 1899. предузео је познати њемачки византолог Х. Гелцер пут на Исток ради својих научних студија. Утиске с тога пута изнио је он одмах идуће године у занимљивој књизи Geistliches und Weltliches aus dem türkisch-griechischen Orient, у коме је просуо много интересне свјетлости на данашње црквене прилике балканскога полуострва. Но прави резултат његова пута опажа

се у књизи, чији наслов горе исписасмо. У том дјелу покушао је проф. Гелцер да изнесе у цјелини историју знамените автокефалне охридске цркве, чије поријекло датира из времена бугарскога цара Симеона, када је тај бугарски владар самосталност бугарске државе желио да јаче обиљежи још и стварањем независне бугарске патријаршије. Током времена помицало се сједиште ове архиепископије од Истока према Западу, док се напокон не задржа у Охриду, гдје ће кашње у XII. вијеку комбинацијом Охридских клирика да се идентификује са знаменитом Justiniana Prima. Охрид бјеше првобитно бугарска црква, но током XI. вијека послије смрти византијског цара Василија II. Македонца стадоше заснједати на њену столицу Грци или погрчени Бугари. Но ипак је Охрид и течајем даљих вијекова умио сачувати своју самосталност према васељенској цариградској патријаршији. Током XIII. вијека, када се заузећем Цариграда од стране Латина пренесе сједиште васељенског патријарха у Никеју, бјеше охридска архиепископија врло близу да за себе виндицира права цариградског патријарха на Балканском Полуострву. Од тога времена добива све одређенију боју антагонизам између охридске и цариградске патријаршије, док напокон 1767. г. охридска црква не изгуби своју самосталност настојањем заједничке акције између Фанара и отоманске владе. Књигу своју подијелио је писац на више одјељака. У првим одјељцима износи писац најстарију историју охридске патријаршије од времена заснивања па до пред крај XII. вијека, старајући се да утврди опсијег патријаршије и број суфрагана (митрополита и епископа). Тај најстарији период може се назвати најсјајнијим. Византијски цар Василије II. својим хрисовуљама потврдио је границе архиепископије не само у оном облику како их је нашао, освојив државу македонског цара Самуила, него је кашњом својом хрисовуљом протегао границе архиепископије на онај обим, какве је имала за вријеме Симеонова наслједника, бугарскога цара Петра у X. вијеку. Наслједници Василијеви на вил. пријестолу напустили су током XI. вијека Василијеву политику толеранције, а ову промјену црквене политике осјетише околни митрополити (напр. Солунски), те набрзо почеше наглашивати своја права на њекоје дијецезе, отргнувши их испод јурисдикције охридске цркве. Заснивањем другога бугарскога царства крајем XII. вијека и стварањем српске автокефалне цркве у пол. XIII вијека знаменито бјеху сужене границе охридске архиепископије, што се лијепо види из преписке охр. архиепископа Димитрија Хоматијана са св. Савом. Хоматијан се горко тужи на поступак св. Саве, називајући га неканоничним. Но св. Сава, користећи се тадашњим политичким приликама и антагонизмом између Охрида и Никеје, умио је извадити привољу васељенског патријарха, ушљед чега Хоматијанови протести осташе безуспјешни. Током XV. вијека, проширише се опет границе охридске патријаршије. Са пропашћу српске деспотовине 1459. нестаде и самосталности српске цркве која поново потпаде под Охрид, да се током XVI. вијека (1557.) енергичном акцијом патријарха Макарија, брата великога везира Мехмеда Соколовића, извије испод јурисдикције велике патријаршије.

Ово би у главном биле главне црте из старијег периода историје охридске патријаршије. Писац се својски старао да оцрта промјене граница како патријаршије тако и потчињених јој суфрагана, а сјем тога покушао је да даде што потпунији хронолошки ред ступања на пријесто охридских патријараха. И ако је у том покушају показао напредак према ранијем дјелу Голубинскога, ипак није смио игнорисати новије српске натписе, помоћу којих се могле неке нетачности избјећи

а многе празнине и попунити. При пословима овакве врсте мора се дакле узети у обзир и домаћа наука а потребно је знати и српски језик, ако писац хоће да му дјело буде што потпуније.

Најпотпунији, а по нашему мишљењу, и најважнији је одјељак, гдје писац на основу охридских синодских грчких протокола установљава хронологију охридских патријараха у времену 1660—1767, као и ред ступања њихових суфрагана. Велику већину грађе пружо је писац из такозваногa кодекса св. Климента у Охриду, приопћивши ту грађу у засебном одјељку са још некојим подацима. Штета је само да писац није успио да лично у Охриду провјери своје приписе речених аката, које је учинио у Цариграду гевр. у Халки.

На основу те грађе црта нам писац унутрашњи живот патријаршије у посљедњем вијеку њезина постанка. Ту се опширно говори о администрацији и финансијама патријаршије, о кандидовању и изборима патријараха, митрополита и епископа, о посвећењу, о односима јерарха према фанару и турској влади и т. д. Напредно је пластично нацртана даље борба домаће странке са фанаром, који је сваком приликом гледао да посади својега присташу на охридски пријесто. Одјељак овај интересан је по нас стога, што донекле баца свјетлости и на унутрашње прилике пећке патријаршије, у којој се такођер за посљедњих година опажа борба између Фанара и домаће странке, док напокон не подлеже домаћа странка у неравној борби 1766. г., када бјеше збрисана самосталност пећске патријаршије. Како су нам веома мало познате унутрашње прилике у пећској патријаршији у XVII. и XVIII. вијеку, моћи ћемо по нешто закључити из расправљања Гелцерова о избору патријараха, митрополита и епископа, као и о њихову односају према отоманској влади, пошто је и пећска патријаршија живјела у аналогним приликама као и Охридска, те су према томе и поступци административне и финансијске природе морали и овдје бити слични са онима у описјегу охридске патријаршије. Стога дакле нека је књига ова препоручена свима онима, који се баве са прошлошћу српске цркве, јер ће из ње поцрпсти довољне поуке, а може бити да ће их она потакнути и на даља самостална истраживања. **Р—ћ.**

Кратак преглед црквено-школског и просвјетног живота.

У овоземној цркви.

Св. исповијед и причест. У очи празника св. Ваведенија приступили су св. тајни исповиједи професори (свјетовњаци) и питомци српско-православног богословског училишта у *Рељеву*, а такође и српско православни ученици и ученице нижих и средњих школа у Сарајеву. На сам празник св. Ваведенија приступили су исти ученици и наставници св. тајни крви и тијела Христова. У *Рељеву* је св. тајну исповиједи и причести обавио пречасни господин *Јован Вокић*, парох сарајевски, а у *Сарајеву* са осталим ученицима њихови *вјероучитељи*.

У краљевини Србији.

Подизање нове богословије. Дана 27. окт. т. г. изашли су чланови Св. Синода са министром просвјете, архитектом и ректором Богословије св. Саве на

Савинац, гдје су изабрали мјесто, на коме ће се почетком идуће године приступити подизању нове богословске зграде.

Скопска Митрополија.

Канонична посјета. Скопски митрополит високопреосвећени госп. *Фирмилијан* у току два мјесеца обишао је сву своју митрополију, учећи свугдје народ и паству своју ријечи Божјој. Поглавити предмет архипастирске пажње његове у току каноничне посјете бијаху му цркве и школе.

У краљевини Грчкој.

Нови митрополит Атински. У прошломе броју (стр. 523.) донијели смо вијест, да је за Атинског митрополита изабран бивши архиепископ монемвасијски и лакедемонски *Теоклитос*. Овај је избор обављен у св. Синоду јеладском 4. нов. т. г. једногласно. Нови митрополит Теоклитос родио се мј. октобра године 1848. у Триполису (Пелопонез). У двадесетој години ступио је на богословски факултет атинског свеучилишта, а год 1872. исти је довршио већ као монах и јеромонах. Потом је био игуманом манастира у Монтинеји и много година предавач и управитељ духовне школе у Триполису. Ову службу своју прекинуо је на кратко вријеме (од 1884—1887), бавећи се у Липиској на философском (историјско-филолошком) факултету. Године 1892. био је посвећен за архиепископа лакедемонског, одакле је дошао за митрополита Атинског, које је мјесто још од 8. нов. прошле год. упражњено било оставком сада већ блаженопокојеног митрополита Прокопија.

У Русији.

Редакциони одбор издања петроградске духовне Академије имао је недавно свој састанак, на ком су — на основу нових правила — изабрани нови уредници академских издања за даље три године (1903—1905). На том је састанку подједно ријешено да се одијели редакција „Христ. Чтенія“ од „Церков. Вѣдомостей“, те је тако за уредника првом листу изабран проф. *А. П. Рождественски*, а другом проф. *П. С. Смирнов*. Досадашњи пак уредник оба ова листа проф Петроградске Дух. Академије *А. П. Лопухин* посветиће се искључиво своме листу „Странику“ и „Богословској Библиотеци“.

У Америци.

Нова православна црква у Њу-Јорку. Православни епископ у Сан-Франциску преосвећени *Тихон*, бавећи се у Њу-Јорку, осветио је тамо 27. окт. т. г. нову цркву за тамошње православне Арапе. 10. нов. т. г. пак освећена је тамо и руска православна црква. Подједно је унијатска општина у Мајфилду. у Пенсилванији, заједно са својим свећеником Олшевским (родом из Галиције) а са неких хиљаду душа ступила у заједницу са православном црквом. Ово сједињење унијатске општине са црквом православном извршено је на основу једногласнога ријешења.

Јавна захвалност.

Висока земаљска Влада за Босну и Херцеговину у Сарајеву, благоизволела је концем 1901. године подарити овдашњем сиромашном Храму Рождества

пресвете Богородице, у Доњем Скугрићу, (котар Градачац,) ове црквене утвари: једно потпуно свештеничко одијељење, један полилеј један крст за часну трапезу, један путир, један дискос, једно копље, једну жлицу, два чирака за часну трапезу, једну звјездицу, два велика чирака пред часне двери, једно велико кандило, и два мала, два дарка и један ваздух и један покров за часну трапезу. Прије 5 година пак једно Јеванђеље, Апостол, Службеник, Требник (I. и II. дио), октоих I. и II. На овом племенитом и богатом дару изриче се овим како од стране овдашње општине тако и од стране потписаног високој даровательци најтоплија и најсрдачнија захвалност и благодарност.

За српско православну црквено-школску општину у Доњем Скугрићу, мјесеца новембра 1902. године.

Максим С. Максимовић,
парох скугрићески.

Званични огласи.

Српско-православна Конзисторија Бањалучко-бихаћка.

Број 1538 ех 1902. 3—3

Едикт.

Позива се овијем Никола Кукољ из Јелашиноваца, котар Сански мост, сада непознатог боравишта, против којега је супруга му Вуја рођ. Курица из Санице, котар Кључ, поднијела код овог духовног суда бракоразводну молбу, да у року од шест мјесеци, рачунајући од првог увртења овог едикта у овом листу, овом духовном суду своје садашње боравиште пријави, да би се тако споменуте молба с њим у претрес узети могла, јер ће му се иначе по безуспјешном истечењу споменутог рока поставити уреда ради заступник, који ће имати њега у заметнутом брачном спору правомоћно заступати.

Из конзисторијалне сједнице.

У Бањалуци дана 21. октобра (3. нов.) 1902.

Српско-православна Митрополија Зворничко-Тузланска.

Број 933 ех 1902. 1—3

Едикт.

Мила Ивановића удата Тодића, из Дворова, овијем се позива, да се до 30. априла 1903. овој Митрополијској управи лично или писмено пријави и мјесто свога боравка означи, јер ће се послије тога рока, по молби њезиног, злобно остављеног, законитог супруга Петра Тодића, брачни процес дозволити и са одсутној странци службено постављеним заступником спровести и коначно довршити.

У Д. Тузли, 30. октобра (12. новембра) 1902.

Управа српско-православне Митрополије Зворничко-Тузланске.

ОБМѢННОЕ.

ОТКРЫТА ПОДПИСКА НА 1903 ГОДЪ НА ЖУРНАЛЫ

„ЦЕРКОВНЫЙ ВѢСТНИКЪ“ и „ХРИСТІАНСКОЕ ЧТЕНІЕ“,

ИЗДАВАЕМЫЕ ПРИ С.-ПЕТЕРБУРГСКОЙ ДУХОВНОЙ АКАДЕМІИ.

1) „ЦЕРКОВНЫЙ ВѢСТНИКЪ“ — еженедѣльный журналъ, служащій органомъ богословской мысли и церковно-общественной жизни въ Россіи и за границей.

2) „ХРИСТІАНСКОЕ ЧТЕНІЕ“ — ежемѣсячный журналъ, органъ богословской и церковно-исторической науки въ общедоступномъ изложеніи.

Въ качествѣ приложенія къ журналамъ редакція издаетъ: **Полное Собраніе Твореній св. Іоанна Златоуста** въ русскомъ переводѣ на весьма льготныхъ для своихъ подписчиковъ условіяхъ. Именно, подписчики на оба журнала получаютъ ежегодно большой томъ этихъ твореній въ двухъ книгахъ (около 1,000 страницъ убористаго, но четкаго шрифта) вмѣсто номинальной цѣны въ три рубля за ОДИНЪ РУБЛЬ, и подписчики на одинъ журналъ — за 1 р. 50 к., считая въ томъ и пересылку. При такихъ льготныхъ условіяхъ всѣ подписчики „Церковнаго Вѣстника“ и „Христіанскаго Чтенія“ получаютъ возможность при самомъ незначительномъ ежегодномъ расходѣ пріобрѣсть полное собраніе твореній одного изъ величайшихъ отцевъ церкви.

Въ 1903 г. будетъ изданъ ДЕВЯТЫЙ ТОМЪ въ двухъ книгахъ въ который войдутъ Бесѣды на ДѢЯНІЯ Апостоловъ и посланіе св. Апостола Павла КЪ РИМЛЯНАМЪ.

Подписчики на 1903 годъ, желающіе имѣть и ПЕРВЫЕ ВОСЕМЬ ТОМОВЪ, могутъ получить ихъ по уменьшенной цѣнѣ, именно—по два рубля за томъ, а въ изящномъ англійскомъ переплетѣ—по 2 р. 50 коп.

УСЛОВІЯ ПОДПИСКИ.

а) Отдѣльно за „Церковный Вѣстникъ“ 5 (пять) руб., съ приложеніемъ 9-го тома „ТВОРЕНІЙ СВ. ІОАННА ЗЛАТОУСТА“ — 6 р. 50 к., въ переплетѣ 7 руб.; за „Христіанское Чтеніе“ 5 (пять) руб., съ приложеніемъ 9-го тома „ТВОРЕНІЙ СВ. ІОАННА ЗЛАТОУСТА“ — 6 р 50 к., въ переплетѣ 7 руб

б) За оба журнала 8 (восемь) руб., съ приложеніемъ 9-го тома „ТВОРЕНІЙ СВ. ІОАННА ЗЛАТОУСТА“ — 9 (девять) руб., въ переплетѣ 9 р. 50 к.

Цѣна за границей:

За оба журнала 10 (десять) руб., съ приложеніемъ 9-го тома „ТВОРЕНІЙ СВ. ІОАННА ЗЛАТОУСТА“ — 11 р. 50 к., въ переплетѣ 12 р.; за каждый журналъ отдѣльно 7 (семь) руб, съ приложеніемъ 9-го тома „ТВОРЕНІЙ СВ. ІОАННА ЗЛАТОУСТА“ — 9 рублей, въ переплетѣ 9 р. 50 к.

Иногородные подписчики надписываютъ свои требованія такъ: Въ Редакцію „Церковнаго Вѣстника“ и „Христіанскаго Чтенія“ въ С.-Петербургѣ.

Подписывающіеся въ С.-Петербургѣ обращаются въ контору редакціи (Невскій пр. 182, кв. 1), гдѣ можно получать также отдѣльныя изданія редакціи и гдѣ принимаются объявленія для печатанія и разсылки при „Церковномъ Вѣстникѣ“.

Редактори: проф А. Рождественскій, проф. П. Смирновъ.

ОТКРЫТА ПОДПИСКА на 1903 годъ НА ДУХОВНЫЙ ЖУРНАЛЪ

„СТРАННИКЪ"

СЪ БЕЗПЛАТНЫМЪ ПРИЛОЖЕНІЕМЪ

„Общедоступной Богословской Библіотеки"

И ПРИБАВЛЕНІЯ КЪ НЕЙ.

Духовный журналъ „Странникъ" будетъ издаваться въ 1903 году по прежней широкой программѣ, обнимающей весь кругъ движеній, богословско-философской мысли и церковно-общественной жизни, интересамъ которой онъ неослабно служитъ въ теченіе болѣе сорока лѣтъ. При журналѣ въ качествѣ безплатнаго приложенія издается „Общедоступная Богословская Библіотека", имѣющая своею цѣлію сдѣлать вполнѣ доступными для читателей лучшія и капитальнѣйшія произведенія русской и иностранной богословской литературы.

Въ 1903 году подписчикамъ будутъ даны два капитальныхъ сочиненія: а) „ПРАВОСЛАВНАЯ БОГОСЛОВСКАЯ ЭНЦИКЛОПЕДІЯ" или Богословскій Энциклопедическій словарь, содержащій въ себѣ необходимыя для всякаго серьезно образованнаго человѣка свѣдѣнія по всѣмъ предметамъ богословскаго и философскаго знанія, т. IV, въ который войдутъ слова на Г, Д и Е (съ картами и иллюстраціями) и б) извѣстное сочин. Фаррара „ЖИЗНЬ И ТРУДЫ СВВ. ОТЦОВЪ И УЧИТЕЛЕЙ ЦЕРКВИ" (т 2-й) въ перев. А. П. Лопухина, 2-е изданіе съ иллюстраціями. в) Кромѣ того безплатно будетъ разослано сочиненіе: „ВОСКРЕСЕНІЕ ХРИСТОВО какъ величайшее и достовѣрнѣйшее изъ чудесъ", — богословско-апологетическій трактатъ, противъ новѣйшихъ возраженій на это событіе.

Журналъ по прежнему будетъ выходить ежемѣсячно книжками въ 10—12 и болѣе печ. листовъ (до 200 стр. въ книжкѣ).

Цѣна: а) въ Россію за журналъ „Странникъ" съ приложеніемъ двухъ томовъ „Общедоступной Богословской Библіотеки" восемь (8) рублей съ пересылкой; б) за границей 11 руб. съ перес.

Примѣч. а) Въ отдѣльной продажѣ для неподписчиковъ цѣна „Богосл. Библіотеки" 2 р. 50 к. за томъ безъ перес. и 3 руб. съ перес.

б) Желающіе имѣть выпуски „Библіотеки" въ изящномъ англійскомъ переплетѣ благоволятъ прилагать по 50 коп. за выпускъ.

в) Новые подписчики, желающіе получить уже вышедшіе десять выпусковъ „Библіотеки (четыре тома „Православнаго Собесѣд. Богослова", два т. „Исторіи Христ. церкви въ XIX в." и три т. „Правос. Богосл. Энциклопедіи" и одинъ т. сочин. Фаррара: „Жизнь и труды свв. отцовъ и учителей церкви" съ иллюстраціями) прилагаютъ при выпискѣ всѣхъ по 1 р. за выпускъ (въ перепл. по 1 р. 50 коп.), а при выпискѣ на выборъ по 1 р. 50 коп. (въ пер. по 2 р.)

Адресоваться: Въ редакцію журнала „СТРАННИКЪ" — С.-ПЕТЕРБУРГЪ. НЕВСКІЙ ПРОСПЕКТЪ Д. Нр. 182.

Городскіе СПБ, подписчики благоволятъ обращаться въ контору редакціи — Телѣжная ул. д. Нр. 5. За редактора издатель проф. А. Лопухинъ.

„Источник" излази два пута и то половином и крајем мјесеца. Цијена је листу на цијелу годину 4 фор. или 8 круна, а на пола године 2 фор. или 4 крупе; за стране земље на цијелу годину 5 фор. или 10 круна, а на пола године 2·50 фор или 5 круна. Учитељима основних школа и ђацима даваће се лист у пола цијене. Претплата се шаље администрацији листа у Сарајево, а рукописи уредништву у Рељево код Сарајева. Рукописи се не враћају.

Прва српска штампарија Ристе Ј. Савића, Сарајево.

ИСТОЧНИК.

ДУХОВНИ ЛИСТ

ЗА ЦРКВЕНО-ПРОСВЈЕТНЕ ПОТРЕБЕ СРПСКО-ПРАВОСЛАВНОГ СВЕШТЕНСТВА И НАРОДА У БОСНИ И ХЕРЦЕГОВИНИ.

ВЛАСНИК:

ЊИХОВА ВИСОКОПРЕОСВЕШТЕНСТВА СРПСКО-ПРАВОСЛАВНИ Б.-Х. АРХИЈЕРЕЈИ.

*

УРЕДНИК: синђел **ИЛАРИОН РАДОНИЋ**, проф. богословије.

ГОД. XVI. 15. ДЕЦЕМБРА 1902. БР. 23.

Садржина:

Званично. — Архимандрит Мелентије Перовић. — Закон и Јеванђеље. — Ориси хришћанскога живота. — О крсном имену. — Тумачење св. Писма. Јеванђеље у недјељу пред Рождеством Христовим. — Званични огласи.

САРАЈЕВО

ПРВА СРПСКА ШТАМПАРИЈА РИСТЕ Ј. САВИЋА.

ИСТОЧНИК.

ДУХОВНИ ЛИСТ

ЗА ЦРКВЕНО-ПРОСВЈЕТНЕ ПОТРЕБЕ СРПСКО-ПРАВОСЛАВНОГ СВЕШТЕНСТВА И НАРОДА У БОСНИ И ХЕРЦЕГОВИНИ.

Год. XVI. Сарајево, 15. децембра 1902. Бр. 23.

ВЛАСНИК:
ЊИХОВА ВИСОКОПРЕОСВЕШТЕНСТВА СРПСКО-ПРАВОСЛАВНИ БОСАНСКО-ХЕРЦЕГОВАЧКИ **АРХИЈЕРЕЈИ.**

УРЕДНИК: синђел **ИЛАРИОН РАДОНИЋ**, професор богословије.

ЗВАНИЧНО.

Српско-православна Митрополија Зворничко-тузланска.

Његово Високопреосвештенство АЕ. и Митрополит Зворничко-тузлански, Господин *Григорије* благоизволио је:

а) рукоположити: *Константина Драмушића*, ђакона и митрополијског тајника, дана 24. јуна 1902. за пресвитера;

Душана Николића, ђакона и свршеног рељевског богослова, дана 20. јула 1902. за пресвитера и поставити га администратором парохије Пожарничке, у протопресвитерату доњо тузланском;

Петра Опалића, свршеног рељевског богослова, из Бијељине, дана 20. јула 1902. за ђакона, а 21. јула и. г. за пресвитера и додијелити га, за личног помоћника његовом оцу Ђоки Опалићу пароху Обарском и управитељу протопресвитерата бијељинског;

Павла Каштаника, свршеног рељевског богослова, из Ступара, дана 21. јула 1902. за ђакона и поставити га за писара у митрополијској канцеларији у Д. Тузли.

б) премјестити: јереја *Николу Гајића*, администратора парохије Кожушке, у протопресвитерату грачаничком из службених обзира, дана 16. маја 1902. на упражњену парохију Раковачку, у протопресвитерату маглајском;

јеромонаха *Петра Иванчевића*, управитеља манастира и парохије у Озрену, протопресвитерата грачаничког, из службених обзира, дана 20. јуна 1902. за привременог администратора парохије кладањске у протопресвитерату доњо-тузланском;

јеромонаха *Василија Тукозића*, администратора парохије Чобићпољске, у протопресвитерату брчанском, дана 20. јуна 1902., за управитеља манастира и парохије у Озрену;

јереја *Димитрија Димитријевића*, администратора парохије Осјечанске, у протопресвитерату грачаничком, дана 8. октобра 1902. на парохију Бос. Шамачку, у протопресвитерату градачком;

јереја *Остоју Гајића*, свештеника у Кладњу, дана 28. новембра 1902. на парохију Осјечанску, давши му у привремено опслуживање парохију Кожушку.

в) поставити: јереја *Стевана Поповића*, администратора парохије Бос. Шамачке, дана 8. октобра 1902. за српско-православног вјероучитеља на народној основној и трговачкој школи у Брчком.

г) отпустити: јереја *Цвјетка Шпирића*, бившег вјероучитеља у Брчком, дана 28. новембра 1902. из епархије зворничко-тузланске, пошто је примљен у клир свештенства Епархије бањалучко-бихаћке.

Српско-православна Митрополија Бањалучко-бихаћка.

Постављење. Његово Високопреосвештенство господин *Евгеније* Митрополит Бањалучко-бихаћки благоизволио је одлуком од 2/15. децембра 1902. број 1869. поставити свештеника *Светозара Цвјетка Шпирића*, бившег катихету у Брчком, администратором парохије у Бос. Кобашу.

НЕЗВАНИЧНО.

Архимандрит Мелентије Перовић.

— војвода шумски 1835.—1887. —

На југу Херцеговине знаменит је манастир Дужи, који је постао послије пропасти старога чувеног манастира Тврдоша. Манастир овај дао је до данас српскоме народу доста одличних мужева калуђера, који се високо уздигоше и прославише на црквеном и политичком народном пољу. Међу тим славним људима стоји златним словима исписано име и пок. *Архимандрита* **Мелентија Перовића**, *војводе шумског*.

Архимандрит и војвода *Мелентије Перовић* родио се у селу Горици, општини требињској 1835. год. на дан св. Јев. Матеја (16. новембра), од православних родитеља Тома и матере Магдалине, рођене сестре пок. Архимандрита Јевстатија Дучића, а тетке чувеног нашег књижевника пок. Архимандрита Нићифора Дучића. Крштено му је име било Матија. Отац му се из почетка бавио трговином у Требињу, а касније (због болести) пољопривредом. Матија се до своје тринаесте године бавио код родитеља, а тада га отац одведе и преда у манастир Дужи на науке његовом ујаку Архимандриту Јевстатију Дучићу.

Архимандрит Јевстатије, увиђајући у младоме своме сестрићу Матији необичан и храбар дух, настојао је, да га што боље развије и да му омили калуђерски живот, у чему је сјајно и успио. Сам он био је младоме Матији најглавнији учитељ и старатељ и што је доцније Матија постао онако чувен може се њему највише захвалити. Године

1854. архимандрит Јевстатије, желећи да његов млади сестрић буде што изображенији, упути га у Биоградску богословију на науке, одакле се Матија — двије године доцније због болести — мораде натраг повратити, недовршивши потпуно школу. На скоро иза овога, 1857. год. од тадашњега херцеговачкога митрополита Григорија — Матија буде произведен у чин јеромонаха у Фочи и добије име Мелентије, настанивши се у манастиру Дужи. Чим се јеромонах Мелентије на-

Архимандрит Мелентије у војводском народ одијелу из године 1876.

стани у Дужима, при крају исте године букне први Херцеговачки устанак под Луком Вукаловићем. Лука са јуначким зубчанима сађе одмах у манастир Дужи, да одатле распирује устанак по Херцеговини...

„Удар нађе искру у камену“ пјева бесмртни пјесник Његош. Тако је и наш млади Мелентије у овој прилици био онај камен, из којега је Лучин устанак избио варницу — искру, која ће жестоко сагоријевати српске душмане. Мелентије према овоме устанку није

никако могао равнодушан остати. Осјећај љубави према биједноме и потлаченоме своме роду није му дао мировати. Родољубље распали му јуначка прса, прислања часни крст и свето јеванђеље, а дохвата јуначко оружје „да гони врага народа свога“. — Њему ништа не смета, што је момче тек од двадесет и двије године и што је још нескусан, он одмах постаје четник и своме војводи свуда је и у свему десно крило. Из манастира устанак се ширио на све стране, али су се и Турци непрестано снажили, док нијесу толико ојачали, да се у њему није више могло остати. Мелентије са осталим четницима почетком 1858. год. напусти манастир и прибјегне црногорској граници, а остали калуђери склоне се у Дубровник а Турци манастир спале. Мелентије се у овоме устанку показивао врло јуначан и добар четовођа, те због тога одмах изађе на лијеп глас код свога народа.

Пошље славне и знамените црногорске побједе на Граховцу 1. маја 1859. год. сви херцеговачки устаници добију амнестију од султана и повратe се на своја опустјела огњишта. У томе и млади четовођа Мелентије нађе се са својим манастирским братством и поврати се у свој разорени манастир Дужи, о чивилук објеси сабљу и џефердар, а прихваћа часни крст и св. Јеванђеље, да сада опет као духовни вођа поведе своје њерно и мило стадо Хришћанско. Но Мелентије дуго не остаде у манастиру ни сад. Требињска општина год. 1860. замоли Архимандрита Јевстатија Дучића да јој даде Мелентија за пароха и учитеља. Јевстатије општини учини по вољи и тако Мелентија сада видимо и као учитеља народнога подмлатка — уздanице наше.

Још што но ријеч, Мелентије се и неодмори довољно, још своје ђаке честито ни „буквици“ не научи, а поново јекну пушка, поново букну Херцеговачки устанак 1861. год., јер порта не испуни обећаних олакшица народу. И сад Мелентије устаде на оружје и помјеша се међу устанике; душки калуђери уклоне се у Дубровник, а манастир би и опет спаљен. Одмах у почетку овога устанка Мелентије неким послом саље у Дубровник браству мамастирском, а аустријска влада из неких политичких разлога са осталим калуђерима прихвати га и уклони га у Задар и тамо остаде све док се није углавио мир између Црне Горе и Турске.

По овом установљеном миру у јесен 1862. год. Мелентије са калуђерима дође опет у манастир Дужи из Задра. Двије године иза овога умрије у манастиру вриједни и измучени старац Јевстатије Дучић и на његово мјесто вољом народа и манастирскога братва дође Мелентије за управитеља манастира. Херцеговачки митрополит Прокопије 1866. год. произведе Мелентија за игумана манастира Дужи.

Исте ове године и турска власт га именује за члана у „Ираде Меџлису“ (земаљско управно вијеће) у Требињу, а требињска српска општина изабере га за свога предсједника у коме га је својству и смрт затекла. Приликом освећења нове српске православне цркве у Мостару 1873. год. Митрополит Прокопије произведе Мелентија за Архимандрита. Од 1862. па све до 1875. год. Мелентије је живио на миру у манастиру. У оном времену једанаест је година био управитељ манастира и дивно га бјеше управио и у ред довео.

Но године 1875. „невесињска пушка“ громовито одјекну на све стране Српства и прекиде мирни Мелентијев живот у манастиру. Сад по трећи пут Мелентије прислања часни крст и св. Јеванђеље, а међе на се јуначко оружје, да свој народ брани од „Изјелица“ Чим ово зачуше усташи из разних крајева Херцеговине и добровољци из Боке стану се под Мелентијеву заставу у манастир окупљати. Мелентије са устаницима нападао је Турке око манастира и Требиња и нападаје сузбијао. Али кад Турци оснажише у Требињу и околини, Мелентије мораде напустити манастир и склонити се црногорској граници. Турци и сада манастир разоре и у пепео претворе.

Мелентије већ сада не бијаше момче од двадесет година, него човјек у пуној мушкој снази, човјек од својијех четрдесет година, чувен и у народу врло уважен са свога јунаштва и врућега родољубља. Јуначки је Турке нападао и нападаје сузбијао, а устанак вјешто распростирао. Због овога Мелентије 1876. год. добије од руског добротворног комитета красну сабљу на поклон са натписом: *Мелентији Перовићу игуману манастира Дужи за храброст и способност у устанку Херцеговачком године 1875—6*, која се и данас у Требињу код Мелентијева брата Тодора за спомен чува. —

Кад исте ове године у рат ступи и Црна Гора — црногорски књаз Никола I. постави Мелентија војводом шумским и одликује га великим крстом Данилова Командер-реда о врату. Три године устанак је овај трајао; три године Мелентије је са својим јуначким Херцеговцима тукао се противу Турака и свијао се по гудурама Херцеговине и Црне Горе, примјењујући ону пјесникову „Кућа моја чарна гора, а постеља камен ови...“ Три године је јадни Херцеговац без куће и кућишта испијао чашу жучи — горкога свога искушења, пребијајући се од немила до недрага..... Најзад и овај се устанак доврши... Године 1878. аустријска војска окупира Босну и Херцеговину и прекиде петвјековну турску самовољу у истим покрајинама. У поласку окупације на Требиње Архимандрит и војвода Мелентије наће се у Дубровнику и са генерал бригадијером Нађи изађе до Дријена, Херце-

говачке границе, одакле са једним дијелом својих војника заједно са окупацијом уђе у Требиње. За ово Његово Величанство аустријски цар одликује Мелентија витешким крстом ордена Франца Јосифа I. и ратном колајном.

Архимандрит Мелентије два пута је у Босанко-Херцеговачким депутацијама ишао на поклоњење Његовоме Величанству Аустријском цару: први пут у Беч 1879. год., а други пут у Пожегу 1885. год.

Архимандрит Мелентије два пута је са Превишњег мјеста и по изричној жељи Његова Величанства понуђаван Херцеговачко-Захумском Митрополитском столицом, први пут преко Аустријског вице-конзула Вука витеза Врчевића 1879 г. писмено, а други пут преко заповједајућег генерала Јовановића 1882 год. лично у Требињу, коју част оба пута под изговором слаба здравља одби. Одма на своме повратку из Беча Архимандрит Мелентије настани се у свом манастиру Дужи и у брзо га красно оправи богатим даровима Његова Величанства и земаљске владе, и тек мишљаше да мало одане душом, кад несретним случајем у очи мале Госпојине 1886 год. изгори му опет манастир до пошљедње длаке и ово му зададе већи ударац но све досадашње несреће, које су га снаглазиле, јер је у овој прилици и велики свој иметак изгубио. Али и сада Мелентијев манастир на највећим мјестима не би заборављен. Његово Величанство и сад поклони на оправку манастира 5000, а заједничко министарство са земаљском владом 20.000 форината.

Али све то њему ништа не помаже. Од пошљедњег пожара манастира здравље Мелентијево стане нагло опадати. Заман су била и сва љекарска заузимања, њему се не даде виђети оправљен манастир, кога је нада све волио. Дана 7. јунија 1887. год. Мелентије испусти своју мученичку душу, на вјечито затвори своје родољубиве и јуначке очи од свога манастира и народа, за који је толико патио и живио, оставивши своме роду из свога живота најљепших успомена, као што о томе доније красне чланке загребачки „Србобран“, задарски „Српски глас“, Сарајевска „Просвјета“ и многи други српски и руски листови.

Тијело покојниково сахрањено је 8. јуна у манастиру, на сјеверној страни до цркве уз његова ујака Архимандрита Јевстатија Дучића у лијепој гробници, коју је покојник још за живота свога начинио. На спроводу чинодјејствовао је тадашњи Херцеговачки Митрополит Високпр. госп. Игњатије са шеснаест свештеника. И архимандрити: мостарски Леонтије и житомислићки Серафим, његов рођак — доцније оба Митрополити Херцеговачки, похиташе да лијес покој-

никову поквасе својим сузама, и отпрате до вјечне куће. Покојников рођак а данашњи наш Впреосвећени госп. Митрополит *Серафим* опростио се с њим још и врло дирљивом и тронутом бесједом у цркви, а госп. Стеван Правица, тадашњи учитељ а данас прото требињски, на гробу у лијепом говору истакао је покојникове заслуге и врлине.

И многобројан народ био је на спроводу из околице Требиња Дубровника и Боке. Манастир толикога скупа, вальда, још не памти. Ту је хитао и господин и сељак, богати и сиромах, велики и мали, да цјелива пошљедњи пут свога љубљеногa и узоритога свештеника и да му одa пошљедњу пошту.

Покојни Архимандрит Мелентије био је стаса крупна и висока, плећа широких, чела велика и испупчена, очију црних и оштра погледа, руку и прстију особито дугачких; косу и браду имао је врло густу и црну, као што га овђе слика у народном војводском одијелу приказује. Због љепоте брада му је остала у народу у приповиједању. Један наш стари свештеник из Мостара пок. Петар Божић имао је у друштву обичај више пута рећи: „да ми је покојног Архимандрита Дамучине перо, Леонтијево (пок. Мит. Леонтије) здравље, а Мелентијева љепота и брада, знао бих како бих живио!“

У младости био је Мелентије лијеп као најљепша дјевојка ... Од свију уживања преко мјере волио је лијепо оружје и добре коње*).

У цркви је био Мелентије врло достојанствен и прави свештеник, а у манастиру строг управитељ. „Типик“ је, што но ријеч, вас на науст знао и при божанственим службама њега се строго држао. На млађе калуђере особито је пазио и настојао да се у свему владају по прописима св. Саве. Овај манастир особито је волио и настојао вазда да му буде богат и одабран. И ако је манастир Дужи више пута погоријевао, Мелентије је умио вазда наћи начина, да га убрзо оправи и подигне. Његов је манастир цвјетао вазда, сваком и у свако доба био је широм отворен. Тамо је свак долазио и свак се очински и пријатељски примао и испраћао; браство није никада за трпезу само сједало па ни у цркви није никад само било. Манастир је на народ

трошио доста пића и јестива, али за то опет народ му дужан није остајао, он му је то и петоструко исплаћивао. У свакој својој невољи народ је у њему тражио мелема и заиста га је и налазио, своју душу ту је најбоље крijепио молитвама и добивао полета за сретнију будућност своју.

Мелентије како се бијаше навикао на строгост и ред у манастиру, такав је био и у војсци. У ратовима је врло слободан и јуначан. Учествовао је у многим по мањим и у свима важнијим црногорско-турским бојевима. Ко ће све те бојеве знати и изређати у три рата од 1857—1878. год. Навешћу овје само оне за које се зна од 1875. до 1878. год. у посљедњем рату и то важније, а то су бојеви: Код манастира Дужи, у Волујцу, Глухој смокви, на Клеку, Утову, Дријену, Царини, на Никшићу, Острогу, Бару, Билећи и т. д. Вазда га је и у свима бојевима срећа служила и никада колико се зна, није био рањен. Са свима важнијим људима из Херцеговине и Црне Горе лично се познавао, држао се с њима у љубазном односају и бивао у договору у народним пословима за ослобођење. Књаз Црне Горе Никола I. особито га је волио и уважавао, а то се види и по томе, што није хтио примити натраг ордена, командер-крст Данилова реда, кога му је дао, него га поврати његовом брату Тодору, да га држи у кући за успомену.

Мелентије је све бивао, но вазда на уму је имао како ће своме народу бити од користи. Народна срећа, то је била његова срећа. Много је добра народу чинио, када је био члан у „Ираде Меџлису". Одатле је Мелентије сачувао доста српских глава и имовина од турске самоволје!

Није Мелентије свој народ заборавио ни на просвјетном пољу. Све што је стекао и добио то је у цркву и школу дао. Српску школу у Требињу, гдје је, мислим, први учитељевао у 1860 год. Мелентије је нешто својим прилозима, а нешто, што је и друге на то навео — осигурао на вазда. Мелентијевим настојањем данас српска школа у Требињу има свој фонд и да се није онда установио по свој прилици послије не би никад. Фонд је овај установљен 1866. год. Мелентије је први засновао ту мисао и први исте године уложио 50 дуката у злату у своје име, а у име свога омиљеног ујака пок. архимандрита

Јевстатија Дучића такођер 50 дуката у злату. Лежећи на самртничкој постељи, препоручи своме брату Тодору, да му његов уложак у српском школском фонду од 50 дуката још са 1000 фор. повиси, што овај и учини 15. јануара 1888. год. у износу од 173 дуката у злату на Мелентијево име.

Мелентију највише у заслугу припада, што је у Требињу под његовим предсједништвом заснована красна српска црква, која се још и сад гради и којој на далеко неће бити равне. Он је тој прекрасној цркви и темељ освештао и даривао као прилог 500 фор. а.-в. Оволико до сад могох рећи о покојном Архимандриту Мелентију Перовићу; оволико до сад о њему сазнадох и имадох података, но свакако треба имати на уму, да је ово тек само блиједа и непотпуна слика. Мелентије је био човјек, кога би требао добар познаваоц — његов вршњак — да опише и то један који живи у требињском крају, док још све о њему живо у памети стоји. У Требињу и околини о Мелентију се и сада толико говори, да би на први мах човјек рекао да је још жив, а томе није ни чуда. *Мелентије је пуних 30 година за свој народ радио и пашио и много му користио.* Народ ће га са сузама за дуго сиомињати и знати цијенити колико је изгубио у њему у доба врло важно и пресудно.

Добри Србине, храбри војводо и чесниги духовниче Слава ти, вјечни и дични сиомен у Сриспву!

С. Т. П.

Закон и Јеванђеље.

(Наставак.)

3.

С обзиром на овај утјешни карактер јеванђелске нравствености, не треба и сувише важности и значаја придавати очувању такозваних негативних заповиједи: не убити, не чинити прељубе, не клети се, не судити се и т. д. „Правичност захтјева, да они, који се од злих дјела чувају и уздржавају, не добијају вјенаца ни хвале, већ само да не потпадају казни. И таква установа јасно се истиче не само у нашим (црквеним), но и у спољашњим законима. Убијца, веле закони, нека буде смрћу кажњен, али не додају: а онај, који не чини убијства, нека се награди. Крадљивац, веле закони, нека буде кажњен, но не налажу, да се дара и поклона удостоји онај, који се не маша туђега. Смрти подлежи прељубник, а не награђује се онај, који не посеже за туђом женом и који не нарушава мира брачнога. Треба хвалити оне, који напредују у добру, а не оне, који избјегавају зло. Стога

Господ наш Исус Христос и прети адом и гѣном огњеном свакоме ономе, који се без узрока и напразно гњеви на брата свога и назива га будалом, али не обећава царства небеснога ни онима, који се не гњеве ма зашто и уздржавају се од ружних ријечи, јер тражи од човјека још и нешто више, значајније, рекавши: *„љубите и непријатеље ваше“* [1]).

Еклатанта црта моралне висине Хришћанина не састоји се само у томе, што ће се човјек клонити зла, јер по Јеванђељу, ни свако добро дјело не заслужује одобрења. Значај дјела састоји се не у његовој важности и користи, него у душевном расположају, с каквим се оно чини. Спаситељ је дјело оне сироте удовице, која је сиромашну лепту своју, скромни онај дарак свој благајни храмовној даровала, оцијенио и похвалио необично, а то са узрђа онога, каквим је исти дарак учињен био. Ако се ми при једном или другом поступку свом руководимо неким извјесним рачунима, личном коришћу и самољубљем, то такав поступак наш не може бити морално добар, па ма ишао и на корист ближњих наших. Ако, на примјер, домаћин неки поступа са слугама својима лијепо с рачуном, да ће му то од користи бити, то такав човјек испуњава заповијест не ушљед унутарњег гласа срца свога и по потреби душе своје, но да угоди грјешним помислима и себичности својој.

Али ако грјешне помисли не служе као главна побуда дјелу, а ипак оно на себи носи ма и најмању сјен доброга расположаја душе, то ни најмање не треба да смућује ни збуњује доброчиниоца. Таква мјешавина је посве неизбјежна у дјелању човјечјем, јер у сваком поступку његову има нечега, што побуђује на опроштај. Тако су о томе судили и Хришћански подвижници. Тако је неко рекао н. пр. Пимену: ако ја дам коме хљеба или чега другог, такво дјело моје демони износе и схваћају као нечисто, „као дјело улагивања“. На то му је Пимен одговорио: „ма и улагујући се чинио, само треба чинити. У једном граду живјела су два земљодјелца. Један је сијао и сабирао с пљевом, а други није хтио ни сијати ни збирати. У вријеме глади који ће од њих имати хране?“ „Свакако онај, који је збирао, ма био хљеб и нечист“ — био је одговор [2]).

Стога дакле није без свакога значаја добро дјелање, ако и на силу и уз морање бива. Приморавањем самога себе на оно, што човјек не жели, побјеђује се ружна навика и ствара добро расположење и добра навика. „Наша дјела остављају трага не само у спољашњем

[1]) Творенія св. І. Златоуста. Ј. 291—292.
[2]) Христ. Чтеніе. — 1821. г. т. Ш. стр. 327.

свијету, него поглавито и прије свега у нашој унутрашњости, у души нашој, о чему говори и св. писмо: *дјела њихова иду за њима* (Апок. XIV. 13). Силе и моћи на службу којих ми себе посветисмо, ударају на нас печата свога“[1]). Све нам ово потврђује ту истину, да је за свако добро дјело нуждан и потребан расположај душе наше, неприсилна готовост воље наше. „Добро расположење већ је само по себи врлина. Није онај без гњева, који не брани увријеђенога, но онај, који у срцу своме злобе не гаји. Не ужива части и уважења онај, који се клања и непрестано говори: молим, но онај, који умије и зна да његује врлине ове у срцу своме“[2]). „Срце је извор, корјен свима радњама нашим. Чега у срцу нема, тога фактично и нема. Вјера није вјера, љубав није љубав, ако их срце не гаји, но лицемјерство и притворност. Смирености нема, ако га у срцу нема; пријатељевање није то, ако се само спољашње исказује, а у срцу му мјеста није“[3]).

Од расположаја душе човјечије зависи и сврха и цијељ радњи, а од цијељи опет — фактична вриједност или илузорност исте. Јер „од сврхе добијају радње наше особину своју и т. д. Са сврхом добром бивају добра, а са злом бивају зла. Добра сврха у добром дјелу исто узвишава и украшава, а зла сврха у злом дјелу чини га ружним, неморалним“[4]).

У дан судни неће толико поступци, колико сам састав срца послужити главним основом подјели људи на „*шдесньо и шшьюю.*“ Тада *ће бити два на једноме одру, један ће се узети, а други ће се оставити. Двије ће мљети заједно, једна ће се узети, а друга ће се оставити. Два ће бити на њиви, један ће се узети, а други ће се оставити* (Лк. XVII. 34—36). При заједничком животу показују нам се велике унутрашње разлике међу људима, јер „они, који живе заједно са богоугодним људима, а сопственога срца свога не исправљају, не користе сами себи ништа, ако само по спољашности живе слично њима“[5]).

4.

Ономе, што је горе речено о заповиједима негативним, ваља додати, да и испуњавање позитивних налога и прописа нравственог закона без доброг расположаја срца има мало вриједности и значења. Нпр. закон налаже, да поштујемо родитеље, но он нам не даје, нити му је могуће дати све форме, у којима се исказује то синовско по-

[1]) Мартенсенъ. „Хрис. ученіе о нравствености.“ Т. I. § 25. Переводъ А. Лопухина. Спб. 1890 стр. 98.

[2]) Феофанъ, еп. „Письма о Христ. жизни“. Спб. 1880. Стр. 214.

[3]) Тихона Задонскаго. Т. IV. § 33.

[4]) „Письма о Хр. жизни. Стр. 197.

[5]) Св. Василія Великаго: „Нравст. правила.“ Въ Христ. Чтея. 1823. г. т. X. Стр. 56.

штовање. Стога, ако тако поштовање нема чврста корјена у срцу човјекову, то он неће умјети, нити знати заповиједи о поштовању родитеља остварити. И против његове воље недостатак унутрашњег поштовања избиће на видјело. У десетој заповиједи законика Синајског закон се и сам обраћа срцу човјечјем, када вели: *„не пожели“*. Овдје закон осуђује не само спољашњи акт але воље, него указује на сам корјен гријеха — па недостатак и отсуство љубави, која је управо *извршење закона* (Рим. XIII. 8—10). Проповиједајући такову љубав, Јеванђеље осигурава извршење закона.

Веле: ако сав закон базира на једној ријечи: *љуби* „то нашто онда устави, прописи, тајне и читава система науке? Нашто ова тијесна врата и уски пут? Нашто постови, бдења, молитве? — Зато, да нас све ово доведе к љубави. Љубав је плод нашега духовнога живота, која нас спасењу приводи. За ово се тражи много напора, муке и тешкоћа. Срце огрезло у страстима, заглушује љубав. Гдје је страст, тамо мјеста љубави није. Љубав је пуна милосрђа. Како ће ње бити у оном срцу, гдје се учврстио ледени индиферентизам према мукама и патњама ближњих? Љубав не завиди. А како ће је бити у оном срцу, гдје је завист дубока корјена ухватила. Искорјените прије свега из срдаца ваших дрво страсти, и на мјесто њега засадите дрво бујно, дрво лиснато, које ће рађати цвијет и плод љубави. Но само почните страсти искорјењивати и одмах ће те ступити и доћи на пут тијесан и пун јада, срешћете се на њему са хиљаду тешкоћа и невоља. Но руковођени налозима и прописима цркве пребродићете све то и из борбе изаћи чисти и неповријеђени. Поступајте у свему по правилима свцркве од великог до малог, и удостојићете се и достићи истинске љубави“ [1]).

Ова покорност прописима законским није обиљежје ропства, но дјело слободе. Искорјењујући страсти, заповиједи ослобађа човјека од свега онога, што му нарушава и стјешњава слободу. Прописи спрам ближњих, читање св. Писма, поштовање празника, посјећивање богослужења и слушање проповиједи још не чине човјека правим Хришћанином, него тек само спремају му терена за исто.

Испуњавањем законских налога васпитава се савјест, која, без тих прописа законских, не би била сигуран руководилац. Закон васпитава и ствара савјест. Он је љествица, преко које ми досежемо до врха слободе хришћанске. А слобода пак није самовоља, но порицање самовоље, готово, склоно пријеђовање Христу, смјештање нравственога закона у срцу своме.

(Свршиће се).

[1]) Еп. Феофана: „Любовь вѣнецъ живни христіанской“. Въ. Дом. Бес. 1872. г. No. 32.

Ориси хришћанскога живота.

од Епископа Висариона.

(Чланци за народ).

— Преводи протопресвитер **Ј. Петровић**, кр. проф. и катихета у Загребу. —

(Свршетак.)

У стараца је мудрости, и у дугом вијеку разум. (Јов. 12. 12.), рекао је Јов. Под мудрошћу, својственом старости, разумије се разумност т. ј. вјештина или искуство користити се животом на добро своје и ближњих својих и у славу Божју. Истина, такав разум може бити достојанством не једнога старачкога доба: *људи од многих година не бивају мудри нити старци разумни*, рекао је Јову млади пријатељ његов Елифас. И млади, по узрасту, могу бити стари по уму, — све је то тако; но с друге стране учвршћени годинама разум старчев има предност пред младим умом младићевим. Утјешљиво је видјети младића с мудрошћу старца. За таког младића обично говоре: он даје наду, он обећава много. Но како често видимо, да се те наде не испуњују, јер младић, који нас је задивљавао разумом не према годинама, у касније доба постаје примјером неразумности и лакоумља! Како се често догађа, да људи, који су стекли многоструко изображење и наоружали се знањем, потребним за живот, не знаду се користити тијем, кад ступе у јавни живот и на сваком кораку падају у погрјешку и заблуду! Откуда су, вели, те погрјешке и заблуде, кад су правила разума и мудрости, које је стекао младић васпитањем, требала да га сачувају од њих? Откуда? од недостатка властитог искуства. Ствар није у томе, да имамо готова правила разума и да смо убијеђени о њиховој корисги, већ у вјештини користити се њима у разним случајевима живота. А та вјештина не стјече се од једанпут. Човјек се учи док је жив. Живјети паметно учи сам живот. Младић, који почиње да живи самостално, не смије мислити, да му сад треба само жети плодове свога васпитања. Не, њему предстоји нови труд. До сада је он, може се рећи, живио туђим умом; сад се мора прихватити свога. Не зна се, да ли ће младић скоро стећи свој ум, да ли ће скоро моћи рећи: ја знам то из личнога искуства и многобројних искустава и убијеђења; но старац има право да тако каже. Дуг живот обогаћује сваког искуством, које не само њега самога спасава од многих погрјешака у животу, већ може бити корисно и другима, ако ће други да се користе његовим савјетима.

Старцима је својствено да надвисују људе млађе не само искуством но и моралним животом. Хришћански живот треба да је подвиг непрекиднога духовнога усавршавања: хришћанин треба да иде из савршенства у савршенство, да постане човјек савршен, да постигне

мјеру узраста пуноће Христове. Ма како далеко да оде на путу савршенства, никада не треба да говори: доста је. Тај је пут тако дуг и тако тежак, да човјек живи тисућу година, још не би могао рећи да је постигао циљ. А ко је ипак ближе тој циљи, — младић или старац? Без сумње старац. Младић тек започиње духовни пут, а старац већ одавно иде по њему, окусио је на њему много искушења и опасности и много труда у борби с непријатељима спасења, није једанпут падао и ударао уа помоћ Божје благодати и иза сваког устајања све се више и више јачао у духовној борби. Ми с поштовањем гледамо на младога војника, који је могао да покаже своју храброст у рату с непријатељима отаџбине; али још веће поштовање заслужује војник, који је осјећајно у бољу и славом свршио свој војнички живот. Први нам даје само наду, да ће исто тако сјајно завршити своју војну као што ју је и почео; али се та нада може и не испунити. На против, на пошљедњега гледамо дивећи се његовим заслугама, засвједоченим многобројном искуством. Слично томе поштена старост има више права на наше поштовање, него младост, која у моралном погледу тек много обећаје.

Искуство свједочи, да се мудрост и разум често не сједињују са старости, да многи младићи превазилазе многе старце у томе погледу. Стога писац књиге премудрости, да умири растужене због преране смрти праведникâ, вели: *Поштена старост није у многим годинама и не мјери се бројем година. Него је мудрост сребрена коса човјека и непорочан живот — узраст старости.* (Прем. 4, 8 и 9). Но и у овим ријечима, које на очи не годе старости, индиректно се изражује поштовање према њој. Јер, зар не служи на част томе узрасту, што старозавјетни писац, желећи похвалити и ублажити младиће, који напредују у мудрости и разуму, не наће ништа бољега да каже у похвалу њихову, него да их сравни са старијима по узрасту, којима су мудрост и разум тако својствени, као и старости?

Морална достојанства, која красе старце, драгоцјени су не само сами по себи, већ и стога, што имају благотворни значај за ближње. Како је сретна породица, у којој живи мудри и морални старац! За дјецу и унуке он је — жива књига, која им казује о милосрђу Божјем, које је он толико пута у животу искусио. Он налази велико весеље у томе да им приповиједа за поуку догађаје из свога живота, сретне и несретне, кроз које га је промисао Божји водио спасењу. За млађе наштаје он је чувар и руковођ добрих предања и обичаја, наслијеђених од својих предака. Он, као анђео — чувар у својој породици, одупире се увлачењу штетног уплива са стране. Он је —

апостол Почетника свијета у својој кући; вријеме и искуство научише га спокојству и савлађивању себе у опћењу с ближњима. Он је давно преживио то вријеме, кад је сам волио о многом које чем препирати се и расрдити; сад се само са осмијехом сјећа тога времена и труди се да унесе у кућу дух мирољубивости и самовладања, подражујући у томе св. ап. Јовану Богослову, који је под старе дане чешће говорио својим ученицима: дјечице, љубите један другог. Добар уплив мудрога и побожнога старца не прекраћује се његовом смрћу. Одлазећи на вјечни покој, оставља у аманет својима домаћима, као најљепше наслеђство, успомену на она правила, којима се сâм руководио у животу, а и друге је руководио. И гдје се свето чува та успомена, тамо заиста почива благослов Божји. — Не само у кругу домаћих, већ и у дјелима јавним имају старци велику важност. Такима се они спомињу код Јевреја за вријеме бављења у Египту. У лицу старјешина, као представника цијелога народа Израиљскога, Мојсије му објављује вољу Божју, да ће их извести из Египта (Исх. 3, 16; 4, 29), о приправљању пасхалнога јагњета (— 12, 21). По изласку из Египта, бирају се између старјешина чланови савјета њих 70, у помоћ Мојсију, да управљају народом (Числ. 11. 16). Старјешине постају главама племена Израиљских (Стор. 31, 28; 2 Цар. 19, 11), градова (Стор. 19, 12; — 21, 3 и 6; 1 Цар. 11, 3), пред чијим су вратима чинили суд (Рута 4, 1 и даље). Код народне жртве присуствоваху старјешине у својству представникâ свега народа Израиљскога (Лев. 4, 15; — 9, 1; 1 Цар. 15, 30). Нема сумње, да така опћа важност није увијек припадала старцима по узрасту; али је несумњиво, да је она негда искључиво припадала њима и да су је касније раздијелили с људима, који се називаху старјешинама само у почасном смислу. И до данас у добро уређеним државама највећу важност у дјелима јавним припада већим дијелом старцима. И тешко тој држави, томе друштву, гдје се запостављају савјети стараца а претпостављају савјети младих. Роваом, син и наслједник Соломонов, није послушао стараца, бивших савјетника оца његова, који су савјетовали сину да буде попустљивији према поданицима. Слушајући ријечи младих вршњака, почео је своју владу пријетњама. Посљедица тога бјеше, да је 10 кољена отпало од њега а он је остао царем само на 2 кољена. Пријетећи народу Израиљскому опћим невољама, спомиње Господ међу њима и понижење стараца а господство младића: *И даћу им кнезове младиће, и дјеца ће им бити господари. И чиниће силу у народу један другоме и сваки ближњему својему; дијете ће устајати на старца и неопшен човјек на опшена* (Исаија 3, 4 и 5). Несреће, којима Господ пријети Јевреjима, тешке су

по старце, који су навикли на поштење, тешке су и по народ, јер је тешко чекати, да поштују јавно добро, да праведно владају народом они, који се лакоумно и жестоко понашају према старцима.

Дрско, презирно понашање према старцима тим је жалосније, што се Господ већма стара да се очува то поштовање. Господ заповиједа преко Мојсија Израиљцима, како треба да се владају према старцима: *Пред сиједом главом устани и поштуј лице старчево и бој се Бога својега* (Лев. 19, 32), т. ј. ма који и ма какав био старац, буди према њему обазрив и поштуј га. Нијесу сви старци достојни поштовања по личним својим својствима, већ сви имају на то право по свом узрасту, по својој старости. Вријеђати их непоштовањем не смије остати некажњено. Због своје немоћи не могу се они увијек оградити и обранити од увредâ; зато имају они у Богу моћнога заштитника и осветника. Бојте се Бога и Његова гњева. — Има доста стараца, који по дужности старјешине, или из хришћанске љубави морају савјетовати или заустављати младе људе од ма каквих непохвалних дјела. Но млади људи морају се и према таким старцима понашати што је могуће њежније и учтивије. Св. Павле пише младому Епископу Тимотеју: *Старца не карај, него му говори као оцу, старицама, као материма* (1 Тим. 5, 1 и 2). Ако се са синовљим поштовањем морају понашати према старцима и они млади људи, који имају власт над њима, то зар их не морају већма поштивати други?

Дуг живот који се највише жели, јест благослов, који обећава Бог у награду људима, који Му вјерно служе који Га се боје и поштују Га. Према томе, не поштивати старце значи одбацивати благослов Божји, за који свједочи старачки узраст. *Служите Господу Богу својему, и он ће благословити вас*, говори Мојсије Израиљцима од стране Божје, и у овај благослов убраја дуг живот, *и број дана твојих напунити* (Исх. 23, 25 и 26). *Цијелијем путем, који вам је заповједио Господ Бог ваш, идите, да бисте живи били и да би вам добро било и да би вам се продуљили дани у земљи коју ћете наслиједити.* (Втор. 5, 33). Соломону је Господ рекао: *Ако узидеш мојим путовима држећи уредбе моје и заповијести моје, као што је ишао Давид отац твој, продуљићу дане твоје* (3 Цар. 3, 14). *Страх Господњи додаје дане, а безбожницима се године прекраћују* (Приче 10, 27); и још: *Сиједа је коса славна круна* (— 16, 31). Исто тако обећаје Господ благослов онима, који поштују родитеље: *Поштуј оца својега и матер своју, да ти се продуље дани на земљи, коју ти да Господ Бог твој* (Исх. 20, 12).

Но старост је благослов или милост Божја не само за побожне и ваљане, него и за равнодушне према своме спасењу. Ако се даје та

милост једнима као награда за побожност, даје се она другима као поуштрење на кајање и поправљање. Бог трпи њихово недостојанство, очекујући од њих плодове кајања и врлине, слично ономе, као што баштован, који се спомиње у причи Спаситељевој, не хити да посијече смокву, која му већ три године не рађа и нада се, да ће, ако је остави још за једну годину, уз марљиво окопавање и гнојење, донијети ипак рода (Л. 13, 6—9). Милостиви Господ самим дугим животом призива покајању старце, који дотле нијесу марили за своје спасење. И тешко њима, ако не донесу плодова, каквих тражи од њих Господ, који им даје сва средства за спасење кроз своју св. цркву: молитве, тајне, читање св. Писма, поуке пастирâ црквених. О, да би их уплашила судбина смокве, одређене да се посијече, ако не роди!

На жалост, има не мало стараца, који не поштују милост Божју, којом се зову на покајање. Има не мало таких, који су одавно подијељени, али нијесу оставили младићског лакоумља и имају развратно срце. То су они, који налазе задовољство у ширењу развратних мисли, подсмијевају се уредбама цркве, псују, пјанчују, хоће да су млади па су и раскалашни, непрестано су зло расположени, досадни су свима и свакоме казивањем о својим страдањима, па се и жале, што су људи постали покварени и неваљали. Усред опће развратности и непоштења они, веле, да су бољи од других, — тако је велика њихова самообмана и самољубље! Има не мало стараца, страстних шкртица и саможиваца, до којих долази глас: *безумниче, ову ће ноћ узети душу твоју од тебе, а чије ће бити то, што си сиремио?* (Л. 12, 20). Нема ништа жалоснијега од таких стараца. Ако је младић одан свима овим наведеним порокима, то је страшно. Но срце младићево је — мекани восак: на њему се лако могу изгладити утисци страсти, а тако исто утиснути добро. Од младића се можемо још надати, да ће се с годинама опаметити и исправити. Но нада на исправак дубоко огрезлога у гријесима старца тијем ће се мање испунити што је крађи одмјерени дио живота његова. На све покушаје ваше да га уразумите кротким укорима он ће увијек одговорити једно и исто: мене је већ касно учити.

Но нема бездна, из којега не би могла извући грјешника свемогућа благодат Божја. Она је спремна да пружи руку помоћи свакоме, ко само осјети потребу те помоћи и призове Бога да му се смилује. Стога нека старац не заглушује гласа благодати, који га зове к спасењу, и остало вријеме живота нека употријеби на кајање и исправљање. Нека не говори: касно је Из приче Спаситељеве о посленицима у винограду, који добише једнаку плаћу од домаћина, ма да су неки од њих позвани на посао рано из јутра а други под вечер,

— из те приче види се, да Господ не само да не одбацује од себе оне, који му долазе под крај живота свога, него је и готов дати им, ако се искрено покају, једнаку награду с онима, који су служили Богу од ране младости своје.

У осталом ако се, уа помоћ Божје благодати, могу спасти људи који се касно обрате Господу, с друге стране не можемо јамчити за спасење оних, који су од младости живјели богоугодно. Та опасност погибељи гроза онима између њих, који послије дуге и тешке борбе с искушењима и страстима, под крај земаљског живота свога не само ослабе у побожности, већ што више скрену с пута, којим су дотле ишли у части, на пут порока и непоштења, или ако се погорде својим моралним својствима, мисле о себи, као о великим праведницима. У овом случају могу они изгубити своју плаћу у Господа и биће слични лађи, која, препловивши пучину морску, удари у самој луци о бријег и пропадне. Стога побожни старци, ако не ће да изгубе своју плаћу у Господа, морају до посљедњега даха једнаком ревношћу трудити се у дјелу спасења.

На завршетку навешћемо упутство ап. Павла о оним дужностима, које треба да врше старци. Он налаже ученику своме, Титу епископу, да говори старцима да буду тријезни, поштени, чисти, здрави у вјери, у љубави, у трпљењу; старице да живе као што се пристоји светима, да не буду опадљиве, да се не предају врло вину, да уче добру; да уче младе да љубе мужеве, да љубе дјецу; да буду поштене чисте, добре кућенице, благе, покорне својијем мужевима (Тит. 2, 2—5)

О крсном имену.

Говорио народу у св. арханђеоском храму у Сарајеву 8. нов. 1902. протопресвитер **Димитрије Јанковић**, консистор. савјетник.

Драги вјерни! Двије су славе у православног Србина, које га од остале једновјерне браће његове одликују. Једна му је слава: крсно име, а друга му слава: празник светог Саве. И те двије славе јесу као два красна стуба на улазу у ону свету зграду, која се зове: православна, српска црква.

Сви ми, који по благодати ту богомчувану зграду сачињавамо, по побожном примјеру наших старих светковасмо, светкујемо, па ако Бог да и од сада славићемо те лијепе славе, ма гдје били, и ма у којим околностима се налазили. И нека је благословен Бог наш, Бог

отаца наших, који нас је удостојио, да и са данашњим даном на једну такву славу осванемо, на славу овог светог храма, а уз њега и на крсно име многих од вас, браћо, који сте данас похитали, да у овом светом дому Бога и светога Арханђела поменете. Па радостан, што вас у тако лијепом броју овдје видим, желим, да вам уз поздрав празника — по свештеничкој ми дужности — о једној од те двије славе, о том пробесједим, шта је крсно име, и како се оно слави. Слушајте ме с пажњом!

У оно вријеме, када је јеванђеоско сјеме — ријеч Божија — на њиви Господњој изницати, а доцније насупрот непогоди, и леденој студени толикијех година и плода доносити почело: нијесу вјерни имали овако лијепијех храмова, гдје би се на молитву сабирали, него су се скупљали око гробова, над моштима светих мученика, и другијех светих угодника, који су у борби за Христа Господу своме стајали и падали, те ако је Божја воља била, вјеру своју и проливеном крвљу засвједочавали. Ту, на тим мјестима су први Хришћани Бога прослављали, и ту су себе и своје молитвене зборове први пут заштити светитеља препоручивали. А кад је временом вјера у Христа своје спољашње непријатеље помоћу часнога крста побједила, када су велељепни храмови један за другим пропојали: првобитни побожни обичај, да се оно мјесто, гдје се вјерни на молитву скупљају, препоручи нарочитој заштити којег светог угодника, постао је законом, и од тога доба се сви храмови било самом Христу Спаситељу, било пресветој мајци Његовој, било којем од светих угодника посвећују и у њихово закриље на небу препоручују.

А кад је напошљетку приспјело оно вјечним промислом одређено вријеме, када ће сунце јеванђеља и српски народ да загрије, тада су се стари наши, добро упућени од својих блажене памети првосвештеника на матер цркву угледали, те су себе и домове своје, као што црква храмове, једном од светих угодника препоручили, изабравши оног светитеља, на чији су се дан крстили, на чији су дан окупани у бањи препорођења по благодати синови Христа и матере цркве постали. Тада су се оци наши завјетовали, да ће тај дан као успомену свога крштења у знак захвалности пред Богом за милост Његову, која их је на пут спасења навела, с кољена на кољено православно прослављати.

И од тога доба — слава буди Богу, — гдје се са три прста крсти, а српски говори, свуда слави крсно име. Потомци се вјерно држе лијепога завјета побожних својих старих, и достојно прослављају тај нарочити празник својих породица.

Светкују у храму, славе га на дому, молитвом се кријепе, милостињу дјеле; ондје прилог дају, овдје тропар поју; послужују кандиоце и свијећу пале, чине добра дјела, приносе кољиво за упокој душе својијем мртвима; моле за благослов своје свете цркве на огњиште своје и на породицу, да послије, кад одаду Богу што је божије, у пријатном расположењу духа, у хришћанском весељу, у невиној, умјереној забави проведу дан своје крсне славе. Овако је било од старина, и оваква ваља да остане прослава крсног имена у нашим домовима. Но браћо, радост моју, што смо једино ми православни Срби тај Богом изабрани народ, који се са лијепим крсним именом одликујемо, — буди ружна једна слика. Буди ме та слика, јер је са тебе мили мој у Христу сине снимљена; и тим више ме буни, што ми са ње изгледа, да те лукави дух времена ни у начину прославе крсног ти имена није поштедио. Изгледа ми, да си се понео за оном струјом, која само на спољашност пази, а суштину занемарује. Буни ме, кад те видим и чујем, да славиш, а не видим те у цркви на дан славе твоје; кад те видим гдје свијета ради ма и с натезањем богату част спремаш, да ти се сто̀л под совром сагиба, али не видим, да бар мрвице богате трпезе своје удјељујеш убогом Лазару, који ти на прагу стоји; буни ме кад видим, колико трошиш на част и на гозбу, а цркве, матере твоје, тек свјећицом једном се сјећаш; или кад те видим гдје се на дан славе твоје, у мјесто из неисцрпимог извора воде живе, силовитим пићем, које ти убија и дух и тијело напајаш; кад те видим и чујем, да ондје, гдје се још разлеже миомир тамјана, гдје још трепти на икони неосушена кап свећене водице, поред свечарске свеће твоје, правне, па чак и ружне разговоре проводиш, раскалашном весељу и неумјерености се одајеш, које те дотле доводи, да кољаш на себи образ и подобије божије, да ближњега, брата твога вријеђаш, па чак и несигурну од необузданог весеља руку твоју на њега подижеш!...

Брате мој, нијесу твоји стари зато установили, и црква твоја зато благословила тај благдан, да га тако проводиш!

Погледај овај свети дом. Видиш, и он слави данас своје крсно име. Слави светог арханђела Михаила, и остале свете анђеле, безтјелесне извршиоце воље Божије, у чију је част посвећен. Па погледај како овај свети дом слави. Видиш ли, да нечини разлике, већ и незнатне и убоге као и богате и угледне широм отвореним вратима, једнаком љубави дочекује на славу своју, свима једнако подјељује утјехе и спаге; чујеш ли како слави молитвом, појањем и пјесмама духовним; знаш ли, да приноси на жртву драгоцјенију од свега на свијету: јагње божије; видиш ли гдје и овај свети дом износи кољиво за

упокој душе свију оних, који су у њему Богу и светом Арханђелу служили, појали, прилог учинили, а Богу на истину отишли; видиш ли гдје износи пиће, којег кад се ко напије, никад више ожедњети неће, гдје залаже вјерне хљебом од бршна из сјемена са њиве Божје.

Но кад сам ти цркву за узор изнио, још ти нијесам рекао, да се на дан крсне славе твоје умјесно провеселити несмијеш. И црква има својих веселих дана, када радосно и с весељем кличе у пјесмама својим, па је дакле и теби, сину њену и шћери дозвољено, да радост твоју, што те је посинила, и пријатно расположење духа у пјесми и невиној забави искажеш. Слави дакле, и нека ти је благословена слава твоја, и весели се на дан славе твоје, али знај и памти, да и кад једеш, и кад пијеш, када славиш и кад се веселиш, све у славу Божју ваља да чиниш. Погледајте браћо у онај лик светог Арханђела. Знајте, да мјерило, што у лијевој руци држи, претставља суд Божји, на ком ће се дјела наша измјерити, а тешко оном, у кога ће неправедна дјела добра превагнути; онога ће да постигне казна Божја, коју онај пламени мач у десници светог Арханђела претставља. Пази дакле и чувај се двоструко, да дан крсног ти имена гријехом не укаљаш!

Ја се надам љубазни, да сте к срцу примили ове моје ријечи, које вам од срца рекох у намјери, да вас поред остале браће моје и ја поучим, и да вам припомогнем, да сачувате високо достојанство свога крсног имена, да би нам оно помогло и овога и онога свијета. Амин.

Тумачење св. Писма.

— Јеванђеље у недјељу пред Рождеством Христовим. —

(Матеј гл. 1. ст. 1.—25.)

— Мгр. Григорије Дјаченко. —

— Превео **Јован Дим. Јовановић.** —

(Рељево).

Тумачење јеванђелске повјести о родослову Господа нашега И. Христа и о приликама његовог рођења с догматским и моралним поукама: 1. Христос је и савршени човјек и савршени Бог; 2. Тиме, што је Христос постао човјеком, примљени смо у најближе сродство са сином Божјим; 3. Ми треба да подражавамо живој вјери спаситељевих предака; 4. Гријехе ближњих не треба разглашавати: 5. Служење анђела роду човјечјем; 6. И. Христос је спаситељ наш; 7. Послушност је велика врлина.

I. Спремајући се за достојно сретање празника рођења Христова црква нам у данашњем јеванђељу тумачи родослов Господа нашега И. Христа и повијест

о откривењу Јосифу тајне васплоћења његовог и најпошље кратку напомјену о рођењу Богомладенца. Разгледајмо све ово.

1. ст. „Книга родства Іисѹса Хрїста сына Давидова, сына Авраамля“.

Први израз: „Книга родства Іисѹса Хрїста“ по мишљењу њених служи као опћи назив, у коме се показује главни предмет и главни садржај цијелог јеванђеља, и ово није без основа; јер све, што јеванђелист приповиједа о И. Христу, садржи се у родослову као у корјену или почетку. „Од свега чудноватије је, више свакe је наде, говори Златоусти, да је Бог постао човјеком. А кад се ово свршило, свеште је затим дошло, и појмљиво је и природно је.“ Правије је и уједно је боље под овим изразом розумјети приповиједање, записе о племену И. Христа по тијелу (плоти) и Његову генеалогнју, слично ономе као што у 4. ст. гл. П. књиге Постања израз: „сїа книга кытїа нкиа и земли“, означава опис постанка неба и земље.

Име „Исус“ јесте име лица, по јеврејски „Јешуа“, — значи Бог Спаситељ или просто Спаситељ, име доста обично код Јудеја. Но овде кад се примјењује на Христа оно има особито значење, изражава појам о дјелу спасења рода човјечјега које је он свршио (ст. 21). Име Христос јесте сопствено грчко и значи „Помазаник“ — исто што и јеврејско „Машијах“ — Месија, зато се и Исус назива час Христос, час Месија, што је све једно. „У имену Христовом — по ријечима св. Иринеја, — подразумијева се онај, који помазује и који је помазан и само помазање, којим је Он помазан. Помазао је отац, а помазан је син посредством духа, који је помазање, као што преко Исаије говори ријеч (Слово): „Дух је божји на мени зато, што ме је он помазао“ (LXV. 1.), означавајући и оца, који помазује и сина, који је помазан и помазање, које је дух извршио.

„Сына Давидова сына Авраамля“. Поријекло И. Христа од Давида и Аврама био је први и најважнији доказ Његовога месијанскога достојанства у очима сваког Јудеја. Јев. Матеј, ако је имао сврху, да потврђује сва хришћанска старина, да у своме јеванђељу Јудејима докаже месијанско достојанство Исусово, није га (јеванђеље) могао почети друкчије, него ријечима „Исус је Месија, син Давидов, син Авраамов“. Сином Давидовим и Авраамовим јеванђелист назива И. Христа у смислу опћем, т. ј. у смислу потомка, каковим је И. Христос и био, сагласно обећању божјем. (Пост. XII. 1. и XXII. 18.; Галат. III. 17.; 2. Царств. VII. 12.; 1. Паралипом. XVII. 11.; Пс. L. XXXVIII. 4; и CXXXI. 11; Исаија XI. 1. и др.). Јеванђелист је назвао И. Христа прије сином Давидовим вјероватно стога, што је обећање пошљедњем (Давиду) било новије, што се односило не на цио народ јудејски, као што је то било у обећању Авраму, и што се није односило на једно од дванаест кољена, као што је оно било у обећању Јуди, но више приватно на дом Давидов, чије Му је име било усвојено (Јерем. XXX. J.; Језек. XXXIV. 24.; XXXVII. 24.). Таким начином јеванђелист, назвавши И. Христа прије свега сином Давидовим, хтио је овим показати Јудејима, да он говори о оном навме Христу, кога су они очекивали, као сина и наследника обећаног славног царства. Послије овога краткога приступа долази сам родослов.

2—6. ст. „Авраамъ роди Исаака. Исаакъ же роди Іакѡва. Іакѡвъ же роди Іѹдѫ и братїе его. Іѹда же роди Фарна и Зарѫ ѿ Ѳамары. Фаресъ же роди Есрѡма. Есрѡмъ же роди Арама. Арамъ же роди Аминадава. Аминадавъ же роди Наассѡна. Наассѡнъ же роди Салмѡна. Салмѡнъ же роди Воооза ѿ Рахавы. Воозъ же роди Обида ѿ Рѳы. Ѡбидъ же роди Іесса. Іессей же роди Давида царя. Давидъ же царь роди Соломѡна ѿ Оурїинны.

Зашто је св. Матеј споменуо у родослову само о браћи Јудиној, а није ништа рекао ни о Исмаилу, брату Исакову, ни о Исаку, брату Јаковљевом? „Тако је поступио јеванђелист, — по примједби Златоустога, — не без важнога узрока. Он је овим стио показати, да Исмаил и Исак с народима, који од њих воде поријекло Исмаилћанима, Сараценима, Арапима и др. нијесу имали ништа општег са народом јудејским, и да Христос не води поријекло од њих“; као што су дјеца Јаковљева — Јуда и његова браћа — били родоосниваци дванаест колјена народа Израиљскога, која су и састављала Богом избрано сјеме Аврамово.

Какав смисао, какво значење имају женска лица, споменута св. Матејем у родослову И. Христа: Тамара (стр. 3.), Рахава, Рута (стр. 5.) и жена Уријина (стр. 6.)? Но прије свега, какве су биле оне жене? Тамара је била снаха Јудина. Библија о њој казује ово: Послије смрти двојице својих мужева, синова Јудиних, остала је без дјеце и по предлогу свекрову морала се удаљити у кућу свога оца и тамо живити до потпуног узраста трећега сина Јудина Симона, кога је отац обећао да ће оженити њоме. Међу тим је умрла жена Јудина. Послије тога се догодило, да је Јуда изишао у поље да види како су му стригли овце.

Кад су о овом рекли Тамари збајала је она са себе жалосну одјећу, накитила се и изашла на сусрет своме свекру. Она је знала да је Силом био већ одрастао, а међутим није била још, сагласно обећању, њетовом женом. Јуда, угледавши Тамару и не познавши је, би с њом. Након извјеснога времена родише се Тамари два сина — близанца — Фарес и Зара (Пост. XXXVIII). Јеванђелист је назвао и једнога и другога, као што мисле, зато, што су Фарес и Зара послужили као прабраз два народа, који су ушли у царство Христово — јудејскога и незнабошког.

Рахава је била жена Салмона, сина Наасонова, од које се родио Вооз. Већи дио тумача признају је за једно исто лице с Рахавом, јерихонском блудницом, о којој се говори у књизи И. Навина (II, 1.; срав. Јевр. XI, 31). Извјешћа о њој прљена су, вјероватно, из породичних записа куће Давидове.

Рута — мати Овидова — по пореклу била је Моавићанка незнабошкиња и случајно је постала женом Воовом по закону сроства.

Четврто женско лице унесено у родослов, била је незаконита жена Давидова, Вирсавија, коју је он отео од Урије.

Уводећи такове женске у родослов И. Христа, јеванђелист је хтио тим да покаже, да И. Христос своје достојанство добија не од својих предака, да се његово посланство оснива не на човјечјим заслугама, него на благости и милости Божјој; да обећања Божја нијесу уништена људским гријеховима, да се Христос јавио на земљи не ради спасење једнога избраног народа, но ради спасење цијелога рода човјечјега, за спасење свију, па ма каквога ко био рода, звања, положаја и спола.

Ст. 7.—11. „Соломонъ же роди Роовама, Роовамъ же роди Авіа, Авіа же роди Аса. Аса же роди Іосафата, Іосафатъ же роди Іорама, Іорамъ же роди Озію. Озія же роди Іоаѳама Іоаѳамъ же роди Ахаза. Ахазъ же роди Єзекію. Єзекі же роди Манассію. Манассія же роди Амона. Амонъ же роди Іосію. Іосія же роди Іехонію и братіе его къ переселенію вавилонскому.

У другом одјељењу у главном примјећујемо, како се испуштају два рођаја и то прво испуштање трију царева — Охозије, Јоаса и Амасије међу Јорамом и

Озијом. Односно овога говоре, да св. Матеј пропушта имена овијех тројице царева зато, што су они припадали роду Ахавовом по матери цара Охозије, — дакле таквоме роду, на који је Бог двапут бацио проклетство (3. Цар. XXI. 21.; 4. Цар. IX. 7).

(Наставиће се).

Званични огласи.

Српско-православна Митрополија Зворничко-Тузланска.

Број 1084. ех 1902. 1—3

Едикт.

којим се, боравиштем непознати Јован Јовановић-Радовановић, из Бријежнице, градачког котара, позива, да се до конца марта 1903. год., митрополијској овој управи лично или писмено пријави, и мјесто својег нахођења означи, јер ће се у противном, истоме службено одредити заступник, с којим ће се, по тужби његове супруге, Анице рођене Грбића, из Церика, заметнути брачни процес спровести

У Д. Тузли, 3. децембра 1902.

Управа српско-прав. Митрополије зворничко-тузланске.

Српско-православна Митрополија Зворничко-Тузланска.

Број 933 ех 1902. 2—3

Едикт.

Мила Иванковића удата Тодића, из Дворова, овијем се позива, да се до 30. априла 1903. овој Митрополијској управи лично или писмено пријави и мјесто свога боравка означи, јер ће се послије тога рока, по молби њезиног, злобно остављеног, законитог супруга Петра Тодића, брачни процес дозволити и са одсутној странци службено постављеним заступником спровести и коначно довршити.

У Д. Тузли, 30. октобра (12. новембра) 1902.

Управа српско-православне Митрополије Зворничко-Тузланске.

„Источник“ излази два пута и то половином и крајем мјесеца. Цијена је листу на цијелу годину 4 фор. или 8 круна, а на пола године 2 фор. или 4 круне; за стране земље на цијелу годину 5 фор. или 10 круна, а на пола године 2·50 фор. или 5 круна. Учитељима основних школа и ђацима даваће се лист у пола цијене. Претплата се шаље администрацији листа у Сарајево, а рукописи уредништву у Рељево код Сарајева. Рукописи се не враћају.

Прва српска штампарија Ристе Ј. Савића, Сарајево.

Ф II 1918

ИСТОЧНИК.

ДУХОВНИ ЛИСТ

ЗА ЦРКВЕНО-ПРОСВЈЕТНЕ ПОТРЕБЕ СРПСКО-ПРАВОСЛАВНОГ СВЕШТЕНСТВА И НАРОДА У БОСНИ И ХЕРЦЕГОВИНИ.

Год. XVI. Сарајево, 31. децембра 1902. Бр. 24.

ВЛАСНИК:
ЊИХОВА ВИСОКОПРЕОСВЕШТЕНСТВА СРПСКО-ПРАВОСЛАВНИ БОСАНСКО-ХЕРЦЕГОВАЧКИ **АРХИЈЕРЕЈИ.**

УРЕДНИК: синђел **ИЛАРИОН РАДОНИЋ**, професор богословије.

ЗВАНИЧНО.

Српско-православна АЕ. Митрополија Херцеговачко Захумска.

Рукоположења. Њег. Високопреосвештенство Госп. Митрополит *Серафим*, благоизволио је у мостарској саборној цркви 6. и 7. октобра о. г. рукоположити за ђакона односно пресвитера свршт. богослова рељевског *Петра Радуловића*, из Туља (кот. Требиње), и поставити га за пароха у Улоси (протопресв. невесињском), а 6. и 8. новембра о. г. рукоположио је за ђакона односно пресвитера *Јована Муџовића*, свршт. слушаоца кијевске дух. академије, из Мустаћа (кот. Требиње) и поставио га за привременог администратора II. парохије у Мостару.

Одликовања. Њег. Високопреосвештенство Господин Митрополит *Серафим*, благоизволио је 9. децембра о. г. црвеним појасом одликовати *Авима Братића*, пароха у Фојници (протопресв. невесињском) за његово примјерно владање и вишегодишњу ревносну службу свештеничку.

Српско-православна Митрополија Бањалучко-бихаћка.

Број 1890. и 1896.

Рукоположења. Његово Високопреосвештенство Господин Митрополит Бањалучко-бихаћки *Евгеније* благоизволио је 6./19. децембра о. г. рукоположити *Бошка Школњика*, свршеног богослова рељевског за ђакона, а 7./20. децембра 1902. за пресвитера; *Николу Богуновића* пак, родом из Врела, дана 7./20. XII. 1902. за ђакона а 8./22. XII. 1902. за пресвитера. *Бошку Школњику* повјерена је у администрацију парохија Ножичко-Мартиначка, у протопресвитерату Пријаворском, а *Никола Богуновић* додијељен је за личног помоћника своме оцу *Милу Богуновићу* пароху Врелском, у протопресвитерату Бихаћком.

НЕЗВАНИЧНО.

Закон и Јеванђеље.

(Свршетак.)

5.

Тежак ли је или лак пут, који води од грјеховног ропства ка нравственој слободи? — Питање блиско срцу свакога Хришћанина.

У св. Писму ми налазимо два одговора на питање горње. „*Уска су врата и тијесан пут што воде у живот*“, говори Спаситељ (Мт. VII. 14). Но Он и ово вели: „*Јарам је мој благ и бреме је моје лако*“ (Мт. XI. 30). Оба ова одговора стоје једно с другим у тијесној вези, једно друго допуњавају. Врлина је теретна у почетку с обзиром на грубост и егоизам животни. Она тражи многог одрицања од нас. Но чим ми ступимо *на врата уска и тијесан пут*, ми свом суштином осјећамо, како је *јарам* Христов благ и *бреме* Његово *лако*. Овдје је исти онај случај као и са науком. Почетак свакој науци је теретан и тегобан, но када смо једном већ је осјетили, тада у њој налазимо радости и уживања. „Пођи одлучним кораком путем заповиједи. Не жали себе, прегори онај лични самоосјећај; те учиниш ли тако, родиће се у теби љубав према заповиједима, а подједно с њоме и нада на спас“ [1]).

Не треба мијешати закона са нашим дужностима. Он је недокучив: *заповијед је Господња широка врло*. При помисли на ово ми искушавамо и управо испитивамо силе и моћи своје, неповјерљивост њихову. Но то, што смо ми дужни чинити даномице, не превишава силâ и моћи наших. Испуњавање закона олакшава још и то, да све врлине стоје једна с другом у тијесној вези: „молитва са љубављу, љубав са радошћу, радост са благошћу, благост са смиреношћу, а смиреност са услужношћу“ [2]).

Много је заповиједи, али је дух у њих један. Тако су онда и све врлине у тијесној вези међу собом и то толико, да ако једне нема, не могу ни друге савршене бити. Ако ти љубиш истински Бога, то не можеш не љубити ближњега свога; те ако је у теби љубав према ближњему савршена, таква је онда и према Богу, томе Оцу свију људи [3]).

Није свагда добродјетељ тешка и тегобна и не допада човјек увијек тако лако порока. „Шта је теже, тражити неизмјерних блага,

[1]) Еп. Теофан. Толкованіе на ст. 166. псалма CXVIII.

[2]) Макарія Великаго. „Слово о храненіи сердца“. Христ. Чт. 1821. IV. 8.

[3]) Прот. І. М. Скворцовъ въ дом. Бес. 1867. Вып. XXII.

или се задовољити оним, што имаш? дању и ноћу пребројавати гадне добитке и силом изнуђене камате, или се наслађивати дарежљивошћу и љубављу према ближњима? Шта је теже, вријеђати све, или увријеђенима помагати? патити и мучити се страшћу сребролубља, или бити слободан од њезиних паклених уза? плести замке другима и варати их, или трговати с другима часно и поштено? бунити се противу власти, или живити спокојно и у миру? отимати туђи иметак, или давати и поклањати од свога? мешати се у туђа зла дјела и неваљалства, или се од њих далеко држати?“ [1])

Радост и лакоћа испуњавања закона бијаху знани и старозавјетном човјеку, што се особито истиче у Псалму 118, гдје се вели: *„да није закон твој био утјеха моја, изгинуо бих у невољи својој. Заповиједи твојих не ћу заборавити до вијека, јер ме њима оживљаваш. Како љубим закон твој! Вас дан мислим о њему. Присвојих откривења твоја за вас вијек; јер су радост срцу мојему“* (92. 93 97. 111 ст.).

Слађост је закона за Хришћанина, који љуби Христа, тако силна и тако велика, да он заборављајући све грчине и тешкоће његове, кличе: „ако је радости у свијету, то ће чисто срце њоме истински овладати. И ако је гдјегод туге и жалости, за све то прије знађе зла савјест“ [2]).

Озарен љубављу спрам Христа, прави Хришћанин не задовољава се само испуњавањем прописа законских, но на основу овога закона ствара себи нове, теже дужности и испуњава их и врши лако и радосно Такво је калуђерство, које се одрекло сваких радости породичних сваких сласти свјетских и блага, па и саме своје воље и слободе. Такво је мисионарство, које се удаљило од породице и родбине, а изложило сваким јадима, биједама и невољама, па и опасностима. Таква је и служба болничарки, које се одрекоше сваких животних удобности, те притичу свугдје, гдје човјечје помоћи треба, и у болницама и пољима бојним, гдје, не пазећи на опасност и по свој сопствени живот, хитају да невољнику пруже и помоћи тијелу и утјехе души невољника. Ријеч хвале, ријеч благодарности из уста болникова, ријеч Сина Човјечјега: *„ви Ме посјетисте“* — за таква је лица највећа хвала и сва утјеха овога свијета.

Прелијмо лаким летом још једном преко свега!

У Јеванђељу и апостолским посланицама не ријетко сретамо се са напомјенама и упутствима нравственог карактера. Но ове напомјене и упутства су не толико претписи за испуњење, колико управо ука-

[1]) Св. Исид. Пелусиота. Письмо Урстенуфію чтецу. Христ. Чт. 1826. г. XXIV. 294.

[2]) Ѳомы Кемпійскаго: „О подражаніи Христу“. Спб. Стр. 65.

зивања на остварење идеала и душевног расположаја. Јеванђеоски морал није закон владања, но закон срца. Идеал јеванђеоски је неограничен, али пут ка њему отворен је и за слабе. На овоме путу налазимо ми законско неприсилно испуњавање прописа и наредаба, у својству дисциплинарних мјера и средстава за васпитавање савјести.

Закон владања на овом путу постаје постепено законом срца и добро дјело од законскога постаје јеванђеоским, од тегобног пак — радосним. Давати у јеванђељу значајности негативним заповиједима и буквално тумачити метафоричне поуке Христове — значи стајати још на законској тачци гледишта.

Закон и Јеванђеље како у историјском развитку читавих народа, тако и у нравственом савршенству сваког појединог човјека — не противрјече једно другом, но су у тијесној вези. Јеванђеље не одбацује нравственога закона, но га испуњује, укорењује и осигурава његово испуњавање. У овом смислу и рекао је Господ Исус Христос: *„Не мислите да сам ја дошао да укварим закон или пророке: нијесам дошао да укварим, но да испуним“*. (Мт. V. 17).

Прерадио: **Синђел Иларион.**

О биједама.

Проповиједь Род. Путатина.

Превео: **Манојло Варагић,** богослов IV. год.

(Рељево.)

Кроз многе невоље ваља нам ући у царство Божје (Дј. ап. 14. 22.)

Не јади одвише, нити долази у очајање због биједе. Тешко ти је? Брзо Богу; Богу Оцу твоме! Кажи: тешко ми је Господе! Бог за то и пушта на нас биједе, да би му се ми прије обратили, да би Га се прије сјетили. Звуком звона црква сазива хришћане на молитву, а невољом нашом и Бог нас присиљава да му се обраћамо.

„Мени је одвише тешко, горак ми је живот“, говориш ти, — „ја се не могу ни Богу обратити, ни прекрстити се, нити рећи Богу да ми је тешко, не могу, не да ми се“ но ти кажи макар то Богу, реци: „Мени је врло тешко, Господе, ја се не могу теби обратити, не могу се прекрстити, рећи Ти да ми је тешко, не могу, не да ми се“. Тако кажи тим истим ријечима или другим каквим сличним, које изражавају твоју душевну невољу, само свакако реци и видјећеш, како је то лијепо, спасоносно за тебе; нећеш ни изговорити своје ријечи, а већ ће ти бити лакше. Бједним ријечима нашим, особито кад се ми

њима обраћамо Богу, бједа наша ваздa се ублажава. Оно што исповиједиш Богу из душе, то ти неће више терешити душу (Псал. 31. 5) Бог-Слово на наше срдачне ријечи ваздa се одазива благодаћу Својом у срцима нашим.

„Али, ах! Зашто да ја увијек тугујем и тугујем? Зашто тако често и тако много да тугујем? Умириће се сада, кад се Богу обраћам, но послије тога биће опет то исто, и ја ћу опет туговати. Шта да се ради?“ Одгони од себе садашњу своју биједу, а о будућој не брини се; о њој ћеш размишљати кад дође, само ако дође. Да, сад кад ти је тешко, обрати се Богу, и ако се умириш буди са тим задовољан. А послије, ако те опет спопане биједа, ти се поново обрати Богу. Јеси ли радостан и јели ти лако на души? — Буди весео и захвалан Богу Је ли ти тешко и је ли ти душа жалосна? — Одмах Богу.

„И да ли тако морам цијелога живота?“ — Да, кроз читав живот и тако живећи, ти ћеш се напошљетку привикнути и обраћати се увијек Богу, у Богу налазити свагда мира и тако многим бједама ући ћеш у царство Божје, гдје се нећеш више жалостити, него се ваздa радовати у Богу, вјечно, непрекидно радовати се. Ето зашто треба да се патиш да би ушао у царство Божје, гдје живе и гдје се веселе само они, који се привикавају бједама у овом животу, да налазе радости и мира у Богу.

„Ах, бједе моје нијесу због гријехова, него од гријехова; грјешне су бједе моје; страдам због неудаћа, због потреба и због земаљских захтјева; страдам због сујетних, свјетских, животних ствари; страдам кадгод и због незадовољења пустих ниских жеља.“

Ни то није ништа. Ма од чега твоја жалост долазила, све је то за тебе добро и спасоносно, ако се ти само при невољи својој обратиш Богу, ако свој јад откријеш Спаситељу са молбом, да би је он својом благодаћу уништио у теби. Знај, да бједа сама не спасава човјека, него га она наводи на пут спасења. Много би горе било за те, ако не би никаквих бједа искусио у животу; тада би ти лако могао заборавити на Бога и тако сићи са пута који води у царство Божје. Због тога је и тешко ући богатима у царство небесно; они немају великих невоља, свагда живе задовољно; да се Богу обрате немају прилике, јер им све иде добро. Не, ти несмијеш непрестано жалостан бити, него мораш Бога хвалити, што Он пушта на те ма какове бједе, при којима се ти сјећаш Њега; то значи да он тебе није заборавио, нити удаљио од своје благодати, него ће те увести у царство Своје небесно. Рекао је неки од отаца другоме, да је, кад је био у Александрији, дошао једанпут у цркву да се помоли и видио

једну побожну жену. Она је била у црном жалосном одијелу и молила се пред иконом Спаситеља, непрестано плакала и кроз сузе говорила: „Оставио си ме Господе милостиви, смилуј се на ме!“ Зашто она тако плаче? — помислих. То је удовица, па од сваког трпи неправду. Разговорићу се са њом и утјешићу је. Дочекавши свршетак њене молитве, дозвах слугу њеног, који стајаше уз њу и рекох му: „Кажи госпођи својој да морам са њом говорити“. Кад је она пришла, ја остадох са њом на само и рекох јој: „Што ти плачеш, да ли те ко злоставља.“ „Ах, не, одговори она и опет заплака, не, оче, не знаш ти мога јада. Међу људима живим ја и ни од кога не трпим увриједе. Плачем ето за то, што ја живим заборављена од Бога, Бог је заборавио да ме посјети, три године је како не знам ни за какву невољу. И сама нијесам била болесна, ни син мој, па ни саме кокоши нијесу ми пропадале. Ја мислим, да ме је Бог због гријехова оставио кад не шаље на ме никаквих биједа, па плачем пред Њим, да би се смиловао на ме по Својој милости“.

Чувши то од ње, задивих се њеној богобојажљивој и крјепкој души, и молећи се за њу Богу, још се и сад дивим њеној врлини (Пролог апр. 5 дана).

Ево како богобојажљиви суде, кад за дуго вријеме не нађу на њих биједе; они тада мисле, да их је Бог заборавио, они биједе сматрају за особиту наклоност Божју, за особиту Његову милост.

И тако не жалости се одмах, нити очајавај због невоље, него се весели и радуј, што имаш за чим да тужиш. То значи да те Бог није оставио, него да те љуби; особито, ако често напалазе на те биједе, значи да те љуби Отац и да те многим невољама уводи у Царство Своје небесно. А кад ти падне терет ма због чега на срце то одмах Богу, Оцу твоме реци: „Мени је тешко Господе“. Амин.

Тумачење св. Писма.

— **Јеванђеље у недјељу пред Рождеством Христовим.** —

(Матеј гл. I. ст. 1.—25.)

— **Мгр. Григорије Дјаченко.** —

— Превео **Јован Дим. Јовановић.** —

(Ређево).

(Свршетак).

Тумачење ово има своју основу и у томе, што ниже (ст. 17.) сам јеванђелист, даје појмити, да је при набрајању родова имао у виду бројну сразмјерност и да је дакле нека лица могао намјерно испустити из родослова Спаситељева. Друго се

испуштање тиче имена Јоакима сина Јосијина и оца Јехонијина. Но треба рећи, да се ово име сачувало у многим рукописима источних рецензија, који се одликују већом исправношћу у сравњењу са западним рукописима. Стога из старина с основом примјећују, да је испуштање имена Јоакимова у многим старим списима произашло по свој вјероватности ушљед преписивача, који је био обманут сличношћу имена Јоакимова и Јехонијина. Правим дакле текстом јеванђеља Матејева с правом сматрају и овај уметак, који је примљен већ и у руском преводу: „Јосија роди Јоакима и браћу његову“.

Іωακὶμ δὲ ἐγέννησε τὸν Ἰεχονίαν καὶ τοὺς ἀδελφοὺς αὐτοῦ, т. ј. при наступању или пред сеобом (око 588. год. прије Христа П. Дневника XXXVI.). — Сеоба назива се вавилонском по имену главнога у царству града Вавилона*).

Ст. 12.—16. „По пренешењу же вавилонскомъ Іехонію роди Салаѳіила. Салаѳіилъ же роди Зоровавеля. Зоровавель же роди Авіюда. Авіюдъ же роди Еліакіма. Еліакімъ же роди Азура. Азуръ же роди Садока. Садокъ же роди Ахима. Ахимъ же роди Елиюда. Елиюдъ же роди Елеазара. Елеазаръ же роди Матѳана. Матѳанъ же роди Іакова. Іаковъ же роди Іосифа, мужа Маріина, изъ нея же родися Іисусъ глаголемый Христосъ.

Пошто је св. Матеј писао своје јеванђеље у првом реду за Хришћане из Јудеја, чије је невјеровање у И. Христа као у Месију имао у виду, то је у свој родослов унео Јосифа, кога су Јудеји сматрали за природнога оца И. Христа (Мат. XX. 55. Лука IV. 22.; Јов. VI. 42.), тим више, што је у Јудеја био обичај рачунати родове само по мушкој линији. Што се Јосиф назива овдје мужем Маријиним објашњава се с једне стране тиме, што се код Јудеја младожења и невјеста одмах послије обручења називали мужем и женом (сравни Пост. XXIX. 21.; Поновљ. закони XXII. 23. 24.), а с друге стране и тиме, што је Јосиф по заповијести анђеоској примио пред. Дјеву у своју кућу, као жену своју (I. 20.) Напошљетку најдивнији је у овом стиху сам израз јеванђелистов о рођењу И. Христа. Није рекао тако, као што је горе говорио о рођењу Његових предака о човјештву: Аврам роди Исаака, Исаак — Јаков. — Јаков — Јуду и др., није рекао: А Јаков роди Јосифа, а Јосиф Христа, него: „А Јаков роди Јосифа мужа Маријина, од које

*) *Вавилон* (збрка, забуна, пометња) (Пост. X. 10. П. Днев. XXXII. 31. и др). Био је столицом Халдеје и једним од најстаријих и најбогатијих градова у свијету. Исти град основао је Немврод, син Хушов или Кушов, потомак Хамов, који га је учинио пријестоницом свога царства. По Иродоту, Вавилон распростре на оба бријега ријеке Еуфрата, својим обликом престављао је савршену слику четвероугломка или квадрата, начињеного на огромној равници; у округу је град износио 60 њемачких миља, по 15 миља на сваку страну. Дебљина зидова била 86 стопа тако, да је по површини њиховој могло ићи по 6 кола упоредо, а висина њихова подизала се до 334 стопе. На зидовима је било 250 кула са стотином врата од бакра. Зидови су били састављени од већих цигала заливени цементом. Изван градских зидова, град је био окружен са свих страна дубоким ровом. Средином града са сјевера на југ протицао је Еуфрат, дијелећи га на два дијела. С обје стране ријеке налазио се, бреговат и висок обронак. Усред града пресијецајући ријеку протезао се градски мост, на чијој се источној страни уздизао царски дворац и вавилонски храм Бела (Вилз), чије је богатство по свједочанству Иродотовом досизало до 28 милијуна фунта штерлинга. „*Висећи вртови*“ Вавилона убрајали се некад у број седам свјетских чуда. У осталом слава Вавилона није се дуго распростирала. Ушљед низала разних злополука пао је био крајњој запуштености. Кир га је освојио, послије тога га је Дарије разорио; Ксеркс му је опљачкао храмове, а Александар Македонски је умро баш у оно вријеме, кад је мислио и покушавао да обнови његову стару величину. Што од свега силније поражава ужасом савремене путнике при разгледању вавилонских развалина (сада сиромашно арапско село Хилох), то је грдна маса развалина на мјесту некад у цијелом свијету славнога града. (*Малеттр. поли. попбмар. енциклопедіѣ*. архим. Никифора I. изд. 1890. Москва. Стр. 100—101).

се пак роди Исус прозвани Христос". Јосиф није био отац Исусов по тијелу (плоти) него је био само обручен с пресв. Дјевом Маријом. Зато јеванђелист и односи рођење Исусово само на Марију: „из нея же родися Іисусъ". Овај пошљедњи израз чини увод за даљу повијест јеванђелистову о натприродном рођењу И. Христа.

Ст. 17. „Вѣсѣхъ же родовъ отъ Авраама до Давида родовѣ четыренадесять: и отъ Давида до преселенія вавилонскаго родовѣ четыренадесять и отъ преселенія вавилонскаго до Христа родовѣ четыренадесять.

Ова подјела родослова на три одјељења има у својој основи три врло важна периода у животу јеврејског народа. Тако прво одјељење од Аврама до Давида обухвата почетак стварања (образовања) јевреј. народа и времена теократије до оснивања царске власти и јављања цара родоснивача Месијиног. У ово је вријеме народ био под управом патријараха или пророка. Други дио обухвата времена царева од губитка народне самосталности с наступањем вавилонскога ропства. Најпослије, трећи — обухвата вријеме обновљења самосталности под управом првосвештеника до појаве самога Месије. По пророчанствима Месија је морао бити и пророк и цар и првосвештеник. На тај начин су три споменута одјељења, која су претходила појави Његовој, била као пророштво о њему. (О дѣйствіяхъ генеалогіяхъ І. Христа" проф. Богословскаго, — „Прав. Собесѣдникъ" 1880. год. ч. I. стр. 26.).

Ст. 18. „Іисусъ Христово рождество сіе бѣ: сговорившейся бо матери Его Маріи Іосифови, прежде даже не сочтатися имъ обрѣтеся имѣющи во чревѣ отъ Духа Святаго.

Премда јеванђелист Матеј почиње своју повијест ријечима: „Іисусъ Христово рождество сіе бѣ — (οὕτως ἦν), т. ј. догодило се овако или на овај начин, ипак се он не дотиче свију прошлих догађаја него се ограничава само на један, да се наиме И. Христос родио од Марије без мужа. Ову мисао он и сада у овом стиху исказује прије свега ријечима: „сговорившейся бо матери Его Маріи обрѣтеся имѣющи во чревѣ отъ Духа Святаго." — Обручење се обављало у присуству свједока — и завршивало се свечаном заклетвом (Прич. XI. 17.; Малах XI. 14.). Но обручена је остајала у кући својих родитеља све до саме свадбе. Израз „сочтатися" — συνελθεῖν — састати се, скупити се на једно мјесто, живити заједно, — показује не толико на брачни живот, него на живот домаћи или боље заједнички живот под једним кровом. Зато „πρὶν ἢ συνελθεῖν αὐτοὺς — — прежде даже не сочтатися имъ — српски треба превести овако: „пре него што су почели заједно живити." Значи, сви су примјетили да је она носећа, но прије свију, разумије се, примјетно је ово Јосиф, као што се то управо види и из шљедећега стиха. Чему као добар прелаз служи израз „обрѣтеся".

Ст. 19. „Іосифъ же мужъ Ея праведенъ сый и не хотя Ея обличити, восхотѣ тайно отпустити Ю.

Чини нам се, да би се мисао св. јеванђелиста, која се завршује у овом стиху, дала вјерније изразити овако: „А Јосиф муж њен, будући кротак и не желећи је предати руглу, намјерио је непримјетно је отпустити". Адјектив „δίκαιος" у пољу о два равна дијела значи не само: „праведан, справедљив" него и увјек „подједнак, миран, тих". (Чтеније греч. текста св. евангелія проф. Некрасова стр. 9).

У души Јосифовој, по изразу црквене пјесме, настала је тада „кѣда помышленій обвинительныхъ" (пјесма акатиста). Бура ова била је тим мучнија, што је он боље познавао живот своје заручнице; што је раније потврдио својим пристанком од ње дат објет свагдашњега дјевојаштва; што јој је раније повјеровао свим својим срцем, које је љубило. „Без сумње је — пише један од руских архипастира —

он сто пута затварао очи, да не види ово, сто пута је хтио мислити, да се вара, но сваки дан му је доносио нове муке, потврђивао му све јасније његова подозрења". Шта да ради? На што да се ријеши? Ово великодушно прикрити, значило је нарушити закон; по закону поступити, — изобличити Марију, т. ј. изнијети њено носеће стање, значило би — предати је јавном руглу, изложити је свима на подсмијех, значило би подврћи је најжешћој казни — да се затрпа каменьем (Поновљ. зак. XXII. 23. 24.).

Јосиф тражи средину. Не предавајући је суду, одлучио се, да се с њоме тајно разведе: „Іωсиφъ жε мужъ Ея праведенъ сый, и не хотяй Ея ославити, восхотѣ тай вѣтствити ю." Јосиф се назива мужем Маријиним с историјске тачке гледишта писчева, а не зато, што би се обручење сматрало равним браку, и што би у овом случају слично ономе, као и у брачном, требао формални развод.

Ст. 20. „Сѧ жε ємъ помышлшшꙋ ю, ѧгглъ Господинъ ко нѣ глаголя ємꙋ глаголя: Іωсиφе сыне Дαвидовъ, не оубойсѧ прїѧти Мαрїαмъ жены твоеѧ: рождшагося къ ней ѡ дχа ест плтѧ."

Проф. Некрасов предлаже, да се овај стих чита овако: „но гле, чим је он само ово помислио, јавио му се у сну анђео господњи и говори: Јосифе сине Давидов, не бој се узети жене своје Марије, јер оно, што се у њој зачело, зачело се од Духа светога." Глагол „γεννάω" показује не на специјалан акт рођења (овај су акт Грци изражавали глаголом „τίκτω", који одмах и долази у тексту 21. ст. слично гл. II. 2.), а има шири смисао: Ἀβραὰμ ἐγέννησε τὸν Ἰσαάκ, Ἰσαὰκ ἐγέννησε τὸν Ἰακώβ итд. Глагол овај означава: „давати почетак, бивање, живот коме или чему, производити", зато су Грци и говорили: γεννᾶν νοῦν, εὐθυμίαν — рађати мисао, па и γεννᾶν ὀδόντας — давати почетак зубима, кад је била ријеч о дјеци, у којих се почињу појављивати зуби. У пасивном стању глагол овај ће значити: „добити почетак, произлазити."

По схватању црк. отаца, анђео није одмах јавио Јосифу вијест, да је његова заручница зачела сина силом Духа светога зато, да би му дао времена, да примјети њему бременитост сам непосредно, и да би на тај начин на њега силније подјејствовало, јер откриће тајне до очигледног убјеђења Јосифова у несумњиву истинитост факта, могло би бити превременим — ἀγγελος Κυρίου, без члана т. ј. један од анђела божјих, — ко нѣ — т. ј. за вријеме сна. Да је Господ Бог често откривао своју вољу људима у сну, познато је из многих мјеста библије. Тако је без сумње било и овдје. Обраћање анђела Јосифу с ријечима: „сыне Дαвидовъ", с једне стране напоминьало му је о пореклу Месијином из рода Давидова, а с друге је јасно показивало, да се види, да плод Маријин и јесте наиме онај сами обећани Месија, о коме су предсказали пророци и да не треба да се ничега боји узети у своју кућу Марију; ово баш напротив и јесте за њега права Божја воља (Пресв. Дјева очевидно у ово вријеме још није живила у дому Јосифовом). — Рождшагося къ ней т. ј. плод који се у њој налази, ѡ дχа ёсть плтѧ".

Ст. 21. „Роднтъ жε сына, и нарεчεши имя ємꙋ Іисꙋсъ: той бо спасетъ людн своѧ ѡ грѣхъ ихъ.

Име Исус по објашњењу анђелском, значи: „той бо спасетъ людн своѧ ѡ грѣхъ ихъ." Израз „людн своѧ" — τὸν λαὸν αὐτοῦ — показује управо на народ израиљски, коме је Месија обећан и којем је најближим начином послан (Рим. I. 16.; сравни Јов. IV. 22.). Но овим се не искључује назначење његово, да буде Спаситељ и свију других народа.

Ст. 22.—23. „Сѣ жє кь сыть, да вьдитъ реченноє ѿ Господа пророкомъ, глаголющимъ: „Сѣ дѣва во чревѣ пріимитъ, и родитъ сына, и нарекѫтъ имя ѥмѹ Ємманоиль, ѥже ѥсть сказаємо: съ нами Богъ.

По мишљењу Златоустога, ове су ријечи Анђела: („Откр. Јосифу, обр. Пресв. Дѣвы Маріи тайны конц. Сына Божіа" Богословскаго „Прик. Сокиф.-вост." 1886. год.) Анђео као да би овако говорио: знај, Јосифе, да је све ово, т. ј. бесјемено зачеће и рођење од Духа светога и назначење имена сина Маријина — Исус, било зато, да би се испунила ријеч божја, речена устима пророка Исаије: Сѣ дѣва во чревѣ зачнитъ и родитъ сына и нарекѫтъ имя ѥмѹ Ємманоиль (Исаија VII. 14.). Па и ако је Исаија просто написао ријеч Божју, ипак је анђео протумачио и име Емануила, говорећи, да ово значи: „с нама Бог" (Толков. на воскресн. евангѣлія Никифора аеп. астрахан. ч. II. изд. 1890. стр. 455.). Ријеч сѣ — ево, ето, гле, показује, да предмет о коме се говори, по својој важности заслужује особиту пажњу. *Дѣва* — ἡ παρθένος, јесте тачан превод јеврејскога „haalma" т. ј. неудата, млада дјевојка у најстрожијем смислу ове ријечи, но не млада жена. *Емануил* није особно име, оно показује само на она својства, којима ће овладати Младенац, и на својства оних догађаја, који се имали свршити при рађању Емануила. Шта пак означава ово име и да ли се може односити на лице И. Христа? Емануило у јеврејском значи „с нама Бог". Бл. Теодорит се о томе изражава овако: „Послије онога, кад је пророк предсказао чудно зачеће и рођење од дјеве, показује он такође и име: Дијете он назива Емануилом. Ово име „с нама Бог" означава Бога, који је постао човјеком, који је узео човјечију природу, који је с њоме сједињио Бога, образ Бога и образ роба, оличен у једном сину".

Ст. 24—25. „Востакъ жє Ιωсифъ ѿ сна, творѧ ꙗкоже повелѣ ѥмѹ Ангелъ господень, и пріѧтъ жєнѹ свою и не знаашє ѥѧ, дондеже роди сына своєго пєрвенца, и нарече имя ѥмѹ Ιисѹсъ.

Сумњу Јосифову о зачећу превјечног дјетета у дјевојачкој утроби Маријиној разбио је ријечима анђео господњи, који му се јавио, и он прима пресв. Дјеву већ не са страхом него с небесном радошћу, да би о њој водио бригу мјесто мужа и био свједок њене небесне чистоће. „Пріѧтъ жєнѹ свою и не знаашє ѥѧ, дондеже роди сына своєго пєрвенца." Још у старини било је јеретика, који су на основу ријечи: „не знаашє ѥѧ дондеже" . . . тврдили, да је Марија, родивши И. Христа, имала још и друге дјеце с Јосифом. И сада се налазе таки људи, који проповиједају ово мишљење, но оно је неправилно. Израз „дондеже" — ἕως οὗ — док напошљетку — по употреби његовој у библији, означује неодређено продужење времена и стања и једнако је изразу „никада." У таком се смислу употребљава овај израз на многим мјестима старог и новог завјета н. пр. у ријечима Господа Саваота Јудејима: „Азъ ѥсмь и дондеже состарѣюсѧ" (Излазак XLVI. 4.), или пак у пређеним ријечима: „Рече Господь Господеви моємѹ: сѣдѝ одесную мою, дондеже положѫ враги твоѧ подножіе ногъ твоихъ" (пс. 109. ст. 1.). Што се тиче ријечи — пєрвенецъ, — то се њом често означава само онај, који се први родио, ма се пошље њега други и не родио. — Тако је Господ Бог заповједио, да му се посвете сви првенци израиљски, ма у некога од њих пошље и не било ни сестара ни браће (Излазак XIII. и XXXIV.; Левит XXII.; Бројеви VIII.). Осим тога, израз „пєрвенецъ" у одношају ка Исусу Христу има још друго, више значење: Тако се он и у св. Писму назива „пєрвородныхъ между многими кратїами" (Рим. VIII. 28.), „пєрвенецъ изъ мєртвыхъ" (Откров. I. 5.), „рождєнныхъ прежде всякой твари" (Колош. I. 15.). На тај начин све прилике казују, да је Дјева Марија свагда остала чистом и безгрешном Дјевом. — „И на-

рчи нлиа єлиѕ Іиѕѣкъ". — Сагласно анђелској заповиједи Јосиф (а и пресв. Дјева заједно с њиме — Лука I. 31.; II. 31.) даде име дјетету Исус. („Откровеній Іосифъ, обрѣтникъ прик. Дѣвы Маріи, тайнѣ кончанія сына божія" Богомољскаго. „Прав. Собесѣдникъ 1886. год.).

При каквим се приликама свршило ово рођење — о том говори јеванђ. Лука. Из овога приповиједања се види, да је Марија с Јосифом пред рођењем Господа И. Христа предузела пут у отачки град Витлејем*), да би се тамо по обичају Јудеја записали у списке, по којима се у Јудеји у то вријеме обављало попис. И овдје баш у Витлејему се свршило рођење васпољенога сина божјега и свршило се у спромашном крају, пошто за св. породину због велике множине народа у Витлејему није било мјеста у гостионици, и она се по предању смјестила у штали, гдје стока живи, које се предање потврђује и причањем јеванђелистовим о томе, да је по рођењу Богомати положила Спасителя у јасле.

II. На свршетку ћемо навести неколико морално-догматских истина, које можемо извући из разгледаног јеванђеља.

а) У овом јеванђељу видимо, да Господ наш И. Христос има свој родослов, да је имао прије̂ке, од којих је водио своје порије̂кло по тијелу (плоти). Ово нам открива, да се он јавио на земљи као савршен човјек (ст. 1.—16.). Ово показује и

*) *Витлејем* (кућа хлебова) — незнатно мјестанце у кољену Јудином, које се зато и не спомиње при набрајању градова овога кољена у књизи И. Навина и које пророк Михеј (V., 1.) назива „малим" у сравњењу са другим градовима Јудиним. Раније се називао Ефратом (Пост. XXXV, C.; XLVIII. 7.) и спомиње се као мјесто смрти и погребења Рахилиног. Зато се он и послије назива „Витлејем-Ефратом" (Мих. V. 1.; Рута I. 2., цар. XVII. 12., Суд. XVII. 7. 9.; XIX. 1. 2. 18.) за разлику од Витлејема у кољену Завулоновом (Нав. XIX. 15.).

Односно идентичности библијскога Витлејема са садашњим „Бет-ла-мом", не може бити сумње, јер не само име, него и растојање од Јерусалима (2 сата пута према југу или 6 римских миља Roland. 645) доказују ову идентичност. Садашњи Витлејем лежи на висини од 2538 париских стопа над површином Средњемога мора, на два брежулка, раздељених међу собом малим увишењем. Он сачињава више село него град (Тоблер, 18.). Већи дио кућа престиља развалине; него становници бројем око 3000 душа доста имућни занимају се дијелом прављењем бројаница, распећа, модела св. гроба и других спешћених предмета (Библейскій словарь А. Ворлоскаго. Спб. 1871. год. стр. 317-318.). Знаменито је, да међу становницима витлејемским нема ни једнога Јевреја. Још је Тертулијан писац II. в. послије Христа, питао Јевреје: „Како ви очекујете Месију из Витлејема кад тамо нема ниједнога од вас?" Храм над пећином, гдје се родио Господ наш Исус Христос, удаљен се одјељено од села на самом крају горе, с источне њене стране, и огромни видови старога манастира надалеко личе на тврђаву. Величанствен је храм подигнут царицом Јеленом у облику крста. На западном крају крста, развређено је у 4 реда 48 мраморних колона; над њима нема свода, а право на видовима су намјештене кедрове греде и кров украшен резбаријом а на њима олован кров. Главни олтар стоји над пећином рођења Христова. С обје стране олтара спуштају се по 15 мраморних степеница у цркву, начињену у пећини у којој се родио Спаситељ. Мјесто рођења нашега Искупитеља означена сребрна звијезда осијељена кандилима, с латинским натписом около ње: „Овдје се родио Исус Христос од Дјеве Марије." Под пећине рођења, чинећи полукруг опкољен је са 16 богатих лампада, над којима мраморна даска, служи као пријесто, гдје се свршава литургија. На десној страни налази се још засебна пећина, куда се иде на по двије или три степенице; тамо су биле јасле, у којима је био смјештен Исус одмах по своме рођењу. Јасле су исјечене у природном камену (јер је дрво у Јудеји доста скупо). Оне имају облик дугуљастог ковчега и обложене су бијелим мрамором. Ово св. мјесто осијељено исто тако, као и пећина рођења скупоценим кандилима, служи као пријесто за свршавање литургије; на противној страни од јасала, као кољевка Спаситељу коју су служиле у тој истој пећини начињен је други пријесто. Постоји предање, да је овдје пресв. Богородица с младенцем Исусом на своме крилу, примила поклоњење мудраца; но ово је предање мало вјероватно и не подудара се са историјом јеван. Матеја, гдје је речено, да се Исус с матером у вријеме овога поклоњења налазио у соби, а не у пећини. (Сост. покл. „путеш. А. С. Норова.").

његов земаљски живот. *У вријеме земаљскога живота умарао се од пута* (Јов. IV. 6.), трпио је оскудицу, жалостио се, плакао је, пролијевао је крвави зној, био је мучен при чему је искусио сву тежину жестоких мука, и најпошље је умро и био сахрањен као човјек. Но поставши човјеком, *Господ није престајао бити Богом*, јер у њему и ако су сада двије природе божја и човјечја, сједињене су у њему нераздјељиво и чине једно лице Божје. Ушљед такога ипостаснога сједињења двије природе у Христу, човјештво се у њему приопћило божанству и обожило се т. ј. усвојило је од божанства све, што је кадро било усвојити, не губећи своје ограничености и човјечјих својстава и не сливајући се с божанством, обогатило се од божанства и премудрошћу и светошћу и другим божанственим савршенствима. Шта пак може нашем срцу рећи таково сједињење природа божанске и човјечанске у нашем Искупитељу? Оно треба да буде извор наше утјехе и радости. Ако је Господ наш постао савршеним човјеком, то му морају бити блиске и појмљиве све човјечје немоћи, слабости, болести и он ће зато похитати нама својом помоћи у тешким за нас приликама. Ако се у његовом лицу човјечје тијело, сјединивши се с божанством, тако прославило и осветило, то треба ово да нам служи као увјерење, да ће се и наше тијело некад прославити и обући у бесмртност. Ако најпошље Искупитељ наш, поставши човјеком, није престајао бити Богом, то ми не треба, да се бојимо непријатеља нашега спасења, као Бог свемогући он има моћ, да побиједи све и да нас насупрот свим препрекама приведе наслађивању вјечних благâ (Полн. год. круг поуч. свящ. Гр Дьяченка т. I. стр. 161. и т. II. стр. 682. и 683.).

6. *Из овога пак јеванђеља видите ви браћо, да смо ми примљени у најближе сродство са сином божјим његовим васпоштењем.* Но кад и у свијету благородни хоће да имају и рођаке благородне, и не жеље, да њихови рођаци каквим неморалним поступцима обесчасте своје благородство, и ако је оно само спољашње, временито, од свијета овога; то реците — какво благородство у мислима, осјећајима, жељама, намјерама, у ријечима, у поступцима тражи од нас *сам божји једнородни, који је у наручју очевом* (Јов. I., 18.), потпуни учесник у светињи очевој, бесконачна светост?

Да, сродство наше са сином божјим Господом И. Христом тражи од нас велико благородство, смјерност у животу.

Нећу одвећ много рећи, ако кажем, да Хришћани треба да живе на земљи као анђели у тијелу — и ето зашто уздржљивост тјелесна у хришћанском свијету има високо значење.

Но чистоћа и цјеломудреност није једина врлина, коју од нас тражи сродство са сином божјим. Од нас се тражи простодушност — „*аще кѣдѣть ѣко тьчи* т. ј. душевно просто, *и тѣло тьчо цѣтло кѣдѣть* (Мат. VI. 22.) т. ј. цио живот; тражи се душевна благост, смиреност, незлобивост, као што је рекао Спаситељ: „*наоучитѣ сѧ мнѣ, ѩко кротокъ ѥсмь и смѣренъ сьрдцьмь*“. (Мат. XI. 29.); тражи се према ближима милосрђе, као што је он говорио: „*Бѣдѣте оубо милостиви, ѩкоже и отьць вашь милостивъ ѥсть*“ (Лука VI. 36.); тражи се уздржљивост: „*Внимѣите же сѣбѣ, да не когда отѧгчаѥтьсѧ сьрдца вашѧ ѣжадѣниѥмь и пѧньствомь и печалѣми житейскыми* (Лука XXI. 34.)“; тражи се индиферентизам према земаљском благу; према јелу, пићу, одељу, слави овога свијета: „*Не пецѣтѣ вашѧ кашѧ, что ѩмъ, или что пїѥмъ: ни тѣломь вашимь ко что облѣчѣтѣсѧ: не вашѧ ли кольша ѥсть пища, и тѣло одежди*“ (Мат. VI., 25.) „*Ищѣте же прежде цѣрьствїѧ божїѧ и правды ѥго, и сѧ вьсѧ приложѧтѣсѧ вамь*“ (Мат. VI. 33.); тражи се

стрпљење: „Въ търпѣнїи вашемъ стяжите дȣши ваша“ (Лука XXI., 19.); послушност, покорност цркви, јер је Господ рекао: „Покѣждо цркви не погрѣшишилъ, — ани же и церкоа прилѣшаетъ, вѣди тѣй якоже языческїй и мытарь“. (Мат. XVIII. 17.). Видите ли каква звјерства тражи од нас сроство наше са сином божјим, који се нас ради на плотиво? Будемо ли високо цијенили своју сроство са Христом и не будемо ли сматрали ништа дражим од овога сроства на овоме свијету — ни чинове, ни свјетска одликовања, ни свјетску славу, ни богатство, ништа: јер све, што је у свијету пролазно, све је временито, а што је главно све је сујета; ако човјек, који има блага свјетска — знатно поријекло, висок чин или богатство или свјетску образованост — нема вјере у Христа и не шљедује јеванђељу Христовом, јеван ђељу царства божјега, царства вјечнога, светога, блаженога, то и неће одговарати своме позиву хришћанском. Побринимо се о стицању светости, као што је говорио Господ: „Бѣдите святи, якоже азъ святъ Ємь Господь Богъ вашъ (Лев. XI. 14.), или као што говори апостол: „якоже нлѣкїй и святаго то вѣсѣхъ, нужи кромѣ“ т. ј. без којих „никтоже оузрить Господа“ (Полное точителное прот. I. Єврѣйска толкъ I.).

в) Даље, данашње јеванђеле набрајајући претке Христове по тијелу, који се одликоваху живом вјером у Бога, поучава и нас овој вјери старозавјетних праотаца Спасителевих, вјери тврдој, постојаној и живој не у Спасителя, који ће доћи већ у онога, који је дошао. Прослављајући светим пјесмама дивни збор светих праведника старозавјетних, ми треба да се поучимо од њих живој вјери у Бога. Вјера у обећаногa Спасителя проникла је све њихово биће, — састављала је тако рећи душу њихову, — управљала цијелим њиховим животом и назвала их на велике подвиге. „Вјером принесе Авељ бољу жртву него Каин, пише ап. Павле. — Вјером је добио Ноје откровење о ономе, што се још није видјело, будући побожан начини ковчег за спасење дома свога. Вјером се покори Аврам позиву, да иде у земљу, коју је имао да добије у наслеђство и пошао је незнајући куда иде. Вјером је сама Сара (будући нероткиња) родила и покрај старости. Вјером Аврам, кад би кушан, принесе на жртву Исака и имајући обећање, принесе једнородного. Вјером у будућност, благословио је Исак Јакова и Исава. Вјером је Јаков умирући благословио сваког сина Јосифова и поклонио се врху палице његове. Вјером се Мојсије кад достиже узраст, одрекао назива сина кћери Фараонове и волеше страдати са народом божјим, него ли имати земаљску сладост гријеха. Вјером остави Египат не побојавши се гњева царева. Вјером учини пасху и проли крв, да се онај, који губљаше прворођене не дотакне њих. Вјером прођоше црвено море; вјером падоше зидови Јерихонски пошље седмодневног обилажења. Гедеон, Варак, Самсон, Јефтај Самуило и други пророци вјером побиједише царства, учинише правду, добише обећања, затворише уста лавовима, угасише силу огњену, утекоше од оштрице мача, ојачаше од немоћи, посташе јаки у битци, растераше туђе војске. Вјером жене примише своје жртве из васкрсења. Други бише мучени, други поднесоше бој и ругање, па још и тамницу и окове, каменьем побијени бише, од мача умираху; њаху у кожусима и козјим кожама, трпећи оскудицу, жалости и сраможе; они, којијех цио свијет, не бијаше достојан, потуцаху се по пустињама, по горама, по пећинама и по рупама земаљским. И сви ови добише свједочанство у вјери, не примише обећања“ (Јевр. гл. XI.).

А ми смо већ давно и давно добили обећано. По имену Христа, који је на земљу донио спа божја обећања, називамо се ми Хришћанима, а по важности и неопходности вјере за нас, називамо се ми вјерним. У чему се пак показује

наша вјера у И. Христа? Има међу нама добрих Хришћана, добрих вјерних. Но шта ћемо рећи о онима међу нама, који само носе име Христово, а чине дјела која су далеко од Христа, — који се називају вјернима, а своје вјере готово и не знају, и шта више не труде се да знају; кроз чију душу струји не љубав према Христу, не његов свети закон, него закон тијела, закон гријеха, воља ђаволска... Пробудимо пак у себи живу и дјелатну вјеру у Бога, без које нема никоме спасења, отпочнимо живјети свето и богоугодно, као што нас на то обвезује наше високо сроство са И. Христом, истинитим (правим) сином божјим, коме пак нека је част и слава са оцем и св. Духом сада и увијек и на вијеки вјекова.

г) Примјер праведнога Јосифа, који, помишљајући по изразу цркве о пресв. Дјеви нарушитељци брака, хтједе је тајно отпустити, само да је не би обличио, као што је по закону требало, учи нас томе, да гријехе ближњих треба прикривати, а не разглашавати (ст. 19.). „Кад је Хам, који је открио наготу свога оца наложио себе проклетству и лишивши се једнаке славе с браћом, осуђен да им служи, кад је осуђен не само он него и његови потомци; то чему ће се изложити они, који откривају гријехе братске, и не само да их не прикривају, него се труде, да их учине још познатијима и овим умножавају гријехе? Учи св. Јован Златоусти: „Зато, што кад ти откриваш гријех брата свога, то не само да га чиниш још бестидњијим и нерасположенијим за повратак на пут врлине, но и оне ћеш, који те буду слушали, већма утврдити у безбрижности и већма их расположити на упорство у злу. За човјека, који пази да немање свједока својијех гријехова олакшава исправак, напротив кад душа изгуби стид и кад увиди, да су пријеступи њени познати свима, то се неће скоро одлучити на поправљање но ће, упавши у дубоко језеро од множине валова увлачена све ниже и ниже тонути и неће бити кадра на површину испливати, те ће најпослије пасти у очајање и изгубити сваку наду на поправак Зато молим, не откривајмо гријехе наше браће ни сами, нити кад о њима од другијех дознамо, нити тежимо да угледамо њихову наготу, него као и добри синови Нојеви прикримо је и побринимо се да исправимо палу душу опоменама и савјетима, напоминући јој о величини божјега човјекољубља, о безграничној благости и милости његовој, да би се удостојили већега, него синови Нојеви, благослова од Бога „ѥ҃ми кѣмъ чловѣколю҃бїѥ҃ хощетъ шастїѥ҃ и къ разѹмѹ истины прїѣти“ (Тимот. II., 4.) и неће „имѣти грѣшника, но ѥ҃жи покаѧтїѥ҃ и жи҃знь имѣ“ (Језек. XVII. 20. из 29. бесједе Јов. Злат. на књигу Постанак; књига „Чтеніи и пѣнїѧ христіанской лѣствы“ изд. Григорїй Дьячково стр. 692.).

д) То, што се Јосифу, кад се он пошље дугог колебања, одлучио отпустити од себе пресв. Дјеву Марију, само да је не би обличио, као што је по закону требало, јавно анђео са гаповијешћу, да код себе остави пренепорочну Дјеву Марију и с разријешењем његове сумње и предомишљања — за нас је такође врло поучно (ст. 20. и 21.). Оно показује, да нам понекад помажу анђели, поучавајући нас, кад смо готови, да паднемо у заблуду или да погријешимо. И таке поуке од стране светих небеских становника могу бити и бивају и у наше вријеме, јер И. Христос по ријечи Јов. Богослова јесте „ѥ҃дый, ѥ҃гдѣй имѣѧй ѥ҃ѵлѣ вѣчнѹю дѣлати къ живѹщимъ на земли“ (откровење Јов. III. 7.). И тако ако је он отворио небо, од куда су почели слазити св. анђели ради дјеловања на људе, ко ће га смјети затворити? Или ко смије рећи, да није већ сада вријеме виђети анђеле божје, где улазе по вољи сина човјечијега? „Но кто ли ѥ҃сть подобенъ дѣлу, къ подобію посылаеми за хотѧщихъ наслѣдовати спасеніе?“ Ко пак и сад може тврдити, да су они већ без дјела, без по-

моћи? Осим ако се не догоди нпр. да усред сумње или неког умног нереда најједанпут као засија чиста, света и спасоносна мисао да се у узбуђеном или хладном срцу тренутно удоми тишина или разгоре небесни пламен љубави према Богу? Није ли ово дјејства анђела, по ријечима пророка Захарије „глаголющихъ къ мнѣ"? Како је достојно сажаљења, ако не примјећујемо ову анђелску помоћ! Јер, не примјећујући не примамо је како треба и не користимо се њом; не користећи се остајемо неблагодарни и криви, не спремамо себе за друге сличне посјете и на тај начин шта више удаљујемо од себе наше хранитеље.

Изгонимо из душе наше тјелесне жеље и сујете мисли, и тада ће је посјетити бестјелесне силе и повешће нас са собом „ѿ тмы къ свѣтъ" докле најпошље и сам „Господь Богъ къ Отцѣ дѣлъ нашего (пс. LXXXIII. 8.) и возвратитъ къ намъ тѣхъ окаянныхъ" (Јов. XIV. 33.) (Проп. Филарета митроп. москов. т. II. 1874).

е) Достојно је примјеббе и то, што анђео заповиједајући Јосифу, да дијете које се имало родити од Дјеве, назове Исусом говорећи: „Той бо спасетъ людіи своя ѿ грѣховъ ихъ" (ст. 21.). И заиста И. Христос јесте наш Спаситељ од биједа духовних, — од биједа, које се, имајући свој почетак у времену, могу продужавати кроз цијелу вјечност. Како су страшне, како тешке оне биједе и како су оне разноврсне! Гријех је помрачио видјело наших срдаца, предмете за наш вјечни живот врло потребне или сасвим не видимо или их видимо у полумраку или у преокренутом облику. Но у И. Христу „кѣнъ покровенъ премудрости и разума сокровенъ" (Колос. II. 3). Той бысть намъ премудростъ ѿ Бога" (I. Кор. 1, 30.). Ако не будемо тражили њега срцима нашим, ако не будемо од њега искали свјетлости, ако његовим учењем не будемо просвјећавали душе наше, ако не мислимо у његовом закону поучавати се дан и ноћ: кѣмъ Богъ — другога просвјетитеља душа, друге свјетлости божје за нас нема и не може бити. Гријех као нарушење вјечног закона божјега подвргава нас вјечној осуди. Једно средство имамо за измирење с Богом, а то је име Онога, о коме благовјешћује сада арханђео Дјеви: „Той спасетъ людіи своя ѿ грѣховъ ихъ. — Се Агнецъ божіи, взимаяй грѣхи міра" (Јов I. 29.). Никакви наши подвизи неће нас спасти од вјечне осуде без топле, пламене вјере у Спаситеља свијета. „Ніи ко закономъ правдѣ оуко Христосъ тѣи суть" (Гал. II. 21.). Богъ ко Христѣ міръ примиряя сѣбѣ, не вмѣняя намъ согрѣшеній нашихъ" (II. Кор. V. 19.). „Драги Исусе! Ти си једини промислитељ наш, Ти једини спаситељ. Колико ме поражаваш сваког минута: но ја живим надом на драгога Исуса. Оптерећен сам неправдама и безаконима: но ја Ћу, дошавши себи ићи опу с правдом сина божјега, а он је потпуно довољна за оно, што помаже увјек и за очишћење свију гријехова. („Слова, бесѣд и рѣчи". Филарета, епископа черниговск. и нѣжин. изд. III. 1883. год. стр. 236. и 237.).

ж) Најпошље обраћа на се пажњу и он послушности оном, што је анђео рекао, коју је показао праведни обручник Јосиф. Добивши од анђела налог да у своју кућу узме Дјеву Марију, он је узима и кад је она родила сина, по заповијести анђелској даденоју му је име Исус (24. и 25. ст.). Овим поступком учи нас Јосиф врлини послушности. Многи мисле, да је послушност врлина мале важности и да није потребна за спасење човјека. Но ово је неправилно Послушност је неопходна, не само за достижење спасења, него шта више и за срећу у овом животу. Узнесимо мисао нашу на небо и посмотримо, шта је тамо било, када сви св. дуси ни о чем другом не помишљаху, осим о покорном и послушном служењу Саздатељу своме и владици. Тамо је сијала тишина, тамо је царевао мир, тамо се вијела слава и радост и божанско блаженство. Но гле и тамо се јавила побуна. А какав је био

узрок? Жеља врховнога анђела, да не буде потчињен. Он се побунио против Бога и побунио са собом неке друге духове. Ступимо мишљу напом у земаљски рај. Тамо су сваке љепоте и доброте, тамо је свакидашње задовољство и радост, тамо је најдубља тишина свију страсти и душевно упражњавање у божанственим мислима; тамо је саобраћај са анђелима, разговарање с Богом, блажен живот — божанствена благодат и прави мир. Све је ово Бог даровао нашим двама прародитељима, само им је дао заповијест ради испитивања њихове послушности и слободе воље. И док се покораваху заповијести, наслађиваху се свима рајским благима; а кад метнуше руку на дрво непослушности и кад окусише од тога плода, — тада се лишише свега овога. И ако је једна врлина — послушност дала човјеку сваку срећу и сваке користи; један гријех — непослушност дао је човјеку сваку несрећу и све штете. Ово се види и у овом животу. Погледај на кућу пуну људи. Ако се господар куће покорава божанственим заповједима, а сродници његови и слуге његове — њему; то у такој кући станује љубав и сагласност мужа са женом хвале вриједно и добро васпитање и учење дјеце, ревност и марљивост слугу. А ако управитељ куће нарушава божје заповиједи и укућани не показују никад послушности; у такој кући су и супрузи несагласни и немирни, и дјеца неваљала и слуге непослушне. Уђи ма у какав град; ако се цар повинује Богу поданици пак цару, то у том граду нема никаква насиља, свуда љубав, царује правосуђе. А ако се цар не повинује Богу, поданици не испуњавају његову вољу, то ко може преставити гоњења, неправде саблазни и безакоње такога града? И тако послушност је велика и дивна врлина; без ње се небо затвара, рај закључава, човјек тоне у дубину несреће. Кад она царује, напредују царства, градови, куће и човјечја друштва; који хране божје законе постају љубимцима и синовима његовим и узлазе на ону славу, с које су спали. (Толков. на воскр. евангел. Никифора епископ. астрах. и ставр. Москва 1893. год. ч. II. стр. 477.).

Кратак преглед црквено-школског и просвјетног живота.

У овоземној цркви.

Распоред о свечаности богојављенској 6./19. јануара 1903. У старој сарајевској цркви храму св. Архангела Михаила и Гаврила, отпочиње јутрења с литургијом у 5/2 сати изјутра, а по свршетку исте креће се литија у нову цркву, да заједнички учествује у свечаности велике богојављенске литургије и водосвећења.

У новој цркви, храму рождества Пресвете Богородице, отпочеће богослужење у 6½ сати изјутра са свечаном архијерејском службом, која се свршава око 9½ сати прије подне, и по том се литија по уобичајеном реду креће на „Бент-башу“, гдје ће се на извору „Пјешковцу“ свечано, велико богосвећење одржати.

Младеж свију овдашњих завода иде са својим наставницима уобичајеним редом. Пред свештенством ступају питомци рељевског богословског училишта, од којих двојица носе напријед икону св. Богојављења, за овим долази свештенство оба реда по чину и старјешинству. Пред небом, које носе четири приправника овдашње учитељске школе, иде ђакон с кадионицом.

За небом ступају високи војни и грађански достојанственици, чиновништво, грађанство и остали побожни народ.

Литија ће поћи Франц-Јосифовом улицом и изаћи на кеј код Латинске ћуприје па десном страном Миљацке до на Бент-башу, а по свршеном чину водосвећења враћа се улицом Ћемалудом, и поред поште свраја у Рудолфову улицу и улази у нову цркву. За вријеме литије звониће звона у обема црквама. Ако би случајно рђаво вријеме спријечило извођење овога програма, свечаност ће се обавити у самој цркви.

У Сарајеву, 18./31. децембра 1902.

Српско-православна АЕМ конзисторија.

Добротвори цркве. Вељко Оборина и супруга му Јованка рођ. Кујкур, из Мостара — на препоруку Врлоосвешт. госп. Митроп. *Серафима* — даровали су 150 наполеона у злату за градњу нове православне капеле у селу Богодолу, парохији раштанској (кот. Мостар), која ће се градити на пролеће 1903. год. — Хвала и слава приложницима!

Нови звоник. На св. цара Константина и Јелену, 21. маја о. г. свечано је освећен нови звоник цркве Успенија св. Богородице у Старој Габели (кот. Љубушки), који је сграђен трошком цркве и прилозима дотичних парохијана, а заузимањем црк. туторства и његова предсједника пароха Васе Медана.

Нова срп. школа. На Малу Госпојину, 8. септ. о. г., свечано је положен и освећен темељ згради нове срп. осн. школе у Гацку, гдје је срп. школа престала радити прије 20 година.

Парастос. На Митров-дан, 26. окт. о. г., у мостарској саборној цркви мјесно свештенство држало је свечан парастос за покој душе Петруше, уд. Николе Пиштелића, из Бос. Градишке, а рођене сестре високопреосв. госп. Митроп. *Серафима*, која је преминула у 85. години узорна живота.

Митрополија Карловачка.

Епархијска скупштина Бачка. Дана 14./27. дец. т. г. састала се епархијска скупштина епархије новосадско-бачке у Новом Саду. Чланове епархијске скупштине бира свјетовни и свећенички ред сваки посебно. Чланови су природни и изборни. Епархиј. скупштина бачка броји у свему 73 члана. У овоме заједању изабрала је чланове за поједине одјеке и то: *епархијску конзисторију, административни и школски одбор.* Слично овој одржане су епархијске скупштине и у дијецезама: *вршачкој, будимској* и *темишварској*.

Митрополија Сибињска.

Василије Мангра, који је недавно изабран за православног романског епископа у Араду превишњим рјешењем од 2./15. дец. т. г. није потврђен за арадског епископа. Подједно је од стране министра просвјете и црквених дјела учињено нужно расположење за попуњење упражњене арадске романске епископије.

На Западу.

Хр. Е. Лутард (E. Chr. Luthardt). Недавно је умро познати њемачки богослов и професор богословља на липиском свеучилишту *Хр. Лутард*. Он је автор многих богословских списа, између којих му је најзнатнији „Apologie des Christenthums“ („Апологија Хришћанства“ — у три књиге). Дуго година био је уредником и „Евањеличко-лутеранском црквеном листу“.

Л. К. Гец. (L. K. Götz). Познати старокатол. професор Л. К. Гец, уредник „Старокатол. нар. листа“ у Бону, именован је за професора Бонског свеучилишта за црквену историју на факултету философском. Он је ученик познатога Делингера и писац многих вриједних списа. Међу овима, која се и нас тичу, позната су му: „Старокатолицизам и Славенство“, и „Славенски апостол Кирил и Методије“.

Разно.

Сумирска књижница. Чувени професор филаделфијског свеучилишта *Хилпрехт* изнио је овијех дана резултате својих испитивања у Вавилону. Испитивања се ова односе већим дијелом на пронађену књижницу једну у храму вароши *Нипур* (позната и у библији). Приликом вавилонских истраживања пошло му је за руком, те је пронашао неких 32.000 на сумирском језику исписаних прешаних плоча, које је он ишчистио и читким учинио. Храм, гдје су ови прешови нађени, порушили су још Елеамити у доба патријарха Аврама, на 2280. год. прије Христа. Ови прешови посве нове свјетлости бацају на Мојсијеве књиге. Стародревни ликови, врло тачни списи појединих вароши (Ерека, Калне, Акада) богати су историјски подаци, који нам све до данас непознати бијаху. Осим тога с обзиром на стародревну знаност значајни су и подаци гледе математике, звиздарства и трговине. Из таблица писаних клинастим писмом на сумирском језику, можемо тачно да се оријентишемо и упознамо и са појединим мотивима друштвенога живота, према чему су и успјеси Хилпрехтова истраживања и са гледишта културно-историјског врло корисни и од велике вриједности.

Укидање заклетве. У краљевини данској укинута је заклетва као доказно средство у грађенским споровима, дочим је у кривичним парницама и на даље задржана но само с тим ограничењем, да је не мора онај полагати, који је изјавио, да се заклетва његову вјерском убјеђењу противи.

Колико се књига изда годишње? У читавом свијету изда се годишње око 7.3000 новијех књига. Од ове огромне масе књига највећи дио пада на Њемачку, око 23.000. Француска даје 12—13.000 нових књига; Италија 9500, Инглеска 6500, а Америка још мање. Према овоме највише се књига издаје у Њемачкој.

Нове књиге и листови.

Српска митрополија карловачка око половине XVIII века. По архивским списима. Приредно протојереј *Димитрије Руварац*. Издање Његове Светости српског патријарха Георгија Бранковића. Цена 2 К. Ср. Карловци. Српска Манастирска Штампарија. — Купити се може само код г. проте Дим. Руварца.

О разводу мешовитих бракова у Хрватској и Славонији. Расправио: Д. Руварац. Ср. Карловци. Српска Манастирска Штампарија 1902.

Мала библиотека. Број XX. год. IV. 1902. Свеска 36; *Владоје С. Југовић*: *Сјене*, мале приповиједтке Св. 37: *Бранислав Ђ. Нушић*: *Шпенхауер*, шала у једном чину. Св. 38: *Едгард. А. По*: *Две приповијетке*, с енглеског превео Светислав Стефановић. Цијена је свакој свесци 30 потура (40 пара дин.) Издање и штампа издавачке књижарнице *Пајера и Кисића*. Мостар 1902.